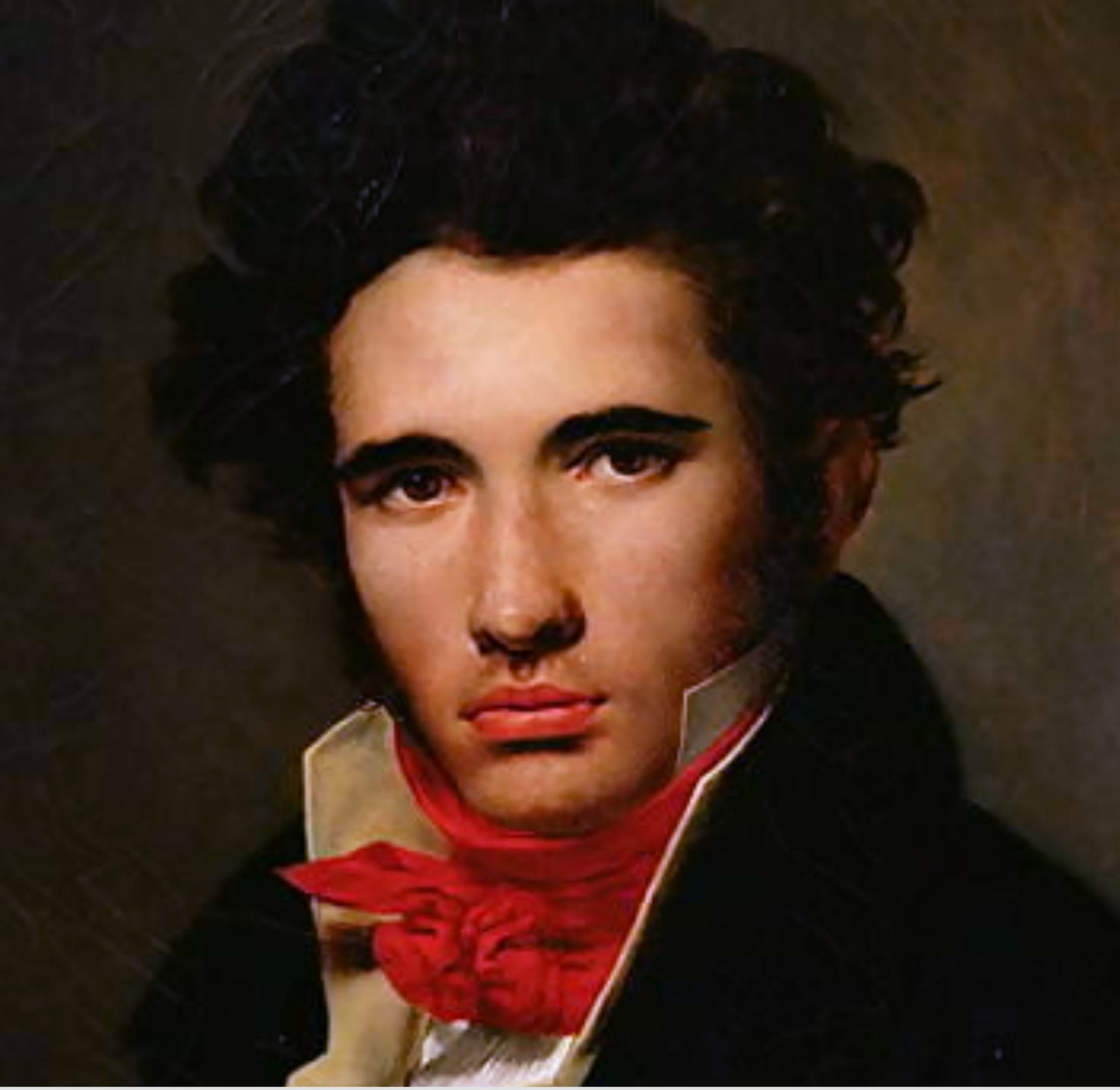

Rødt og sort

Henri Beyle

Henri Beyle

Rødt og sort

eBibliotek 1800

2026

Ophavsret og brugsbetingelser

Denne ebogsudgave af Henri Beyle: *Rødt og sort* er baseret på originaler, som er public domain i hele verden.

Nærværende ortografisk opdaterede og redigerede udgave af teksten kan frit downloades og videreformidles under Creative Commons-licensen BY-NC-SA – Kreditering-IkkeKommerciel-DelPåSammeVilkår 4.0 International.

Generelt forbehold: *Vær opmærksom på, at denne ebog er baseret på en tekst, som stammer fra en længst svunden tid. Normer og udtryksmåder mm. var anderledes dengang, og der kan derfor forekomme indhold, som på nogle virker stødende. Bogen skal, ligesom alle andre kunstneriske værker fra andre tider, ses i sin kulturelle og tidsmæssige kontekst, og udgiveren kan og vil ikke påtage sig noget ansvar for forfatterens verdensbillede og udtryksmåder.*

Copyright and conditions of use

This ebook edition of Henri Beyle: *Rødt og sort* is based upon sources in the public domain worldwide.

This orthographically updated and revised edition is free to download and reuse under Creative Commons BY-NC-SA Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International.

Disclaimer: *Please note that this book is based on an original text dating from another era. Norms and language were different then, and some readers might find offensive content. We believe that any work of art from previous times should be viewed in its cultural and temporal context and not in the light of latter-day prejudices, and we can and will not accept any responsibility for the author's views or language.*

Oversætterens forord: Om Henri Beyle

Dr. G. Brandes skriver i det bind af "*Hovedstrømninger*", der behandler den romantiske skole i Frankrig, følgende: "Jeg for min del ser i ham (Beyle) ikke blot en hovedrepræsentant for slægten fra 1830, men et uoverspringeligt led i århundredets store idébevægelse; for han har som psykolog haft en ikke ringere efterfølger og fortsætter end Taine og som digter en ikke ringere efterfølger og elev end Prosper Mérimée."

Beyle var født i Grenoble 1783, mistede tidligt sin moder og blev af faderen, en juridisk embedsmand, så strengt opdraget, at han hele sit liv hadede ham. Det stærke tryk, den højt begavede dreng havde været under, fyldte hans sjæl med mistro til menneskene, vænnede ham fra ungdommen af til selvbetragtning og gjorde ham til fritænker. Han lagde sig efter matematik, fordi han anså denne videnskab for den eneste, der ikke rummede hykleri, blev ansat som sekretær hos generalintendant grev Daru og fulgte med hæren til Italien, hvor han dels gjorde tjeneste som adjudant hos general Michaud, dels havde ansættelse ved intendanturen, og kom således til at overvære slaget ved Marengo og indtoget i Milano. Han var senere med ved Jena og indtoget i Berlin, oplevede endvidere Moskvas brand og tilbagetoget gennem Rusland. Tapper, snarrådig og pligtopfyldende, som han var, vandt han kejserens gunst, men mistede ved hans fald sin stilling som generaldirektør for forplejningen. Fra 1814-21 opholdt han sig i Milano, levede fra 21-30, fraregnet rejser til England og Italien, i

Paris, hvor han fortsatte sine tidligere forbindelser med datidens berømte mænd og stiftede ny bekendtskaber, søgt som han var for sin åndrighed. Han blev derefter konsul i Italien og døde endelig 1842 af et slagtilfælde på gaden under et besøg i Paris.

Henri Beyle var lille af vækst, bredskuldret, korthalset, havde en bred pande, åbne næsebor, fremstående kindben, sammenkneben mund, smukke øjne med et skarpt blik. Han var en tilhænger af det attende århundredes filosofi og anså stræben efter lykke i højere forstand for den højeste sædelære. Med al hans trang til klarhed, tørre logik, mistro til hykleri og ringeagt for kunstnerisk stil og vellyd, var han en fin natur med en pirrelig, næsten kvindelig følsomhed. Han siger på et blad papir, der fandtes efter hans død, om sig selv: "Min ømtålighed er blevet alt for levende; hvad der kun strejfer huden på andre sårer mig til blods. Sådan var jeg i 1799, sådan er jeg endnu i 1840. Men jeg har lært at skjule alt dette under en ironi, som hoben ikke forstår." En provinsboer, der engang spurgte ham, hvad han var, fik det svar: "Iagttager af det menneskelige hjerte."

Sådan var han som menneske, sådan viser hans ejendommelige præg som forfatter ham. Han forsømmer i høj grad alt det ydre tilbehør: Beskrivelse af personers udseende, skildring af omgivelser; men han udmaler med stor udførlighed sjælstilstande. Han behandler sproget med stor ligegyldighed for rytme og velklang; men han forsømmer aldrig at udpensle sine personers følelsesliv. Idelig kommer vendinger igen som: "Han sagde til sig selv", "Hun tænkte i sit stille sind"; idelig føler de sig selv på pulsen. Når så handlingen indtræder, kommer

den med pludselig voldsomhed. Ikke uden grund siger Paul Bourget om den foreliggende roman: "Når den ikke oprører læserne, fængsler den dem med trolddomsagtig magt." Beyles samtid havde kun ringe sans for hans digtning; men når han jævnligt ytrede: "Jeg vil blive forstået i 1880", så er denne spådom fuldt ud gået i opfyldelse; han har i høj grad påvirket den nyere digterskole i Frankrig, der kalder sig "Psykologerne".

Han har, foruden ypperlige studier over musik og malerkunst, skildringer af Italien og den indgående, åndrige undersøgelse, der har titlen "*Om Elskov*", skrevet de to omfangsrige romaner: "*Rødt og Sort*" og "*Klosterfruen i Parma*". Når han med en vidt dreven sky for at skrive under sit navn, foruden mange andre forfattermærker, hyppigt benyttede det påtagne Stendhal, mener man, han deri har villet udtrykke sin beundring for den tyske kunsthistoriker Winckelman, hvis fødested var Stendal i Altmark.

1. En provinsby

Den lille by Verrières tør vel anses for en af de vakreste i Franche-Comté. Dens hvide huse med de spidse teglhængte tage strækker sig ned ad skråningen på en høj, hvis mindste bugtninger betegnes ved frodige kastanjetræer. Doubsfloden flyder et par hundrede fod lavere end dens fæstningsværker, der i sin tid blev opført af spanierne, men nu ligger i grus.

Verrières ligger mod nord i læ af en høj bjergstrækning, der er en af Jurakædens udløbere. Den hedder Verra, og dens brudte tinder dækkes af sne ved den første kulde i oktober. Ned fra bjerget styrter sig en strøm, der løber gennem Verrières, inden den falder ud i Doubs, og leverer vandkraft til en mængde savmøller. Størstedelen af byens indbyggere, der snarere kan kaldes bønder end borgere, skaffer sig gennem denne deres beskedne værkflid et vist velvære. Og dog er det ikke savmøllerne, der har beriget købstaden, nej, det er forfærdigelsen af sirtsestøjer og kattun, der har bragt byen den almindelige velstand, som efter Napoleons fald satte næsten alle husejere i Verrières i stand til at bygge deres forsider op fra ny.

Næppe er man kommet ind i byen. Før man bliver fortumlet af støjen fra en larmende og tilsyneladende frygtelig maskine. En snes tunge hamre, der atter og atter falder ned med et brag, så stenbroen ryster ved det, løftes af et hjul, der sættes i gang af vandet fra åen, og bruges til at frembringe adskillige tusinde søm hver om dagen. Unge nysselige piger står og stikker små jernstumper ind under de vældige hamre, hvis slag hurtigt

forvandler dem til søm. Dette tilsyneladende så hårde arbejde kan ikke andet end forbavse den rejsende, der for første gang trænger ind i de bjerge, der skiller Frankrig fra Schweiz. Hvis man ved sin ankomst til Verrières spørger, hvem der er ejer af den smukke sømfabrik, der gør, at folk, som kommer op ad Storegade, ikke kan høre ørenlyd, får man til svar i en drævende tone: *Det er jo borgmesteren!*

Hvis den rejsende blot standser nogle øjeblikke henne i Storegade, der fra åens bred løber op mod toppen af højen, tør man vædde ti mod én på, at han vil se en høj mand komme gående med travl og vigtig mine. Når han viser sig, letter alle folk straks på hatten. Hans hår gråner, og han er iført en grå dragt. Han er ridder af flere ordener, han har en bred pande og ørnenæse, og hans ansigtstræk er temmelig regelmæssige; man vil endog til en begyndelse finde, at hans skikkelse med borgmesterværdigheden forener den slags behag, som man endnu kan træffe hos en mand på henved de halvhundrede. Men en pariser vil snart stødes af en vis selvtilfreds, sat mine i forbindelse med noget indskrænket, der vidner om mangel på opfindsomhed. Kort sagt, man mærker, at denne mands dygtighed kun består i at lade sig nøjagtigt betale hvad der skyldes ham, og så sent som muligt betale hvad han skylder andre.

Sådan er borgmester de Rênal i Verrières. Han går med værdige skridt over gaden og forsvinder ind i rådhuset. Men hvis den rejsende fortsætter sin gang, vil han en hundrede skridt højere oppe i gaden få øje på et meget stateligt hus, hvis prægtige have er omgivet af et jerngitter. På den anden side begrænses synskredsen af de burgundiske høje, hvis øjenslyst

bringer vandreren til at glemme den duft af små pengesorger, der allerede begynder at forpeste luften om ham. Han får at vide, at dette hus tilhører borgmester de Rênal, og at det er hans indtægt af den store sømfabrik, der har sat ham i stand til at opføre den smukke kvaderstensbolig, der nu næsten er bygget færdig. Hans slægt skal være af gammel spansk oprindelse og efter sigende have bosat sig i landet længe før Ludvig den Fjortendes erobring.

Siden 1815 har han skammet sig over at være fabrikant; det var nemlig Bourbonernes hjemvendelse til Frankrig, der gjorde ham til borgmester.

De mure, der bærer de forskellige afdelinger af haven, som terrasseformigt sænker sig ned mod åen, er en belønning for hans forstand på jernhandel, og hans have beundres ydermere, fordi han med guld har måttet opveje enkelte strækninger af det terræn, den indtager. Den savmølle, hvis underlige beliggenhed den rejsende nys studsede ved, da han kom ind i byen, og hvor han lagde mærke til navnet *Sorel* skrevet med kæmpemæssige bogstaver på et bræt hen over taget, den lå for seks år siden på det sted, hvor de Rênal i øjeblikket er i færd med at lade muren rejse om sin fjerde terrasse. Trods sin stolthed måtte borgmesteren gøre mange skridt for at få den gamle Sorel, en hårdhudet og stædig bonde, til at give sig. Han måtte udbetale ham en betydelig sum i klingende mønt for at få ham til at flytte sin savmølle, og hvad den "offentlige" bæk angår, som drev savmøllen, opnåede borgmesteren på grund af den indflydelse, han havde hos regeringen, at den blev afledet. Denne gunst opnåede han efter valgene i begyndelsen af tyverne.

Han måtte give Sorel et fire gange så stort jordstykke fem hundrede skridt længere nede ved åens bred; men skønt denne beliggenhed var langt fordelagtigere for mandens handel med fyrrebrædder, forstod Sorel dog at klemme sin nabo for yderligere seks tusinde francs, en overenskomst, der gav stedets gode hoveder anledning til mangehånde betragtninger.

En gang, det er nu fire år siden, da borgmesteren en søndag i fuld mundering kom fra kirke, så han den gamle Sorel, der stod med sine tre sønner, smile, mens han betragtede ham. Dette smil kastede et skæbnesvangert lys i borgmesterens sjæl; han har siden den tid bestandig troet, at han ville have kunnet få tuskhandelen sluttet for bedre køb.

2. En borgmester

Til alt held for de Rênals anseelse som embedsmand var en umådelig støttemur nødvendig for den offentlige spadseregang, der løber langs højen en hundrede skridt ovenfor åens leje og i kraft af denne beliggenhed har en malerisk udsigt som kun få spadsereveje i Frankrig. Men hvert forår gennemfurede regnvandet vejen og frembragte strømme, der gjorde den ufremkommelig. Denne ulempe, der føltes af alle, satte borgmesteren i den heldige nødvendighed at udødeliggøre sin embedsvirksomhed ved en mur, der var syv meter høj og en tres-halvfjerds meter lang.

Murens brystværn, for hvis skyld borgmesteren måtte gøre tre rejser til Paris – for den næstforrige indenrigsminister havde erklæret sig som en dødelig fjende af spadseregangen i Verrières – hæver sig nu godt en meter over jordens overflade. Og, som for at trodse alle nuværende og forhenværende ministre, er man for øjeblikket i færd med at forsyne den med kvaderstensfliser.

Hvor ofte har jeg ikke, mens jeg stod med brystet lænet til disse svære blågrå stenblokke og drømte om ballerne i Paris, ladet mine blikke sænke sig ned i Doubsdalen! Hinsides, på venstre bred, bugter sig en fem-seks dalstrøg, i hvis bund øjet tydeligt kan skelne små bække, som man ser fra vandfald til vandfald styrte sig ned i åen. Solen brænder hedt i disse bjerge; men når dens stråler falder lodret, finder den rejsendes drømme ly under de prægtige grupper af løn, der vokser på terrassen. Det er den jord, borgmesteren har ladet køre op bag

sin umådelige støttemur, de kan takke for deres hurtige vækst og skønne blågrå løv; for, trods byrådets modstand, har han gjort spadseregangen over to meter bredere (hvilket jeg, skønt han hører til yderste højre, mens jeg er venstremand, dog er ham taknemmelig for).

Det officielle navn på spadseregangen er "Troskabsstien"; man kan læse det på henved en snes hjørner på marmorplader, der har indbragt borgmesteren endnu et ridderkors. For øvrigt har jeg kun én ting at bebrejde "Troskabsstien", det er den barbariske måde, myndighederne lader dens træer, kraftige grupper af løn, beskære på. De ønskede intet hellere end frit at udvikle sig i de prægtige former, man ser i England, i stedet for med deres fladtrykte kroner at ligne den mest hverdagsagtige køkkenurt. Men borgmesteren er en tyran, og to gange om året bliver kommunens træer ubarmhjertigt stynede. Venstremændene der på stedet påstår, at den kommunale gartners hånd er blevet langt strengere, siden kapellanen fik til vane at bemægtige sig udbyttet af beskæringen; men det er sikkert en overdrivelse. Han hedder Maslon og blev sendt dertil for nogle år siden fra Besançon for at holde øje med pastor Chélan og nogle sognepræster der i omegnen. En gammel overlæge, der havde gjort tjeneste i den hær, der kæmpede i Italien, og nu levede afskediget i Verrières, hvor borgmesteren beskyldte ham for at være både jakobiner og bonapartist, dristede sig engang til at klage over den lemlæstelse, de skønne træer var genstand for.

"Jeg holder af skygge," svarede de Rênal med den overlegenhed, der er på sin plads, når man taler til en overlæge, der af Napoleon har villet modtage Æreslegionens ridderkors,

"jeg lader *mine* træer styne, for at de kan give mere skygge, og jeg kan ikke indse, at et træ skulle være bestemt til andet, med mindre det, som for eksempel et valnøddetræ, er til nytte og *indbringer* noget."

Det er det forløsende ord i Verrières: *indbringe noget*; det alene udtrykker det, som over tre fjerdedele af indbyggerne i Verrières stadig har i tankerne.

Indbringe noget er den afgørende grund for alt i den lille by, der syntes én så vakker. Når man kommer dertil som fremmed og lader sig bedåre af de kølige, dybe dales skønhed, der omgiver den, så tror man straks, at indbyggerne er modtagelige for skønhedsindtryk, for de taler kun alt for hyppigt om deres egns skønhed, og man kan ikke nægte, at de lægger stor vægt på den. Men det er blot, fordi den trækker nogle turister til, hvis penge beriger gæstgiverne, hvilket i kraft af accisen *indbringer byen noget.*

En skøn efterårsdag spadserede borgmester de Rênal på "Troskabsstien" med sin hustru under armen. Alt imens hun hørte på sin mand, der talte med en værdig mine, fulgte hendes øje ængsteligt tre små drenges bevægelser, af hvilke den ældste, der kunne være en elleve år gammel, temmelig tit nærmede sig brystværnet og gjorde mine til at ville krybe op på det. En mild stemme kaldte da: "Adolphe!" og drengen opgav sin ærgerrige plan. Fru de Rênal lod til at være omtrent tredive år og var endnu en ganske smuk dame.

"Han kunne gerne komme til at fortryde det, den fine herre fra Paris," sagde borgmesteren med en krænket mine og endnu mere bleg end sædvanlig. "Jeg har jo da heldigvis venner ved hoffet ..."

Men skønt jeg agter at fortælle om provinsforhold på et par hundrede sider, er jeg dog ikke så barbarisk at tvinge læseren til at døje en provinssamtale med dens vidtløftigheder og forsigtige forbehold.

Den fine herre fra Paris, der var borgmesteren så meget imod, var ingen anden end hr. Appert, der to dage i forvejen havde forstået at skaffe sig indpas ikke blot i fængslet og tvangsarbejdsanstalten i Verrières, men også i sygehuset, der blev bestyret uden vederlag af borgmesteren og stedets største grundejere.

"Ja men sig mig," bemærkede fru de Rênal undseligt, "hvad skade kan den herre fra Paris gøre dig, når du bestyrer fattigkassen på den mest samvittighedsfulde og redelige måde?"

"Han kommer bare for at give ondt af sig, og bagefter lader han indrykke artikler i venstrebladene."

"Ja men dem læser du jo aldrig, min ven."

"Nej men der bliver talt om disse jakobinske artikler. Alt det spreder vor opmærksomhed og *hindrer os i at gøre godt*. Jeg vil aldrig kunne tilgive præsten det puds, han der har spillet os."

3. Omsorgen for de fattige

Sagen var nemlig den, at sognepræsten i Verrières, en gammel mand på firs år, der, takket være bjergluften havde et jernhelbred, en stålsat karakter, havde ret til at efterse fængslet, sygehuset og endog tvangsarbejdsanstalten så tit, han ønskede. Hr. Appert, der fra Paris havde bragt anbefalingsbreve med til pastor Chélan, havde netop været så betænksom at ankomme til den lille nysgerrige by klokken seks om morgenen og havde straks begivet sig til præsteboligen.

Da pastor Chélan læste det brev, som marki de La Mole, livsvarigt medlem af det franske landsting og den rigeste godsejer der på egnen, tilskrev ham, blev han stående tankefuld.

"Å hvad, jeg er gammel i gårde her," sagde han sluttelig halvhøjt til sig selv, "de tør ikke!"

Derpå vendte han sig straks om imod den parisiske herre med øjne, der trods hans høje alder lyste af den hellige ild, der tyder på glæde over at udføre en bedrift, som der er fare forbundet med, og sagde:

"Følg med, men gør mig den tjeneste ikke at ytre noget om hvad De får at se, så længe arrestforvareren og navnlig opsynsmændene ved tvangsarbejdsanstalten er til stede."

Hr. Appert forstod, at han havde med en mand at gøre, der havde hjertet på rette sted, fulgte med Hans Velærværdighed, eftersåfængslet, sygehuset og arbejdsanstalten, stillede en mængde spørgsmål og tillod sig, trods de besynderlige svar, ikke den ringeste dadlende bemærkning.

Besøget varede flere timer. Præsten indbød hr. Appert til middag, men fik til svar, at han havde flere breve at skrive. Han ville nemlig ikke udsætte sin ædelmodige vært for ilde omtale. Da klokken var henad tre, var de herrer færdige med arbejdsanstalten og vendte så tilbage til fængslet. Der traf de på dørtærsklen arrestforvareren, en hjulbenet kæmpe der var næsten en meter og halvfems høj, og hvis gemene fjæs udtrykte en vis rædsel.

"Hr. pastor," sagde han, så snart han fik øje på præsten, "er det ikke hr. Appert, De har med Dem?"

"Hvorfor spørger De om det?"

"Jo, for jeg fik i går med en gendarm, der havde redet hele natten, en bestemt ordre fra amtmanden om ikke at tilstede hr. Appert adgang til fængslet."

"Jeg indrømmer, at den herre der er hr. Appert. Men De ved, at jeg har ret til at komme ind i fængslet til enhver tid på døgnet, og at jeg har lov til at tage hvem jeg vil med mig."

"Ja vel, hr. pastor," svarede arrestforvareren slukøret som en køter, der lystrer af frygt for kæppen, "men De må huske på, at jeg har kone og børn. Hvis jeg bliver meldt, får jeg min afsked, og jeg har ikke andet at leve af end min stilling."

"Det ville også gøre mig ondt at miste min," svarede den gode præst i en mere og mere bevæget tone.

"Ja men, der er forskel, hr. pastor; De har jo 800 francs om året i rentepenge og grundejendom ..."

Det var de kendsgerninger, som, ledsaget af en snes forskellige forklaringer og overdrivelser, i de sidste par dage havde sat alle hadefulde lidenskaber i bevægelse i den lille by Verrières, og som nu i dette øjeblik var emne for borgmesterens

samtale med hans hustru. Om morgenen var han, i følge med Valenod, forstanderen for arbejdsanstalten, gået hen til sognepræsten for at bevidne ham sin mest levende misfornøjelse. Chélan havde ikke nogen, der kunne tage sig af ham, og følte derfor hele rækkevidden af deres ord.

"Ja, ja, mine herrer, jeg bliver så den tredje sognepræst, der i firsårsalderen bliver afsat her på egnen. Nu har jeg været her i seksoghalvtreds år, og jeg har døbt næsten alle indbyggerne her i byen. Den var kun en flække, da jeg kom hertil. Jeg vier næsten dagligt unge folk, hvis bedsteforældre jeg i sin tid ligeledes viede. Verrières er min familie; men jeg tænkte, da jeg så den fremmede mand: "Det kan være, at den mand fra Paris er venstremand, dem er der jo des værre så mange af, men hvad skade skulle han kunne gøre vores fattige og vores fanger?"

Og da borgmesterens og især forstanderens bebrejdelser blev heftigere og heftigere, udbrød den gamle mand med skælvende røst:

"Ja, værsgo, få mig kun afsat! Jeg vil alligevel blive boende her på egnen. Jeg arvede for otteogfyrre år siden en mark, der giver mig 800 francs om året. Det kan jeg leve af. Jeg har ikke lagt penge op i mit embede, og det er måske derfor, jeg ikke bliver bange ved at høre tale om, at jeg skal miste det."

Borgmesteren levede meget lykkeligt med sin hustru; men da han ikke vidste, hvad han skulle svare på hendes gentagne forsigtige spørgsmål: "Hvad ondt kan dog den herre fra Paris gøre fangerne?" var han på nippet til at blive vred, da hun på engang gav et lille skrig fra sig. Den næstældste af hendes sønner var lige krøbet op på brystværnet og løb hen ad muren, skønt den var over syv meter hævet over vinhaven på den anden

side. Frygten for at skræmme ham og få ham til at falde forhindrede fru de Rênal i at råbe til ham. Endelig lagde drengen, der lo over sin egen tapperhed, mærke til, at hans moder var ganske bleg af rædsel, sprang ned på spadseregangen, løb hen til hende og fik sine skænd. Denne lille begivenhed forandrede samtalens løb.

"Jeg vil bestemt tage den små Sorel, savværksejerens søn, til mig i huset," sagde borgmesteren. "Han skal holde øje med børnene, for de begynder at blive os for uartige. Det er en ung teolog, han kan godt latin, og han skal nok få børnene til at gøre fremgang, for præsten siger, at der er karakter i ham. Jeg vil give ham 300 francs og frit ophold. Jeg har nok haft nogen tvivl om hans moralitet; for han var kæledægge hos den gamle overlæge, ham ridderen af Æreslegionen, der havde ladet sig optage i huset hos Sorels under påskud af, at han var i familie med dem. Den mand kunne i grunden godt være spion for venstremændene. Han sagde, at luften her i bjergene var god for hans trangbrystethed; men det mangler der bevis for. Han havde gjort alle Buonapartes felttog med i Italien og i sin tid efter sigende stemt imod kejserdømmet. Han har lært Sorels søn latin og givet ham en mængde bøger, som han havde bragt med sig. Derfor ville det aldrig faldet mig ind at tage tømmerhandlerens søn til huslærer for vore børn, hvis ikke præsten i forgårs havde sagt mig, at den små Sorel i tre år havde studeret teologi og vil se at komme ind på præsteseminariet. Han er altså ikke venstremand, og han kan latin."

Han så på sin hustru med et diplomatisk blik og vedblev: "Den plan passer godt i flere henseender. Den gamle Valenod er helt vigtig af de to smukke, normanniske heste, han nylig har

købt til sin kalechevogn. Men han har ingen huslærer til sine børn."

"Ja, og han kunne let snappe Sorel fra dig."

"Du billiger altså mit forsæt?" spurgte borgmesteren og takkede med et smil sin hustru for det ypperlige indfald, hun havde haft. "Så er det altså afgjort."

"Men, du gode Gud, min bedste ven, hvor du dog har hastværk!"

"Det kommer af, at jeg har karakter, og det har præsten fået at se. Lad os ikke stikke noget under stolen, vi er omringet af venstremænd på alle kanter. Alle disse sirtseskræmmere misunder mig, det er jeg sikker på. Et par stykker af dem bliver rige knarke. Men jeg vil nok have, de skal se borgmesterens børn komme gående hen ad spadserestien med deres huslærer. Det vil gøre virkning. Min bedstefader har tit fortalt mig, at han i sin ungdom havde haft en huslærer. Det kan koste mig en hundrede daler; men det må regnes for en udgift, der er nødvendig til at hævde vor rang."

Denne pludselige beslutning gjorde fru de Rênal helt tankefuld. Hun var en høj, velskabt kvinde, der i sin tid havde været egnens skønhed. Der var noget naturligt og ukunstlet ved hendes ungdommelige optræden, og hendes ligefremme ynde og livlige uskyldighed ville hos en pariser endog have vakt en vis dæmpet sanselig attrå. Hvis fru de Rênal havde erfaret, at hun på den måde gjorde lykke, ville hun være blevet skamfuld over det. Hverken behagesyge eller påtaget væsen havde nogensinde hjemsøgt hendes sjæl. Det hed sig, at den rige forstander Valenod uden held havde prøvet på at gøre sine hoser grønne hos hende, hvilket havde kastet en særlig glans over hendes dyd.

For denne Valenod, en høj, ung mand med kraftige former, rødmosset ansigt og svært, mørkt kindskæg, var en af disse plumpe, frække støjende fyre, der ude i provinserne kaldes for *smukke mænd*.

Fru de Rênal med sit undselige væsen og tilsyneladende vægelsind blev især stødt tilbage af Valenods idelige bevægelser og skingrende stemme. Den uvilje, hun nærede mod det, der i Verrières kaldtes morskab, havde skaffet hende ry for at være temmelig stolt af sin herkomst. Hun tænkte ikke på det; men hun havde været glad ved at se folk i byen trække sig noget tilbage fra hende. Det kan ikke nytte at lægge dølgsmål på, at hun i damernes omdømme der i byen gik for at være en gås, fordi hun, uden mindste politiske bagtanke overfor sin mand, forsømte de skønneste lejligheder til at skaffe sig smukke hatte fra Paris eller Besançon. Når hun blot måtte få lov til at vanke ene om i sin smukke have, beklagede hun sig aldrig. Hun var en troskyldig sjæl, der aldrig engang havde hævet sig til at bedømme sin mand og tilstå for sig selv, at hun var ked af ham. Hun gik, uden at tænke videre over den sag, ud fra, at der ikke gaves noget varmere forhold mellem mand og hustru. Hun holdt især af borgmesteren, når han talte med hende om sine planer med hensyn til deres børn, af hvilke den ene skulle være officer, den anden juridisk embedsmand, den tredje præst. Kort sagt, hun fandt borgmesteren meget mindre kedsommelig end alle andre mænd af hendes bekendtskab.

Denne dom over hendes ægtemand var ret fornuftig. Han havde i kraft af en halv snes vittigheder, som han havde arvet efter sin farbroder, fået ry for lune og god tone. Men lidt efter lidt var han blevet træt af det anstrengende ved at skulle mindes

forhold, der lå så langt tilbage i tiden og krævede en vis finhed i fremstillingen, og han gentog nu kun ved højtidelige lejligheder sine mærkelige historier om de personligheder, farbroderen havde haft anledning til at se på nært hold, mens han gjorde tjeneste som kaptajn ved hertugen af Orléans' fodfolk. Da borgmesteren desuden var en meget høflig og sleben mand, undtagen når han talte om penge, gjaldt han med rette for den fornemste personlighed i Verrières.

4. Fader og søn

"Min hustru er virkelig et godt ho'de," tænkte borgmesteren, da han næste morgen klokken seks gik ned til den gamle Sorels savmølle. "Skønt jeg bildte hende det ind for at bevare min overlegenhed, havde jeg virkelig ikke tænkt på, at hvis jeg ikke får fat i den små Sorel, kunne gerne forstanderen med sit urolige sind få det samme indfald og snappe ham væk for næsen af mig. Man siger, at fyren er en ypperlig latiner, og hvor ville ikke Valenod blære sig ved at kunne tale om sine børns huslærer! ... Men en anden ting er, om Sorel, når han først er kommet i huset hos mig, nogensinde vil komme til at bære præstekjole."

Borgmesteren var helt optaget af denne tvivl, da han noget borte øjnede en bonde på næsten en meter og halvfems' højde, der syntes siden daggry at have været stærkt optaget af at måle planker, som lå langs åen. Det var den gamle Sorel, der just ikke så ud til at blive behageligt overrasket ved at se borgmesteren nærme sig; for plankerne lå tværs over vejen og spærrede for færdslen, hvilket stred imod politivedtægten. Han blev derfor glad ved at høre det besynderlige forslag, der blev ham gjort angående hans søn Julien. Ikke des mindre hørte han på borgmesteren med det misfornøjede tungsind og den uegennyttige mine, som beboerne i disse bjergegne så vel forstår at skjule deres snildhed under. Fra slavetiden under Spaniens herredømme har de endnu bevaret dette træk af den ægyptiske fellahs underkuelse.

Sorels svar bestod først i en langtrukken opremsning af de høflighedsformularer, han kunne udenad. Mens den gamle bonde gentog disse intetsigende ord med et kejtet smil, der stærkere fremhævede det falske og næsten gavtyveagtige udtryk, der var naturligt for hans ansigtstræk, stræbte hans livlige ånd at opdage, hvad grunden vel kunne være til, at en så betydelig mand kunne falde på at tage hans døgenigt af en søn til sig. Ham, som faderen var meget misfornøjet med, tilbød borgmesteren den uventede løn af 300 francs om året samt kost og klæder. Det sidste havde den gamle Sorel straks haft omløb nok til at forlange, og de Rênal var øjeblikkelig gået ind på det.

Alligevel havde dette forlangende forbavset borgmesteren, og han havde sagt til sig selv: "Siden Sorel ikke straks med begge hænder har grebet mit forslag, som det ville været naturligt, så er det klart, at der fra anden side må være blevet gjort ham tilbud. Og hvem andre kan det være end Valenod?" Forgæves pressede han på for at få Sorel til at slå til; den gamle bonde var snu nok til at forlange udsættelse. Det hed sig at han først ville høre sin søns mening, som om en rig fader ude i provinserne havde for skik at forhandle med sin søn anderledes end for en forms skyld.

En savmølle består af et skur ved bredden af en bæk. Dens tag bæres af et bjælkelag, der hviler på fire svære stolper. I en højde af omkring tre meter ser man midt i skuret en sav gå op og ned, mens en lidet indviklet indretning skyder et stykke tømmer hen imod den. Et vandhjul drevet af bækken sætter både saven og det tømmer, der sagte glider hen imod den, i bevægelse, så at det skæres itu til brædder.

Den gamle Sorel gik hen til sin fabrik og kaldte med sin vældige røst på Julien, men ingen svarede ham. Han så kun sine ældste sønner, rene kæmper, der væbnede med tunge økser kløvede fyrrestammerne, som de derpå bar hen til saven. Helt optaget af nøjagtigt at følge det sorte mærke, der var ridset på tømmeret, skilte de med hvert øksehug vældige spåner ud fra det og hørte derfor ikke deres faders røst. Han gik hen imod skuret, men søgte der forgæves Julien på den plads, hvor han burde have siddet ved siden af saven. Han fik øje på ham en to meter højere oppe, hvor han sad overskrævs på et af tagspærrene. I stedet for opmærksomt at holde øje med hele indretningen sad Julien og læste. Intet var den gamle Sorel mere imod. Han kunne måske have tilgivet sønnen hans spinkle skikkelse, der kun lidet egnede sig til groft arbejde og var så forskellig fra brødrenes; men denne lyst til at læse var ham forhadt. Han kunne nemlig ikke selv læse.

Forgæves kaldte han et par gange på Julien, der snarere af sin bog end af larmen fra saven blev forhindret i at høre faderens frygtelige stemme. Endelig sprang den gamle Sorel, trods sin høje alder, rask op på det stykke tømmer, der i øjeblikket blev kløvet af saven, og derfra op på den tværbjælke, der bar taget. Et voldsomt slag kastede den bog, Julien sad med, ned i bækken, og nok et slag, ikke mindre voldsomt, der faldt som en lussing på hans hoved, bragte ham til at tabe ligevægten. Han ville være styrtet en fire-fem meter ned midt iblandt maskinens løftestænger og der være blevet knust, hvis ikke hans fader havde holdt ham med den venstre hånd, just som han skulle til at falde.

"Din dovenlars! Skal du også bestandig sidde og læse i dine forbandede bøger i stedet for at passe maskinen? Du kan læse om aftenen, når du spilder din tid henne hos præsten, om det endelig skal være."

Skønt bedøvet af slaget og blødende, nærmede Julien sig til den ham anviste post ved siden af saven. Han havde tårer i øjnene, mindre på grund af den legemlige smerte end over tabet af bogen, som han satte megen pris på.

"Kom ned, dit æsel, jeg vil snakke med dig." Maskinens larm forhindrede også Julien i at høre denne befaling, og da hans fader ikke ville gøre sig den ulejlighed igen at krybe op på maskinen, gik han hen og hentede en lang stang til at slå valnødder ned med og slog ham med den på skulderen. Næppe var Julien kommet ned på jorden, før den gamle Sorel, mens han jog ham foran sig, skubbede ham hen imod huset. "Gud skal vide, hvad han nu vil gøre ved mig," tænkte den unge mand. Han kastede i forbigående et bedrøvet blik på bækken, hvori hans bog var faldet. Det var den af dem alle, han satte mest pris på, nemlig Napoleons *Mindeskrift fra Sankt Helena*.

Hans kinder blussede, og han slog øjnene ned. Han var en yngling på en atten-nitten år, lille af vækst, svag af udseende, med regelmæssige, fine træk og krum næse. Hans store, mørke øjne, der i rolige stunder udtrykte overlæg og ildfuldhed, besjæledes i dette øjeblik af det vildeste mod. Hans mørke, kastanjebrune hår, der voksede ham ned i panden, gjorde denne lav og gav ham i vredens stund et ondt udtryk. Blandt de mange afvekslende menneskelige ansigter var hans et af de mest ejendommelige. Hans slanke skikkelse, hvis lemmer stod i passende forhold til hinanden, tydede snarere på letsindighed

end på kraft, og hans meget tankefulde mine og store bleghed havde fra hans tidligste ungdom givet hans fader det indtryk, at han ikke ville leve længe, eller at han ville komme til at ligge familien til byrde. Da han var genstand for alles ringeagt der i huset, hadede han sin fader og sine brødre. Han blev altid overvundet, når der om søndagen blev leget på torvet. Først i det sidste år havde hans kønne ansigt vundet ham nogle stemmer blandt de unge piger.

Foragtet af alle som et skumpelskud havde Julien forgudet den gamle overlæge, der engang havde dristet sig til at tale til borgmesteren om træernes beskæring. Denne hans velynder havde undertiden betalt den gamle Sorel en dags arbejdsløn for sønnen for at kunne lære ham latin og historie, det vil sige, det, han kunne af historien, nemlig felttoget i Italien 1796. Ved sin død havde han efterladt ham sit ridderkors, de penge, han endnu havde til gode af sin efterløn, og en tredive-fyrre bind, af hvilke det kosteligste nu var sunket i den "offentlige bæk", der på grund af borgmesterens indflydelse på højere steder var blevet afledet.

Næppe var Julien kommet ind i huset, før han mærkede sin faders kraftige hånd gribe ham i skulderen. Han rystede og bævede, fordi han belavede sig på nogle prygl.

"Svar mig uden at lyve," råbte den gamle bondes rå stemme ham ind i øret, mens hans hånd drejede ham med samme lethed, som et barn vender en tinsoldat. Juliens store mørke, tårefyldte blikke mødte den gamle tømmerhandlers ondskabsfulde grå øjne, der syntes at ville læse ham lige ind i sjælen.

5. Underhandlinger

"Svar mig uden at lyve, hvis du kan, din bogorm! Hvor har du gjort bekendtskab med borgmesterinden? Hvornår har du talt med hende?"

"Jeg har aldrig talt med hende," svarede Julien. "Jeg har aldrig set hende uden i kirken."

"Så har du vel set på hende, frække knægt?"

"Aldrig nogensinde. Du ved, at når jeg er i kirke, ser jeg kun Vorherre," tilføjede Julien med en hyklersk mine, der efter hans mening måtte forhindre, at han fik flere lussinger.

"Der stikker nu alligevel noget under," svarede den mistroiske bonde og tav et øjeblik. "Men jeg får ikke noget ud af dig, din skinhellige rad. Forresten bliver jeg på den måde af med dig, og min sav vil være godt tjent med det. Du har naturligvis fået præsten eller en anden til at skaffe dig en god plads. Pak nu dit tøj sammen, så skal jeg gå med dig hen til borgmesteren. Du skal være huslærer for hans børn."

"Hvad skal jeg have for det?"

"Kosten, klæder og 300 francs i løn."

"Jeg vil ikke være tyende."

"Dit fæ, hvem taler om tyende? Tror du, jeg vil have, min søn skal være tjener?"

"Hvem skal jeg da spise sammen med?"

Dette spørgsmål gjorde den gamle Sorel noget betuttet, og han følte, at han let ville kunne komme til at forsnakke sig. Han overfusede Julien, kaldte ham for en kræsenpeter og gik dernæst hen for at tale med sine andre sønner.

Julien så dem lidt efter holde rådslagning, lænet til deres økser. Da han, efter længe at have set efter dem, måtte opgive at gætte sig til hvad de sagde, stillede han sig på den anden side af saven for ikke at blive overrasket af dem. Han ville tænke nærmere over denne uventede meddelelse, der greb så dybt ind i hans skæbne; men han følte sig ude af stand til at vise overlæg og gav sig helt og holdent sin indbildningskraft i vold, idet han udmalede sig alt, hvad han ville få at se i borgmesterens fine hus.

"Hellere må jeg opgive alt det," tænkte han, "end finde mig i at spise sammen med tjenestefolkene. Min fader vil vel tvinge mig til det; men før vil jeg dø. Jeg har sparet 15 francs og 8 sous sammen, jeg løber bort i nat. På to dage kan jeg ad tværveje, hvor jeg ikke behøver at være bange for gendarmerne, være i Besançon. Der kan jeg så lade mig hverve til soldat og, hvis det bliver nødvendigt, flygte ind i Schweiz. Men så må jeg opgive alt håb om nogensinde at blive præst. Det er ellers skade; for det er en smuk stilling, der fører til alt."

Denne rædsel for at spise sammen med tjenerskabet var ikke naturlig for Julien. Han ville have kunnet underkaste sig ganske anderledes pinefulde ydmygelser for at komme frem i verden. Han havde øst denne uvilje af Rousseaus *Bekendelser*, den eneste bog, ved hvis hjælp han dannede sig sine forestillinger om verden, og som sammen med kundgørelserne for den store hær og mindeskriftet fra Sankt Helena udgjorde hans bibel. For disse tre bøger ville han have kunnet lade sig slå ihjel, det var de eneste, han troede på. På grund af en ytring af den gamle overlæge betragtede han alle andre bøger i verden som løgne forfattede af gavtyve, der ville opnå forfremmelse.

Med en ildfuld sjæl forbandt Julien en forbavsende hukommelse, hvilket man for øvrigt også ofte kan træffe hos dumrianer. For at indynde sig hos den gamle pastor Chélan, af hvem han tydeligt indså, hans fremtid afhang, havde han lært det nye testamente udenad på latin. Han kunne også de Maistres bog om paven, men troede ikke på nogen af dem.

Som ifølge en tavs overenskomst undgik fader og søn den dag at tale mere sammen. Henad aften gik Julien hen til præsten for at få sin time i teologi; men han skønnede, at det var klogest ikke at sige ham noget om det besynderlige forslag, der var blevet ham gjort. "Måske er det en snare," tænkte han, "jeg må lade, som om jeg har glemt det."

Næste morgen tidlig lod borgmesteren sende bud efter Sorel. Denne lod ham vente en times tid på sig, og da han endelig kom, gjorde han allerede i døren mange undskyldninger, ledsagede af dybe buk. Efter at Sorel var fremkommet med en hel mængde indvendinger, forstod han endelig, at hans søn skulle spise sammen med herskabet, men de dage, der var selskab, alene på sit værelse sammen med børnene. Efterhånden som det gik op for Sorel, hvor forhippet borgmesteren var på at få hans søn i sit brød, gjorde han flere og flere indvendinger og blev mere og mere mistroisk og overrasket. Han forlangte at se sin søns værelse, og man viste ham et stort med bohave vel forsynet rum, hvor man allerede var i færd med at sætte senge ind til de tre børn.

Dernæst forlangte bonden med eftertryk at se de klæder, hans søn skulle have, hvorpå borgmesteren åbnede sin skrivebordsskuffe og tog 100 francs op.

"For de penge kan Deres søn gå hen i Durands klædehandel og tage så meget tøj, som der behøves til en sort klædning."

"Men hvis jeg nu tog ham hjem igen," sagde Sorel, der pludselig havde glemt at bukke og skrabe, "ville han så få lov til at beholde klæderne?"

"Ja, naturligvis."

"Så er der jo kun en ting endnu, vi skulle se at blive enige om," sagde Sorel i en drævende tone, "det er, hvor meget De vil give ham for det."

"Hvad behager," udbrød borgmesteren harmfuld, "det blev vi jo enige om i går. Jeg giver ham 300 francs, jeg skulle mene, det var nok, eller snarere for meget."

"Ja, det var det, De bød, det nægter jeg ikke," sagde Sorel og talte endnu langsommere. Derpå tilføjede han, i følge en indskydelse, der kun kan forbavse dem, der ikke kender bøndernes snilde i Franche-Comté: "*Vi har bedre tilbud på hånden.*"

Ved disse ord fortrak borgmesterens ansigt sig; men han beherskede sig hurtigt, og efter en grundig samtale på et par timer, hvori der ikke forekom et eneste tilfældigt ord, overvandt bondens fiffighed den rige mands snildhed, der ikke er nødt til at skulle leve af sin kløgt. Alle de talrige paragraffer, der skulle ordne Juliens nye liv, blev fastsat, og ikke blot blev hans løn bestemt til 400 francs, men det blev tillige vedtaget, at denne sum skulle betales forud den første i hver måned.

"Nå ja, så giver jeg ham straks 35 francs," sagde de Rênal.

"For at runde summen af," svarede Sorel indsmigrende, "kunne en rig mand som borgmesteren vel nok gå til 36."

"Vel, lad gå! Men dermed er vi så færdige."

Denne gang gjorde vreden ham fast, og bonden indså, at han ikke kunne komme videre. Men nu var turen til de Rênal at rykke frem. Han ville ikke på nogen måde udlevere den første måneds løn til Sorel, der var meget opsat på at modtage de 36 francs på sønnens vegne. Borgmesteren kom til at tænke på, at han ville blive nødt til at fortælle sin hustru om den rolle, han havde spillet under hele denne forhandling, og sagde ærgerligt:

"Giv mig de 100 francs tilbage, Jeg før leverede Dem; jeg har penge til gode hos Durand, jeg skal selv gå hen og få tøj til hans sorte klæder."

Efter denne kraftytring gav Sorel sig igen til at bukke og skrabe et kvarters tid, og da han endelig indså, at der ikke var mere for ham at udrette, gik han sin vej med de ord:

"Nu skal jeg sende min søn op på slottet."

Således kaldte nemlig folk i byen borgmesterens hus, når de ville indynde sig hos ham.

Da Sorel kom hjem til sin bedrift, søgte han forgæves efter sønnen. Julien var, uvis om hvad der kunne hænde, for alle tilfældes skyld gået bort midt om natten for at bringe sine bøger og ridderkorset i sikkerhed. Han havde båret det alt sammen hen hos en ven af ham, en ung tømmerhandler, der hed Fouqué og boede oppe i bjergene ovenfor Verrières.

Da han atter viste sig, sagde hans fader: "Gud ved, om din drivert nogensinde vil få ære nok i livet til at betale mig det forskud tilbage, jeg har givet dig i alle de år, jeg har underholdt dig. Tag nu dine pjalter og gå hen til borgmesteren!"

Forbavset over ikke at få prygl skyndte Julien sig afsted. Men aldrig så snart var han kommet sin fader af syne, før han sagtnede sine fjed. Han skønnede nemlig, at det ville være

nyttigt for hans skinhellighed at dvæle en stund i kirken. Dette udtryk overrasker sagtens læseren. Unægtelig havde den unge bondes sjæl haft en lang vej at gennemløbe, før han var nået til dette hæslige begreb.

Allerede fra hans tidligste ungdom havde synet af Sjette Regiments dragoner gjort ham opsat på at blive soldat, da han så dem i deres lange hvide kapper med sorte hestehaler på hjelmene vende hjem fra Italien og binde deres heste ved vinduesgitteret på hans faders hus. Senere havde han henrykt lyttet til den gamle overlæges beretninger om slagene ved Lodibroen, Arcole og Rivoli og set de luende blikke, den gamle mand betragtede sit ridderkors med.

Men da Julien var fjorten år gammel, begyndte de i Verrières at bygge en kirke, der kunne kaldes pragtfuld for så lille en by. Der var navnlig fire marmorsøjler, der forbavsede ham, og som blev berømte der på egnen ved det dødelige had, de opvakte mellem forligskommissæren og den unge kapellan, man antog var udsendt som spion af jesuitterne i Besançon. Det hed sig, at forligskommissæren nær havde mistet sit embede, fordi han havde vovet at træde op imod en præst, der så godt som hver fjortende dag tog til Besançon, hvor han, efter hvad man sagde, besøgte Hans Højærværdighed biskoppen.

Men samtidig afgav forligskommissæren, der havde en stor familie at forsørge, nogle kendelser, som syntes uretfærdige og alle gik ud over den del af byens indbyggere, der holdt venstrebladet. Det jublede regeringspartiet over. Rigtignok drejede det sig kun om småsummer på 3-5 francs; men en af disse bøder skulle betales af en nagelsmed, der var i familie med Julien. I sin vrede udbrød manden: "Hvilke forandrede

forhold! Og tænke sig, at forligskommissæren i over tyve år har været anset som en hædersmand!" Juliens ven overlægen var død.

På én gang hørte den unge Sorel op at tale om Napoleon og antydede, at han havde i sinde at blive præst, og man så ham nu stadig nede i faderens savmølle optaget af at lære en latinsk bibel udenad, som præsten havde lånt ham. Den skikkelige gamle mand var forbavset over hans fremgang og tilbragte hele aftenen med at lære ham teologi, og Julien lagde overfor ham kun religiøse følelser for dagen. Hvem skulle have gættet, at denne pigeskikkelse med det blege, milde ansigt dulgte den urokkelige beslutning hellere tusinde gange at træde døden under øjne end give afkald på lykken!

For Julien bestod nu lykken først og fremmest i at komme bort fra Verrières. Han afskyede sin fødeby; alt, hvad han så der, gjorde hans indbildningskraft kold som is.

Fra sin barndom af havde han haft anfald af overspændthed. Da drømte han om den fryd, det ville være for ham, om han engang skulle blive forestillet for de smukke damer i Paris og forstå at tiltrække sig deres opmærksomhed ved en eller anden glimrende bedrift. Hvorfor skulle han ikke blive elsket af en af dem, ligesom Bonaparte, mens han endnu var fattig, var blevet elsket af fru de Beauharnais? I flere år havde Julien måske ikke tilbragt en eneste time uden at sige sig selv, at Bonaparte, en ukendt løjtnant uden formue, havde gjort sig til verdenshersker ved sit sværd. Denne tanke trøstede ham over hans genvordigheder og fordoblede hans glæde, når sindet var muntert.

Men kirkens opførelse og forligskommissærens kendelser bragte pludselig et lys til at gå op for ham. En tanke, der slog ned i ham som et lyn, gjorde ham i nogle uger næsten gal og bemægtigede sig ham til slut med al den kraft, der ligger i en forestilling, som en lidenskabelig sjæl tror at have undfanget.

Den gik ud på følgende: Da Bonaparte fik verden til at tale om sig, var Frankrig angst for at blive oversvømmet af fjender, og soldaterdyder var på moden. Men nu om stunder ser man præster i fyrreårsalderen med indkomster på 100.000 francs, det vil sige tre gange så meget som Napoleons berømte divisionsgeneraler. De må have folk, der kan støtte dem. Se, nu går denne forligskommissær, der er et så godt hoved og hidtil har været så hæderlig, hen og vanærer sig på sine gamle dage af frygt for ikke at tækkes en ung kapellan på tredive år. Man skal være præst.

Julien havde allerede studeret teologi i to år, da han engang røbede sig selv ved et pludseligt udbrud af den ild, der fortærede hans sjæl. Det var hos pastor Chélan. Ved en præstemiddag, hvor han var blevet vist frem som et under af viden, kom han til at holde en rasende lovtale over Napoleon. Til straf pålagde han sig selv i nogen tid at holde sin arm bundet fast mod brystet. Han foregav, at han havde forvredet den ved at flytte en fyrrestamme, og gik med den i bind i to måneder. Efter at han havde udstået denne pinefulde straf, tilgav han sig selv.

Sådan var denne spinkle attenårige yngling, der med en pakke under armen trådte ind i den pragtfulde kirke i Verrières.

Han fandt den mørk og ensom. I anledning af en forestående fest var alle vinduesfordybningerne betrukket med mørkerødt

tøj, hvilket gjorde en betagende virkning, når solens stråler faldt ind i rummet, og fremkaldte en andagtsfuld stemning. Julien fo'r sammen. Han var ene og gik hen og satte sig i den smukkeste kirkestol. Den bar borgmesterens våben.

På bedeskamlen fik han øje på et stykke papir, der lå udbredt, som om det var meningen, at man skulle læse det. Han kastede et blik på det og så, at der stod trykt:

Meddelelse om Louis Jenrels Henrettelse og sidste Timer, før han blev halshugget i Besançon den ...

Papiret var revet itu; på bagsiden stod de tre første ord af en linje, der lød således: *Det første skridt ...*

"Hvem har kunnet lægge det stykke papir her?" tænkte Julien. "Stakkels unge mand!" tilføjede han med et suk, "hans navn ender ligesom mit!" Og han krøllede papiret sammen.

Da han gik ud af kirken, syntes han, han så blod ved vievandskummen. Det var noget indviet vand, der var blevet spildt; men genskinnet fra de røde gardiner fik det til at ligne blod.

Han skammede sig over sin hemmelige rædsel og spurgte sig selv:

"Er jeg fej? *Til våben!*"

Dette ord, der kom så tit igen i den gamle overlæges felthistorier, havde i Juliens øren en heltemæssig klang. Han rejste sig op og gik hurtigt hen imod borgmesterens hus.

Og dog blev han, trods sine gode forsætter, grebet af en uovervindelig undseelse, da han var kommet huset en snes skridt nær. Gitterporten stod åben; den gjorde et vist indtryk på ham. Men han måtte ind ad den.

Han var ikke den eneste, hvis sind blev forvirret ved hans komme i dette hus. Fru de Rênal, der af naturen var så undselig, var meget ulykkelig ved tanken om denne fremmede, unge mand, der ifølge sin stilling stadig skulle være om hende og hendes børn. Hun havde været vant til at have børnene sovende i sit værelse; derfor var der flydt mange tårer, da hun om morgenen havde set de små senge blive båret ind i den lejlighed, der var bestemt til huslæreren. Forgæves havde hun bedt sin mand om at få det yngste barns seng igen flyttet ind til sig.

Den kvindelige finfølelse havde hos borgmesterfruen udviklet sig til en overdreven sarthed. Hun forestillende sig det mest frastødende billede af et plumpt, ukæmmet væsen, hvis hverv det var at skænde på hendes børn, blot fordi han kunne latin, et barbarisk sprog, for hvis skyld hendes sønner ville få prygl.

6. Fortrædeligheder

Fru de Rênal ville lige til at gå ud af sin havestuedør med den hende ejendommelige, yndefulde livlighed, da hun fik øje på en ung bondeknøs, der stod ganske bleg ved porten og så ud, som om han nylig havde grædt. Han var i skjorteærmer og bar under armen en pæn trøje af blåligt, nopret klæde. Han var så hvid i huden, og hans øjne havde et så mildt udtryk, at fruen med sit hang til romantik først tænkte sig muligheden af, at det var en forklædt ung pige, der kom for at bede hendes mand om en gunst. Hun fik medlidenhed med den stakkels fyr, der var blevet stående ved porten uden at turde løfte hånden for at trække i klokkestrengen. Hun gik nærmere, et øjeblik adspredt ved den bitre tanke, at huslæreren nu skulle komme.

Julien stod og vendte sig mod døren, så at han ikke så hende, og det gav et sæt i ham, da han hørte en mild stemme sige tæt ved hans øre:

"Hvad søger De her, min ven?"

Han vendte sig hastigt om og blev så forbavset over fru de Rênals venlige blik, at han til en vis grad aflagde sin undseelse, og da han havde set, hvor smuk hun var, glemte han alt, endog sit ærinde.

Men da hun gentog sit spørgsmål, svarede han endelig: "Jeg kommer her for at være huslærer" og tørrede skamfuld sine tårer bort.

Fru de Rênal blev helt forundret, og de stod begge og så på hinanden. Aldrig havde Julien set en så fint klædt dame med en så blændende hvid hud eller hørt nogen tale så venligt til ham.

Hun så på de tunge tårer, der var standset på hans kinder, som nys var så blege, men nu farvedes af en let rødme. Derpå gav hun sig til at le så overgivent som en ung pige. Hun morede sig over sig selv og kunne ikke fatte sin lykke. Var det virkelig den huslærer, som hun havde forestillet sig som en snavset, slet klædt præst, der skulle komme og skænde på hendes børn og give dem bank!

"Kan De virkelig latin, hr. Sorel?" sagde hun endelig.

Det ord *hr.* overraskede i den grad Julien, at han et øjeblik tænkte sig om.

"Ja, frue," svarede han beskedent.

Hun var så lykkelig, at hun dristede sig til at sige til Julien:

"De vil da ikke skænde på de stakkels børn?"

"Nej, hvorfor skulle jeg det?" spurgte Julien forbavset.

"Ikke sandt, hr. Sorel," tilføjede hun efter en lille pause med en stemme, der efterhånden blev mere bevæget, "De vil jo nok være god mod dem, lover De mig det?"

At høre sig nok engang tiltalt med hr., og det i fuldt alvor af en så fint klædt dame, oversteg Juliens dristigste forventninger. Hver gang han havde bygget sine luftkasteller, havde han tænkt sig, at ingen pæn dame ville nedværdige sig til at tale til ham, med mindre han havde en smuk uniform på. På den anden side var fru de Rênal helt betaget af Juliens smukke hudfarve, store, mørke øjne og krøllede hår, der krusede sig endnu stærkere end det plejede, fordi han nylig for at svale sig havde dyppet sit hoved i springvandet på torvet. Til hendes store glæde fandt hun, at denne huslærer, hvis hårde, frastødende træk hun havde været så bange for på sine børns vegne, var så undselig som en ung pige. Modsætningen mellem hendes frygt og det, hun nu

så, var en hel begivenhed for hendes fredsommelige sind. Endelig kom hun sig af sin overraskelse og undrede sig over, at hun således stod udenfor sin egen dør lige tæt ved denne unge knøs, der næsten kun havde sin rene skjorte på.

"Lad os gå indenfor, hr. Sorel," sagde hun med en lidt forlegen mine.

Aldrig i sit liv var hun blevet så betaget af en udelukkende behagelig fornemmelse; aldrig var en ængstende uro blevet efterfulgt af en så elskværdig persons komme. De søde børn, som hun tog sig så meget af, skulle altså ikke falde i hænderne på en smudsig, knarvorn præst. Næppe var hun kommet ind i forstuen, før hun vendte sig om mod Julien, der beskedent fulgte efter hende. Den forundrede mine, han satte op ved synet af et så fint hus, var for hende blot en ynde mere. Hun kunne næppe tro sine egne øjne; især syntes hun, at huslæreren burde have været i sort kjole.

"Men er det virkelig sandt," spurgte hun atter, idet hun standsede i den dødeligste rædsel for, at hun skulle have taget fejl, så lykkelig var hun, "er det virkelig sandt, at De kan latin?"

Dette spørgsmål krænkede Juliens stolthed og spredte det trylleri, han allerede havde levet sig ind i.

"Ja, det er," svarede han og bestræbte sig for at sætte en kølig mine op. "Jeg kan lige så godt latin som præsten; ja han siger endog undertiden, at jeg kan det bedre end han."

Fru de Rênal syntes, at Julien så ond ud. Han var standset et par skridt fra hende. Hun nærmede sig ham og sagde:

"Vil De ikke nok i de første dage lade være at prygle mine børn, selv om de ikke kan deres lektier?"

Den milde, næsten bedende tone, hvori den fine dame talte, gjorde, at Julien pludselig glemte, hvad han skyldte det ry, han havde for at være en dygtig latiner. Fru de Rênals ansigt var tæt ved hans, han mærkede duften af en kvindes sommerdragt, noget for en bondeknøs så uvant; han blev ganske rød i hovedet og sagde med et suk og halvkvalt stemme:

"Vær ikke bange, jeg skal gøre alt hvad De vil."

Først i dette øjeblik, da moderens uro for børnene var fuldstændigt forsvundet, gik det op for hende, hvor smuk han i grunden var. Hans ansigtstræks næsten kvindelige form, hans forlegne mine syntes ikke latterlige i en kvindes øjne, der selv var så undselig. En mandig mine, som man i reglen kræver hos en mand for at kalde ham smuk, ville have gjort hende bange.

"Hvor gammel er De?" spurgte hun Julien.

"Snart nitten år."

"Min ældste søn er elleve år," vedblev hun ganske beroliget. "Det bliver næsten en kammerat for Dem. De vil jo nok tale ham til rette? Engang slog hans fader ham, og drengen var syg over det næsten en hel uge, skønt det kun var et lille klaps."

"Hvilken forskel på ham og mig!" tænkte Julien. "Det er ikke længere siden end i går, at min fader slog mig. Hvor de rige er lykkelige!"

Fru de Rênal var allerede kommet så vidt, at hun opfangede de mindste antydninger af Juliens sjæleliv. Hun antog dette anfald af tungsind for undseelse og besluttede at opmuntre ham.

"Hvad hedder De egentlig?" spurgte hun i en indtagende tone, hvis ynde Julien ganske følte uden at kunne gøre sig rede derfor.

"Jeg hedder Julien Sorel, frue. Jeg er lidt benovet ved for første gang i mit liv at træde ind i et fremmed hus. Jeg trænger til at blive taget under armene og til at man bærer over med mig de første dage. Jeg har aldrig gået i skole, jeg var for fattig, og jeg har aldrig talt med andre mennesker end min fætter overlægen, der var ridder af Æreslegionen, og pastor Chélan. Han vil nok give mig et godt vidnesbyrd. Mine brødre har altid pryglet mig, De skal derfor ikke tro dem, hvis de taler ondt om mig. Tilgiv mig mine fejl, frue, og stol på, at jeg har de bedste hensigter af verden."

Under denne lange tale var Julien blevet roligere og stod nu og så på fru de Rênal. Så stor en virkning gør den fuldendte ynde, når den er naturlig og passer til personligheden, især når den, der besidder den, ikke tænker på den, at Julien, der meget godt forstod sig på kvindelig skønhed, i dette øjeblik ville have forsvoret, at fru de Rênal var over tyve år gammel. Han fik pludselig det indfald at kysse hende på hånden, men blev i næste øjeblik bange for sin egen indskydelse. Dog sagde han umiddelbart derefter til sig selv: "Det ville være fejt af mig at undlade at udføre en handling, der kan være mig til nytte og måske gøre den ringeagt mindre, den fine dame rimeligvis nærer for en sølle arbejder, der lige har forladt sin sav."

Måske følte Julien sig opmuntret af, at han i det sidste halvår om søndagen havde hørt unge piger gentagne gange sige, at han var en køn fyr.

Under denne indre kamp gjorde fru de Rênal ham et par spørgsmål om den måde, han agtede at begynde børnenes undervisning på. Julien var atter blevet bleg, fordi han måtte gøre vold på sig selv, og han svarede tvungent:

"Aldrig vil jeg prygle Deres børn, det kalder jeg Gud til vidne på." Og idet han sagde disse ord, dristede han sig til at tage hendes hånd og føre den til sine læber. Hun blev forbavset over denne bevægelse og, ved nærmere eftertanke, stødt over den. Da det var meget varmt, havde hun bare arme under sjalet, og dette var gledet til side under Juliens bevægelse, så at hendes arm blev blottet. Efter nogle øjeblikkes forløb skændte hun i sit stille sind på sig selv og syntes, at hun ikke hurtigt nok var blevet fornærmet.

Borgmesteren havde hørt nogen tale og kom nu ud fra sit værelse. Med samme majestætiske og faderlige mine, som når han på rådhuset forrettede en vielse, sagde han til Julien:

"Det er af vigtighed, at jeg taler med Dem, før børnene får Dem at se" og førte ham ind i et andet værelse.

Fruen ville gå sin vej; men han holdt hende tilbage, lukkede døren, satte sig ned med værdighed og tog så til orde:

"Præsten har sagt mig, at De er et dygtigt menneske. De vil blive godt behandlet her, og hvis jeg bliver fornøjet med Dem, vil jeg være Dem behjælpelig med senere at komme i en stilling. Jeg ønsker, at De hverken omgås slægt eller venner, fordi den tone ikke passer for mine børn. Her har De 36 francs for den første måned; men jeg forlanger, De skal give mig Deres ord på, at De ikke vil give Deres fader en eneste skilling af de penge."

Borgmesteren følte sig nemlig stødt på den gamle Sorel, der i denne sag havde været snildere end han.

"Og nu, hr. Sorel – for jeg har bestemt, at alle her i huset skal sige hr. til Dem, og De vil lære at skatte fordelene ved at blive optaget i et dannet hus – nu er det ikke passende, at børnene

ser Dem i trøje. – Har tjenestefolkene set ham?" spurgte han sin hustru.

"Nej, min ven," svarede hun med en meget tankefuld mine.

"Det var heldigt. Tag dén på!" sagde han til den forbavsede Julien og gav ham en af sine egne overfrakker. "Lad os så gå hen til Durands klædehandel!"

Da borgmesteren en halv time senere kom hjem med den ny huslærer sortklædt fra top til tå, fandt han sin hustru siddende på samme sted. Hun følte sig beroliget ved Juliens nærværelse og glemte ved synet af ham, at hun havde været bange for ham. Julien tænkte slet ikke på hende; trods al mistillid til skæbne og mennesker var hans sind i dette øjeblik som et barns sjæl: han syntes, han havde levet hele år siden det øjeblik, da han tre timer i forvejen stod skælvende i kirken. Han lagde mærke til borgmesterfruens iskolde mine og forstod, at hun var vred over, at han havde dristet sig til at kysse hende på hånden. Men den følelse af stolthed, der kom af berøringen med klæder, som var så vidt forskellige fra dem, han plejede at gå med, bragte ham i den grad ud af sit gode skind, og han havde så stor lyst til at skjule sin glæde, at alle hans bevægelser havde noget afbrudt og tåbeligt ved sig. Fru de Rênal gjorde store øjne.

"De må optræde med mere værdighed," sagde borgmesteren til ham, "hvis De vil gøre Dem agtet af mine børn og mine folk."

"Hr. borgmester," svarede Julien, "jeg føler mig hindret i mine bevægelser af disse ny klæder, jeg stakkels bondeknøs, der altid har været vant til at gå med trøje. Jeg vil, med Deres tilladelse, gå ind på mit værelse."

"Hvad synes du om denne ny erobring?" spurgte borgmesteren sin hustru.

Ved en instinktmæssig indskydelse, som hun sikkert ikke kunne gøre sig selv rede for, skjulte hun sandheden for sin mand og svarede:

"Jeg er ikke så henrykt som du over den lille bondeknøs. Hvis du viser dig alt for elskværdig imod ham, vil han blive så næsvis, at du inden en måned bliver nødt til at sige ham op."

"Ja, ja, så siger vi ham op. Det kan komme til at koste mig en hundrede francs; men Verrières har så fået borgmesterens børn at se med en huslærer. Det ville jeg ikke have opnået, hvis jeg havde ladet ham gå i sine arbejderklæder. Og hvis jeg siger ham op, tager jeg naturligvis de sorte klæder fra ham, jeg har bestilt, og han får kun lov til at beholde den færdigsyede dragt, jeg før var henne at købe til ham."

Den time, Julien tilbragte på sit værelse, syntes fru de Rênal et øjeblik. Børnene, der havde fået at vide, at de skulle have en huslærer, gjorde hende en mængde spørgsmål. Endelig indfandt Julien sig. Han var som et nyt menneske. Det ville have været forkert at sige, at han var værdig, han var mere end det. Han blev forestillet for børnene og tiltalte dem med en mine, der forundrede selve borgmesteren.

"Jeg er her," således endte han sin tale, "for at lære jer latin. I ved hvad det vil sige at blive hørt i en lektie. Der har I den hellige skrift," og i det samme rakte han dem en lille småt trykt bog i sort bind. "Det er særligt vor herre Jesu Kristi historie, den del, man kalder den ny pagt. Jeg vil ofte komme til at høre jer i jeres lektier, nu kan I høre mig i min."

Adolphe, den ældste af drengene, havde taget bogen.

"Slå op på må og få," vedblev Julien, "og sig mig det første ord i et afsnit, så skal jeg sige jer udenad, hvad der står i den hellige

bog, indtil I standser mig."

Adolphe slog bogen op og læste et ord, og Julien fremsagde hele siden med samme lethed, som om han havde talt sit modersmål. Borgmesteren betragtede sejrsstolt sin hustru, og børnene, der så deres forældres forbavselse, gjorde store øjne. En tjener kom ind ad døren; men Julien blev ved at tale latin, og tjeneren blev først stående ubevægelig, men forsvandt derpå. Lidt efter kom fruens kammerjomfru og kokkepigen hen til døren. Adolphe havde da allerede åbnet bogen på otte forskellige steder, og Julien blev ved at fremsige teksten med samme lethed.

"Ih Gud, sikken dejlig lille præst!" sagde kokkepigen, der var en skikkelig, gudfrygtig pige.

Borgmesterens forfængelighed følte sig noget ængstet. Langt fra at tænke på at prøve huslæreren var han optaget af i sin hukommelseskiste at oplede nogle latinske ord. Endelig lykkedes det ham at finde et vers af Horats. Julien kunne ikke andet latin end sin bibel; han svarede derfor med rynkede bryn: "Den hellige stand, jeg forbereder mig til at indtræde i, forbyder mig at læse en så verdslig digter."

Borgmesteren fremsagde nu en hel del såkaldte verselinjer af Horats og forklarede sine børn hvad det var for en digter; men børnene var helt optaget af beundring for Julien og så på ham uden at lægge mærke til hvad faderen sagde.

Da tjenestefolkene endnu stadig stod ved døren, mente Julien, at han burde trække prøven ud. "Stanislas-Xavier," sagde han til det yngste barn, "skal også have lov til at sige et sted, jeg skal fremsige."

Ganske stolt læste drengen så godt, han kunne, det første ord af et afsnit, og Julien fremsagde hele siden. Og for at intet skulle mangle i hans triumf, trådte Valenod, ejeren af de smukke, normanniske heste, og amtsfuldmægtig Charcot de Maugiron ind i stuen. Dette optrin viste tydeligt, at Julien fortjente at blive tiltalt som *hr.* Sorel, en titel, som selv tjenestefolkene ikke turde undlade at give ham.

Om aftenen strømmede hele byen til for at se vidunderet. Julien svarede dem alle med en mørk mine, der holdt dem i ærbødig afstand. Hans berømmelse spredtes så hurtigt, at borgmesteren få dage efter, af frygt for at nogen skulle tage ham fra ham, foreslog Julien at underskrive en forpligtelse til at blive i hans hus i to år.

"Nej, hr. borgmester," svarede Julien koldt. "Hvis De ville sige mig op, ville jeg dog blive nødt til at gå min vej. En forpligtelse, der kun binder mig uden at pålægge Dem noget, er ikke lige for begge parter; den går jeg ikke ind på."

Han forstod så godt at sætte sig i respekt, at selv borgmesteren en måned efter hans indtrædelse i huset nærede agtelse for ham. Da præsten var raget uklar med de herrer de Rênal og Valenod, kunne ingen røbe Juliens tidligere lidenskab for Napoleon. Han talte nu kun med rædsel om ham.

7. Valgslægtskab

Børnene forgudede ham, men han holdt ikke af dem; hans tanker var andetsteds. Intet af hvad disse rollinger kunne finde på, plagede ham nogensinde. Kold, retfærdig, rolig og dog afholdt som han var, fordi hans komme på en vis måde havde forjaget kedsomheden fra huset, var han en dygtig huslærer. Han for sit vedkommende følte kun had og afsky for det fine selskab, han havde fået adgang til, rigtignok ved nederste bordende, hvilket måske var forklaringen på hans had og afsky. Ved enkelte festmiddage kunne han kun med stort besvær styre sit had mod sine omgivelser. Således var han engang, da Valenod førte ordet, på nippet til at røbe sig og måtte skynde sig ud i haven under påskud af, at han ville se efter børnene. "Hvilke lovtaler de holder over redelighed!" udbrød han. "Man skulle tro, det var den eneste dyd, der gives. Og hvilken agtelse og fornedrende ærbødighed viser de ikke en mand, der åbenbart har forøget sin formue til det dobbelte eller tredobbelte ved at bestyre fattigkassen! Jeg tør vædde på, at han endog tjener på de beløb, der er anvist til hittebørnene, fattige, hvis nød er endnu mere hellig end andres! I uhyrer! I uhyrer! Jeg er selv en slags hittebarn, hadet af min fader, mine brødre, min hele slægt."

En dag havde Julien, mens han spadserede ene og læste i sin bønnebog i en lille lund langs "Troskabsstien", forgæves søgt at undgå sine to brødre, som han så komme langt borte ad en ensom sti. Disse plumpe arbejderes misundelse var i den grad blevet udæsket ved broderens pæne, sorte dragt, særdeles

renlige udseende og den oprigtige ringeagt, han nærede for dem, at de havde pryglet ham og ladet ham ligge bevidstløs og blødende. Tilfældigvis kom fru de Rênal på en spadseretur med Valenod og amtsfuldmægtigen gennem lunden, så Julien ligge på jorden og troede ham død. Hun blev så betaget ved dette syn, at Valenod blev skinsyg over det.

Det havde han nu ikke behøvet; for vel fandt Julien fru de Rênal meget smuk, men han hadede hende for hendes skønhed, det første skær, hans lykke nær var strandet på. Han talte til hende så lidt som muligt for at bringe det anfald af henrykkelse i forglemmelse, der den første dag havde fået ham til at kysse hende på hånden.

Élisa, fru de Rênals kammerjomfru, havde ikke kunnet undgå at blive indtaget i den unge huslærer, som hun ofte talte med sin frue om, og hendes forelskelse havde gjort Julien forhadt i en af tjenernes øjne. En dag hørte han denne tjener sige til Élisa: "De ser ikke længere til mig, siden den skidne huslærer er kommet her i huset." Julien havde ikke fortjent dette skældsord; men instinktmæssigt bragte hans krav på at anses for et net ungt menneske ham til at anvende forøget omhu på sin person. Også Valenods had voksede, og han sagde i fleres påhør, at det ikke passede sig for en teolog at være så behagesyg. På præstekjolen nær gik Julien nemlig klædt som en ung gejstlig.

Fru de Rênal lagde nu mærke til, at han talte mere end sædvanlig med jomfru Élisa, og fik at vide, at disse samtaler kom af, at hans forsyning med linned var temmelig tarvelig, så at han var nødt til at lade vaske udenfor huset, og at Élisa i den henseende var ham behjælpelig. Denne yderlige fattigdom, som

fruen ikke havde haft nogen anelse om, gjorde et dybt indtryk på hende. Hun fik lyst til at give ham foræringer, men turde ikke, og denne indre kamp var den første pinefulde følelse, Julien voldte hende. Hidtil havde hans navn og fornemmelsen af en ren glæde af helt åndelig natur været ensbetydende for hende. Plaget af forestillingen om hans fattigdom talte hun til sin mand om at skænke ham noget linned.

"Sikke nogen narrestreger!" svarede han. "Hvorfor skulle vi forære ham noget? Vi er jo udmærket godt fornøjede med ham og hans tjeneste! Ja, hvis han viste sig efterladende, kunne der være grund til at anspore hans iver."

Fru de Rênal følte sig ydmyget ved denne betragtningsmåde, som hun ikke ville have lagt mærke til før Juliens komme. Hun kunne aldrig se den unge teologs for øvrigt tarvelige, men særdeles renlige, påklædning uden at tænke: Hvordan bærer dog den stakkels knøs sig ad?

Og lidt efter lidt fik hun medlidenhed med Julien på grund af alt det, han manglede, i stedet for at stødes over det.

Hun var en af disse provinsdamer, som man godt kan komme til at antage for tosser de første fjorten dage, man ser dem. Hun manglede livserfaring og skøttede kun lidt om at tale. Da hendes sjæl var fintfølende og stolt, bevirkede den uvilkårlige trang til lykke, der er naturlig for alle levende væsner, at hun for det meste ikke gav agt på de plumpe personers handlinger, som tilfældet havde sat hende midt iblandt.

Man ville have lagt mærke til hendes naturlige og livlige begavelse, hvis hun havde fået den mindste smule opdragelse. Men som rig arving var hun blevet betroet til nonner, der

lidenskabeligt tilbad "Jesu hellige Hjerte" og derfor nærede et heftigt had til alle de franskmænd, der var fjendtligt sindede mod jesuitterne. Fru de Rênal havde haft sund fornuft nok til at glemme alle de urimeligheder, hun havde lært i klosteret; men hun havde ikke sat noget i stedet derfor og endte med slet ikke at kunne noget. De smigrende bemærkninger, hun tidligt havde været genstand for som arving til en betydelig formue, i forbindelse med en udpræget tilbøjelighed til lidenskabelig gudsfrygt, havde givet hendes liv et indadvendt præg. Skønt hun tilsyneladende var det føjeligste menneske af verden og i den grad havde opgivet at have en egen vilje, at ægtemændene i Verrières anførte hende som et mønster for deres hustruer, og borgmesteren var ganske stolt af hende, var dog i grunden hendes sind stolt. En og anden fyrstinde, der er berømt for sit hovmod, lægger meget mere mærke til, hvad hendes kammerjunkere foretager sig i hendes nærværelse, end denne tilsyneladende så blide og beskedne kvinde gav agt på, hvad hendes ægtefælle sagde eller gjorde. Lige til Juliens komme havde hun virkelig kun haft øje for sine børn, hvis små upasseligheder, sorger og glæder havde optaget al følsomhed hos denne sjæl, der, mens hun var hos "Jesu Hjerte"-nonnerne i Besançon, aldrig i sit liv havde tilbedt andre end Gud.

Uden at hun fandt for godt at sige det til nogen, kunne hun, hvis et af børnene fik et feberanfald, komme næsten i samme stemning, som om barnet var dødt. Men når trangen til at udøse sit hjerte i de første år af hendes ægteskab havde bragt hende til at betro sin mand sine sorger, var hendes bekymringer stadig blevet modtaget med en plump latter, et skuldertræk eller en godtkøbsbemærkning om kvindernes

dårskab. Den slags spøgefulde indfald virkede, især når de fremkaldtes af børnenes sygdom, på fru de Rênal, som om man vred en dolk i hendes hjerte. Det var alt, hvad hun havde fået i stedet for den honningsøde smiger, hun havde været vant til i det jesuitiske kloster, hvor hun havde tilbragt sin ungdom. Hendes opdragelse skete således gennem smerte, og da hun var for stolt til at tale om slige sorger, selv med sin veninde fru Derville, bildte hun sig ind, at alle mænd var som hendes ægtefælle, forstander Valenod eller amtsfuldmægtig Charcot de Maugiron. Plumphed og den råeste ufølsomhed for alt det, der ikke havde noget med pengevæsen, rangforskel eller ordener at gøre, samt et blindt had til enhver anskuelse, der stred mod deres egen, syntes hende lige så naturlige for mændene som det at gå med støvler og filthat.

Efter så mange års forløb var fru de Rênal endnu ikke blevet vænnet til at dele synsmåder med de pengekære folk, i hvis midte hun var henvist til at leve, og derfra skrev sig den lykke, Julien trods sin bondeherkomst gjorde hos hende. Hun fandt i denne ædle og stolte sjæls deltagelse et sødt trylleri, der henrykte hende ved sin nyhed, og hun tilgav ham hurtigt hans store uvidenhed, der kun var en ynde mere, og hans uslebne væsen, som det lykkedes hende at sætte skik på. Hun fandt, at det var umagen værd at høre på ham, selv når talen var om de mest almindelige emner, selv når det kun drejede sig om en sølle hund, der var blevet kørt over af en bonde, som med sin karre kom travende ned ad gaden. Synet af dette ulykkestilfælde havde fået hendes mand til at skoggerle, mens hun derimod havde set Julien trække sine mørke, fint buede øjenbryn sammen. Efterhånden var det hende, som om

ædelmodighed, sjælsadel og menneskelighed kun fandtes hos denne unge teolog, og hun kom til overfor ham alene at føle den deltagelse og endog beundring, som disse dyder opvækker hos ædle sjæle.

I Paris ville Juliens forhold til fru de Rênal meget hurtigt have klaret sig; men i Paris er kærlighed en affødning af romanlæsning. Den unge huslærer og hans undselige frue ville i et par romaner, ja endog i et par vers i en vaudeville have kunnet få oplysning om deres forhold og fundet den rolle foreskrevet, som de havde at spille, det mønster, de skulle efterligne; og dette mønster ville Julien før eller senere, selv om han rynkede på næsen ad det, dog tvunget af sin forfængelighed tidligere eller senere være blevet nødt til at følge.

I en lille by i Aveyron eller Pyrenæerne ville klimaets brændende hede have givet den ubetydeligste tilfældighed en afgørende betydning. Men under vor mere skyfulde himmel kan en fattig ung mand, hvis ærgerrighed kun kommer af, at hans hjertes finfølelse gør ham nogle af de nydelser til en fornødenhed, der kun falder i de riges lod, daglig få at se, hvorledes en trediveårig kvinde for alvor lever et dydigt liv ene optaget af sine børn og uden at tage romaner til forbillede for sin adfærd. Alt går langsommere for sig, alt udvikler sig mere gradvis i provinserne, hvor der findes mere naturlighed.

Ofte kunne fru de Rênal, når hun tænkte på den unge huslærers fattigdom, blive rørt til tårer, og en dag overraskede Julien hende opløst i gråd.

"Er der hændet Dem noget ubehageligt, frue?" spurgte han.

"Nej, min ven," svarede hun. "Kald på børnene og lad os gå en tur."

Hun tog hans arm og støttede sig til ham på en måde, der forekom ham besynderlig. Det var første gang, hun havde kaldt ham sin ven.

Mod slutningen af spadsereturen lagde han mærke til, at hun blev rød i hovedet og sagtnede sine skridt.

"De har vel nok hørt," sagde hun uden at se på ham, "at jeg er eneste arving til en rig moster, der bor i Besançon. Hun overvælder mig med gaver ... Mine sønner gør så forbavsende fremskridt, at ... jeg gerne ville bede Dem modtage en lille foræring som tegn på min taknemmelighed. Det er blot nogle guldstykker, som De kan bruge til at købe linned for. Men ..." Og hun blev endnu rødere og standsede i talen.

"Hvad mener fruen?" spurgte Julien.

"De behøver ikke," vedblev hun med bøjet hoved, "at sige noget til min mand."

"Vel er jeg lille," svarede Julien, idet han standsede; "men jeg er ikke lav." Og hans øjne lynede af vrede, og han rettede sig i sin fulde højde. "Det har De ikke tilstrækkeligt overvejet. Jeg ville være ringere end en tjener, hvis jeg indlod mig på at skjule noget som helst, der angår vort pengemellemværende, for borgmesteren."

Fru de Rênal stod som sønderknust.

"Deres mand har, siden jeg kom her i huset," vedblev Julien, "givet mig fem gange 36 francs, og jeg er villig til at vise ham og hvem som helst anden, endog hr. Valenod, skønt han hader mig, min regnskabsbog."

Efter denne slutningsreplik var fru de Rênal blevet stående bleg og rystende, og spadsereturen endte, uden at nogen af dem kunne finde et påskud til atter at knytte samtalen. Det blev mere og mere umuligt for Juliens hovmodige sjæl at føle nogen kærlighed til fru de Rênal, og hvad hende angik, kom hun til at agte og beundre ham; for hun havde fået skænd af ham. Under påskud af at ville råde bod på den ufrivillige ydmygelse, hun havde tilføjet ham, tillod hun sig at vise ham den ømmeste omsorg og var i otte dage lykkelig over denne ny måde at omgås ham på. Dette havde den virkning, at Juliens vrede til dels lagde sig; han var langt fra deri at se noget, der kunne smage af en personlig tilbøjelighed.

"Sådan er de rige," tænkte han. "De ydmyger én, og så tror de, de kan gøre alt godt igen ved nogle abekatterier."

Fru de Rênals hjerte var for fuldt og endnu for uskyldigt til at hun ikke, trods sin egen beslutning, skulle fortælle sin mand om det tilbud, hun havde gjort Julien, og den måde, hvorpå hun var blevet afvist.

"Hvor kan du finde dig i at modtage et afslag af et tyende?" spurgte han stødt.

Og da fru de Rênal påtalte dette udtryk, sagde han:

"Jeg bruger det samme udtryk som højsalig prinsen af Condé, da han forestillende sine kammerherrer for sin gemalinde. Han sagde nemlig: *Alle de folk er vort tyende.* Jeg har engang læst det sted for dig i Besenvals erindringer, der giver regler for rangfølgen. Alle de, der ikke er af adel, men lever i ens hus og modtager løn af én, er éns tyende. Jeg skal snakke med mosjø Julien og give ham 100 francs."

"Min ven, gør det dog i hvert fald ikke i tjenestefolkenes nærværelse," bad fru de Rênal angst.

"Ja, du har ret, de kunne blive misundelige, og det med grund," svarede hendes mand og gik sin vej, idet han tænkte over beløbets størrelse.

Fru de Rênal segnede om på en stol halvt bevidstløs af smerte og udbrød: "Han ydmyger Julien, og det er min skyld!" Hun fik afsky for sin mand og skjulte sit ansigt i sine hænder, og hun lovede sig selv, at hun aldrig mere skulle betro ham noget.

Da hun igen traf Julien, rystede og bævede hun, og hendes bryst var så beklemt, at hun ikke kunne få et ord frem. I sin forlegenhed tog hun hans hånd og trykkede den. Endelig fik hun sagt:

"Nå, min ven, er De fornøjet med min mand?"

"Hvor kan jeg andet?" svarede Julien med et bittert smil, "han har givet mig 100 francs."

Fru de Rênal så usikkert på ham og bad ham endelig i en modig tone, som han ikke før havde iagttaget hos hende, at byde hende sin arm.

Hun dristede sig til at gå hen med ham til boghandleren i Verrières, til trods for at denne var bekendt for sit venstresind, og valgte bøger, som hun gav sine sønner, til et beløb af 200 francs. Men det var bøger, som hun vidste, Julien ønskede sig. Hun ville have, at hvert barn henne i bogladen skulle skrive sit navn i de bøger, der var tilfaldet ham. Mens hun frydede sig over den slags oprejsning, hun havde været modig nok til at give Julien, forbavsedes han over den mængde bind, han opdagede i bogladen. Aldrig før havde han vovet at sætte sine ben på et så vanhelligt sted, derfor bankede hans hjerte, og

langt fra at tænke på, hvad der foregik i fru de Rênals sind, anstillede han betragtninger for at udfinde, på hvilken måde en ung teolog skulle kunne skaffe sig nogle af disse bøger. Endelig faldt det ham ind, at det kunne lade sig gøre på en behændig måde at overtale borgmesteren til at lade sine sønner skrive stile om de berømte adelsmænd, der var født i denne del af landet, hvis historie han da kunne få ham til at købe.

Efter en måneds forberedelse lykkedes denne plan så godt, at han nogen tid efter igen tog mod til sig og foreslog borgmesteren at tegne sig for bøger fra det lejebibliotek, samme boghandler drev. Skønt det naturligvis var pinligt for den adelige borgmester at unde en venstremand sin søgning, indrømmede han dog, at det kunne være klogt, om han gav sin ældste søn lejlighed til gennem eget øjesyn at gøre sig bekendt med flere værker, som han ville høre omtale, når han kom på officersskolen. Men videre ville han ikke gå, og Julien kunne ikke komme efter den hemmelige grund til hans vægring.

En dag sagde han derfor til ham: "Jeg er kommet til at tænke på, hr. borgmester, at det ville være meget upassende, om et adeligt navn som de Rênal kom til at stå i en boghandlers smudsige protokol." (Borgmesterens pande opklaredes.) "Det ville også være en dårlig anbefaling for en fattig teolog, om det engang blev opdaget, at hans navn stod i fortegnelsen over udlånte bøger. Venstremændene ville kunne beskylde mig for, at jeg havde forlangt de væmmeligste bøger, ja hvem ved, om de ikke kunne gå så vidt, at de skrev mit navn ved siden af titlerne på disse ryggesløse bøger." Men Julien fjernede sig fra sporet. Han så borgmesterens ansigt igen antage et forlegent og ærgerligt udtryk og tav, men tænkte: "Nu har jeg ham."

Nogle dage efter gjorde den ældste af drengene i faderens nærværelse sin lærer et spørgsmål om en bog, der stod anmeldt i avisen. Julien svarede:

"For at undgå enhver anledning til at give jakobinerne lejlighed til at vinde en sejr og dog sætte mig i stand til at svare på Adolphes spørgsmål, kunne man jo lade en af Deres folk tegne sig for bøger i lejebiblioteket."

"Det var ikke noget dårligt indfald," bemærkede borgmesteren øjensynligt glad.

"Men så måtte man i hvert fald nærmere angive, hvad slags bøger det skulle være," sagde Julien med den værdige og næsten ulykkelige mine, der klæder visse folk så godt, når de ser de planer lykkes, som de længst har ønsket at gennemføre. "Man måtte udtrykkeligt fremhæve, at tjeneren ikke må låne nogen roman. Hvis slige farlige bøger fik indpas her i huset, kunne de øve en skadelig indvirkning på pigerne og måske på tjeneren selv."

"De glemmer de politiske småskrifter," tilføjede borgmesteren i en overlegen tone. Han ville nemlig skjule den beundring, huslæreren vakte hos ham ved den kloge mellemvej, han havde udtænkt.

Juliens liv bestod således af en række små underhandlinger, hvis heldige udfald optog ham langt mere end den følelse af udpræget forkærlighed, som det kun ville beroet på ham selv at læse i fru de Rênals hjerte.

Med hensyn til hans åndelige udvikling gentog det samme sig, der hele hans liv havde præget hans sind. I borgmesterens hus, ligesom hjemme i savmøllen, var han hadet af sine omgivelser og så ned på dem, han levede sammen med. Han så

hver dag i det, der blev fortalt af amtsfuldmægtigen, Valenod og husets øvrige venner om ting, der var foregået lige for deres øjne, hvor lidt deres forestillinger stemmede overens med virkeligheden. Syntes en eller anden handling ham at fortjene beundring, var den netop genstand for de folks dadel, der levede i hans nærhed. Han tænkte bestandig i sit stille sind: Sikke uhyrer! eller: Sikke tosser! Men pudsigt var det, at han ofte med alt sit hovmod ikke forstod et muk af det, der blev talt om.

Aldrig havde han nogensinde i sit liv talt oprigtigt med andre end den gamle overlæge, og de få tanker, han havde, drejede sig om Bonapartes felttog i Italien eller om sårlægekunsten. Hans unge mod svælgede i omstændelige beskrivelser af smertefulde indgreb i del menneskelige legeme, og han tænkte da:

"Jeg skulle have udholdt det uden at blinke!"

Første gang, fru de Rênal prøvede på at få en samtale i gang med ham om børnenes opdragelse, gav han sig til at tale om at sætte arme og ben af, så at hun blegnede og bad ham holde inde.

Ud over det kendte Julien intet. Derfor kunne der, når han var sammen med borgmesterfruen under fire øjne, indtræde den besynderligste standsning i samtalen. Hvor ydmyg end hans optræden var inde i dagligstuen, kunne hun dog i hans øjne læse en følelse af åndelig overlegenhed overfor alle dem, der besøgte hende; men hvis han befandt sig i enrum med hende, var det tydeligt, at han blev forlegen. Hun ængstedes ved det, for hun kunne i kraft af sin kvindelighed mærke, at denne forlegenhed ikke hidrørte fra ømme følelser overfor hende.

På grund af en eller anden forestilling, som Julien havde hentet fra en beretning om det gode selskab, sådan som den gamle overlæge havde set det, følte han sig ydmyget, så snart samtalen gik i stå på et sted, hvor han befandt sig sammen med en kvinde, som om han havde kunnet gøre for det, og denne fornemmelse var mange gange mere pinefuld under fire øjne. Hans indbildningskraft, der var opfyldt af de mest overdrevne spanske forestillinger om, hvad en mand bør sige, når han befinder sig i enrum med en kvinde, indgød ham i hans forvirring lutter utilstedelige indfald. Hans sjæl sværmede i det blå, og dog kunne han ikke komme ud over den mest ydmygende stilhed. Således fik hans strenge mine på de lange spadsereture med fru de Rênal og børnene et endnu stærkere præg af de grueligste sjælekampe, under hvilke han foragtede sig selv. Og hvis han til alt uheld tvang sig til at sige noget, kunne det ofte være de latterligste ting. For yderligere at forøge hans sjælenød, så han sin egen urimelighed i et overdrevent skær; men hvad han ikke så, det var udtrykket i hans øjne, der var så smukke og tydede på en så glødende sjæl, at de, som det ofte er tilfældet med gode skuespillere, undertiden lagde en ypperlig mening i noget, som der ingen mening var i. Fru de Rênal lagde mærke til, at det aldrig, når han var ene med hende, lykkedes ham at sige noget godt, undtagen når han, adspredt af en eller anden uforudset begivenhed, ikke tænkte på at give en artighed det rette sving. Da husets venner ikke havde forvænt hende med ny og glimrende tanker, nød hun med henrykkelse Juliens glimt af vid.

Siden Napoleons fald er ethvert skin af opmærksomhed mod damer bandlyst fra provinsernes sæder. Man er stadig bange

for at få sin afsked. Gavtyvene søger støtte hos jesuitterne, og hykleriet har gjort mægtige fremskridt, selv hos venstremændene. Kedsommeligheden tager til, og der er snart ingen anden fornøjelse tilbage end læsning og agerdyrkning.

Fru de Rênal, en gudfrygtig mosters rige arving, gift i en alder af seksten år med en mand af god adel, havde aldrig i sit liv følt eller set noget, der havde den fjerneste lighed med kærlighed. Den eneste, der havde talt til hende om denne følelse, var hendes skriftefader, den gode pastor Chélan, der i anledning af Valenods efterstræbelser havde tegnet hende et så frastødende billede af elskovens vederstyggelighed, at dette ord i hendes øjne kun betegnede den foragteligste udskejelse, man kunne tænke sig. Kærlighed, sådan som hun havde truffet den i det ganske lille antal romaner, tilfældet havde gjort hende bekendt med, betragtede hun som en undtagelse, eller vel endog som noget, der stod ganske udenfor naturen. På grund af denne uvidenhed var hun fuldkommen lykkelig ved idelig at beskæftige sine tanker med Julien, og langt fra at gøre sig den ringeste bebrejdelse i den anledning.

8. Småbegivenheder

Den englelige blidhed, der var en følge dels af fru de Rênals personlighed, dels af den lykke, hun for øjeblikket følte, forsvandt kun en stund, når hun kom til at tænke på sin kammerjomfru Élisa. Denne pige arvede nogle penge og gik så hen og skriftede for pastor Chélan, at hun havde i sinde at gifte sig med Julien. Præsten blev for alvor glad over sin unge vens lykke; han blev derfor meget overrasket, da Julien i en bestemt tone erklærede ham, at jomfru Élisas tilbud ikke anstod ham.

"Læg vel mærke til hvad der foregår i din sjæl, mit barn," sagde præsten med rynket bryn. "Jeg ønsker dig til lykke med dit kald, hvis det er det, der er skyld i din ringeagt for en formue, som er mere end tilstrækkelig. Nu har jeg i samfulde seksoghalvtredsindstyve år været præst i Verrières, og dog vil jeg, efter al sandsynlighed, få min afsked. Det bedrøver mig; men jeg har dog 800 francs om året at leve af. Jeg meddeler dig dette, for at du ikke skal gøre dig overdrevne forestillinger om, hvad der venter dig i en stilling som præst. Hvis du tænker på at gøre dig behagelig for de mænd, der er ved magten, er din sjæls fortabelse sikker. Du kan gøre din lykke; men så bliver du nødt til at skade de fattige, smigre amtsfuldmægtigen, borgmesteren og de ansete mænd og tjene deres lidenskaber, en adfærd, som verden kalder levemåde, og som for en lægmand ikke er ubetinget uforenelig med frelsen. Men i vor stand må der træffes et valg; det gælder om enten at gøre lykke i denne verden eller i den næste, der gives ingen mellemvej. Gå nu hen, min kære ven, og overvej sagen, vend så tilbage om tre dage

med et afgørende svar. Jeg skimter med sorg i din sjæls inderste en mørk glød, der ikke fortæller mig om det mådehold og det fuldstændige afkald på jordiske fordele, der er nødvendige for en præst. Din begavelse varsler godt, men lad mig have lov til at sige dig" (her fik den gamle præst tårer i øjnene), "at hvis du skulle blive en Herrens tjener, så skælver jeg for din sjæls frelse."

Julien skammede sig over sin rørelse; for første gang i sit liv så han sig afholdt, han græd af glæde og gik hen og skjulte sine tårer i de store skove ovenfor Verrières.

"Hvorfor er jeg dog i denne tilstand?" tænkte han endelig. "Jeg føler, at jeg med største glæde ville give mit liv for den gode præst, og det, skønt han lige har bevist mig, at jeg er og bliver en tosse. Det er især ham, det er mig af vigtighed at narre, og så har han gennemskuet mig. Den hemmelige glød, han taler om, er mit forsæt om at gøre min lykke her i verden. Han tror, at jeg er uværdig til at blive præst, og så havde jeg netop forestillet mig, at min tilbøjelighed til at give slip på 1000 francs om året ville give ham høje tanker om min gudsfrygt og mit kald. For fremtiden vil jeg kun gøre regning på de sider af min personlighed, som har stået deres prøve. Hvem skulle have troet, at jeg ville finde fornøjelse i at udgyde tårer, og at jeg ville have holdt af den, der beviser mig, at jeg er og bliver en tåbe!"

Tre dage efter havde Julien fundet det påskud, som han burde have mødt med straks den første gang. Vel var dette påskud en bagtalelse; men hvad brød han sig om det? Han tilstod nølende præsten, at en grund, som han ikke nærmere kunne forklare, fordi den ville skade tredjemand, straks havde gjort ham uvillig til at gå ind på et ægteskab som det foreslåede. Det var jo det samme som at beskylde jomfru Élisa for

letfærdighed. Præsten fandt i hans optræden en ganske verdslig varme, der var langt fra at ligne den, der burde have besjælet en ung teolog.

"Min ven," gentog han atter, "bliv en retskaffen borger, en agtværdig og dannet landmand, hellere end præst uden indre kald."

Julien svarede med nogle vel valgte ord på disse forestillinger og brugte udtryk, som en ivrig ung teolog kunne have anvendt; men den tone, i hvilken han fremførte dem, og den slet dulgte ild i hans øjne gjorde Chélan urolig. Man må nu ikke derfor gøre sig alt for slette tanker om Julien. Hans hyklerske forsigtighed indskød ham de rigtige ord, hvilket ikke var ilde af hans alder; og hvad tonen og fagterne angik, så levede han jo sammen med folk fra landet og havde ikke haft lejlighed til at se de store mønstre. Senere i hans liv, så snart det blev ham forundt at nærme sig disse forbilleder, viste han sig fuldkommen, både hvad ord og gebærder angår.

Fru de Rênal undrede sig over, at hendes kammerjomfru ikke var mere glad over den formue, der så uventet var tilfaldet hende. Hun så hende uophørligt gå hen til præsten og komme hjem fra ham med tårer i øjnene. Endelig talte Élisa til hende om sine giftermålsplaner.

Nu troede fru de Rênal om sig selv, at hun var syg. En slags feber forhindrede hende i at sove, og hun kunne ikke lade være med stadig at holde øje med kammerpigen og Julien og uafbrudt tænke på dem og den lykke, de ville finde i deres samliv. Hun udmalede sig med de skønneste farver det lille fattige hus, hvor man ville blive nødt til at leve af 1000 francs om året. Julien kunne meget godt blive sagfører i Bray, der kun

lå en halv mils vej borte fra Verrières, og hun ville i så fald undertiden kunne få ham at se. Hun troede for alvor, at hun skulle gå fra forstanden, og sagde det til sin mand. Til sidst *blev* hun virkelig syg.

Samme aften, just som kammerjomfruen var ved at hjælpe hende, lagde hun mærke til, at pigen græd. I dette øjeblik fandt hun Élisa afskyelig og overfusede hende, men bad hende straks efter om forladelse. Élisas tårer flød kun så meget rigeligere, og hun bad fruen, om hun måtte have lov til at sige hende, hvad der var i vejen.

"Ja, sig det," svarede fru de Rênal.

"Jo, ser De, frue, han vil ikke have mig. Der er nogle slette mennesker, der har talt ondt om mig, og han tror dem."

"Hvem vil ikke have Dem?" spurgte fruen og kunne næppe få vejret.

"Ih, hvem andre end hr. Julien?" svarede kammerjomfruen hulkende. "Pastoren har ikke kunnet få ham overtalt; men forresten mener han, at han ikke skulle vrage en anstændig pige, fordi hun har været kammerjomfru. Hr. Juliens fader er da ikke, når det kommer til stykket, andet end tømmerhandler. Og hvordan tjente han selv sit brød, før han kom til fruen?"

Fru de Rênal hørte ikke længere efter, hvad hun sagde; hendes lykke overvældede hende i den grad, at hun var nær ved at gå fra forstanden. Hun lod flere gange jomfruen gentage, at Julien virkelig havde vraget hende på en så afgørende måde, at der ikke var tale om, at hun kunne komme til en fornuftigere beslutning.

"Jeg skal gøre et forsøg," sagde hun, "jeg skal tale med hr. Julien."

Næste dag efter frokost undte fru de Rênal sig selv den fryd at tale sin medbejlerskes sag og høre Julien i en time hårdnakket vægre sig ved at modtage Élisas hånd og formue. Efterhånden begyndte han at give hende mindre afmålte svar og kom til sidst med nogle vittige bemærkninger til hendes fornuftige forestillinger. Hun kunne ikke stå imod den strøm af lykke, der efter så mange dages fortvivlelse skyllede ind over hendes sjæl, og besvimede ligefrem. Da hun var kommet til sig selv og atter sad i ro på sit værelse, forlangte hun at være ene. Hun var højligt forbavset.

"Skulle jeg være forelsket i Julien?" spurgte hun endelig sig selv.

Denne opdagelse, der til enhver anden tid ville have vakt dyb uro hos hende og skaffet hende samvittighedsnag, var hende nu kun som et ejendommeligt, men hende personlig ligegyldigt skuespil. Hendes sjæl var så træt af alt, hvad hun havde udstået, at hun ikke længere havde nogen følelse til rådighed for lidenskaben. Hun prøvede på at tage sig noget for, men faldt i en dyb søvn, og da hun vågnede, blev hun ikke så forskrækket, som hun havde burdet. Hun var alt for lykkelig til at kunne se noget som helst fra den sletteste side. Aldrig havde denne troskyldige provinsdame plaget sin brødefri sjæl med at aflokke den en smule følsomhed gennem en ny stemning. Hun havde før Juliens komme været ganske optaget af alle de mange sysler, der borte fra Paris falder i en dygtig husmoders lod, og når hun tænkte på, at der er noget, der hedder lidenskaber, så forbandt hun dermed den samme forestilling som vi med lotterispil: hun så deri nemlig et sikkert bedrag, hvori kun tåbelige mennesker kan søge lykken.

Middagsklokken ringede. Fru de Rênal rødmede stærkt, da hun hørte Juliens stemme kalde på børnene. Kærligheden havde gjort hende behændig, hun gav sig til som forklaring af sin rødme at klage over en skrækkelig hovedpine.

"Sådan er alle fruentimmer," svarede borgmesteren skoggerleende, "der er altid bræk på de maskiner." Skønt hans frue var vant til den slags åndrigheder, følte hun sig dog stødt over stemmeklangen.

For at adsprede sig så hun hen på Julien; om han så havde været aldrig så grim, ville hun i dette øjeblik have syntes godt om ham.

Borgmesteren var en samvittighedsfuld efterligner af hofmændenes vaner. Han flyttede derfor straks, så snart de første skønne forårsdage indtraf, til Vergy, en landsby, der er blevet berømt ved Gabrielles ulykkelige skæbne. Nogle hundrede skridt fra de maleriske levninger af den gamle gotiske kirke, ejede borgmester de Rênal et gammelt herresæde med fire tårne og en have, der var anlagt i samme stil som Tuileries-parken med mange buksbomhække og kastanjer, der blev klippet to gange om året. En mark i nærheden, hvor der groede æbletræer, tjente som spadserevej. For enden af frugthaven stod der en halv snes prægtige valnøddetræer, hvis løv hævede sig til en højde af henved tredive meter.

"Ethvert af disse fordømte nøddetræer," plejede han at sige, når hans hustru ytrede sin beundring for dem, "koster mig høsten af en halv skæppe land. Der kan ingen sæd vokse under deres skygge."

Fru de Rênal var henrykt over at komme på landet; det forekom hende så nyt, og denne følelse gav hendes åndsevner

og karakterfasthed et vist opsving. Allerede to dage efter at de var flyttet til Vergy, vendte hendes mand tilbage til byen for at varetage sine embedsforretninger, og hun antog nu på egen bekostning arbejdere til at udføre et indfald, Julien havde fået. Det var at anlægge en lille vej rundt om frugthaven ind under valnøddetræerne, så at børnene på dens grus kunne spadsere tørskoede om morgenen. Planen blev udført mindre end et døgn efter at den var blevet udkastet, og fruen tilbragte muntert hele dagen med, i forening med Julien, at lede arbejderne.

Da borgmesteren kom tilbage fra Verrières, blev han overrasket ved at se gangen færdig. Fru de Rênal blev ligeledes overrasket over hans komme; for hun havde rent glemt, at han var til. I to måneder talte han ærgerlig om den dristighed, det var at foretage en så vigtig istandsættelse uden at tage ham på råd med; men det trøstede ham til en vis grad, at hun selv havde betalt omkostningerne.

Hans hustru tilbragte dagen med at strejfe om med børnene i haven og løbe efter sommerfugle, som de fangede i store florsnet. Julien havde lært hende, at det latinske navn på dem er *lepidoptera*, og fortalt hende om disse stakkels dyrs besynderlige sæder. Ubarmhjertigt blev de stukket på nåle og anbragt i en stor papæske, som Julien ligeledes havde indrettet. På den måde fik han og fruen meget at tale om, så at han ikke længere var udsat for den lidelse, standsningen af samtalen plejede at volde ham. De talte uophørligt sammen med stor ivrighed, skønt altid om meget uskyldige ting. Dette virksomme og muntre liv faldt i alles smag med undtagelse af jomfru Élisa, der ikke havde et øjebliks ro, fordi fruen, efter hvad hun sagde,

aldrig nogensinde i baltiden i Verrières havde gjort sig så megen umage med sin påklædning som nu, da hun skiftede dragt et par gange om dagen.

Da det er min hensigt ikke at smigre nogen, vil jeg ikke fortie, at fru de Rênal, der havde en meget hvid og skær hud, lod sig sy kjoler, der lod barm og arme blottede, og at dette klædte den velskabte dame udmærket.

"Aldrig har De set så ungdommelig ud," sagde hendes venner fra Verrières, når de kom til middag i Vergy.

Men hvad man måske vanskeligt vil tro er, at det var uden noget som helst overlæg, at hun viste så stor omhu for sin person. Det morede hende, og, uden at hun tænkte videre over det, måtte Élisa hjælpe hende med at prøve kjoler al den tid, hun ikke tilbragte med i børnenes og Juliens selskab at løbe efter sommerfugle. Den eneste tur, hun gjorde til Verrières, var fremkaldt af lysten til at købe nye sommerkjoler, der var kommet fra Mühlhausen.

Hun fik besøg af en ung dame, der var i slægt med hende, en fru Derville. De havde tidligere været i kloster sammen hos "Jesu Hjerte"-nonnerne, og havde efter hendes ægteskab sluttet et fortroligt venskab.

Fru Derville plejede at more sig meget over det, hun kaldte sit søskendebarns forfløjne indfald. "Når jeg er ene, kunne det aldrig falde mig ind at tænke på det," sagde hun. Fru de Rênal skammede sig over disse glimt af lune som over en dumhed, når hendes mand var til stede; men fru Dervilles nærværelse gjorde hende modig. Først hviskede hun hende undseligt sine indfald i øret; men når hun længe var ene med hende, blev hun livligere, og en lang formiddag under fire øjne plejede at gå som

et øjeblik og bringe de to veninder i godt lune. Denne gang fandt den fornuftige fru Derville sit søskendebarn meget mindre munter end sædvanlig, men også meget lykkeligere.

Julien derimod havde levet som et rent barn, siden de var flyttet ud på landet, og havde moret sig lige så meget som børnene med at rende efter sommerfugle. Efter at han så længe havde måttet pålægge sig tvang og vise sig som snild politiker, hengav han sig nu, ude blandt de skønne bjerge, hvor han var langt fra folks blikke og ikke bange for fru de Rênal, uvilkårligt til glæden over livet, der er så stærk i den alder.

Aldrig så snart var fru Derville kommet, før Julien syntes, at han i hende havde en veninde, og skyndte sig at vise hende udsigten fra enden af den ny gang under valnøddetræerne. Når man stiger op ad den stejle skrænt, der begynder nogle skridt derfra, kommer man snart til dybe afgrunde kantede af egetræer, der næsten vokser lige ned til åen. Når Julien førte de to veninder op på toppen af disse stejle klipper, følte han sig lykkelig og fri, næsten som husets konge, og nød deres beundring for den storartede udsigt, der måske overgår Schweiz' og de italienske søers mest vidunderlige landskaber.

"Det er for mig som Mozarts musik," sagde fru Derville.

Brødrenes misundelse og den herskesyge, vrede faders nærværelse havde i Juliens øjne fordærvet omegnen om Verrières; men i Vergy mødte han ikke slige bitre minder, og der traf han for første gang i sit liv ingen fjender. Når borgmesteren, hvad der ofte hændte, var inde i byen, turde han læse om dagen og behøvede ikke længere at vælge natten til det, og endda omhyggeligt skjule lampen i en omvendt urtepotte. Han gik i fritiden mellem børnenes læsetimer op på klipperne

med den bog, der var hans eneste rettesnor og genstand for hans stadige henrykkelse, og fandt der lykke, begejstring og trøst i sine modløse øjeblikke.

Visse bemærkninger, som Napoleon gør om kvinderne, og flere betragtninger over de romaners værd, der var i vælten i hans regeringstid, gav da Julien nogle tanker, som enhver ung mand på hans alder for længe siden ville have haft.

Sommerheden kom, og selskabet fik for vane at tilbringe aftenerne under en stor lind, der stod nogle skridt borte fra huset, og hvor der var ganske mørkt. En aften, da Julien sad og talte ivrigt, mens han nød den fryd at tale godt og have unge damer til tilhørerinder, kom han under sine bevægelser til at røre ved fru de Rênals hånd, som hun havde støttet mod ryggen af en malet havestol.

Hånden blev hurtig trukket bort; men Julien kom til at tænke på, at det ligefrem var hans pligt at opnå, at hånden ikke blev taget tilbage, når han rørte ved den. Og tanken om at skulle opfylde en pligt og måske udsætte sig for at blive latterlig eller føle sig underordnet, hvis det ikke lykkedes ham, fjernede straks al glæde fra hans hjerte.

9. En aften på landet

Da han næste dag mødte fru de Rênal, sendte han hende nogle besynderlige blikke og iagttog hende som en fjende, man skal i tvekamp med. Hun blev ganske forvirret over disse øjekast, der var så forskellige fra dem fra den foregående dag. Hun havde været god imod ham, og dog syntes han vred. Hun kunne ikke løsrive sine øjne fra ham.

Fru Dervilles nærværelse gjorde det muligt for Julien at tale mindre og tænke mere på det, han pønsede på. Det eneste, han den dag var optaget af, var at styrke sig ved at læse i den beåndede bog, der hærdede hans sjæl.

Han afkortede børnenes timer, og da endelig fru de Rênals nærværelse mindede ham om, at han måtte gøre noget for sin berømmelse, blev han enig med sig selv om, at hun den aften skulle tvinges til at lade sin hånd blive i hans.

Efterhånden som solen gik ned og det afgørende øjeblik nærmede sig, bankede hans hjerte med besynderlig voldsomhed. Det blev aften, og der faldt en sten fra hans hjerte, da han kunne skønne, at det ville blive bælgmørkt. Himlen var tung af skyer, der jagedes afsted af en lummer vind, og det tegnede til uvejr. De to veninder spadserede til sent ud på aftenen. Alt hvad de den aften foretog sig, syntes Julien besynderligt. De nød dette vejr, der for enkelte fintfølende sjæle synes at forøge glæden ved at elske.

Endelig tog de plads, fru de Rênal ved siden af Julien, og fru Derville ved sin veninde. Julien var så optaget af det, han nu

skulle til at prøve på, at han ikke kunne finde på noget at sige. Samtalen var ved at dø hen.

"Vil jeg være lige så ængstelig og ilde til mode, når jeg første gang skal til at duellere?" tænkte Julien; for han havde for stor mistro til sig selv og andre til ikke at se, hvorledes det var fat med ham.

I den dødelige angst, han befandt sig i, ville enhver fare have forekommet ham at måtte foretrækkes. Hvor mange gange ønskede han ikke, at et eller andet pludselig måtte nøde fru de Rênal til at forlade haven og gå ind i huset! Den vold, han måtte gøre på sig selv, var for stærk til, at ikke hans stemme skulle være påvirket af det. Snart begyndte også fru de Rênals stemme at ryste, uden at Julien dog lagde mærke til det; for den frygtelige kamp mellem det, han selv havde gjort sig til pligt, og hans naturlige undseelse var for pinlig til, at han kunne være i stand til at iagttage noget udenfor sig selv. Klokken havde slået kvart i ti på gårdens ur, uden at han endnu havde vovet noget. Harmfuld over sin egen fejhed sagde han til sig selv: "I det øjeblik, klokken slår ti, udfører jeg det, jeg hele dagen har lovet mig selv at gøre, eller også går jeg op på mit værelse og skyder mig."

Efter at han endnu et øjeblik havde været ude af sig selv af forventning og angst, slog klokken ti på uret lige over hans hoved. Ethvert slag af den skæbnesvangre klokke gav genlyd i hans bryst og fremkaldte der næsten en legemlig bevægelse. Endelig, just som det sidste slag dirrede gennem luften, strakte han sin hånd ud og greb fru de Rênals. Hun trak den straks tilbage; men Julien greb den på ny uden ret at vide, hvad han selv gjorde. Skønt han selv var i stærk sindsbevægelse, blev han

forundret over, at denne hånd var så iskold; han trykkede den krampagtigt, hun gjorde endnu en anstrengelse for at tage den bort, men lod ham til sidst beholde den.

Hans sjæl blev gennembævet af salighed, ikke fordi han var forelsket i fru de Rênal, men fordi en skrækkelig pine nu var hørt op. For at fru Derville ikke skulle mærke noget, troede han, han var nødt til at tale, og hans stemme var høj og klangfuld, mens derimod fru de Rênals røbede så stor sindsbevægelse, at hendes veninde tænkte, hun var syg, og foreslog hende at gå ind. Julien mærkede faren. "Hvis fru de Rênal går ind i dagligstuen," tænkte han, "vil jeg falde tilbage til den skrækkelige tilstand, jeg har tilbragt dagen i. Jeg har holdt den hånd for kort tid til, at det kan regnes for noget."

I det øjeblik derfor, da fru Derville gentog sit forslag om at gå ind, trykkede Julien hårdt den hånd, han havde beholdt, og fru de Rênal, der allerede ville til at rejse sig op, satte sig ned igen og sagde med hendøende røst:

"Ja, jeg føler mig ganske vist lidt utilpas; men den friske luft gør mig godt."

Disse ord gjorde, at Julien i dette øjeblik følte sig fuldstændig lykkelig. Han gav sig til at tale, glemte at forstille sig og syntes de to veninder, der hørte på ham, det elskværdigste menneske, man kunne tænke sig. Dog var der endnu lidt mangel på mod i denne veltalenhed, som pludselig betog ham. Han var i den dødeligste angst for at fru Derville, træt af blæsten, der begyndte at suse som forløber for uvejret, skulle gå ind i dagligstuen, så at han blev ene under fire øjne med fru de Rênal. Han havde, næsten som ved et tilfælde, haft det blinde mod, der er tilstrækkeligt til at handle; men han følte, at det

ikke stod i hans magt at sige et eneste ord til fru de Rênal. Hvor svage end hendes bebrejdelser var, ville han dog blive overvundet, og den fordel, han lige havde opnået, være forspildt.

Til alt held for ham fandt hans rørende og svulstige tale den aften nåde for fru Dervilles øren, mens hun ellers ofte fandt ham kejtet som et barn og alt andet end underholdende. Fru de Rênal sad imidlertid med sin hånd i Juliens og tænkte på ingenting og lod livet gå sin gang. I de timer, de tilbragte under den store lind, som man sagde, Karl den Dristige havde plantet, følte hun sig fuldstændig lykkelig. Hun lyttede med fryd til vindens suk i det tætte løv og plasket af nogle regndråber, der begyndte at falde på de nederste blade. Julien lagde ikke mærke til en omstændighed, der ellers ville have beroliget ham meget, at nemlig fru de Rênal, der havde været nødt til at tage sin hånd til sig, fordi hun måtte hjælpe sit søskendebarn med at rejse en blomstervase op, som vinden havde væltet ved deres fødder, næppe igen havde sat sig ned, før hun på ny uden vanskelighed gav ham hånden, som om det havde været en aftale imellem dem.

Det var allerede over midnat. De måtte endelig forlade haven for at gå hver til sit. Fru de Rênal var i sin henrykkelse over at føle kærlighed så uvidende, at hun næsten ikke gjorde sig selv nogen bebrejdelse, og hendes lykke tillod hende ikke at sove. Hvad Julien angår, da sov han som en sten, dødelig træt af de kampe, undseelse og hovmod hele dagen havde udfægtet i hans sjæl.

Næste dag blev han vækket klokken fem, og – hvad der ville have været grusomt for fru de Rênal, om hun havde vidst det –

skænkede hende ikke en tanke. Han havde gjort sin *pligt* og vist sig som en *helt*. Opfyldt af denne følelse lukkede han sig inde på sit værelse og gav sig med en ukendt fryd til at læse om sin yndlingshelts bedrifter.

Da frokostklokken lød, havde han over kundgørelserne for den store hær glemt den fremgang, han havde gjort den foregående dag. Han sagde, da han gik ned i spisestuen, i en let henkastet tone til sig selv: "Jeg må sige til den dame, at jeg er forelsket i hende."

I stedet for de henrykte blikke, han var belavet på at møde, traf han borgmesterens strenge ansigt. Hr. de Rênal var for to timer siden kommet fra Verrières og lagde ikke dølgsmål på sin misfornøjelse med, at Julien tilbragte hele formiddagen uden at give sig af med børnene. Det var et hæsligt syn at skue denne vigtige mand, der var gnaven og mente, at han nok kunne vise det.

Hvert bidsk ord af hans mund var som en pil i hjertet på hans hustru. Hvad derimod Julien angår, da var han så betaget af de store ting, han havde læst om i de sidste timer, at han næppe kunne nedlade sig til at skænke de hårde ytringer opmærksomhed, som borgmesteren henvendte til ham. Endelig sagde han kort:

"Jeg var syg."

Dette svar blev givet i en tone, der ville have stødt en langt mindre pirrelig mand end borgmesteren i Verrières. Han fik et øjeblik lyst til straks at vise Julien døren, men lod sig afholde derfra i kraft af sin grundsætning aldrig at forhaste sig i forretningsanliggender.

"Den unge tosse," tænkte han lidt efter, "har skaffet sig et slags navn i mit hus. Valenod er i stand til at tage ham til sig, eller han kan gifte sig med Élisa, og i begge tilfælde kan han i grunden blæse mig et stykke!"

Til trods for disse fornuftige betragtninger gav han ikke des mindre sin misfornøjelse luft i nogle grove ord, der efterhånden tirrede Julien, mens fruen var på nippet til at briste i gråd. Næppe var frokosten spist, for hun bad Julien byde hende armen for at gå en tur. Hun lænede sig på en venskabelig måde til ham; men til alt, hvad hun sagde, svarede han ikke andet end i sit stille sind at mumle:

"Sådan er de rige."

Borgmesteren gik tæt ved dem; hans tilstedeværelse gjorde Julien endnu mere vred. Han mærkede pludselig, at fruen ganske tydeligt støttede sig på hans arm, og da denne bevægelse vakte hans mishag, stødte han hende heftigt fra sig og frigjorde sin arm.

Heldigvis så borgmesteren ikke denne ny uforskammethed; men fru Derville bemærkede den, og hendes veninde begyndte at græde. I dette øjeblik gav borgmesteren sig til at kaste med sten efter en lille bondepige, der var gået ad en afspærret sti og nu var i færd med at skrå over et hjørne af frugthaven.

"Hr. Julien, behersk Dem dog, tænk på, at alle mennesker har deres anfald af dårligt lune," sagde fru Derville hurtigt.

Julien så koldt på hende, og den dybeste ringeagt malede sig i hans blik.

Dette forbavsede fru Derville; men hun ville være blevet endnu mere forundret, om hun havde kunnet gætte den egentlige følelse, dette blik var udtryk for; for hun ville da i hans

øjne have kunnet læse et ubestemt håb om den grusomste hævn. Det er vistnok slige ydmygelsens øjeblikke, der skaber Robespierrer.

"Din Julien er noget heftig, han gør mig ganske bange," hviskede fru Derville til sin veninde.

"Han har grund til at være vred," svarede denne. "Efter de forbavsende fremskridt, børnene har gjort under ham, har det kun lidt at sige, om han en formiddag undlader at læse med dem. Mændene er virkelig meget hårde."

For første gang i sit liv følte fru de Rênal en attrå efter at få hævn over sin mand. Det had, Julien var opfyldt af mod de rige, var nær ved at komme til udbrud; men heldigvis kaldte borgmesteren på sin gartner og fik nu travlt med at hjælpe ham at lukke den afspærrede sti med tjørneknipper. Julien svarede ikke et ord på al den forekommenhed, han den øvrige del af spadsereturen var genstand for. Næppe var borgmesteren gået sin vej, før de to veninder under påskud af træthed havde bedt ham om hver sin arm, og mens Julien gik der mellem de to damer, der følte sig i høj grad forlegne over det, der var gået for sig, dannede hans mørke, bestemte mine og hans hovmodige bleghed en besynderlig modsætning til deres rødmende kinder. Han så ned på disse kvinder og foragtede alle blidere følelser.

"Ak," tænkte han, "havde jeg blot 500 francs om året til at ende mine studeringer for, hvor skulle jeg da snart bede dem rejse pokker i vold!"

Han var så optaget af disse alvorlige tanker, at det lidt, han nedlod sig til at forstå af deres deltagende ord, mishagede ham, fordi han fandt det blottet for al mening, tåbeligt, svagt, med ét ord: *kvindagtigt*.

Mens fru de Rênal bestræbte sig for at tale, blot for at sige noget og holde samtalen gående, kom hun til at ytre, at hendes mand var kommet fra Verrières, fordi han havde sluttet en handel med en af sine fæstere om noget majshalm. Man bruger nemlig der på egnen at stoppe undermadrasserne med majshalm.

"Min mand kommer ikke mere hen til os," sagde hun; "han har nu travlt med at sige gartneren og tjeneren besked om at få husets madrasser i stand. I morges blev der lagt halm i alle sengene på første sal, og nu skal de til anden sal."

Julien skiftede farve, så på fru de Rênal med en besynderlig mine og fik hende på en måde afsides ved at gå stærkere til. Fru Derville lod dem fjerne sig.

"Frels mit liv!" sagde han. "De alene kan det; for De ved, at kammertjeneren hader mig til døden. Jeg må tilstå Dem, at jeg har et billede skjult i madrassen i min seng."

Ved disse ord blegnede nu fru de Rênal.

"De er den eneste, som i dette øjeblik kan gå ind i mit værelse. Lad som ingenting og søg i det hjørne af madrassen, der er nærmest ved vinduet, så vil De finde en lille sort papæske."

"Er der et billede i den?" spurgte fruen og kunne næppe holde sig oprejst.

Julien lagde mærke til hendes modløshed og benyttede sig straks deraf.

"Jeg har endnu en tjeneste at bede Dem om. De må ikke se det billede, det er en hemmelighed."

"En hemmelighed!" gentog hun med klangløs stemme.

Men skønt hun var opdraget blandt mennesker, der var stolte af deres formue og kun modtagelige for pengehensyn, havde kærligheden allerede gjort hendes sjæl ædelmodig. Hvor grusomt hun end var såret, gjorde hun ham dog med et udtryk, der vidnede om den naturligste hengivenhed, de fornødne spørgsmål, der var nødvendige for at hun kunne udrette hans ærinde på en tilfredsstillende måde.

"Altså," sagde hun, idet hun fjernede sig, "en lille rund æske af sort, glat pap?"

"Ja, frue," svarede Julien med det hårde udtryk, der er ejendommeligt for mænd, når de er i fare.

Hun gik op på anden sal så bleg som et lig. Hun mærkede oven i købet, at hun var på nippet til at besvime; men nødvendigheden af at gøre Julien en tjeneste gav hende kræfter.

"Jeg må have den æske," tænkte hun og skyndte sig afsted.

Hun hørte sin ægtefælle tale med tjeneren i selve Juliens værelse; men til alt held gik de ind i barnekammeret. Hun løftede den øverste madras op og stak hånden ind på undermadrassen med en så ivrig bevægelse, at hun rev sine fingre; men skønt hun ellers var meget ømskindet, mærkede hun ikke smerten, da hun på samme tid følte papæskens glatte overflade. Hun greb den hurtigt og forsvandt.

Næppe var hun befriet fra frygten for at blive overrumplet af sin mand, førend den rædsel, æsken indgød hende, bragte hende en besvimelse nær.

"Julien er altså forelsket," tænkte hun, "og jeg holder her hans elskedes billede."

Hun sad på en stol i et forværelse, pint af alle skinsygens kvaler, og dog var hendes store uvidenhed hende for så vidt til

nytte, som forbavselsen mindskede hendes sorg. Julien kom til, greb æsken uden så meget som at sige hende tak og løb ind på sit værelse, hvor han straks brændte billedet. Han var bleg og forfærdet og overdrev omfanget af den fare, han havde været udsat for.

"Napoleons billede," tænkte han med; hovedrysten, "fundet skjult hos en mand, der sætter en ære i at hade tronrøveren! Fundet af borgmesteren, der er en så ivrig tilhænger af kongedømmet og så opbragt på mig! Og til yderligere uheld havde jeg været så uforsigtig at skrive på det hvide pap bag billedet et par linjer, der ikke lod nogen tvivl tilbage om, at min beundring er grænseløs. Og ethvert af mine henrykte udbrud var daterede, der var endog et fra i forgårs. Hele min anseelse ville være styrtet i grus i et eneste øjeblik, og min anseelse er alt, hvad jeg ejer, og jeg lever kun af den ..., og endda, hvilket liv, du store Gud!"

Således tænkte Julien, mens han så billedet brænde.

En time efter stemte trætheden og hans medlidenhed med sig selv ham til rørelse. Han mødte fru de Rênal og kyssede hendes hånd med større ærbødighed end nogensinde før. Hun rødmede af glæde, men stødte næsten i samme øjeblik Julien fra sig med skinsyg vrede. Hans stolthed, der så nylig var blevet såret, gjorde ham nu til en tåbe. Han så i hende kun en rig dame, slap hånligt hendes hånd og gik sin vej; men mens han tankefuld spadserede i haven, viste der sig snart et bittert smil på hans læber.

"Jeg går her og driver så rolig som en mand, der er herre over sin tid. Jeg glemmer at tage mig af børnene og udsætter mig ved det for borgmesterens ydmygende ord. Han får jo ret." Og

han løb ind i barnekammeret, hvor den yngstes kærtegn, hans erklærede yndling, til en vis grad dulmede hans sviende smerte.

"Han dér foragter mig ikke endnu," tænkte han. Men snart bebrejdede han sig denne dulmen som en ny svaghed og tænkte: "Disse børn kæler for mig, som om jeg kunne være den jagthundehvalp, der blev købt i går."

10. Et stort hjerte, en lille formue

Borgmesteren kom nu på sin vej gennem alle gårdens værelser tilbage til barnekammeret sammen med tjeneren, der bar nogle undermadrasser. Hans pludselige tilsynekomst var den dråbe, der bragte bægeret til at flyde over.

Mere bleg og mørk end sædvanlig fo'r Julien hen imod ham og sagde til ham: "Tror De, at Deres børn ville have gjort lige så god fremgang under enhver anden huslærer som under mig? Hvis De svarer nej," vedblev han uden at lade borgmesteren komme til orde, "hvor tør De da vove at bebrejde mig, at jeg forsømmer børnene!"

De Rênal kunne næppe fatte sig af skræk og sluttede af den besynderlige tone, hvori bondesønnen talte, at han gik med et fordelagtigt forslag i lommen og havde i sinde at forlade hans hus. Julien talte sig efterhånden mere hidsig og sagde til sidst:

"Jeg kan godt undvære Dem."

"Det gør mig virkelig ondt at se Dem så ophidset," svarede borgmesteren og stammede lidt. Tjenerne stod et par skridt borte og gjorde sengene i stand.

"Sådan kan man ikke behandle mig," vedblev Julien ude af sig selv; "husk på de vanærende ord, De brugte før, og det oven i købet i damers nærværelse!"

Borgmesteren forstod kun alt for godt, hvor Julien ville hen, og hans sjæl sønderreves af en pinefuld kamp.

Da Julien nu til sidst i afsindig vrede udbrød: "Jeg ved nok, hvor jeg kan gå hen, når jeg siger farvel her," så borgmesteren ham allerede i ånden optaget i Valenods hus og sagde med et

suk og en mine, som om det drejede sig om den smerteligste operation:

"Ja, ja da! Så går jeg ind på Deres forlangende. Fra i overmorgen, næste måneds begyndelse, giver jeg Dem 50 francs om måneden."

Julien fik næsten lyst til at briste i latter og stod forbløffet; al hans vrede var bortdunstet.

"Jeg foragter ikke det asen dybt nok," tænkte han. "Det er formodentlig den største undskyldning, en så lav sjæl kan gøre."

Børnene, der havde lyttet til dette optrin med åben mund, løb ud i haven for at fortælle deres moder, at hr. Julien var meget vred, men at han skulle have 50 francs om måneden.

Huslæreren fulgte af gammel vane efter uden så meget som at se på borgmesteren, hvem han efterlod heftigt opbragt, og som tænkte:

"Det er 168 francs, Valenod der koster mig. Jeg kommer nok til at snakke alvorligt med ham om leverancerne til hittebørnshospitalet."

Et øjeblik efter stod Julien overfor borgmesteren og sagde:

"Jeg må tale med præsten i et samvittighedsanliggende. Jeg har den ære at lade Dem vide, at jeg går bort et par timer."

"Ih, min kære Julien," svarede de Rênal med det mest falske smil, "hele dagen, om De vil, og i morgen med, min gode ven. Tag gartnerens hest og rid til Verrières! – Se, nu skal han hen og give Valenod svar," tænkte han. "Han har ikke givet mig noget løfte; men han må have tid til at svale sig, det brushoved."

Julien skyndte sig bort og tog vejen op i de store skove, ad hvilke man kan komme fra Vergy til Verrières. Han ønskede ikke straks at træffe præsten. Langt fra at ville tvinge sig selv til

igen at optræde som hykler, trængte han til at skue klart i sin sjæl og låne øre til den vrimmel af følelser, der gærede i ham.

"Nu har jeg altså vundet et slag," sagde han til sig selv, så snart han var oppe i skoven, langt borte fra alles øjne, og dette ord viste ham hans stilling i det skønneste lys og gød nogen ro i hans sjæl. "Nu har jeg altså 50 francs i løn om måneden. Borgmesteren må have været skrækkelig angst. Men hvorfor egentlig?"

Denne betragtning over, hvad der kunne være grunden til den heldigt stillede, mægtige mands ængstelse, som han en time i forvejen havde skummet af vrede imod, gav ham al hans sjælsro tilbage, og han blev et øjeblik modtagelig for skovenes henrivende skønhed. Store klippeblokke var fordum styrtet om midt i skoven henad bjerget til, og i højde med dem bredte nogle bøge deres løv, så at der ganske tæt ved de steder, hvor solens hede stråler ville have gjort det umuligt at standse, fandtes den dejligste skygge. Julien trak vejret en stund i ly af disse klipper og steg derpå højere op. Snart kom han ad en næppe antydet sti, der kun befærdedes af gedehyrder, op på en udstrakt klippe, på hvilken han stillede sig med den sikre følelse af at være skilt fra alle mennesker. Han smilede under det rent ydre indtryk af selve stillingen, der var ham som et sindbillede på det standpunkt, han også i åndelig henseende brændte af lyst til at indtage. Den rene luft oppe i bjergene gød ro, ja endog glæde i hans sjæl.

Vel var borgmesteren i Verrières fremdeles i hans øjne det levende udtryk for alle jordens frække rigmænd; men Julien følte, at hans had, trods den voldsomhed, det nys havde ytret sig med, ikke havde noget som helst personligt præg, og at han,

om han aldrig mere skulle have set ham, på otte dage ville have glemt ham, hans hus, hans hunde, hans børn og hele hans familie.

"Jeg har tvunget ham, jeg ved ikke hvordan, til at bringe det største offer. Tænk, over 150 francs om året! Og et øjeblik i forvejen havde jeg redet mig ud af den største fare. Det er to sejrvindinger på én dag. Men ved den anden har jeg ikke indlagt mig nogen fortjeneste; for så måtte jeg vide, hvordan jeg egentlig har vundet den. Nå, det kan jeg i morgen bryde min hjerne med."

Og stående oprejst på sin klippe betragtede Julien himlen, der glødede i augustsolens glans. Græshopperne sang på marken under klippen, og hver gang de tav, var alt tyst omkring ham i den halve snes mils omkreds, han kunne overskue. Af og til fik han øje på en høg, der tavs kom kredsende fra klipperne ned over hans hoved, og hans blik fulgte uvilkårligt rovfuglens bane. Han undrede sig over dens rolige, kraftfulde, vingeslag og misundte fuglen dens styrke og ensomhed, der mindede ham om Napoleons skæbne.

Skulle hans egen skæbne blive lige sådan?

11. Samvittighedsnag

Julien blev dog nødt til at vise sig i Verrières, og da han gik ud af præstegården, var han så heldig at møde Valenod, som han skyndte sig at fortælle, at hans løn var blevet forhøjet.

Da han kom tilbage til Vergy, gik han ikke ned i haven, før det var blevet bælgmørkt. Hans sjæl var træt af de mange stærke sindsbevægelser, der i løbet af dagen havde hjemsøgt ham, og han tænkte med ængstelse på, hvad han skulle sige til de to damer. Det faldt ham ikke ind, at hans sjæl netop var i højde med de småting, der i almindelighed lægger beslag på kvinders opmærksomhed. Ofte var Julien ubegribelig for fru Derville og endog for hendes veninde og kunne til gengæld kun halvt opfatte alt, hvad de sagde til ham, en virkning af den stærke, ja man turde næsten sige store lidenskab, der hærgede denne unge, ærgerrige mands sjæl. I dette besynderlige væsens sind var der næsten dagligt oprør.

Da Julien den aften kom ned i haven, var han oplagt til at gå ind på de to søskendebørns tanker. De ventede ham utålmodigt. Han tog sin sædvanlige plads ved fru de Rênals side. Det blev snart ganske mørkt. Han fik lyst til at gribe en hvid hånd, som han længe havde set ved siden af sig, hvilende på en stoleryg. Efter nogen tøven blev hånden trukket tilbage i vrede, og Julien var mest stemt for at betragte den sag som afgjort og muntert fortsætte samtalen, da han hørte borgmesteren nærme sig.

De grove ytringer, der var faldet om formiddagen, klang endnu i hans øre, og han tænkte:

"Ville det ikke være en passende måde at slå mig til ridder på den fyr, der er så rigt begunstiget af lykken, om jeg satte mig i besiddelse af hans hustrus hånd lige for næsen af ham? Ja, jeg vil gøre det, jeg, som han så tydeligt har vist sin ringeagt."

Fra dette øjeblik forsvandt straks fra Juliens sind den ro, der var ham så unaturlig, og han ønskede med en vis ængstelse og uden at kunne tænke på noget andet, at fru de Rênal ville overlade ham sin hånd.

Hendes mand var meget vred i anledning af et politisk spørgsmål. Det så nemlig ud til, at et par fabrikanter ville blive rigere end han og komme ham i vejen ved de forestående valg. Mens fru Derville hørte til, rykkede Julien, der ærgrede sig over hans ytringer, sin stol hen til fru de Rênal. Mørket dulgte alle hans bevægelser, han dristede sig derfor til at lægge sin hånd ganske tæt ved hendes smukke arm, der ikke dækkedes af kjolen. Han blev forvirret og var ikke længere herre over sine tanker; han nærmede sin kind til den hvide arm og trykkede sine læber på den.

Fru de Rênal fo'r sammen; for hendes mand sad kun et par skridt borte, og hun skyndte sig at overlade Julien sin hånd, samtidig med at hun skubbede ham lidt bort fra sig. Mens borgmesteren blev ved at skælde ud på de intetsigende personer og de jakobinere, der beriger sig, sad Julien og dækkede den hånd, fruen havde overladt ham, med lidenskabelige kys, eller i alt fald kys, der syntes hende lidenskabelige. Og dog havde den stakkels kvinde i løbet af denne uheldige dag fået bevis for, at den mand, hun forgudede uden at ville tilstå det for sig selv, var forelsket i en anden. Hele tiden, mens Julien havde været borte, havde hun følt sig

skrækkelig ulykkelig og ved det fået anledning til at anstille sine betragtninger.

"Skulle jeg virkelig være forelsket i ham?" havde hun tænkt. "Jeg, en gift kone? Men jeg har aldrig for min mand følt noget, der kunne lignes med det uhyggelige vanvid, der er skyld i, at jeg ikke kan frigøre mine tanker fra Julien. I grunden er han jo kun et barn, der nærer den største ærbødighed for mig. Dette vanvid går nok over. Og hvad kommer mine følelser for den unge mand egentlig min mand ved? Han ville jo kede sig ved de samtaler, jeg har med Julien om ingen verdens ting. Han tænker kun på sine forretninger, jeg berøver ham ikke noget for at skænke Julien det."

Der var ikke spor af hykleri i fru de Rênals rene, troskyldige sjæl, der forvirredes af en lidenskab, som hun aldrig før havde følt. Hun lod sig mod sit vidende narre af den, og dog var hendes dyd uvilkårligt blevet opskræmmet. Det var de sjælekampe, der havde optaget hendes sind, da Julien var kommet ned i haven. Hun havde hørt ham tale, og næsten i samme øjeblik havde hun set ham sætte sig ned ved hendes side. Hendes sjæl var blevet betaget af denne lykkelige følelse, der i de sidste fjorten dage havde forbavset hende endnu mere end bedåret hende. Alt var hende uvant; men efter nogle øjeblikkes forløb havde hun tænkt: "Julien behøver altså blot at vise sig, så glemmer jeg straks hans uret." Hun blev forskrækket. Da var det, hun havde trukket sin hånd tilbage.

Hans lidenskabelige kys, som hun aldrig havde fået mage til, fik hende pludselig til at glemme, at han måske var forelsket i en anden. Men snart efter var han ikke længere brødefuld i hendes øjne; den stikkende smerte, der var fremkaldt af hendes

mistanke, hørte op, og følelsen af en lykke, som hun aldrig havde blot drømt om, fyldte hendes sjæl med kærlig henrykkelse og vanvittig glæde. Aftenen var yndig for dem alle med undtagelse af borgmesteren, der ikke kunne glemme sine rige fabrikanter. Julien tænkte ikke længere på sin mørke ærgerrighed, så lidt som på de planer, der var så svære at udføre. For første gang i sit liv lod han sig henrive af skønhedens magt. Hensunken i et ubestemt, mildt drømmeri, der var ham så fremmed, sad han og trykkede denne hånd, hvis fuldendte skønhed betog ham, og lyttede halvvejs til natvindens pust i lindebladene og de fjerne hundeglam fra møllerne ved floden.

Men denne stemning var en fryd og ikke en lidenskab, og da han til sidst gik ind på sit værelse, tænkte han kun på den lykke atter at tage sin yndlingsbog frem. Når man er tyve år, behersker tanken om den verden, man lever i, og den virkning, man der kan gøre, alle andre hensyn.

Dog lagde han snart bogen fra sig. Ved at tænke over Napoleons sejre havde han fået et nyt syn på sin egen. "Ja, vel har jeg vundet et slag," sagde han til sig selv; "men jeg må benytte mig af det, jeg må knuse den stolte adelsmands hovmod, mens han er på tilbagetoget. Det er jo ganske, som om det var Napoleon. Jeg må bede ham om tre dages orlov for at besøge min ven Fouqué. Hvis borgmesteren siger nej, sætter jeg ham stolen for døren, men han giver nok køb."

Fru de Rênal kunne ikke lukke et øje. Hun syntes, at hun nu først begyndte at leve, og kunne ikke løsrive sin tanke fra den fryd, det var at føle Julien dække hendes hånd med glødende kys.

Men pludselig dukkede det hæslige ord: ægteskabsbrud op i hendes sjæl, og al den væmmelse, som den foragteligste udsvævelse kan knytte til forestillingen om sanselig elskov, strømmede ind over hendes indbildningskraft. Disse tanker stræbte at fordunkle det ømme, guddommelige billede, hun forestillede sig af Julien, og den lykke at være forelsket. Fremtiden tegnede sig med frygtelige omrids for hendes sjæl; hun så sig selv i et foragteligt lys.

Det var et skrækkeligt øjeblik; hendes sjæl gled ud på ukendte vidder. Dagen før havde hun nydt en forhen uprøvet lykke; men nu følte hun sig på engang overvældet af en gruelig ulykke. Da hun ingen forestilling havde om slige lidelser, forvirrede de hendes sind, og hun fik et øjeblik det indfald at tilstå sin mand, at hun var bange for, at hun var forelsket i Julien. Det ville nemlig have givet hende lejlighed til at tale om ham. Heldigvis mindedes hun en forskrift, som hendes moster i sin tid havde givet hende, just som hun skulle giftes, om det farlige i at betro sig til sin mand, der jo dog i grunden er ens herre. I sin fortvivlelse vred hun sine hænder. Hun hjemsøgtes af de smerteligste og mest modsigende forestillinger: snart frygtede hun for, at Julien ikke holdt af hende, snart pinte tanken om forbrydelsen hende, som om hun næste dag skulle stilles i gabestokken på torvet i Verrières med en plakat på ryggen, der underrettede pøbelen om hendes ægteskabsbrud.

Hun manglede livserfaring, og selv i fuldstændig vågen tilstand og i besiddelse af sin fornufts fulde brug ville hun ikke have kunnet skelne mellem det at være brødefuld overfor Gud og det at se sig offentligt gjort til genstand for de mest iøjnefaldende beviser på almindelig foragt.

Når tanken om ægteskabsbrud og al den vanære, denne forbrydelse efter hendes mening medførte, lod hende i ro et øjeblik, og hun i stedet for udmalede sig det yndige liv, hun i al uskyldighed ligesom forhen kunne føre sammen med Julien, forfulgtes hun af den tanke, at han elskede en anden. Hun så da atter for sine øjne hans bleghed, da han havde frygtet for at miste dennes billede eller udsætte hende for folkesnak ved at lade andre se det. Det var første gang, hun i dette rolige, ædle ansigt havde læst udtryk af frygt. Aldrig havde han vist en sådan sindsbevægelse for hendes eller børnenes skyld. Denne tilvækst til den smerte, hun i forvejen følte, forværrede hendes sindstilstand i den grad, at hun, uden at ane det, udstødte høje skrig, der vækkede kammerjomfruen. Hun så pludselig tæt ved sin seng skæret af et lys og kunne kende, at det var Élisa.

"Er det Dem, han elsker?" udbrød hun i vildelse.

Til alt held lagde kammerjomfruen i sin forskrækkelse over fruens forstyrrede udseende ikke mærke til denne besynderlige ytring. Fru de Rênal indså sin ubesindighed og sagde: "Jeg har feber; jeg tror, jeg taler vildt, bliv hos mig!" Da hun nu var blevet helt vågen, fordi hun var nødt til at gøre vold på sig selv, følte hun sig mindre ulykkelig, og fornuften fik igen det herredømme tilbage, som halvsøvnen havde berøvet den. For at blive fri for jomfruens stirrende blik bad hun hende tage avisen, og ved lyden af den ensformige røst, hvormed pigen læste en lang dagbladsartikel højt, tog fru de Rênal den dydige beslutning at behandle Julien med fuldstændig kulde, når hun så ham igen.

12. En rejse

Allerede klokken fem næste morgen, inden fru de Rênal endnu lod sig se, havde Julien hos hendes mand bedt om tre dages orlov. Da han til sin egen forundring følte længsel efter at se hende igen, fordi han tænkte på hendes smukke hånd, gik han ned i haven. Hun lod længe vente på sig; men hvis Julien havde været forelsket i hende, ville han have opdaget hende bag de halvt tillukkede vinduesskærme på første sal med panden støttet mod ruden. Hun stod længe og så på ham; endelig bestemte hun sig, trods sin tidligere beslutning, til at vise sig i haven. Hendes vante bleghed var veget for en livligere farve, og det var tydeligt, at hendes sind var uroligt: der var noget tvungent, ja næsten et vredt udtryk i hendes ansigt i stedet for den dybe ro, de plejede at give hendes englelige åsyn et fortryllende præg af at være ophøjet over alle det daglige livs bryderier.

Julien gik hastigt hen til hende og beundrede de skønne arme, som hun blot i hast havde kastet et sjal over. Den kølige morgenluft gav hendes hud, der på grund af nattens uro var mere modtagelig for indtryk, et livligere udseende. Han var helt optaget af at beundre de yndigheder, hans grådige blik opdagede, og tænkte aldeles ikke på den venlige modtagelse, han havde belavet sig på. Han blev så meget mere forbavset over den isnende kulde, hun bestræbte sig for at vise ham, og igennem hvilken han endog mente at kunne skimte den hensigt igen at sætte ham på hans rette plads.

Det fornøjede smil døde hen på hans læber, og han kom til at mindes den stilling, han indtog i samfundet, især i en rig, adelig arvings øjne. I samme øjeblik udtrykte hans ansigt kun hovmod og vrede imod ham selv, og han følte en heftig ærgrelse over, at han havde kunnet udsætte sin rejse over en time for at blive modtaget på en så ydmygende måde.

"Det er kun tosser," tænkte han, "der bliver vrede på andre; en sten falder, fordi den er tung. Skal jeg da altid blive ved at være et barn? Hvornår lærer jeg dog kun at skænke de mennesker så meget af min sjæl, som de betaler mig for? Hvis jeg vil erhverve mig deres og min egen agtelse, må jeg vise dem, at der vel består et utilladeligt forhold mellem min fattigdom og deres rigdom, men at mit hjerte er hævet så højt over deres uforskammethed, at deres små tegn på ringeagt eller gunst ikke kan nå det."

Mens disse følelser strømmede ind over den unge huslærers sjæl, antog hans bevægelige ansigtstræk et sådant udtryk af lidende hovmod og grumhed, at fru de Rênal blev ganske forvirret over det. Den dydige kulde, hun havde ønsket at præge sin måde at være på overfor ham med, veg for en deltagelse, der fik et livligere udtryk af hendes overraskelse over den pludselige forandring, hun netop havde været vidne til. De ligegyldige ord, man om morgenen plejer at veksle om befindende og det gode vejr, gik på engang i stå fra begge sider. Julien, hvis dømmekraft ikke forvirredes af nogen lidenskab, fandt hurtigt en måde, han kunne tilkendegive fru de Rênal på, hvor langt han var fra at tro, at han stod på en venskabelig fod med hende. Han sagde hende ikke noget om den lille rejse, han stod i begreb med at gøre, hilste hende og gik sin vej.

Just som hun stod og så efter ham, sønderknust af den mørke stolthed, hun havde læst i hans blik, der havde været så elskværdigt den foregående dag, kom hendes ældste søn løbende hen imod hende fra det nederste af haven og sagde, idet han kyssede hende:

"Vi har fri i dag, hr. Julien skal ud at rejse."

Ved disse ord følte hun sig grebet af en dødelig kulde; hun var ulykkelig på grund af sin dyd, men endnu mere på grund af sin svaghed. Denne ny begivenhed lagde ganske beslag på hendes indbildningskraft, og hun lod sig rive langt bort fra den kloge beslutning, hun havde fattet under påvirkning af den skrækkelige nat, hun lige havde tilbragt. Der var nu ikke længere tale om at modstå denne indtagende elsker, men om at miste ham for bestandig.

Hun måtte ind til morgenbordet. Som for yderligere at forøge hendes smerte, talte hendes mand og fru Derville kun om Juliens rejse. Borgmesteren havde bemærket noget usædvanligt i den faste tone, han havde bedt om orlov i.

"Den lille bondeknøs går sagtens med et tilbud i lommen fra en eller anden. Men vedkommende vil jo nok blive lidt lang i ansigtet, selv om det skulle være Valenod, når han hører, at det drejer sig om en årlig udbetaling af 600 francs. I går er der naturligvis i Verrières blevet forlangt en udsættelse på tre dage for at tænke nærmere over sagen, og nu til morgen er den lille fyr rejst op i bjergene for ikke at være nødt til at give mig noget svar. Så vidt er det altså kommet, at man skal være tvunget til at tage hensyn til en elendig arbejder, der optræder på en uforskammet måde."

"Siden min mand ikke aner, hvor dybt han har såret Julien, og tror, han vil forlade os, hvad skal jeg da så selv tænke?" sagde fru de Rênal i sit stille sind. "Ak! alt er afgjort!"

Og for i det mindste at kunne græde frit og ikke skulle svare på fru Dervilles spørgsmål, talte hun om sin skrækkelige hovedpine og gik i seng.

"Sådan er fruentimmerne," gentog borgmesteren for sig selv, "der er altid bræk på disse indviklede maskiner." Og han gik sin vej med en spotsk mine.

Mens borgmesterfruen led under den gruelige lidenskab, tilfældet havde vakt i hendes sjæl, fortsatte Julien muntert sin vej gennem de skønneste bjerglandskaber. Han skulle tværs over den lange bjergkæde nord for Vergy. Den sti, han gik ad, bugtede sig med langsom stigning gennem bøgeskovene hen over den skråning, der mod nord begrænser floddalen. Hvor ufølsom end den unge, ærgerrige mands sjæl var for den art skønhed, kunne han dog ikke lade være med fra tid til anden at standse for at nyde det storartede skue.

Endelig nåede han den top, ved hvis fod han skulle dreje af for ad en tværvej at komme ned i den ensomme dal, hvor hans ven, Fouqué, den unge tømmerhandler, boede. Julien længtes ikke synderligt efter ham eller i det hele efter noget menneskeligt væsen. Skjult som en rovfugl blandt de nøgne klipper, der danner bjergets tinde, kunne han langt borte fra se enhver, der måtte nærme sig, og da han havde fået øje på en grotte midt i en næsten lodret klippeskråning, krøb han derind med den glade følelse, at ingen der ville kunne gøre ham noget. Han fik det indfald at nedskrive sine tanker, hvilket han her kunne gøre uden fare. En firkantet sten tjente ham som pult, og

hans pen fløj hastigt afsted, uden at han ænsede sine omgivelser. Solen gik ned bag de fjerne Beaujolaisbjerge, men han tænkte: "Hvorfor skulle jeg ikke tilbringe natten her? Jeg har jo brød, og *jeg er fri!*"

Ved dette store ord brændte hans sjæl af begejstring; for hans hykleri var skyld i, at han ikke engang hos Fouqué følte sig fri. Med hovedet støttet i sine hænder blev han nu siddende i en mere lykkelig stemning end nogensinde, optaget af sine drømme og den salige fornemmelse af frihed. Uden at skænke det en tanke så han tusmørkestrålerne slukkes den ene efter den anden, og midt i denne dunkelhed sad han og udmalede sig, hvad han engang i fremtiden håbede at opleve i Paris. Først forestillede han sig en kvinde, der var endnu langt skønnere og mere begavet end alle dem, han nogensinde havde set ude i provinserne. Hende elskede han lidenskabeligt, og hun ham. Når han skiltes fra hende nogle øjeblikke, var det blot for at indlægge sig hæder og gøre sig fortjent til at blive endnu højere elsket af hende.

Men et dybt mørke havde afløst dagslyset, og han havde endnu en mil at gå for at nå den lille landsby, hvor Fouqué boede. Førend han forlod sin grotte, tændte han ild og brændte omhyggeligt alt, hvad han havde skrevet.

Hans ven blev meget forbavset, da han klokken et om natten bankede på hans dør. Fouqué var i færd med at gøre sit regnskab op. Han var høj, ikke synderlig velskabt, havde hårde træk og en lang næse, men besad trods sit frastødende ydre megen godmodighed.

"Er du raget uklar med borgmesteren, siden du således dumper ned her?" spurgte han, og Julien gav ham nu en

passende fremstilling af gårsdagens begivenheder. "Bliv her hos mig," sagde Fouqué, "jeg kan se, du kender borgmesteren og forstanderen og amtsfuldmægtigen og præsten og har opdaget de fyres rævestreger. Du kan godt bruges til at gøre bud ved leverancer. Du regner bedre end jeg, du kan føre mine bøger; jeg tjener gode penge ved min bedrift. Men jeg kan ikke selv overkomme alting, og jeg er bange for at optage en i forretningen, som måske ville snyde mig; ellers kunne jeg godt udvide bedriften. Det er ikke mere end et halvt år siden, at jeg skaffede Michaud fra Saint-Amand en fortjeneste på 6000 francs, fordi jeg tilfældigvis traf ham ved en auktion i Pontarlier, efter at vi ikke havde set hinanden i seks år. Du kunne lige så godt have tjent de 6000, eller i det mindste de 3000; for, hvis jeg den dag havde haft dig til deltager i forretningen, så havde jeg drevet budene i vejret, og de skulle nok have ladet mig beholde tømmeret. Gå i kompagni med mig!"

Dette tilbud gjorde Julien forstemt og gav hans tåbelige tanker en anden retning. Mens de to venner spiste deres aftensmad, som de selv på homerisk vis lavede til, da Fouqué levede som ungkarl, gik de regnskaberne igennem, så at Julien kunne se, hvor fordelagtig tømmerhandelen var. Fouqué havde høje forestillinger om sin vens indsigt og karakter.

Da Julien endelig var ene i sit lille beskedne kammer, der var tømret sammen af fyrretræ, tænkte han: "Rigtignok kan jeg her tjene nogle tusind francs og senere stå mig ved at gå soldatervejen eller præstevejen, efter som moden til den tid er i Frankrig, og jeg vil kunne samle mig en lille sum, som på den måde kan komme til anvendelse. Mens jeg lever ensom her

oppe i bjergene, vil jeg kunne råde bod på min skrækkelige uvidenhed om mange ting, som de fine folk lægger sig efter. Men Fouqué siger, at han ikke vil gifte sig, og at han på den anden side bliver tungsindig af at leve ene. Det er altså tydeligt, at han ved at give mig part i forretningen, uden at jeg kan skyde penge ind i den, håber på, at han bestandig vil kunne beholde mig hos sig. Skulle jeg da holde min ven for nar?"

Denne tanke vakte hans uvilje. Skønt hans sædvanlige midler til at komme frem var forstillelse og et udeltagende sind, kunne han dog denne gang ikke udholde tanken om at vise en mand, der holdt af ham, mindste mangel på hensyn. Da var han pludselig så heldig at finde en rimelig grund til at sige nej.

"Skulle jeg," sagde han til sig selv, "fejt spilde en syv-otte år for at tjene nogle tusinde francs? Jeg ville på den måde blive otteogtyve år, inden jeg bestemte mig til noget. Men i den alder havde Napoleon allerede udført sine største bedrifter. Og hvem indestår mig for, at jeg, når jeg ubemærket har tjent nogle penge ved at rende på auktioner og indynde mig hos nogle underordnede skurke, endnu besidder den hellige ild, der må besjæle den, der vil skaffe sig et navn?"

Næste morgen svarede Julien den brave Fouqué, der allerede betragtede spørgsmålet om kompagniskabet som afgjort, at hans kald som præst ikke tillod ham at gå ind på hans tilbud, og vennen kunne ikke komme sig af sin forbavselse. "Men du glemmer rent, at jeg giver dig part i min forretning, eller, om du hellere vil, ligefrem forærer dig 4000 francs om året! Og du vil vende tilbage til borgmesteren, der ikke agter dig mere end det snavs, han træder på! Når du har 4000 francs i lommen, kan du jo med største lethed komme ind på præsteskolen, ja jeg tør

endda love dig, at jeg skal skaffe dig det bedste kald her på egnen. For jeg skal sige dig," tilføjede Fouqué med sænket røst, "jeg leverer brændsel til ... den og den, bedste sort eg, som de ikke giver mere for end almindeligt fyrretræ. Men de penge er såmænd vel anvendt."

Da imidlertid intet kunne overtale Julien til at opgive sit kald, troede Fouqué til sidst, at han ikke var rigtig klog. Tredje dags morgen tidlig forlod Julien i god tid sin ven for at tilbringe dagen oppe blandt klipperne. Der traf han atter sin grotte; men hans sjæl havde mistet sin fred. Den havde Fouqués fristende tilbud berøvet ham. Ligesom Herkules stod han på en skillevej, dog ikke mellem lasten og dyden, men mellem et sikkert velværes bestandige middelmådighed og alle sin ungdoms heltedrømme. "Jeg besidder altså ikke nogen virkelig fast karakter," tænkte han, og denne tvivl var det, der mest pinte ham. "Jeg er ikke af det stof, hvoraf man danner store mænd, siden jeg er bange for, at jeg, ved at tilbringe otte år med at skaffe mig det daglige brød, skal miste den ophøjede viljekraft, der bringer én til at udrette store ting."

13. Landliv

Da Julien fik øje på de maleriske ruiner af den gamle kirke i Vergy, faldt det ham ind, at han ikke en eneste gang siden den næstforegående dag havde tænkt på fru de Rênal. "Forleden dag, da jeg tog afsted, mindede hun mig om den kløft, der er mellem os, og behandlede mig som arbejdersøn. Hun ville sagtens give til kende, at hun fortrød, hun den foregående aften havde ladet mig beholde sin hånd ... Den er forresten smuk, den hånd, og hvor hun selv er yndig og fin og hendes blik ædelt!"

Den mulighed at kunne skabe sig en stilling i fællesskab med Fouqué gjorde det lettere for Julien at drage fornuftige slutninger og lade være at blive hidsig eller føle, hvor ringe og fattig han var i folks øjne. Han stod så at sige på et forbjerg, hvor han hævede sig både over den yderlige fattigdom og den velstand, som han endnu kaldte rigdom. Han var langt fra at filosofere over sin stilling men dog klarsynet nok til at føle sig som en anden efter denne lille bjergtur, og han blev forbavset over den synlige forvirring, hvormed fru de Rênal hørte på beretningen om hans rejse, som han efter hendes ønske fortalte om.

Fouqué havde i sin tid tænkt på at gifte sig, og fortrolige meddelelser om hans uheldige elskovsforhold havde udgjort hovedemnet for de to venners samtaler. Efter at han for tidligt havde opnået sin elskedes gunst, var det gået op for ham, at han ikke var ene om hendes kærlighed. Disse meddelelser havde gjort stærkt indtryk på Julien, der igennem dem havde fået noget at vide, som han ikke før havde kendt til, fordi hans

ensomme og mistroiske fantasiliv havde holdt ham borte fra alt det, der kunne have givet ham oplysninger.

Fru de Rênal havde under Juliens fraværelse gennemgået en række forskellige, utålelige pinsler og var virkelig syg.

Fru Derville havde derfor, da hun så Julien komme, frarådet hende at gå ned i haven, at ikke den fugtige luft skulle forøge hendes upasselighed.

Det var med en vis forundring, hun så, at hendes veninde, hvis mand altid plejede at skænde på hende for hendes tarvelige dragt, havde taget et par gennemsigtige strømper på og nogle nydelige sko, der var kommet fra Paris. I de sidste tre dage havde borgmesterfruens eneste adspredelse været at klippe mønster til en sommerkjole, som hun lod Élisa sy af smukt, let tøj, der netop var meget i brug. Kjolen var lige blevet færdig nogle øjeblikke før Juliens komme, og fru de Rênal havde straks taget den på. Nu tvivlede hendes veninde ikke længere. "Den ulykkelige, hun er forelsket," tænkte fru Derville, der nu forstod hendes sygdoms besynderlige udviklingstrin.

Hun så hende tale med Julien, blive afvekslende rød og bleg og fæste sine ængstelige blikke på den unge huslærer, mens hun hvert øjeblik belavede sig på at høre ham erklære enten, at han ville forlade huset, eller at han blev. Julien tænkte på alt andet end det og sagde derfor intet om den sag. Endelig dristede fru de Rênal sig efter en hård kamp til med skælvende røst, i hvilken hele hendes lidenskab ytrede sig, at sige:

"Agter De at opgive Deres elever for at tage Dem en anden plads?"

Julien blev forundret over hendes usikre stemme og det blik, hun sendte ham. "Hun er forelsket i mig," tænkte han; "men når

dette øjebliks svaghed, som hendes hovmod bebrejder hende, er ovre, og når hun ikke længere er bange for, at jeg skal rejse, vil hun igen få sin stolthed tilbage."

Denne betragtning over deres gensidige forhold havde virket som et lyn, og han svarede tøvende: "Det ville falde mig meget svært at skilles fra så elskværdige børn *af så god familie*; men det vil måske blive nødvendigt. Man har også pligter mod sig selv."

Og idet han udtalte ordene: *af så god familie*, et af de fornemme udtryk, han nylig havde lært, blev han besjælet af en dyb følelse af uvilje og tænkte i sit stille sind:

"I hendes øjne er jeg ikke af god familie."

Ved at høre ham tale således beundrede fru de Rênal hans begavelse og skønhed, men følte sit hjerte knuge sig sammen ved tanken om den mulighed, han lod skimte. Hvis hun havde besiddet den ringeste koldblodighed, ville hun have ønsket Julien til lykke med det ry, der gik af ham i Verrières, og han ville ved at føle sin stolthed beroliget have været mild og elskværdig mod hende, så meget mere som han fandt, at hendes ny kjole klædte hende fortryllende. Det samme syntes hun selv. Og, glad over at han roste den, foreslog hun, at de skulle gå haven rundt. Men hun måtte snart tilstå, at hun var for træt til at gå, og tog derfor hans arm; men denne berøring berøvede hende ganske de kræfter, hun endnu havde tilbage.

Det var imidlertid blevet mørkt, og de havde næppe sat sig ned, før Julien i kraft af sine tidligere erhvervede rettigheder dristede sig til at nærme sine læber til hendes arm og gribe hendes hånd. Han tænkte på de tilnærmelser, Fouqué havde tilladt sig overfor sine kærester, og ikke på fru de Rênal. Ordene: *af god familie* lå ham endnu på sinde. Hun knugede

hans hånd, uden at det gjorde noget indtryk på ham, og langt fra at være stolt eller i det mindste taknemmelig for de følelser, fru de Rênal den aften kun alt for tydeligt lagde for dagen, var han næsten uimodtagelig for indtrykket af hendes fine, friske skønhed. Sjælsrenhed og frihed for enhver hadefuld følelse forlænger sikkert ungdommen. Hos de fleste smukke damer er ansigtet det, der først ældes.

Julien sad hele aftenen og var gnaven. Hidtil havde han kun været vred på tilfældet og samfundet, men siden Fouqué havde tilbudt ham et middel til at komme til velstand, som han fandt under sin værdighed, var han misfornøjet med sig selv. Skønt han af og til sagde et par ord til damerne, var han dog optaget af disse tanker og slap til sidst, uden at lægge mærke til det, fru de Rênals hånd. Denne handling gjorde den stakkels kvinde helt forstyrret; hun så deri en bekræftelse på, at hendes skæbne var afgjort.

Hvis hun havde været sikker på, at Julien elskede hende, ville hendes dyd måske have fundet styrke til at modstå ham; men nu, da hun frygtede for at miste ham for stedse, gjorde hendes lidenskab hende i den grad forrykt, at hun atter greb Juliens hånd, som han i adspredthed havde lagt på ryglænet af en stol. Denne bevægelse vakte hans ærgerrighed; han kunne have ønsket, at alle de hovne bordgæster, der plejede at se på ham med så nedladende smil, når han sad med børnene ved den nederste ende, kunne have været vidne til det. "Denne kvinde kan ikke foragte mig," tænkte han. "Jeg må derfor lade mig påvirke af hendes skønhed. Jeg skylder mig selv at blive hendes elsker." En sådan tanke ville ikke være faldet ham ind, førend hans ven i al troskyldighed havde vist ham sin fortrolighed.

Den pludselige beslutning, han nu havde taget, adspredte ham på en behagelig måde. Han tænkte: "En af de to damer må blive min" og opdagede, at han meget hellere ville have prøvet på at vinde fru Dervilles gunst, ikke fordi hun var mere elskværdig, men fordi hun altid kun havde set ham som den for sin dygtighed hædrede huslærer og ikke som tømrersvenden med den noprede klædestrøje under armen, således som han havde vist sig for fru de Rênal.

Og så var det netop som den unge arbejder, rødmende op over begge ører, stående udenfor husets dør uden at turde ringe på, at hun med størst henrykkelse forestillende sig ham.

Men idet Julien vedblev at mønstre stillingen, indså han, at det ikke kunne nytte ham at tænke på at erobre fru Derville, der sandsynligvis havde lagt mærke til, at fru de Rênal fandt behag i ham. Han blev altså nødt til at vende tilbage til denne og sagde til sig selv: "Hvad kender jeg til denne dames karakter? Blot det, at før min rejse tog jeg hendes hånd, og hun trak den tilbage; men nu tager jeg min hånd tilbage, og hun griber og trykker den. Det var egentlig en skøn lejlighed til at gengælde hende al den ringeagt, hun har vist mig. Gud ved, hvor mange elskere hun har haft! Det er måske blot, fordi det er så nemt for os at ses, at hun foretrækker mig!"

Det er desværre den uheldige side af en overdreven kultur, at en tyveårig, ung mands sjæl, om han ellers har nogen opdragelse, er milevidt fra den hengivelse, uden hvilken elskov ofte kun er den kedsommeligste af alle pligter.

"Jeg skylder mig selv så meget mere at opnå denne dames gunst," tænkte Julien videre i sin smule forfængelighed, "som jeg, hvis jeg nogensinde gør min lykke og da nogen bebrejder

mig, at jeg har været noget så underordnet som huslærer, vil kunne give at forstå, at det var en forelskelse, der havde bragt mig til at tage en sådan plads."

Han tog atter sin hånd bort fra fru de Rênals og greb den derpå igen og trykkede den. Just som de henad midnat var i færd med at gå ind i havestuen, hviskede fru de Rênal til ham: "Tager De fra os?" og Julien svarede sukkende: "Jeg må tage bort, for jeg er lidenskabeligt forelsket i Dem. Det er en synd, især for en ung præst." Fru de Rênal lænede sig til hans arm og det med en sådan hengivelse, at hendes kind følte Juliens brænde.

Det var en meget forskellig måde, hvorpå disse to tilbragte deres nætter. Fru de Rênal svælgede i den højeste moralske vellyst, og da hun aldrig havde læst en roman, var alle hendes stemninger ny for hende, uden at nogen sørgelig sandhed, selv ikke fremtidens spøgelse, isnede hende. Hun så sig selv i ånden lige så lykkelig om ti år som i det nærværende øjeblik. Selv tanken om dyd og ægteskabelig troskab, der for nogle dage siden havde ængstet hende, meldte sig nu forgæves og blev afvist som en påtrængende gæst. "Aldrig vil jeg tilstå Julien noget," sagde hun til sig selv. "Vi vil leve i al fremtid, som vi har levet i den sidste måned. Han skal være mig en ven."

14. Brodérsaksen

Hvad Julien angår, da havde Fouqués tilbud virkelig gjort ham ulykkelig, og han kunne ikke bekvemme sig til at træffe en afgørelse.

"Ak! desværre mangler jeg vist karakter og ville være blevet en dårlig soldat i Napoleons hær. Men," tilføjede han, "mit lille eventyr med fruen i huset vil kunne adsprede mig et øjeblik."

Til held for ham svarede hans inderste sjæl, selv under dette lille underordnede mellemspil, kun dårligt til hans junkeragtige tænkemåde. Han var nemlig bange for fru de Rênal på grund af hendes pæne kjole, der i hans øjne var som en forpost foran Paris. Han ville i sin stolthed ikke overlade noget til tilfældet og den øjeblikkelige indskydelse. Overensstemmende med Fouqués fortrolige meddelelser og det lidt, han havde læst om kærlighed i den bog, der var hans bibel, lagde han en meget omstændelig felttogsplan. Han var, uden at han ville tilstå det for sig selv, meget betaget og nedskrev derfor sin plan.

Da fru de Rênal den næste formiddag et øjeblik var ene med ham i dagligstuen, spurgte hun ham, om han ikke havde andre navne end Julien. På dette smigrende spørgsmål vidste vor helt ikke, hvad han skulle svare, eftersom det ikke var forudset i hans plan. Havde han ikke begået den dumhed at lægge en sådan, ville hans hurtige omløb være kommet ham til nytte, og overraskelsen ville blot have forøget hans livlighed. Nu var han derimod kejtet og overdrev endda i egen indbildning denne kejtethed; men fru de Rênal tilgav ham den hurtigt, fordi hun

deri så virkningen af en yndig uskyldighed, det eneste, denne begavede unge mand hidtil i hendes øjne havde manglet.

Julien følte sig så ydmyget over det uheld ikke at have vidst, hvad han skulle svare, at han besluttede at oprette sit nederlag. Han greb det øjeblik, da de skulle gå fra det ene værelse ind i det andet, og anså det for sin pligt at give fru de Rênal et kys. Intet kunne være mindre vel beregnet, mindre behageligt for ham og hende og mere uforsigtigt. De var lige på nippet til at blive bemærket. Fru de Rênal troede, han var blevet gal. Hun blev skræmt og især stødt over denne tåbelighed, der mindede hende om Valenod. "Hvad ville jeg ikke kunne udsætte mig for, hvis jeg var ene med ham?" tænkte hun, og al hendes dyd vendte tilbage, fordi hendes kærlighed forduftede, og hun indrettede det således, at et af hendes børn altid var hos hende.

Det blev en kedsommelig dag for Julien, der hele tiden var optaget af på en kejtet måde at udføre sin forførelsesplan. Han så ikke en eneste gang på fru de Rênal, uden at hans blik havde en bestemt grund; dog var han ikke så tosset, at han ikke kunne indse, at det ikke lykkedes ham at gøre sig elskværdig, end mindre at vise sig forførerisk. Fru de Rênal kunne ikke komme sig af sin forbavselse over at finde ham så kejtet og på samme tid så dristig. "Det er kærlighedens undseelse hos en begavet mand," tænkte hun endelig med usigelig fryd. "Skulle det være muligt, at han aldrig er blevet elsket af min rivalinde?"

Efter frokosten gik hun ind igen i dagligstuen for at modtage besøg af amtsfuldmægtigen fra Bray og sad og broderede på en høj ramme med fru Derville ved sin side. I denne stilling og i det fuldeste dagslys fandt Julien det passende at stikke sin støvle frem og træde fru de Rênal på den smukke fod, hvis

gennemsigtige strømpe og parisersko tydeligt lagde beslag på fuldmægtigens opmærksomhed.

Hun blev skrækkelig angst og tabte sin saks, sit garnnøgle og sine nåle, så at Juliens bevægelse kunne tage sig ud som et kejtet forsøg på at forhindre saksen, som han havde set glide, i at falde. Til alt held gik den lille brodérsaks itu, og fru de Rênal fik travlt med at beklage, at Julien ikke havde siddet hende nærmere. "De så før jeg, at den ville falde; De skulle have forhindret det. I stedet derfor har De ikke opnået andet ved Deres ivrighed end at give mig et spark."

Fuldmægtigen lod sig narre, men ikke fru Derville, der tænkte, at det nette, unge menneske havde simple manerer; for den slags mangel på god tone tilgiver man ikke, når man er fra en større provinsby. Fru de Rênal fandt lejlighed til at sige til Julien: "Vær forsigtig! det vil jeg bare sige Dem."

Julien ærgrede sig over sin kejtethed og overvejede længe i sit stille sind, om han skulle blive vred over dette: *det vil jeg bare sige Dem*. Han var dum nok til at mene, at dette udtryk vel kunne været på sin plads, hvis talen havde været om børnenes opdragelse, men ikke, når talen var om kærlighed, eftersom hun ved at besvare hans følelser jo måtte forudsætte lighed, og han fortabte sig så i almindelige betragtninger over dette begreb og gentog en verselinje af Corneille, som fru Derville nogle dage i forvejen havde lært ham:

> Elskov skaber lighed, men søger den ikke.

Skønt han aldrig i sit liv havde haft en kæreste, foresatte han sig dog hårdnakket at spille Don Juan og bar sig hele dagen ad som en tåbe. Dog havde han én rigtig tanke: da han var ked af sig selv og af fru de Rênal, så han med skræk aftenen nærme

sig, fordi han da ville komme til at sidde ved siden af hende i mørket. Han sagde til borgmesteren, at han ville tage til Verrières og se til pastor Chélan, rejste efter middag og kom først hjem ud på natten.

Han traf præsten i færd med at flytte, fordi han nu endelig var blevet afsat og Maslon udnævnt til hans efterfølger. Julien hjalp ham og fik det indfald at skrive til Fouqué, at når hans uimodståelige kald til gejstlig virksomhed straks havde forhindret ham i at modtage vennens forbindtlige tilbud, så måtte han nu, efter den uretfærdighed, han havde været vidne til, indrømme, at det måske ville gavne hans velfærd at opgive tanken om at blive præst.

Julien var meget stolt over sit snilde påfund at benytte sig af Chélans afskedigelse til at holde sig en dør åben og vende sig til handelen, hvis ynkelig klogskab skulle sejre over hans heltemod.

15. Hanegal

Hvis Julien havde besiddet noget af den behændighed, han var så villig til at tiltro sig selv, ville han den næste dag have kunnet rose sig af den virkning, hans tur til Verrières havde gjort. Hans fraværelse havde nemlig bragt hans kejtethed i glemme. Atter den dag var han gnaven; men henad aften fik han et latterligt indfald, som han med sjælden uforfærdethed meddelte fru de Rênal. Næppe sad de nede i haven, før han, uden at afvente mørkets indtræden, nærmede sin mund til hendes øre og, med fare for at udsætte hende for en højst ubehagelig opmærksomhed, hviskede til hende:

"I nat klokken to kommer jeg ind til Dem på Deres værelse. Jeg har noget at sige Dem."

Julien skælvede ved tanken om, at hans bøn kunne blive ham tilstået, og hans forførerrolle tyngede ham i den grad, at han, om han havde kunnet følge sin lyst, ville have trukket sig tilbage til sit værelse for flere dage uden at se husets damer. Han indså, at han ved sin beregnende adfærd den foregående dag havde ødelagt alle sine skønne udsigter, og vidste ikke, hvad han skulle gribe til.

Fru de Rênal svarede med en virkelig følt og ingenlunde overdreven harme på den uforskammede meddelelse, Julien vovede at gøre hende. Han troede at skimte ringeagt i hendes korte svar, der blev givet i en sagte tone, og hvori der forekom ordene: "Fy, skam Dem dog!"

Under påskud af, at han havde noget at sige børnene, gik han ind i deres værelse og satte sig, da han vendte tilbage, ved siden

af fru Derville langt fra fru de Rênal, så at han berøvede sig selv enhver mulighed for at gribe hendes hånd. Samtalen havde et alvorligt præg, og Julien klarede sig meget godt på nogle øjeblikkes tavshed nær, under hvilken han lagde sit hoved i blød for at finde på noget, hvorved han kunne tvinge borgmesterfruen til på ny at give ham et af de utvetydige beviser på ømhed, der for tre dage siden havde bragt ham til at tro, at hun var hans. Han var umådelig betuttet over den næsten fortvivlede tilstand, hvori han havde bragt sin sag, og dog ville intet have bragt ham i større forlegenhed end et heldigt udfald.

Da de skiltes ved midnat, troede han i sin tungsindige stemning, at fru Derville nærede foragt for ham, og at sandsynligvis det samme var tilfældet med hendes veninde. Gnaven og ydmyget, som han var, kunne han ikke sove. Han tænkte på alt andet end at opgive al forstillelse og enhver plan og blot leve livet roligt hen, nøjet som et barn med den lykke, hver dag kunne bringe. Han pinte sin hjerne med at udtænke snilde påfund, som han i næste øjeblik fandt urimelige. Han var kort sagt meget ulykkelig, da klokken slog to på gårdens ur.

Denne lyd vækkede ham, ligesom hanens gal vakte apostlen Peter, og han så, at øjeblikket nu var kommet til at udføre det pinefulde forsæt og gøre alvor af det uforskammede forslag, han havde fremsat, men som han siden ikke havde tænkt på, efter at det var blevet så dårligt modtaget.

"Jeg har sagt til hende, at jeg ville gå ind til hende klokken to," tænkte han og stod op. "Det kan gerne være, at jeg, som fru Derville har givet mig at forstå, er uerfaren og plump som en bondesøn; men jeg skal i det mindste ikke vise mig svag."

Han havde ret i at prale med sit mod; for han havde aldrig pålagt sig selv en mere pinefuld tvang. Da han åbnede døren, skælvede hans knæ, så han var nødt til at læne sig op mod væggen.

Han gik på hosesokker hen og lyttede ved borgmesterens dør og hørte ham snorke. Han blev fortvivlet over det; for der var altså ikke noget påskud til at lade være at gå ind i hendes værelse. Men, du store Gud, hvad skulle han der? Han havde ingen plan, og selv om han havde haft en, følte han sig så forvirret, at han ville have været ude af stand til at følge den. Endelig, langt mere betaget, end om han var gået døden i møde, trådte han ind i den lille gang, der førte til fru de Rênals værelse. Han lukkede døren op med skælvende hånd og gjorde et forfærdeligt spektakel.

Der brændte lys. Det kom fra en natlampe, der stod under kaminen. Det var et uheld, som han ikke var belavet på. Da fru de Rênal så ham komme ind, sprang hun hastigt ud af sin seng. "Men menneske dog!" udbrød hun. Der blev nogen forvirring. Julien glemte sine forfængelige planer og vendte tilbage til sin naturlige rolle. Det syntes ham, at den største ulykke, der kunne times ham, ville være, om han ikke skulle finde nåde for en så henrivende kvindes øjne. Han svarede ikke noget på hendes bebrejdelser, men kastede sig ned for hendes fødder og omfavnede hendes knæ, og da hun talte ham usædvanlig hårdt til, brast han i gråd.

Da Julien nogle timer efter forlod fru de Rênals værelse, kunne man, for at tale i romanstil, have sagt, at han ikke havde noget tilbage at ønske. Han kunne virkelig takke den kærlighed, han havde indgydt hende, og det uforudsete indtryk, som

bedårende yndigheder havde gjort på ham, for en sejr, som al hans ubehændige behændighed aldrig ville have ført ham til.

Men selv i de sødeste øjeblikke var han offer for en løjerlig stolthed, der fik ham til oven i købet at ville spille en rolle som en mand, der er vant til at betvinge kvinder, og han gjorde utrolige anstrengelser for at ødelægge sin egen elskværdighed. I stedet for at tænke på den henrykkelse, han fremkaldte, og det samvittighedsnag, der forstærkede dens livlige udbrud, syslede han idelig med tanken om pligt. Han frygtede for, at han skulle komme til at gøre sig selv bebrejdelser og for evigt blive til latter, hvis han fjernede sig fra det ideale mønster, han havde foresat sig at følge. Kort sagt, det, der gjorde Julien til et overlegent væsen, forhindrede ham netop i at nyde den lykke, der blev ham tilbudt. Han bar sig ad, som når en ung pige på seksten år med friske farver er tåbelig nok til at sminke sig for at gå på bal.

Dødelig forskrækket over Juliens komme var fru de Rênal snart blevet et bytte for den grueligste uro. Juliens gråd og fortvivlelse havde gjort et stærkt indtryk på hende. Og selv, da hun ikke længere havde noget at nægte ham, stødte hun ham langt fra sig med en virkelig følt harme for derefter på ny at kaste sig i hans arme. I denne adfærd var der ikke nogen plan. Hun troede, hun var evig fordømt, og stræbte at skjule synet af Helvede for sig selv ved at overvælde ham med de heftigste kærtegn. Kort sagt, intet ville have manglet i vor helts lykke, end ikke en sviende ømtålighed hos den kvinde, han havde erobret, hvis han havde kunnet nyde sin sejr. Hans bortgang bragte ikke den sindsbevægelse, hun mod sin vilje var betaget af, til at høre

op, så lidt som den kamp mod samvittighedsnag, der sønderrev hendes sjæl.

Juliens første tanke, da han kom ind igen på sit værelse, var: "Gud, er det at være lykkelig og blive elsket ikke andet end det!" Han befandt sig i den tilstand af forbavselse og urolig forvirring, hvori ens sjæl hensættes, når man lige har opnået, hvad man længe har attrået. Man er vant til at attrå, finder ikke længere noget at attrå, og har dog endnu ikke minder. Ligesom en soldat, der kommer hjem fra paraden, var Julien optaget af opmærksomt at gennemgå enkelthederne ved sin adfærd. "Har jeg nu ikke forsyndet mig mod, hvad jeg skylder mig selv? Har jeg spillet min rolle godt?"

Hvilken rolle? En mand, der er vant til at glimre overfor kvinder.

16. Dagen efter

Til held for Juliens hæder havde fru de Rênal været i alt for stærk sindsbevægelse til at mærke, hvor latterlig den mand var, der på et øjeblik var blevet alt i verden for hende. Da hun så dagen bryde frem, opfordrede hun ham til at forlade hende og sagde: "Gud, hvis min mand har hørt nogen støj, er det ude med mig." Julien, der havde fået tid til at finde på noget at sige, kom til at huske på den replik:

"Ville De være bedrøvet, hvis De skulle forlade livet?"

"Ja, i dette øjeblik, men jeg ville være glad over, at jeg har lært Dem at kende."

Han fandt det stemmende med sin værdighed netop at gå ind på sit værelse ved høj lys dag og på en uforsigtig måde. Den vedholdende agtpågivenhed, hvormed han studerede sine ubetydeligste handlinger i den tåbelige mening, at han så ville kunne vise sig som en erfaren mand, havde kun den ene fordel, at hans adfærd, da han atter så fru de Rênal ved frokostbordet, var et mesterværk af forsigtighed.

Hun derimod kunne ikke se på ham uden at blive rød i hovedet og kunne dog ikke et øjeblik lade være med at se på ham; hun mærkede, at hun blev forvirret, bestræbte sig for at skjule sin sindsbevægelse og blev kun så meget mere forfjamsket. Julien løftede kun en eneste gang sine øjne mod hende. I begyndelsen beundrede fru de Rênal hans klogskab; men da hun så, at dette blik ikke blev gentaget, blev hun urolig og tænkte: "Elsker han mig ikke længere? Jeg er for gammel til ham, jeg er ti år ældre end han."

Da hun gik fra spisestuen ud i haven, trykkede hun hans hånd. Overrasket over et så usædvanligt tegn på hengivenhed så han på hende med et lidenskabeligt blik; for han havde fundet hende meget smuk ved frokosten og havde, skønt han slog øjnene ned, hele tiden tænkt på hendes yndigheder. Dette blik trøstede fru de Rênal. Vel berøvede det hende ikke hendes ængstelse; men hendes ængstelse betog hende næsten ganske det samvittighedsnag, hun følte overfor sin mand.

Han havde ikke mærket noget ved frokosten; men det samme var ikke tilfældet med fru Derville, der troede, at hendes veninde var på nippet til at bukke under, og derfor hele dagen vedblev at forfølge hende med hentydninger, hvis hensigt var med hæslige farver at skildre hende den fare, hun udsatte sig for.

Fru de Rênal brændte af længsel efter at blive ene med Julien for at spørge ham, om han endnu stadig elskede hende, og var flere gange, trods sin uforanderlige blidhed, på nippet til at give sin veninde at forstå, at hun var til ulejlighed.

Om aftenen nede i haven magede fru Derville det så, at hun kom til at sidde mellem fru de Rênal og Julien. Borgmesterfruen, der havde udmalet sig den fryd, det ville være at trykke hans hånd og nærme den til sine læber, kunne ikke engang komme til at henvende ordet til ham. Dette uheld forøgede hendes uro. Skønt hun havde skændet så meget på Julien, fordi han havde været uforsigtig nok til at komme ind til hende den foregående nat, skælvede hun nu ved tanken om, at han ikke ville komme denne nat, og forlod tidligt haven for at begive sig ind på sit værelse. Da hun ikke længere kunne styre sin utålmodighed, lagde hun øret til Juliens dør, men turde dog

ikke, trods sin uvished og lidenskab, gå ind til ham. Hun skammede sig over sig selv og kom til at tænke på det gamle ord, at lureren hører sin egen skam.

Nogle af tjenestefolkene var endnu ikke gået i seng; hun blev derfor nødt til at gå ind igen på sit værelse, hvor hun måtte vente i to timer, der var hende så pinagtige som to århundreder. Men Julien var alt for tro imod det, han kaldte sin pligt, til at undlade til punkt og prikke at udføre, hvad han havde foresat sig. Da klokken slog et, listede han sig sagte ud af sit kammer, forvissede sig om, at husets herre lå i sin dybeste søvn, og indfandt sig hos fru de Rênal.

Den nat fandt han mere fryd hos sin veninde; for han tænkte mindre på at spille en rolle. Han brugte øjne og øren, og hvad fru de Rênal sagde om sin alder bidrog til at gøre ham sikker i sin optræden. "Jeg er desværre ti år ældre end De; hvor kan De holde af mig?" gentog hun planløst, blot fordi denne tanke forfulgte hende. Julien kunne ikke fatte, at der var nogen ulykke i det, men han så, at hun virkelig følte det, og han glemte næsten rent at være bange for at gøre sig til latter. Ligeledes forsvandt hans tåbelige angst for at blive betragtet som en underordnet elsker på grund af sin ringe herkomst, og efterhånden som hans glød beroligede hans undselige elskerinde, følte hun sig til en vis grad lykkelig og blev i stand til at bedømme ham rigtigt. Heldigvis havde han ikke den nat den påtagne mine, der havde gjort det forrige stævnemøde til en sejr, men ikke til en glæde. Hvis hun havde lagt mærke til hans bestræbelser for at spille en rolle, ville denne kedelige opdagelse for bestandig have berøvet hende al lykke, fordi hun deri kun

ville have set en sørgelig virkning af den store forskel i alder, der var imellem dem.

På få dage blev Julien så forelsket i fru de Rênal, som man kunne vente af hans fyrige alder, og sagde til sig selv: "Hun er en engel, så god og smuk som hun er." Han havde nu helt aflagt tanken om at spille en rolle og tilstod hende endog i et øjebliks rus al sin ængstelse. Denne tilståelse bragte hendes lidenskab for ham på højdepunktet. "Jeg har altså ikke haft nogen lykkelig rivalinde," tænkte hun med fryd, og Julien tilstod hende, at det billede, han havde lagt så stor vægt på, forestillede en mand.

Når fru de Rênal havde koldblodighed nok til at tænke sig om, kunne hun ikke komme sig af sin forundring over, at der kunne gives så stor en lykke, og at hun aldrig havde anet det, og hun sagde til sig selv: "Havde jeg blot lært Julien at kende for ti år siden, da jeg endnu kunne gælde for smuk!" Julien var langt borte fra den slags tanker. Hans kærlighed var endnu ærgerrighed, glæde over, at han, en fattig, foragtet stakkel, kunne eje en så ædel og skøn kvinde. Hans forgudelse og henrykkelse ved synet af sin venindes yndigheder beroligede hende til sidst med hensyn til forskellen i alder mellem dem, og hun glemte enhver tanke om denne kærligheds vedvaren.

Når Julien i enkelte øjeblikke glemte sin ærgerrighed, beundrede han henrykt alt, om det så var fru de Rênals hatte og kjoler, og kunne ikke blive træt af at glæde sig over deres fine duft. Han åbnede hendes skab med spejlet i døren og kunne stå længe og fryde sig over den smagfulde måde, hvorpå alt der var lagt til rette. Hans veninde lænede sig til ham og så på ham, mens han stod og betragtede de smykker og den pynt, en ung pige til sit bryllup får i morgengave. Da tænkte hun ofte: "Jeg

havde kunnet blive gift med en sådan mand; hvilken ildfuld sjæl, og hvilket yndigt liv ville jeg ikke have kunnet føre ved hans side!"

Julien havde aldrig haft lejlighed til således på nært hold at betragte den hele samling af kvindeligt skyts og kunne ikke tænke sig muligheden af, at der i Paris kunne gives noget smukkere. Da fandt han ikke noget at indvende mod sin lykke. Ofte bragte også hans venindes oprigtige beundring og henrykkelse ham til at glemme den tåbelige forestilling, der i begyndelsen af deres forhold havde gjort ham så afmålt og næsten latterlig, og der kom øjeblikke, da han, til trods for at han var vant til at forstille sig, fandt den største glæde i at tilstå den fornemme dame, hvor ukendt han var med mange småting, der hører med til skik og brug. Gennem hendes rang følte han sig ligesom hævet over sig selv. Hun på sin side fandt det sødt at belære denne unge begavede mand, om hvem alle mente, at han engang ville blive til noget betydeligt, om disse ubetydeligheder.

Selv amtsfuldmægtigen og forstanderen for tvangsarbejdsanstalten kunne ikke lade være at beundre ham, og de syntes hende derfor mindre latterlige. Fru Derville var derimod langt fra at nære de samme følelser. Da hun var fortvivlet over, hvad hun troede at kunne gætte, og indså, at hendes fornuftige råd vakte uvilje hos en kvinde, der bogstavelig talt var gået helt fra forstanden, forlod hun Vergy uden at give nogen grund, hvilket man vel tog sig i agt for at forlange af hende. Fru de Rênal fældede nogle tårer over hendes bortrejse, men fandt snart, at hendes lyksalighed nu var så

meget mere fuldkommen, for hun kunne nu uhindret tilbringe næsten hele dagen under fire øjne med sin elsker.

Julien hengav sig så meget hellere til samværet med sin veninde, som Fouqués skæbnesvangre forslag endnu stadig optog hans tanker, så ofte han var for længe ene med sig selv. I de første dage af dette for ham så nye liv var der øjeblikke, da han havde på læben at tilstå fru de Rênal, at ærgerrighed hidtil havde været hans hele tilværelses midtpunkt, og spørge hende til råds angående Fouqués fristende tilbud. Da indtraf der noget, der hindrede ham i at åbne sit hjerte for hende.

17. Første rådmand

Julien sad en aften ved solnedgang i frugthaven, langt borte fra alle ubelejlige gæster, ved sin venindes side i dybe tanker: "Vil disse søde øjeblikke kunne vare bestandig?" spurgte han sig selv. Hans sjæl var optaget af tanken om det vanskelige i at vælge en stilling. Da udbrød han: "Hvor var dog i sandhed Napoleon en mand sendt af Gud til de unge franskmænd! Hvem skal erstatte ham? Hvad skal nu, da han ikke længere er der, de ulykkelige mennesker, selv de, der er rigere end jeg, gøre, når de netop kun har de penge, der er nødvendige til at skaffe sig en god opdragelse, men ikke strækker til, når man vil bryde sig en bane? Hvordan man end bærer sig ad," tilføjede han med et dybt suk, "vil det skæbnesvangre minde om ham for bestandig hindre os i at blive lykkelige."

Da så han pludselig fru de Rênal rynke brynene og sætte en kold og hånlig mine op. Denne tænkemåde syntes hende passende for en lakaj. Da hun selv var opdraget med bevidstheden om at være rig, forekom det hende som noget engang vedtaget, at Julien også var det. Hun elskede ham langt højere end sit liv og satte ingen pris på penge.

Julien var langt fra at gætte hendes tanker; men hendes rynkede bryn kaldte ham tilbage til jorden. Han fik åndsnærværelse nok til at afrunde sin sætning og give den adelige dame, der sad ved hans side, at forstå, at han havde hørt de ord, han nys havde gentaget, på rejsen til sin ven tømmerhandleren, og at det var de ugudelige mennesker, der plejede at tale således. "Så skulle De ikke omgås den slags folk,"

svarede fruen og beholdt endnu noget af den kulde, der nylig havde afløst hendes ømhed for ham.

Denne hendes misfornøjelse, eller rettere samvittighedsnaget over hans egen uforsigtighed, var Juliens første skuffelse. Han tænkte: "Hun er god og mild og nærer de inderligste følelser for mig; men hun er blevet opdraget i fjendens lejr. De folk må især være bange for den klasse modige mænd, der, skønt de har nydt en god opdragelse, ikke har penge nok til at bryde sig en bane. Hvad ville der blive af disse adelige fyre, hvis det var os givet at bekæmpe dem med lige våben? Hvis nu for eksempel jeg var borgmester i Verrières med de samme gode hensigter og den samme retskaffenhed, som i grunden besjæler de Rênal, hvor skulle jeg da tage kapellanen og forstanderen med samt deres snyderier ved vingebenet! Hvor skulle ikke retfærdigheden sejre i Verrières! Det blev ikke de fyres talenter, der kom til at lægge mig hindringer i vejen, for de famler uafbrudt i blinde."

Fru de Rênal var blevet forbavset over Juliens bemærkning, fordi hun idelig hørte mændene i hendes samfundsklasse gentage, at det navnlig var de unge mænd af en lavere samfundsklasse, der havde fået for god en opdragelse, som gjorde det muligt, at der på ny kunne vise sig en Robespierre. Hendes kulde varede temmelig længe og begyndte at blive Julien påfaldende. Det kom af, at hendes uvilje over hans uheldige ytring blev efterfulgt af frygten for, uden at ville det, at have sagt ham noget ubehageligt, og man kunne i hendes rene, barnlige træk tydeligt læse, hvor ulykkelig hun følte sig over dette.

Julien turde ikke længere give sig hen i sine drømmerier. Da han nu var blevet mere rolig og mindre forelsket, fandt han, at det var uforsigtigt at besøge fru de Rênal på hendes værelse, og at det var bedre, hun kom til ham. Skulle da en af tjenestefolkene se hende færdes i huset, ville der ikke være noget påfaldende i det. Men denne ordning havde på den anden side visse ulemper. Julien havde af Fouqué fået nogle bøger, som han, den unge teolog, aldrig havde kunnet bestille hos en boghandler, og som han kun turde åbne om natten. Ofte ville det blive ham ubehageligt at blive afbrudt af et besøg, som, før det lille optrin i frugthaven fandt sted, ville have gjort ham det umuligt at kunne læse af bar forventning.

Han kunne imidlertid takke fru de Rênal, fordi han nu forstod bøgerne på en helt ny måde. Han havde dristet sig til at stille hende spørgsmål om en mængde småting, som en ung mand, hvor begavet han end af naturen er, ikke kan lære uden at færdes blandt de heldigere stillede samfundsklasser, og som han dog må kende, hvis han ikke idelig skal komme til kort. Denne opdragelse, som hun med al sin uvidenhed gav ham gennem sin kærlighed, var ham en stor lykke. Han kom til ligefrem at se samfundet, som det nu er, uden at hans ånd blev fordunklet af beretningen om, hvordan det havde været i fordums dage, for to tusinde år siden, eller blot for tres år siden, på Voltaires og Ludvig den Femtendes tid. Til hans usigelige fryd faldt der ligesom et slør fra hans øjne, og han kunne nu begribe, hvad der gik for sig i Verrières.

I første række viste sig her de rænker, der var spundet i de sidste to år hos amtmanden i Besançon, støttet af breve fra Paris fra indflydelsesrige folk, og som drejede sig om at gøre

egnens mest gudfrygtige mand, hr. de Moirod, til første og ikke anden rådmand i Verrières. Han havde til rival en meget rig industridrivende, som det altså gjaldt om at fortrænge.

Julien forstod nu endelig en halvkvædet vise: de hentydninger, han havde opsnappet, når samfundets spidser spiste til middag hos borgmesteren. De højstbeskattede borgere var i høj grad optaget af tanken om at få de Moirod gjort til første rådmand, en mulighed, der endnu ikke var gået op for den øvrige del af byen, navnlig ikke for dens venstremænd. Det, der gav dette spørgsmål sin store betydning, var den omstændighed, at byens Storegade var blevet erklæret for kongevej, og det følgelig var blevet nødvendigt at udvide dens østlige side ved at rykke husene over ni fod tilbage fra gadelinjen.

Hvis nu nemlig hr. de Moirod, der ejede tre huse på den omtalte side af gaden, var så heldig at blive første rådmand og altså senere borgmester i de Rênals sted, for det tilfælde denne blev valgt til rigsdagsmand, ville han naturligvis lukke øjnene, om der blev foretaget små, umærkelige forbedringer ved de huse, der brød gadelinjen, så at de kunne vare endnu i hundrede år, hvorved erstatningssummen til ejerne ville stige. Til trods for de Moirods store gudsfrygt og anerkendte hæderlighed, var man sikker på, at han ville vise sig *medgørlig*, da han havde mange børn. Blandt de huse, der skulle rykkes tilbage, var der ni, der tilhørte de mest velhavende folk i byen.

I Juliens øjne var dette rænkespil langt vigtigere end den historiske beretning om slaget ved Fontenay, hvis navn han for første gang havde truffet i en af de bøger, Fouqué havde sendt ham. I løbet af de fem år, hvor Julien om aftenen havde haft for

skik at besøge pastor Chélan, havde mange ting undret ham, men det havde altid været ham umuligt at spørge sig for, fordi beskedenhed og ydmyghed altid er en teologs første pligt.

En dag gav fru de Rênal den tjener, der var Juliens fjende, en befaling, men han svarede hende i en besynderlig tone: "Fruen har nok glemt, at det er sidste fredag i måneden."

"Nå, så gå da derhen," svarede hun.

"Sig mig," spurgte Julien, "han går jo nu hen i den kirke, der i sin tid har været brugt til kornmagasin, men som nu igen er taget i brug til gudelige øjemed. Men hvad bestiller han egentlig der? Det er en af de hemmeligheder, jeg aldrig har kunnet komme til bunds i."

"Det er en meget gavnlig, men temmelig besynderlig foranstaltning," svarede hun. "Kvinder har ikke adgang, så alt, hvad jeg ved om det, er, at alle der siger *Du* til hinanden. Nu træffer tjeneren der for eksempel Valenod, og denne indbildske herre vil ikke føle sig stødt over, at Jean siger du til ham. Vi betaler 20 francs om året for hvert tyende, for at de ikke en skønne dag skal skære halsen over på os."

Tiden ilede hastigt hen. Mindet om den elskedes yndigheder adspredte Julien, så han glemte sin mørke ærgerrighed. Da de hørte til forskellige partier, var han nødt til at undlade at tale med hende om kedsommelige, fornuftige ting, hvilket, uden at han anede det, forøgede den lykke, han havde hende at takke for, og det herredømme, hun udøvede over ham.

I de øjeblikke, da de tilstrækkeligt opvakte børns nærværelse gjorde det til en nødvendighed for ham og hans elskede kun at tale fornuftens kolde sprog, sad han lærvillig med øjne, der lyste af forelskelse, og hørte på hendes meddelelser om, hvorledes

folk bar sig ad. Men ofte kunne hun, midt under en skildring af et klogt beregnet snyderi i anledning af et vejanlæg eller en levering til kommunen, blive betaget af et slags vanvid, og Julien måtte skænde på hende, når hun overfor ham lod sig henrive til de samme fortrolige fagter som overfor børnene. Det kom af, at hun til tider bildte sig ind, at hun holdt af ham som af et barn. Hun måtte jo uophørligt svare på hans barnlige spørgsmål om en mængde ligefremme ting, som en dreng af god familie ved besked med, når han er blevet femten år. I næste øjeblik så hun op til ham som til sin herre. Hans begavelse gjorde hende undertiden helt bange, og hun syntes, hun dag for dag i den unge teolog kunne skimte en fremtidig storhed. Hun så i ham en pave eller en minister som Richelieu. "Vil jeg leve længe nok til at se dig i din hæders glans?" spurgte hun. "Pladsen er beredt for en stor mand, kongedømmet og religionen trænger til en sådan."

18. Kongen kommer til Verrières

Den tredje september klokken ti om aftenen, en tirsdag, blev hele byen vækket ved at en gendarm galoperede op gennem gaden med efterretning om, at kongen næste søndag ville komme til Verrières. Amtmanden gav tilladelse til, det vil sige befalede, at der skulle dannes en æresvagt. Det gjaldt om at udfolde den største pragt, et ilbud blev sendt til Vergy, borgmesteren ankom om natten og traf hele byen i største bevægelse. Enhver havde sine planer; de, der havde mindst travlt, var i færd med at leje altaner for at se kongens indtog.

Nu blev det store spørgsmål, hvem der skulle have befaling over æresvagten, og borgmesteren indså straks, hvor vigtigt det var for de huse, der skulle eksproprieres, at de Moirod fik denne post, hvilket kunne blive en adkomst for ham til pladsen som første rådmand. Vel var der intet at sige om hans gudsfrygt, der var hævet over enhver sammenligning; men ulykken var, at han ikke kunne ride. Han var seksogtredive år gammel, havde et undseligt væsen og var lige så bange for at falde af hesten som for at blive til latter.

Borgmesteren lod ham kalde til sig klokken fem om morgenen. "De ser, jeg spørger Dem til råds, som om De allerede var indehaver af den stilling, som alle ordentlige folk har udpeget Dem til. I denne forbistrede by trives fabrikkerne, venstremændene bliver millionærer, tragter efter at komme til magten og skal nok vide at benytte alting til deres fordel. Lad os tage hensyn til, hvad der ligger i kongens, kongedømmets og

fremfor alt vor hellige religions interesse. Hvem tror De, man kan betro befalingen over æresvagten?"

Til trods for, at de Moirod var skrækkelig angst for at komme til hest, modtog han dog til sidst den ham tilbudte ære som et slags martyrium. "Jeg skal nok vide at optræde på passende måde," sagde han til borgmesteren. Der blev næppe tid til at lade uniformerne gøre i stand, der for syv år siden havde gjort tjeneste i anledning af, at en prins af blodet var rejst gennem byen.

Klokken syv kom fru de Rênal fra Vergy med Julien og børnene. Hun fandt sin stue fuld af venstredamer, der forkyndte enighed mellem partierne og nu kom for at lægge et godt ord ind hos borgmesteren for at sikre deres mænd en plads i æresvagten. En af dem erklærede, at hvis hendes mand ikke blev valgt, ville han af sorg gå fallit. Fru de Rênal fik hurtigt alle disse damer bort og syntes meget tankefuld, men ville ikke sige Julien hvad det var, der så stærkt optog hende. "Jeg anede det nok," tænkte han bittert, "hendes kærlighed fordufter over den lykke at modtage kongen i sit hus. Alt dette postyr blænder hende. Hun vil igen holde af mig, når hendes kastes meninger ikke længere gør hovedet forstyrret på hende." Og mærkeligt nok kom han netop derfor til at holde des mere af hende.

Huset var fuldt af tapetserere, og han spejdede længe forgæves efter en lejlighed til at sige hende et ord i fortrolighed. Endelig traf han hende, just som hun kom ud af hans værelse med en af hans sorte kjoler på armen. De var ene, han ville sige noget til hende; men hun skyndte sig bort og ville ikke høre på ham. "Det er dumt af mig at elske en sådan kvinde," tænkte han. "Hun er lige så gal af ærgerrighed som hendes mand."

Hun var det i endnu højere grad. Et af hendes ivrigste ønsker, som hun aldrig havde tilstået Julien af frygt for at støde ham, var at se ham, om det så blot var for en dag, lægge sin kedsommelige, sorte kjole. Med en behændighed, der hos en så naturlig kvinde havde noget beundringsværdigt, opnåede hun tilladelse for Julien til at komme med i æresvagten med forbigåelse af en fem-seks unge mennesker, sønner af velhavende fabrikanter, og af hvilke to i det mindste var mønstre på gudsfrygt. Valenod, der agtede at låne byens skønneste damer sin kalechevogn for at lade sine smukke, normanniske heste beundre, lovede at låne Julien, det menneske, han hadede mest, en ridehest. Men alle deltagere i æresvagten ejede eller havde lånt en af disse smukke, himmelblå kjoler med skulderprydelser af sølv, som for syv år siden havde taget sig så strålende ud. Fru de Rênal ville nu have en ny kjole til Julien, og hun havde kun fire dage til at sende bud til Besançon efter en uniformskjole, våben, hat og hvad der ellers hører til, for at man kan være med i en æresvagt. Det løjerligste var, at hun fandt det uforsigtigt at lade Juliens kjole sy i Verrières. Hun ville overraske ham og byen.

Da borgmesteren var færdig med æresvagten og tilstrækkeligt havde påvirket stemningen blandt befolkningen, fik han en stor, religiøs ceremoni at ordne. Kongen ville nemlig på sin gennemrejse aflægge et besøg i Bray-le-Haut, en lille halv mil derfra, hvor de jordiske levninger af den hellige Clément opbevaredes. Man ønskede, at gejstligheden skulle optræde talrigt, og deri lå vanskeligheden. Maslon, den ny sognepræst, ville for enhver pris undgå, at Chélan kom med, til trods for at borgmesteren forestillede ham det uforsigtige i det. Marki de la

Mole, hvis forfædre i en så lang årrække havde styret provinsen, var udpeget til at ledsage kongen, og da han i tredive år havde kendt Chélan, ville han uden tvivl spørge efter ham, når han kom til Verrières. Viste det sig nu, at han var faldet i unåde, kunne det godt ligne markien at gå hen og opsøge ham i hans lille hus, efterfulgt af alle dem, der hørte til hans følge. Det ville være en slem lussing.

"Jeg er en vanæret mand," svarede Maslon, "hvis han viser sig blandt mine præster. En jansenist, du gode Gud!"

"De kan sige, hvad De vil, hr. pastor, jeg tør ikke udsætte kommunen for at få en næse af marki de la Mole. De kender ham ikke. Ved hoffet hylder han den anskuelse, der må anses for den rette; men her ude i provinserne er han en stor satiriker, en spøgefugl, der bare går ud på at bringe folk i forlegenhed. Han er i stand til, blot for at have sin morskab, at gøre os latterlige i venstremændenes øjne."

Først natten mellem lørdag og søndag, efter tre dages underhandlinger, lykkedes det borgmesterens frygt, der forvandlede sig til et slags mod, at få bugt med præstens hovmod. Der måtte nu skrives et honningsødt brev til pastor Chélan for at bede ham overvære ceremonien, hvis hans høje alder og svagelighed tillod ham det. Han svarede med at bede om et indbydelseskort til Julien, for at denne kunne ledsage ham som hjælpedegn.

Søndag morgen strømmede tusinder af bønder fra de omliggende bjerge ind i gaderne i Verrières i det skønneste solskinsvejr. Endelig klokken henad tre kom der bevægelse blandt folk, da et stærkt blus på en klippe en mils vej borte meldte, at kongen havde betrådt amtets område. Straks

forkyndte klokkeringning og gentagne skud fra en gammel, fransk kanon, der ejedes af byen, glæden over denne vigtige begivenhed. Den halve del af befolkningen krøb nu op på tagene, alle kvinderne stillede sig op på altanerne, og æresvagten rykkede frem. Man beundrede de strålende uniformer, under hvilke enhver søgte at genkende sin slægtning eller ven, og man morede sig over de Moirods angst, hver gang hans hånd holdt sig rede til at gribe fat i saddelbommen.

Men der var én iagttagelse, der bragte alt andet i forglemmelse. Hvem var dog den smukke, spinkle rytter, der red på fløjen i niende række? Først vidste ingen, hvem det var; men snart bebudede harmfulde udbrud fra nogle, en forbavset tavshed fra andres side, at man i den unge mand, der red en af Valenods normanniske heste, havde genkendt den små Sorel, tømmerhandlerens søn. Der kom nu en almindelig forbitrelse mod borgmesteren, især fra venstremændenes side. Hvad for noget! Fordi den unge fyr var huslærer for hans rollinger, havde han haft den frækhed at stikke ham ind i æresvagten med tilsidesættelse af de og de rige industridrivende!

"De skulle virkelig," sagde en lille frue, hvis mand var bankdirektør, "ydmyge den lille, uforskammede knægt og vise ham tilbage til det smuds, han er kommet af."

"Det er en underfundig rad," svarede hendes sidemand, "og han har sabel på, han kunne være nederdrægtig nok til at hugge fra sig."

Den adelige del af forsamlingen var mere ondskabsfuld. Damerne spurgte hinanden, om det var borgmesteren alene, man kunne takke for et så upassende skridt. For øvrigt var man naturligvis enig om at se ned på ham, fordi han ikke var "født".

Mens Julien var genstand for disse forskellige bemærkninger, følte han sig som det lykkeligste menneske under solen. Da han af naturen var dristig, tog han sig bedre ud til hest end de fleste andre unge mennesker i denne bjergby, og han kunne i kvindernes øjne læse, at der blev talt om ham. Hans skulderprydelser var flunkende ny, hans hest stejlede hvert øjeblik, han var på højdepunktet af fryd. Hans lykke var grænseløs, da braget fra den lille kanon, idet han red forbi den gamle vold, fik hans hest til at bryde ud af rækken. Det var et stort held, at han ikke faldt af. Fra det øjeblik af følte han sig som helt; han forestillende sig, at han var Napoleons ordonnansofficer og i færd med at storme et batteri.

Men der var en, der var endnu lykkeligere end han. Hun havde først set ham ride forbi rådhusets vinduer; dernæst havde hun hurtigt sat sig op i kalechevognen, var kørt ad en omvej og kom netop tidsnok til at sitre af angst, da hans hest brød ud. Til sidst lod hun vognen i stærk fart køre ud ad en anden byport, så at hun nåede den vej, kongen skulle komme ad, og blev i stand til at følge æresvagten i en afstand af en snes skridt midt i en ækel støvsky. Ti tusinde bønder råbte hurra for kongen, da borgmesteren havde holdt sin velkomsttale. En time efter, da kongen efter at have overstået alle talerne, var ved at køre ind til byen, gav den lille kanon sig igen til at affyre hastige skud. Men der indtraf et uheld, ikke for kanonererne, der havde vist, hvad de duede til i slagene ved Leipzig og Montmirail, men for den tilkommende første rådmand, hr. de Moirod. Hans hest smed ham nemlig ganske blideligt af i den eneste pøl, der fandtes på vejen, hvilket vakte megen skandale, fordi man måtte trække ham op for at kongens vogn kunne komme forbi.

Hans Majestæt steg af ved den smukke, ny kirke, der den dag var smykket med alle sine mørkerøde gardiner. Derefter skulle han spise til middag og straks efter køre ud til Bray-le-Haut for at hædre den hellige Clément. Næppe var kongen ved kirken, før Julien galoperede hen til borgmesterens bolig. Der aflagde han med et suk sin skønne, himmelblå kjole, sablen og det øvrige tilbehør og tog igen sin luvslidte, sorte kjole på. Han steg igen til hest og var på få øjeblikke i Bray-le-Haut, der ligger på toppen af en smuk høj. "Jeg tror, begejstringen bringer de bønder til at yngle," tænkte han. "I Verrières kan man ikke røre sig for dem, og nu står her mindst ti tusinde samlet om abbediet."

Den gamle bygning var blevet halvvejs ødelagt af revolutionstidens ødelæggelsesraseri, men var siden bourbonernes hjemkomst igen pragtfuldt opbygget, og man begyndte at tale om, at der viste sig jærtegn. Julien begav sig hen til pastor Chélan og fik skænd af ham, fordi han kom så sent, hvorefter han hurtigt iførte sig sin præstekjole og en messeskjorte og fulgte efter sin foresatte hen til den unge biskop fra Agde, en slægtning af marki de la Mole, der nylig udnævnt havde fået det hverv at vise kongen helgenens ben. Men bispen var intet steds at finde.

Gejstligheden begyndte at blive utålmodige, mens de stod og ventede på deres overhoved i det gamle abbedis mørke, gotiske klostergang. Der var blevet samlet fireogtyve præster, der skulle forestille Bray-le-Hauts tidligere domkapitel, som før 1789 bestod af lige så mange kannikker. Efter i tre kvarter at have beklaget sig over biskoppens ungdom mente præsterne endelig, at det kunne være passende, om deres aldersformand begav sig

hen til Hans Højærværdighed for at lade ham vide, at man snart kunne vente kongen, og at det var på tide at begive sig hen i koret. Pastor Chélan var den ældste; skønt han var vred på Julien, vinkede han dog til ham, at han skulle følge med. Han bar sin messeskjorte med anstand og havde ved et eller andet gejstligt kneb fået sit smukke, krøllede hår glattet ned; men præsten kunne, til sin harme, under hans klædnings folder se de sporer, han havde taget på for at ride med i æresvagten.

Da de kom til bispens værelser, gav nogle skrammererede lakajer dem i en nedladende tone langt om længe den besked, at Hans Højærværdighed ikke var til stede, og gjorde sig lystige over den gamle præst, der ville gøre gældende, at han som kapitlets aldersformand havde den forret at kunne forlange adgang til enhver tid.

Juliens stolthed følte sig oprørt over lakajernes uforskammethed. Han gav sig til at gå igennem det gamle abbedis sovesale og ruskede i alle de døre, han kom forbi. En lille dør gav efter, så at han kom ind i en celle, hvor bispens kammertjenere stod i sorte kjoler og med kæder om halsen. De troede ved at se hans travle mine, at højærværdigheden havde haft bud efter ham, og lod ham komme forbi. Han gik nogle skridt og kom ind i en stor, meget mørk, gotisk sal med egetræspaneler, hvis spidsbuede vinduer alle, på ét nær, var tilmuret med teglsten. Der var ikke gjort noget forsøg på at skjule dette plumpe murværk, der dannede en bedrøvelig modsætning til det gammeldags, pragtfulde træværk. De to langsider af denne sal, som Karl den Dristige havde ladet opføre omkring 1470 for at sone en eller anden af sine synder,

var forsynet med stolestader af rigt udskåret træ, hvori man så optrin af Åbenbaringen fremstillet med spraglede farver.

Julien blev så betaget ved synet af denne tungsindige pragt, der dannede en så grel modsætning til de nøgne mursten og den hvide kalk, at han i tavshed stod stille. I den anden ende af salen, tæt ved det eneste vindue, gennem hvilket dagslyset kunne trænge ind, så han et bevægeligt mahognispejl. Et par skridt derfra stod der en ung mand i violet kåbe og en med kniplinger besat messehagel, men med bart hoved. Spejlet hørte åbenbart ikke hjemme her, men måtte være blevet bragt derind den foregående dag, og hvad den unge mand angik, syntes Julien, at han var vred, og at han med højre hånd på en værdig måde uddelte velsignelser hen imod spejlet.

"Hvad kan det dog betyde?" tænkte han. "Er det en forberedende ceremoni, den unge præst er ved at udføre? Det er måske bispens sekretær ..., han vil sagtens være lige så uartig som lakajerne ..., nå, lige meget, det er bedst, jeg prøver." Han gik videre frem i salen med langsomme skridt og øjnene bestandig hæftet på det eneste vindue og den unge mand, der i det uendelige blev ved med at uddele velsignelser med langsom værdighed uden at hvile sig et eneste øjeblik. Efterhånden som Julien kom nærmere, kunne han tydeligere skelne hans vrede ansigt, og da han så, hvor kostbar den kniplingsbesatte messehagel var, standsede han uvilkårligt nogle skridt borte fra det pragtfulde spejl og tænkte: "Det er min pligt at tiltale ham." Men han var betaget af den ejendommelige sal og følte sig på forhånd stødt over de hårde ord, han havde i vente.

Den unge mand fik i spejlet øje på ham, vendte sig om og sagde, idet han på engang aflagde sin vrede mine, i den

mildeste tone til ham: "Nå, er den nu i stand?" Julien stod forbløffet. Han havde på hans bryst set det biskoppelige kors. "Så ung," tænkte han; "i det højeste en seks-otte år ældre end jeg." Og han skammede sig over sine sporer. "Deres Højærværdighed," svarede han i en undselig tone, "jeg er sendt af kapitlets aldersformand, pastor Chélan."

"Ja, han er blevet mig anbefalet," sagde bispen i høflig tone, der forøgede Juliens betagethed. "Men jeg beder Dem undskylde. Jeg antog Dem for den, der skal bringe mig bispehuen. Den var blevet dårligt indpakket i Paris. Sølvmoret var blevet skrækkelig ødelagt i pullen. Det ville tage sig uheldigt ud," tilføjede han i en sørgmodig tone. "Og så lader man mig oven i købet vente. "

"Nu skal jeg hente huen, hvis Deres Højærværdighed tillader," sagde Julien, hvis smukke øjne gjorde deres virkning.

"Ja gør det, så skal De have tak," svarede bispen med elskværdig høflighed. "Jeg må straks have den. Det gør mig ondt, at jeg har måttet lade kapitlet vente på mig."

Da Julien igen var kommet midt ud i salen, vendte han sig om imod bispen og så, at han på ny havde givet sig til at uddele velsignelser. "Hvad kan det være?" tænkte han. "Å, det er vel en gejstlig forberedelse, der er nødvendig til den ceremoni, der skal finde sted." Da han kom ind i den celle, hvor kammertjenerne opholdt sig, så han bispehuen i hænderne på dem. De lod sig påvirke af den ærefrygt, hans blik indgød dem, og leverede ham den. Han følte sig stolt over at bære den og gik langsomt gennem salen, idet han holdt den på en ærbødig måde.

Han fandt bispen siddende foran spejlet, men fra tid til anden uddelte hans højre hånd endnu, skønt den var træt, velsignelser. Julien hjalp ham med at sætte huen til rette. Han rystede på hovedet. Endelig sagde han med tilfreds mine: "Så, nu sidder den. Vil De gå lidt tilbage?" Derpå gik han hastigt midt ud i værelset, nærmede sig derpå spejlet med langsomme skridt, tog igen sin fortrydelige mine på og uddelte med værdighed velsignelser.

Julien stod ubevægelig af forbavselse; han var fristet til at forstå, men turde ikke. Bispen standsede, så på ham med en mine, der pludselig mistede noget af sin værdighed, og spurgte: "Hvad synes De om min hue? Klæder den mig?"

"Meget godt, Deres Højærværdighed."

"Sidder den ikke for langt tilbage? Det kunne se lidt fjollet ud. Men man må heller ikke trykke den ned over øjnene som en officerschakot."

"Jeg synes, den sidder meget godt."

"Kongen er vant til en ærværdig og alvorlig gejstlighed. Jeg ville nødig, især på grund af min alder, se for letsindig ud." Og bispen gav sig på ny til at gå op og ned og uddele velsignelser. Efter nogle øjeblikkes forløb sagde han: "Jeg er rede. Vil De være så god at sige aldersformanden og kapitlet besked."

Straks efter kom pastor Chélan og de to ældste sognepræster ind ad en dør med pragtfulde udskæringer, som Julien ikke havde lagt mærke til. Bispen gik langsomt gennem salen, og da han var kommet til dørtærsklen, stillede præsterne sig op i række, og hele skaren istemte en salme. Bispen gik sidst mellem Chélan og en anden, ældgammel præst. Julien sneg sig tæt hen til ham som den, der skulle følge med pastor Chélan, stærkt

optaget af den ærgerrighed, bispens unge alder havde vakt hos ham, og hans udsøgte høflighed. Det var noget andet end borgmesterens måde at være på, selv når han var mest forekommende. "Jo højere man kommer op på samfundets trin," tænkte han, "des mere elskværdighed træffer man."

Just som de var i færd med at gå ind i kirken ad en sidedør, genlød pludselig dens gamle hvælvinger af et så stærkt brag, at Julien tænkte, de ville styrte sammen. Det var igen den lille kanon, der var blevet trukket derhen af otte galoperende heste og nu, betjent af kanonererne fra Leipzig, fyrede sine fem skud i minuttet, som om prøjserne havde stået foran den. Men denne prægtige larm gjorde ikke længere noget indtryk på Julien; han tænkte ikke mere på Napoleon og soldaterberømmelse, men gentog for sig selv: "Så ung og allerede biskop i Agde! Hvor ligger dog Agde, og hvor meget indbringer det embede? Måske en to-tre hundrede tusinde francs."

Hans Højærværdigheds lakajer indfandt sig med en bærehimmel. Pastor Chélan tog den ene af stængerne; men i virkeligheden var det Julien, der bar den. Bispen stillede sig hen under den; det var virkelig lykkedes ham at give sig selv et gammelt udseende til stor beundring for Julien, der tænkte: "Hvad kan man ikke udrette, når man er lidt behændig?"

Kongen trådte ind i kirken, og Julien var så heldig at få ham at se nær ved. Bispen holdt en salvelsesfuld tale til ham og glemte ikke en lille antydning af forvirring, der var meget høflig mod majestæten. Det vil være overflødigt at gentage beskrivelsen af ceremonierne i Bray-le-Haut, der i fjorten dage fyldte spalterne i alle stiftets aviser. Julien erfarede gennem biskoppens tale, at kongen nedstammede fra Karl den Dristige.

Det blev senere hans opgave at gennemgå regnskaberne over omkostningerne. Marki de la Mole, der havde skaffet sin søstersøn embedet som biskop, havde ønsket at afholde alle udgifterne ved ceremonierne. Den i Bray-le-Haut kostede alene 3800 francs.

Efter bispens tale og kongens svar stillede Hans Majestæt sig hen under bærehimlen og knælede derefter andægtigt på en pude ved alteret. Koret var omgivet af stole, der stod hævet to trin over kirkegulvet. På det nederste af disse trin sad Julien ved pastor Chélans fødder næsten som en slæbbærer hos sin kardinal i det sixtinske kapel i Rom. Der blev sunget et: Aleneste Gud i Himmerig, brændt en masse røgelse og affyret adskillige salver gevær- og kanonild. Bønderne var berusede af henrykkelse og gudsfrygt. En sådan dag nedbryder hundrede jakobinske avisartiklers værk.

Julien sad seks skridt borte fra kongen, mens denne bad inderligt, og lagde for første gang mærke til en lille mand med et klogt blik, hvis kjole næsten ikke havde noget broderi, men som bar Helligåndsordenens blå bånd over brystet. Han stod nærmere ved kongen end mange andre fornemme kavalerer, hvis klæder var i den grad oversåede med guldbroderier, at man ikke kunne se klædet. Julien erfarede senere, at denne mand var marki de La Mole. Han havde en hoven og endog uforskammet mine, og Julien tænkte: "Den marki ville ikke være høflig som den pæne biskop. Nej, den gejstlige stand gør en mild og klog. Men kongen er jo kommet for at se helgenlevninger; jeg ser ingen. Hvor kan dog Hellig Clemens være?" En lille klerk, der stod ved siden af ham, fortalte ham nu, at de ærværdige helgenben befandt sig i den øvre del af kirken på den oplyste

katafalk. Julien forstod ikke, hvad dette ville sige, men ville ikke bede om nærmere forklaring. Han var kun så meget mere opmærksom på, hvad der gik for sig.

Når en fyrstelig person er på besøg i kirken, kræver hofskik, at kannikkerne ikke følger med biskoppen. Men da de skulle sætte sig i bevægelse hen til katafalken, kaldte Hans Højærværdighed på pastor Chélan, og Julien benyttede lejligheden til at følge med. De gik op ad en lang trappe og kom til en meget lille dør, hvis gotiske indfatning var prægtigt forgyldt, hvilket syntes at være sket den foregående dag. Udenfor døren knælede fireogtyve unge piger, døtre af de fornemste familier i Verrières. Bispen kastede sig på knæ imellem dem, inden han åbnede døren, og bad med høj røst, mens de i tavshed beundrede hans fine kniplinger, klædelige væsen og unge, milde ansigt. Dette syn berøvede Julien den smule fornuft, han endnu havde tilbage, og han ville i dette øjeblik have kunnet ofre sit liv for Inkvisitionen med den ærligste overbevisning.

Døren gik pludselig op, og det lille kapel glødede i lyset fra tusinde vokskerter, mellem hvilke der var anbragt blomsterkoste, og hvoraf de, der stod på alteret, var over femten fod høje. Samtidig hvirvlede duften af røgelsen ud gennem døren til helligdommen. De unge piger kunne ikke lade være at give deres beundring luft; kun de samt de to præster og Julien havde fået adgang til kapellets forværelse. Nu kom kongen, kun fulgt af marki de La Mole og sin overkammerherre; selv gardisterne blev udenfor og lå på knæ med præsenteret gevær.

Hans Majestæt styrtede sig hen over en bedeskammel. Julien opdagede da, mens han stod trykket tæt op til den forgyldte

dør, ovenover en ung piges bare arm Hellig Clemens' billedstøtte udført i voks. Han var stillet op under alteret, iført en dragt som ung, romersk soldat, og havde i halsen et bredt sår, hvoraf blodet syntes at flyde. Kunstneren havde overgået sig selv; Clemens' halvt lukkede øjne med det døende blik, hans spirende overskæg over den halvåbne mund, der syntes at bede, gjorde et så overvældende indtryk på den unge pige, der stod Julien nærmest, at hun græd bitre tårer, og en af disse tårer faldt på hans hånd.

Efter at der var holdt en bøn i dyb tavshed, under hvilken man dog kunne høre klokkernes ringen i det fjerne, bad bispen kongen om tilladelse til at tale, og han endte sin lille tale, hvis jævne ord gjorde en rørende og sikkert beregnet virkning, med de ord: "Glem aldrig, I unge kristelige piger, at I har set en af jordens største konger på knæ for den almægtige og frygtelige Guds tjenere. Disse tjenere, der er svage og forfulgte og myrdes her på jorden, som I kan se af den hellige Clemens' endnu blødende sår, de sejrjubler i Himlen. Er det ej så, I unge kristelige piger, at I bestandig vil mindes denne dag, at I vil afsky de ugudelige, at I bestandig vil blive den almægtige, frygtelige, men barmhjertige Gud tro?" Og bispen rejste sig med myndighed og gentog, idet han med beåndet mine rakte armen ud: "Lover I mig det?"

"Det lover vi," udbrød de unge piger og brast i gråd.

"Jeg modtager jeres løfte i Herrens navn," tilføjede bispen med tordenrøst.

Og ceremonien var til ende.

Selv kongen græd. Først længe efter, da Julien igen havde fået sin koldblodighed tilbage, spurgte han, hvor den hellige mands

ben befandt sig, der fra Rom var blevet sendt til hertug Philip den Gode af Burgund. Man svarede ham, at de var skjult i den yndige voksfigur.

Hans Majestæt var så nådig at tillade de unge piger, der havde været med ham inde i kapellet, at bære et rødt bånd med de ord: *Had til de ugudelige; evig tilbedelse,* broderet med guld. Marki de La Mole lod ti tusinde flasker vin uddele til bønderne. Om aftenen var byen festligt oplyst. Kongen aflagde før sin afrejse et besøg hos de Moirod.

19. Tanker skaber lidelser

Da Julien næste dag var i færd med at stille bohavet på plads i det værelse, hvor marki de La Mole havde boet, fandt han et ark kraftigt papir, fire gange lagt sammen, på hvis første side der stod: Til Hans Herlighed hr. marki de La Mole, pair af Frankrig, ridder af Helligåndsordenen osv. Det var en ansøgning skrevet med store kokkepigebogstaver. Den lød som følger:

> "Jeg har hele mit liv haft religiøse grundsætninger. Jeg går til alters, overværer hver søndag messen og har aldrig forsømt skriftemålet en eneste påske, selv ikke i 1793 – forbandet være dets minde! Min kokkepige – før revolutionen havde jeg flere tjenestefolk – min kokkepige faster hver fredag. Jeg nyder i Verrières en almindelig, og jeg tør nok sige, vel fortjent agtelse. Ved kirkelige optog går jeg under bærehimlen ved siden af præsten og borgmesteren, og jeg bærer ved højtidelige lejligheder en vokskerte, som jeg selv betaler. Til bekræftelse herpå findes i Paris i Finansministeriet opbevaret bevisligheder. Jeg ansøger hr. markien om en lotterikollektion i Verrières, der snart vil blive ledig på den ene eller den anden måde, eftersom ihændehaveren er meget syg og desuden stemmer forkert ved valgene osv.
>
> *De Cholin."*

Ude i randen fandtes en vedtegning, underskrevet de Moirod, der begyndte med følgende linje: "Jeg havde *i gård* den ære at tale med hr. markien om den hædersmand, der har skrevet denne ansøgning."

Julien tænkte: "Selv den idiot De Cholin viser mig den vej, man skal gå."

Otte dage efter kongens besøg var der af de utallige løgne, tåbeligheder, latterlige udtydninger og sladderagtige beretninger, som efterhånden kongen, bispen, marki de La Mole, de ti tusinde flasker vin, de Moirod, der efter sit uheldige fald holdt sig inde en måned i håb om et ridderkors, alle var genstand for, navnlig én begivenhed, der svømmede ovenpå: det var den i højeste grad upassende måde, hvorpå tømmerhandler Sorels søn var blevet *trumfet* ind i æresvagten. Der skulle man nu have hørt de rige sirtsesfabrikanter, der ellers plejede at skrige sig hæse på værtshusene for at præke lighed: Det var denne indbildske borgmesterfrue, der var skyld i skandalen, og Gud måtte vide, hvad grunden til det kunne være. Nå, den små Sorels kønne øjne og røde kinder sagde det nok ellers tydeligt nok.

Kort efter at borgmesteren var flyttet ud igen til Vergy, blev den yngste dreng, den lille Stanislas, syg og fik feber. Fru de Rênal blev i den anledning grebet af det heftigste samvittighedsnag. For første gang bebrejdede hun sig for alvor sit elskovsforhold og syntes, som ved et vidunder, at indse, hvilket skrækkeligt fejltrin hun havde ladet sig henrive til. Skønt hun var meget gudfrygtig, havde hun lige til da ikke tænkt på, hvor stor hendes synd måtte være i Herrens øjne. Lige så lidenskabelig hendes kærlighed til Gud havde været, mens hun

endnu var i Jesu Hjerte-klostret, lige så voldsom var nu hendes frygt for ham, og de kampe, der søndersled hendes sjæl, var så meget frygteligere, som der i førstningen ikke var nogen rimelig grund til hendes angst.

Julien mærkede, at det ringeste, fornuftige ord, langt fra at berolige, snarere tirrede hende, fordi hun deri så Djævelens tale. Da han imidlertid selv holdt meget af drengen, var han en af de nærmeste til at tale med hende om hans sygdom, og denne tog desuden snart en alvorligere vending. Nu kunne hun end ikke sove for samvittighedsnag. Hun vedblev at iagttage en hårdnakket tavshed, og hvis hun havde åbnet sin mund, ville det blot have været for at tilstå Gud og mennesker sin synd.

"Jeg beder Dem indstændigt," sagde Julien til hende, når de var ene, "tal ikke med nogen, lad mig være Deres eneste fortrolige. Hvis De endnu holder af mig, så tal ikke til andre om Deres bekymring, Deres ord kan jo dog ikke skaffe Stanislas af med hans feber." Men hans trøst gjorde ingen virkning; han vidste ikke, at fru de Rênal havde sat sig i hovedet, at hun, for at berolige den nidkære Guds vrede, måtte enten hade Julien eller se sit barn dø. Hendes ulykke var nu netop, at hun ikke kunne hade sin elsker.

"Fly mig!" sagde hun en dag til Julien: "I Guds navn beder jeg Dem forlade dette hus, det er Deres nærværelse, der tager livet af min søn. – Gud straffer mig," tilføjede hun sagte, "og han er retfærdig. Jeg tilbeder hans retfærdighed, min synd er svar, jeg har hidtil levet uden samvittighedsnag. Det var det første tegn på, at Gud havde slået hånden af mig. Jeg bør straffes dobbelt."

Julien blev dybt rørt; han kunne deri hverken se hykleri eller overspændthed. "Hun tror, hun tager livet af sin søn ved at elske

mig, og dog elsker den stakkel mig højere end barnet. Det er ikke til at tage fejl af, det er hendes samvittighedskval, der dræber hende; der er noget stort i hendes følelser. Men hvor har jeg kunnet indgyde hende en sådan kærlighed, jeg, der er så fattig, der har fået en så dårlig opdragelse, der er så uvidende og undertiden så plump i min adfærd?"

En nat var barnet meget sygt. Da borgmesteren henad klokken to kom for at se til det, havde det så stærk feber, at det ikke kunne kende sin fader. Pludselig kastede fru de Rênal sig for hans fødder, og Julien så, at hun stod i begreb med at tilstå alt og styrte sig i ulykke for bestandig.

Heldigvis var dette besynderlige anfald borgmesteren imod; han sagde farvel og ville gå sin vej.

"Nej, hør mig," udbrød hun knælende og forsøgte at holde ham tilbage. "Det er mig, der tager livet af mit barn, du skal høre hele sandheden. Jeg har skænket ham livet, og nu berøver jeg ham det. Himlen straffer mig, i Herrens øjne er jeg en morderske. Jeg må bringe mig selv i ulykke og ydmyge mig; måske vil dette offer mildne Guds vrede."

Hvis borgmesteren havde haft nogen indbildningskraft, ville han have forstået det hele. Men han svarede blot, idet han skød sin hustru bort fra sig: "Romangriller, og ikke andet! Julien, vær så god at lade lægen kalde, når det bliver lyst!" Og dermed gik han hen og lagde sig. Fru de Rênal faldt på knæ, halvt besvimet, og stødte Julien bort, da han ville hjælpe hende.

Han stod forbavset og tænkte: "Sådan er altså et ægteskabsbrud! Skulle virkelig de løgnagtige præster have ret? Skulle de, der selv begår så mange synder, have den forret at kende syndens egentlige væsen? Det ville være besynderligt!"

Det var en snes minutter, siden borgmesteren var gået sin vej, og Julien så endnu stadig den kvinde, han elskede, ligge næsten bevidstløs uden at røre sig, med hovedet på barnesengen.

"Se, nu er denne sjældne kvinde bragt i den største vånde, fordi hun har lært mig at kende," tænkte han. "Timerne iler. Hvad kan jeg gøre for hende? Jeg må tage en beslutning. Her gælder det ikke længere om mig. Hvad bryder jeg mig om menneskene og deres dumme abekatterier? Hvad kan jeg gøre for hende? Forlade hende? Men jeg lader hende jo blive tilbage som bytte for den grueligste smerte. Denne tankeløse ægtemand er hende til mere skade end gavn. Han vil med al sin plumphed sige et eller andet hårdt ord til hende, og hun kan måske gå fra forstanden og styrte sig ud af vinduet. Hvis jeg går fra hende, hvis jeg holder op med at passe på hende, tilstår hun ham alting. Og hvem ved, måske vil han, til trods for den arv, hun har i vente, gøre skandale. Hun er i stand til at fortælle det hele, du store Gud, til den væmmelige pastor Maslon, der bruger et seks års barns sygdom som påskud til ikke at vige fra huset. Han har vel sine grunde. I sin sorg og sin frygt for Gud har hun glemt alt, hvad hun ved om ham som menneske, og ser i ham kun præsten."

"Gå din vej!" sagde pludselig fru de Rênal og slog øjnene op.

"Jeg ville give mit liv," svarede Julien, "for at vide, hvad der er bedst for dig. Aldrig har jeg holdt så meget af dig, du engel, eller rettere først nu begynder jeg at elske dig, som du fortjener at elskes. Hvad skal der blive af mig borte fra dig og med den bevidsthed, at du er ulykkelig for min skyld? Men lad os ikke tale om mine lidelser! Jeg skal rejse bort, ja, du elskede! Men

når jeg forlader dig og hører op med at våge over dig og uophørligt stille mig mellem dig og din mand, så siger du ham alt og bringer dig selv i ulykke. Tænk på, at han med vanære vil jage dig ud af sit hus, at hele Verrières og Besançon vil tale om skandalen. De vil lade hele uretten være på din side, du vil aldrig kunne rejse dig efter denne skændsel."

"Det er netop det, jeg vil," udbrød hun og rejste sig op. "Jeg vil komme til at lide. Gud ske lov!"

"Men ved denne afskyelige skandale vil du også gøre ham ulykkelig."

"Men jeg ydmyger mig jo, jeg kaster mig jo i skarnet og frelser ved det måske min søn. Denne ydmygelse er måske i alles øjne en offentlig bod. Det er, så vidt jeg svage menneske kan skønne, det største offer, jeg kan bringe Gud. Måske vil han være så nådig at modtage min ydmygelse og lade mig beholde mit barn. Vis mig et andet, mere pinefuldt offer, så skal jeg bringe det."

"Lad mig blive straffet, også jeg er brødefuld! Vil du have, jeg skal gå i et trappistkloster og ved at spæge mit kød tækkes Gud? Ak, gid jeg kunne tage Stanislas' sygdom på mig!"

"Å, du elsker ham," udbrød fru de Rênal og kastede sig i hans arme. Men i samme øjeblik skød hun ham fra sig med rædsel, faldt igen på knæ og vedblev: "Jeg tror dig, jeg tror dig, min eneste ven! Hvorfor er du dog ikke fader til Stanislas! Så ville det ikke være en så skrækkelig synd at holde mere af dig end af din søn."

"Vil du give mig lov til at blive her og for fremtiden kun holde af dig som en broder? Det er den eneste rimelige måde, hvorpå jeg kan udsone min brøde og mildne den højestes vrede."

"Men jeg," udbrød hun, idet hun tog Juliens hoved mellem sine hænder og holdt ham i nogen afstand fra sine øjne, "kan jeg holde af dig som en broder? Står det i min magt?"

Julien brast i gråd. "Jeg skal adlyde dig," udbrød han og faldt på knæ, "jeg skal gøre alt, hvad du befaler mig, det er alt, hvad der står i min magt. Jeg er som slagen med blindhed, jeg kan ikke se, hvilken beslutning her er at tage. Hvis jeg forlader dig, siger du din mand alt og styrter både dig og ham i ulykke. Han vil aldrig, efter at være blevet til latter, blive valgt til rigsdagsmand. Men hvis jeg bliver, vil du tro, at jeg er skyld i dit barns død og dø af sorg. Vil du prøve, hvad virkning det kan have, at jeg rejser bort? Vil du have, at jeg til straf for vort fejltrin skal forlade dig for otte dage? Jeg skal tage hen i ensomhed, hvor du vil, når du blot vil love mig, at du ikke, mens jeg er borte, siger noget til din mand. Husk på, at det vil være mig umuligt at vende tilbage, hvis du tilstår noget."

Hun lovede det, han rejste, men blev efter to dages forløb kaldt tilbage.

"Det er mig umuligt at holde min ed uden dig. Jeg kommer til at sige det til min mand, når du ikke stadig er der og ved dine blikke kan byde mig at tie. Enhver time af dette afskyelige liv synes mig som en hel dag."

Endelig forbarmede Himlen sig over den ulykkelige moder, og barnet kom sig lidt efter lidt. Men isen var nu engang brudt, hendes forstand havde indset, hvor stor hendes synd var, hun kunne ikke længere komme i ligevægt. Samvittighedsnaget var der og blev, hvad det måtte blive i et så ærligt hjerte. Hendes liv var et himmerig og et helvede: helvede, når hun ikke så Julien, himmerig, når han lå for hendes fødder. "Jeg gør mig ikke

længere falske forestillinger," sagde hun, selv i de øjeblikke, da hun ganske turde give sig hen i sin kærlighed, "jeg er for evigt fordømt. Du er ung, dig kan Himlen tilgive; men jeg er fordømt. Jeg mærker det på et sikkert tegn: jeg er bange. Men hvem ville ikke være bange overfor synet af helvede? Og dog angrer jeg i grunden ikke, hvad jeg har gjort, men ville atter begå mit fejltrin, om det kunne gøres om. Hvis Himlen blot ville lade være at straffe mig i denne verden og ikke lade det gå ud over mine børn, så har jeg fået mere, end jeg fortjente. Men du, min Julien," udbrød hun i andre øjeblikke, "er du i det mindste lykkelig? Synes du, jeg elsker dig højt nok?"

Juliens mistro og navnlig det hovmod, han led af, trængte til en sådan opofrende kærlighed og kunne ikke holde stand overfor et så stort, utvivlsomt, hvert øjeblik bragt offer. Han forgudede fru de Rênal. "Selv om hun er adelig og jeg kun en arbejdersøn, så elsker hun mig dog, og jeg er ikke for hende en kammertjener, som det er pålagt at spille en elskerrolle." Da først denne frygt var ovre, gennemgik Julien al elskovens vanvid og dødelige anfald af uvished.

Men når hun så hans tvivl om hendes kærligheds oprigtighed, udbrød hun: "Lad mig i det mindste gøre dig lykkelig i de få dage, vi har at tilbringe sammen. Vi må skynde os; for i morgen kan jeg måske ikke længere være din. Hvis Himlen rammer mig gennem mine børn, vil det være forgæves, om jeg prøver på kun at leve for at holde af dig og lukke mine øjne i for den sandhed, at det er min forbrydelse, der tager livet af dem. Det stød vil jeg ikke kunne forvinde. Om jeg så nok så meget kunne ønske det, ville det være mig umuligt, jeg ville gå fra forstanden. Gid jeg kunne tage din synd på mig, ligesom du

var ædelmodig nok til at tilbyde mig at tage Stanislas' feber på dig!"

Denne afgørende vending i deres forhold forvandlede de følelsers natur, der bandt Julien til hans elskede. Hans kærlighed blev noget mere end blot beundring for hendes skønhed og stolthed over at eje hende. Deres lykke havde fra nu af fået et højere præg; den lue, der fortærede dem, blev af en mere inderlig natur, og deres henrykkelse nærmede sig stundom vanvid. I andres øjne ville deres glæde ved hinanden have set ud, som om den var større; men de fandt ikke længere den yndige ro, den skyfri lyksalighed, den lethed ved at nyde deres lykke, som havde betegnet den første tid af deres kærlighedsforståelse, da fru de Rênals eneste frygt var, at hun ikke blev højt nok elsket af Julien. Deres lykke havde nu undertiden forbrydelsens præg.

I de lykkeligste og tilsyneladende roligste øjeblikke kunne fru de Rênal til tider pludselig sige: "Store Gud! Jeg ser Helvede åbne sig for mine øjne!" og gribe Juliens hånd med en krampagtig bevægelse. "Hvilke kvaler! Men jeg har fortjent dem." Og hun knugede ham og trykkede sig op til ham, som vedbenden klamrer sig til muren.

Julien prøvede forgæves på at bringe denne urolige sjæl til besindelse. Hun tog hans hånd og dækkede den med kys; derefter henfaldt hun i et rugende drømmeri og sagde: "Helvede ville være en nåde for mig; for jeg ville dog endnu have nogle dage at være sammen med ham her på jorden. Men Helvede allerede i denne verden, mine børns død! ... Og dog ville måske på det vilkår min forbrydelse blive mig tilgivet ... O Gud! Skænk mig ikke din nåde for den pris! De stakkels børn

har ikke krænket dig; det er mig, mig alene, der er den skyldige; for jeg elsker en mand, som jeg ikke er gift med."

Derefter blev hun atter roligere og søgte at tage sig sammen for ikke at forgifte livet for sine kære. Men under slige skiftende stemninger af elskov, samvittighedsnag og fryd gled dagene hen for dem med lynets hastighed, og Julien mistede vanen til at anstille betragtninger.

Jomfru Élisa gik til Verrières i anledning af en ubetydelig retssag. Hun fandt Valenod meget stødt på Julien, og da hun hadede huslæreren, talte hun ofte om ham. "De ville bringe mig i ulykke, om jeg sagde sandheden rent ud," sagde hun en dag til forstanderen. "Alle herskaber er enige i alle vigtige anliggender, og der er noget, de aldrig tilgiver fattige tjenestepiger, hvis de taler rent ud af posen." Efter disse almindelige talemåder, som Valenods utålmodige nysgerrighed var behændig nok til at afbryde, erfarede han ting, der var i høj grad ydmygende for hans forfængelighed.

Denne dame, den fineste der på egnen, som han i seks år havde vist så megen opmærksomhed, og det vidste gud og hvermand desværre, denne dame, der var så stolt, at han mange gange havde måttet rødme over den tilsidesættelse, hun viste ham, hun havde taget en ringe, som huslærer forklædt, arbejder til elsker. Og for at intet skulle mangle i forstanderens ærgrelse, forgudede hun denne elsker. "Og," tilføjede kammerjomfruen med et suk, "hr. Julien har såmænd ikke behøvet at gøre sig nogen ulejlighed for den erobrings skyld, han har bestandig været lige kold overfor fruen." Élisa var først under deres landophold blevet vis i sin sag; men hun troede nok, at forståelsen imellem dem skrev sig fra længere tid tilbage. "Det

var naturligvis derfor," tilføjede hun krænket, "at han ikke ville gifte sig med mig. Og jeg tosse spurgte borgmesterinden til råds og bad hende tale med huslæreren!"

Endnu samme aften modtog borgmesteren sammen med sin avis et langt brev uden underskrift, der indtil de yderste enkeltheder meddelte ham, hvad der foregik i hans hus. Julien så, at han blegnede, mens han læste brevet, der var skrevet på blåligt papir, og tilkastede ham onde blikke. Borgmesteren kunne hele aftenen ikke komme sig af sin forvirring, og det nyttede ikke, at Julien søgte at gøre sig behagelig for ham ved at spørge ham ud om de fornemste burgundiske familiers slægtsregistre.

20. Breve uden underskrift

Da de henad midnat gik ud af dagligstuen, fik Julien lejlighed til at sige til sin veninde: "Det er ikke værd, vi ses i aften, Deres mand har mistanke til os. Jeg tør vædde på, at det lange brev, han sukkende læste, er fra en unavngiven."

Til alt held lukkede Julien sin dør i lås; for fru de Rênal var tåbelig nok til at tro, at denne advarsel kun var et påskud til ikke at modtage hende. Hun tabte fuldstændig besindelsen og kom til den sædvanlige tid hen til hans dør. Julien hørte støj på gangen og pustede straks sin lampe ud. Der var én, der prøvede på at lukke hans dør op; var det hende eller den skinsyge ægtemand?

Næste morgen tidlig bragte kokkepigen, der stod på Juliens side, ham en bog, på hvis omslag han læste følgende ord på italiensk: *Se side 130!* Han bævede af angst for hendes uforsigtighed, slog op på side 130 og fandt der hæftet med en knappenål et i hast nedskrevet brev, der var vædet med tårer, og hvis retskrivning var mangelfuld. Da fru de Rênal ellers plejede at skrive uden fejl, blev han rørt over denne tilfældighed og glemte til en vis grad hendes uforsigtighed. Brevet lød som følger:

> "Du ville ikke modtage mig i nat? Der er øjeblikke, da jeg ikke tror, jeg har læst til bunds i din sjæl. Dine blikke skræmmer mig, og jeg bliver bange for dig. Store Gud! Skulle du aldrig have holdt af mig? I så fald ønsker jeg, at min mand må opdage vort forhold og spærre mig inde i evigt fængsel ude på

landet langt borte fra mine børn. Måske vil Gud det således. Så vil jeg snart dø; men du har da vist, hvilket uhyre du er.

Elsker du mig ikke længere? Er du ked af mine dårskaber og mine samvittighedsnag, du vantro? Vil du styrte mig i ulykke, så har du her et nemt middel. Du behøver blot at vise hele byen dette brev, eller rettere vise Valenod det! Sig ham kun, at jeg elsker dig! Nej, udtal ikke en sådan gudsbespottelse, sig ham, at jeg forguder dig, at livet først begyndte for mig den dag, da jeg første gang så dig, og at jeg i min ungdoms mest tåbelige øjeblikke aldrig havde drømt om den lykke, jeg har dig at takke for, at jeg har ofret dig mit liv, at jeg ofrer dig min sjæl. Du ved, at jeg ofrer dig langt mere.

Men forstår den mand sig på ofre? Sig ham, sig ham for at ærgre ham, at jeg trodser alle slette mennesker, og at der for mig kun er én ulykke i verden, den at se den eneste mand, der knytter mig til livet, skifte sind. Hvilken lykke for mig at miste det, at byde det som offer og så kun frygte for, at der skal tilstøde mine børn noget. Tvivl ikke om, min kære ven, at hvis der er et brev uden navn under, så kommer det fra det afskyelige væsen, der i seks år har forfulgt mig med sin grove røst, sine historier om, hvor udmærket han kan tumle en hest, sin indbildskhed og den evindelige opregning af alle hans fortrin.

Er der et brev uden underskrift? Du onde mand, det var netop det, jeg ville tale med dig om. Men nej, du har gjort ret. Hvis jeg havde trykket dig i mine arme, måske for sidste gang, ville jeg aldrig have kunnet tale koldt og fornuftigt med dig, som jeg kan nu, da jeg er ene. Fra dette øjeblik vil vor lykke ikke længere være så let. Vil det være kedeligt for dig? Ja, på de dage, da du ikke får en morsom bog sendt fra hr. Fouqué. Ofret er imidlertid bragt; i morgen vil jeg, hvad enten der er eller ikke er noget brev, også sige til min mand, at jeg har fået brev uden underskrift, og at han straks må finde på et antageligt påskud til at sende dig hjem til dine forældre og holde dig skadesløs.

Ak, min kære ven, vi skal skilles ad i fjorten dage, måske en måned. Men jeg vil være retfærdig imod dig, du vil lide lige så meget under adskillelsen som jeg. Det er jo imidlertid den eneste måde, hvorpå vi kan svække virkningen af brevet. Det er ikke det første, min mand har modtaget, og det endog om mig. Ak, hvor jeg plejede at le ad den slags!

Min hele adfærd skal nu gå ud på at få min mand til at tro, at brevet er fra Valenod; for jeg tvivler ikke om, at det er ham, der har skrevet det. Hvis du forlader vort hus, må du endelig bosætte dig i Verrières, så skal jeg få min mand til at rejse dertil i fjorten dage for at bevise tosserne, at der ikke er noget køligt forhold mellem ham og mig.

Når du først er i Verrières, skal du slutte venskab med alverden, selv med venstremændene. Jeg ved, at alle deres damer vil være optaget af dig. Gør dig bare ikke uvenner med Valenod, og gå ikke hen og skær ørerne af ham, som du engang truede med. Du skal tværtimod gøre dig elskværdig for ham. Det, det kommer an på, er, at folk i Verrières skal tro, at du skal i huset hos Valenod eller en hvilken som helst anden for at opdrage børnene. Det vil min mand aldrig kunne finde sig i.

Men selv om han skulle bekvemme sig dertil, godt, så vil du i det mindste komme til at bo i Verrières, og jeg vil undertiden få dig at se. Mine børn, der holder så meget af dig, vil besøge dig. Du store Gud! Jeg føler, at jeg holder mere af mine børn, fordi de holder af dig. Hvilket samvittighedsnag! Hvorledes skal alt det ende? … Jeg bliver helt forvirret … Nå, men du forstår vel nu, hvordan du skal bære dig ad. Vær mild og høflig og ikke hånlig overfor de grobrianer, det beder jeg dig om på mine knæ. De bliver herrer over vor skæbne. Tvivl ikke et øjeblik om, at min mand med hensyn til dig vil rette sig efter hvad den *offentlige mening* kræver af ham.

Du skal skaffe mig et brev uden underskrift. Du må væbne dig med tålmodighed og en saks. Skær ud af en bog de ord, som jeg nu siger dig, og tag så og klæb dem med mundlim på det blålige papir, som jeg her sender dig; det er et ark, jeg har fået af

Valenod. Du må være belavet på en husundersøgelse, brænd derfor bladene i den bog, du benytter. Hvis du ikke kan finde hele ord, så vær tålmodig og sæt dem sammen, bogstav for bogstav! For at spare dig ulejlighed har jeg gjort det brev, du skal lave, for kort. Ak! hvis du ikke længere elsker mig, som jeg frygter for, hvor må da mit synes dig langt!

Her har du det brev, du skal sætte sammen:

"Fru de Rênal!
Deres hele færd er godt kendt; men de personer, der har interesse af at modarbejde den, har fået besked. Fordi jeg endnu har noget til overs for Dem, vil jeg opfordre Dem til at sige Dem løs fra den lille bondeknøs. Hvis De er klog nok til at gøre det, vil Deres mand tro, at det vink, han har fået, blot er lagt an på at narre ham, og han skal da få lov til at blive i sin vildfarelse. Husk på, at jeg kender Deres hemmelighed! Skælv, elendige kvinde! Nu må De danse efter min fløjte."

Så snart du har sat ordene sammen til dette brev (kan du kende forstanderens måde at tale på?), skal du gå ud af huset, så vil jeg møde dig. Derefter vil jeg gå ned i landsbyen og komme tilbage med et forstyrret udseende, og det vil ikke koste mig nogen møje at se sådan ud. Du store Gud! Hvad vover jeg ikke! Og alt det blot, fordi du tror, der er et brev uden underskrift. Nå, jeg vil altså med et forfjamsket ansigt give min mand dette brev, som jeg har fået leveret af en, jeg ikke kender. Du skal

imidlertid gå en tur med børnene i lunden og ikke komme hjem før middag. Oppe fra klipperne kan du se tårnet på dueslaget. Hvis alt går godt, vil jeg hænge et hvidt lommetørklæde ud; i modsat fald er der ikke noget.

Utaknemmelige! Kan dit hjerte ikke, før du går ud at spadsere, finde på et middel til at sige mig, at du holder af mig? Men hvad der end hænder, kan du være vis på én ting, det er, at jeg ikke vil overleve vor endelige skilsmisse en eneste dag. Jeg er en dårlig moder, det er et forfængeligt ord, jeg der har skrevet, kære Julien. Jeg føler det ikke, jeg kan i dette øjeblik kun tænke på dig, jeg har kun skrevet det for ikke at få skænd af dig. Nu, da jeg står på nippet til at miste dig, hvad nytter det da, at jeg forstiller mig? Lad kun min sjæl synes dig grusom; men lad mig ikke lyve for den mand, jeg tilbeder! Jeg har kun bedraget alt for meget i mit liv. Nå, jeg tilgiver dig, hvis du ikke længere holder af mig. Jeg har ikke tid til at læse mit brev igennem. Det har i mine øjne kun lidt at sige, om jeg skal betale de lykkelige timer, jeg har tilbragt i dine arme, med livet. Du ved, de vil komme til at koste mig mere."

21. Samtale med en husbond

Med barnagtig glæde tilbragte Julien en times tid med at samle ord. Just som han gik ud af sit værelse, mødte han sine elever og deres moder. Hun tog brevet på en så naturlig og modig måde, at han blev ganske bange for hendes rolighed.

"Er nu mundlimen blevet tør nok?" spurgte hun.

Og han tænkte: "Er det den samme kvinde, der var så ude af sig selv af samvittighedsnag? Hvad er nu hendes planer?" Han var for stolt til at spørge hende om det; men aldrig måske havde han været så indtaget i hende.

"Hvis dette tager en uheldig vending," tilføjede hun med samme koldblodighed, "vil de tage alting fra mig. Tjen mig derfor i at grave denne skat ned et sted ude i bjergene! Den dag kan komme, da det er alt, hvad jeg ejer og har."

Og hun gav ham et rødt safians foderal med glaslåg, fuldt af guldpenge og nogle diamanter.

"Gå nu," sagde hun og kyssede børnene, det yngste to gange. Julien stod ubevægelig. Hun gik hurtigt sin vej uden at se på ham.

Borgmesteren havde gennemgået frygtelige kvaler, siden han havde læst den unavngivne brevskrivers meddelelse. Han havde ikke følt noget lignende, lige siden han i 1816 nær havde fået en tvekamp på halsen, og – det må man lade ham – udsigten til at få en kugle i brystet havde dengang gjort ham mindre ulykkelig. Han så brevet efter på alle leder og kanter og spurgte sig selv: "Er det ikke en kvindehånd? Men hvem har da skrevet det?" og han holdt i tankerne mønstring over alle de kvinder, han kendte

i Verrières uden at kunne finde noget holdepunkt for sin mistanke. "Skulle en mand have dikteret brevet? Hvem er da den mand?" Her følte han samme uvished; han var genstand for misundelse og sagtens had fra alle deres side, som han kendte. "Jeg må tale med min hustru og høre, hvad hun mener," tænkte han af gammel vane og rejste sig op fra den lænestol, hvori han havde siddet nedsunket.

Men næppe var han kommet op, før han slog sig for panden og udbrød: "Du store Gud! – Det er jo netop hende, jeg skal tage mig i agt for. Hun er jo i dette øjeblik min fjende." Og af vrede fik han tårer i øjnene. Som en retfærdig gengæld for den snæverhjertethed, der udgør provinslivets hele klogskab, var de to mænd, borgmesteren i dette øjeblik var mest bange for, hans fortroligste venner. "Næst efter dem har jeg måske en halv snes bekendte," og han holdt mønstring over dem og tog et skøn over den trøst, han kunne vente hos enhver af dem. "De vil alle sammen," udbrød han rasende, "more sig kosteligt over mit uheld." På den anden side troede han om sig selv, at han var genstand for deres misundelse, og det havde han ret i. Foruden sin smukke bolig i byen, som kongen for stedse havde hædret ved at overnatte der, havde han sit landsted i Vergy, hvis hvidmalede forside med de pæne vinduesskodder kunne ses et par mil borte, mens de øvrige såkaldte slotte i nærheden gjorde et tarveligt indtryk med den grå farve, tiden havde givet dem.

Kun hos en af sine venner turde borgmesteren gøre regning på medlidenhed, det var kirkeværgen. Rigtignok var han et fjols, der græd over alting; men han var dog den eneste, han kunne søge tilflugt hos. "Kan noget menneske være mere ulykkeligt end jeg," udbrød han rasende. "Hvor jeg står ene i

verden!" Og han kom til at tænke på to barndomsvenner, Falcoz og Ducros, som han i 1814 havde stødt fra sig, fordi de ikke var adelige.

Den ene af dem, Falcoz, en begavet mand med hjertet på rette sted, var papirhandler. Han havde købt et trykkeri og begyndt at udgive en avis; men bevillingen var blevet ham frataget, fordi jesuitterne ikke kunne lide ham. Han havde da for første gang efter ti års forløb henvendt sig til borgmesteren i Verrières; men denne havde ment at burde svare ham i gammelromersk stil: "Hvis Hans Majestæts minister gjorde mig den ære at spørge mig til råds, ville jeg svare ham: Ødelæg uden barmhjertighed alle provinsbogtrykkerne og giv staten eneret til bogtryk ligesom til tilvirkning af tobak." Dette brev til en ven, som han lige siden sin barndom havde stået på en fortrolig fod med, blev i sin tid beundret af hele byen. Nu mindedes de Rênal det med skam og måtte sige til sig selv: "Hvem skulle have tænkt, at jeg med min rang, min formue og mine ordener nogensinde skulle komme til at fortryde, at jeg havde skrevet det?" Kort sagt, han tilbragte en forfærdelig nat under anfald af vrede snart mod sig selv, snart mod sine omgivelser; men det faldt ham til alt held ikke ind at udspejde sin hustru.

"Jeg er nu engang vant til Louise," tænkte han, "hun er inde i alle mine anliggender. Selv om det stod mig frit for at gifte mig i morgen den dag, kunne jeg ikke finde nogen, der kunne erstatte hende." Derpå dvælede han i forestillingen om, at hans hustru var uskyldig, og fritog ved det sig selv for at vise fasthed i sin optræden og slap nemmere fra hele sagen. "Hvor ofte har man ikke set kvinder blive bagvasket!"

Men i næste øjeblik gik han med krampagtige skridt op og ned i stuen og udbrød: "Skulle jeg ligesom en anden småmand finde mig i, at hun holder mig for nar med sin elsker! Skal hele byen le mig ud som en nathue? Hvad har man ikke sagt om Charmier (det var en bekendt hanrej der på egnen)? Blot man nævner hans navn, trækker alle på smilebåndet. Hvem taler nogensinde om, at han er en dygtig sagfører? Nåh, Charmier, Bernards Charmier, hedder det altid, så at han oven i købet må bære den mands navn, der har bragt hans hustru i folkemunde."

Et øjeblik efter tænkte han: "Gud ske lov, jeg ingen døtre har, så den straf, jeg vil tage over moderen, kan ikke komme til at skade mine børns fremtid. Jeg kan overraske den lille bondeknøs sammen med min hustru og dræbe dem begge. I så fald vil man måske glemme det latterlige ved sagen over den alvorlige løsning, den vil få." Denne tanke lokkede ham, og han udmalede sig alle enkeltheder ved dens gennemførelse. "Straffeloven giver mig ret, og mine forbindelser vil desuden gøre det muligt for mig at få edsvorneretten til at frikende mig". Han eftersa sin jagtkniv og fandt æggen tilstrækkelig skarp, men blev dog skræmt ved tanken om blodsudgydelse.

"Jeg kan give den uforskammede huslærer en dragt prygl og jage ham bort. Men hvilken opsigt ville det ikke vække i hele byen, ja hele amtet. Da redaktøren for Falcoz' avis kom ud af fængslet, var jeg ikke uden skyld i, at han mistede sin ansættelse og de 600 francs, den gav ham om året. Jeg har hørt, at den skribler har dristet sig til at vise sig igen i Besançon. Han kunne godt bringe mig i gabestokken på en behændig måde, uden at jeg kunne drage ham til ansvar for domstolene. Drage ham til ansvar? Nej, så ville den uforskammede karl lade sig

forstå med, at han har sagt sandt. En mand af god familie som jeg er naturligvis hadet af hele pøbelen. Jeg vil komme i bladene, i de skrækkelige, parisiske blade; du gode Gud, hvilken vanære! At skulle se det gamle hæderlige navn de Rênal slæbt i skarnet, gjort til genstand for latter! Hvis jeg nogensinde gør en rejse, bliver jeg nødt til at skifte navn. Tænk, hvilken skændsel at skulle opgive dette navn, der er min stolthed og min styrke."

"Og hvis jeg ikke dræber min hustru, men jager hende bort med vanære, så har hun i Besançon sin moster, der underhånden vil give hende hele sin formue. Hun vil tage til Paris og leve der sammen med Julien; det vil folk få at vide i Verrières, og man vil fremdeles anse mig for en nar." Den stakkels mand opdagede ved at se lampens lys blegne, at solen var ved at stå op, og gik ud i haven for at trække lidt frisk luft. I dette øjeblik var han næsten fast bestemt på ikke at gøre nogen skandale, især fordi hans gode venner ville blive henrykte over den opsigt, den ville vække.

Spadsereturen i haven gjorde ham noget roligere. "Nej," udbrød han, "jeg vil ikke berøve mig selv min hustru, hun er mig til alt for stor nytte," og han udmalede sig med rædsel, hvad hans hus ville være uden hende. Han havde ikke andre kvindelige slægtninge end markise de Rênal, en gammel, idiotisk, ondskabsfuld dame.

Det var nu meget fornuftigt tænkt af ham; men den sølle mand havde ikke den sjælsro til sin rådighed, der krævedes for at gennemføre hans forsæt at beholde hustruen. "Jeg kender mig selv," sagde han i sit stille sind. "Hvis jeg beholder hende, vil jeg en skønne dag, når jeg bliver gal i hovedet på hende, bebrejde hende hendes fejltrin. Hun er stolt, vi vil rage uklar, og

alt det vil ske, inden hun har arvet sin moster. Så vil jeg blive til nar. Hun holder jo af sine børn, så at de til sidst vil få det hele; men jeg vil blive en fabel for hele byen. Ville det derfor ikke være bedre at blive stående ved mistanken uden at undersøge, hvor vidt den er grundet eller ej? Ellers binder jeg hænderne på mig selv og kan ikke senere bebrejde hende noget."

Et øjeblik efter kom borgmesteren til at tænke på de historier om bedragne ægtemænd, som han så ofte havde hørt fortælle i adelsklubben, når en eller anden frasemager afbrød spillet for at more selskabet, og de Rênal følte sin forfængelighed såret ved mindet om det. Hvor syntes nu ikke den slags spøg ham grusom!

"Gud give, min hustru var død! Så ville jeg være uangribelig og latteren prelle af på mig. Hvis jeg var enkemand, kunne jeg rejse hen og tilbringe et halvt års tid i Paris i det bedste selskab."

Efter at han en stund havde svælget i denne tanke, vendte hans indbildningskraft tilbage til de midler, han havde hørt fortælle, man anvendte for at komme efter sandheden. Han kunne jo for eksempel ved midnat, når alle var i seng, brede et lag klid udenfor Juliens dør og næste morgen se efter, om der var spor af fødder. Men han forkastede straks dette middel, fordi naturligvis Élisa, den forbistrede tøs, straks ville opdage det og hans skinsyge således blive bekendt.

I en anden klubhistorie havde en ægtemand overbevist sig om sit uheld ved at fæste et hår med voks som et segl for sin hustrus og hendes elskers dør. Efter så megen uvished syntes dette middel til at erkende sin skæbne ham afgjort det bedste, og han tænkte allerede på at anvende det, da han ved

omdrejningen af en gang så denne hustru, som han ønskede død, komme gående hjem fra landsbyen.

Hun havde været henne at høre messen i Vergy kirke, om hvilken der gik det sagn, at den i sin tid havde tjent til kapel for herren til Vergys slot. Fru de Rênal kunne hele tiden under sin bøn ikke komme bort fra den forestilling, at hendes mand på jagten ganske tilfældigt skød Julien og bagefter tvang hende til at fortære hans hjerte. Hun sagde til sig selv: "Min skæbne afhænger af, hvad han vil tro, når han hører, hvad jeg har at sige ham. Senere vil jeg måske vanskeligt finde lejlighed til at tale med ham. Han er ikke af den slags mennesker, der lader sig lede af fornufthensyn; ellers ville jeg med min smule fornuft kunne forudse, hvad han vil gøre og sige. Det bliver ham, der kommer til at afgøre vor fælles skæbne, det har han magt til. Men denne skæbne beror på min snildhed og evne til at lede hans tanker, for han er en fantast, og hans vrede gør ham blind, så han kun kan se det halve af tingene. Store Gud! Hvorfra skal jeg få det nødvendige omløb og den koldblodighed, der kræves?"

Hun genvandt sin ro som ved et trylleri, da hun kom ind i haven og langt borte øjnede sin mand. Hun kunne af hans uredte hår og uordentlige påklædning skønne, at han havde tilbragt en søvnløs nat. Da hun med tilkæmpet fatning flyede ham et sammenlagt brev med brudt segl, så han på hende med et rasende blik uden at åbne det. Hun sagde til ham: "Der skal du se et nederdrægtigt brev, som jeg før, da jeg gik forbi prokuratorens have, fik leveret af en mand, der påstår, han kender dig og står i taknemmelighedsgæld til dig. En ting forlanger jeg af dig, og det er, at du straks på timen siger denne

Julien op og sender ham hjem til sine forældre." Fru de Rênal havde skyndt sig at sige det sidste, men lidt for tidligt, for at frigøre sig for den frygtelige udsigt til at blive nødt til at sige det.

Da hun så, hvor glad hendes mand blev, frydede hun sig. Hans stive blik sagde hende, at Julien havde gættet rigtigt. "Hvor genialt af en så ung og uerfaren mand," tænkte hun. "Hvad vil han ikke kunne drive det til? Men ak! så vil han sagtens glemme mig."

Dette lille anfald af beundring for den mand, hun forgudede, betog hende al ængstelse.

Hun blev stolt over det skridt, hun havde gjort, og tænkte med sød og inderlig fryd: "Jeg har ikke vist mig Julien uværdig."

Borgmesteren sagde ikke et ord af frygt for at binde sig til noget, mens han nøje så på brevet, der som sagt bestod af trykte ord klæbet med mundlim på blåligt papir. "Jeg bliver til nar, hvordan man så end vender og drejer det," tænkte han, overvældet af træthed.

"Atter fornærmelser, og stadig i anledning af min hustru." Han var på nippet til at overfuse hende, men lod sig dog, skønt med noget besvær, afholde derfra ved tanken om arven fra Besançon. Da han dog følte trang til at lade sin vrede gå ud over noget, krøllede han papiret sammen og gav sig til at gå med lange skridt, idet han fjernede sig fra sin hustru. Lidt efter, da han var blevet roligere, kom han igen hen til hende.

Hun sagde til ham: "Det gælder at tage en beslutning og give Julien løbepas. Han er jo, når det kommer til stykket, kun en arbejdersøn. Du kan jo holde ham skadesløs ved en sum penge; desuden har han gode kundskaber og kan let få en plads enten

hos Valenod eller amtsfuldmægtigen. På den måde gør du ham ikke uret."

"Du taler som den tosse, du er," udbrød borgmesteren i en frygtelig tone. "Men hvem kan vente et fornuftigt ord af et fruentimmer? Aldrig tager I jer af noget, som der er rimelighed i. Hvor skulle I også kunne begribe nogen verdens ting? I er så ligegyldige og lade, at I aldrig har travlt med andet end med at rende efter sommerfugle, I svage skabninger, som det er en ulykke for os at have i vores familier ...!"

Fru de Rênal lod ham løbe linen ud og sagde endelig: "Jeg taler som en kvinde, der er blevet krænket i sin ære, det vil sige, det kosteligste, hun ejer," hvorefter hun med stor koldblodighed i denne samtale, som muligheden for at leve under tag med Julien var afhængig af, stræbte at finde de tanker, der var bedst egnede til at lede mandens vrede i den retning, hun ønskede. Hun havde ikke ladet sig påvirke af de fornærmelige ord, han havde henvendt til hende, fordi hun kun tænkte på Julien og idelig spurgte sig selv: "Vil han være fornøjet med mig?" Hun endte med at sige: "Den lille bondeknøs, som vi har overvældet med velgerninger, kan være uskyldig; men han er ikke des mindre anledning til den første forhånelse, jeg nogensinde har været genstand for. Du kan stole på, at da jeg læste dette afskyelige brev, lovede jeg mig selv, at han eller jeg skulle forlade dit hus."

"Vil du gøre skandale og vanære mig og dig selv med? Det ville være vand på mange folks mølle her i byen."

"Ja, du har ret, der er mange, der er misundelige på dig, fordi din kloge bestyrelse har bragt dig og din familie og hele byen velstand ... Men så vil jeg opfordre Julien til at bede dig om lov til

at rejse en måneds tid hen til den tømmerhandler der oppe i bjergene, som jo er en værdig ven af den små arbejder."

"Nej, du skal slet ikke gøre noget," svarede borgmesteren i en temmelig rolig tone. "Frem for alt forlanger jeg, at du slet ikke må tale til ham. Du ville blive vred og bringe mig på en spændt fod med ham. Du ved jo, hvor prikken den fyr er."

"Han mangler takt, og selv om han har kundskaber – det er jo noget, du forstår dig på – så er han dog i grunden kun en rigtig bonde. Jeg for min del har ikke kunnet fordrage ham, lige fra han sagde nej til at gifte sig med Élisa, skønt hun var et godt parti for ham, blot under det påskud, at hun undertiden i al hemmelighed kommer og besøger Valenod."

"Hvad behager?" spurgte borgmesteren med rynket bryn, "har Julien sagt dig det?"

"Nej, ikke just lige frem. Han talte altid om sit kald til at blive præst. Men, tro du mig, det første kald, folk af den samfundsklasse har, det er at få brødet. Han gav mig temmelig tydeligt at forstå, at han godt vidste besked med de hemmelige besøg."

"Det vidste jeg ikke noget om," udbrød borgmesteren rasende med eftertryk på hvert ord, "der foregår ting i mit hus, som jeg ikke kender noget til. Har der virkelig været noget mellem Élisa og Valenod?"

"Å, det er en gammel historie, min ven," sagde fruen leende, "og måske er det hele meget uskyldigt. Det var i den tid, da din gode ven Valenod ikke ville haft noget imod, at folk i byen skulle tro på en lille uskyldig kærlighedshistorie mellem ham og mig."

"Det troede jeg engang," udbrød borgmesteren og slog sig rasende for panden, mens han gjorde den ene opdagelse efter

den anden. "Det har du ikke sagt mig noget om."

"Skulle jeg bringe to venner på kant med hinanden, fordi den kære forstander fik et lille anfald af forfængelighed? Der er jo ikke en dame her i byen, uden at han har sendt hende nogle af sine særdeles åndrige breve, der undertiden ikke er langt fra at være kærlighedserklæringer."

"Har han skrevet til dig?"

"Han skriver mange breve."

"Vis mig straks de breve, jeg forlanger det!" Og borgmesteren blev et par tommer højere.

"Det skal jeg vel tage mig i agt for," svarede fruen ham i en mild, næsten ligegyldig tone. "Dem skal du få at se, når du bliver mere fornuftig."

"Nej, straks på timen," sagde han ude af sig selv af vrede og dog mere lykkelig, end han havde været i de sidste tolv timer.

"Lover du mig, at du aldrig vil yppe noget kiv med Valenod i anledning af de breve?"

"Kiv eller ikke kiv, så kan jeg tage hittebørnene fra ham. Men jeg vil straks have de breve; hvor er de?"

"De ligger i en skuffe i min skrivepult; men du får ikke nøglen."

"Så brækker jeg den op," sagde han og løb op på hendes værelse, hvor han med et brækjern brød en kostbar skrivepult af året mahognitræ op, som han ellers plejede at gnide med sit frakkeskøde, når han så en plet på den.

Fru de Rênal løb op ad de hundrede og tyve trappetrin, der førte til dueslaget, og bandt hjørnet af et hvidt lommetørklæde til en af stængerne i jerngitteret for det lille vindue. Hun var så lykkelig som vel muligt og stirrede med tårer i øjnene ud mod

de store bjergskove. "Sagtens står nu Julien under et af de løvrige bøgetræer og spejder efter det lykkelige tegn," tænkte hun.

Længe lyttede hun og blev til sidst ærgerlig over græshoppernes ensformige lyd og fuglesangen, der forhindrede hende i at høre et fryderåb fra en af de høje klipper. Hendes grådige blik slugte den sammenhængende masse løv, der dannede træernes top, og hun undrede sig over, at Julien ikke havde omløb nok til at finde på et tegn, der kunne lade hende vide, at hans lykke var lige så stor som hendes. Hun gik ikke ned fra dueslaget, før hun blev bange for, at hendes mand skulle komme derop og hente hende.

Hun fandt ham rasende over Valenods flove sætninger, der ikke plejede at blive læst med så megen opmærksomhed, og greb et øjeblik, da hendes mands udbrud sagtnede, så at hun kunne få et ord indført, til at bemærke: "Jeg siger nu som før, Julien må gøre en rejse. Hvor meget latin han end kan, er og bliver han dog kun en plump og taktløs bonde. Hver dag tror han, han skal være høflig mod mig og siger mig nogle smagløse artigheder, som han lærer udenad i en eller anden roman."

"Han læser aldrig romaner, det ved jeg. Tror du, jeg, husets herre, er så blind, at jeg ikke ved, hvad her foregår?"

"Nå ja, så finder han selv på dem, og det er meget værre. Han har formodentlig talt om mig i den tone i Verrières ... Men vi behøver da ikke at gå så langt," vedblev hun med en mine, som om hun netop havde gjort en opdagelse, "han har rimeligvis talt sådan i Élisas nærværelse, og det er jo det samme, som om Valenod havde hørt det."

"Ha!" udbrød borgmesteren og slog et vældigt næveslag i bordet, så hele værelset rystede. "Det brev med de trykte bogstaver er på samme papir som Valenods breve er skrevet på."

"Endelig!" tænkte fruen og lod, som om hun var bestyrtet over denne opdagelse, hvorefter hun, uden at have mod til at tilføje et eneste ord, gik hen og satte sig på sofaen i værelsets baggrund.

Nu var slaget vundet, og det gjaldt blot om at få manden til at lade være at tale med den formodede forfatter af det brev, han havde modtaget. "Du må da kunne forstå, at det ville være i højeste grad taktløst at lave en scene overfor Valenod uden tilstrækkelige beviser. Folk misunder dig, og hvorfor? Fordi du er en mand med omløb i hovedet, der forstår at styre byens anliggender; fordi du har vist, du kunne bygge med smag, og fordi jeg har bragt dig en betydelig medgift og udsigt til en arv efter min moster, der vel ganske vist ikke bliver så stor, som folk mener."

"Du glemmer én ting: min fødsel," afbrød borgmesteren med et smil.

"Du er en af egnens mest fremragende adelsmænd," vedblev fruen forekommende. "Hvis kongen havde frie hænder og kunne lade dit navn vederfares retfærdighed, ville du naturligvis være livsvarigt medlem af Landstinget og meget andet. Og du, i den stilling, vil udsætte dig for at komme i folkemunde? At tale til Valenod om brevet, vil være det samme som at fortælle hele byen med omegn, at den lille borgerlige person har kunnet fornærme en de Rênal, efter at man havde været uforsigtig nok til at optage ham i sit hus. Selv om de breve, du nylig har fået fat i, beviste, at jeg har gengældt

Valenods følelser, så burde du dræbe mig – og jeg ville i fuldeste mål have fortjent det – men ikke vise ham din vrede. Tænk på, at alle dine naboer kun venter på et påskud til at hævne sig for din overlegenhed. Husk på, at du i 1816 medvirkede ved nogle anholdelser, for eksempel den mand, der var flygtet op på taget ..."

"Jeg tænker på, at du hverken viser dig hensynsfuld eller venlig overfor mig," udbrød borgmesteren med al den bitterhed, dette minde vakte hos ham, "og jeg er jo ikke blevet kongevalgt landstingsmand."

"Ja, men jeg tænker på, at jeg bliver rigere end du," vedblev fru de Rênal smilende, "at jeg i tolv år har været din hustru, og at jeg som følge deraf må have et ord med at sige, især i den sag, vi her taler om. Hvis du foretrækker hr. Julien for mig," fortsatte hun med slet dulgt ærgrelse, "er jeg rede til at rejse hen og blive en vinter hos min moster."

Dette sidste ord gjorde sin virkning. Det vidnede om en fast beslutning, der bestræbte sig for at finde en høflig form, og bestemte borgmesteren. Alligevel talte han, efter god gammel provinsskik, endnu længe og gentog alle sine bevisgrunde. Men hun lod barn snakke og lagde mærke til, at der endnu var vrede i hans tonefald. Endelig efter to timers vrøvl til ingen nytte var hans kræfter udtømt, så meget mere som han hele natten havde måttet kæmpe med sin forbitrelse, og han blev enig med sig selv om den adfærd, han ville vise overfor Valenod, Julien og endog Élisa.

Et par gange var fru de Rênal under dette optrin på nippet til at føle nogen deltagelse med denne mands virkelige ulykke, der i tolv år havde været hendes ven. Men de ægte lidenskaber er

egenkærlige. Desuden ventede hun hvert øjeblik, at han skulle tilstå, at han den foregående dag havde modtaget skrivelsen fra den unavngivne, hvilket han imidlertid ikke gjorde. Hun følte sig derfor ikke helt sikker overfor denne mand, som hendes skæbne afhang af, fordi hun ikke vidste, hvilke tanker man havde kunnet indskyde ham. For ude i provinserne er det ægtemændene, der bestemmer den offentlige mening. En ægtemand, der beklager sig, gør sig ganske vist latterlig; men hvis han ikke giver sin hustru penge, synker hun ned til at blive syjomfru med en tarvelig dagløn, og så vil endda de kærlige sjæle gøre sig en samvittighed af at benytte hendes hjælp.

Fru de Rênal fik et levende indtryk af den fare, hun var udsat for, ved at komme op på sit værelse og se, hvorledes hendes mand der havde rumsteret. Låsene til hendes pæne, små skrin var brudt op og det indlagte gulv på flere steder brækket itu. "Han ville have været ubarmhjertig imod mig," tænkte hun. "At han således har kunnet ødelægge det smukke, farvede træ, som han sætter så stor pris på, at han altid bliver vred, når blot et af børnene træder på det med våde fødder! Nu er det helt ødelagt!" Og de synlige spor af denne voldsomhed udviskede øjeblikkeligt de sidste bebrejdelser, hun gjorde sig selv for sin alt for hurtige sejr.

Lidt før middagsklokken lød, kom Julien tilbage med børnene. Da måltidet var til ende og tjenerskabet havde trukket sig tilbage, sagde fru de Rênal til ham i en tør tone: "De har talt om, at De havde lyst til at tilbringe en fjorten dages tid i Verrières. Min mand har ikke noget imod det; De kan rejse, når De vil. Men for børnenes skyld vil vi hver dag sende Dem deres stile; De er jo nok så god at rette dem."

"Nej, mere end en uge kan der ikke være tale om," erklærede borgmesteren arrigt.

Julien fandt, at han havde en meget fortrydelig mine, og sagde, da han et øjeblik var blevet ene med sin veninde, til hende: "Han har nok endnu ikke taget nogen beslutning."

Hun fortalte ham hurtigt, hvad hun havde udrettet siden morgen, og tilføjede leende: "I nat skal du høre de nærmere omstændigheder."

Julien tænkte: "Hvor kvinder dog er ryggesløse! Hvad er det for en naturdrift, der bringer dem til at føle glæde ved at bedrage os mænd!"

Derpå svarede han lidt koldt: "Deres adfærd i dag har været beundringsværdig. Men er det ikke uforsigtigt af os at mødes i aften? Dette hus vrimler jo af fjender; tænk blot på, hvilket lidenskabeligt had Élisa nærer til mig."

"Hendes had ligner meget Deres lidenskabelige ligegyldighed for mig."

"Selv om jeg er ligegyldig for Dem, bør jeg frelse Dem fra en fare, som jeg har ledet Dem i. Hvis Deres mand tilfældigvis taler med Élisa, kan hun med et ord røbe alt. Hvorfor skulle han ikke skjule sig i nærheden af mit værelse med våben ..."

"Hvad for noget! Har De ikke engang mod?" sagde fru de Rênal med hele en adelig født frøkens overlegenhed.

"Jeg vil aldrig nedlade mig til at tale om mit mod," svarede Julien koldt. "Det er lavt. Lad kendsgerningerne tale. Men," tilføjede han og tog hendes hånd, "De ved ikke, hvor jeg er Dem hengiven, og hvor glad jeg er over at kunne tage afsked med Dem inden denne gruelige adskillelse."

22. En måde at bære sig ad på i 1830

Næppe var Julien kommet til Verrières, før han bebrejdede sig sin uret mod fru de Rênal. "Jeg ville have set ned på hende og betragtet hende som et ganske almindeligt fruentimmer, hvis hun af svaghed havde forfejlet scenen med sin mand. Nu klarer hun sig som en statsmand, og så føler jeg deltagelse med den overvundne, skønt han er min fjende. Der er i dette tilfælde noget spidsborgerligt småligt i min måde at tage tingene på. Min forfængelighed føler sig stødt, fordi borgmesteren er en mand, og jeg selv har den ære at tilhøre det lav. Jeg er og bliver kun en tosse."

Pastor Chélan havde afslået de tilbud om bolig, som egnens mest ansete venstremænd kappedes om at give ham, da hans afskedigelse nødte ham til at flytte ud af præstegården. De to værelser, han havde lejet, var propfulde af bøger. Da Julien ønskede at vise byen, hvad en præst betød, gik han hen hos sin fader og hentede en halv snes fyrrebrædder og bar dem på sin ryg ned ad Storegade. Hos en tidligere kammerat lånte han værktøj og fik snart lavet en slags boghylde, som han ordnede præstens bøger på.

"Jeg troede, du var fordærvet af verdslig forfængelighed," sagde den gamle og græd af glæde. "Det, du gør der, bøder på din barnagtighed med den fine uniform, da du var med i æresvagten og ved det skaffede dig mange fjender."

Borgmesteren havde sagt til Julien, al han skulle bo hjemme i hans hus. Ingen anede, hvad der var forefaldet. Tredjedagen efter sin ankomst så Julien træde ind i sit værelse ingen ringere

end amtsfuldmægtigen. Først efter et par timers flov passiar og veklager over menneskenes slethed, de folks mangel på redelighed, der forvaltede de offentlige midler, og de farer, der truede det stakkels Frankrig, og så videre, mærkede Julien endelig anledningen til besøget stikke hovedet frem. Den sølle huslærer, der næsten var faldet i unåde, var ved at følge den tilkommende amtmand til dørs med al passende ærbødighed, og de var allerede ude på trappegangen, da det behagede hr. fuldmægtigen at skænke Juliens forhold en tanke, rose hans beskedne fordringer og så videre. Til sidst trykkede de Maugiron ham faderligt i sine arme, foreslog ham at forlade borgmesterens hus og tage en plads hos en anden embedsmand, der havde børn, som trængte til pædagogisk vejledning og ligesom kong Filip af Makedonien takkede Himlen, ikke så meget fordi den havde skænket ham dem, som fordi den havde ladet dem fødes i Juliens nærhed. Deres huslærer skulle have 800 francs om året, der ikke skulle betales månedsvis, hvilket ikke er fint, sagde fuldmægtigen, men kvartalsvis og altid forud.

Nu var turen til Julien, der i halvanden time havde længtes efter at få et ord indført. Hans svar var velformet og så vidtløftigt som et hyrdebrev. Det lod meget ane uden at sige noget rent ud og vidnede både om ærbødighed for borgmesteren, agtelse for den offentlige mening i byen og taknemmelighed mod den høje amtsfuldmægtig. Denne forbavsedes over at finde sig stillet overfor en, der var mere jesuitisk end han selv, men prøvede forgæves på at få en bestemt afgørelse. Julien greb henrykt lejligheden til at øve sig og begyndte sit svar forfra med andre udtryk. Aldrig har en

veltalende minister, der vil tage slutningen af et møde, under hvilket tinget har gjort mine til at vågne, til indtægt for sig, sagt mindre med flere ord.

Næppe var fuldmægtigen gået, før Julien brast i skoggerlatter, og for at benytte sig af sin jesuitiske stemning, skrev han til borgmesteren et brev på ni sider, hvori han gjorde rede for, hvad der var blevet sagt til ham, og ydmygt bad ham om råd. "Den gavtyv sagde mig ikke navnet på den, tilbuddet kommer fra. Det må være Valenod, der tror, at min forvisning til Verrières er en virkning af hans brev."

Da skrivelsen var afsendt, gik Julien, glad som en jæger, der klokken seks om morgenen en smuk efterårsdag rykker ud på en slette, hvor det vrimler med vildt, hen for at spørge pastor Chélan til råds. Men Himlen havde besluttet at berede ham endnu en nydelse og førte Valenod på hans vej. Julien skjulte ikke for ham, hvor sønderknust hans hjerte var. En stakkels knøs som han skyldte Himlen helt at opofre sig for det kald, den havde nedlagt i hans bryst; men kaldet var ikke alt i denne jammerdal. For at kunne arbejde på en værdig måde i Herrens vingård og ikke vise sig helt uværdig overfor så mange lærde medarbejdere behøvedes der dannelse. Det var nødvendigt at tilbringe to kostbare år på præsteskolen i Besançon; derfor måtte man spare penge sammen, hvilket var lettere, når man havde en årlig løn på 800 francs i kvartårlig udbetaling, end når man fik 600 francs udbetalt månedsvis og brugte dem, efterhånden som man modtog dem. På den anden side skulle det jo synes, som om Himlen, ved at anbringe ham hos borgmesterens børn og især ved at indgyde ham en særlig

hengivenhed for dem, tilkendegav, at det ikke var heldigt at opgive stillingen som deres opdrager for en anden lignende …

Julien nåede en sådan fuldkommenhed i den slags veltalenhed, der har afløst hurtigheden i handling, særkendet for Napoleons kejserdømme, at han til sidst blev ked af at høre lyden af sine egne ord.

Ved sin hjemkomst traf han en af Valenods tjenere, der havde ledt efter ham over hele byen for at overrække ham en indbydelse til middag samme dag.

Julien havde aldrig før besøgt denne mand, og for nogle dage siden havde han blot tænkt på, hvorledes han skulle kunne give ham en dragt prygl uden at udsætte sig for at komme i den offentlige politiret. Skønt middagen først skulle være klokken ét, fandt Julien det mest høfligt at indfinde sig klokken halv ét på forstanderens kontor. Han fandt ham bredende sig nok så vigtigt mellem en bunke papirer med sit mørke, tætte kindskæg, sit svære hår, hvorpå en græsk hue var anbragt på snur, en umådelig stor pibe, broderede morgensko, tykke guldkæder over kors på brystet og alt, hvad der hører til en provinspengemand, der tror, han gør svær lykke hos det smukke køn. Men Julien lod sig ikke påvirke af det og tænkte alligevel på de prygl, han skyldte ham.

Han udbad sig den ære at blive forestillet for fruen; men hun var ved at klæde sig på og kunne derfor ikke modtage ham. Til gengæld nød han den glæde at overvære herrens påklædning og gik derefter ind i dagligstuen, hvor fru Valenod med tårer i øjnene forestillede ham sine børn. Hun var en af byens anseligste damer, havde et groft mandfolkeansigt, som hun ved

denne lejlighed havde sminket, og optrådte med moderlig højtidelighed.

Julien tænkte på fru de Rênal. Hans mistro var skyld i, at han ikke var modtagelig for synderlig andre minder end dem, der virker gennem modsætningen, men af dem plejede han at blive grebet indtil rørelse. Denne stemning tog til ved synet af forstanderens hus, som blev ham vist i al sin pragt med tilføjelse af, hvad hvert stykke bohave havde kostet. Julien fandt, at det havde et simpelt præg og mindede om penge, der var tjent på uærlig vis. Om det så var tjenestefolkene, så gjorde deres holdning indtryk af, at de værgede sig mod at blive set ned på.

Kæmneren, amtsforvalteren, gendarmofficeren og et par andre embedsmænd med deres fruer, tilligemed nogle rige venstremænd, indfandt sig efterhånden. Da der skulle rettes an, kom Julien, der allerede i forvejen var i dårligt lune, til at tænke på, at der på den anden side af spisestuens væg befandt sig nogle stakkels fanger, hvis mad der måske var blevet knebet på for at købe al den overdådighed, som man ønskede at blænde ham med. "De er måske sultne," tænkte han, og hans strube snørede sig sammen, så at det var ham umuligt at spise, ja næsten at tale.

Et kvarters tid efter blev det endnu værre; man hørte nemlig af og til nogle toner af en folkelig og, det må indrømmes, ikke helt anstændig vise, som et af lemmerne sang. Valenod gav en af sine liberiklædte lakajer et vink. Han forsvandt, og lidt efter hørte sangen op. I det samme blev der budt Julien rhinskvin, og fruen glemte ikke at gøre ham opmærksom på, at den kostede ni francs flasken foruden fragt og told.

Julien sad med sit grønne glas i hånden og sagde til Valenod: "Nu synger de ikke længere derinde."

"Nej, det tror jeg," svarede forstanderen overlegent. "Jeg har sendt bud til det rak, at de skal tie stille."

Denne bemærkning var Julien for stram. Han havde nok det væsen, men ikke det sindelag, som hørte hans stilling til, og til trods for hans vel indøvede hykleri trillede en tåre ned ad hans kind. Han prøvede på at skjule den med det grønne glas; men det var ham umuligt at lade rhinskvinen vederfares den tilbørlige ære. "Forbyde ham at synge! Og det tillader Gud!" sagde han.

Til alt held lagde ingen mærke til hans uopdragne rørelse. Kæmneren havde begyndt at istemme en sang til ære for kongehuset, og midt under omkvædet, der blev sunget af alle de tilstedeværende, tænkte Julien: "Det er altså den smudsige stilling, jeg skal opnå, og det kun på dette vilkår og i sådant selskab! Jeg vil måske få et embede på 20.000 francs, men så må jeg, mens jeg propper mig selv med kødmad, forbyde en stakkels fange at synge. Jeg vil kunne holde middagsselskab for penge, som jeg har snydt mig til ved at afknappe ham hans tarvelige kost, men mens jeg sidder og frådser, vil han lide sult. O, Napoleon, hvor var det skønt på din tid at komme i vejret ved at udsætte sig for slagets farer!"

Julien mindede i dette øjeblik om sammensvorne med lysegule handsker, der nok vil omdanne et stort lands regeringsform, men ikke have den mindste rift at bebrejde sig. Han blev imidlertid hurtigt kaldt tilbage til sin rolle. Det var ikke for at sidde og drømme og ingenting sige, at han var blevet indbudt til middag i så godt et selskab.

En forhenværende sirtsesfabrikant, der havde lidt fernis af boglig dannelse, spurgte ham henne fra den anden bordende, om det var sandt, at han havde gjort så forbavsende fremskridt i granskningen af den hellige skrift.

Der blev pludselig stilhed, og en latinsk oversættelse af det Ny Testamente viste sig som ved et trylleri i hænderne på spørgeren. Der blev læst en sætning op, og Julien fortsatte uden at glemme en eneste stavelse. Mens selskabet beundrede ham på den støjende måde, der er ejendommelig for slutningen af et måltid, sad han og så på damerne, af hvilke nogle ikke så ilde ud. Særligt havde han lagt mærke til den musikalske kæmners frue.

"Jeg undser mig virkelig," sagde han, "ved at sidde her og tale latin i damernes nærværelse. Hvis De vil være så god at sige en sætning, skal jeg prøve på, i stedet for at anføre den latinske tekst, at oversætte det følgende på stående fod." Denne anden prøve på hans færdighed satte kronen på hans ry.

Der var flere rige venstremænd til stede, der ønskede, at deres børn skulle opnå fripladser i skolen, og som derfor pludselig havde omvendt sig efter sidste missionsmøde. Til trods for dette fine, politiske træk havde borgmesteren aldrig villet modtage dem i sit hus. Disse folk, der kun kendte Julien af omtale og fordi de havde set ham til hest den dag, kongen holdt sit indtog, beundrede ham mest højrøstet. "Hvornår vil de tosser dog blive kede af at høre denne bibelske stil, som de ikke forstår noget af," tænkte han. Men den stil morede dem netop i kraft af dens besynderlighed, og de lo af det.

Men Julien blev træt og rejste sig derfor op på en værdig måde, da klokken slog seks. Han talte om et kapitel af et nyt

teologisk værk, som han skulle lære til pastor Chélan næste dag. "For det er min bestilling," bemærkede han beskedent, "at høre andre i deres lektier og selv blive hørt i min."

Der blev lét og beundret – det er nu engang tonen i Verrières. Julien var allerede stået op, alle de andre rejste sig af høflighed – den magt har den overlegne begavelse. Fru Valenod opholdt ham endnu et kvarters tid, for at han skulle høre børnene i deres katekismus. De gjorde de pudsigste fejl, som han alene mærkede; men han tog sig vel i vare for at rette dem. "Hvilken uvidenhed i begyndelsesgrundene!" tænkte han.

Endelig hilste han og troede, han kunne slippe bort; men han måtte endnu døje en af La Fontaines fabler. "Det er en meget umoralsk forfatter," sagde Julien til fru Valenod. "Der er for eksempel en fabel om præsten og liget, hvor han drister sig til at gøre de ærværdigste ting latterlige. Den dadles af alle fortolkere." Julien fik, inden han gik, indbydelse til en fire-fem middage. "Den unge mand gør amtet ære," udbrød alle gæsterne enstemmigt, og de talte endog om at bevilge ham en sum for at sætte ham i stand til at fortsætte sine studeringer i Paris.

Imidlertid havde han listet sig ud af porten og udbrød, mens han indåndede den friske luft: "Sikke noget rak!" Han følte sig i dette øjeblik som adelsmand, han, der så længe havde følt sig stødt over borgmesterens hånlige smil og den hovmodige overlegenhed, der lå på bunden af alle hans høflige talemåder. Han kunne ikke undgå at mærke den dybe forskel. "Aldrig ville de Rênal være faldet på at fortælle sine gæster, hvad den flaske vin kostede, han bød dem. Og denne Valenod, der idelig remser

sine ejendomme op og bestandig taler om sit hus og sin jord, men når konen er til stede, passer på at sige: *dit* hus, *din* jord."

Samme frue havde for øvrigt under middagen holdt et forfærdeligt hus med en tjener, fordi han havde slået et af de fine glas itu; men tjeneren havde givet hende et uforskammet svar.

"Hvilken forsamling!" tænkte Julien. "Om de så gav mig halvdelen af, hvad de har snydt sig til, ville jeg ikke bo hos dem. Jeg ville dog en skønne dag komme til at røbe mig og ikke kunne tilbageholde udtrykket for den ringeagt, jeg føler for dem."

Han måtte dog, efter fru de Rênals ønske, indfinde sig ved flere middage af samme slags. Han kom ligefrem på mode. Man tilgav ham hans uniform som deltager i æresvagten, eller rettere denne uforsigtighed blev den egentlige grund til den lykke, han gjorde. Det varede ikke længe, før dagens brændende spørgsmål i Verrières blev, hvem der skulle sejre i kampen om at få Julien til huslærer: borgmesteren eller forstanderen for tvangsarbejdsanstalten. Disse herrer dannede nemlig sammen med pastor Maslon et tremandsforbund, der udøvede et voldsherredømme over byen. Man var skinsyg på borgmesteren, og venstremændene havde grund til *at være misfornøjede med ham, men han var dog i hvert fald af adel og født overlegen.

Hvad derimod Valenod angik, havde hans fader ikke efterladt ham så meget som 600 francs om året. Man havde begyndt med at føle medlidenhed med ham på grund af den tarvelige, flaskegrønne frakke, som alle havde set ham gå med i hans ungdom, og misundte ham nu hans normanniske heste, hans

guldkæder, hans fine klæder fra Paris og hele hans nuværende velstand.

Blandt alle disse mennesker, der var noget nyt for Julien, traf han en mand, som han anså for hæderlig. Han var matematiker, hed Gros, og havde ord for at være jakobiner. Da Julien havde foresat sig aldrig at sige andet, end hvad han selv anså for falsk, var han nødt til overfor Gros at forholde sig mistænksom. Han modtog stadig fra Vergy tykke pakker med stile. Han fik det råd at besøge sin fader flittigt og fandt sig i denne sørgelige nødvendighed. Kort sagt, han arbejdede troligt på at skaffe sig et godt navn og rygte, da han en morgen blev meget overrasket over at blive vækket af to hænder, der holdt ham for øjnene.

Det var fru de Rênal, der var kommet til byen. Hun havde ladet børnene more sig med en yndlingskanin, der havde gjort rejsen med, og var hurtigt løbet op ad trappen for at nå Juliens værelse et øjeblik før de. Det var et yndigt, men meget kort øjeblik: Fru de Rênal var forsvundet, da børnene indfandt sig med kaninen, som de ville vise Julien. Han modtog dem alle venligt, selv kaninen. Det var ham, som om han havde genfundet sin familie, og han følte, at han holdt af børnene, og at det morede ham at slå en sladder af med dem. Han var forbavset over deres milde stemmer, deres ligefremme og fine væsen. Han trængte til at vaske sin indbildningskraft ren for alle de simple manerer og ubehagelige tanker, han åndede midt iblandt i Verrières, hvor det altid drejede sig om frygten for ikke at tage sig ud, og hvor der var en stadig kamp mellem overdådighed og kniberi. De folk, han spiste til middag hos,

plejede i anledning af deres steg at gøre meddelelser, der var ydmygende for dem, der hørte på dem.

"I adelige har ret til at være stolte," sagde han til fru de Rênal og fortalte hende om alle de middage, han havde udstået.

"De er nok på mode," udbrød hun og lo af fuld hals ved tanken om den sminke, fru Valenod troede sig nødt til at smøre på hver gang, hun ventede Julien. "Hun har vist planer med Dem."

Frokosten smagte dem udmærket. Skønt børnenes nærværelse skulle synes at være dem til ulejlighed, forøgede den i virkeligheden den fælles fryd. De vidste ikke, hvorledes de skulle lægge deres glæde for dagen over at gense Julien. Tjenestefolkene havde naturligvis fortalt dem, at der var blevet tilbudt ham 200 francs mere for at være de små Valenoders opdrager. Midt under måltidet spurgte den lille Stanislas, der endnu var noget blegnæbet efter sin hårde sygdom, pludselig sin moder, hvor meget det bæger var værd, han drak af.

"Hvorfor spørger du om det, min dreng?"

"Jo, for så kan jeg sælge det og give hr. Julien pengene, for at han ikke skal være *narret* med at blive hos os."

Julien kyssede ham med tårer i øjnene, tog ham på skødet og forklarede ham, at man ikke må bruge ordet: *narre* i den betydning, fordi det kun er simple folk, der taler således. Og da han så, hvor glad fru de Rênal blev, søgte han ved træffende eksempler, der morede børnene, at forklare, hvad det ville sige at blive narret.

"Ja, det er ligesom ravnen," sagde Stanislas, "da den tabte osten, fordi ræven smigrede den. Men så tog ræven osten."

Moderen kyssede henrykt barnet, hvilket ikke lod sig gøre, uden at hun måtte støtte sig lidt på Julien.

Pludselig gik døren op, og borgmesteren trådte ind. Hans strenge, misfornøjede ansigt dannede en besynderlig modsætning til den milde glæde, som hans nærværelse forjog. Fruen blegnede og følte sig ude af stand til at fortie noget, men Julien tog ordet og gav sig til med høj røst at fortælle borgmesteren om bægeret, som Stanislas ville sælge, fordi han var vis på, at denne historie ville blive unådigt optaget. Først rynkede de Rênal brynene af gammel vane ved det blotte ord: penge, da han var vant til deri at se en indledning til et angreb på hans pung. Men her var der andre interesser med i spillet, her voksede hans mistanke. Den glade stemning, hans familie var i under hans fraværelse, var ikke just egnet til i en heldig retning at påvirke en mand med en så prikken forfængelighed, og da hans hustru roste den yndefulde og åndrige måde, Julien bibragte børnene tanker og forestillinger på, sagde han:

"Ja vel, jeg ved nok, han gør mig forhadt i mine børns øjne. Det er en smal sag for ham at være dobbelt så elskværdig mod dem som jeg. Men jeg er dog, når det kommer til stykket, herre i huset. Alt stræber i vore dage hen imod at nedbryde agtelse for myndighederne. Arme Frankrig!"

Fru de Rênal tænkte ikke på at udmåle forskellen mellem hendes mands og Juliens måde at modtage hende på. Hun havde skimtet en mulighed for at tilbringe en hel dag sammen med sin ven. Da hun havde en mængde ærinder at besørge, erklærede hun, at hun ønskede at spise til middag på et offentligt sted, hvilket i den grad glædede børnene, at borgmesteren blev nødt til at give efter.

Han forlod sin hustru ved den første modehandel, hun gik ind i, og begav sig ud i byen for at gøre nogle besøg. Han vendte

tilbage mere gnaven, end han havde været om morgenen, og var nu overbevist om, at hele byen talte om ham og Julien. Rigtignok havde ingen endnu ladet ham ane noget for ham fornærmeligt i hvad folk sagde. Det, man havde fortalt ham, vedrørte kun det spørgsmål, om Julien skulle have 600 francs eller modtage de 800, som Valenod bød ham.

Forstanderen traf borgmesteren hos en familie ude i byen og behandlede ham temmelig køligt. Denne adfærd var ret snildt beregnet. Ude i provinserne handler man med overlæg og trænger sine fornemmelser tilbage.

Valenod var en fræk og plump laps, der siden 1815 videre havde udviklet sine naturlige anlæg i denne retning. Han herskede så at sige i Verrières under borgmesterens overopsyn; men da han var langt mere virksom, havde bidt hovedet af al skam, blandede sig i alt, uophørligt var på færde med at skrive og tale, glemte alle ydmygelser og ikke stillede personlige fordringer, var han til sidst nået så vidt, at han i gejstlighedens øjne stod jævnsides med sin herre og mester. Han havde på en vis måde sagt til egnens filistre: giv mig de to største tosser iblandt jer; til juristerne: udpeg mig de to mest uvidende; til lægerne: lad mig få de to værste kvaksalvere! Når han så havde fået samlet de frækkeste i hver håndtering, havde han sagt til dem: Lad os nu i forening styre anliggenderne! Disse folks manerer stødte de Rênal; men den plumpe Valenod blev ikke fornærmet over noget som helst, ikke engang over de skoser, den lille pastor Maslon ikke skånede ham for, selv overfor offentligheden.

Midt i alt sit held trængte Valenod dog til, ved små uforskammetheder i enkeltheder, at dække sig mod de grove

sandheder, som han godt følte, at alle havde ret til at sige ham. Siden Apperts besøg havde jaget ham en skræk i blodet, havde han taget fat med ny kraft, og han havde gjort tre rejser til Besançon, ligesom han også havde skrevet adskillige breve med hver post foruden dem, han sendte med ukendte personer, der så ind til ham ved mørkets frembrud. Han havde måske båret sig forkert ad ved at få den gamle pastor Chélan afsat; for dette hævngerrige skridt havde haft til følge, at adskillige gudelige kvinder af fornem byrd anså ham for en meget slet person. Desuden havde den tjeneste, han ved det havde ydet storvikar de Frilair, bragt ham i fuldstændig afhængighed af denne indflydelsesrige mand, som han fik besynderlige ærinder pålagt af. Sådan var hans stilling, da han gav efter for sin lyst til at skrive et brev uden underskrift, og for yderligere at øge hans forlegenhed, erklærede hans hustru, at hun ønskede Julien i huset. Det havde hun nu i sin forfængelighed sat sig i hovedet.

Under denne sagernes stilling forudså Valenod et afgørende optrin med sin tidligere forbundsfælle de Rênal. Borgmesteren talte ham hårdt til, hvad han ikke brød sig om, men han kunne skrive til Besançon eller endog til Paris. En fætter af en eller anden minister kunne på engang dumpe ned i Verrières og overtage embedet som forstander for tvangsarbejdsanstalten. Valenod fik derfor den tanke at nærme sig venstremændene, hvilket var grunden til, at flere af dem havde været med til den middag, Julien var blevet indbudt til. Han ville således kunne få en mægtig støtte mod borgmesteren. Men på den anden side kunne der blive udskrevet ny valg, og stillingen som forstander ville være uforenelig med en forkert stemmegivning. Fru de Rênal havde meget rigtigt forstået denne politik og udviklede

den for Julien, mens hun ved hans arm gik fra udsalg til udsalg, hvorefter de til sidst begav sig hen på Troskabsstien og tilbragte flere timer næsten lige så uforstyrret som i Vergy.

Samtidig med dette havde Valenod prøvet på at undgå et afgørende optrin med sin tidligere beskytter ved selv at antage en fræk mine overfor ham. Denne fremgangsmåde lykkedes vel den dag, men forøgede borgmesterens slette lune.

Aldrig havde en strid mellem forfængelighed og den mest smålige pengegriskhed bragt en mand i ærgerligere stemning end den, de Rênal var i, da han trådte ind i spisehuset. Aldrig havde derimod børnene været mere glade og muntre, og denne modsætning gjorde det fuldstændigt af med ham, så han, i en tone, der skulle indgyde ærefrygt, udbrød:

"Jeg er til overs i min familie, så vidt jeg kan skønne."

Hans hustru svarede ikke noget, men tog ham til side for at prøve på at gøre ham indlysende, hvor nødvendigt det var at sende Julien bort. De lykkelige timer, hun nys havde tilbragt, havde givet hende tilstrækkelig lethed og fasthed til at følge den plan, hun allerede fjorten dage i forvejen havde overvejet. Hvad der fuldstændigt overvældede den sølle borgmester, det var, at han vidste, man gjorde nar i byen ad hans pengegerrighed. Valenod var gavmild som en kæltring, der snyder sig sine midler til, og havde optrådt med glans ved de sidste fem-seks indsamlinger til den hellige Josefs broderskab, Jomfru Maria-foreningen, nadverselskabet og så videre. Blandt knaldproprietærerne i Verrières og omegn, der behændigt var opført på indsamlingslisterne i den orden, de ydede beløbs størrelse angav, havde man mere end én gang set de Rênals navn sidst i fortegnelsen. Det havde ikke nyttet ham, at han

havde undskyldt sig med, at han ikke *tjente* noget. I det kapitel forstår præsterne ikke spøg.

23. En embedsmands fortrædeligheder

Men vi vil overlade denne lille mand til hans små ængstelser. Hvorfor har han taget en mand med hjertet på det rette sted i huset til sig i stedet for en lakajsjæl? Hvorfor forstår han ikke at vælge sine folk? Sædvanlig går tingene i vort århundrede således for sig, at når en mægtig mand af adel møder en mand med mod i brystet, så tager han livet af ham, landsforviser ham, forgiver ham eller ydmyger ham i den grad, at den anden er dum nok til at dø af sorg over det. Her er nu det tilfælde, at det endda ikke er den modige mand, der lider. Ulykken for de franske småkøbstæder og de med flertal valgte styrelser som for eksempel New Yorks regering er, at de glemmer, at der er væsner til som de Rênal. I en by på 20.000 indbyggere skaber den slags personer den offentlige mening, og den offentlige mening er frygtelig i et land, der har en forfatning. En ædelttænkende, højsindet mand, der ville have været ens ven, om han ikke havde boet en halvhundrede mil borte, dømmer en efter ens bys offentlige mening, og den bestemmes af de tossehoveder, der tilfældigvis er født adelige, rige og med mådeholdne politiske anskuelser. Ve den fremragende mand!

Straks efter middagen rejste borgmesterfamilien atter ud til Vergy; men allerede to dage efter så Julien dem til sin store forbavselse alle sammen komme tilbage til Verrières.

Der var ikke forløbet en time, før han opdagede, at der var noget, fru de Rênal holdt hemmeligt for ham. Hun afbrød samtalen med sin mand, så snart han viste sig, og syntes

næsten at ønske, at han skulle gå sin vej. Julien lod sig det ikke sige to gange. Han blev kold og forbeholden; hun mærkede det uden at bede ham om nogen forklaring.

"Har hun i sinde at give mig en efterfølger?" tænkte han. "Endnu i går viste hun mig fortrolighed. Men sådan hedder det sig, at de fornemme damer bærer sig ad. Det er med dem som med kongerne, der aldrig viser sig mere elskværdige mod en minister end umiddelbart, før han ved sin hjemkomst finder den skrivelse, der melder ham, at han er faldet i unåde."

Julien lagde mærke til, at der i disse samtaler, der pludseligt hørte op, når han nærmede sig, ofte var tale om et stort, gammelt, rummeligt og bekvemt hus, der ejedes af kommunen og lå lige overfor kirken på det mest befærdede sted i byen. "Hvad sammenhæng kan der være mellem dette hus og en ny elsker?" tænkte han. Og i sin fortrydelse gentog han de bekendte verselinjer af Frants den Første, som fru de Rênal for en månedstid siden havde lært ham, idet hun rigtignok på det tydeligste modbeviste dem ved sine kærtegn:

Om du til kvinder sætter lid,
du har som tåbe spildt din tid.

Borgmesteren rejste med ekstrapost til Besançon og smed ved sin hjemkomst en tyk pakke på bordet.

"Nu er den tossede sag bragt i orden," sagde han i en ærgerlig tone.

En time efter så Julien plakatmanden hente bunken og fulgte ham nysgerrigt. "På første gadehjørne skal jeg komme efter den hemmelighed," tænkte han. Utålmodigt stod han og ventede, indtil plakaten var klistret op, og så nu, at den underrettede publikum om, at det gamle hus, som der havde været så megen

tale om mellem borgmesteren og fruen, skulle lejes bort til den højestbydende. Lysthavende indbødes til at møde på rådstuesalen næste dag klokken to. Julien følte sig lidt skuffet og fandt den givne frist noget kort: hvor skulle der blive tid til at lade alle dem, der kunne ønske at byde på huset, vide, at det nu skulle bortlejes? Men for øvrigt fik han ikke noget ud af plakaten, skønt han læste den fra ende til anden på tre forskellige steder, og lagde mærke til, at den var dateret fjorten dage tidligere.

Han gik hen for at se huset og hørte portneren, der ikke havde bemærket ham, sige til sin nabo i en hemmelighedsfuld tone:

"Det er spildt umage. Pastor Maslon har lovet ham, at han skal få det for 300 francs. Borgmesteren prøvede jo nok på at sætte sig på bagbenene; men så sendte storvikar de Frilair bud, om han ville se ind i bispegården. Det skal nok hjælpe."

Da de to venner i det samme fik øje på Julien, så de meget forbløffede ud og mælede ikke et ord mere.

Han gik næste dag op på rådhuset for at overvære bortforpagtningen. Salen var kun sparsomt oplyst, men fuld af mennesker, der målte hinanden med øjnene på en besynderlig måde og ellers så hen mod et bord, hvor Julien på et tinfad fik øje på tre små stumper tændte vokslys. Auktionsholderen råbte: Tre hundrede francs! Ingen bedre?

"Tre hundrede francs! Det var ellers et stift stykke!" sagde en sagte til sin sidemand. "Det lejemål er over 800 francs værd. Jeg tror, jeg vil byde på det."

"Det får du ingen fornøjelse af. Hvad vinder du ved at skaffe dig præsten og forstanderen og biskoppen og hans slemme

storvikar og hele kleresiet på nakken?"

"Tre hundrede og tyve francs!" råbte den anden.

"Dit fæ!" svarede sidemanden. "Der står en af borgmesterens spioner." Og han pegede i det samme på Julien, der rask vendte sig om for at påtale denne uforskammethed.

Men de to mænd gav ikke videre agt på ham, og deres koldblodighed smittede ham, så han beherskede sig. I dette øjeblik gik den sidste stump lys ud, og auktionsholderens drævende stemme forkyndte, at huset var lejet ud for ni år til kontorchef de Saint-Giraud fra X mod en årlig sum af 330 francs.

Aldrig så snart var borgmesteren gået ud af rådstuesalen, før folk begyndte at gøre deres bemærkninger. "Kommunen tjener da tredive francs ved Grogeots frækhed," sagde én.

"Ja, men kontorchefen skal nok lade ham føle sin vrede," blev der svaret.

"Det er nederdrægtigt," sagde en tyk mand til venstre for Julien. "Det hus ville jeg gerne have givet 800 francs i årlig leje for til min fabrik, og så ville jeg endda have gjort en god handel."

"Ja hvad kan det nytte," bemærkede en ung venstremand. "Kontorchefen hører jo med til den indre mission. Har hans fire børn ikke fripladser? Den stakkels mand! Nu må kommunen her give ham et tillæg til hans løn på 500 francs, det er det hele."

"Det er mærkeligt, at borgmesteren ikke kunne forhindre det," bemærkede en tredje. "Nok hører han til yderste højre; men han er da ingen snyder."

"Nej, vel er han ingen snyder," tog en fjerde til orde, "men forresten er det hip som hap. Flyv alle mine høns! Det går alt

sammen i en stor, fælles kasse, og så deler de udbyttet, når året er omme. Men der står den små Sorel; lad os gå vores vej!"

Julien gik hjem i dårligt lune og fandt fru de Rênal i nedtrykt sindsstemning.

"Kommer De fra auktionen?" spurgte hun.

"Ja, jeg har haft den ære at blive antaget for en af Deres mands spioner."

"Han skulle have fulgt mit råd og gjort en rejse."

I det samme kom borgmesteren hjem med mørk mine. Der blev ikke talt et ord ved middagsbordet. Fruen sagde til Julien, at han skulle følge med børnene til Vergy. Rejsen gik for sig i trykket stemning, men fruen prøvede på at trøste sin mand ved at sige: "Det må du jo være vant til."

Om aftenen sad de i tavshed om familiearnen, uden anden adspredelse end brændets knitren i kaminen, og oplevede et af de tungsindige øjeblikke, enhver familie er udsat for, om der så hersker aldrig så stor enighed, da pludselig et af børnene råbte nok så glad: "Det ringer, det ringer!"

"Pokker stå i det!" sagde borgmesteren. "Hvis det er kontorchefen, der kommer for at overfuse mig under påskud af at takke mig, så skal jeg dog sige ham besked. Det er dog for galt. Det er Valenod, der er skyld i det hele; men det bliver mig, der kommer i gabestokken, hvis de forbandede venstreblade tager sagen op."

Ind trådte, fulgt af tjeneren, en meget sirlig mand med svært, sort kindskæg.

"Hr. borgmester," sagde han, "jeg er signor Geronimo. Her har jeg et brev, som junker de Beauvoisis ved gesandtskabet i Napoli for ikke ni dage siden ved min afrejse leverede mig til

Dem." Derefter tilføjede han med et muntert blik til fru de Rênal: "Deres fætter, signor de Beauvoisis, min gode ven, siger, at De kan italiensk, frue."

Neapolitanerens muntre lune forvandlede denne bedrøvelige aften til en meget munter sammenkomst. Fru de Rênal ville have, han skulle spise til aften med dem, og ønskede for enhver pris at bringe Julien til at glemme, at han to gange i løbet af dagen var blevet skældt ud for en af hendes mands spioner. Hun satte derfor hele huset på den anden ende. Signor Geronimo var en berømt sanger, vant til at omgås dannede mennesker og dertil meget munter, egenskaber, som man nu kun sjældent ser forenede i Frankrig. Han sang efter bordet en lille duet med fruen og fortalte morsomme historier. Da Julien klokken ét om natten sagde til børnene, at de skulle gå i seng, gjorde de indvendinger, og den ældste råbte: "En historie til!"

"Så skal jeg fortælle Dem min egen historie, signorino," svarede signor Geronimo. "For otte år siden var jeg ligesom De en ung elev af konservatoriet i Napoli; jeg mener, jeg var lige gammel med Dem, men jeg havde ikke den ære at være søn af den berømte borgmester i den smukke by Verrières."

Hr. de Rênal sukkede og så på sin hustru. Den unge sanger fortsatte, idet han noget overdrev sit udenlandske tonefald, så børnene var nær ved at revne af latter: "Signor Zingarelli var en meget streng lærer. Han er ikke afholdt på konservatoriet, men vil altid have, at man skal lade, som om han var det. Jeg gik ud så tit, jeg på nogen måde kunne, navnlig hen i det lille San Carlino-teater, hvor jeg fik en guddommelig musik at høre. Men, o Himmel! hvordan skulle jeg få de otte skilling samlet sammen, som det koster at gå i parterret? En umådelig sum!"

sagde han og så på børnene, og børnene lo, så det klukkede i dem. "Signor Giovannone var direktør for San Carlino. Han hørte mig synge, jeg var dengang seksten år gammel, og sagde: 'Den dreng, han er en skat!' Så kom han og sagde til mig: 'Vil du tage engagement hos mig, min kære ven?' – 'Hvor meget vil De give mig?' – 'Fyrre dukater om måneden.' Det er det samme som et hundrede og tres francs. Jeg var i den syvende himmel. 'Men hvordan skal jeg få den strenge Zingarelli til at lade mig slippe?' sagde jeg til Giovannone. – '*Lascia fare a me.*'"

"Lad mig råde!" råbte det ældste af børnene.

"Ganske rigtigt, min unge signor! Signor Giovannone, han sagde til mig: '*Caro*, først en lille stump kontrakt!' Jeg underskriver; han giver mig tre dukater. Aldrig havde jeg set så mange penge. Og så sagde han mig, hvad jeg skulle gøre.

Næste dag beder jeg om audiens hos den frygtelige signor Zingarelli. Hans gamle kammertjener førte mig ind. 'Hvad vil du, din døgenigt?' siger Zingarelli. 'Maestro,' svarer jeg, 'jeg fortryder mine synder. Jeg skal aldrig mere krybe over gitteret for at komme ud af konservatoriet. Jeg skal blive meget flittigere.' – 'Hvis jeg ikke var bange for at ødelægge den smukkeste bas, jeg nogensinde har hørt, skulle du komme på vand og brød i fjorten dage, din gavtyv.' – 'Maestro, jeg skal blive et mønster for hele skolen. *Credete a me!* Men gør mig en tjeneste: hvis der kommer nogen og vil have, jeg skal synge udenfor konservatoriet, så sig nej! Hører De, sig, De kan ikke!' – 'Men hvem pokker skulle spørge efter en slemme knægt som dig? Tror du, jeg vil tillade, at du nogensinde forlader konservatoriet? Vil du gøre nar ad mig? Stik af med dig!' Og så

forsøgte han at give mig et spark i *culo*. 'Eller du skal komme på vand og brød'.

En time efter kommer signor Giovannone til direktøren. 'Jeg kommer for at bede Dem gøre min lykke,' siger han til ham, 'lad mig få Geronimo. Hvis han må synge i mit teater, kan jeg til vinter holde min datters bryllup.' – 'Hvad vil du med den døgenigt?' siger Zingarelli til ham. 'Jeg vil ikke af med ham, du kan ikke få ham; og selv om jeg sagde ja, går han aldrig ind på at forlade konservatoriet, det har han lige dyrt og helligt lovet mig.' – 'Hvis der ikke er andet i vejen,' siger Giovannone i en ganske alvorlig tone og trækker kontrakten op af lommen, 'så er hans underskrift her.'

Nu bliver Zingarelli rasende og rykker i klokkestrengen og råber skummende af vrede: 'Jag Geronimo ud af konservatoriet!' Så blev jeg smidt på porten, og det kan nok være, jeg skoggerlo. Samme aften sang jeg arien af *Moltiplico*. Polichinel vil gifte sig og tæller på sine fingre de ting op, som han skal bruge i sit ægteskab og løber hvert øjeblik sur i sin beregning."

"Å, syng os den arie!" bad fru de Rênal.

Geronimo sang, og alle lo, så tårerne stod dem i øjnene. Signor Geronimo gik først til ro klokken to og efterlod hele familien i største henrykkelse over hans indtagende væsen og elskværdige munterhed.

Næste dag gav borgmesteren og fruen ham de breve, han behøvede for at blive modtaget ved hoffet.

"Bestandig falskhed!" tænkte Julien. "Se nu rejser signor Geronimo til London med 60.000 francs i løn. Hvis ikke direktøren for San Carlino havde haft ben i næsen, ville hans

guddommelige stemme måske først være blevet kendt og beundret ti år senere ... Jeg ville, min tro, hellere være en Geronimo end en de Rênal. Han er ikke så anset af samfundet, men han er fri for den slags ærgrelser, som borgmesteren har haft i dag, og han fører et muntert liv."

En ting forbavsede Julien, og det var, at de ensomme uger, han havde tilbragt i Verrières i borgmesterens hus, havde forekommet ham som en lykke. Blot når han skulle ud til middag, havde han kedet sig og været i slet lune. Hjemme kunne han jo læse, skrive og anstille betragtninger uden at blive forstyrret. Han blev ikke hvert øjeblik afbrudt i sine strålende drømme af den gruelige nødvendighed at skulle udforske en lav sjæls rørelser for at kunne bringe den på vildspor ved sine handlinger eller hyklerske ord. "Skulle lykken virkelig ligge så nær?" spurgte han sig selv. "Et sådant liv er ikke dyrt at føre ... Jeg kunne jo, efter eget valg, gifte mig med jomfru Élisa eller lade mig optage i Fouqués forretning ... Men hvis en rejsende, efter at være klatret op ad et stejlt bjerg, et øjeblik sætter sig ned på toppen for at hvile sig, vil han da føle sig lykkelig, hvis han bliver tvunget til altid at hvile?"

Fru de Rênals sind hjemsøgtes af uhyggelige tanker. Trods sit forsæt havde hun betroet Julien hele sammenhængen med det bortlejede hus. "Han får mig til at glemme alle mine højtidelige løfter," tænkte hun. Hun ville uden betænkning have ofret sit liv for at frelse sin mand, om hun havde set ham i fare, for hun var en af disse højsindede, sværmerske sjæle, der, hvis de lader en mulighed for at udføre en ædel handling gå ubenyttet hen, føler lige så stærkt samvittighedsnag over det, som om de havde begået en forbrydelse. Dog var der dage, da hun uheldigvis ikke

kunne bortjage forestillingen om den overvættes lykke, hun ville føle, hvis hun pludselig blev enke, og det således blev hende muligt at gifte sig med Julien. Han holdt jo desuden meget mere af hendes børn end deres fader, og de forgudede ham, skønt han holdt dem strengt i ave. Hun følte godt, at hun, hvis hun giftede sig med Julien, ville blive nødt til at forlade dette Vergy, hvis skyggefulde løv var hende så kært. Hun så sig i ånden bosat i Paris, hvor hun vedblev at give sine børn den opdragelse, som alverden beundrede. Hendes børn, hun selv, Julien ville da være fuldstændig lykkelige.

En besynderlig virkning af ægteskabet, sådan som det nittende århundrede har omskabt det! Sikkerlig dræber det ægteskabelige livs kedsommelighed kærligheden, når denne har været til stede før ægteskabet. Og dog, har en filosof sagt, hidfører den hos de folk, der er rige nok til ikke at behøve at arbejde, en dyb kedsommelighed ved alle rolige nydelser, og det er kun de tørre gemytter blandt kvinderne, som den ikke forud stemmer til modtagelighed for elskov.

Filosoffens betragtning bringer mig til at undskylde fru de Rênal; men i Verrières undskyldte man hende ikke, og uden at hun anede det, talte hele byen om hendes forargelige elskovsforhold og kedede sig derfor det efterår mindre end sædvanlig, fordi dette vigtige anliggende lagde beslag på alles interesse.

Efteråret og en del af vinteren gik hurtigt; det blev på tide at forlade Vergy. Det gode selskab i Verrières begyndte at harmes over, at dets bandlysning gjorde så lidt indtryk på borgmesteren. Men på mindre end otte dage lykkedes det nogle værdige personer at bibringe ham den grueligste mistanke,

skønt de meddelte ham deres betragtninger i de mest afmålte udtryk. Glæden over at udføre slige hverv holdt dem skadesløse for det besvær, de sædvanlig havde med at påtage sig alvorsminer.

Valenod, der spillede fint spil, havde fået Élisa anbragt i en almindelig agtet, adelig familie, hvor der var fem kvindelige medlemmer. Élisa havde sagt, at hun var bange for, at hun ikke skulle få nogen plads til vinter, og havde derfor af denne familie kun forlangt omtrent to tredjedele af hvad hun havde i løn hos borgmesterens. Hun havde af sig selv fået det fortræffelige indfald at gå til skrifte hos pastor Chélan, samtidig med at hun tillige skriftede for hans efterfølger i embedet, for at hun således kunne få anledning til at fortælle dem begge om enkelthederne ved Juliens elskovshistorie.

Dagen efter at han var vendt tilbage til byen, lod pastor Chélan ham kalde til sig om morgenen klokken seks.

"Jeg spørger dig ikke om noget," sagde han til ham, "jeg beder dig og i nødsfald befaler dig ikke at sige mig noget. Men jeg forlanger, at du inden tre dage skal rejse hen og lade dig optage på præsteskolen i Besançon, eller også begive dig til din ven Fouqué, som jo stadig er villig til at skaffe dig en god stilling. Jeg har forudset og ordnet alt nødvendigt, men du må rejse og ikke i det første år komme tilbage til Verrières."

Julien svarede ikke noget, men overvejede, hvor vidt hans ære skulle anse sig for krænket ved præstens omsorg for ham, da Chélan jo dog ikke var hans fader.

"I morgen ved samme tid skal jeg have den ære at hilse på Dem igen," sagde han endelig.

Præsten tænkte, at han let ville kunne få en så ung mand til at bøje sig for sin vilje, og talte meget. Julien tog sig den største ydmyghed på i stilling og ansigtsudtryk og åbnede ikke munden.

Da han endelig forlod ham, ilede han hen til fru de Rênal for at lade hende vide, hvad der var sket. Hun var fortvivlet, hendes mand havde talt åbenhjertigt til hende. Hans naturlige karaktersvaghed i forbindelse med udsigten til arven fra Besançon havde bestemt ham til at betragte hende som fuldstændig uskyldig. Han havde nylig tilstået hende den besynderlige tilstand, hvori han havde fundet den offentlige mening i Verrières. Folk havde uret, de blev vildledt af misundelige personer, men hvad var der at gøre ved det?

Fru de Rênal var et øjeblik hildet i den forestilling, at Julien kunne modtage Valenods tilbud og således blive i byen. Men hun var ikke længere den naturlige, undselige kvinde fra det foregående år, hendes skæbnesvangre lidenskab og hendes samvittighedsnag havde gjort hende klartseende. Hun måtte snart, alt imens hun hørte på sin mand, med smerte indrømme for sig selv, at en adskillelse, i det mindste foreløbig, var en nødvendighed. "Når Julien er borte fra mig, vil han kunne arbejde for de ærgerrige planer, der er så naturlige for den, der intet ejer. Og jeg er rig; men, du store Gud, hvad nytter det til? Han vil glemme mig. Elskværdig som han er, vil han blive elsket og selv elske. Hvad skal der da blive af mig ulykkelige? ... Men hvad ret har jeg til at klage? Himlen er retfærdig, jeg har ikke hørt op med at synde, jeg har mistet min dømmekraft. Det stod i min magt at vinde Élisa for mig ved at betale hende en klækkelig sum. Jeg har ikke gjort mig den ulejlighed at tænke

mig om, min kærlighed lagde helt beslag på mig, jeg tåbe! Nu må jeg gå til grunde."

Da Julien meddelte fru de Rênal den skrækkelige efterretning, at han var nødt til at rejse, blev han forbavset over, at hun ikke gjorde nogen egenkærlig indvending imod det. Men det var tydeligt, at hun gjorde vold på sig selv for ikke at briste i gråd.

"Vi må vise fasthed, min ven," sagde hun. Derpå klippede hun en lok af sit hår. "Jeg ved ikke, hvad jeg vil gøre, men hvis jeg dør, så lov mig, at du aldrig vil glemme mine børn. Hvad enten du er nær eller fjern, så prøv på at gøre dem til retskafne mennesker. Hvis der igen sker en omvæltning, så vil alle de adelige blive myrdet, og børnenes fader vil blive nødt til at udvandre for den bondes skyld, der i 1815 blev skudt oppe på taget. Våg over dem! ... Giv mig din hånd! Farvel, min ven! Det er blot de sidste øjeblikke, der er lidt vanskelige at komme over. Når dette store offer er bragt, håber jeg, at jeg overfor fremmede skal have sjælsstyrke nok til at tænke på mit rygte."

Julien havde belavet sig på at se hende fortvivlet; denne ligefremme måde at tage afsked med ham på rørte ham.

"Nej," sagde han, "således vil jeg ikke sige farvel til Dem. Jeg rejser, fordi andre vil have det, og fordi De selv ønsker det. Men tre dage efter min bortgang kommer jeg tilbage om natten og besøger Dem."

Fru de Rênal var som forvandlet. Julien holdt altså af hende, siden han selv havde fået det indfald at se hende igen. Hendes frygtelige smerte måtte vige for en af de gladeste stemninger, hun i sit liv havde følt. Alt blev hende let, og visheden om at skulle gense sin ven berøvede de sidste øjeblikke, hun tilbragte i

hans nærhed, deres bitterhed. Fra nu af var hendes ansigtsudtryk og hele hendes adfærd ædel, fast og ganske som det sømmede sig.

Borgmesteren kom lidt efter hjem ude af sig selv. Nu talte han endelig til sin hustru om det brev, han for to måneder siden havde fået fra en unavngiven.

"Jeg vil tage det med op i klubben og vise alle, at det er fra den nederdrægtige Valenod, som jeg fra en tigger har gjort til en af byens mest holdne mænd. Jeg vil offentligt beskæmme ham og derefter udfordre ham. Dette her er for galt."

"Du store Gud!" tænkte fruen, "så kunne jeg måske blive enke." Men næsten i samme øjeblik sagde hun til sig selv: "Hvis jeg ikke forhindrer den tvekamp, bliver jeg min mands morderske."

Aldrig havde hun på en så behændig måde skånet hans forfængelighed. På mindre end to timer fik hun ham til at indse, og det bestandig ved grunde, som hun lod ham selv finde på, at han burde vise sig mere venlig end nogensinde mod Valenod og endog igen tage Élisa i huset. Hun måtte ganske vist tage alt sit mod sammen for at bekvemme sig til atter at se denne pige, der var skyld i alle hendes fortrædeligheder, men Julien havde rådet hende til det.

Endelig, efter en tre-fire gange at være blevet ført på gled, begreb borgmesteren af sig selv, hvor pinligt det end kunne være set fra et pengesynspunkt, at det mest ubehagelige for ham ville være, om Julien, midt under byens ivrige sladder, blev der som huslærer for Valenods børn. Det var aldeles tydeligt, at den unge mand, for sin egen skyld, burde modtage forstanderens tilbud, mens det på den anden side var af

vigtighed for borgmesterens anseelse, at han forlod Verrières for at komme ind på en præsteskole. Men hvordan skulle man få ham til at bekvemme sig til det, og hvad skulle han, når det kom til stykket, leve af? Overfor det pengeoffer, som her krævedes, var de Rênal mere fortvivlet end hans hustru. Hun var, efter sin samtale med manden, stillet som et menneske, der ked af livet har samlet sit mod og taget gift. Man handler da kun efter en rent ydre tilskyndelse uden at føle interesse for noget som helst. Således kom Ludvig den Sekstende kort før sin død til at sige: *Da jeg var konge*. En bemærkelsesværdig ytring!

Næste morgen ganske tidligt fik borgmesteren igen et brev uden underskrift. Det var holdt i den mest fornærmelige tone, og han kunne i hver linje læse de groveste ord, der passede på hans forhold. Det hidrørte åbenbart fra en eller anden misundelig undergiven. Det bragte ham på den tanke øjeblikkeligt at udfordre Valenod, og hans mod tilskyndede ham til straks at gå hen til en våbensmed og købe pistoler, som han derpå ladede.

"For den sags skyld," tænkte han, "kunne gerne kejser Napoleons strenge regering vende tilbage. Jeg har ikke snydt mig en eneste skilling til. Jeg har i det højeste af og til lukket øjnene, men jeg har da heldigvis i min skrivebordsskuffe pålidelige breve liggende, der har berettiget mig til det."

Fru de Rênal blev forskrækket over hans kolde vrede, der mindede hende om de tanker om enkestand, som hun havde haft så ondt ved at blive kvit. Hun lukkede sig inde med ham og talte i flere timer forgæves til ham, fordi brevet havde bragt ham til at tage sin beslutning. Endelig lykkedes det hende at forvandle hans mod til at give Valenod en på øret til en

beslutning om at tilbyde Julien 600 francs, for at han dermed kunne betale et års ophold på præsteskolen. Borgmesteren bandede den hele dag det fortvivlede indfald, han havde fået at tage en huslærer til sine børn, men glemte over dette brevet. Desuden trøstede han sig med en tanke, som han ikke betroede hende. Han håbede nemlig, med lidt behændighed og i kraft af den unge mands sværmerske tilbøjeligheder, ved at tilbyde ham en ringere sum, at bevæge ham til at sige nej til Valenods tilbud.

Det faldt fru de Rênal langt vanskeligere at bevise Julien, at han, når han af hensyn til hendes mand bragte det offer at afslå en indtægt på 800 francs, som det var en for alle bekendt sag, at forstanderen tilbød ham, uden skam kunne modtage en skadeserstatning. Julien blev ved at gentage: "Ja men, jeg har jo ikke et eneste øjeblik haft i sinde at gå ind på Valenods forslag. De har vænnet mig alt for meget til et dannet liv. De folks uopdragenhed ville være mig ganske uudholdelig."

Men nød bryder alle love. Juliens stolthed stillede ham den udvej for øje at modtage den sum, borgmesteren bød ham, blot som et lån og udstede et bevis for det med forpligtelse til at betale pengene tilbage med renter inden fem år.

Fru de Rênal havde endnu stadig det par tusind francs, som var skjult i den lille grotte oppe i bjergene.

Hun tilbød ham dem skælvende med den sikre følelse, at han med vrede ville afvise hende.

"De vil dog vel ikke kaste et foragteligt skær over vort forhold," sagde han.

Endelig rejste Julien fra Verrières. I det øjeblik, da han skulle sige farvel, fandt han dog, det var for stort et offer at modtage den sum, der var ham lovet, og sagde rent ud nej. Borgmesteren

faldt ham med tårer i øjnene om halsen og kunne i sin henrykkelse ikke finde tilstrækkeligt rosende ord til den anbefaling, Julien havde bedt ham om. Vor helt ejede i alt hundrede francs, som han havde sparet sammen. Det var hans agt at bede Fouqué om et lige så stort beløb. Han var meget rørt. Men da han var kommet en halv mil bort fra dette Verrières, hvor han lod så stor en kærlighed blive tilbage, tænkte han kun på den glæde, det ville være ham at se en stor garnisonsby som Besançon.

Under denne korte tre dages fraværelse var fru de Rênal bytte for en af de grueligste skuffelser, man kan opleve i kærlighed. Hendes liv gik så tåleligt; mellem hende og hendes store ulykke stod jo denne sidste sammenkomst, som hun skulle have med Julien. Hun talte timerne og minutterne, som skilte hende fra det. Endelig, natten til den tredje dag, hørte hun langt borte det aftalte tegn. Julien stod for hende efter at have gennemgået mangfoldige farer.

Men fra dette øjeblik af havde hun kun én tanke, den nemlig, at det var for sidste gang, hun så ham. Langt fra at besvare hans kærtegn følte hun sig som livløs i hans arme, og når hun tvang sig selv til at sige ham, at hun elskede ham, var det med en kejtet mine, der næsten beviste det modsatte. Intet kunne adsprede hende fra den gruelige forestilling om en evig adskillelse, så at den mistroiske elsker var nær ved at bilde sig ind, at hun allerede havde glemt ham. Og når han i den anledning sagde hende spydige ord, svarede hun ikke noget, men græd blot i stilhed og trykkede næsten krampagtigt hans hånd.

"Men du store Gud!" udbrød han. "Hvor kan De vente, jeg skal tro Dem! De viste jo fru Derville et langt oprigtigere venskab, skønt hun ikke var andet for Dem end en slet og ret bekendt."

Fru de Rênal stod som forstenet og vidste ikke, hvad hun skulle svare.

"Jeg er så ulykkelig som vel tænkes kan ... Jeg vil håbe, jeg dør ..., jeg føler mit hjerte knuge sig sammen og blive koldt som is."

Det var de længste svar, han fik af hende.

Da det henad daggry blev nødvendigt for ham at forlade hende, hørte hendes tårer pludselig op at rinde, og hun så ham, uden at sige et eneste ord og uden at gengælde hans kys, gøre et knudetov fast til vinduet. Forgæves sagde Julien til hende: "Nu har vi nået det standpunkt, De så meget har ønsket. For fremtiden kan De leve uden samvittighedsnag, og De vil ikke længere, når Deres børn føler den ringeste upasselighed, ængstes for at miste dem."

Hun svarede koldt: "Det er kedeligt, De ikke kan kysse Stanislas, før De går."

Julien var til sidst højligt forbavset over disse livløse omfavnelser uden varme og kunne flere mil ikke tænke på andet. Hans sjæl var sønderrevet, og inden han gik over bjergene, vendte han sig hyppigt om så længe, han kunne se kirketårnet i Verrières.

24. Et kaffehus i en provinsby

Endelig opdagede han på et bjerg langt borte fæstningstårnets sorte mure i Besançon. "Hvilken forskel ville det ikke være for mig," udbrød han med et suk, "om jeg kom til denne herlige soldaterby som sekondløjtnant ved en af de afdelinger, der skal forsvare den!"

Besançon er ikke blot en af de smukkeste byer i Frankrig, men tillige en by, hvor der findes en mængde folk med både hjerte og hoved. Julien var kun en bondesøn og havde ingen adgang til de fine folk.

Han havde hos Fouqué fået en passende borgerlig dragt og gik med den på over vindebroerne. Opfyldt af historien om belejringen i 1674 ville han, inden han blev indespærret på præsteskolen, se fæstningsvoldene. Et par gange var han på nippet til at blive anholdt af skildvagterne, fordi han trængte sig ind på steder, som de militære myndigheder holder afspærrede for hvert år at kunne sælge for en snes francs hø.

Han havde i flere timer været optaget af skuet af de høje mure, de dybe grave og kanonernes skrækindjagende udseende, da han på boulevarden kom forbi et kaffehus med to store døre, over hvilke ordet "*Giraffen*" stod skrevet med vældige bogstaver. Han tog mod til sig, gik ind og befandt sig i en sal på en tredive-fyrre skridts længde, hvis loft var i det mindste tyve fod højt. Den dag blev han henrykt over alt, hvad han så.

To partier billard var i gang. Markørerne råbte tallene op på de baller, spillerne gjorde, mens folk sad rundt omkring og så til omgivet af blå røgskyer. Disse mænds høje skikkelse, runde

skuldre, faste gang, kraftige skæg og lange frakker tiltrak sig Juliens opmærksomhed, og han beundrede disse højttalende kæmper, mens han sad der ubevægelig uden at turde bede en af de herrer med de overlegne blikke, der råbte tallene ud, om en kop kaffe.

Men kassererskEN havde lagt mærke til den lille borgerlige fyr med det kønne ansigt, der var blevet stående et par skridt fra kakkelovnen med sin lille pakke under armen, fortabt i skuet af kongens brystbillede udført i pænt, hvidt gips. Den høje, velskabte kvinde, der var klædt som det sømmede sig en dame af hendes betydning, havde allerede et par gange søgt at tiltrække sig hans opmærksomhed ved at rømme sig på en stilfærdig måde, så at kun han kunne høre det. Julien opdagede endelig hendes store blå, milde øjne og kunne da skønne, at det var ham, hun mente. Han gik hurtigt hen til hendes disk med en rask bevægelse, som om han gik mod fjenden, og tabte i farten sin pakke.

Hvor vil ikke de unge, parisiske gymnasiaster, der allerede, når de er femten år gamle, ved, hvorledes de skal komme ind på et kaffehus, trække på skuldrene ad den unge provinsboer! Men disse unge mennesker, der i femtenårsalderen har så meget snit på sig, begynder allerede, når de er atten, at få simple manerer. Den stærke undseelse, man træffer hos unge mennesker fra provinserne, kan ofte overvindes, og så lærer den én at have en vilje. Da Julien nærmede sig den unge, smukke pige, der var så venlig at lægge mærke til ham, tænkte han, at det var bedst at tale rent ud af posen, og blev modigere, efterhånden som han overvandt sin beskedenhed.

"Undskyld, jomfru," sagde han, "jeg har aldrig før været i Besançon. Jeg ville gerne for gode ord og penge have en kop kaffe og et stykke brød."

Jomfruen trak på smilebåndet og blev derefter rød i hovedet. Hun var bange for, at den unge mand skulle blive genstand for billardspillernes ironiske vittigheder og lade sig skræmme fra at komme igen en anden gang, og sagde, idet hun pegede på et marmorbord, som næsten helt var skjult af den store marmordisk, der sprang frem i salen: "Sæt Dem ned her ved siden af mig!"

I det samme hældede hun sig frem og fik derved lejlighed til at vise sin yppige skikkelse. Julien lagde mærke til, hvor godt hun var skabt, og kom ved det i en helt anden stemning. Hun satte en kop, en sukkerskål og et stykke brød hen for ham, men tøvede med at kalde på den opvarter, der skulle skænke kaffen, fordi hun indså, at hun da ikke længere kunne være under fire øjne med ham. Han sad i tanker og anstillede en sammenligning mellem denne lyse dames muntre skønhed og visse minder, der hyppigt optog ham. Tanken om den lidenskab, han havde været genstand for, skaffede ham af med næsten al hans undseelse.

Den skønne kassererske havde ikke lang tid at betænke sig. Hun så Julien ind i øjnene og sagde: "De får hoste af tobaksrøgen. Kom hellere herhen i morgen tidlig inden klokken otte og spis morgenmad; så er her næsten ingen andre end jeg."

"Hvad hedder De?" spurgte Julien med den lykkelige undseelses kærtegnende smil.

"Amanda Binet."

"Må jeg have lov til om en times tid at sende Dem en pakke af samme størrelse som denne?"

Den smukke Amanda tænkte sig om.

"Der bliver holdt øje med mig. Det, De der beder mig om, kan udsætte mig for folkesnak. Men det er det samme; nu skal jeg skrive mit navn på et kort, så kan De gøre det fast på Deres pakke og sende mig den uden videre."

"Jeg hedder Julien Sorel, jeg har hverken slægt eller bekendte her i Besançon."

"Å, jeg forstår; De er kommet hertil for at gå på juridiske forelæsninger."

"Nej, desværre! Jeg skal på præsteskolen."

Amandas ansigt udtrykte den fuldstændigste opgiven af alt håb. Hun kaldte på en opvarter; nu turde hun nok. Opvarteren skænkede kaffe for Julien uden at se på ham.

Amanda havde nu travlt med at tage imod penge ved disken, Julien følte sig stolt over, at han havde turdet tale til hende. Der opstod en ordstrid ved et af billarderne, spillerne skreg op og modsagde hinanden, så det genlød i salen, til stor forbavselse for Julien. Amanda sad drømmende med nedslagne øjne.

"Om De så synes," bemærkede han pludselig med en vis sikkerhed, "kunne jeg sige, at jeg er Deres fætter."

Den lidt vigtige tone, dette blev sagt i, morede hende. "Han er ikke så tosset," tænkte hun og sagde hurtigt, uden at se på ham, fordi hendes øjne var optaget af at lægge mærke til, om nogen nærmede sig disken: "Jeg er fra Genlis tæt ved Dijon. Sig, at De også er fra Genlis, og at De er min moders fætter."

"Det skal jeg nok."

"Hver torsdag klokken fem om sommeren kommer præsteskolens elever her forbi."

"Hvis De tænker på mig, når jeg kommer forbi, så tag en buket violer i hånden."

Amanda så forbavset på ham, og dette blik forvandlede hans mod til frækhed. Dog blev han rød i hovedet, da han sagde til hende: "Jeg er forfærdelig forelsket i Dem."

"Tal dog ikke så højt," svarede hun forskrækket.

Julien kom til at mindes et løst bind af Rousseaus: *Nouvelle Héloïse*, som han havde fundet i Vergy. Hans hukommelse svigtede ham ikke, og i en halv snes minutter blev han ved at anføre brudstykker af bogen til stor henrykkelse for jomfru Amanda. Han var meget stolt af den lykke, han gjorde, da hun pludselig satte en meget kølig mine op. En af hendes tilbedere havde vist sig i døren til kaffehuset.

Han gik fløjtende hen til disken, idet han høvlede med armene og så på Julien, der, altid rede til at lade sin indbildningskraft udmale sig de største yderligheder, begyndte at forestille sig, at der kunne blive tale om en udfordring. Han blev ganske bleg, skubbede sin kaffekop til side og betragtede opmærksomt sin rival med en sikker mine. Manden bøjede sig ned over disken og skænkede sig på en vis fortrolig måde en cognac. Amanda bød med et blik Julien at slå øjnene ned; han adlød og holdt sig i to minutter ubevægelig på sin plads, bleg, men fattet og optaget af tanken om hvad der nu ville ske. Han så godt ud i dette øjeblik.

Rivalen var blevet forbavset over Juliens øjne. Efter at have tømt sit glas i ét drag sagde han noget til Amanda, stak begge hænderne i lommerne på sin tykke frakke og nærmede sig et

billard fløjtende og uden at tabe Julien af syne. Denne rejste sig op, ude af sig selv af vrede, men han vidste ikke, hvorledes han skulle bære sig ad med at være uforskammet. Han lagde sin lille pakke fra sig og gik med en nok så flot mine henimod billardet.

Forgæves sagde hans klogskab ham, at hans gejstlige løbebane ville være forspildt, hvis han begyndte sin optræden i Besançon med at rage i klammeri. "Det får være," tænkte han, "det skal ikke hedde sig, at jeg er gået af vejen for en uforskammet karl."

Amanda så hans mod, der dannede en skøn modsætning til hans øvrige, troskyldige væsen, og i samme øjeblik foretrak hun ham for den høje, unge, frakkeklædte mand. Hun rejste sig op, lod, som om hun kiggede efter en, der gik forbi ude på fortovet, og stillede sig hastigt mellem ham og billardet.

"Lad være at se skævt til den herre, det er min svoger."

"Hvad kommer det mig ved? Han har set på mig."

"Har De i sinde at bringe mig i forlegenhed? Naturligvis har han set på Dem. Jeg har sagt ham, at De var af min moders slægt, og at De kommer fra Genlis. Han er fra Franche-Comté og har aldrig været på den anden side af Dole ad vejen til Burgund. De behøver derfor ikke at være bange for at sige, hvad De vil."

Julien betænkte sig endnu; men hun tilføjede hurtigt som en kvinde, hvis indbildningskraft havde et stort oplag af løgne på lager: "Naturligvis så han på Dem; for jeg sagde ham jo, hvem De var. Han er altid uopdragen, han har ikke villet fornærme Dem."

Julien blev ved at følge den foregivne svoger med øjnene og så ham skrive sit navn på tavlen ud for det billard, der stod længst

borte. Han hørte ham med sin grove stemme i en truende tone råbe: "Jeg spiller med!" og gik derpå hurtigt forbi jomfru Amanda. Men idet han gjorde et skridt hen imod billardet, greb hun ham i armen og sagde: "De må først betale, hvad De skylder."

"Det har hun ret i," tænkte Julien. "Hun er bange for, at jeg skal gå min vej uden at betale."

Hun var lige så urolig som han og ganske rød i hovedet. Hun gav ham småpenge igen så langsomt som muligt og gentog samtidig med dæmpet stemme: "Gå straks ud af salen, ellers holder jeg ikke mere af Dem; for jeg kan nu alligevel godt lide Dem."

Julien gik også sin vej, men ganske langsomt. "Burde jeg ikke egentlig," gentog han for sig selv, "gå hen og uglese den tølper?" Denne uvished opholdt ham en times tid ude på boulevarden foran kaffehuset, hvor han blev stående for at se, om fyren skulle komme ud. Men da han ikke viste sig, gik han bort.

Han havde kun været nogle timer i Besançon og havde allerede grund til at fortryde sin adfærd. Den gamle overlæge havde, trods sin gigt, givet ham nogle timer i fægtning. Det var al den viden, han havde til rådighed for at stille sin vrede. Dog skulle det ikke have forhindret ham i at udføre sit forsæt, hvis han havde vidst en anden måde at give sin vrede luft på end den at give manden et ørefigen. Hvis det nu skulle være kommet til næveslag, ville hans rival, en høj svær mand, have pryglet ham og ladet ham gå.

"For en sølle djævel som mig," tænkte Julien, "der hverken har penge eller folk, der vil tage sig af ham, er forskellen på en præsteskole og et fængsel rent forsvindende. Jeg må lægge mine

borgerlige klæder af på et eller andet værtshus, hvor jeg så kan iføre mig min sorte kjole. Hvis det nogensinde lykkes mig at komme et par timer ud af præsteskolen, kan jeg godt i den dragt besøge jomfru Amanda." Det var meget rigtigt tænkt; men Julien turde ikke gå ind på noget af de gæstgiverier, han traf på sin vej.

Endelig, just som han atter gik forbi et temmelig beskedent gæstgiversted, der bar det pralende navn: *Gesandternes Hotel*, mødte hans ængstelige blik en svær, endnu ung madams øjne. Hun var rød i kammen, men så glad og munter ud. Han gik hen til hende og fortalte hende, hvad der lå ham på hjerte. "Ja, jeg skal med fornøjelse gemme Deres klæder for Dem og oven i købet sørge for, at de bliver ordentligt bankede. Man kan ikke lade sådan en klædesfrakke hænge uden at se til den." Derpå tog hun en nøgle og førte ham selv ind i et værelse, hvor hun bad ham skrive op på en seddel, hvad han lod blive tilbage.

Da han kom ned i køkkenet i sine sorte klæder, sagde den tykke madam: "Nej, hvor det klæder Dem, hr. Sorel! Nu skal jeg opvarte Dem med en god middag, og," tilføjede hun sagte, "De skal have den for tyve sous, mens alle andre giver halvtreds; for vi må jo spare på Deres mønt."

"Jeg har ti louisdorer på lommen," svarede Julien med en vis stolthed.

"Ih Gud," svarede madammen forskrækket, "tal dog ikke så højt! Der er mange slemme fyre her i Besançon. De penge kunne såmænd blive stjålet fra Dem i en håndevending. Især vil jeg råde Dem til aldrig at gå ind på kaffehusene; for de vrimler af gavtyve."

"Nej virkelig?" sagde Julien og blev lidt betænkelig.

"Kom De bare altid til mig, jeg skal nok lave kaffe til Dem. Her vil De altid træffe en veninde og en god middag til tyve sous. Det skulle jeg mene var godt køb. Sæt Dem nu til bords, så skal jeg varte Dem op."

"Jeg kan ikke spise noget," sagde Julien, "jeg er i alt for stærk sindsbevægelse. Jeg skal lige fra Dem op på præsteskolen."

Den venlige kone proppede hans lommer fulde af mad, inden hun lod ham tage afsked. Hun stod i døren og viste ham, hvad vej han skulle gå, og han begav sig så endelig hen imod det frygtelige sted.

25. Præsteskolen

Han fik langt borte øje på det forgyldte jernkors over døren. Han nærmede sig langsomt og var nær ved at synke i knæ. "Der er altså dette jordiske helvede, som jeg ikke kan komme ud af," tænkte han. Endelig bestemte han sig til at ringe på. Klokken gav genlyd som på et ensomt sted. Efter en halv snes minutters forløb kom en bleg, sortklædt mand og lukkede op. Julien så på ham og slog straks øjnene ned for denne besynderlige portner.

Hans runde øjne var fremspringende og havde grønne pupiller, de mindede om katteøjne; hans øjenlågs ubevægelige omrids tydede på, at han var ude af stand til at vise medfølelse; hans tynde læber tegnede en halvkreds om de fremstående tænder. Ansigtsudtrykket vakte imidlertid ikke nogen forestilling om forbrydelse, men snarere om denne fuldstændige ufølsomhed, der indgyder ungdommen en langt større rædsel. Den eneste følelse, Juliens hastige blik kunne gætte i dette lange, skinhellige ansigt, var en dyb ringeagt for alt, hvad man kunne falde på at tale til ham om, som ikke drejede sig om himmelske anliggender.

Julien gjorde en anstrengelse for at løfte sine øjne og forklarede med en stemme, som hans hjertebanken fik til at skælve, at han ønskede at tale med pastor Pirard, forstanderen for præsteskolen. Uden at sige et ord vinkede den sorte mand til ham, at han skulle følge med. De steg to stokværk op ad en bred trappe med trærækværk, hvis trin havde givet sig, så de hældede helt over mod den side, der var længst borte fra muren, og så ud, som om de var på vej til at falde sammen. En lille dør, oven

over hvilken der sad et sortmalet fyrretræskors som dem, man træffer på kirkegårde, blev åbnet med lidt besvær, og portneren førte ham ind i et mørkt værelse, hvis hvidtede vægge var smykket med to malerier, der med tiden var blevet sorte. Der blev Julien stående alene. Han var ganske betaget; hans hjerte bankede voldsomt; han ville have været glad, om han havde turdet græde. Der herskede dødsstilhed i hele huset.

Efter et kvarters forløb, der forekom ham så langt som en hel dag, kom portneren med det uhyggelige ansigt atter frem på dørtærsklen i værelsets anden ende og gav ham, uden at sige et ord, tegn til at komme derhen. Han trådte ind i et værelse, der var endnu større end det første og dårligt oplyst. Også her var væggene hvidtet med kalkpuds; men der fandtes intet bohave. Kun så Julien i forbigående i et hjørne ved døren en træseng, to halmstole og en lille fyrretræs lænestol uden pude. I den anden ende af værelset så han henne ved et lille vindue med gulnede ruder, foran hvilke der stod nogle forsømte urtepotter med blomster i, en lille mand i en luvslidt præstekjole sidde foran et bord. Han så ud, som om han var vred, og tog, et efter et, en bunke små, firkantede stykker papir, som han ordnede på bordet efter at have skrevet nogle ord på dem. Han lagde ikke mærke til Julien, der stod uden at røre sig midt i stuen på det sted, hvor portneren havde forladt ham, da han atter var gået sin vej og havde lukket døren efter sig.

Således hengik der en halv snes minutter, mens manden stadig blev ved at skrive. Julien var i en så stærk sindsbevægelse, at han syntes, han var lige ved at falde. En filosof ville have kunnet formode, at det var det heftige indtryk, som det hæslige

gør på en sjæl, der er skabt til at elske det skønne; men det ville måske være en fejltagelse.

Endelig så den skrivende op. Julien bemærkede det ikke straks, og selv efter at han havde set det, blev han endnu stående ubevægelig som dødeligt ramt af det frygtelige blik, han var genstand for. Hans forvirrede øjne kunne næppe skelne et langt ansigt fuldt af finner undtagen på panden, der var ligbleg. Mellem de rødplettede kinder og den hvide pande skinnede to små, mørke øjne, der var i stand til at skræmme den modigste. Et tæt, glatkæmmet, ravnsort hår omgav den brede pande.

"Vil De komme nærmere, ja eller nej?" spurgte manden endelig utålmodigt.

Julien gik frem med usikre skridt og standsede endelig mere bleg, end han nogensinde i sit liv havde været, ikke langt fra at falde om, et par skridt fra det lille bord med papirssedlerne på.

"Helt hen," sagde manden.

Julien gik nærmere og strakte hånden ud, som om han søgte noget at støtte sig til.

"Deres navn?"

"Julien Sorel."

"Det har varet noget længe, inden De kom," sagde manden og fæstede på ny sine skrækkelige øjne på ham.

Julien kunne ikke udholde dette blik. Han rakte hånden ud som for at holde sig oppe og faldt, så lang han var, om på gulvet.

Manden ringede. Julien, der kun havde mistet øjnenes brug og kraften til at røre sig, hørte skridt nærme sig. Han blev løftet op og lagt hen på den lille trælænestol, og han hørte den lille

mand sige til portneren: "Han har formodentlig ligfald. Det manglede bare."

Da Julien atter kunne slå øjnene op, sad den rødfinnede mand igen og skrev; men portneren var borte. "Jeg må vise mod," tænkte han, "og navnlig skjule mine følelser." Han følte en forfærdelig kvalme. "Hvis jeg får et tilfælde, hvad vil man da tro om mig?"

Endelig hørte manden op med at skrive og spurgte, idet han så på Julien fra siden: "Er De i stand til at svare mig?"

"Ja," svarede Julien med næppe hørlig røst.

"Nå, det var heldigt."

Den sorte mand havde rejst sig halvt op og ledte utålmodigt efter et brev i bordskuffen, der knirkende gik op. Han fandt det, satte sig langsomt til rette og så igen på Julien med en mine, som om han ville fravriste ham den smule liv, han havde tilbage.

"De er blevet mig anbefalet af pastor Chélan, den bedste sognepræst i stiftet, et af de mest retskafne mennesker, jeg kender, en mand, der i tredive år har været min ven."

"Å, er det pastor Pirard, jeg har den ære at tale med?" sagde Julien med hendøende stemme.

"Naturligvis," svarede forstanderen og så vredt på ham. Og samtidig kom der nyt liv i hans små øjne, mens hans mundvige uvilkårligt gjorde en muskelbevægelse. Han lignede en tiger, der på forhånd nyder den glæde at fortære sit bytte.

"Chélans brev er noget kortfattet," sagde han, som om han talte med sig selv. "*Intelligenti pauca* (jeg forstår en halvkvædet vise). I disse tider gør man klogt i ikke at skrive mere, end man er nødt til." Derpå læste han følgende højt:

"Jeg sender Dem Julien Sorel her fra sognet, som jeg døbte for snart tyve år siden, søn af en rig tømmerhandler, der ikke giver ham noget. Julien vil blive en fremragende arbejder i Herrens vingård. Hans hukommelse og forstand lader intet tilbage at ønske, og han besidder eftertanke. Men vil hans kald vise sig af varighed, og er det oprigtigt ment?"

"Oprigtigt ment?" gentog pastor Pirard med forbavset mine, mens han så på Julien med et allerede mindre umenneskeligt blik. "Oprigtigt ment," gentog han med sænket røst og læste videre.

"Jeg ansøger herved om en friplads for Julien Sorel. Han vil gøre sig værdig til den ved at underkaste sig de nødvendige prøver. Jeg har lært ham lidt teologi, lidt af Bossuets, Arnaults og Fleurys gammeldags lære. Hvis De ikke synes om det unge menneske, så send mig ham tilbage. Forstanderen for tvangsarbejdsanstalten, som De jo kender, byder ham 800 francs for at være huslærer for hans børn. – Jeg har, Gud være lovet, fred i min sjæl og begynder at vænne mig til det slag, der har ramt mig. *Vale et me ama* (Lev vel! Deres hengivne) ..."

Pastor Pirard havde med langsommere tonefald læst underskriften og udtalte med et suk ordet *Chélan*.

"Han er rolig," sagde han. "Ja, hans retskaffenhed fortjente virkelig denne belønning. Gud give mig en lignende i påkommende tilfælde!" Han så op mod himlen og gjorde korsets tegn. Ved synet af dette hellige tegn følte Julien den dybe rædsel aftage, der siden hans indtrædelse i dette hus havde isnet ham.

"Jeg har her tre hundrede og enogtyve unge mennesker, der forbereder sig til at indtræde i den helligste stand," sagde

endelig pastor Pirard i en streng, men ikke ond tone. "Kun en syv-otte af dem er mig anbefalet af mænd som Chélan. De bliver altså den niende blandt tre hundrede og enogtyve. Men min beskyttelse er hverken gunst eller svaghed, den består i en fordoblet omhu og forøget strenghed mod laster. Gå hen og drej nøglen om i den lås!"

Julien gjorde en anstrengelse for at efterkomme befalingen og var så heldig at lade være at falde om. Han lagde mærke til, at et lille vindue ved siden af indgangsdøren vendte ud mod landet. Han så på træerne, og dette syn gjorde ham godt, som om han havde fået øje på gamle venner.

"*Loquerisne linguam latinam* (Kan De tale latin)?" spurgte pastor Pirard ham, da han kom tilbage.

"*Ita, pater optime* (Ja, Deres Velærværdighed)," svarede Julien, der begyndte at komme til sig selv. Vist var det nu imidlertid, at aldrig noget menneske i verden havde forekommet ham mindre velærværdigt end Pirard i den sidste halve time.

Samtalen fortsattes på latin. Udtrykket i præstens øjne blev efterhånden mildere, og Julien fik nogenlunde sin koldblodighed tilbage. "Hvor jeg er svag," tænkte han, "at denne tilsyneladende retskaffenhed kan gøre indtryk på mig. Den mand er sagtens ganske ligefrem en gavtyv ligesom pastor Maslon." Og Julien ønskede sig selv til lykke med, at han havde gemt næsten alle sine penge i sine støvler.

Pastor Pirard hørte Julien i teologi og blev forbavset over, at han kunne så meget. Især steg hans forundring, da han gav ham spørgsmål i den hellige skrift. Men da han kom til kirkefædrenes lære, mærkede han, at Julien næppe kendte

navnene på den hellige Hieronymus, Augustinus, Bonaventura, Basilius og så videre.

"Ja, der har vi denne skæbnesvangre hang til protestantisme," tænkte han, "som jeg altid har bebrejdet Chélan. Grundigt, alt for grundigt kendskab til den hellige skrift."

Julien havde nemlig, uden at han var blevet spurgt om det, talt om den tid, da Mosebøgerne *virkelig* var blevet forfattet.

"Hvortil fører denne evige drøftelse af Skriften," tænkte pastor Pirard, "andet end til den *personlige undersøgelse*, det vil sige den afskyeligste protestantisme? Og ved siden af denne ukloge viden intet om kirkefædrene, der kunne opveje denne tilbøjelighed."

Men forstanderens forbavselse kendte ingen grænser, da han ved at spørge Julien ud om pavens myndighed, belavet på at høre ham udvikle den gamle, gallikanske kirkes grundsætninger, fik hele de Maistres bog anført.

"En besynderlig mand, den Chélan," tænkte han. "Har han ladet ham læse den bog for at lære ham at gøre sig lystig over den?"

Forgæves spurgte han Julien nærmere ud for at prøve på at gætte, om han oprigtigt troede på de Maistres lære. Den unge mand svarede kun efter hukommelsen.

Fra dette øjeblik af var Julien vel tilpas og følte, at han var sig selv mægtig. Efter en meget lang prøve forekom det ham, at Pirards strenghed mod ham kun var påtaget. Og vist er det, at hvis forstanderen for præsteskolen ikke gennem femten års virksomhed havde erhvervet sig den grundsætning, at streng alvor var på sin plads overfor de teologiske studerende, ville han

have omfavnet Julien i logikkens navn, så megen klarhed, tydelighed og nøjagtighed fandt han i hans svar.

"Det er en dristig og sund ånd," tænkte han, "men legemet er skrøbeligt."

"Falder De tit således om?" spurgte han ham på fransk og pegede på gulvet.

"Det er første gang i mit liv, det er hændt mig. Portnerens ansigt havde forskrækket mig," svarede Julien og blev rød som et barn.

Præsten smilede næsten.

"Det er virkningen af denne verdens forfængelige tant. De er sagtens vant til at se smilende ansigter, rene skuepladser for løgn. Sandheden er streng, min gode Sorel; og er ikke også vor opgave her på jorden streng? De må våge over, at Deres samvittighed kan være på sin post mod den svaghed, der består i for stor modtagelighed for det ydres forfængelige ynde."

Derefter begyndte pastoren igen med tydelig glæde at tale latin og sagde: "Hvis De ikke var mig anbefalet af en mand som pastor Chélan, ville jeg tale denne verdens forfængelige sprog til Dem, som De lader til at være vant til, og jeg ville sige til Dem, at den hele friplads, De ansøger om, er en meget vanskelig ting at opnå. Men pastor Chélan ville kun have indladt sig liden fortjeneste ved sine seksoghalvtreds års apostoliske virksomhed, om han ikke kunne råde over en friplads her ved skolen."

Efter disse ord pålagde forstanderen Julien, at han ikke måtte indtræde i nogen som helst forening eller i noget hemmeligt broderskab uden hans samtykke.

"Det giver jeg Dem mit æresord på," svarede han med en ærlig mands overbevisning.

Forstanderen smilede for første gang og sagde: "Det udtryk passer ikke her, det minder for meget om verdslige menneskers forfængelige ære, der fører dem til så mange fejltrin og ofte til forbrydelser. De skylder mig lydighed i henhold til paragraf sytten i den hellige Pius den Femtes bulle *Unam ecclesiam* (én kirke). Jeg er Deres gejstlige foresatte. I dette hus, kære barn, er det at forstå det samme som at adlyde. Hvor mange penge har De?"

"Der har vi det," tænkte Julien, "det var derfor, han sagde: Kære barn! – femogtredive francs, Deres Velærværdighed."

"Skriv omhyggeligt op, hvorledes De anvender disse penge, De vil komme til at aflægge mig regnskab for dem."

Dette pinefulde møde havde varet i tre timer. Pirard kaldte på portneren.

"Vis Julien Sorel op på celle nummer 103," sagde præsten til ham.

Det var en stor udmærkelse, at han indrømmede ham sit eget værelse.

"Bær hans kuffert derop!" tilføjede han.

Julien så ned og genkendte sin kuffert lige ved siden af sig. Han havde i tre timer set på den uden at kende den.

Da han kom op på nummer 103, et lille rum på otte fod i fladeindhold i husets øverste stokværk, så han, at det vendte ud mod volden, og at man hinsides den kunne skimte den smukke slette, som adskilles fra byen ved Doubsfloden.

"Hvilken yndig udsigt!" udbrød han uden egentlig at føle, hvad der lå i disse ord. Den heftige sindsbevægelse, han havde

været i, siden han var kommet til Besançon, havde ganske udtømt hans kræfter. Han satte sig ned ved vinduet på den eneste træstol, der fandtes i cellen, og faldt straks i dyb søvn. Han hørte ikke klokken, hverken da den kaldte til aftensmad, eller da det ringede til bøn. Man havde glemt ham.

Da næste morgen de første solstråler vækkede ham, lå han og sov på gulvet.

26. De unge teologer

Han skyndte sig at børste sin kjole og gik ned. Da han fik skænd af en hjælpelærer, fordi han kom for sent, undskyldte han sig ikke, men lagde armene over kors på brystet og sagde med en angergiven mine:

"*Peccavi, pater optime* (Jeg bekender min synd, Deres Velærværdighed)."

Det var et heldigt indfald, der viste kammeraterne, at han ikke var fra i går. I frikvarteret blev han genstand for almindelig nysgerrighed, men han holdt sig tavs og indesluttet og betragtede ifølge de grundsætninger, han selv havde opstillet, sine tre hundrede og enogtyve kammerater som fjender og pastor Pirard som den farligste af dem alle.

Få dage efter skulle han vælge sig en skriftefader, og der blev overrakt ham en fortegnelse. "Hvem antager de mig for?" tænkte han. "Tror de ikke, jeg ved, hvad jeg har at gøre?" Og han valgte pastor Pirard. Dette skridt var mere betydningsfuldt, end han anede. En lille ung teolog fra Verrières, der straks den første dag havde fattet venskab for ham, lod ham vide, at det vistnok ville have været klogere af ham at vælge næstforstanderen, pastor Castanède, og hviskede til ham, at denne var en fjende af Pirard, der var mistænkt for jansenisme.

Hvor klog Julien end bildte sig ind at være, var dog alle hans første skridt lige så ubesindige som valget af en skriftefader. Da han lod sig føre på vildspor af sin indbildningskraft, antog han sine forsætter for virkeligheder og mente om sig selv, at han var en fuldendt hykler; ja han gik så vidt, at han bebrejdede sig selv

sit held i denne retning som vidnesbyrd om svaghed. Han sagde til sig selv: "Det er jo desværre mit eneste våben. På en anden tid ville jeg ved glimrende våbenbedrifter overfor fjenden have tjent mit brød." Tilfreds med sin adfærd så han sig om blandt sine omgivelser og fandt, at de alle hyklede den reneste dyd.

En halv snes af hans kammerater ansås for meget hellige, fordi de havde syner ligesom den hellige Theresia og den hellige Franciskus, da han på Vernia i Appenninerbjergene blev brændemærket. Men det var en stor hemmelighed, som deres venner søgte at skjule. Disse stakkels, synske, unge mænd var næsten altid på sygehuset. En hundrede stykker af de andre forenede med en kraftig tro en utrættelig flid. De læste, så de blev syge af overanstrengelse, uden dog at lære noget synderligt. Et par andre udmærkede sig ved en virkelig begavelse, blandt dem en, der hed Chazel; men Julien følte sig frastødt af dem og de af ham.

Den øvrige del af de tre hundrede og enogtyve teologer bestod af klodrianer, der ikke var ganske sikre på, at de forstod de latinske ord, de blev ved at gentage så lang som dagen var. De var næsten alle bondesønner, der hellere ville tjene deres brød ved at fremsige latinske gloser end ved at dyrke jorden. Efter at Julien straks de første dage havde gjort denne iagttagelse, sagde han til sig selv, at det ville være ham en smal sag at udmærke sig. "Enhver bestilling trænger til gode hoveder," tænkte han, "for der er altid et eller andet arbejde, der skal gøres. Under Napoleon ville jeg være blevet befalingsmand; blandt disse fremtidige præster vil jeg blive storvikar."

Og han vedblev at anstille sine betragtninger. "Alle disse sølle djævle har siden deres barndom måttet ernære sig ved deres hænders gerning og, lige indtil de kom her, levet af tykmælk og grovbrød. Hjemme i deres stråtækte hytte fik de kun kød et par gange om året. Ligesom de romerske soldater betragtede krigen som en hviletid, er disse plumpe bønder henrykte over skolens vellevned." Julien læste i deres sløve blik aldrig andet end grådigheden før middag og tilfredsheden over at have stillet legemets behov efter måltidet.

Det var den slags mennesker, blandt hvilke han skulle udmærke sig. Men hvad han ikke vidste, og hvad man vel tog sig i vare for at sige ham, det var, at det at være nummer ét i de forskellige fag, dogmatik, kirkehistorie og så videre, der blev foredraget på skolen, i deres øjne kun var en *glimrende synd*. Siden Voltaires tid, siden indførelsen af lovgivende forsamlinger, der i grunden kun vil sige *mistro* og *personlig undersøgelse* og giver folket den fordærvelige vane at nære *mistillid*, synes kirken i Frankrig at have indset, at bøger er de egentlige fjender, og at anse hjerternes underkastelse for det eneste, det kommer an på. At gøre fremgang i studeringer, selv om disse har de hellige ting til genstand, er den med rette mistænkeligt. Hvem skal nemlig forhindre den overlegne mand i at gå over på det andet parti som for eksempel Sieyès eller Gregor! Kirken klamrer sig skælvende til paven som til dens eneste redningsplanke. Kun paven kan prøve at lamme den personlige undersøgelse og ved de gudfrygtige ceremoniers pragt ved hans hof gøre indtryk på de verdslige menneskers sløve og syge sind.

Da Julien var begyndt at skimte disse forskellige sandheder, som dog alle de ord, der tales på en præsteskole, prøver at modsige, henfaldt han i en dyb tungsindighed. Han var meget flittig, og det lykkedes ham hurtigt at lære en mængde ting, der er meget nyttige for en præst, men i hans øjne var meget falske, og som han ikke følte nogen deltagelse for. Men han mente nu engang, at han ikke havde noget bedre at tage sig for.

"Er jeg da rent glemt her på jorden?" spurgte han sig selv. Han vidste ikke, at pastor Pirard havde modtaget og brændt adskillige breve med Dijons poststempel, i hvilke man, trods de særdeles passende vendinger, mellem linjerne kunne læse den stærkeste lidenskab. Et inderligt samvittighedsnag syntes at bekæmpe denne lidenskab. "Heldigvis," tænkte Pirard, "er det i det mindste ikke nogen ugudelig kvinde, den unge mand har været forelsket i."

En dag lukkede han et brev op, der syntes halvt udvisket af tårer, og indeholdt et evigt farvel. "Endelig," hed det, "har Himlen vist mig den nåde at bringe mig til at hade, ikke den, der er skyld i mit fejltrin, han vil altid være mig det kæreste i denne verden, men selve mit fejltrin. Offeret er bragt, min ven; men, som De ser, ikke uden tårer. Hensynet til de væsner, som det er min pligt at sørge for, og som De har holdt så meget af, har sejret. En retfærdig men frygtelig Gud kan ikke længere hævne sig på dem for deres moders forbrydelse. Farvel, Julien, vær retfærdig mod menneskene."

Slutningen af brevet var ganske ulæselig. Der blev opgivet en adresse i Dijon, og dog håbede brevskriverinden, at Julien aldrig ville svare, eller i alt fald, at han ville skrive i udtryk, som en kvinde, der havde omvendt sig, kunne læse uden at rødme.

Juliens tungsind, i forbindelse med den tarvelige kost, som spiseværten leverede for 83 centimer personen, begyndte at påvirke hans helbred, da pludselig en morgen Fouqué trådte ind i hans værelse. "Nå, endelig kom jeg da ind," sagde han. "Jeg har, det være sagt uden bebrejdelse, været fem gange i Besançon for at besøge dig. Det hed sig stadig, at du ikke var til stede. Så satte jeg en mand på vagt ved skolens port. Hvorfor fanden går du aldrig ud?"

"Det kommer af, at jeg vil sætte mig selv på prøve."

"Du er meget forandret. Nå, endelig ser jeg dig da igen. Det har kostet mig ti francs; men det var jo min dumhed, at jeg ikke straks fandt på at stikke portneren dem ud."

De to venner havde meget at sige hinanden. Men da Fouqué kom til at ytre: "Det er sandt, ved du, at dine elevers moder er blevet hellig?" skiftede Julien farve.

Fouqué blev ved at snakke løs i den utvungne tone, der gør et så besynderligt indtryk på en stærkt betaget sjæl, hvis dyrebareste følelser såres, uden at den anden aner det. "Som jeg siger dig, hun er blevet umådelig gudfrygtig. Det hedder sig, at hun gør pilgrimsrejser, til stor skam for pastor Maslon. Han har jo længe udspioneret Chélan; men nu vil borgmesterinden ikke mere vide af ham at sige, og nu skrifter hun i Dijon eller i Besançon."

"Kommer hun til Besançon?" spurgte Julien og blev rød i hovedet.

"Ja, meget tit," svarede Fouqué og så spørgende på ham.

"Har du nogen venstreblade hos dig?"

"Hvad behager?"

"Jeg spørger, om du har nogen venstreblade hos dig," svarede Julien i en ganske rolig tone. "De sælges her for halvanden francs nummeret."

"Hvad for noget! Er der også venstremænd på præsteskolen? Stakkels Frankrig!" tilføjede han, idet han efterlignede pastor Maslons bløde tonefald og skinhellige mine.

Dette besøg ville have gjort et dybt indtryk på vor helt, hvis ikke allerede dagen efter en bemærkning af den lille teolog fra Verrières, der syntes Julien så barnlig, havde bragt ham til at gøre en vigtig opdagelse. Det viste sig nemlig, at hans adfærd, lige siden han var kommet på præsteskolen, kun havde været en fortsat række af forkertheder. Han gjorde bittert nar ad sig selv.

Sagen var, at han med al sin beregning af de vigtigste handlinger i hans liv ikke var tilstrækkelig opmærksom på enkelthederne, der netop her spillede en så væsentlig rolle. Derfor anså hans kammerater ham for fritænker. Han havde røbet sig gennem en række småting. I deres øjne var han overbevist om den umådelige fejl at *tænke* og at *dømme efter eget skøn*, i stedet for blindt at følge autoriteten og mønstret. Pastor Pirard havde ikke været til nogen hjælp for ham; han havde ikke talt et ord til ham udenfor skriftestolen, hvor han endda mere hørte efter end selv sagde noget. Det ville have været en anden sag, om han havde valgt pastor Castanède.

Da Julien først kom under vejr med, hvor galt han havde båret sig ad, kedede han sig ikke længere. Han ønskede at forvisse sig om ondets udstrækning og aflagde derfor til en vis grad den overmodige, hårdnakkede tavshed, han plejede at støde kammeraterne fra sig med. Men nu hævnede de sig på ham. Hans tilnærmelser blev modtaget med en ringeagt, der

nærmede sig til spot, og det gik op for ham, at hver time, han havde tilbragt på skolen, især i fritiden, havde haft følger til gavn eller skade for ham og enten forøget antallet af hans fjender eller vundet ham en og anden kammerats velvilje, der var mere ærlig eller mindre plump end de øvrige. Det var en vanskelig opgave at råde bod på ondet; men Julien var fra nu af på sin post og henvendte sin opmærksomhed på at skabe sig en helt ny karakter.

Således voldte øjnenes udtryk ham stort besvær. Det er ikke uden grund, at man på slige steder går med dem nedslagne. "Hvor var jeg dog hildet i indbildninger, mens jeg var i Verrières", tænkte han, "når jeg troede, at det var at leve. Det var kun en forberedelse til livet. Nu ser jeg først verden, sådan som jeg vil finde den, lige indtil jeg har spillet min rolle til ende, omgivet som jeg er af virkelige fjender. Hvor er det dog umådelig vanskeligt at skulle hykle hver time på dagen, det er et rent herkulesarbejde. Nutidens Herkules er Sixtus den Femte, der femten år i træk var nødt til ved sin beskedne optræden at narre fyrre kardinaler, som i hele hans ungdom havde set ham heftig og overmodig."

Og han sagde ærgerlig til sig selv: "Viden betyder altså intet her. Det er kun tilsyneladende, at det betyder noget at gøre fremgang i dogmatik, kirkehistorie og de øvrige fag, alt, hvad der bliver sagt i den retning, er kun bestemt til at narre tosser som mig i en fælde. Mine fortjenester bestod desværre kun i de hurtige fremskridt, jeg gjorde, i min evne til at tilegne mig disse barnagtigheder. Skulle de andre i grunden tillægge dem deres sande værd og bedømme dem ligesom jeg? Og så var jeg dum nok til at gøre mig til af det! Den udmærkelse, jeg

bestandig har opnået, har ikke nyttet mig til andet end til at skaffe mig bitre fjender. Chazel, der ved mere end jeg, skriver altid med vilje i sine stile en eller anden dumhed, der sætter ham længere ned. Hvis hans afhandling bliver den bedste, sker det af uagtsomhed. Hvor ville et eneste ord af Pirard have kunnet gavne mig!"

Da Julien først var kommet ud af sin vildfarelse, blev de lange andagtsøvelser, såsom at bede sin rosenkrans fem gange om ugen, synge salmer i "Jesu hellige Hjerte"-klostret, der havde forekommet ham så uendelig kedsommelige, hans kæreste adspredelser. Ved at prøve sig nøje og især vogte sig for at overdrive sine anlæg kom Julien bort fra at efterligne de præsteelever, der tjente de andre som mønstre, i på én gang at tragte efter hvert øjeblik at udføre betegnende handlinger, der kunne bevise en art kristelig fuldkommenhed. På en præsteskole kan blot den måde, hvorpå man spiser et blødkogt æg, antyde éns fremgang i et gudhengivent liv.

Hvis læseren skulle trække på smilebåndet ad dette, vil han måske være så god at mindes de fejl, abbed Delille gjorde sig skyldig i med hensyn til det at spise et æg, da han engang blev indbudt til frokost hos en fornem dame ved Ludvig den Sekstendes hof.

Julien stræbte først at nå til det standpunkt, der betegnes ved *non culpa*, det vil sige den egenskab hos en ung teolog, at hans gang og måden, hvorpå han bevæger arme, øjne og så videre, ikke minder om noget verdsligt, uden dog endnu at give ham udseende af et væsen, der er helt optaget af tanken om det andet liv og forestillingen om det jordiske livs fuldstændige intethed.

Han fandt uophørligt på væggene i gangene kradset op med kul sætninger som følgende: Hvad er tres års prøvelser i sammenligning med en evig fryd i Himlen eller en evig pine i Helvedes flydende olie! Han ringeagtede dem ikke længere, men indså, at man bestandig måtte have dem for øje. "Hvad vil jeg komme til at bestille hele mit liv?" spurgte han sig selv og svarede: "Jeg skal sælge de troende en plads i Himlen. Hvorledes skal denne plads blive dem synlig anderledes end gennem forskellen mellem mit og en lægmands ydre?"

Trods flere måneders uafladelige agtpågivenhed så Julien endnu ud, som om han *tænkte*. Hans måde at bevæge øjnene på og mundens stilling tydede ikke på den inderlige tro, der blindt underkaster sig alt, endog martyrdøden. I den retning måtte han til sin fortrydelse se sig overgået af de mest klodsede bønder. De havde nu for øvrigt gode grunde til ikke at se ud, som om de tænkte.

På de store helligdage fik præsteskolens elever medisterpølse med rødkål. Hans sidemænd ved bordet lagde mærke til, at dette traktement ikke gjorde videre indtryk på ham, og så deri et væmmeligt træk af dum skinhellighed, så at denne forbrydelse skaffede ham mange fjender. "Sikken storborger," sagde de, "sikken kræsen rad! Han lader, som om han ikke bryder sig om sådan udmærket kost. Medisterpølse med rødkål! Hvor han er hoven!" Og Julien udbrød i sine mismodige øjeblikke: "Hvor de bønderknøse har en stor fordel fremfor mig i deres uvidenhed! Dem behøvede deres lærer ikke, da de kom her til præsteskolen, at skaffe af med en mængde verdslige forestillinger som dem, jeg bragte med, og som de, hvor megen umage jeg end gør mig, kan læse ud af mit ansigt."

Julien iagttog med en opmærksomhed, der grænsede nær op til misundelse, de mest klodsede af de unge bønder, der kom til skolen. I det øjeblik de lagde deres noprede klædesjakke for at tage præstekjolen på, indskrænkede deres opdragelse sig til en grænseløs ærbødighed for rede penge. Deres lykke bestod, ligesom hos heltene i Voltaires romaner, navnlig i at få noget godt til middag, og de havde næsten alle en medfødt ærbødighed for dem, der går med fine klæder. Denne sidste følelse forklarer den måde, hvorpå vore domstole fordeler retfærdigheden. De gentog ofte indbyrdes: "Hvad kan man vinde ved at føre sag imod dem, der har grunker?" Man kan deraf slutte sig til deres ærefrygt for den allerrigeste, nemlig regeringen. Blandt bønderne i Franche-Comté anses det for uforsigtigt at undlade at sætte et ærbødigt smil op ved det blotte navn: amtmanden. Men uforsigtighed hos en fattig mand bliver hurtigt straffet med mangel på et tørre brød.

Efter at Julien i den første tid havde følt en ringeagt, der ofte var nær ved at tage vejret fra ham, kom han til sidst til at føle medlidenhed med sine kammerater. De fleste af dem havde fædre, som det ofte var hændt, når de en vinteraften kom hjem i deres stråtækte hytte, hverken at finde brød, kastanjer eller kartofler. Han sagde derfor til sig selv, at der ikke var noget underligt i, at en lykkelig mand i deres øjne var først og fremmest en, der havde fået en god middag, og dernæst en, der havde gode klæder. "Mine kammerater har et sikkert kald, det vil sige, de ser i stillingen som præst en bestandig vedvaren af den lykke at få god middagsmad og varme vinterklæder."

Han kom tilfældigt til at høre en ung præsteelev med nogen indbildningskraft sige til sin sidemand: "Hvorfor skulle jeg ikke

kunne blive pave lige så vel som Sixtus den Femte? Han vogtede jo svin."

"Det er jo kun italienere, der bliver paver," svarede den anden. "Men embederne som storvikarer, provster og måske biskopper vil de nok lade os trække lod om. Bispen i Châlons er bødkersøn ligesom jeg."

Forstanderen lod en dag Julien kalde op til sig midt under en forelæsning i dogmatik og spurgte ham med et strengt blik: "Hvad skal det betyde, som står skrevet på dette spillekort?" Julien læste: "Amanda Binet i *Giraffen*, inden klokken otte. Husk at sige, at De er fra Genlis, og at De er min moders fætter." Han var straks klar over den fare, der truede ham, og indså, at pastor Castanèdes politi havde stjålet denne adresse fra ham. Han svarede, idet han så på pastor Pirards pande, da han ikke kunne udholde hans frygtelige blik: "Den dag, da jeg kom hertil, var jeg bange, for pastor Chélan havde sagt mig, at det var et sted, hvor angiverier og alle slags ondskaber gik i svang, og hvor man opmuntrede spioneri og sladder blandt kammeraterne. Himlen vil det således for at vise de vordende præster, hvordan livet er, og indgyde dem lede til verden og dens forfængelige pragt."

"Vil De smøre mig om munden med den slags fraser?" sagde Pirard rasende.

"I Verrières pryglede mine brødre mig, når de havde grund til at være misundelige på mig," vedblev Julien koldt.

"Til sagen, til sagen!" udbrød forstanderen næsten ude af sig selv.

"Den dag, jeg henad middag kom til Besançon," fortsatte Julien uden i mindste måde at lade sig skræmme, "var jeg sulten

og gik ind på et kaffehus. Mit hjerte var opfyldt af lede ved et så vanhelligt sted; men jeg tænkte, at jeg der ville kunne spise en billigere morgenmad end på et gæstgiversted. En dame, der så ud til at være værtinde der i huset, fik medlidenhed med mit ukendskab til forholdene og sagde, at Besançon er fuld af gavtyve, og at hun var bange for, at der skulle tilstøde mig noget, men at jeg i så fald kunne søge tilflugt hos hende og sende bud til hende inden klokken otte, og at jeg, hvis portneren ikke ville besørge mit ærinde, skulle sige, at jeg var hendes søskendebarn og hørte hjemme i Genlis ..."

"Vi skal snart få at vide, hvorledes det forholder sig med det vrøvl," sagde pastor Pirard, mens han uroligt gik op og ned i værelset. "Gå op på Deres celle!"

Han fulgte efter Julien og låsede døren. Så snart den unge mand var blevet ene, gav han sig til at efterse sin kuffert, hvor han på bunden havde haft det skæbnesvangre kort skjult. Der manglede ikke noget, men det var tydeligt, at nogen havde rodet i kufferten, skønt han altid selv havde nøglen hos sig. "Hvilket held," tænkte han, "at jeg aldrig har brudt mig om at få lov til at gå ud! Nu forstår jeg, hvorfor Castanède så tit med en vis venlighed tilbød mig det. Jeg kunne godt have været svag nok til at skifte klæder og gå hen og besøge den smukke Amanda, og så havde jeg været fortabt. Da de nu så, at de ikke på den måde kunne få nogen glæde af oplysningen, har de meldt mig for dog at få noget udbytte af det."

To timer efter lod forstanderen ham kalde ned til sig. "De har ikke løjet," sagde han med et mindre strengt blik. "Men at gemme det kort vidner om en uforsigtighed, som De ikke gør

Dem nogen forestilling om. Usalige unge mand! Måske vil det om ti år skade Dem."

27. De første livserfaringer

Læseren vil nok tilgive forfatteren, at han kun meddeler meget få nøjagtige og bestemte kendsgerninger om dette afsnit af Juliens liv. Ikke fordi der mangler sådanne; tværtimod. Men måske er det, han oplevede på præsteskolen for mørkt for den lyse farve, forfatteren har søgt at bevare på disse blade. De samtidige, der lider under visse forhold, kan kun mindes dem med en vis rædsel, der lammer enhver fornøjelse, selv den at læse en roman.

Julien havde kun lidet held med sine forsøg på hyklerske gebærder og henfaldt undertiden til den største lede og selvopgivelse. Den ringeste hjælp udefra ville have været nok til at hæve hans mod, og den vanskelighed, der skulle overvindes, var ikke stor; men han var så ene som en båd midt ude på Atlanterhavet, og han sagde til sig selv: "Selv om jeg havde held med mig, så er det dog skrækkeligt at tænke sig, at man skal tilbringe et helt liv i så dårligt selskab: frådsere, der kun tænker på den flæskekage, de skal have til middag, eller folk som Castanède, der ikke gyser tilbage for nogen forbrydelse. De vil komme til magten, men for hvilken pris, du gode Gud! – Jeg læser over alt, at menneskets vilje er stærk; men er den stærk nok til at få bugt med en sådan lede? De store mænds opgave har været let, de fandt faren skøn, hvor frygtelig den end var; men hvem andre end jeg kan fatte den hæslighed, jeg er omgivet af?"

Det var den hårdeste prøve i hans liv. Det var ham så let at lade sig hverve til en af de hærafdelinger, der lå i garnison i

Besançon! Han kunne give undervisning i latin, han behøvede kun så lidt til sit underhold! Men så havde han måttet opgive sin løbebane, så var der ikke længere nogen fremtid for hans indbildningskraft. Det ville været det samme som at dø. Disse sørgelige dage gik så ensformigt, at det vil være tilstrækkeligt at skildre en enkelt af dem.

Han tænkte en morgen: "Jeg har så tit været indbildsk af, at jeg var forskellig fra de unge bondesønner, men jeg har levet længe nok til at føle, at forskellighed avler had." Denne store sandhed var netop blevet ham indprentet ved et uheld, der berørte ham pinefuldt. Han havde i otte dage bestræbt sig for at tækkes en af de kammerater, der havde ry for at være hellig, og spadserede netop med ham i gården og hørte ydmygt på de gyseligste dumheder. Pludselig trak der et uvejr op, tordenen begyndte at brage, da på engang den hellige unge mand udbrød: "Hør nu, enhver er sig selv nærmest, jeg vil ikke rammes af lynet! Gud kunne gerne lade en lynstråle slå ned mod en ugudelig som Dem, en ren Voltaire." Derefter skubbede han på en rå måde kammeraten fra sig. Med tænderne sammenbidte af raseri og øjnene vendt mod den af lyn gennemfurede himmel udbrød Julien: "Jeg ville fortjene at gå til grunde, hvis jeg faldt i søvn under uvejret. Jeg vil prøve på at vinde et andet hældøre."

Derpå gik han ind for at overvære pastor Castanèdes foredrag over kirkehistorie. Der blev den dag for disse bønderknøse, der havde så stor en skræk for møjsommeligt arbejde og en fattigdom som deres fædres, udviklet, at regeringen, der stod for dem som et skræmmebillede, ikke havde nogen virkelig berettiget magt uden i kraft af en

fuldmagt fra Guds statholder på jorden, og der blev sagt: "Gør jer værdige til pavens godhed ved et helligt liv og ved lydighed! Vær bøjelige som en stok i hans hænder, så skal I opnå en høj stilling, hvor I skal byde uden at være noget som helst tilsyn underkastede, en livsvarig stilling, hvis løn regeringen betaler med en tredjedel, mens de troende, under påvirkning af jeres forkyndelse af ordet, udreder de to andre tredjedele."

Da pastor Castanède efter forelæsningen gik ud i gården, sagde han til de unge teologer, der havde slået kreds om ham: "Om en præst kan man med fuld sandhed sige: Som manden, så stillingen. Jeg har kendt små kald ude i bjergene, hvis tilfældige indtægter var meget mere værd end mange kald i byerne. Der var lige så store indkomster i penge og så desuden fede kapuner, æg, frisk smør og andet småredsel. Og der er præsten afgjort nummer ét, der holdes ikke et gilde, uden at han er med" og så videre ...

Næppe var præsten gået op igen på sit værelse, før eleverne delte sig i grupper. Julien var ikke med i nogen af dem; man lod ham skøtte sig selv som et skabet får. Nu så man i alle grupper en elev kaste en skilling i vejret for at se, om det blev plat eller krone; og når han gættede rigtigt, sluttede hans kammerater deraf, at han snart ville få et af de kald med dygtig meget småredsel.

Derefter blev der fortalt anekdoter. En ung teolog, der næppe havde været ordineret et år, havde foræret en gammel sognepræsts pige en tam kanin og var i den anledning blevet ansat som hans kapellan, og da præsten få måneder efter døde, havde han fået hans gode kald. En anden havde været så heldig at blive udpeget som efterfølger i et kald i en stor, velhavende

flække af den gamle, lamme præst, fordi han omhyggeligt skar kyllingerne itu for ham ved bordet. Præsteeleverne gør sig, som alle unge mennesker i de forskellige livsstillinger, overdrevne forestillinger om virkningen af slige små midler, der har noget usædvanligt ved sig og derfor gør indtryk på indbildningskraften.

"Jeg må vænne mig til den slags samtaler," tænkte Julien.

Når de ikke passiarede om medisterpølser og gode kald, underholdt de sig om den verdslige del af de gejstlige læresætninger, om stridighederne mellem amtmænd og biskopper, mellem borgmestre og præster. Julien skimtede deri en forestilling om en anden gud, men en gud, der var langt mere frygtelig og langt mere mægtig end den første. Denne anden gud var paven. Man hviskede til hinanden, men kun ganske sagte og når man var sikker på, at pastor Pirard ikke kunne høre det, at når paven ikke gjorde sig den ulejlighed at udnævne alle amtmænd og borgmestre i Frankrig, så var det, fordi han havde overdraget omsorgen for dette til den franske konge ved at kalde ham kirkens ældste søn.

Det var omtrent på denne tid, at Julien mente, han kunne styrke sin anseelse ved hjælp af de Maistres bog om pavemagten. Sandt at sige forbavsede han sine kammerater, men også det var en ulykke. Han mishagede dem ved bedre, end de selv ville have kunnet gøre det, at udvikle deres egne anskuelser. Pastor Chélan havde været uforsigtig med Julien, ligesom han havde været det for sit eget vedkommende. Efter at han havde vænnet ham til at drage sikre slutninger og ikke lade sig smøre om munden af intetsigende talemåder, havde han forsømt at gøre ham opmærksom på, at denne vane hos en lidet

anset person er en forbrydelse, eftersom enhver rigtig fornuftslutning er en fornærmelse mod de andre.

Juliens klare måde at udtrykke sig på blev altså en ny forbrydelse i kammeraternes øjne, og de var så heldige, ved stadig at beskæftige deres tanker med ham, at finde på et enkelt ord, der i sig udtrykte den rædsel, han indgød dem. De gav ham nemlig øgenavnet *Morten Luther*, navnlig, plejede de at sige, på grund af den djævelske logik, der gør ham så overmodig.

Adskillige af de unge teologer havde friskere farve end han og kunne med rette anses for smukkere unge mennesker end han, men han havde hvide hænder og kunne ikke dølge visse vaner, der tydede på en finere omhu for renlighed med sin person. Men dette fortrin gjaldt ikke i det bedrøvelige hus, hvor skæbnen havde hensat ham. De smudsige bønder, i hvis midte han levede, sagde om ham, at han havde meget løse sæder.

Forfatteren er bange for at trætte læseren med beretningen om vor helts mange uheld. Således prøvede for eksempel de stærkeste blandt hans kammerater på at prygle ham. Han blev da nødt til at væbne sig med en passer og give dem at forstå, men kun ved tegn, at han agtede at gøre brug af den, om det skulle vise sig fornødent. I en spions melding kan tegn nemlig ikke tage sig så fordelagtigt ud som ord.

28. En kirkelig fest

Det nyttede ikke Julien, at han gjorde sig lille og dum. De syntes alligevel ikke om ham, han var alt for forskellig fra de andre. "Og dog," sagde han til sig selv, "er alle disse lærere kloge og udvalgte folk. Hvor kan det være, at de ikke synes om min ydmyghed?" Kun én syntes ham at misbruge hans villighed til at tro alt og give det udseende af, at han tog alt for gode varer. Det var pastor Chas-Bernard, leder af ceremonierne i domkirken, hvor han i femten år var blevet holdt hen med løfter om en stilling som kannik, og som foreløbigt ledede de homiletiske øvelser ved præsteskolen. I den tid, da Julien endnu var forblindet, var det et af de kurser, hvor han til stadighed udmærkede sig. Pastor Chas havde i den anledning vist ham sit venskab og plejede, når han gik fra forelæsningen, at tage ham under armen og gå en vending med ham i haven.

"Hvor vil han hen?" tænkte Julien, når præsten timer igennem til hans forbavselse talte med ham om de prydelser, domkirken besad. Den ejede sytten guldbroderede korkåber, foruden sørgeprydelserne. Man satte store forhåbninger til den gamle assessorinde de Rubempré, der i en alder af halvfems år i det mindste i halvfjerds år havde gemt kjolerne fra sit bryllup, der var af svær guldbrokade. "Vil De bare tænke Dem, min ven," sagde pastor Chas, idet han pludseligt standsede med vidt opspilede øjne, "at der er så meget guld på det tøj, at det kan stå af sig selv. Det er en almindelig antagelse i Besançon, at domkirkens kostbarheder ved assessorindens testamente vil blive forøget med over ti korkåber, ikke at tale om en fire-fem

messehagler til de store højtider. Ja, jeg tror endog," sagde præsten videre med sænket røst, "at jeg har grund til at antage, at assessorinden vil efterlade os otte prægtige, sølvforgyldte armlysestager, som man formoder i sin tid blev købt i Italien af hertug Karl den Dristige af Burgund, som en af hendes forfædre var i stor gunst hos som minister."

"Hvor vil han dog hen," tænkte Julien, "siden han bliver ved at tale om disse efterladenskaber? Nu har han længe nok forberedt sagen nok så behændigt, og dog får jeg stadig ikke noget ud af ham. Han må have stor mistro til mig. Han er endnu snildere end alle de andre, hvis hemmelige formål man altid kan gætte, når der er gået en fjorten dages tid. Jeg kan tænke mig til, at det må være, fordi hans ærgerrighed har lidt i femten år."

En aften, midt under en våbenøvelse, blev Julien kaldt op til forstanderen, der sagde til ham: "I morgen holdes Jesu Legemsfest. Pastor Chas-Bernard har brug for Dem til at hjælpe ham med at pynte kirken. Gå hen til ham og gør, hvad han siger!" Derpå kaldte han ham tilbage og sagde i en medfølende tone: "Det bliver nu Deres sag, om De vil benytte lejligheden til at se Dem om i byen."

"*Incedo per ignes* (jeg skrider frem gennem ildsluer)," tænkte Julien.

Næste morgen ganske tidligt begav han sig med nedslagne øjne til domkirken. Synet af gaderne og det liv, der begyndte at røre sig i byen, opmuntrede ham. På alle kanter var folk i færd med at beklæde husenes forside til optoget. Al den tid, han havde tilbragt på præsteskolen, syntes ham nu kun et øjeblik. Hans tanker var dels i Vergy, dels hos den smukke Amanda Binet, som han godt kunne være så heldig at møde, da hendes

kaffehus lå tæt ved. Han fik langt borte øje på pastor Chas-Bernard, en tyk mand med glad mine og åbent ansigt, der stod på domkirkens tærskel og i en sikker tone på afstand råbte til ham: "Jeg ventede Dem, mit kære barn; vær velkommen! Vi vil få et langvarigt og strengt arbejde i dag; lad os derfor først styrke os ved en lille nydelse, så kan vi spise morgenmad klokken ti under højmessen."

"Jeg ønsker, hr. pastor," sagde Julien med alvorsmine, "ikke at være alene et eneste øjeblik. Vær så god at lægge mærke til, at jeg kom herhen klokken ét minut i fem." Og han pegede i det samme på tårnuret over deres hoveder.

"Nå, så De er bange for de små, ondskabsfulde fyre deroppe på skolen? Det er meget enfoldigt af Dem at bryde Dem om sligt. Er en vej mindre skøn, fordi der er torne i de hække, der går langs med den? Den rejsende fortsætter sin vej og lader de slemme torne passe sig selv. Men lad os tage fat, min kære ven, lad os tage fat!"

Pastor Chas havde ret, når han sagde, at det ville blive et hårdt arbejde. Der havde den foregående dag været holdt en stor sørgefest i kirken, så at man ikke havde været i stand til at træffe sine forberedelser. På en eneste formiddag skulle derfor alle de gotiske piller, der skiller de tre kirkeskibe, beklædes med rødt damask i en højde af tredive fod. Biskoppen havde ladet fire tapetserere komme med dagvognen fra Paris; men de kunne ikke overkomme arbejdet, og i stedet for at hjælpe på deres besançonske værkfællers mangel på greb på sagen, gjorde de nar ad deres ubehjælpsomhed og forøgede derved forvirringen.

Julien indså, at han blev nødt til selv at krybe op på stigen, og her kom nu hans behændighed ham til gode. Han påtog sig at vise byens egne tapetserere til rette, og præsten så ham til sin store henrykkelse klatre fra stige til stige. Da alle pillerne var betrukket med damask, blev der spørgsmål om at anbringe fem vældige fjerbuske på den store tronhimmel, en rig forsiring af forgyldt træ, båret af otte snoede søjler af italiensk marmor, oven over hovedaltret. For at komme derhen måtte man krybe langs en gammel, ormstukken trægesims i en højde af fyrre fod over gulvet.

Synet af denne farlige vej havde taget modet fra de parisiske tapetserere, der hidtil havde været i et så strålende lune. De stod nede på gulvet og så op, talte i munden på hinanden, men undlod stadig at krybe derop. Da greb Julien fjerbuskene, steg op på stigen og løb hen og anbragte prydelserne som en krans midt på tronhimlen. Da han atter krøb ned ad stigen, trykkede præsten ham i sine arme og udbrød: "*Optime*! (Det er udmærket!) Det skal jeg fortælle biskoppen!"

Morgenmaden klokken ti var meget vellykket. Aldrig havde pastor Chas set sin kirke så strålende. "Kære discipel," sagde han til Julien, "min moder har lejet stole ud i denne ærværdige domkirke, så at jeg på en måde er blevet opammet her. Rædselsperioden ødelagde os, men jeg var da allerede otte år og gjorde tjeneste ved messer i husene og fik altid kosten på de dage. Ingen kunne bedre end jeg lægge en korkåbe sammen uden at brække besætningen. Siden Napoleon igen indførte den offentlige gudstjeneste, har jeg haft den lykke at lede alt i vor ærværdige domkirke. Fem gange om året kan mine øjne fryde sig over at se den smykket med disse skønne prydelser, men

aldrig har den taget sig så strålende ud, aldrig har de damaskes strimler været så godt anbragt og siddet så tæt ind til pillerne som i dag."

"Nå, endelig vil han betro mig sin hemmelighed," tænkte Julien. "Nu taler han til mig om sig selv, nu åbner han sit hjerte."

Men der kom ikke et eneste uforsigtigt ord over præstens læber, skønt han åbenbart var i stemning. "Og dog har han taget dygtigt fat i kirken," tænkte Julien; "han er lykkelig, og der er ikke blevet sparet på den gode vin. Hvilken mand, hvilket mønster til efterfølgelse! Han skal have medaljen!" (Det var et udtryk, han havde lært af den gamle overlæge).

Da det nu ringede til højmesse, ville Julien tage en messesærk på for at følge efter biskoppen i det prægtige optog. "Hvad tænker De på?" udbrød pastor Chas. "Hvem skulle så holde øje med tyvene? Optoget trækker forbi, men De og jeg skal holde vagt. Vi må være glade, om der kun kommer til at mangle et par alen af de smukke guldtresser om soklen på pillerne. Det er også en gave fra fru de Rubempré; den hidrører fra hendes oldefader, den berømte greve. Det er det pure guld, min kære ven," hviskede præsten ham i øret med den inderligste overbevisning, "alt sammen ægte. Vil De nu holde vagt i den nordre fløj og love mig, at De ikke vil gå derfra, så skal jeg passe på den søndre og på midterskibet. Hold især øje med skriftestolene! Der plejer de tyvagtige kvinder at sidde og lure på det øjeblik, da vi vender ryggen til."

Just som han havde talt færdig, slog klokken kvart i elleve, og den store klokke begyndte at ringe med fuld kraft. Julien blev bevæget ved at høre dens fulde, højtidelige klang, og hans indbildningskraft førte ham højt op over jorden. Denne

stemning forstærkedes yderligere ved duften af røgelsen og rosenbladene, der blev kastet foran hostien af de små børn, der var klædt ud som engle. Han burde måske ved klokkens dybe toner kun have tænkt på tyve mands arbejde, betalt med halvtreds centimer hver, og hjulpet af en snes troende. Han burde måske have tænkt på sliddet på rebene og tømmerværket og det farlige ved selve klokken, der falder ned en gang hvert andet århundrede, og tænkt over, hvorledes man skulle kunne indskrænke ringernes arbejdsløn eller betale dem med et afladsbrev eller en anden gunst fra kirkens side, der ikke angriber pungen. Men i stedet for at hengive sig til slige praktiske betragtninger sværmede Juliens sjæl, begejstret af disse mandige og fyldige toner, om i et tænkt rum.

Han vil aldrig blive hverken en god præst eller en dygtig embedsmand. Sjæle, der lader sig således påvirke, dur i det højeste til at skabe en kunstner. Her viser Juliens indbildskhed sig i sit fulde omfang. Af hans kammerater på præsteskolen ville måske en halvhundrede stykker, opskræmmede til opmærksomhed på livets virkelighed af det offentlige had og den jakobinisme, som man viser dem liggende i baghold bag hver en hæk, ved at høre domkirkens store klokke kun have tænkt på ringernes arbejdsløn og med kløgtig beregning undersøgt, om folkets rørelse var de penge værd, der blev betalt ringerne. Hvis Julien havde villet beskæftige sig med kirkens rent ydre fordele, ville hans indbildningskraft, når den skød ud over målet, have tænkt på at spare kirkerådet fyrre francs og ladet lejligheden gå glip til at undgå en udgift på femogtyve centimer.

Mens optoget i det skønneste vejr af verden langsomt bevægede sig gennem byen og standsede ved de strålende hvilealtre, som alle myndigheder havde kappedes om at rejse, var kirken blevet liggende i dyb stilhed i et halvmørke, hvor der herskede en behagelig kølighed, og hvor det endnu duftede af blomster og røgelse. Stilheden og køligheden under de høje hvælvinger gav Juliens drømme et endnu mildere præg, og han frygtede ikke for at blive afbrudt af præsten, fordi denne var beskæftiget i en anden del af kirken. Hans sjæl havde næsten frigjort sig for sit jordiske hylster, mens han med langsomme skridt vandrede rundt i den nordre fløj af domkirken, som det var betroet ham at bevogte. Han var så meget roligere, som han havde forvisset sig om, at der i skriftestolene kun befandt sig nogle gudfrygtige kvinder. Hans øjne stirrede uden at se.

Imidlertid forsvandt hans adspredthed til en vis grad ved synet af to velklædte kvinder, der knælede, den ene i en skriftestol, den anden tæt ved det på en stol. Hvad enten det nu kom af en ubestemt følelse af hans pligter, eller det var beundring for damernes smagfulde, skønt tarvelige dragt, lagde Julien mærke til, at der ikke var nogen præst i skriftestolen, og han undrede sig over, at de fine damer ikke, hvis de var gudfrygtige, knælede ved et eller andet hvilealter eller, hvis de var verdsligt sindede, sad på forreste række og tog sig ud på en altan. Men da deres kjoler sad godt på de yndefulde skikkelser, sagtnede han sine skridt for bedre at kunne iagttage dem.

Da den dame, der sad i skriftestolen hørte lyden af Juliens trin midt i den dybe stilhed, vendte hun hovedet om, udstødte et højt skrig og besvimede, idet hun bagover faldt på knæ.

Hendes veninde skyndte sig hen for at komme hende til hjælp. Nu så Julien den besvimede dames skulder og fik øje på et flettet halsbånd med store ægte perler, som han kendte så godt, ligesom også håret sagde ham, at det var fru de Rênal. Veninden, der stod og holdt på hendes hoved og søgte at forhindre hende i at falde helt omkuld, var fru Derville. Ude af sig selv styrtede Julien sig frem; hvis han ikke havde understøttet dem, ville de måske begge være tumlet over ende. Han så fru de Rênals blege hoved hænge bevidstløst ned over hendes skulder og hjalp knælende veninden med at give det ryglænet af en stol til støtte.

Da fru Derville vendte sig om og genkendte ham, sagde hun til ham i største vrede: "Skynd Dem bort, og lad hende ikke atter få Dem at se! Synet af Dem kan jo kun indgyde hende rædsel, hun, der var så lykkelig, før hun lærte Dem at kende! De har båret Dem hæsligt ad. Gå dog Deres vej, om De har mindste skam i livet!" Dette blev sagt i en så myndig tone, og Julien var i dette øjeblik så svag, at han straks fjernede sig. "Fru Derville har altid hadet mig," tænkte han.

I samme øjeblik genlød de første præsters snøvlende sang i kirken, hvor optoget nu var ved at vende tilbage. Pastor Chas-Bernard kaldte flere gange på Julien, der i førstningen ikke kunne høre ham, og kom til sidst hen og tog ham ved armen bag en pille, hvor han stærkt betaget havde skjult sig. Han ville forestille ham for biskoppen. "De har det ikke godt, mit barn," sagde præsten, da han så ham ganske bleg og ude af stand til at gå. "De har overanstrengt Dem." Og han tog ham under armen. "Kom, sæt Dem på den skammel der ved vievandskummen bag ved mig, så skal jeg skjule Dem." De stod nu henne ved

hovedindgangen. "Vær De kun rolig; det vil endnu vare godt og vel en snes minutter, før Hans Højærværdighed viser sig. Se, De kan sætte Dem! Når han kommer forbi, skal jeg rejse Dem op; for jeg er, trods min høje alder, Gud være lovet, stærk og kraftig."

Men da bispen gik forbi, rystede og bævede Julien endnu så stærkt, at pastor Chas opgav tanken om at forestille ham og sagde til ham: "De skal ikke være bedrøvet over det, jeg skal nok en anden gang finde en lejlighed."

Om aftenen lod han til præsteskolens kapel bringe ti pund vokslys, som han sagde var blevet sparet ved Juliens omsorg og den hurtighed, han havde slukket lysene med. Det var så langt fra sandheden som vel muligt. Den stakkels knøs' eget lys var blevet slukket. Han havde ikke, siden han havde set fru de Rênal igen, haft tanke for nogen verdens ting.

29. Den første forfremmelse

Julien var endnu ikke kommet sig efter den adspredthed, mødet i domkirken havde hensat ham i, da den strenge pastor Pirard en morgen lod ham kalde til sig og sagde: "Pastor Chas-Bernard har skrevet til mig om Dem. Han roser Dem, og jeg er selv i det hele tilfreds med Deres opførsel. De er i høj grad uforsigtig og ubesindig uden egentlig at se ud til at være en fusentast. Men hidtil i det mindste har De vist et godt og endog ædelt hjerte, og De har ualmindelige åndsevner. Kort sagt, der er i Dem en gnist, som må plejes.

Jeg står nu i begreb med efter femten års virksomhed at forlade denne anstalt. Min forbrydelse er den, at jeg har ladet eleverne følge deres eget frie skøn, og at jeg hverken har taget mig af eller modarbejdet det hemmelige selskab, De har talt til mig om i skriftestolen. Før jeg drager bort, vil jeg gøre noget for Dem. Det ville være sket to måneder tidligere, for De har fortjent det, hvis De ikke var blevet meldt for den adresse på Amanda Binet, der blev fundet hos Dem. Jeg gør Dem til hjælpelærer ved undervisningen i gammelt og nyt testamente."

Julien blev så rørt af taknemmelighed, at han et øjeblik tænkte på at falde på knæ og takke Gud. Men han gav efter for en mere ægte indskydelse, gik hen til pastor Pirard, tog hans hånd og førte den til sine læber.

"Hvad skal det sige?" udbrød forstanderen vredt. Men Juliens øjne var endnu mere talende end hans handling, og præsten så på ham så forbavset som en mand, der for mange år siden er blevet afvant med at træffe på udtryk for finfølelse. Hans

opmærksomme blik røbede ham; hans stemme rystede, da han sagde:

"Ja, mit barn; jeg nærer hengivenhed for dig. Gud skal vide, at jeg ikke kan gøre for det. Jeg burde jo være retfærdig og hverken nære had eller kærlighed til nogen. Din løbebane vil blive besværlig. Jeg ser i dig noget, der støder almindelige mennesker. Misundelse og bagtalelse vil følge dig. På hvilket sted end Forsynet sætter dig, vil dine kammerater aldrig kunne se dig uden at hade dig, og hvis de lader, som de holder af dig, vil det være for lettere at kunne forråde dig. Imod dette gives kun ét middel. Søg kun din tilflugt hos Gud, der til straf for din indbildskhed har gjort det nødvendigt for dig at blive genstand for had! Gid din vandel må blive ren, det er den eneste udvej, jeg ser for dig; hvis du holder fast ved den sandhed, at der er en usynlig hånd, så vil dine fjender tidligere eller senere blive beskæmmede."

Det var så længe siden Julien havde hørt en venlig røst, at man må tilgive ham hans svaghed. Han brast i tårer. Pastor Pirard åbnede ham sin favn, og det var dem begge et skønt øjeblik.

Julien var ude af sig selv af glæde. Det var hans første forfremmelse, og den havde umådelige fordele for ham. For at forstå det, må man have tilbragt hele måneder sammen med i det mindste besværlige og for det meste utålelige kammerater uden et øjeblik at have kunnet være ene, men stadig have været nødt til at komme i nær berøring med dem. Blot deres råben og skrigen ville have været nok til at forstyrre en finere natur. Disse vel nærede og vel klædte bønders støjende glæde kunne

aldrig være sig selv nok og troede ikke, den var fuldstændig, når de ikke skreg op af deres lungers fulde kraft.

Nu spiste Julien sin middagsmad for sig selv, eller dog næsten alene, en time senere end de øvrige elever på præsteskolen. Han havde sin egen nøgle til haven og kunne spadsere der til tider, hvor der ingen var dernede.

Til sin store forundring mærkede han, at han nu var mindre forhadt, han, som tværtimod havde været belavet på at se hadet vokse. Hans hemmelige ønske om ikke at blive tiltalt af nogen, der var alt for åbenbart og havde skaffet ham så mange fjender, var nu ikke længere et vidnesbyrd om latterligt overmod. I de plumpe personers øjne, han var omgivet af, var der en berettiget følelse af hans værdighed. Hadet tog øjensynligt af, især blandt de yngste af hans kammerater, der nu var blevet hans lærlinge, og som han behandlede med stor høflighed. Lidt efter lidt fik han endog tilhængere, og det blev anset for upassende at kalde ham Morten Luther.

Men hvad skulle det nytte at nævne hans venner og hans fjender? Alt det er hæsligt, og des hæsligere, jo mere sand skildringen er. Og dog er det folkets eneste sædelærere, uden hvilke det ikke er godt at sige, hvad det skulle blive til, da det er meget tvivlsomt, om aviser nogensinde vil kunne erstatte præster.

Siden Julien havde opnået sin ny værdighed, passede skolens forstander bestandig på aldrig at tale med ham uden i vidners overværelse. Der lå i denne adfærd et klogskabshensyn såvel for lærerens som for disciplens vedkommende, men frem for alt var det en prøve. Pirard, den strenge jansenist, fulgte heri den grundsætning, at man, hvis en mand i ens øjne udmærker sig,

skal lægge hindringer i vejen for alt, hvad han siger og foretager sig. Besidder han virkelige fortjenester, skal han da nok vide at kuldkaste eller omgå hindringerne.

Jagttiden var kommet. Fouqué fik det indfald i Juliens forældres navn at sende skolen en hjort og et vildsvin. De dræbte dyr blev lagt hen i gangen mellem køkkenet og spisesalen, hvor alle eleverne kunne se dem, når de gik til bords, og blev genstand for almindelig nysgerrighed. De yngste nærmede sig kun med en vis frygt det døde vildsvin og rørte ved dets hugtænder. I otte dage blev der ikke talt om andet. Denne foræring, der anviste Juliens slægt plads blandt de samfundsklasser, man bør vise ærbødighed, gjorde det ganske af med misundelsen. Hans overlegenhed havde nu fået en bekræftelse gennem hans formueforhold. Chazel og de mest fremragende blandt præsteeleverne gjorde tilnærmelser overfor ham og var ikke langt fra at beklage sig over, at han havde undladt at lade dem vide, at hans forældre var velhavende, hvorved han havde udsat dem for at vise mangel på ærbødighed for penge.

Der fandt en udskrivning til soldat sted, og det gjorde et dybt indtryk på Julien, at han i sin egenskab af teolog var fritaget for militærtjeneste. Nu var altså det øjeblik forbi, da han, for tyve år siden, ville have set heltebanen ligge åben for sig. Han spadserede ene i skolehaven og hørte nogle murersvende, der arbejdede på indhegningsmuren, tale sammen:

"Nå, nu skal vi snart afsted; nu er vi da udskrevet til soldat."

"Ja, havde det endda været, mens kejseren levede. Da kunne en murer blive officer, om det så var general. Det har man før set."

"Det kan du skyde en hvid pind efter! Det er kun fattigfolk, der går nu. De, der har grunker, bliver hjemme."

"Ja, en kryster er og bliver en kryster, det er nu min mening."

"Hør nu, tror I virkelig, det er sandt, at kejseren er død?" spurgte en tredje svend.

"Det siger i det mindste storborgerne; det kommer af, at de er bange for kejseren."

"Det var andre tider, dengang; det kan nok være, der var noget at tjene! Og tænke sig, at han er blevet forrådt af sine marskaller! Det har været nogle nette fyre!"

Denne samtale trøstede noget Julien, og han gentog med et suk, idet han gik bort: "Den eneste konge, hvis minde blandt folket lever."

Nu begyndte årsprøverne. Julien klarede sig fortræffeligt, og han så, at selv Chazel krammede al sin viden ud. Den første dag ærgrede eksaminatorerne, der var udnævnt af hin meget omtalte storvikar, de Frilair, sig over bestandig at skulle opføre som nummer ét eller i alt fald nummer to på listen denne Julien Sorel, der var blevet dem udpeget som pastor Pirards kæledægge. Der blev indgået væddemål på skolen om, at Julien ville blive den, der stod sig bedst, hvilket medførte den ære at blive budt til middag hos Hans Højærværdighed biskoppen. Men ved slutningen af en overhøring, der havde haft kirkefædrene til genstand, faldt en snild eksaminator, efter at have hørt Julien i den hellige Hieronymus og hans lidenskabelige beundring for Cicero, på at tale om Horats, Virgil og de øvrige hedenske forfattere. Julien havde, uden at hans kammerater vidste af det, lært en mængde steder hos disse forfattere udenad. Revet med af sit held glemte han det

sted, hvor han var, og fremsagde, på vedkommendes gentagne forlangende, flere af Horats' oder, som han dernæst forklarede. Efter at eksaminator i en snes minutter havde ladet ham løbe linen ud, skiftede han pludselig væsen og bebrejdede ham i en bidsk tone, at han havde spildt sin tid med slige verdslige studeringer og fyldt sit sind med så overflødige eller brødefulde forestillinger.

"Jeg er en tåbe, og De har ret, hr. pastor," sagde Julien beskedent, idet han opdagede det behændige fif, han havde været offer for. Denne list blev dog, selv på præsteskolen, anset for smudsig. Men det forhindrede ikke storvikar de Frilair, denne snilde mand, der så klogt havde spundet missionsbroderskabets net i Besançon, og hvis indberetninger til Paris bragte dommere, amtmand, ja endog garnisonens højere officerer til at skælve, i med sin egen mægtige hånd at anbringe nummer 198 ved siden af Juliens navn. Det glædede ham således at kunne ydmyge sin fjende, jansenisten Pirard.

I ti år havde han arbejdet på at fratage ham ledelsen af præsteskolen. Pirard var en mand, der selv fulgte den leveplan, han havde anvist Julien. Han var oprigtig, gudfrygtig, rænkefri og pligtopfyldende. Men Himlen havde i sin vrede givet ham dette galdesyge sind, der er som skabt til dybt at føle fornærmelser og nære had. Han havde hundrede gange haft lyst til at indgive sin begæring om afsked, men havde ladet sig afholde derfra ved den tanke, at han var til nytte på den plads, hvor Forsynet havde stillet ham, og at han forhindrede jesuitisme og afguderi i at gøre fremgang.

På den tid årsprøverne fandt sted, havde han måske i to måneder ikke talt til Julien, og dog blev han syg i otte dage, da

han ved modtagelsen af den officielle meddelelse om prøvernes udfald så nummer 198 anbragt ved den elevs navn, han betragtede som anstaltens pryd. Den eneste trøst, denne strenge karakter havde, var at samle al sin årvågenhed på Julien, og det var ham da en stor glæde at opdage, at Julien hverken nærede vrede eller hævnplaner eller modløshed.

Nogle uger efter modtog Julien med skælven et brev, der bar Paris' poststempel. "Endelig," tænkte han, "mindes fru de Rênal sit løfte." En herre, der underskrev sig Paul Sorel og sagde, han var i slægt med ham, sendte ham en veksel på 500 francs og tilføjede, at hvis Julien vedblev at gøre fremgang i sine studier af de gode klassiske forfattere, skulle en lignende sum blive sendt ham hvert år. "Det er hende, jeg ved, hvor god hun er," tænkte Julien rørt. "Hun vil trøste mig; men hvorfor skriver hun mig ikke et eneste venligt ord til?"

Heri tog han nu fejl. Fru de Rênal var ganske under sin veninde fru Dervilles påvirkning og levede kun for sit samvittighedsnag. Vel tænkte hun ofte, uden at kunne gøre for det, på det besynderlige menneske, der tilfældigvis havde forstyrret hele hendes liv, men hun skulle nok have vogtet sig for at skrive til ham.

Hvis man her ville tale i præsteskolens stil, måtte man i de tilsendte fem hundrede francs have set et under fra Himlen og kunnet sige, at det redskab, Himlen betjente sig af for at skænke Julien denne gave, ikke var nogen ringere end selve storvikaren.

Sagen var nemlig den, at pastor de Frilair, som for tolv år siden var ankommet til Besançon med en ganske lille vadsæk, der, efter hvad sagnet beretter, indeholdt alt hvad han ejede og

havde, nu var en af amtets rigeste grundejere. Mens han var i færd med stadig at forfølge sit held, havde han købt halvdelen af et gods, hvis anden halvdel tilfaldt marki de La Mole ved arv. Deraf opstod der så en vidtløftig retssag mellem disse to herrer. Markien følte, at det, trods hans glimrende liv i Paris og indflydelsesrige stilling ved hoffet, var farligt i Besançon at kæmpe mod en storvikar, der havde ord for at indsætte og afsætte amtmænd. I stedet for at ansøge om en statsunderstøttelse på et halvt hundrede tusinde francs, skjult på finansloven under en eller anden rubrik, og opgive denne elendige sag med de Frilair om et beløb af lignende størrelse, blev markien stædig, fordi han mente, han havde retten på sin side. Naturligvis en latterlig grund; for, med forlov at sige, hvilken dommer har ikke enten en søn eller i det mindste et søskendebarn, som det gælder om at skaffe frem i verden!

For at gøre selv den mest blinde klartseende, tog storvikaren, otte dage efter at dommen var faldet ved underretten, biskoppens vogn og kørte selv hen for at overrække sin sagfører Æreslegionens ridderkors. Markien blev lidt betuttet over sin modparts holdning og spurgte, da han så sin sagførers lunkenhed, pastor Chélan til råds, og denne gav ham anvisning på pastor Pirard.

På den tid, vor historie foregår, havde markien i flere år stået i forbindelse med forstanderen for præsteskolen, der omfattede sagen med den lidenskab, der nu engang var ham medfødt. Ved uophørligt at forhandle med markiens sagførere og sætte sig nøje ind i sagen fandt han den god og blev åbenlyst marki de La Moles tillidsmand overfor den almægtige storvikar, der blev

harmfuld over en slig uforskammethed, som oven i købet blev vist ham af en lille jansenist.

"Der ser man, hvad denne hofadel betyder," sagde de Frilair til sine fortrolige venner. "Den lader, som om den har så stor indflydelse, og så har marki de La Mole ikke sendt sin sagfører i Besançon så meget som et elendigt ridderkors og lader ham endog uden indvendinger afsætte fra bestillingen. Alligevel hedder det sig, at den fornemme helligåndsridder ikke lader en eneste uge hengå uden at stille sit eget blå ordensbånd til skue i justitsministerens selskaber, lige meget hvem der beklæder stillingen."

Til trods for pastor Pirards ihærdige arbejde, og skønt markien ganske rigtigt stod på en fortrolig fod med justitsministeren og især med hans undergivne oppe i ministeriet, havde han dog i seks år ikke kunnet drive det videre end til ikke helt at tabe sin sag. Efter at han så længe havde stået i uafbrudt brevveksling med præsten om en sag, der lidenskabeligt fængslede dem begge, var han til sidst kommet til at sætte pris på Pirards ejendommelige begavelse, og tonen imellem dem var efterhånden, trods deres forskellige stilling i samfundet, blevet så venskabelig, at præsten fortalte markien om de ydmygelser, han jævnligt var genstand for, og som tydeligt nok var møntet på at nøde ham til at tage sin afsked. Da han nu i sin vrede over den nederdrægtighed, Julien havde været genstand for, fortalte markien den unge mands historie, havde den rige adelsmand, der aldrig havde kunnet få lov til at betale Pirard så meget som blot postpenge for de breve, denne skrev til ham i anledning af sagen mod de Frilair, fået det indfald at sende hans yndlingselev de 500 francs. Han gjorde

sig den ulejlighed selv at skrive det brev, der fulgte med pengene, og kom ved den lejlighed til at tænke på præsten.

Denne modtog en dag et par ord, der anmodede ham om i et vigtigt anliggende, som det hastede med, uopholdeligt at begive sig hen i et nærmere betegnet gæstgiveri i en af Besançons forstæder. Der traf han hr. de La Moles godsforvalter, der sagde til ham: "Markien har pålagt mig at stille hans lukkede vogn til Deres rådighed. Han håber, at De efter at have læst det brev, jeg herved har den ære at overrække Dem, vil gå ind på at tage til Paris om et par dage. Imidlertid vil jeg foretage en rejse til markiens godser i Franche-Comté. Derefter kan vi så følges ad til Paris hvad dag, De selv bestemmer."

Brevet lød i al sin korthed som følger: "Kære hr. pastor! Skil Dem dog af med alle de bryderier, provinslivet medfører, og kom her til Paris og indånd en roligere luft! Jeg stiller min vogn til Deres rådighed og har givet ordre til, at den skal vente på Dem i nogle dage. Selv venter jeg Dem i Paris indtil næste tirsdag. Det koster Dem kun et ord, om De vil overtage et af de bedste kald i omegnen af Paris. Den rigeste af Deres sognebørn har rigtignok aldrig set Dem, men er Dem ikke des mindre mere hengiven, end De måske tror. Det er marki de La Mole."

Den strenge pastor Pirard vidste ikke selv, hvor meget han i grunden holdt af denne skole, der var befolket af fjender af ham, og som han i femten år havde viet alle sine tanker. Derfor virkede markiens brev på ham som en læge, når han indfinder sig for at skride til en pinefuld, men nødvendig operation. Men han var sikker på, at han ville få sin afsked, og satte godsforvalteren stævne til tre dage senere.

I to døgn gik han i feberagtig uvished. Endelig skrev han til markien og affattede til biskoppen et brev, der var noget vidtløftigt, men ellers et mesterværk af gejstlig stil. Man ville vanskeligt have kunnet finde på mere udadlelige og mere oprigtigt ærbødige sætninger. Og dog understregede dette brev, hvis bestemmelse var at berede storvikaren en vanskelig stilling overfor sin herre, alle de alvorlige klagepunkter, han havde mod de Frilair, ja omtalte endog de små, smudsige drillerier, som han i seks år tålmodigt havde fundet sig i, men som nødte ham til at forlade stiftet. Man stjal hans brænde fra ham, satte gift for hans hund, og så videre.

Da brevet var færdigt, lod han Julien vække, der ligesom de øvrige elever allerede lå og sov, skønt klokken kun var otte. "De ved, hvor bispegården ligger," sagde han til ham på godt latin. "Bring dette brev til Hans Højærværdighed! Vær lutter øre og brug øjnene godt! Lyv ikke i Deres svar, men husk dog på, at den, der spørger Dem ud, måske vil blive meget glad, hvis han kunne skade Dem. Det glæder mig, mit barn, at jeg, før jeg forlader Dem, kan give Dem denne lejlighed til at udvide Deres erfaring; for jeg vil ikke skjule for Dem, at dette brev er min afskedsbegæring."

Julien blev stående ubevægelig. Han holdt af pastor Pirard, og skønt hans klogskab sagde ham, at "Jesu Hjertes" tilhængere efter denne retskafne mands bortrejse ville tage hans ny værdighed fra ham og måske jage ham bort, kunne han dog ikke tænke på sig selv. Men han var forlegen for en passende sætning med høflige udtryk og kunne ikke straks finde på noget at sige. "Nå, min ven, hvorfor går De ikke?" spurgte Pirard. "Jo, jeg har hørt sige," bemærkede Julien beskedent, "at De under

Deres lange tjeneste ikke har lagt noget op. Jeg har seks hundrede francs." Han kunne for gråd ikke tale ud. "Også det skal blive husket," sagde forstanderen koldt. "Gå nu op til bispegården! Klokken er mange."

Tilfældigvis gjorde storvikaren den aften tjeneste i biskoppens dagligstue, da Hans Højærværdighed var til middag hos amtmanden. Det blev altså ham, Julien uden at kende ham kom til at overrække Pirards brev.

Til sin forbavselse så han ham uden videre åbne den til biskoppen stilede skrivelse.

Storvikarens smukke ansigt udtrykte straks en blanding af overraskelse og levende glæde samtidig med en forøget værdighed. Julien fik, mens han læste, god lejlighed til at tage ham i nøjere øjesyn. Hvis der ikke i visse træk havde lagt sig en stor snildhed for dagen, der endog kunne have tydet på falskhed, om manden et eneste øjeblik havde hørt op at beherske sig, ville det i og for sig smukke ansigt have haft et værdigere udtryk. Næsen skød sig langt frem og dannede en ganske lige linje, men gav desværre den ellers vellykkede profil en uheldig lighed med en ræv. For øvrigt var denne gejstlige herre, der syntes så stærkt optaget af Pirards afskedsbegæring, finere klædt end nogen af de præster, Julien hidtil havde set, hvilket på ham gjorde et behageligt indtryk. Han erfarede senere, at de Frilairs særlige dygtighed bestod i på en behagelig måde at kunne underholde sin biskop, en elskværdig gammel mand, der var som skabt til at leve i Paris og betragtede opholdet i Besançon som en slags landsforvisning. Hans Højærværdighed så ikke godt og var en stor ynder af fiskemad.

De Frilair plejede at hjælpe ham med at pille benene, når han fik fisk til middag.

Julien stod i tavshed og betragtede storvikaren, mens denne atter læste afskedsbegæringen igennem, da døren pludselig blev slået op af en pyntet tjener, der hastigt gik forbi. Han fik lige tid til at vende sig om i døren og fik øje på en lille mand med bispekors på brystet. Han bukkede dybt, bispen smilede venligt til ham og gik forbi. Storvikaren fulgte efter ham, og Julien blev ene tilbage i stuen, hvis gudelige pragt han nu i ro og mag kunne beundre.

Biskoppen i Besançon var en mand på over femoghalvfjerds år, der havde prøvet livets genvordigheder under landflygtigheden, uden at dog derfor hans ånd var blevet sløvet, og som brød sig uendelig lidt om, hvad der ville ske om ti år. "Hvem var den unge teolog med det opvakte blik, jeg gik forbi?" spurgte han. "Eleverne på præsteskolen skal jo, efter de forskrifter, jeg har givet, være i seng på denne tid."

"Da er han såmænd meget vågen, Deres Højærværdighed. Han bringer en vigtig efterretning, nemlig en afskedsbegæring fra den eneste jansenist, der endnu fandtes i Deres stift. Denne skrækkelige pastor Pirard har endelig forstået en halvkvædet vise."

"Ja, det er godt nok," svarede biskoppen leende. "Men jeg gad nok se, om De kan finde en lige så dygtig mand til at afløse ham, og for at De kan se, hvor megen pris jeg sætter på ham, vil jeg indbyde ham til middag i morgen."

Storvikaren prøvede på at lade falde nogle antydninger med hensyn til valget af Pirards efterfølger, men bispen var ikke synderlig oplagt til at tale om forretninger og sagde: "Førend vi

indsætter den ny, så lad os få at vide, hvad den gamle egentlig mener. Lad den unge mand komme ind! Af børn skal man høre sandheden."

Julien blev kaldt ind. "Nu gælder det at holde ørerne stive," tænkte han og skød hjertet op i livet.

I det øjeblik han kom ind, var to tjenere, der var endnu finere klædte end selve Valenod, i færd med at omklæde biskoppen. Hans Højærværdighed fik lyst til, inden han kom til Pirard, at stille Julien nogle spørgsmål om hans studeringer. Allerede ved at tale dogmatik med ham blev han forbavset, og han gik derefter over til klassikerne. "Det er Horats, Virgil og Cicero, der er skyld i, at jeg er blevet sat ned til nummer 198," tænkte Julien. "Jeg har ikke noget at tabe; nu vil jeg prøve på at glimre." Bispen, der selv var stiv i latin, blev henrykt. Han var oplagt til at føre en litterær passiar og glemte snart pastor Pirard og hans anliggende for med Julien at drøfte det spørgsmål, om Horats var rig eller fattig. Han anførte flere af hans oder; men undertiden svigtede hukommelsen ham, og straks fremsagde Julien hele digtet. Hvad der særlig forbavsede biskoppen var, at han optrådte så beskedent og ikke et øjeblik glemte den tone, der passer for en samtale. Han anførte sine tredive-fyrre verselinjer lige så naturligt, som om han havde talt om de mest dagligdags ting. Derefter talte de længe om Virgil og Cicero, og bispen kunne ikke andet end rose den unge teolog.

"De må være en af de dygtigste af præsteskolens elever."

"Da kan jeg forsikre Deres Højærværdighed, at der er 197, der i endnu højere grad fortjener Deres ros."

"Hvad vil det sige?" spurgte kirkehøvdingen forundret over det tal, han nævnede.

"Jeg kan bevise, hvad jeg siger. Da jeg nylig ved årsprøven blev hørt i de spørgsmål, jeg nu har haft den ære at svare på til Deres Højærværdigheds tilfredshed, blev jeg nummer 198."

"Åh, det er pastor Pirards kæledægge," udbrød biskoppen leende og så på storvikaren. "Det kunne man jo have ventet. Men det er ærlig krigsførelse. Ikke sandt, min ven," tilføjede han henvendt til Julien, "De er udtrykkeligt blevet vækket for at gå herhen med brevet?"

"Ja, Deres Højærværdighed, jeg har kun en eneste gang været udenfor anstalten. Det var, da jeg skulle hjælpe pastor Chas-Bernard med at pynte domkirken til Kristi Legemsfest."

"*Optime* (meget godt)," sagde biskoppen. "Det var altså Dem, der var så modig at anbringe fjerbuskene på tronhimlen over alteret? Jeg gyser hvert år ved tanken om, at de skal være skyld i et menneskes død. De vil nok blive til noget, min ven. Men lad mig dog ikke afbryde Deres løbebane i utide ved at sulte Dem ihjel."

Og på biskoppens befaling blev der bragt malagavin og kager, som Julien lod vederfares ære, ligesom også storvikaren, der vidste, at hans foresatte holdt af at se folk spise fornøjet og med god madlyst, tog for sig af retterne.

Bispen blev mere og mere tilfreds med den måde, hans aften endte på, og gav sig til at tale om kirkehistorie, men mærkede, at Julien ikke forstod ham, og gik over til den sædelige tilstand i Romerriget under kejserne i Konstantins århundrede. Hedenskabets slutning var betegnet af den samme tilstand af uro og tvivl, der i vort århundrede hjemsøger de tungsindige og livstrætte gemytter. Han lagde mærke til, at Julien næppe

kendte Tacitus af navn, og den unge mand sagde troskyldigt, at denne forfatter ikke fandtes i skolens bogsamling.

"Det glæder mig virkelig," sagde biskoppen muntert. "De bringer mig ud af en forlegenhed. Jeg har i den sidste halve snes minutter siddet og tænkt på, hvorledes jeg bedst skulle takke Dem for den behagelige aften, De har skaffet mig, og det virkelig på en højst uventet måde. Jeg havde ikke tænkt mig, at jeg i en elev fra min præsteskole skulle træffe en lærd mand. Nu vil jeg, skønt bogen ikke hører med til det teologiske studium, forære Dem en Tacitus." Han lod sig nu bringe otte pragtfulde bind og skrev på titelbladet til det første en latinsk tilegnelse til Julien Sorel. Han gjorde sig nemlig til af at være en dygtig latiner. Til sidst sagde han til ham i en alvorlig tone, der stak besynderligt af mod den måde, hvorpå samtalen hidtil var blevet ført: "Unge mand, hvis De bærer Dem *klogt* ad, skal De med tiden få det bedste kald i mit stift, og det i nærheden af bispegården. Men De må være *klog*."

Da klokken slog tolv, gik Julien hjem med sine otte bind, højligt forundret over bispens artighed og over, at han ikke havde talt et ord om pastor Pirard. Han havde aldrig tænkt sig en sådan forening af slebent væsen og naturlig værdighed, og blev navnlig slået af modsætningen, da han atter så den mørke mine, Pirard i sin utålmodighed modtog ham med.

"*Quid tibi dixerunt* (Hvad sagde de til Dem)?" råbte han højt til ham, så snart han så ham komme.

Julien havde lidt besvær med at gengive bispens ord på latin, og forstanderen sagde derfor til ham i sin hårde tone og med sit alt andet end slebne væsen: "Tal Deres modersmål og gentag Hans Højærværdigheds egne ord uden enten at lægge til eller

trække fra," hvorefter Julien aflagde en nøjagtig beretning om, hvad der var forefaldet.

"Hvilken besynderlig gave til en ung teolog fra en biskop," sagde Pirard, mens han bladede i den overdådigt udstyrede Tacitus, hvis forgyldte snit syntes at indgyde ham rædsel. Klokken slog to, da han endelig tillod sin yndling at gå op i sin celle. Men først sagde han til ham: "Lad mig beholde det første bind af Deres Tacitus med Hans Højærværdigheds tilegnelse. Den linje latin skal være Deres lynafleder i denne anstalt, når jeg tager bort. *Erit tibi, fili mi, successor meus tanquam leo quœrens quem devoret* (Min efterfølger, min søn, vil blive Dem som en løve, der søger at opæde Dem)."

Næste morgen tidlig fandt Julien noget besynderligt i den måde, hans kammerater tiltalte ham på. Han blev ved det kun så meget mere tilbageholden. "Det må være følgen af, at Pirard har taget sin afsked," tænkte han. "De ved det alle sammen, og jeg går og gælder for hans yndling. Der må være tilsigtet noget fornærmeligt med deres væsen mod mig." Imidlertid kunne han egentlig ikke mærke noget sligt. Tværtimod lå der alt andet end had i de blikke, kammeraterne så på ham med, da de kom ud fra sovesalene. "Hvad skal det betyde? Det er sagtens en snare; jeg må være på min post." Endelig sagde den lille teolog fra Verrières leende til ham: "*Cornelii Taciti opera omnia* (Tacitus' samlede værker)."

Ved disse ord kappedes nu alle om at ønske Julien til lykke, ikke blot til den prægtige gave, han havde fået af biskoppen, men også til den to timers samtale, han var blevet hædret med, og som de kendte til de mindste enkeltheder. Fra nu af var der ikke længere tale om misundelse, men alle søgte på den mest

krybende måde at indynde sig hos ham. Om det så var pastor Castanède, der endnu den foregående dag havde behandlet ham på en højst uforskammet måde, så kom han hen og tog ham under armen og indbød ham til frokost.

Juliens natur var således beskaffen, at mens disse tølperes uartighed havde gjort ham ondt, voldte deres kryben ham slet ikke nogen glæde, men blot lede.

Henad middag tog pastor Pirard afsked med skolen og sagde i den strenge tale, han holdt til eleverne, blandt andet: "Vil I stræbe efter denne verdens æresbevisninger, alle fordele i samfundet, glæden over at kunne byde, sætte sig ud over lovene og ustraffet optræde overmodigt overfor alverden? Eller vil I arbejde på jeres sjæles evige frelse? Selv de ringeste iblandt jer behøve blot at åbne øjnene for at kunne kende de to veje."

Næppe havde han begivet sig bort. Før tilhængerne af "Jesu Hellige Hjerte"-ordenen gik ind i kapellet og istemte en lovsang. Ingen i skolen tog den forhenværende forstanders ord alvorligt, og det hed sig almindeligt, at han var gal i hovedet, fordi han var blevet afsat. Ikke en af dem kunne være så enfoldig at tro, at man frivilligt kunne opgive en stilling, der bragte en i så megen berøring med de store købmænd, der leverede varer til præsteskolen.

Pastor Pirard tog ind i det pæneste gæstgiveri i Besançon, hvor han, under påskud af forretninger, som han ikke havde, ønskede at tilbringe to dage. Bispen havde indbudt ham til middag og søgte, for at have sin storvikar til bedste, at give ham lejlighed til at glimre. Mod slutningen af måltidet indtraf den mærkelige efterretning, at pastor Pirard var blevet kaldet til sjælesørger for en af de største menigheder i nærheden af Paris,

hvortil biskoppen oprigtigt ønskede ham til lykke. Han så deri et fint træk, der morede ham og gav ham høje tanker om Pirards kløgt. Han gav ham en fortrinlig anbefaling på latin og afbrød storvikaren, der tillod sig at gøre indvendinger. Om aftenen drøftedes begivenheden i de fornemste kredse i Besançon, efter at Hans Højærværdighed havde fortalt nyheden under et besøg hos assessorinde de Rubempré, og blev gjort til genstand for de mangfoldigste gisninger. Man så allerede i ånden Pirard som biskop, de mest forslagne troede, at marki de La Mole skulle være minister, og tillod sig den dag at trække på smilebåndet ad den vigtige mine, storvikaren plejede at sætte op, når han gik til selskab.

Næste morgen blev pastor Pirard næsten fulgt af folk på gaden, og købmændene kom ud i deres butiksdøre, da han gik hen for at tale med de assessorer, der skulle dømme i markiens sag med storvikaren. De modtog ham for første gang på en høflig måde. Den strenge jansenist harmedes over alt, hvad han så. Efter at han havde forhandlet vidtløftigt med den sagfører, han havde valgt til at varetage markiens tarv, rejste han til Paris. Han begik den svaghed at sige til et par tidligere skolekammerater, der fulgte ham hen til vognen, hvis adelige våben vakte deres beundring, at han efter at have været forstander for præsteskolen i femten år forlod Besançon med kun 520 francs i opsparede penge. Vennerne omfavnede ham med tårer og sagde til hinanden indbyrdes: "Den gode præst kunne have sparet sig den løgn, den er virkelig for latterlig."

Folk er i almindelighed så forblindede af kærlighed til penge, at man ikke kunne tænke sig, at pastor Pirard blot i sin oprigtige ærlighed havde kunnet finde tilstrækkelig sjælsstyrke

til i seks år at kæmpe mod Marie Alacoque, Jesu Hellige Hjerte, jesuitterne og sin biskop.

30. En ærgerrig, ung mand

Marki de La Mole modtog pastor Pirard uden nogen af disse adelige skabagtigheder, der i og for sig kan være meget høflige, men dog er temmelig uforskammede for den, der forstår dem. Det ville have været at spilde tiden, og markien havde nok at gøre med tidens vigtige anliggender til ikke at have nogen tid at spilde. I det sidste halvår havde han arbejdet på at få kongen og folket til at antage et ministerium, der af taknemmelighed skulle gøre ham til hertug. Han havde i en lang årrække af sin sagfører i Besançon forlangt en klar og nøjagtig redegørelse for hans sag med storvikaren. Men hvordan skulle den berømte sagfører kunne give ham den, når han ikke selv forstod sagen? Den lille lap papir, præsten leverede ham, forklarede ham imidlertid den hele sammenhæng.

"Min kære hr. pastor," sagde markien, efter at han på mindre end fem minutter havde besørget de indledende høflige ord og brugelige spørgsmål om rent personlige forhold. "Min kære hr. pastor, i min såkaldte lykke mangler jeg den nødvendige tid til at tage mig alvorligt af to småting, som dog har en vis betydning, nemlig min familie og mine anliggender. Jeg passer i det hele at holde mine formueforhold i orden og mener nok, jeg kan hævde slægtens standpunkt i så henseende. – Jeg passer også mine adspredelser, der i det mindste i mine øjne må gå forud for alt," tilføjede han, da han i Pirards øjne kunne læse en vis forbavselse over, at en mand i den alder så uforbeholdent kunne tale om sine adspredelser.

"Naturligvis arbejdes der her i Paris," vedblev adelsmanden; "men det er på kvisten. Så snart jeg nærmer mig en mand, lejer han sig en lejlighed på anden sal, og hans hustru indretter sig på at føre hus. Følgelig bliver der ikke længere tale om at bestille noget, men det gælder kun om at være eller synes en verdensmand. Det er det eneste, de tænker på, så snart de har en sikker stilling. Se, hvad nu mine retssager angår, så har jeg sagførere, der bogstaveligt talt arbejder sig ihjel. Endnu i forgårs døde en af brystsyge. Men med hensyn til mine almindelige anliggender, så må De tro mig, når jeg siger Dem, at jeg allerede for tre år siden har opgivet at finde en mand, der, mens han skriver for mig, er så venlig at tænke alvorligt på, hvad han gør. Nå, det er nu alt sammen kun en indledning. Jeg nærer agtelse for Dem, og, kan jeg tilføje, jeg holder af Dem. Vil De være min sekretær med 8000 francs eller, om De vil, med det dobbelte? Jeg tjener endda ved den forretning, det kan jeg forsikre Dem. Og jeg forpligter mig til at forbeholde Dem Deres gode kald, for så vidt vi skulle komme til at synes, at vi ikke længere passede sammen."

Præsten sagde nej, men henimod slutningen af samtalen indskød den virkelige forlegenhed, hvori han så markien, ham en tanke, og han sagde: "Jeg har nede i præsteskolen ladet en ung mand blive tilbage, der, om jeg ikke tager fejl, vil være udsat for hårde forfølgelser. Hidtil har han ikke lært andet end latin og den hellige skrift, men det er ikke umuligt, at han engang med tiden vil udvikle sjældne anlæg enten for prædiken eller sjælesorg. Jeg ved ikke, hvad han har i sinde; men den hellige ild brænder i ham, og han vil sikkert drive det vidt. Det var min agt at lade vor biskop få ham, hvis vi nogensinde havde

fået en, der havde noget af Deres måde at se mennesker og sager på."

"Hvorfra skriver den unge mand sig?" spurgte markien.

"Man siger, han skal være søn af en tømmerhandler ude i bjergene; men jeg ville snarere antage ham for uægte søn af en eller anden rigmand. Jeg har set ham modtage et brev fra en unavngiven eller med en opdigtet underskrift, hvori der lå en veksel på 500 francs."

"Nå, det er Julien Sorel," sagde markien.

"Hvorfra kender De hans navn?" spurgte præsten forbavset og rødmede næsten over spørgsmålet.

"Det siger jeg Dem ikke," svarede markien.

"Godt, men De kunne prøve på at antage ham som Deres sekretær. Der er viljekraft og fornuft i ham, kort sagt, det var et forsøg værd."

"Ja, hvorfor ikke?" svarede markien. "Jeg har kun det at indvende, at han måske kunne lade sig bestikke af politidirektøren eller en hvilken som helst anden til at udspionere mig."

Da præsten i så henseende gav ham beroligende forsikringer, tog markien en 1000 francs seddel og sagde: "Send Julien Sorel de rejsepenge og bed ham komme!"

"Man kan nok se, at De bor i Paris," bemærkede pastor Pirard. "De ved ikke, hvilke hårde vilkår vi folk i provinserne er underkastet, især vi præster, når vi ikke er jesuitternes venner. Julien Sorel får ikke lov til at rejse, og man vil finde på de snildeste påskud til at forhindre det. Det vil hedde sig, at han er syg, eller at posten ikke har besørget brevet, og så videre."

"Så vil jeg en af dagene bede ministeren om at skrive til biskoppen," sagde markien.

"Jeg havde nær glemt en forholdsregel," ytrede præsten. "Skønt den unge mand er af ringe herkomst, har han dog megen selvfølelse. Hvis De skræmmer hans stolthed, vil han ikke være Dem til nogen nytte."

"Det kan jeg lide," svarede markien. "Så vil jeg gøre ham til kammerat med min søn, er det nok?"

Nogen tid efter modtog Julien et brev med en ham ubekendt håndskrift og med Châlon poststempel indeholdende en anvisning på en købmand i Besançon og anmodning om ufortøvet at begive sig til Paris. Det var undertegnet med et opdigtet navn. Men da Julien lukkede det op, gav det et sæt i ham. Et blad faldt ud af det. Det var det tegn, han havde aftalt med pastor Pirard. Knap en time efter blev han kaldt op til bispen og modtaget med næsten faderlig velvilje. Hans Højærværdighed anførte steder af Horats og sagde ham behændigt formede artigheder om den betydningsfulde stilling, der ventede ham i Paris. Julien vidste ikke, hvorledes han skulle takke, da han ikke anede, hvorfor han blev behandlet med så udsøgt høflighed. En af kapellanerne skrev til borgmesteren, og denne bragte i egen person et pas med hans underskrift, i hvilket der var ladet plads åben til den rejsendes navn, så man selv kunne udfylde det. Samme aften før midnat var Julien hos Fouqué, der med sin praktiske sans blev mere forundret end glad over den fremtid, der syntes at vente hans ven. "Det vil ende med en ansættelse under regeringen," sagde venstremanden, "der vil nøde dig til at gøre et eller andet skridt, som du vil blive hudflettet for i bladene. Jeg vil komme til at

skamme mig over dig, når jeg hører om dig. Husk på, at selv fra et pengestandpunkt set er det bedre at tjene 2000 francs i en god tømmerforretning end at få 4000 francs af en regering, om det så var den vise kong Salomons."

Julien kunne i denne måde at tage tingene på ikke se andet end en småborgers snæversyn. Han skulle nu endelig, tænkte han, vise sig på de store begivenheders skueplads. Den lykke at komme til Paris, som han forestillende sig befolket af lutter begavede mennesker, der vistnok var både rænkesmede og hyklere, men på den anden side lige så høflige som biskopperne i Besançon og Agde, fordunklede i hans øjne alt. Overfor sin ven fremstillede han sig som den, der på grund af pastor Pirards brev ikke længere havde noget frit valg.

Næste dag kom han henad middag til Verrières som det lykkeligste menneske af verden. Han havde besluttet at se fru de Rênal igen. Først gik han hen til sin beskytter, den gode pastor Chélan, der modtog ham strengt. "Hvis De tror, De skylder mig nogen forbindtlighed," sagde præsten uden at besvare hans hilsen, "så kan De spise frokost hos mig, mens der bliver sendt bud efter en hest til Dem. Og så tager De straks herfra uden at besøge nogen."

"Deres ønske er mig en befaling," svarede Julien med den mine, han havde lært i præsteskolen, og der blev nu kun talt om teologi og de latinske klassikere. Han steg så til hest, red en halv mils vej og begav sig ind i en lund, uden at nogen så ham. Ved solnedgang sendte han hesten tilbage og gik ind hos en bonde, der solgte ham en stige og lovede, at han skulle følge med og bære den hen til den lille park ved "Troskabsstien" i Verrières.

Det var bælgmørk nat, da Julien, henad klokken ét, kom slæbende med sin stige ind i Verrières. Han steg, så snart det lod sig gøre, ned i den bæks leje, der i en dybde af seks fod løb gennem borgmesterens have, på begge sider indhegnet af mure, som han med lethed kom over ved hjælp af stigen. "Hvordan vil gårdhundene modtage mig?" tænkte han. "Det er knuden!" Hundene gav sig til at gø og løb rask hen imod ham, men han fløjtede ad dem, og de logrede for ham. Han gik nu fra afsats til afsats og nåede, skønt gitterportene var lukkede, hen under fru de Rênals sovekammervindue, der ud imod haven kun var højst en halv snes fod fra jorden. Der var i vinduesskodden en lille hjerteformet åbning, som Julien godt kendte, men til hans store sorg var denne åbning ikke oplyst af noget skin fra natlampen indefra.

"Du store Gud!" tænkte han. "Hun sover ikke der i nat. Men hvor da? Familien er her i Verrières, siden hundene er her. Men jeg udsætter mig for i dette værelse uden natlampe at træffe borgmesteren selv eller en fremmed. Hvilken skandale vil det blive!" Det klogeste var at gå sin vej, men denne beslutning forkastede han straks med uvilje. "Hvis det er en fremmed, vil jeg løbe min vej så hurtigt som muligt og lade stigen i stikken. Men hvis det nu alligevel er hende, hvilken modtagelse tør jeg så vente mig? Hun er jo blevet ganske angergiven og gudfrygtig, det er der ingen tvivl om. Men siden hun nylig har skrevet mig til, må hun jo dog have bevaret mindet om mig."

Denne grund bestemte ham, og med skælvende hjerte, men fast bestemt på at dø eller se hende, kastede han nogle småsten mod vinduesskodden. Intet svar. Han satte nu stigen op mod væggen ved siden af vinduet og bankede selv på skoddet, først

sagte, derpå stærkere. "Hvor mørkt det end er, kan de dog godt skyde efter mig," tænkte han, og denne forestilling gjorde hans tåbelige forehavende til et spørgsmål om mod. "Det værelse må være ubeboet i nat, eller også må den, der sover der, hvem det så end er, nu være vågen," tænkte han videre. "Jeg må altså blot passe på, at ikke nogen hører mig fra de andre værelser."

Han gik ned igen, stillede stigen mod vinduesskoddet, krøb atter op og var så heldig, idet han stak hånden ind i den hjerteformede åbning, temmelig hurtigt at få fat på den jerntråd, der var fastgjort ved krogen, som lukkede skodden. Han trak i tråden og mærkede til sin usigelige fryd, at skodden gav efter for hans ryk. "Jeg må åbne det lidt efter lidt og give hende lejlighed til at kende min stemme," tænkte han og skød det så meget op, at han kunne stikke hovedet ind og gentage sagte: *Det er en ven!* Han forvissede sig ved at lytte, om at intet forstyrrede den dybe stilhed i værelset. Men der var virkelig ingen natlampe, ikke engang skruet ned henne i kaminen; det var et meget dårligt tegn.

"Tag dig i vare, at de ikke skyder på dig!" sagde han til sig selv, men efter at han havde tænkt sig et øjeblik om, dristede han sig til at pikke med fingeren på ruden. Intet svar. Han slog stærkere. "Om jeg så skulle knuse ruden, tænkte han, må jeg have en ende på det." Just som han bankede temmelig stærkt, syntes han, at han i mørket skimtede ligesom en hvid skikkelse, der gik gennem værelset. Endelig var der ikke længere nogen tvivl mulig, han så en skygge, der syntes at nærme sig ganske langsomt, og han opdagede pludselig en kind, der støttede sig mod den rude, han trykkede sit øje op til. Han fo'r sammen og fjernede sig lidt. Men det var så mørkt, at han ikke kunne

skelne, om det var fru de Rênal. Han var bange for, at der skulle blive råbt om hjælp, og han hørte hundene knurrende snuse til foden af stigen. "Det er mig, en ven," gentog han temmelig højt. Intet svar. Det hvide spøgelse var forsvundet. "Vær så venlig at lukke op, jeg må tale med Dem, jeg er så ulykkelig," sagde han og dundrede på ruden, så han nær havde knust den.

Der hørtes et svagt knæk, vindueskrogen gav efter, han skubbede vinduet op og sprang let ind i værelset.

Det hvide spøgelse trak sig tilbage, han tog det i armen. Det var en kvinde. Alle hans modige tanker svandt på engang. "Hvis det er hende, hvad vil hun så sige?" Da hørte han et svagt skrig og kendte fru de Rênal. Han knugede hende i sine arme, hun skælvede og havde næppe kraft til at støde ham fra sig.

"Men menneske, hvad tænker De dog på?" sagde hun, og hendes sitrende stemme kunne næppe få disse ord frem, i hvilke Julien kunne høre, at hendes harme var ægte.

"Jeg kommer for at se Dem, efter at jeg over et år har været skilt fra Dem."

"Gå Deres vej straks på øjeblikket! Ak, hvorfor har dog pastor Chélan forhindret mig i at skrive til Dem? Jeg kunne da have forebygget denne skrækkelige scene." Hun stødte ham fra sig med usædvanlig kraft. "Jeg angrer min synd, Himlen har vist mig den nåde at lyse op for mig," gentog hun i afbrudte ord. "Gå Deres vej!"

"Efter at jeg i over et år har været ulykkelig," svarede han, "forlader jeg Dem virkelig ikke uden at have talt med Dem. Jeg vil vide alt, hvad De har taget Dem for. Jeg har elsket Dem højt nok til at fortjene Deres fortrolighed. Jeg vil vide alt."

Den myndige tone, han talte i, gjorde imod fru de Rênals vilje indtryk på hendes hjerte. Julien, der holdt hende lidenskabeligt trykket op til sig, hørte op at knuge hende i sine arme. Denne bevægelse beroligede hende noget.

"Jeg vil tage stigen op," sagde han, "for at den ikke skal bringe os i forlegenhed, hvis en af tjenerne skulle være blevet vækket af støjen og foretage en runde."

"Nej, gå hellere Deres vej," sagde hun med en forunderlig vrede. "Hvad bryder jeg mig om menneskenes dom? Det er Gud, der ser dette skrækkelige optrin, og han vil straffe mig for det. De misbruger fejt de følelser, jeg engang nærede for Dem, men som jeg nu ikke længere har. Hører De, hr. Julien?"

Imidlertid var han i færd med at trække stigen op ganske langsomt for ikke at gøre nogen larm. "Er din mand her i byen?" spurgte han, ikke for at trodse hende men uvilkårligt, af gammel vane.

"Jeg beder Dem, tal dog ikke således til mig, eller jeg kalder på min mand. Det er allerede en stor fejl af mig, at jeg ikke har jaget Dem bort, lige meget hvad der kunne ske. Det gør mig ondt for Dem," sagde hun til ham, idet hun søgte at såre hans stolthed, som hun vidste var så pirrelig.

Det at hun ikke ville sige Du til ham, og denne voldsomme måde at sønderrive et bånd på, der var så ømt, og som Julien endnu stolede på, bragte hans elskovsanfald til vanvid. "Hvad, er det muligt, at De ikke længere elsker mig?" sagde han med et af de tonefald, der er så vanskelige at høre koldblodigt på.

Hun svarede ikke, men han græd bitterligt og havde virkelig ikke længere kraft til at tale.

"Jeg er altså virkelig fuldstændigt glemt af det eneste væsen, der nogensinde har holdt af mig. Hvad skal jeg så længere leve for?" Alt hans mod havde forladt ham fra det øjeblik, da han ikke længere behøvede at frygte den fare at træffe en mand; alt var forsvundet fra hans sjæl undtagen følelsen af hans kærlighed. Han græd længe i stilhed. Han greb hendes hånd, hun ville trække den tilbage, og dog lod hun ham, efter nogle næsten krampagtige bevægelser, beholde den. Det var ganske mørkt; de fandt hinanden siddende på fru de Rênals seng. "Hvilken forskel på nu og for et år siden," tænkte Julien, og hans tårer randt rigeligere. "Altså kan fraværelse virkelig dræbe et menneskes følelser! – Gør mig den tjeneste at sige mig, hvad der er hændet Dem," sagde han endelig, forlegen over sin tavshed, med en af tårer afbrudt stemme.

"Det skal jeg," svarede hun med en hård stemme, hvis tonefald havde noget tørt og i Juliens ører bebrejdende. "Mine forvildelser var kendt i byen, da De tog bort. Der var så megen uforsigtighed i Deres måde at bære Dem ad på. Nogen tid efter, da jeg var helt fortvivlet, kom den ærværdige pastor Chélan og besøgte mig. Forgæves prøvede han længe på at få mig til at tilstå. Men en dag fik han det indfald at føre mig hen i kirken i Dijon, hvor jeg i sin tid var blevet konfirmeret. Der tog han så først ordet ..." Fru de Rênal blev afbrudt af sine tårer. "Hvilket skamfuldt øjeblik! Jeg tilstod alt. Den rare mand var så god, at han ikke overvældede mig med vægten af sin harme; men han følte bedrøvelse sammen med mig. I den tid skrev jeg hver dag breve til Dem, som jeg ikke turde sende Dem. Jeg skjulte dem omhyggeligt, og når jeg var alt for ulykkelig, spærrede jeg mig inde på mit værelse og læste dem igennem. Endelig fik pastor

Chélan mig til at love, at jeg skulle levere ham dem ... Nogle af dem, der var lidt forsigtigere skrevet, var blevet sendt Dem; men De svarede mig ikke."

"Jeg forsikrer dig, jeg har ikke fået et eneste brev fra dig, mens jeg var på skolen."

"Du store Gud! Hvem har da opsnappet dem?"

"Du kan tænke dig min smerte, når jeg siger dig, at, før den dag, da jeg så dig i domkirken, vidste jeg ikke, om du endnu var i live."

"Gud viste mig den nåde at lade mig indse, hvor hårdt jeg syndede mod ham, mine børn, min mand," vedblev fru de Rênal. "Han har aldrig elsket mig således, som jeg den gang troede, De elskede mig."

Julien styrtede sig i hendes arme, og det virkelig uden nogen som helst plan, rent ude af sig selv. Men hun stødte ham fra sig og vedblev i en temmelig fast tone: "Min ærværdige ven, pastor Chélan, fik mig til at indse, at jeg ved at ægte min mand havde forpligtet mig til at hellige ham alle mine tilbøjeligheder, selv dem, jeg ikke kendte og aldrig havde følt førend dette usalige forhold ... Siden jeg har bragt det offer at give ham de breve, der var mig så kære, er mit liv gledet hen, om ikke lykkeligt, så dog ret roligt. Forstyr det nu ikke, vær mig en ven, ... Min bedste ven!"

Julien dækkede hendes hænder med kys, og hun mærkede, at han endnu græd.

"Græd ikke," sagde hun, "det gør mig så ondt at se ... Sig nu De mig, hvad De har taget Dem for."

Julien kunne ikke tale.

"Jeg vil vide, hvilket liv De har ført i præsteskolen," gentog hun, "og så skal De gå Deres vej."

Uden at tænke på hvad han sagde, meddelte Julien hende de utallige rænker og udbrud af skinsyge, han først havde mødt, og fortalte derpå om det roligere liv, han havde ført, da han var blevet udnævnt til hjælpelærer. "Da var det," sagde han, "at De efter en lang tavshed, der sagtens var bestemt til at gøre mig begribeligt, hvad jeg nu kun alt for godt forstår, at De ikke længere holdt af mig, og at jeg var blevet Dem ligegyldig ..." Fru de Rênal trykkede hans hænder ... "Da var det, De sendte mig de 500 francs."

"Det har jeg aldrig gjort," sagde hun.

"Det var et brev med Paris' poststempel undertegnet Paul Sorel for at lede enhver mistanke på vildspor."

De talte nu i nogen tid om, hvorfra det brev muligvis kunne hidrøre, og tonen mellem dem fik et andet præg, den blev mindre højtidelig og mindede mere om et virkeligt venskab. De kunne, på grund af det dybe mørke, ikke se hinanden, men stemmens klang var nok. Julien lagde armen om livet på sin veninde, og da denne stilling havde noget farligt ved sig, prøvede hun på at skyde hans arm til side; men han var snild nok til i det samme at fæste hendes opmærksomhed ved en underholdende enkelthed i hans beretning. Armen blev glemt og blev liggende i samme stilling. Julien havde, efter mangehånde gisninger med hensyn til brevet, igen optaget tråden i sin beretning. Han blev efterhånden lidt mere herre over sig selv ved at tale om sit forbigangne liv, der i sammenligning med det nærværende øjeblik lagde så lidt beslag på hans tanke. Han var helt og holdent optaget af,

hvorledes hans besøg skulle ende. Af og til sagde hun i en kort tone til ham: "De må gå!"

"Hvilken skam for mig," tænkte han, "hvis hun viser mig vintervejen! Jeg vil da komme til at føle et samvittighedsnag, der vil forgifte hele mit øvrige liv. Hun vil aldrig mere skrive til mig. Gud skal vide, når jeg igen kommer her på egnen." Fra dette øjeblik forsvandt fra Juliens sind alt det henrykkende i hans stilling, mens han sad der ved siden af den kvinde, han elskede, og som han næsten trykkede i sine arme, i det værelse, hvor han havde været så lykkelig. Han kunne trods mørket, tydeligt skønne, at hun for lidt siden havde begyndt at græde, og mærkede på hendes brysts bevægelser, at hun hulkede, men dog havde han det uheld at blive kold og beregnende, næsten som når han i præsteskolens gård så sig gjort til skive for en kammerats vittigheder, der var større og stærkere end han. Han trak sin beretning ud og talte om det ulykkelige liv, han havde ført siden sin afrejse fra Verrières. "Altså," tænkte fru de Rênal, "efter et års fraværelse, under hvilket han næsten var berøvet ethvert tegn, der kunne minde ham, og mens jeg glemte ham, var han ene optaget af tanken om de lykkelige dage, han havde tilbragt i Vergy." Hendes hulken tog til, Julien så, at hans fortælling gjorde lykke. Han begreb, at han måtte prøve den sidste udvej, og kom endelig til det brev, han nylig havde fået fra Paris.

"Jeg har sagt farvel til biskoppen."

"Skal De da ikke vende tilbage til Besançon? Forlader De os for bestandig?"

"Ja," svarede Julien i en bestemt tone, "jeg forlader et sted, hvor jeg er glemt endog af den, der var mig det kæreste i mit liv,

og jeg forlader det for aldrig at se det mere. Jeg tager til Paris ..."

"Skal du til Paris?" udbrød fru de Rênal med en af tårer halvkvalt stemme, der tydeligt røbede, hvor urolig hun var.

Julien trængte til denne opmuntring. Han havde haft i sinde at prøve et skridt, der kunne blive afgørende og ødelægge alt for ham, men vidste før dette udbrud slet ikke, hvad virkning det var lykkedes ham at frembringe. Nu betænkte han sig ikke længere. Frygten for det samvittighedsnag, han ville komme til at føle, hvis han måtte gå bort med uforrettet sag, gav ham det fulde herredømme over sig selv, og han bemærkede koldt, idet han rejste sig op: "Ja, fru de Rênal, jeg siger Dem farvel for bestandig. Gid De må blive lykkelig!" Han gjorde nogle skridt hen imod vinduet og var allerede i færd med at lukke det op, da hun styrtede ham i møde og kastede sig i armene på ham.

Således opnåede Julien efter tre timers samtale, hvad han havde attrået med så megen lidenskab under de to første. Hvis fru de Rênal lidt tidligere havde fået sit tilbagefald til ømmere følelser for ham, ville det have været ham en guddommelig lykke; men da han nu således med kunst havde opnået, hvad han ønskede, følte han kun en sanselig glæde. Han ville, trods hendes indstændige anmodninger, have natlampen tændt og sagde: "Må jeg da slet ikke have noget minde om, at jeg har set dig? Skal al den kærlighed, der lyser ud af dine øjne være spildt for mig? Skal jeg ikke have lov at se din smukke hvide hånd? Tænk på, at jeg forlader dig måske for lang tid!" Ved tanken om dette brast fru de Rênal i gråd og kunne ikke nægte Julien noget.

Men morgenrøden begyndte at tegne granskoven øst for Verrières med tydelige omrids. I stedet for at gå sin vej bad

Julien, berust af vellyst, fru de Rênal om tilladelse til at tilbringe hele dagen skjult i hendes værelse for først den følgende nat at tage bort. "Ja, hvorfor ikke?" svarede hun og trykkede ham til sit hjerte. "Dette usalige tilbagefald har berøvet mig al agtelse for mig selv og gjort mig ulykkelig for stedse. Min mand er ikke længere den samme som før, han har mistanke til mig. Han tror, at jeg i hele denne sag har taget ham ved næsen, og viser sig meget stødt på mig. Hvis han hører den ringeste lyd, er det ude med mig, og han vil jage mig bort som den foragtelige kvinde, jeg er."

"Det er et af pastor Chélans udtryk," sagde Julien. "Således ville du ikke have talt til mig før den gruelige rejse til præsteskolen. Da holdt du af mig."

Julien blev belønnet for den koldblodighed, han havde sagt det sidste med. Han så sin veninde pludselig glemme den fare, hendes mands nærhed udsatte hende for, og kun tænke på den langt større fare at se Julien tvivle om hendes kærlighed. Dagskæret tog hurtigt til og gjorde det lyst i værelset. Julien følte al stolthedens vellyst ved at se den eneste kvinde, han nogensinde havde elsket, der få timer i forvejen havde været helt optaget af skræk for en frygtelig gud og pligtopfyldelse, nu ligge i hans arme og næsten for hans fødder. Skønt hendes beslutninger styrkedes ved et års standhaftighed, havde de ikke kunnet holde stand overfor hans mod.

Snart hørtes der støj i huset, og fru de Rênal blev ængstelig ved tanken om, at Élisa snart ville komme ind i værelset. "Hvad skal jeg gøre med den vældige stige? Hvor skal jeg skjule den?" spurgte hun og udbrød så pludselig i en lystig tone: "Nu ved jeg det! Den skal op på loftet."

"Men så bliver vi jo nødt til at gå igennem tjenerværelset," svarede Julien forbavset.

"Å, jeg lader stigen blive liggende ude på gangen; så kalder jeg på tjeneren og giver ham et ærinde at besørge."

"Men tænk i så fald på, hvad du vil sige, hvis han lægger mærke til den ude på gangen, når han går forbi."

"Ja, min engel," svarede hun og gav ham et kys. "Og tænk du nu på i en fart at skjule dig under sengen, hvis Élisa skulle komme herind, mens jeg er borte."

Julien undrede sig over denne pludselige munterhed. "Det er mærkeligt," tænkte han, "at hun langt fra at blive forvirret får sin munterhed igen, så snart en ydre fare nærmer sig, fordi hun da glemmer sine samvittighedsnag. Hun er virkelig en overlegen kvinde. Det er en stolt tanke at herske over et sådant hjerte!" Julien var henrykt.

Fru de Rênal tog stigen, men den var for tung for hende, og Julien ville derfor komme hende til hjælp. Han stod og beundrede hendes slanke vækst, der var så langt fra at tyde på styrke, da hun pludselig, uden hjælp, greb stigen og løftede den op, som om den havde været en stol. Hun bar den rask op på gangen i tredje stokværk og lagde den langs væggen. Hun kaldte dernæst på tjeneren og gik op på dueslaget for at give ham tid til at klæde sig på. Da hun fem minutter efter kom ned igen i gangen, var stigen borte. Hvad var der blevet af den? Hvis Julien havde været ude af huset, ville denne fare ikke have gjort noget indtryk på hende. Men hvis hendes mand nu, i dette øjeblik, så stigen? Det kunne blive en slem historie. Hun løb alle vegne omkring og opdagede endelig stigen oppe under taget, hvor tjeneren havde bragt den op og skjult den. Det var et

besynderligt tilfælde, som til andre tider ville have vakt hendes uro. "Nå, lige meget," tænkte hun. "Pyt med hvad der kan hænde om fireogtyve timer, når Julien er borte! Så vil jeg jo dog være både angst og føle samvittighedsnag." Hun havde ligesom en ubestemt forestilling om, at hun skulle sige livet farvel, men det brød hun sig ikke om. Efter en adskillelse, som hun havde troet skulle vare evigt, havde hun fået ham tilbage; hun så ham atter, og det, han havde gjort for at nå til hende, vidnede om så stor en kærlighed!

Da hun fortalte Julien begivenheden med stigen, kom hun til at tænke på, hvad hun skulle sige til sin mand, hvis tjeneren fortalte ham, at han havde fundet den. Hun overvejede sagen et øjeblik og sagde da: "De vil behøve fireogtyve timer for at finde den bonde, der har solgt dig den." Og idet hun kastede sig i armene på Julien og knugede ham krampagtigt, mens hun dækkede ham med kys, udbrød hun: "Gid jeg kunne dø sådan!" og tilføjede i det samme leende: "Men du må da ikke dø af sult. Kom! Jeg vil skjule dig i fru Dervilles værelse, det er altid aflåset." Hun gik nu hen og holdt vagt for enden af gangen, mens Julien løb derover. "Du må endelig ikke lukke op, hvis nogen banker på," sagde hun og drejede låsen om. "Det vil i hvert fald blot være en spøg af børnene, mens de leger."

"Se at få dem ned i haven hen under vinduet," sagde Julien, "for at jeg kan have den glæde at se dem. Få dem til at tale."

"Ja, ja," svarede fru de Rênal og gik sin vej, men kom snart tilbage med nogle appelsiner, kager og en flaske malagavin. Det havde ikke været hende muligt at komme til at tage noget brød.

"Hvad tager din mand sig for?" spurgte Julien.

"Han handler med nogle bønder."

Men klokken havde slået otte, der var megen støj i huset, og hvis de ikke havde fået fru de Rênal at se, ville de have søgt hende over alt; hun blev derfor nødt til at forlade Julien. Men snart efter kom hun tilbage og bragte ham en kop kaffe, fordi hun var bange for, at han skulle dø af sult. Efter frokosten fik hun held til at føre børnene hen under vinduet i fru Dervilles værelse. Han syntes, de var vokset, men at de havde fået et simpelt udseende, eller også var det ham, der så med andre øjne. Fru de Rênal talte til dem om Julien. Den ældste svarede således, at man kunne skønne, han nærede venskab for ham og længtes efter ham: men det viste sig, at de yngste næsten havde glemt ham.

Borgmesteren gik ikke ud den formiddag, men færdedes uophørligt rundt i huset optaget af at slutte handeler med bønderne, som han solgte kartofler. Lige til middag var det fruen umuligt at skænke sin fange et eneste øjeblik. Da de skulle til at spise, fik hun det indfald at stjæle en tallerken varm suppe til ham. Just som hun lydløst nærmede sig døren til hans værelse bærende forsigtigt på tallerkenen, stod hun pludselig ansigt til ansigt med den tjener, der om morgenen havde skjult stigen. Han gik ligeledes lydløst frem i gangen, som om han lyttede. Sandsynligvis havde Julien rørt sig uforsigtigt inde i værelset. Tjeneren gik sin vej lidt flov. Fru de Rênal gik dristigt ind til Julien, der blev forskrækket, da han hørte om dette møde.

"Er du bange?" spurgte hun. "Jeg ville, uden at blinke, trodse alverdens farer. Der er kun én ting, jeg frygter for, det er det øjeblik, da jeg bliver ene, efter at du er rejst." Og så løb hun sin vej.

"Tænk blot," udbrød Julien begejstret, "samvittighedsnag er den eneste fare, denne mageløse sjæl frygter!"

Endelig blev det aften, og borgmesteren gik i klubben. Hans hustru havde foregivet, at hun havde en frygtelig hovedpine. Hun var gået op på sit værelse, havde hurtigt sendt Élisa bort og var derefter stået op for at åbne døren for Julien. Det viste sig, at han virkelig var halvdød af sult. Fru de Rênal gik derfor ned i spisekammeret for at hente noget brød. Pludselig hørte Julien et skrig. Da hun kom tilbage, fortalte hun ham, at da hun uden lys var gået hen til det skab, hvori brødet lå gemt, og havde rakt hånden ud, havde hun rørt ved en kvindearm. Det var Élisa, der havde udstødt det skrig, Julien havde hørt.

"Hvad bestilte hun der?"

"Enten var hun i færd med at rapse noget sukkergodt, eller også var hun ved at udspejde os," svarede fru de Rênal i en ganske ligegyldig tone. "Heldigvis fandt jeg en postej og et brød."

"Hvad er da det?" spurgte Julien og pegede på lommerne i hendes forklæde. Fru de Rênal havde glemt, at hun ved middagsbordet havde fyldt dem med brød. Julien knugede hende lidenskabeligt i sine arme; aldrig havde han syntes, hun var så smuk.

Mens han spiste sin aftensmad med god madlyst og hans veninde gjorde løjer med ham i anledning af måltidets tarvelighed – for hun havde en rædsel for at tale alvorligt, – blev der pludselig rusket hårdt i døren. Det var borgmesteren. "Hvorfor har du lukket dig inde?" råbte han. Julien fik netop tid til at krybe om bag sofaen. "Hvad for noget? Du er påklædt?" sagde manden, idet han trådte ind. "Du spiser til aften og har

drejet låsen om i døren?" Til daglig brug ville dette spørgsmål, gjort med al ægteskabelig tørhed, have bragt fru de Rênal i forvirring. Men hun følte, at hendes mand kun behøvede at bukke sig lidt for at få øje på Julien, for borgmesteren havde slængt sig ned på en stol, som Julien et øjeblik i forvejen havde siddet på lige over for sofaen. Hendes hovedpine måtte nu tjene til undskyldning for alt.

Mens borgmesteren vidtløftigt fortalte hende om sit vekslende held i klubben, hvor han til sidst i billard havde vundet 19 francs, "Nitten francs, min tro," opdagede hun på en stol, tre skridt borte, Juliens hat. Hendes koldblodighed voksede, og hun begyndte at klæde sig af for, i et givet øjeblik, at kunne gå hurtigt bag ved sin mand og kaste sin kjole over stolen med hatten.

Endelig gik borgmesteren sin vej, og hun bad nu Julien atter tage fat på beretningen om hans liv i præsteskolen. "I går hørte jeg ikke på dig, jeg tænkte kun, mens du talte, på, hvordan jeg skulle få mig selv overtalt til at vise dig bort." Hun var meget uforsigtig, og de talte temmelig højt. Klokken kunne vel være to, da de blev afbrudt af et vældigt slag på døren. Det var atter borgmesteren. "Luk hurtigt op for mig! Her er tyve i huset. Jean fandt i morges deres stige."

"Nu er alting ude," udbrød fru de Rênal og kastede sig i armene på Julien. "Han dræber os begge, han tror ikke på tyvene. Jeg vil dø i dine arme og være lykkeligere i min død, end jeg var i levende live." Hun svarede ikke manden, der blev vred, men omfavnede lidenskabeligt Julien.

"Frels dine børns moder," sagde han med et bydende blik. "Jeg springer ned i gården gennem vinduet i det lille værelse ved

siden af og løber så gennem haven. Hundene kender mig. Rul mine klæder sammen og kast dem ned i haven så snart, du kan! Lad ham bare slå døren ind. Fremfor alt, tilstå ikke noget, det forbyder jeg dig! Han må hellere have mistanke end vished."

Hun svarede ikke andet end at sige: "Bare du ikke slår dig ihjel, når du springer ud ad vinduet!" Det var det eneste, hun var bange for.

Hun gik nu med ham hen til vinduet i det lille værelse og gav sig tid til at skjule hans klæder. Endelig lukkede hun op for borgmesteren, der skummede af vrede. Han så sig om i hendes soveværelse, kiggede ind i det lille værelse ved siden og forsvandt derpå uden at sige et eneste ord. Juliens klæder blev kastet ned, han greb dem og løb hurtigt ned i den del af haven, der gik langs floden. Mens han løb, hørte han en kugle fløjte og straks efter lyden af skuddet. "Det er ikke borgmesteren," tænkte han, "det skyder han for dårligt til." Hundene løb i tavshed ved siden af ham, nok et skud faldt og sårede rimeligvis en af dem; for den gav sig til at udstøde ynkelige skrig. Julien sprang over muren til en anden del af haven, løb dækket et halvt hundrede skridt og gav sig så til at flygte i en anden retning. Han hørte stemmer kalde på hinanden og så tydeligt den tjener, der var hans fjende, affyre et skud. På den anden side af haven kom en bonde frem og fyrede ligeledes. Men da havde Julien allerede nået flodbredden, hvor han tog sine klæder på.

En time senere var han en halv mil borte fra Verrières på vejen til Genf. "Hvis de har mistanke," tænkte han, "vil de lede efter mig på vejen til Paris."

31. Landlige glæder

"Herren venter formodentlig på dagvognen til Paris?" spurgte kromanden i et værtshus, hvor Julien var gået ind for at spise frokost.

"Ja, den i dag eller den i morgen, det er mig ligegyldigt," svarede han.

I det samme kom vognen. Der var to pladser ledige, og samtidig med Julien stod en anden rejsende op i den.

"Hvad, er det dig, min kære Falcoz?" sagde en af dem, der kom fra Genf.

"Jeg troede, du var bosat i nærheden af Lyon i en af Rhônens yndige dale," svarede Falcoz.

"Jo, det skal jeg love for. Jeg er på flugt."

"Hvad for noget, Saint-Giraud," sagde Falcoz leende. "Du med din skikkelige mine, har du begået en forbrydelse?"

"Det kunne jeg, min salighed, lige så godt have gjort. Nej, jeg er på flugt fra det nederdrægtige liv, man fører ude i provinserne. Jeg holder, som du ved, af de friske skove og den landlige ro. Du har jo ofte beskyldt mig for hang til romantik. Jeg kunne ikke for min død lide at høre tale om politik, og det er politikken, der jager mig bort."

"Hvad parti hører du da til?"

"Jeg hører ikke til noget parti, og det er netop ulykken. Ser du, min hele politik består i at holde af musik og malerier og gode bøger. Jeg bliver nu snart fireogfyrre år. Hvor lang tid har jeg så tilbage at leve i? En femten, tyve, tredive år i det højeste. Nå, jeg antager, at vore ministre om tredive år vil være noget

behændigere, men akkurat lige så hæderlige, som de, vi har for øjeblikket. Englands historie er for mig som et spejl for vor egen fremtid. Der vil altid være en konge, der ønsker at udvide sine rettigheder, bestandig vil den ærgerrighed at blive rigsdagsmand og den berømmelse og de hundrede tusinde francs, Mirabeau erhvervede sig, forstyrre de rige folks nattero ude i provinserne, og det vil de kalde at være frisindede og elske folket. Bestandig vil lysten til at blive kongevalgt landstingsmand eller kammerjunker friste det yderste højre. Ombord på statsskibet vil alle være med til at regere skuden, fordi det arbejde betaler sig godt. Skal der da aldrig blive en beskeden plads for passagererne?"

"Til sagen, til sagen, min ven! Jeg gad nok vide, hvad det egentlig er, der jager dig, med din rolige natur, bort fra dit hjem. Er det de sidste valg?"

"Nej, min ulykke ligger længere tilbage. Jeg ejede for fire år siden en halv million og var blevet fyrre år. Nu er jeg fire år ældre og ejer sandsynligvis et halvt hundrede tusind francs mindre, fordi jeg er nødt til at sælge mit gods Monfleury. Det ligger smukt tæt ved Rhônen. Jeg var nemlig blevet ked af at være i Paris for den evindelige komedies skyld, som det, man kalder det nittende århundredes fremskridt, bestandig nøder én til at spille med i. Jeg længtes efter et stilfærdigt og uforstyrret liv og havde derfor købt mig en ejendom oppe i bjergene med den dejligste beliggenhed ikke langt fra floden. I et halvt år gjorde præsten og alle knaldproprietærerne i omegnen sig lækre for mig. Jeg indbød dem til middag og fortalte dem, at jeg var flyttet fra Paris for at være fri for nogensinde mere at høre tale om politik. Jeg holdt ikke en

eneste avis, og jo færre breve, postbuddet bragte mig, des gladere var jeg. Men det passede nu ikke i præstens kram, og jeg blev snart udsat for alle mulige taktløse henvendelser og ærgrelser. Jeg havde lyst til at give et par hundrede francs om året til de fattige; men så bad de mig om dem til de gudelige foreninger, både Sankt Josefs og Den hellige Jomfrus Selskab og Fanden og hans oldemoder. Jeg sagde nej, og så skældte de mig ud. Det er nu dumt af mig at ærgre mig over sligt; men jeg kunne ikke en eneste morgen gå ud for at glæde mig over naturen uden at være udsat for en eller anden kedsommelighed, som forstyrrede min stemning og på en ubehagelig måde mindede mig om menneskene og deres ondskab. Når de for eksempel holdt kirkelige optog på Store Bededag – jeg kan nu godt lide den sang, de synger ved den lejlighed, det er vistnok en græsk melodi –, så ville de ikke længere lyse velsignelse over mine marker, fordi præsten sagde, at ejeren var en ugudelig mand. Der døde en ko for en gammel, hellig kælling, og så sagde hun, at det kom af, at den dam, der lå tæt ved, tilhørte mig, og fordi jeg var en ugudelig fritænker fra Paris, og otte dage efter fandt jeg mine fisk med bugen i vejret forgivet af kalk. Jeg blev ærgret og drillet på alle mulige måder. Forligsdommeren, der forresten er en skikkelig mand, gav altid mig uret, fordi han var bange for at miste embedet. Markfred var der ikke længere tale om for mig. Da de først så, at præsten, der var formand for missionsbrødrene der på egnen, slog hånden af mig, og at venstremændenes fører, en afskediget kaptajn, ikke støttede mig, faldt de alle sammen over mig, om det så var den murer, der i et år havde haft sit udkomme ved mig, og den hjulmand, der gjorde mine plove i stand, og som

jeg ikke ville finde mig uden vrøvl i at lade mig trække op af. For nu at få en støtte og om muligt dog vinde nogle af de sager, jeg havde for retten, lod jeg mig gøre til venstremand. Men, som du sagde, så kom de forbandede valg, og så ville de have, at jeg skulle stemme ..."

"På en, du ikke kendte?"

"Nej, sgu på en, jeg kendte kun alt for godt. Jeg sagde nej, og det var jo meget uklogt af mig, for nu fik jeg også venstremændene på halsen, og min stilling blev rent utålelig. Jeg tror næsten, at hvis præsten havde fået det indfald at beskylde mig for at have snigmyrdet min tjenestepige, så ville de to politiske partier have stillet en snes vidner, der ville aflægge ed på, at jeg havde begået forbrydelsen."

"Du bildte dig altså ind, at du kunne bo på landet uden at tjene dine naboers lidenskaber og uden at være nødt til at høre på deres vrøvl? Ja, det var ganske vist en stor fejl af dig."

"Ja, den har jeg nu rådet bod på. Monfleury skal sælges, jeg taber 50.000 francs i bedste fald; men jeg er let om hjertet, jeg forlader et helvede af hykleri og ærgrelser. Jeg vil nu søge ensomhed og landlig ro på det eneste sted, hvor de findes i Frankrig, på en fjerde sal i Paris i nærheden af Bois de Boulogne. Og så er jeg endda ikke ganske på det rene med, om jeg ikke skulle begynde min politiske løbebane i en af de borgerlige bydele med at uddele indviet brød i sognet."

"Alt det ville ikke være sket under Bonaparte," sagde Falcoz, hvis øjne lynede af vrede.

"Det kan gerne være. Men hvorfor kunne din Bonaparte da ikke holde sig på tronen? Det er dog ham, der er skyld i alle de ubehageligheder, jeg har lidt under."

Julien spidsede øren. Han havde straks indset, at bonapartisten Falcoz var borgmester de Rênals tidligere ungdomsven, som han havde forskudt i 1816, og at fritænkeren Saint-Giraud måtte være broder til den kontorchef, der havde forstået at skaffe sig kommunens hus i Verrières til leje for så godt køb.

"Det er din Bonaparte, der har lavet alt det," vedblev Saint-Giraud. "En skikkelig mand, om ellers nogen kan kaldes således, på fyrre år og ejer af en halv million kan ikke være i fred, når han bosætter sig ude i provinserne. Hans præster og hans adelsmænd jager ham bort derfra."

"Sig dog ikke noget ondt om ham," udbrød Falcoz, "aldrig har Frankrig stået så højt i andre folks agtelse som i de tretten år, han stod for styret. Da var der storhed i alt, hvad der skete."

"Å, din kejser, gid Fanden tage ham," svarede den anden, "var kun stor på valpladsen, og da han henimod 1802 bragte orden i finanserne. Hvad betyder hele hans adfærd efter den tid? Med sine kammerherrer og al sin pragt og sine selskaber i Tuilerierne har han blot leveret en ny udgave af alle kongedømmets naragtigheder, en udgave, som trykfejlene var rettet i, og som kunne have varet et århundrede eller to. Men præsterne og adelsmændene ønskede at få den gamle udgave, og de har ikke haft den jernhånd, der krævedes til at få den til at glide i publikum."

"Du taler som en forhenværende bogtrykker."

"Hvem er det, der jager mig bort fra mit gods?" spurgte Saint-Giraud vred. "Det er præsterne, som Napoleon kaldte tilbage ved overenskomsten med paven i stedet for at behandle dem, som staten behandler lægerne, sagførerne og

astronomerne, i stedet for i dem kun at se borgere og ikke bryde sig om den virksomhed, de tjener deres brød ved. Ville der nu om stunder gives uforskammede adelsmænd, hvis din Bonaparte ikke havde udnævnt baroner og grever? Nej, de var gået af mode. Næst efter præsterne er det landjunkerne, der har gjort mig mest fortræd og nødt mig til at blive venstremand."

Samtalen fik ingen ende, det emne vil endnu i et halvt århundrede optage Frankrig. Da Saint-Giraud vedblev at gentage, at det var ham umuligt at leve ude i provinserne, tillod Julien sig i en beskeden tone at anføre borgmester de Rênal som et eksempel.

"Nej, De er virkelig alt for god, unge mand," udbrød Falcoz. "Han har gjort sig til hammer for ikke at blive ambolt, og det endda en tung hammer. Forresten er han blevet overfløjet af denne hersens Valenod. Kender De den skurk? Det er en af de ægte. Hvad vil Deres de Rênal mon sige, når han en skønne dag ser sig afsat og den fyr indsat i stedet for ham?"

"Han vil blive siddende i enrum med sine forbrydelser," svarede Saint-Giraud. "Er De kendt med Verrières, unge mand? Ser De, Bonaparte har, Gud straffe mig, ved at tage kongedømmets aflagte klæder på gjort det muligt for folk som Rênal og Chélan at komme til magten, og de vil blive afløst af en Valenod og en Maslon."

Denne politiske misfornøjelse forbavsede Julien og adspredte hans elskovsdrømme.

Da han langt borte øjnede Paris, gjorde dette syn ikke videre indtryk på ham. Han var endnu så optaget af mindet om det sidste døgn, han havde tilbragt i Verrières, at han ikke var rigtig oplagt til at bygge luftkasteller. Han lovede sig selv dyrt og

helligt, at han aldrig ville slå hånden af sin venindes børn, men opgive alt for at beskytte dem, hvis præsternes dumheder skulle hidføre republikken og fremkalde forfølgelser mod de adelige. Hvad ville der være sket, hvis han den nat, da han kom til Verrières, i det øjeblik han anbragte stigen mod vinduet i fru de Rênals soveværelse, havde truffet værelset optaget af en fremmed eller af borgmesteren? Men hvilken fryd var det ikke også i de første to timer, da hans veninde i fuldt alvor tænkte på at vise ham bort, mens han talte sin sag, at sidde ved hendes side i mørket! En sjæl som Juliens bliver forfulgt af den slags minder et helt liv igennem. Den øvrige del af sammenkomsten var allerede i hans tanker begyndt at smelte sammen med deres elskovsforholds første tid fjorten måneder tidligere.

Han blev vækket af sine drømme ved, at postvognen standsede i gården i Rue Jean-Jacques Rousseau. "Kør mig ud til Malmaison," sagde han til en droskekusk.

"På denne tid, herre, hvad vil De der?"

"Det kan være Dem lige meget; kør bare!"

Enhver ægte lidenskab tænker kun på sig selv. Derfor synes lidenskaberne mig så latterlige i Paris, hvor ens nabo altid forlanger, at man skal tænke meget på ham. Jeg skal vel vogte mig for at fortælle om Juliens henrykkelse i Malmaison. Han græd ved mindet om Napoleon. Hvad behager? Til trods for de hæslige, hvide mure, der er opført i år og skærer parken over i flere dele? – Ja! For Julien, ligesom for efterslægten, var der intet mellem Arcole, Sankt Helena og Malmaison.

Om aftenen betænkte han sig længe, inden han gik ind i et teater, fordi han havde besynderlige forestillinger om skuepladsen som et fordærvelsens tempel.

En dyb mistro forhindrede ham i at beundre det levende Paris, han brød sig kun om de mindesmærker, hans yndlingshelt havde efterladt sig.

"Nu er jeg da altså i midtpunktet for alt hykleriet og rænkespillet," tænkte han. "Her hersker jo de Frilairs beskyttere!"

Endelig tredje dags aften sejrede hans nysgerrighed efter at se pastor Pirard over hans plan at se alt, inden han fremstillede sig for ham, og han begav sig til ham og fik i en kølig tone besked om det liv, der ventede ham i marki de La Moles hus.

"Hvis De ikke efter nogle måneders forløb viser, at De kan gøre nytte," ytrede præsten, "vil De blive sendt tilbage til præsteskolen, dog ikke på nogen krænkende måde. De skal bo hos markien, en af de fornemste mænd i Frankrig. De skal gå i sort kjole, dog ikke i Deres egenskab af teolog, men som en mand, der bærer sorg. Jeg forlanger, at De tre gange om ugen skal høre teologiske forelæsninger. Hver dag klokken tolv indfinder De Dem i markiens bogsal for at skrive breve om hans retssager og øvrige anliggender. Markien skriver med et par ord i randen af hvert brev, han får, indholdet af det svar, der skal gives på det. Jeg har forsikret, at De inden tre måneder vil være i stand til at skrive disse svar så nøjagtigt, at han af hvert dusin vil kunne underskrive en otte-ni stykker. Om aftenen klokken otte lægger De alle papirerne i orden, og klokken ti er De fri. – Det er muligt," vedblev Pirard, "at en eller anden ældre dame eller sødladen herre giver Dem udsigt til umådelige fordele eller endog lige rent ud byder Dem penge for at få lov til at se de breve, markien får."

"Men hr. pastor!" udbrød Julien rødmende.

"Det er besynderligt," sagde præsten med et bittert smil, "at De med Deres fattigdom og efter at have været et år på præsteskolen endnu kan have slige anfald af dydig harme. Skulle det være blodets magt?" tilføjede han halvhøjt, og som om han talte med sig selv. "Mærkeligt er det, at markien kender Dem, jeg ved ikke hvorfra ... Han giver Dem til en begyndelse 2000 francs i årlig løn. Det er en mand, der kun plejer at handle i kraft af et lune, det er hans fejl. I retning af barnagtighed vil han kappes med Dem. Hvis han er fornøjet med Dem, vil Deres løn senere kunne stige til 8000 francs. Men De kan jo nok indse, at han ikke giver Dem alle de penge for Deres smukke øjnes skyld," tilføjede han i en bidsk tone. "Det gælder om at gøre nytte. I Deres sted ville jeg kun tale meget lidt, og fremfor alt ville jeg aldrig tale om ting, som jeg ikke forstår mig på.

Men det er sandt," vedblev præsten, "jeg har på Deres vegne indhentet oplysninger. Jeg havde nær glemt familien de La Mole. Markien har to børn, en datter og en søn på en snes år, en ren laps, en fusentast, der aldrig ved klokken tolv, hvad han vil tage sig for klokken to. Han har hoved, han er modig, han har gjort felttoget med i Spanien. Markien håber, af en eller anden grund, at De vil blive den unge grev Norberts ven. Jeg har sagt ham, at De var en dygtig latiner, måske gør han regning på, at De vil lære hans søn nogle fuldt færdige domme om Cicero og Virgil. I Deres sted ville jeg aldrig tillade denne pæne, unge fyr at gøre løjer med mig, men, inden jeg besvarede hans høflige, men sagtens noget ironiske forekommenhed, lade ham gøre mere end ét forsøg på at vinde mig. Jeg vil ikke skjule for Dem, at den unge grev de La Mole må se ned på Dem, først og fremmest, fordi De er af borgerlig herkomst. En af hans

forfædre havde en stilling ved hoffet og opnåede den ære at blive henrettet den 26. april 1574 af politiske grunde. De derimod er søn af en tømmerhandler i Verrières og oven i købet i hans faders brød. Læg vel mærke til den forskel og studer familiens historie hos Moreri; for alle de smigrere, der kommer til middag der i huset, gør fra tid til anden fine hentydninger til den. Vær forsigtig med hensyn til den måde, De svarer på grev Norbert de La Moles spøgende bemærkninger på. Han er ritmester ved husarerne og tilkommende livsvarigt medlem af Landstinget. Kom blot ikke bagefter og beklag Dem til mig over ham!"

"Det forekommer mig," bemærkede Julien og rødmede, "at jeg ikke engang bør svare en mand, der ser ned på mig."

"De gør Dem ingen klar forestilling om den måde, han vil vise Dem sin ringeagt på. Han vil kun lægge den for dagen ved overdrevne artigheder. Hvis De var en tåbe, kunne De lade Dem narre af det, og hvis De ville gøre Deres lykke, burde De lade Dem narre."

"Og hvis jeg nu en skønne dag skulle blive ked af alt det, ville det så blive betragtet som den sorteste utaknemmelighed, om jeg vendte tilbage til min celle i præsteskolen?"

"Naturligvis," svarede præsten. "Alle husets venner vil bagtale Dem, men så vil jeg komme frem og sige, at det er efter mit råd, De har taget Deres beslutning."

Julien følte sig ilde berørt af den bitre og næsten ondskabsfulde tone, han iagttog hos pastor Pirard, og som næsten helt fordærvede ham hans sidste svar.

Sagen var, at præsten gjorde sig en samvittighed af sin kærlighed til Julien, og at han kun med en slags religiøs skræk i

den grad tog sig af en andens skæbne.

"De vil endvidere," vedblev han i en uvillig tone som en, der opfylder en pinlig pligt, "få markise de La Mole at se. Det er en høj, blond, gudelig dame, der er meget fornem i sit væsen, overordentlig høflig og endnu mere ubetydelig. Hun er datter af den gamle hertug de Chaulnes, der er så bekendt for sine adelige fordomme. Hun er et slags udtog i ophøjet arbejde af det, der udgør summen af de kvinders præg, som hører hendes stand til. Hun lægger ikke dølgsmål på, at det eneste fortrin, hun anerkender, er at have forfædre, der har taget del i korstogene. Penge kommer først langt bagefter. Forbavser det Dem? Husk på, min ven, at vi ikke længere er i provinserne. De vil i hendes dagligstue høre adskillige adelige godsejere tale om vort kongehus i en mærkværdig letsindig tone. Hvad markisen angår, sænker hun af ærbødighed stemmen, hver gang hun nævner en prins eller især en prinsesse. Jeg ville ikke råde Dem til i hendes nærværelse at sige, at Philip den Anden eller Henrik den Ottende havde været rene uhyrer. De har været *konger*, og det giver dem en ufortabelig ret til alles ærbødighed, især fra sådanne væseners side som De og jeg, der ikke er 'fødte'. Imidlertid er vi præster, det vil hun nemlig antage Dem for, og i den egenskab er vi tjenere, der er nødvendige for hendes sjæls frelse."

"Hr. pastor," bemærkede Julien, "jeg har en følelse af, at jeg ikke vil blive længe i Paris."

"Som De vil! Men læg vel mærke til, at en mand af vor stand ikke kan komme frem uden ved de fornemmes hjælp. Der er for mig noget ved Dem, som jeg ikke er i stand til nærmere at gøre rede for, noget der tyder på, at De, hvis De ikke gør Deres lykke,

vil blive forfulgt. For Dem gives der ikke nogen mellemvej. Lad Dem ikke narre! Folk kan se, at De ikke just glæder Dem over, at man henvender ordet til Dem. I et land, hvor de selskabelige forhold spiller så stor en rolle som her, er De indviet til ulykke, hvis De ikke opnår, at man viser Dem ærefrygt. Hvad ville der være blevet af Dem i Besançon, hvis marki de La Mole ikke havde fået det lune? De vil engang med tiden kunne indse, hvor sjældent alt det er, han gør for Dem, og hvis De ikke er et uhyre, vil De nære en evig erkendtlighed mod ham og hans familie. Hvor mange fattige præster, der har langt flere kundskaber end De, har ikke levet åringer i Paris af de femten skilling, de fik for en messe … Husk på, hvad jeg fortalte Dem i fjor vinter om kardinal Dubois og de første år, han måtte gennemgå. Han var ganske vist en slet person; men De tiltror Dem dog vel ikke i Deres hovmod mere talent end det, han var i besiddelse af?

Se nu for eksempel mig! Jeg, der er en rolig og tarvelig mand, agtede at dø i min præsteskole og havde været barnagtig nok til at knytte mig til den. Nå ja, jeg ville være blevet afsat, hvis jeg ikke selv havde begæret min afsked. Ved De, hvor meget jeg ejede? Jeg havde 520 francs og hverken mere eller mindre; dertil ikke en eneste ven, næppe nok et par bekendte. Marki de La Mole, som jeg aldrig nogensinde havde set for mine øjne, har trukket mig ud af den suppedas. Han behøvede blot at sige et ord, så fik jeg straks et kald, hvor sognefolkene er velstående og ikke har nogen grove laster, og hvad indkomsterne angår, så skammer jeg mig over at modtage dem, så lidt står mit arbejde i forhold til dem. Jeg taler så vidtløftigt med Dem for at give Dem lidt ballast. Endnu blot et ord! Det er så uheldigt, at jeg er noget

pirrelig; det kan derfor godt tænkes, at det kommer dertil, at vi to ikke længere taler sammen.

Jeg ville derfor råde Dem til, hvis markisens hovmod eller hendes søns vittigheder skulle gøre Dem opholdet der i huset ganske utåleligt, da at tilendebringe Deres studier i en eller anden præsteskole en snes mil borte fra Paris og hellere i det nordlige Frankrig end syd på. Der er nord på mere kultur og færre uretfærdigheder og," tilføjede han med sænket røst, "jeg nødes til at indrømme det, bladene i Paris er der nær nok til at jage småtyrannerne skræk i blodet. Hvis vi nu fremdeles finder fornøjelse i hinandens selskab, så tilbyder jeg Dem, under forudsætning af, at De ikke synes om markiens hus, at blive kapellan hos mig. Jeg vil da give Dem halvdelen af kaldets indtægter. Jeg skylder Dem det og mere til," vedblev han, idet han afbrød Juliens taksigelser, "for det sjældne tilbud, De gjorde mig i Besançon. Hvis jeg i stedet for at eje 520 francs ingenting havde haft, ville De jo have reddet mig."

Pastor Pirards stemme havde mistet noget af sin hårde klang. Julien følte til sin skam, at han havde tårer i øjnene, og havde den største lyst til at kaste sig i sin vens arme. Han kunne ikke dy sig for at sige til ham med den mandigste mine, det var ham muligt at opdrive:

"Jeg har fra vuggen af været hadet af min fader, og det har været en af mit livs største ulykker. Men jeg vil ikke længere beklage mig over skæbnen; for jeg har i Dem, hr. pastor, fundet en anden fader."

"Ja, lad nu det være godt," svarede Pirard forlegent og tilføjede derpå som en mindelse om hans tidligere stilling som

forstander for præsteskolen: "Man skal aldrig sige: Skæbnen, mit barn; sig altid: Forsynet!"

Drosken holdt, og kusken løftede bronzedørhammeren på en vældig port, oven over hvilken man på sort marmor læste marki de La Moles navn.

Denne fordringsfuldhed mishagede Julien, og han sagde til Pirard: "De er så bange for jakobinerne! De ser en Robespierre og hans rakkersluf bag hvert hegn. Undertiden finder de det umådeligt komisk; men samtidig udpeger de deres hus til plyndring for pøbelen i tilfælde af oprør."

"Ak, mit kære barn," svarede præsten, "De bliver snart kapellan hos mig. Hvad er nu det for en skrækkelig tanke!"

"Jeg finder, den er ganske naturlig," sagde Julien.

Ikke des mindre gjorde den alvorlige portner og den renlige gård et vist indtryk på Julien. Han kunne ikke noksom beundre husets bygningsmåde, skønt den var holdt i den kedelige stil, der var ejendommelig for tiden henimod Voltaires død, og var blevet stående midt i gården ude i solskinnet.

32. Julien indføres i hovedstaden

"Vis dog lidt holdning," sagde pastor Pirard. "Snart får De de skrækkeligste indfald, og snart bærer De Dem ad som et rent barn. Husk på Horats': *Nil admirari* (Ingen begejstring!) og tænk på, at alle de lakajer vil gøre sig lystige over Dem, når de ser Dem stå der og glo, og betragte Dem som en ligemand, der uretfærdigt er blevet stillet over dem. Under skin af godmodighed, gode råd og ønsket om at vejlede Dem vil de prøve på at få Dem til at gøre en eller anden rigtig dumhed."

"Ja, lad dem prøve på det, om de tør," sagde Julien og bed sig i læben. Han havde igen fået al sin mistro tilbage.

De sale, de to herrer blev ført igennem i første stokværk, inden de kom til markiens arbejdsværelse, ville have forekommet læseren lige så uhyggelige som pragtfulde, og han ville have betakket sig for at bo i dem, fordi kedsommeligheden i dem gabede en i møde. Men Julien var henrykt og tænkte: "Hvor ville man være lykkelig, om man havde en så prægtig bolig!"

Endelig kom de til det hæsligste værelse i hele lejligheden, så mørkt, at man næppe kunne se. Der sad en lille, mager mand med livlige øjne og en lys paryk på hovedet. Det var markien. Præsten vendte sig om mod Julien og forestillende ham. Han havde ondt ved i denne høflige mand at genkende den fornemme mand med den hovne mine, der i Bray-le-Haut havde ledsaget kongen. Julien syntes, at der var for meget hår i hans paryk, og følte sig slet ikke forlegen i hans nærværelse. Ætlingen af Henrik den Tredjes ven forekom ham at se

temmelig tarvelig ud; han var meget mager og brugte mange bevægelser. Men Julien lagde snart mærke til, at hans høflighed overfor den, han talte med, var af en endnu elskværdigere natur end selve biskoppens i Besançon. På tre minutter var den hele forestilling forbi; men da de var kommet udenfor, sagde pastor Pirard:

"De så på markien, som om De betragtede et maleri. Jeg er ikke synderlig inde i det, folk her kalder levemåde, og det vil ikke vare længe, inden De ved bedre besked med det end jeg; men jeg synes i hvert fald, at Deres dristige blik ikke kan kaldes videre høfligt."

De havde igen sat sig op i drosken. Kusken holdt tæt ved boulevarden, og Pirard førte Julien ind i en række sale uden bohave, hvor han stod og så på et prægtigt forgyldt taffelur, hvis udsmykning han fandt anstødelig, da en fint klædt herre nærmede sig smilende til ham. Julien hilste flygtigt, den smilende herre lagde sin hånd på hans skulder. Han blev rød i hovedet, og det gav et sæt i ham. Pirard kunne trods sin værdighed ikke bare sig for latter. Den fremmede herre var nemlig en skrædder, der ville tage mål af ham.

"Jeg giver Dem nu fri i to dage," sagde præsten, inden han gik. "Før kan De nemlig ikke fremstille Dem for markisen. Det kunne måske være klogt at passe på Dem som en ung pige de første dage, De opholder Dem her i dette nutidens Babylon. Hvis De vil på gale veje, så gør det straks, så bliver jeg fri for den svaghed at tænke på Dem. I overmorgen tidlig vil skrædderen bringe Dem to sæt klæder. Så giver De den svend, der kommer for at prøve dem på Dem, 5 francs i drikkepenge. For øvrigt råder jeg Dem til ikke at lade pariserne høre blot klangen af

Deres stemme. Et eneste ord vil være nok for dem til at finde anledning til at gøre nar ad Dem, det er nu deres naturgave. Kom så hen til mig i overmorgen henad tolv. Nå, gå så på galejen! Men det er sandt, sørg først for at bestille Dem nogle støvler, skjorter og en hat. Der har De en opskrift på de steder, hvor De kan få det. Markien har selv optegnet det. Han er en virksom mand, der forudser alt og foretrækker at handle for at tale. Han har taget Dem til sig, for at De skal spare ham den slags ulejlighed. Vil De nu have tilstrækkeligt omløb til nøjagtigt at udføre, hvad denne livlige mand blot antyder for Dem med et ord? Ja, det vil fremtiden vise. Pas nu på!"

Julien fulgte den opskrift, præsten havde givet ham, og blev allevegne modtaget med stor ærbødighed. Skomageren skrev ham ind i sin protokol som hr. Julien de Sorel.

Han gik derefter ud på Père-Lachaise kirkegården, hvor en fremmed herre, hvis ytringer var meget frisindede, var så venlig at vise ham marskal Neys gravsted og til afsked næsten trykkede ham i sine arme med tårer i øjnene. Men lidt efter savnede Julien sit ur.

Da han til den aftalte tid indfandt sig hos Pirard, fandt denne ham så fin, at han ikke kunne bare sig for i en streng tone at sige: "Gå nu blot ikke hen og bliv lapset." Julien så ud som en ung mand i dyb sorg og tog sig ganske vist ud til sin fordel, men præsten kunne se, at han endnu havde den provinsagtige bevægelse med skuldrene, der udenfor hovedstaden anses for flot. Markien dømte anderledes om hans væsen, for han sagde straks til præsten:

"Ville der være noget i vejen for, at hr. Sorel tog undervisning i dans?"

Pirard svarede forbavset: "Nej, Julien har jo ikke aflagt noget præsteløfte."

Derefter gik markien rask op ad en lille skjult trappe for selv at vise sin sekretær den smukke kvistlejlighed, der var bestemt for ham, og som vendte ud til en stor have. Han spurgte ham, hvor meget linned han havde bestilt.

"To skjorter," svarede han, forundret over, at en så fornem mand nedlod sig til at tale om slige enkeltheder.

"Meget godt," svarede markien i en kort og bydende tone, der gav anledning til eftertanke, "meget godt! Vil De så bestille endnu toogtyve. Her er første kvartals løn."

Derefter gik han ned og kaldte på en aldrende mand, til hvem han sagde: "Arsène, De skal opvarte hr. Sorel."

Lidt efter stod Julien ene i en prægtig bogsal og gik hen og stillede sig i en mørk krog, hvorfra han henrykt betragtede de strålende bogrygge: "Alt det kan jeg læse," tænkte han. "Her vil jeg bestemt komme til at synes godt om at være. Borgmesteren ville have anset det for en skam for ham, om han nogensinde havde gjort blot hundreddelen af, hvad markien har gjort for mig. Men, det er vel bedst, jeg tager fat på mit arbejde."

Da han var færdig med sine breve, dristede han sig til at gå hen til bøgerne og blev umådelig glad ved at finde en udgave af Voltaire. Han løb hen og lukkede døren til salen op for ikke at blive overrumplet, hvorefter han åbnede ethvert af de 80 bind, hvis pragtfulde indbinding var et mesterværk af Londons bedste bogbinder.

En time efter kom markien ind for at se, hvad han havde skrevet, og opdagede til sin forundring, at han havde skrevet

'*det*' med *æ* (dæt), og spurgte sig selv, om præsten skulle have narret ham, da han roste Juliens kundskaber.

"De er nok ikke stiv i retskrivning," sagde han blidt. "*Det* skrives med *e*. Når der er et ord, De ikke ved, hvordan staves, så se det efter i ordbogen!"

Klokken seks sendte han bud efter Julien og så med tydeligt ubehag på hans støvler. "Det er en fejl af mig, at jeg ikke har sagt Dem, at De må klæde Dem om hver dag klokken halv seks."

Julien så på ham uden at forstå, hvad han mente.

"Jeg mener, De må tage strømper og sko på. Arsène skal minde Dem om det. I dag skal jeg på Deres vegne gøre undskyldning."

Samtidig førte han Julien ind i en stue, der strålede af forgyldning. Ved slige lejligheder undlod borgmester de Rênal aldrig at fremskynde sine skridt for at være sikker på, at han kom til at gå først ind ad døren. Hans forfængelighed blev således skyld i, at Julien, der ventede, at markien ville gøre det samme, kom til at træde ham på tæerne, hvilket smertede den podagristiske herre, der tænkte: "Han er oven i købet klodset." Sekretæren blev forestillet for markisen, en høj, anselig dame, hvis mine han fandt lige så anmassende som fru de Maugirons ansigtsudtryk, når hun i egenskab af hustru til amtsfuldmægtigen i Verrières var til festmiddag. Julien var så betaget af den pragt, der omgav ham, at han overhørte en bemærkning af markien. Markisen nedlod sig næppe til at se på ham. Blandt de tilstedeværende opdagede han til sin glæde den unge biskop i Agde, som han havde talt med ved kirkefesten i Bray-le-Haut. Men Hans Højærværdighed blev sagtens ængstelig for den venlighed, Julien i sin forlegenhed betragtede

ham med, og lod ikke til at bryde sig om at være en bekendt af den unge provinsialist. De herrer, der var samlede i salen, syntes Julien at have noget tvungent og tvært ved sig. Man taler sagte i Paris og overdriver ikke småting.

Hen imod klokken halv syv kom en smuk, slank, ung mand ind. Han havde overskæg, var meget bleg og havde et lille hoved. Han kyssede markisen på hånden, da hun bebrejdede ham, at han altid lod vente på sig. Julien forstod, at det var husets søn, grev Norbert, og kunne ikke tænke sig, at denne elskværdige unge mands bemærkninger skulle kunne forjage ham fra huset. Han lagde mærke til, at greven havde støvler og sporer på, og tænkte, at det var i sin egenskab af underordnet, at han selv måtte møde med sko. Da selskabet havde sat sig til bords, hørte Julien markisen sige noget i en streng tone og opdagede i det samme en meget lys og meget velskabt, ung pige, der kom hen og satte sig lige overfor ham. Han syntes imidlertid ikke om hende. Vel fandt han ved at betragte hende opmærksomt, at han aldrig havde set så smukke øjne, men de tydede på en ualmindelig kold sjæl og, syntes han senere, på at damen kedede sig, men troede sig forpligtet til at indgyde ærbødighed. "Fru de Rênal havde også smukke øjne," tænkte han, "men de havde et helt andet udtryk."

Han havde ikke erfaring nok til at skelne mellem den ild, der luede i komtesse Mathildes øjne – således hørte han hende blive kaldt – når hun af og til kom med et godt indfald, og det liv, der plejede at stråle ud af fru de Rênals blikke, når enten lidenskab eller ædel harme fik hendes øjne til at lyse. Henimod slutningen af måltidet fandt han et ord til at udtrykke den art af skønhed, der gav komtessens øjne deres særpræg: de funkler, tænkte han.

For øvrigt lignede hun sin moder i en grad, der mishagede ham, så han hørte op at se på hende. Som modsætning fandt han den unge greve i enhver henseende beundringsværdig og blev så indtaget i ham, at det ikke faldt ham ind at misunde eller hade ham, fordi han var rigere end han selv og af adelig fødsel.

Julien syntes, at markien kedede sig. Han hørte ham ved stegen sige til sin søn: "Norbert, lad mig se, du tager dig af hr. Julien Sorel, som jeg har ansat ved min stab, og som jeg har i sinde at gøre en mand af, hvis det lader sig gøre. – Det er min sekretær," bemærkede han til sin sidemand, "han skriver *det* med *æ*."

Alle så hen på Julien, der bøjede hovedet lidt for dybt for grev Norbert, mens man ellers i almindelighed var tilfreds med hans blik.

Markien havde sagtens gjort en bemærkning om den art dannelse, Julien havde fået; for en af gæsterne begyndte at gå ham på klingen angående Horats. Fra nu af var han herre over sig selv og ville have besiddet al sin koldblodighed, om ikke spisestuens pragt med de store spejle havde gjort et vist indtryk på ham. Med hensyn til frøken Mathilde, var han hurtigt blevet enig med sig selv om, at hun aldrig ville kunne blive nogen for ham farlig kvinde. Hans skønne øjne gjorde deres virkning, og deres glans forøgedes hver gang han enten undseligt rødmede eller glædede sig, når han havde givet et godt svar. Hans sætninger var ikke alt for lange, når man tog i betænkning, at han var fra landet, og da han havde nogle nye tanker, og man mærkede, at han virkelig kunne latin, fandt man ham ganske elskværdig.

Hans modstander i spørgsmålet om Horats var et medlem af Videnskabernes Selskab, der tilfældigvis kunne latin. Da han i Julien fandt en ung mand, der virkelig vidste besked om, hvad der blev talt om, lagde han ikke skjul på, at han glædede sig over at høre ham udtale anskuelser, han ikke i forvejen kendte. Markien blev ved denne samtale trukket ud af den sløvhed, han i begyndelsen af måltidet havde lagt for dagen, og da fruen havde gjort sig det til regel at beundre alt, hvad der morede hendes mand, var hun så nådig at se på Julien. "Den unge mand er måske, trods sit kejtede væsen, virkelig dannet," sagde hun til videnskabsmanden, der sad ved siden af hende, og Julien opsnappede ytringen. Hun holdt af fuldt færdige domme og blev stående ved denne, idet hun samtidig glædede sig over, at hendes mand havde moret sig, og at hun havde indbudt den herre, der havde givet anledning til samtalen.

33. Juliens første optræden

Julien sad næste morgen og skrev breve af i bogsalen, da frøken Mathilde trådte ind gennem en lille hemmelig dør, der var godt skjult bag bogryggene. Mens han beundrede denne opfindelse, syntes hun både forbavset og ærgerlig over at træffe ham der så tidligt på dagen. Hun havde for skik at tage bøger i sin faders bogsamling, uden at det kunne mærkes. Julien fandt, at hun med sine papirstutter i håret så hovmodig, næsten mandhaftig ud. Hans nærværelse forhindrede hende i at hente andet bind af Voltaires *Prinsessen i Babylon*, hvormed hun fuldstændiggjorde den religiøse og i høj grad kongetro opdragelse, hun havde fået hos nonnerne i "Jesu hellige Hjerte" klostret. Skønt hun kun var nitten år gammel, trængte hun allerede til Voltaires pirrende vid for at bryde sig om en roman, stakkels pige.

Henad klokken tre indfandt grev Norbert sig for at læse en avis, så han kunne tale om politik om aftenen. Han blev meget glad over at træffe Julien, hvis tilværelse han havde glemt, viste sig meget elskværdig mod ham og foreslog ham en ridetur.

"Min fader har givet os fri, til vi skal spise til middag," sagde han, og Julien fandt dette *os* mageløst, men svarede: "Undskyld hr. greve, hvis talen var om at fælde et træ, hugge det til og lave brædder af det, så tror jeg nok, uden at rose mig selv, at jeg skulle kunne klare den sag, men jeg tror ikke, jeg i hele mit liv har været seks gange oppe at ride."

"Godt, så bliver det den syvende," svarede greven.

Julien mindedes godt kongens indtog i Verrières og troede om sig selv, at han red udmærket. Men da han på hjemvejen fra Bois de Boulogne ville undgå en vogn i Rue du Bac, faldt han af hesten og snavsede sig til. Det var heldigt for ham, at han havde to klædninger. Da markien ved middagsbordet spurgte ham, hvorledes rideturen var gået, skyndte Norbert sig at svare på hans vegne i almindelige udtryk.

"Hr. greven er meget venlig," svarede Julien, "og jeg takker ham for hans godhed, som jeg sætter pris på. Han havde givet mig en meget from og god hest, men binde mig til den kunne han ikke, og af den grund faldt jeg midt på gaden i nærheden af broen." Frøken Mathilde prøvede forgæves på at dølge et anfald af latter og var taktløs nok til at spørge om nærmere enkeltheder. Julien fortalte da historien på en højst naturlig måde og tog sig ud til sin fordel uden selv at vide af det.

"Jeg begynder at få gode tanker om den unge teolog," bemærkede markien til videnskabsmanden. "Jeg har aldrig truffet en provinsialist, der talte så naturligt og ligefremt om en slig begivenhed, og det oven i købet i *damers* nærværelse."

Julien vakte i den grad sine tilhøreres deltagelse for sit uheld, at frøken Mathilde mod slutningen af måltidet, da den almindelige samtale havde taget en anden vending, spurgte sin broder ud om de nærmere enkeltheder ved begivenheden. Da hendes spørgsmål fortsattes, og Julien flere gange mødte hendes blik, dristede han sig til at svare uden at være tiltalt, og til sidst stod de alle tre og lo, som om de havde boet langt borte fra hovedstaden.

Næste dag overværede Julien to teologiske forelæsninger og kom derefter tilbage og renskrev en snes breve. Han traf i

bogsalen tæt ved sin plads en ung, omhyggeligt klædt mand med dårlig holdning og et misundeligt ansigtsudtryk.

Markien kom ind. "Hvad bestiller De her, hr. Tanbeau?" spurgte han i en streng tone.

"Jeg troede ...," svarede den unge mand med et krybende smil.

"Nej, De troede ikke. Det skal være et forsøg; men det falder uheldigt ud."

Den unge mand rejste sig forbitret op og forsvandt. Det var en søstersøn af videnskabsmanden, fru de La Moles ven; han drev litterære studier og havde gennem sin morbroder fået udvirket, at markien tog ham til sekretær. Da Tanbeau, der arbejdede i et afsides værelse havde erfaret, i hvilken gunst Julien var, havde han villet prøve på at blive delagtig i det og havde derfor om morgenen sat sig ind i bogsalen med sit skrivetøj.

Klokken fire næste dag tog Julien mod til sig og indfandt sig hos grev Norbert, der netop skulle ud at ride og derfor blev lidt forlegen ved at skulle modtage ham.

"Jeg antager," sagde han til Julien, "at De snart vil tage undervisning på rideskolen. Efter et par ugers forløb skal det være mig en fornøjelse at ride ture med Dem."

"Jeg kom for at takke Dem for Deres venlighed i går og beder Dem være forsikret om, at jeg føler, hvor meget jeg er i Deres gæld. Hvis Deres hest ikke har lidt nogen skade ved min ubehændighed og ikke er i brug, ville jeg bede Dem om tilladelse til nu igen at ride ud på den."

"Min kære Sorel, det må blive for egen regning. Jeg behøver ikke at sige Dem, hvilken fare De udsætter Dem for, men hvis

De agter at sætte alle forsigtighedshensyn til side, så må vi skynde os; for klokken er over fire."

Da de var kommet til hest, spurgte Julien den unge greve: "Hvordan skal man egentlig bære sig ad for at lade være at falde af hesten?"

"Der er mange ting at iagttage," svarede Norbert leende. "Man skal for eksempel holde kroppen bag over."

Julien slog an i stærkt trav, skønt de var på Ludvig den Sekstendes plads.

"Vær dog forsigtig," sagde greven. "Her er for mange vogne og ikke så få hensynsløse kuske, der ikke vil udsætte sig for at ødelægge deres hestes munde ved at holde dem an, selv om de ser Dem ligge på jorden."

En snes gange så han Julien lige på nippet til at falde af hesten, men heldigvis slap han dog med skrækken. Da de kom hjem, sagde grev Norbert til sin søster:

"Der skal du se en forvoven rytter."

Og ved middagen tiltalte han sin fader fra den anden bordende for at fremhæve Juliens dristighed. Det var det eneste, han kunne rose af hans måde at ride på. Greven havde om morgenen hørt de folk, der striglede hestene i gården, tage anledning af Juliens fald til at gøre nar ad ham på en højst fornærmelig måde.

Trods al denne elskværdighed følte Julien sig snart fuldstændig ene i denne familie, hvis hele adfærd syntes ham besynderlig, og mod hvis vedtægter han jævnligt forsyndede sig til stor fryd for tjenerne, der havde deres løjer af de bommerter, han begik.

Pastor Pirard var rejst ud til sit kald og havde tænkt: "Hvis Julien er et siv, så lad ham knække! Hvis han er en mand med hjertet på rette sted, så lad ham ene klare vanskelighederne!"

34. Marki de La Moles hus

Ligesom alt forekom Julien besynderligt i det fornemme i hus, således syntes hans unge, blege, sortklædte skikkelse alle dem, der nedlod sig til at lægge mærke til ham, besynderlig. Markisen foreslog sin mand at sende ham bort i et ærinde i de dage, da visse bestemte personer plejede at komme der til middag.

"Nej, jeg har lyst til at gøre forsøget fuldt ud," svarede markien. "Pastor Pirard påstår, at man har uret i at såre de folks selvfølelse, som man giver adgang til sit hus. Man kan ikke støtte sig til det, der ingen modstand gør, siger han. Sorel støder kun an, fordi hans ansigt er nyt; ellers er han jo som en døvstum."

Julien besluttede, for at finde sig til rette, at skrive navnene op på de personer, han traf i markiens selskaber, og tilføje en bemærkning med hensyn til deres karakter. Øverst på listen anførte han en fem-seks af husets venner, der for alle tilfældes skyld søgte at indynde sig hos ham, fordi de mente, at markien i kraft af et eller andet lune tog sig af ham. Det var nogle sølle fyre med et mere eller mindre flovt præg, til hvis ros det dog skal siges, at de, ligesom alle af den slags, som man træffer i de adelige sale, ikke var lige underdanige overfor enhver. En og anden iblandt dem, der roligt ville have fundet sig i at blive hundset af markien, ville straks have sat sig på bagbenene, om markisen havde sagt dem et ondt ord.

Fejlen ved familiens medlemmer var den, at deres karakter i grunden var for stolt og for livstræt. De var for vant til at se ned

med hån på andre, til at der kunne være tale om, at de skulle aflægge deres blaserthed og gøre sig håb om at træffe sande venner. Men, når man undtager regnvejrsdage og de stunder, da de var nær ved at kede sig til døde, viste de sig altid overordentlig høflige.

Hvis de fem-seks mennesker, der var så venlige at vise sig faderlige overfor Julien, havde forladt huset, ville markisen have været udsat for at føle sig i høj grad ensom, og i slige fornemme damers øjne er ensomhed noget af det forfærdeligste, man kan tænke sig; det er nemlig tegn på, at man er faldet i unåde.

Markien var meget elskværdig over for sin frue og sørgede for, at hun var tilstrækkeligt forsynet med gæster, dog ikke med kongevalgte landstingsmænd, eftersom han ikke fandt sine ny kolleger adelige nok til at komme i hans hus som venner eller morsomme nok til at få adgang som underordnede. Den slags hemmeligheder varede det nu noget, inden Julien gennemskuede. Det er kun i de borgerlige huse, man gør de ledende politiske hensyn til genstand for samtale; hos folk af markiens samfundsklasse taler man kun om dem, når man er i stor forlegenhed for et emne.

Selv i vort livstrætte århundrede beherskes man endnu i den grad af trang til at more sig, at markien næppe havde forladt dagligstuen, selv når der var fremmede til middag, før alle gæsterne sagde farvel. Men for øvrigt kunne man i hans hus tale frit om alt, forudsat at man hverken gjorde løjer med Gud eller præsterne eller kongen eller embedsmændene eller de kunstnere, der stod under hoffets varetægt, eller nogen som helst, der havde en fast stilling, og på den betingelse, at man ikke talte venligt om Béranger eller venstrepressen eller Voltaire

eller Rousseau, eller i det hele nogen, der tillod sig lidt frisprog, og endelig ikke nogensinde talte om politik. Mod den slags selskabelige grundlove kan man ikke tage kampen op, om man så har hundrede tusinde francs om året at leve af og bærer Helligåndsordenens blå bånd. Den svageste antydning af en ejendommelig tanke syntes der en plumphed, og derfor kunne man også på alles ansigter, trods den gode tone, den fuldendte høflighed og lysten til at vise sig elskværdig, læse den dybeste kedsommelighed. De unge mennesker, der indfandt sig der for at gøre deres opvartning, var bange for at sige noget som helst, der kunne lade formode, at der lå en tanke bagved ordene, eller røbe, at de havde læst en forbuden bog. De plejede derfor at tie stille, så snart de havde ytret et par velformede sætninger om Rossini og vejret.

Samtalen blev i reglen holdt gående af to vicomter og fem baroner, som markien havde lært at kende under sin landflygtighed. De havde en 6-8000 francs om året at leve af og var uenige om, hvilket af højrebladene man skulle foretrække, *La Quotidienne* eller *La Gazette de France*. En af dem havde hver dag en eller anden mærkværdig hændelse at fortælle fra hoffet og plejede at bruge ordet: *vidunderlig*. Julien lagde mærke til, at han havde fem ordener, mens de andre gennemsnitligt kun havde tre.

I forværelset plejede der at stå en halv snes liberiklædte lakajer. Man fik hvert kvarter i løbet af aftenen te eller is og, henad midnat, en smule aftensmad med champagne.

Af den grund blev Julien undertiden lige til sidstningen. Ellers forstod han ikke, at man for alvor kunne høre på den samtale, der i reglen blev ført i de prægtigt forgyldte sale, og så

undertiden på gæsterne for at opdage, om de ikke gjorde nar ad, hvad de selv sagde. "De Maistre, som jeg kan udenad," tænkte han, "er hundrede gange morsommere, skønt han forresten er temmelig kedelig."

Han var ikke den eneste, der lagde mærke til den åndelige skindød. Nogle af dem trøstede sig ved at spise en masse is, andre glædede sig til at kunne sige: "Jeg kommer lige fra marki de La Moles, hvor jeg hørte, at Rusland ..."

Julien erfarede af en af dem, der var velvilligt stemt over for ham, at markisen for næppe et halvt år siden havde belønnet tyve års standhaftige udholdenhed som gæst i hendes hus med at gøre den sølle baron Le Bourguignon, der lige siden Bourbonernes tilbagekomst havde ventet på forfremmelse, til amtmand.

Denne vigtige begivenhed havde bidraget mægtigt til at stramme alle disse herrer op, og mens der før kun var meget lidt, der ville have stødt dem, blev de nu slet ikke fornærmede over noget som helst. Det var ganske vist kun sjældent, at man ligefrem viste sig hensynsløs over for dem, men Julien havde dog et par gange ved bordet opsnappet et par ytringer, der blev vekslet mellem markien og hans frue, som var meget sårende for dem, der sad i nærheden. Disse adelsmennesker lagde ikke dølgsmål på deres oprigtige ringeagt for enhver, der ikke stammede ned fra *folk, som havde haft ret til at køre i kongens karet.* Julien lagde mærke til, at ordet: *korstog* var det eneste, der gav deres ansigt et udtryk af dyb alvor i forbindelse med agtelse. Det almindelige udtryk for agtelse havde altid en lille antydning af nedladenhed.

Midt under al denne pragt og kedsommelighed var markien selv det eneste, der fængslede Julien, og det var med en vis glæde, han en dag hørte ham forsikre, at han ingen del havde i den sølle Le Bourguignons forfremmelse. Det var en opmærksomhed, man havde vist markisen; Julien havde gennem pastor Pirard erfaret den egentlige sammenhæng.

En formiddag, da de begge sad og arbejdede i markiens bogsal på den evindelige sag med de Frilair, spurgte Julien pludseligt:

"Hr. pastor, hører det med til mine pligter dagligt at spise sammen med fru markisen, eller er det en opmærksomhed, man viser mig?"

"Det er en stor ære," svarede præsten forarget. "Hr. Tanbeaus morbroder har forgæves prøvet på at opnå denne gunst for sin søstersøn, skønt han er medlem af Akademiet og i femten år stadigt har gjort markisen sin opvartning."

"Da er det den besværligste del af min bestilling. Jeg kedede mig mindre på præsteskolen. Undertiden ser jeg endog komtessen gabe, og hun må dog være vant til husvennernes elskværdighed. Jeg er ofte bange for, at jeg skal falde i søvn. De ville gøre mig en stor tjeneste, hvis De kunne skaffe mig tilladelse til at gå hen og spise en tofrancs middag på et eller andet tarveligt spisehus."

Præsten var som alle de, der født i ringe kår har svunget sig op, tilbøjelig til at betragte det som en stor ære at spise ved en fornem mands bord. Mens han var optaget af at gøre Julien klar over dette, fik en kjoles raslen den unge mand til at dreje hovedet. Han så, at komtessen stod og lyttede, og blev rød. Hun var kommet for at hente en bog og havde hørt det hele. Hun fik

ved det nogen agtelse for Julien og tænkte: "Han er da ikke født i knælende stilling, således som den gamle præst. Gud, hvor *han* er grim!"

Ved middagsbordet turde Julien ikke se på frøken Mathilde, der imidlertid var så venlig at henvende ordet til ham. Der ventedes den dag mange fremmede, og hun bad ham blive nede i stuerne. De unge piger i Paris holder ikke synderligt af folk af en vis alder, især når de er skødesløst klædte. Julien havde uden megen skarpsindighed kunnet mærke, at baron Le Bourguignons jævnaldrende havde den ære at være den stadige skive for komtessens vittigheder. Den dag var hun især, hvad enten det nu var med vilje eller tilfældigt, grusom mod de kedelige gæster.

Hun plejede at være midtpunktet for en lille kreds, der næsten hver aften samlede sig om markisens brede lænestol. Der var marki de Croisenois, grev de Caylus, vicomte de Luz og et par andre officerer, venner af Norbert eller hans søster. De tog gerne plads på en lang, blå sofa. For enden af denne, modsat det hjørne, frøken Mathilde plejede at sidde i, havde Julien sin plads på en lille, lav stråstol, en beskeden plads, der dog var genstand for de andres misundelse, men hvor Norbert plejede at give sin faders sekretær en passende lejlighed til at blive siddende ved at tiltale ham eller nævne hans navn et par gange i løbet af aftenen. Den dag spurgte komtessen ham, hvor højt vel det bjerg kunne være, Besançons fæstningstårn lå på. Det var ham umuligt at sige, om det var højere eller lavere end Montmartre. Han lo ofte af fuld hals ad det, der blev sagt i den lille, udvalgte kreds, men følte sig ude af stand til at hitte på

noget lignende. Det var som et fremmed sprog, som han nok forstod, men som det ville have været ham umuligt at tale.

Frøken Mathildes venner var den aften meget fjendtligt stemt mod de folk, der kom til selskabet, og Julien var lutter øre, da både selve emnet og den måde, det blev behandlet på, vakte hans opmærksomhed.

"Å, der er hr. Descoulis," sagde frøken Mathilde, "han går ikke længere med paryk. Tror han måske, han kan blive amtmand i kraft af sin begavelse? Han stiller sin skaldepande til skue og mener, den huser de dybsindigste tanker."

"Det er en mand, der kender alverden," bemærkede marki de Croisenois. "Han kommer også hos min morbroder kardinalen. Han er i stand til at spekulere i en ny løgn hos enhver af sine venner hele åringer i træk, og han har et par hundrede venner. Han forstår at holde venskabet gående, det er hans særlige anlæg. Som De ser ham, har han allerede klokken syv i morges stænket sig til ved en af sine venners dør, skønt det er vinter. Fra tid til anden rager han lidt uklar og skriver i den anledning en syv-otte breve; så bliver han igen forsonet og skriver atter en syv-otte breve fulde af de venskabeligste forsikringer. Men han er først rigtigt i sit es, når han giver den åbne, ærlige sjæl, der ikke gør nogen røverkule af sit hjerte. Den rolle spiller han, når han har en tjeneste at bede om. En af min morbroders storvikarer fortæller mageløst hr. Descoulises liv, siden Frankrig igen blev et kongerige. Jeg skal en dag få ham herhen."

"Jo vist! Den slags morsomheder tror jeg ikke på," bemærkede grev de Caylus. "Det er blot småfolks brødnid."

"Hr. Descoulis vil få et navn i Frankrigs historie," vedblev markien. "Han har sammen med de Pradt, Talleyrand og Pozzo

di Borgo fået kongefamilien tilbage."

"Den mand har haft millioner mellem hænderne," sagde Norbert, "jeg kan ikke begribe, at han vil komme her og stikke min faders spydigheder i lommen. Og fader er virkelig undertiden slem imod ham. Forleden dag spurgte han ham tværs over bordet, hvor mange gange han havde forrådt sine venner."

"Har han da virkelig forrådt dem?" spurgte komtessen.

"Hvem har ikke forrådt!"

"Hør!" sagde grev de Caylus til Norbert, "jeg ser, hr. Sainclair, den bekendte oppositionsmand, kommer hos Dem. Hvad pokker vil han her? Jeg må se at komme til at tale med ham, jeg har hørt, han skal være så vittig."

"Hvordan tager din moder imod ham?" spurgte de Croisenois. "Han har jo så urimelige, ædle og uafhængige anskuelser ..."

"Ja, der kan De se," bemærkede frøkenen, "hvor dybt den uafhængige mand bukker for hr. Descoulis, og han griber hans hånd. Jeg havde nær troet, han ville føre den til sine læber."

"Descoulis må stå bedre anskrevet hos magthaverne, end vi havde tænkt," vedblev de Croisenois.

"Sainclair kommer her for at blive medlem af Akademiet," bemærkede Norbert. "Se engang, Croisenois, hvor han bukker for baron L."

"Han skulle hellere kaste sig på knæ for ham," sagde de Luz.

"Min kære Sorel," sagde Norbert, "De er en begavet mand; men De kommer oppe fra bjergene; pas på, at De aldrig hilser nogen, om det så var Gud fader selv, sådan som den store digter gør det."

"Å, der kommer den mest begavede af dem alle, hr. baron Baton," sagde frøken Mathilde, idet hun eftergjorde den lakajs stemme, der lige havde meldt ham.

"Jeg tror endog, Deres tjenestefolk gør sig lystige over ham," sagde de Caylus. "Sikket navn, baron Baton (stok)!"

"Hvad gør navnet til sagen, som han selv sagde forleden dag," bemærkede frøkenen. "Tænk Dem, hvad virkning det må have gjort, da hertugen af Bouillon (suppe) første gang blev meldt. Der mangler kun, at folk skal være vant til sligt."

Julien trak sig lidt bort fra sofaen; han var endnu for lidt modtagelig for det fine ved en let spot og forlangte, at en vittighed skulle have noget indhold, hvis han skulle more sig over den. Han så i disse unge menneskers ytringer kun en almindelig tilbøjelighed til at rakke ned på andre og følte sig frastødt af den tone, de talte i. Hans provinsagtige eller engelske snerpethed gik så vidt, at han deri så misundelse, hvori han sikkert tog fejl. Han tænkte ved sig selv: "Grev Norbert kunne være glad, om han i sit liv havde skrevet en eneste side som Sainclairs prosa. Jeg har set ham lave tre kladder til et brev på tyve linjer til hans oberst."

Da Julien på grund af sin beskedne stilling ingen rolle spillede, kunne han ubemærket gå fra den ene gruppe til den anden. Han fulgte i frastand baron Baton, fordi han ville høre ham tale. Denne vittige mand så urolig ud, og Julien opdagede, at han først kunne sunde sig lidt, når han havde fundet på et par træffende sætninger. Det forekom ham, at den slags åndrighed trængte til plads. Baronen kunne ikke sige replikker; han måtte i det mindste have fire sætninger, hver på seks linjer, for at tage sig ud.

"Den mand drøfter problemer, han passiarer ikke," sagde én bagved Julien. Han vendte sig om og blev glad, da han hørte grev Chalvet nævne, århundredets fineste hoved, hvis navn han ofte havde truffet i "*Mindeskriftet fra Sankt Helena*" og de historiske brudstykker, Napoleon havde dikteret. Grev Chalvet var en mand, der fattede sig i korthed, og hvis bemærkninger var rammende, livlige og dybsindige. Når han talte om en sag, skred drøftelsen straks et skridt videre; han meddelte kendsgerninger, og det var en fornøjelse at høre på ham. For øvrigt var han i politiske spørgsmål fræk og kynisk. Han sagde til en herre med tre ordensstjerner, idet han tydeligt nok gjorde nar ad ham:

"Jeg er uafhængig. Hvor kan man derfor forlange af mig, at jeg nu skal have samme anskuelse som for seks uger siden? Så ville min anskuelse jo være min tyran."

Fire alvorlige, unge mænd, der stod i nærheden, satte en højtidelig mine op og yndede åbenbart ikke den slags spøg. Greven indså, at han var gået for vidt. Heldigvis fik han øje på hr. Balland, der altid plejede at bære en forstilt ærlighed til skue, og gav sig i snak med ham. Man omringede dem og indså, at den sølle Balland nu ville blive ofret. Han havde, trods sin umådelige grimhed, på grund af sin sædelære og sædelighed efter nogle indledende skridt på selskabslivets bane, som vanskeligt kan fortælles, ægtet en meget rig dame. Hun var senere død, og han havde atter giftet sig penge til med en dame, der ikke kom nogen steder. Han nød nu i al ydmyghed sine 60.000 francs om året og var genstand for smiger. Alt det talte greven ubarmhjertigt til ham om, og der samledes snart en

kreds på en snes personer om dem, der alle smilede, selv de unge alvorsmænd, århundredets håb.

"Hvorfor kommer denne Balland dog hos marki de La Mole? Det er jo tydeligt, at han kun tjener til skive for vittigheder," tænkte Julien og nærmede sig pastor Pirard for at spørge ham om det.

Imidlertid luskede Balland af, og grev Norbert sagde:

"Så, der forsvandt en af min faders spioner. Nu er der kun den lille, halte Napier tilbage."

"Skulle det være gådens løsning?" tænkte Julien. "Men hvorfor modtager markien ham i så fald?"

Den strenge Pirard sad henne i et hjørne af salen og så sur ud, mens han hørte tjenerne melde dem, der kom.

"Det er jo en ren røverkule," sagde han ligesom Don Basile [Note 1)], "det er lutter berygtede personer."

Det kom af, at præsten ikke vidste, hvorledes det går til i de højere samfundskredse. Men gennem sine venner jansenisterne havde han fået nøjagtige oplysninger om disse folk, der kun får adgang til selskaberne, fordi deres snuhed står til alle partiers tjeneste eller, fordi de på en forargelig måde har skaffet sig rigdom. I løbet af nogle minutter besvarede han den aften ganske ærligt Juliens ivrige spørgsmål, men standsede derpå pludseligt, fortrydelig over kun at have ondt at sige om alle, og idet han bebrejdede sig det som en synd. Da han var en galdesyg jansenist og troede, det var hans kristenpligt at vise sig barmhjertig, var hans liv en fortsat kamp.

"Hvor pastor Pirard dog ser skrækkelig ud!" sagde komtesse de La Mole, just som Julien nærmede sig den sofa, hun sad i.

Han følte sig ilde berørt, men måtte dog indrømme, at hun havde ret. Vel var Pirard uimodsigeligt den redeligste mand i selskabet, men hans rødprikkede ansigt, der i dette øjeblik blev fortrukket af den sjælekamp, han var bytte for, gav ham et hæsligt udseende. "Hvem kan tro på ansigter," tænkte Julien. "Pastor Pirard ser grusom ud i samme øjeblik, som hans fintfølende sjæl bebrejder sig selv en ubetydelig synd, mens man derimod på denne Napiers ansigt, der er en vitterlig spion, kan læse en ren og rolig lykke." For øvrigt havde Pirard gjort sit parti store indrømmelser. Han havde anskaffet sig en tjener og pæne klæder.

Julien blev opmærksom på, at alle på engang så hen imod døren, og at der blev en besynderlig tavshed, uden at dog samtalen gik helt i stå. Tjeneren havde meldt den meget omtalte baron de Tolly, der i anledning af valgene var blevet genstand for den offentlige opmærksomhed. Julien gik nærmere for rigtigt at se ham. Baronen havde været formand for valgkomiteen og havde i den egenskab fået det ypperlige indfald ved et taskenspillerkneb at få modpartiets stemmesedler til at forsvinde. For at der kunne blive ligevægt, havde han efterhånden erstattet dem med andre sedler, hvorpå der stod et navn, han syntes bedre om. Denne fremgangsmåde fik en afgørende betydning for valgets udfald og blev bemærket af nogle af vælgerne, der bevidnede baronen deres glæde over hans sindrige fremgangsmåde. Den brave mand var endnu noget bleg efter denne historie. Nogle ildesindede personer havde nævnt ordet: Tugthus. Marki de La Mole modtog ham køligt, og den sølle baron forsvandt.

"Det var hurtigt, han gik," sagde grev Chalvet. "Comte" (en bekendt taskenspiller) "giver nok forestilling i aften." Og så lo folk.

Midt iblandt nogle godsejere, der ikke sagde noget, og nogle anløbne rænkesmede, for øvrigt alle vel begavede, der den aften efterhånden fyldte markiens stuer (der var tale om, at han skulle overtage et af ministerierne), gav den små Tanbeau for første gang sit besyv med. Havde han endnu ikke den fine form til sin rådighed, så lagde han til gengæld så meget mere kraft i sine bemærkninger. Han ytrede nemlig, i det øjeblik, Julien nærmede sig hans gruppe:

"Hvorfor bliver den mand ikke dømt til en halv snes års fængsel? Sligt kryb har sin plads i et fangehul; hvis man ikke sørger for, at de omkommer i det skjulte, bliver deres gift mere ondartet og farlig. Hvad kunne det nytte at dømme ham til en bøde på 3000 francs? Jeg ved nok, han er fattig, heldigvis; men hans parti betaler jo for ham. Han skulle have 500 francs i bøde og sidde ti år i hullet."

"Ih, du store Gud," tænkte Julien, der undrede sig over sin værkfælles heftige tone og stødvise fagter. "Hvad er det for et uhyre, de taler om?" Den lille Tanbeaus magre, slappe ansigt så i dette øjeblik hæsligt ud. Julien erfarede snart, at talen var om tidens største digter.

"Dit uhyre!" udbrød han halvt højt, og ædle tårer vædede hans øjne. Han tænkte i sit stille sind: "Din lille slyngel, den bemærkning skal du ved lejlighed få betalt! Du er åbenbart en af vovehalsene i det parti, blandt hvis ledere markien er. Men hvor ville ikke den fremragende mand, du bagtaler, kunne have erhvervet sig både ordener og indbringende stillinger, hvis han

havde villet sælge sig, jeg siger ikke til de Nervals dumme ministerium, men til en af de tåleligt retskafne ministre, vi har set følge efter!"

Pastor Pirard vinkede hen til Julien; han havde en besked at sige ham fra marki de La Mole. Men da Julien, der i dette øjeblik stod med nedslagne øjne og hørte på en biskops beklagelser, endelig kunne frigøre sig og komme hen til sin ven, havde den afskyelige lille Tanbeau lagt beslag på ham. Rigtignok hadede han præsten som den egentlige kilde til den gunst, Julien nød; men det forhindrede ham ikke i at gøre sig behagelig for ham.

Endelig gik Pirard ind i en anden stue, Julien fulgte efter ham, og han sagde til ham:

"Markien holder ikke af skriblere, det vil jeg dog lade Dem vide; den slags er ham i højeste grad imod. Hvis De kan latin, græsk, ægypternes og persernes historie og sligt, vil han ære Dem som en lærd mand og tage sig af Dem. Men gå blot ikke hen og skriv en eneste side fransk, især ikke om alvorlige emner, der ligger over Deres samfundsstilling; for så vil han kalde Dem en skribler og fatte nag til Dem. De, der bor i en fornem mands hus, må jo vel kende hertugen af Castries ytring om d'Alembert og Rousseau: sådan nogle fyre vil have en mening om alting, og så har de ikke engang tusinde daler om året i fast indtægt."

Julien tænkte: "Her ligesom i præsteskolen er intet skjult."

Han havde nemlig skrevet en halv snes sider begejstret lovtale over den gamle overlæge, der, som han selv sagde, havde gjort ham til mand. Det lille hæfte havde bestandig ligget under lås og lukke; han gik nu op på sit værelse, brændte det og kom ned igen i selskabet.

De fremragende kæltringer havde forladt det. Der var nu kun de ordenssmykkede herrer tilbage.

Derimod sad der omkring bordet, som tjenerne havde bragt ind fuldt dækket, en syv-otte adelige, meget gudfrygtige og meget skabagtige damer på mellem tredive og femogtredive år. Den strålende marskalinde de Fervaques trådte ind efter midnat med en undskyldning for, at hun kom så sent, og gik hen og satte sig ved siden af markisen. Det gjorde et dybt indtryk på Julien, da han lagde mærke til, at hun havde fru de Rênals øjne og blik.

Komtesse de La Moles kreds var endnu samlet og optaget af at gøre sig lystig over den uheldige grev de Thaler, eneste søn af en bekendt jøde, der havde beriget sig ved at låne kongerne penge til at bekrige folkene. Faderen var nylig død og havde efterladt sønnen en månedlig indtægt på hundrede tusinde daler og et desværre kun alt for godt kendt navn. En sådan stilling ville have krævet megen jævnhed eller stor viljestyrke, men greven var uheldigvis lidt enfoldig og desuden udstyret med alle de indbildninger, hans smigrere nærede hos ham. De Caylus påstod om ham, at én havde givet ham det indfald at fri til komtesse de La Mole, som marki de Croisenois, en vordende hertug med hundrede tusinde francs om året, gjorde sin opvartning, hvortil grev Norbert med et skuldertræk bemærkede:

"Å, beskyld ham endelig ikke for at have noget indfald."

Hvad den sølle grev de Thaler måske mest af alt manglede, var evnen til at ville. I så henseende ville hans karakter have været en konge værdig. Skønt han søgte råd hos alverden, havde

han dog aldrig mod til at gennemføre noget som helst af det, han blev rådet til.

Frøken Mathilde sagde om ham, at hans ansigt alene ville have været tilstrækkeligt til for evigt at gøre hende glad. Det udtrykte en besynderlig blanding af ængstelse og skuffelse, men fra tid til anden læste man i det nogle anfald af vigtighed og den afgørende tone, der sømmer sig for Frankrigs rigeste mand, især når han er velskabt af ydre og endnu ikke seksogtredive år gammel. De Croisenois sagde om ham, at han på en beskeden måde var uforskammet. Grev de Caylus, Norbert og et par andre unge herrer med overskæg hånede ham af hjertens lyst, uden at han anede det, og sendte ham til sidst bort, da klokken slog ét.

"Er det Deres berømte arabiske heste, der venter på Dem nede i porten i det vejr?" spurgte Norbert.

"Nej, det er et andet forspand, der ikke er nær så dyrt," svarede grev de Thaler. "Den nærmer hest har kostet mig fem tusinde francs; men den fjermer er kun to tusinde værd. Jeg kan forsikre Dem, at den kun bliver spændt for om natten; men den traver ganske ligesom den anden."

Norberts bemærkning bragte greven på den tanke, at det sømmede sig for en mand som ham at være stærkt optaget af heste, og at han ikke burde undlade at røre sine. Han sagde godnat, og et øjeblik efter gik de unge herrer med spotske bemærkninger om ham.

Da Julien hørte dem le ude på trappen, tænkte han: "Nu er det blevet mig forundt at se min stilling fra en anden side. Jeg har ikke så meget som to hundrede francs om året i rentepenge og har siddet side om side med en mand, der har to hundrede i

timen, og så gør de sig endda lystige over ham … Det kan kurere én for misundelse."

35. Ømtålighed

Efter at have været på prøve i flere måneder var Julien, da marki de La Moles godsforvalter forud udbetalte ham hans løn for tredje kvartal, kommet så vidt i herrens gunst, at det var blevet ham overdraget at føre tilsyn med den måde, hvorpå hans godser i Normandiet og Bretagne blev bestyrede. Desuden var han af pastor Pirard blevet sat tilstrækkeligt ind i sagen mod de Frilair til at kunne besørge den dertil hørende brevveksling.

Efter de korte antegnelser, markien gjorde i randen på de skrivelser af forskelligt indhold, der indløb til ham, affattede Julien breve, der næsten alle blev godkendte.

På de teologiske forelæsninger beklagede professorerne sig over hans mangel på stadighed, men betragtede ham ikke des mindre som en af de mest lovende af deres tilhørere. Disse forskellige beskæftigelser, som han under trykket af sin ærgerrighed drev med stor iver, havde snart berøvet ham den friske farve, han havde medbragt fra provinsbyen. Hans bleghed var i de andre unge teologers øjne et fortrin. Han fandt dem mindre ondskabsfulde og i mindre grad på knæ for en daler end de fra Besançon; de troede om ham, at han var brystsvag. Markien havde overladt ham en hest, og da han frygtede for, at han skulle møde dem på sine rideture, havde han bildt dem ind, at lægen havde rådet ham til at dyrke denne idræt.

Pastor Pirard havde ført ham ind i adskillige jansenistiske kredse. Julien, der hidtil havde forestillet sig begrebet religion uløseligt knyttet til tanken om forstillelse og håbet om at tjene

penge, blev forbavset og fuld af beundring for disse gudfrygtige, strenge mænd, der ikke tænkte på at komme på finansloven, og af hvilke flere havde fattet venskab for ham og gav ham råd. En helt ny verden åbnede sig for ham. Han lærte hos jansenisterne at kende en grev Altamira på henved en meter og halvfems, der i sit fædreland var blevet dømt til døden, og, skønt han nærede frisindede anskuelser, dog var troende. Denne besynderlige modsætning mellem gudsfrygt og frihedskærlighed overraskede ham.

Julien var kommet til at stå på en kølig fod med grev Norbert, fordi han efter dennes mening havde givet lidt for raske svar på nogle spøgende bemærkninger af nogle af grevens venner. Da han ligeledes over for frøken Mathilde en gang eller to var kommet til at støde an mod det passende, havde han foresat sig aldrig at tiltale hende af sig selv. Alle viste ham ellers bestandig den største høflighed der i huset, men han følte dog tydeligt, at det gamle ord har ret, der siger: Nye koste fejer bedst.

Måske var han lidt mere klartseende end de første dage, eller også følte han sig ikke længere bedåret af den parisiske hovedstadstone.

Så snart han var færdig med sit arbejde, var han bytte for den grueligste kedsommelighed, en virkning af den tørhed, der følger med de højere samfundskredses afmålte og efter stillingen så vel afpassede høflighed. Et nogenlunde fintfølende hjerte opdager snart knebet.

Vistnok kan man bebrejde provinslivet en simpel og uhøflig tone, men den, man taler med, kommer dog til en vis grad i sindsbevægelse, når han svarer en. Juliens selvfølelse blev aldrig såret i marki de La Moles hus, og dog følte han ofte, når dagen

var til ende, lyst til at græde. Ude i provinserne får en opvarter på et offentligt sted deltagelse for én, hvis der tilstøder én et uheld, idet man træder ind i hans kaffehus, men hvis dette uheld har noget for éns selvfølelse ubehageligt ved sig, vil han, mens han beklager én, vedblive at gentage de ord, der piner én. I Paris er folk så opmærksomme at skjule deres lystighed, men man vedbliver at betragtes som fremmed.

Det er overflødigt at anføre en række småbegivenheder, der ville have stillet Julien i et latterligt lys, hvis han ikke på en vis måde havde været i en for underordnet stilling til at rammes af latteren. Hans tåbelige ømtålighed fik ham til at begå en mængde kejtetheder. Alle hans adspredelser udsprang af hans forsigtighed; han øvede sig således hver dag i pistolskydning og tog timer i fægtning hos en af de mest ansete lærere. Så snart han havde et øjeblik til sin rådighed, skyndte han sig, i stedet for som tidligere at bruge sin fritid til læsning, hen på rideskolen, hvor han altid forlangte de heste, der var vanskeligst at ride, og derfor regelmæssigt, når han tog ud med berideren, blev kastet af.

Markien var vel fornøjet med hans ihærdige arbejde, hans tavshed og hans gode opfattelsesevne og betroede ham lidt efter lidt gennemførelsen af alle de sager, der var lidt indviklede. Når de La Moles store ærgerrighed lod ham have lidt tid til overs, udviklede han en vis forretningskløgt og havde held med sine børsforetagender, da hans forbindelser gjorde det muligt for ham at vide god besked. Han plejede at købe huse og skove, men blev let gnaven og gav da hundreder af louisdorer ud for at føre sager om hundrede francs. Rige folk med højsindet tænkemåde søger i forretninger morskab og ikke

vinding. Markien trængte til en stabschef, der kunne bringe orden og overskuelighed i hans pengesager.

Markise de La Mole gjorde sig undertiden, trods sit afmålte væsen, lystig over Julien. Fornemme damer kan ikke udstå det uforudsete, der tit kommer af ømtålighed, fordi det er det modsatte af det passende. Et par gange tog markien Juliens parti med den bemærkning, at han, om han end kunne være latterlig i selskabssalen, var dygtig på sit kontor. Julien mente, at han var kommet efter markisens hemmelighed. Så snart baron de La Joumate blev meldt, var hun så nådig at vise deltagelse for alt. Han havde et køligt væsen og ubevægelige ansigtstræk, var høj, tynd, grim, men velklædt, tilbragte sit liv ved hoffet og sagde i reglen aldrig noget, lige meget hvad talen var om. Julien forestillede sig, at fru de La Mole for første gang i sit liv ville have følt sig inderligt glad, hvis hun havde kunnet få baronen gift med sin datter.

36. Fint bekendtskab

Når man tager i betragtning, hvor ny Julien var i tøjet, kan man kun tilskrive hans stolthed, der forhindrede ham i at stille spørgsmål, at han ikke gjorde flere dumheder.

En dag, da han af en pludselig regnbyge var blevet jaget ind i et kaffehus i Rue Saint-Honoré, opdagede han, at en høj mand i dyffelsfrakke, forbavset over hans mørke blik, så stift på ham ligesom tidligere jomfru Amandas tilbeder i Besançon. Han havde alt for ofte bebrejdet sig selv, at han havde ladet denne fornærmelse gå uhindret hen, til at han skulle finde sig i at blive således betragtet. Han udbad sig derfor en nærmere forklaring. Den frakkeklædte mand svarede ham straks med de groveste skældsord, alle gæsterne stimlede sammen, og folk stod stille ude på gaden. Med provinsagtig forsigtighed gik Julien altid med lommepufferter hos sig; hans hånd greb nu krampagtigt om dem. Dog beherskede han sig og lod sig nøje med flere gange i en heftig tone at gentage: "Deres kort, om jeg må bede, foragtelige person!" Da nu de tilstedeværende udtalte den mening, at manden, i stedet for hele tiden at skælde ud, burde efterkomme dette ønske, trak han op af sin lomme et par visitkort, som han kastede hen til Julien, heldigvis uden at ramme ham i ansigtet, da i modsat fald pistolerne ville være kommet frem. Derefter gik manden sin vej, dog ikke uden fra tid til anden at vende sig om og true ham med knyttet næve, alt imens han vedblev at bruge ukvemsord.

Julien var badet i sved og ærgrede sig over, at sådan en elendig karl kunne få ham til at gå ud af sit gode skind, og at

han ikke kunne blive herre over sin pirrelighed, som han fandt ydmygende for sig. Men nu bestod vanskeligheden i at finde en sekundant. Han havde ikke en eneste ven i Paris, og hans få bekendte havde i reglen efter nogle ugers omgang vendt ham ryggen. "Jeg er uomgængelig," tænkte han, "og det er nu straffen for det."

Endelig faldt han på at henvende sig til en afskediget løjtnant, Liéven, som han havde taget nogle timer i våbenøvelse hos. Han fortalte ham, hvorledes sagen forholdt sig, og fik det svar:

"Jeg skal nok være Deres sekundant, men kun på det vilkår, at, hvis De ikke sårer Deres modstander, skal De straks på stående fod slås med mig."

"Det går jeg ind på," svarede Julien henrykt, og de fulgtes ad for at opsøge hr. C. de Beauvoisis, hvis bopæl på visitkortene var angivet at være Faubourg Saint-Germain.

Klokken var syv om morgenen. Først, da Julien lod sig melde hos ham, faldt det ham ind, at han måske kunne være den slægtning af fru de Rênal, der i sin tid havde været ansat ved gesandtskabet i Rom og Napoli og givet sangeren Geronimo en anbefaling.

Julien havde leveret en lang kammertjener et af de kort, der var blevet kastet den foregående dag, sammen med et af sine egne.

Man lod ham og løjtnanten vente stive tre kvarter og førte dem endelig ind i et med smukt bohave rigt forsynet værelse, hvor de traf en høj, ung mand, sirligt klædt som en dukke, med ansigtstræk, der i al deres græske skønhed havde et temmelig ubetydeligt udtryk. Hovedet var påfaldende smalt, håret var

smukt, lyst og krøllet så omhyggeligt, at løjtnanten ikke kunne lade være at tænke: "Det var naturligvis derfor, at den forbandede laps lod os vente så længe." Den blomstrede slåbrok, morgenbenklæderne, alt, om det så var de broderede tøfler, var fejlfrit og behandlet med største omhu. Hans adelige, tomme ansigtsudtryk tydede på, at de få tanker, han muligvis kunne have, holdt sig inden for det passendes område. Kort sagt, han så ud som en diplomat efter Metternichs hoved. For øvrigt ville jo heller ikke Napoleon blandt sine nærmeste omgivelser have officerer med tanker.

Juliens løjtnant havde forsikret ham, at det at lade så længe vente på sig efter på en plump måde at have tilkastet ham sit kort, var en ny fornærmelse. Julien trådte derfor rask ind med det forsæt at være uforskammet uden dog at støde an mod god tone. Men han blev så forbavset over hr. de Beauvoisis' behagelige væsen, afmålte, selvtilfredse mine og hans overdådige omgivelser, at han øjeblikkelig opgav enhver tanke om at vise sig uforskammet. Det var ikke den mand, han den foregående dag havde truffet, og hans forbløffelse over at træffe en så fin kavaler i stedet for den tølper, han søgte, var så stor, at han ikke kunne få et eneste ord frem, men blot rakte ham et af de kort, der var blevet kastet til ham.

Den unge diplomat lagde mærke til, at Julien, skønt klokken endnu ikke var otte, allerede var i kjole, hvilket ikke just indgød ham nogen særlig agtelse for ham. Han svarede: "Det er ganske rigtigt mit navn, men jeg forstår på ære ikke ..."

Den måde, hvorpå han udtalte de sidste ord, vakte på ny nogen vrede hos Julien. "Jeg kommer for at udfordre Dem, min herre," sagde han og forklarede med få ord sammenhængen.

Efter moden overvejelse kom hr. Charles de Beauvoisis til den erkendelse, at snittet på Juliens sorte kjole var upåklageligt. "Den er fra Staub, det er tydeligt," tænkte han, mens han hørte på ham. "Vesten er smagfuld, hans støvler sidder godt. Men på den anden side, sort kjole så tidligt på dagen! ... Nå, det er sagtens for bedre at undgå at blive ramt." Så snart han havde givet sig selv denne forklaring, blev han atter overordentlig høflig og talte med Julien næsten som en ligemand. Samtalen trak temmelig længe ud, det var en lidt kilden sag, men Julien måtte bøje sig for kendsgerningerne.

Den unge mand med det dannede væsen, han havde for sig, lignede i ingen henseende den grobrian, der den foregående dag havde fornærmet ham.

Julien følte en uovervindelig tilbøjelighed til at gå sin vej og halede tiden ud, mens han iagttog junker de Beauvoisis' sikkerhed. Således havde han nemlig kaldt sig selv, stødt over, at Julien slet og ret tiltalte ham som hr. Beauvoisis. Julien beundrede hans værdighed og den blanding af beskedenhed og lapseri, der ikke et øjeblik forlod ham, samtidig med at han forbavsedes over den besynderlige måde, han bevægede tungen på, mens han udtalte ordene. Men i alt det var der ikke spor af grund til at yppe kiv med ham. Den unge diplomat tilbød utvungent at veksle kugler med ham; men løjtnanten, der i en time havde siddet med skrævende ben, hænderne på lårene og albuerne udad, erklærede, at det ikke kunne falde hans ven Sorel ind at vælte sig ind på en fremmed herre og kræve ham til regnskab, fordi hans kusk havde stjålet hans visitkort.

Julien gik ærgerlig sin vej. Junkerens vogn holdt nede i gården og ventede på herren foran trappen. Tilfældigvis så

Julien op og genkendte i kusken manden fra den foregående dag. At trække ham i kraven ned fra bukken og smøre ham igennem med pisken var kun et øjebliks sag. To lakajer ville forsvare deres kammerat, og Julien fik ved det nogle næveslag, men i samme øjeblik spændte han hanen på en af sine lommepufferter og skød på dem, hvorefter de tog flugten.

Imidlertid var junker de Beauvoisis med pudsig værdighed kommet ned ad trappen, idet han med fornem betoning af ordene gentog: "Hvad er det? Hvad er det?" Han var åbenbart meget nysgerrig, men hans diplomatiske vigtighed tillod ham ikke at tilkendegive nogen deltagelse ud over det, og selv da han var blevet sat ind i sagen, stredes endnu hans hovmod med den lapsede koldblodighed, som aldrig bør forlade en diplomats ansigt, om herredømmet over hans træk.

Løjtnant Liéven indså, at junkeren ikke var utilbøjelig til at slås, og anså det for diplomatisk at forbeholde sin ven retten til at gøre det første skridt. Han sagde derfor: "Nu synes jeg, der foreligger en tilstrækkelig grund til at modtage en udfordring."

"Ja, det skulle jeg mene," svarede diplomaten og henvendte sig derefter til sine lakajer med den bemærkning: "Jeg jager den slyngel væk. Lad en anden tage tømmen!"

Vogndøren blev slået op, junkeren bad Julien og hans ledsager stige op, og de kørte hen for at hente en af hr. de Beauvoisis' venner, der anviste dem et sted, hvor de uforstyrret kunne afgøre deres mellemværende. Samtalen blev ført, som om ingenting var i vejen; det eneste besynderlige var diplomaten i slåbrok. "Skønt de herrer er adelige," tænkte Julien, "er de dog ikke kedsommelige som de personer, der kommer til middag hos marki de La Mole. Og nu kan jeg forstå

hvorfor," tilføjede han et øjeblik efter. "Det kommer af, at de taler om upassende ting." De underholdt sig nemlig om nogle danserinder, som den foregående dag havde gjort en vis opsigt, og hentydede til nogle krydrede historier, som både Julien og hans sekundant var ganske uvidende om. Han var ikke så dum at lade, som om han var med, men tilstod ærligt sin uvidenhed, og denne åbenhjertighed faldt i god jord hos junkerens ven, der berettede alle enkelthederne og fortalte på en underholdende måde.

En ting fyldte Julien med den største forundring. Da et hvilealter, der var under opførelse i en af gaderne i anledning af Kristi Legemsfesten et øjeblik standsede vognen, tillod de herrer sig nogle spøgende bemærkninger og sagde for eksempel, at præsten var søn af en ærkebiskop. Aldrig ville nogen have dristet sig til at udtale sligt i marki de La Moles hus; men han ønskede jo også at blive hertug.

Tvekampen var forbi på et øjeblik. Julien fik en kugle i underarmen og blev forbundet med lommetørklæder, der var dyppet i spiritus. Junkeren var så høflig at tilbyde ham at køre ham hjem og vekslede et forbavset blik med sin ven, da Julien opgav marki de La Moles hus som sin bopæl. Han havde vel sin egen vogn holdende der, men han fandt de to herrers samtale mere underholdende end løjtnantens. "Er en duel ikke andet," tænkte han. "Hvor det var heldigt for mig, at jeg traf den kusk igen! Jeg ville have været grænseløs ulykkelig, hvis jeg atter havde måttet stikke en fornærmelse på et offentligt sted i lommen." Den morsomme samtale var næsten uafbrudt blevet fortsat. Julien indså nu, at det påtagne diplomatvæsen dog er godt for noget, og han tænkte ved sig selv: "Kedsommelighed

hører altså ikke nødvendigvis med til en samtale mellem folk af høj byrd. De her siger vittigheder om optoget på Kristi Legemsfesten og tør fortælle slibrige historier med kraftige enkeltheder. Der mangler dem ikke andet end det at gøre bemærkninger om de politiske forhold, og denne mangel opvejes rigeligt af deres behagelige tone og træffende udtryk." Han følte sig stærkt hendraget til dem og følte med sig selv, at det ville være ham en stor glæde at træffe dem oftere.

Næppe havde de sagt farvel til hinanden, før junkeren gav sig til at søge oplysninger om sin modstander. De var just ikke opmuntrende. Han havde nok lyst til at lære ham nærmere at kende; men han måtte først vide, om han kunne være bekendt at aflægge ham et besøg.

"Det er skrækkeligt," sagde han til sin ven. "Jeg kan jo dog ikke tilstå, at jeg har duelleret med en slet og ret skriver hos marki de La Mole, og det oven i købet, fordi min kusk har stjålet mit visitkort."

"Det kan ikke nægtes, at det let ville komme til at tage sig lidt latterligt ud."

De blev derfor enige om endnu samme aften at udsprede det rygte, at denne hr. Sorel, som for øvrigt var en dannet ung mand, var uægte søn af en af markiens gode venner. Dette blev uden vanskelighed troet, og da det først var slået fast, var diplomaten og hans ven så elskværdige at aflægge et par besøg hos Julien i de fjorten dage, han måtte holde sig inde.

Da Julien fortalte dem, at han aldrig i sit liv havde været i Operaen, sagde de til ham, at det var frygteligt at tænke sig, det var det eneste sted, man havde fornøjelse af at gå, og at han endelig, så snart han blev rask, måtte gå hen at se *Le Comte*

d'Ory. Det gjorde han også og blev der af junkeren forestillet for den berømte sanger Geronimo, der da gjorde umådelig lykke. Julien var meget optaget af junker de Beauvoisis, hvis blanding af selvagtelse, hemmelighedsfuld vigtighed og ungdommeligt lapseri henrykte ham. Skønt han morede sig lidt over den stammende udtale, diplomaten havde lagt sig til, fordi en fornem mand af hans bekendtskab havde denne naturfejl, kunne han dog ikke noksom beundre hans fuldendte optræden og anse det for sin pligt at søge at efterligne ham. Man så ham stadig i Operaen sammen med junkeren og begyndte derfor at lægge mærke til ham.

"Nå," sagde markien en dag til ham, "jeg hører, De er uægte søn af en af mine gode venner, en rig adelsmand fra Franche-Comté?"

Julien ville gøre indsigelse og forsikrede, at han ikke i mindste måde havde gjort noget, der kunne berettige til at udsprede dette rygte.

Men markien afbrød ham og sagde: "Jeg ved det, jeg ved det, det bliver min sag at sørge for, at denne historie bliver troet. Lad den kun det! Men jeg har en tjeneste at bede Dem om. Vær så venlig hver aften klokken halv tolv, når der er forestilling i Operaen, at gå hen i forsalen og iagttage de bedre folk, når de kommer ud af teatret. De har endnu nogle provinsielle manerer, som De skulle se at komme af med. Desuden ville det være heldigt, om De kendte nogle af disse personligheder, som De måske en dag kunne blive sendt hen til på mine vegne, i det mindste af ydre. Meld Dem på teatrets kontor, jeg har betalt Deres plads!"

37. Et anfald af gigt

Den frie og næsten venskabelige tone, hvori markien talte til Julien, må ikke overraske læseren. Sagen var den, at han i seks uger havde måttet holde sig inde af hensyn til sin gigt.

Frøken Mathilde og hendes moder var i Hyères hos markisens moder, grev Norbert så kun af og til et øjeblik ind til sin fader. Vel stod de på en meget god fod med hinanden; men de havde ikke noget at tale sammen om. Markien var således ene henvist til Julien og blev forbavset over at opdage, at den unge mand havde tanker. Han lod ham læse aviserne for sig, og sekretæren lærte snart at finde de artikler, der morede markien. Der var et nyt blad, som hr. de La Mole ikke for sin død kunne udstå; han havde svoret på, at han ikke ville læse det, men talte hver dag om det. Det morede Julien. Markien lod af ærgrelse over nutiden Titus Livius læse for sig og glædede sig over, at hans sekretær var i stand til at oversætte den latinske tekst på stående fod.

En dag sagde han i den særdeles høflige tone, som undertiden drillede Julien:

"Tillad mig, min kære Sorel, at forære Dem en blå kjole. Når det behager Dem at tage den på ved Deres besøg hos mig, er De i mine øjne en yngre broder til grev de Chaulnes, det vil sige søn af min gamle ven hertugen."

Julien forstod ikke rigtigt, hvad det skulle betyde, men prøvede dog samme aften at aflægge et besøg i blå kjole. Markien behandlede ham som sin ligemand. Julien vidste vel at sætte pris på virkelig høflighed, men kunne ikke opfatte de

finere afskygninger. Han ville, før markien fik dette indfald, have forsvoret, at det kunne være muligt at modtage ham på en mere hensynsfuld måde, og beundrede i høj grad denne smidighed. Da han rejste sig op for at sige godnat, gjorde markien undskyldninger, fordi hans gigt forhindrede ham i at følge ham til døren.

Julien var meget optaget af dette besynderlige lune og var ikke sikker på, om markien ville have ham til bedste. Han gik hen for at spørge pastor Pirard til råds; men denne var mindre høflig end hr. de La Mole og gav sig, i stedet for at svare ham, til at fløjte og tale om andre ting. Næste morgen fremstillede Julien sig i sort kjole med sin mappe og breve til underskrift. Nu blev han modtaget på den gamle måde; men om aftenen, da han var i blå kjole, var tonen atter forskellig og lige så udsøgt høflig som den foregående dag.

"Siden det ikke keder Dem alt for meget at besøge en stakkels syg, gammel mand," sagde markien, "så fortæl ham om alle de småbegivenheder, De oplever, ganske ligefremt, uden at tænke på andet end at tale klart og fortælle morsomt. For der er ikke andet her i livet, der dur, end at more sig," tilføjede han. "En mand kan ikke hver dag frelse mit liv i krigen eller dagligt forære mig en million. Men hvis jeg havde Rivarol her ved min side, ville han hver dag skaffe mig fri for en times lidelser og kedsomhed. Jeg kendte ham godt i sin tid, da vi levede i Hamborg i landflygtighed."

Og nu fortalte markien Julien om Rivarols oplevelser med hamborgenserne, der var nødt til at slå sig fire sammen om at forstå en vittighed.

Da han udelukkende var henvist til den unge teologs selskab, fik han i sinde at stramme ham op ved at pirre hans stolthed. Julien besluttede at tale rent ud af posen og kun fortie to ting, nemlig sin beundring for Napoleon, fordi dette navn ærgrede markien, og sin fuldstændige vantro, fordi den misklædte en vordende præst. Hans lille sammenstød med junker de Beauvoisis morede den gamle, så han fik tårer i øjnene af latter over optrinnet med kusken, der skældte Julien huden fuld. Kort sagt, markien og hans yndling kom i den tid fortræffeligt ud af det sammen.

Hr. de La Mole begyndte at få interesse for denne besynderlige karakter. I førstningen kælede han for Juliens naragtigheder for at kunne nyde dem; men snart fik han mere lyst til på en stilfærdig måde at retlede den unge mands falske synsmåder, og han gjorde i sit stille sind den bemærkning: "De andre unge mennesker, der kommer til Paris, beundrer alting, mens han hader alt. De skaber sig, han er snarere for naturlig; men det er kun tosser, der anser ham for dum."

Markiens gigtanfald varede på grund af vinterkulden flere måneder.

Han tænkte: "Man kan knytte sig til en smuk jagthund; hvorfor skulle jeg da skamme mig ved at knytte mig til den små teolog? Han er ejendommelig. Jeg behandler ham, som om han kunne være min søn; hvad upassende er der i det? Det indfald kan i det højeste, om det varer ved, koste mig en diamant til ti tusinde francs i mit testamente."

Da markien først havde fået øjet op for Juliens karakterfasthed, overdrog han ham dagligt nye forretninger, men sekretæren blev ængstelig, da han opdagede, at det

stundom kunne hændes herren at træffe hinanden modsigende afgørelser af samme sag. Da dette kunne bringe ham i alvorlig forlegenhed, bragte han altid markien en protokol, hvori han indførte hans beslutninger, som han derefter lod ham underskrive, ligesom han samtidig lod en skriver føre en særlig protokol, hvori de trufne bestemmelser for hver enkelt sags vedkommende blev afskrevet tilligemed alle de udfærdigede skrivelser.

Dette indfald forekom i førstningen markien umådelig latterligt og kedsommeligt. Men inden to måneders forløb følte han dets formålstjenlighed. Julien foreslog ham nu at ansætte en skriver, der før havde været ved en bankforretning, og lade ham føre dobbelt bogholderi over indtægt og udgift ved de godser, det var pålagt Julien at bestyre. Disse forholdsregler gav markien et så klart indblik i hans egne anliggender, at han kunne gøre sig selv den glæde at indlade sig på et par ny børsforretninger uden at behøve at lade sig snyde af sin stråmand.

"Tag tre tusinde francs til Dem selv!" sagde han en dag til Julien.

"Hr. marki, jeg kunne ved det udsætte mig for at blive bagtalt."

"Hvad skal jeg da gøre?" spurgte markien ærgerlig.

"Hvis hr. markien vil have den godhed at skrive det i protokollen under Deres egen hånd, så tør jeg nok modtage summen. Det er for øvrigt pastor Pirard, der har fundet på denne regnskabsføring."

Markien nedskrev med en tvær mine sin beslutning.

Om aftenen, når Julien indfandt sig i blå kjole, var der aldrig tale om forretninger. Den venlighed, der blev vist ham, var så smigrende for hans prikne selvfølelse, at han snart uvilkårligt kom til at føle en slags hengivenhed for den elskværdige gamling. Man må nu ikke tro, at Julien var følevorn, således som man i Paris opfatter dette ord, men han var ikke noget uhyre, og siden den gamle overlæges død havde ingen talt så venligt til ham. Han lagde mærke til, at markien med en høflighed, som han aldrig havde truffet hos sin afdøde velynder, skånede hans selvfølelse, og han indså nu, at overlægen havde været mere stolt af sit ridderkors, end markien var det af sit blå bånd. Sagen var den, at marki de La Moles fader havde været en fornem mand.

En formiddag, da Julien havde været hos ham i sort kjole i forretningsanliggender og havde underholdt ham et par timer med sin passiar, ville han endelig give ham nogle hundredefrancsedler, som hans stråmand havde bragt ham fra Børsen.

"Vil hr. markien tillade mig at gøre en bemærkning og ikke tage mig min dristighed ilde op?" spurgte Julien.

"Tal, min ven," lød svaret.

"Så beder jeg, at det ikke må blive misforstået, om jeg afslår hr. markiens gave. Den er ikke tilbudt manden i den sorte kjole, og den ville ganske ødelægge den tone, De er så venlig at tillade hos manden i den blå kjole."

Derpå hilste han ærbødigt og gik straks. Dette træk morede markien, og han fortalte det om aftenen til pastor Pirard med den tilføjelse:

"Jeg må tilstå Dem en ting, hr. pastor. Jeg kender nu Juliens herkomst, og De behøver ikke at tie med denne meddelelse. Hans fremgangsmåde i morges var nobel. Det er mig, der forædler ham."

Da markien endelig nogen tid efter var i stand til at forlade sit værelse, sagde han til Julien:

"Rejs over og tilbring et par måneder i London! De breve, jeg sender Dem med mine bemærkninger, skal De svare på og sørge for at lægge hvert brev inden i sit svar. Jeg har regnet ud, at den hele forsinkelse bliver kun fem dage."

Mens Julien rejste med posten ad Calais til, undrede han sig over de sagers ubetydelighed, for hvis skyld han blev sendt til England.

Det vil være overflødigt at dvæle ved den følelse af rædsel og had, hvormed han betrådte engelsk jord, da man jo ved, hvor han forgudede Napoleon. Han så i hver officer en Hudson Lowe og i enhver adelsmand en lord Bathurst, der efter at have givet befaling til nederdrægtighederne på St. Helena nu blev belønnet med 10 års ministerium.

I London lærte Julien endelig de fornemme lapse at kende. Han havde sluttet sig til nogle unge, russiske adelsmænd, der indviede ham i det engelske aristokratis naragtigheder.

"De er født under en heldig stjerne, min kære Sorel," sagde de til ham, "De har af naturen denne kølige mine, der viser, at man er højt hævet over det, der tales om, og som vi har så stort besvær med at tilegne os."

"De har ikke forstået Deres århundrede," sagde fyrst Korasov til ham. "Gør altid det modsatte af, hvad man venter af Dem! Det er på ære tidens eneste religion. Vær hverken galning eller

skabhals; for så ville man vente galskab og unaturligheder af Dem, og så ville De overtræde forskriften."

Julien indlagde sig udødelig hæder ved en dag, da han skulle spise til middag hos hertugen af Fitz Folke sammen med fyrst Korasov, at lade selskabet vente en time på sig. Hans mine var ubetalelig, og hans optræden blandt den snes personer, der stod og ventede, anføres endnu som et mønster til efterligning af de unge gesandtskabssekretærer i London.

Han ønskede, imod sine venner lapsenes råd, at hilse på den berømte Philip Vane, den eneste tænker, England den gang havde frembragt siden Locke. Han traf ham i færd med at udsone det syvende år af sin fængselsstraf og tænkte: "Nå, i dette land forstår adelen ikke spøg; og så er Vane oven i købet vanæret osv."

Julien fandt ham i lystigt lune; adelens raseri forhindrede ham i at kede sig. Da den unge franskmand gik ud af fængslet, tænkte han: "Det er den eneste muntre mand, jeg har truffet i England." Vane havde sagt til ham: "Den nyttigste tanke for tyrannerne er forestillingen om Gud ..." Resten af hans lære må udelades som alt for drøj.

Da Julien kom tilbage, spurgte markien ham: "Nå, hvad morsomt nyt bringer De mig fra England?" Julien tav. "Nå, hvad nyt bringer De da, morsomt eller ikke?" vedblev han i en utålmodig tone.

"For det første," svarede Julien, "er den klogeste engelskmand gal en time om dagen; han hjemsøges da af selvmordsdjævelen, som er landets gud. For det andet taber åndrighed og snilde femogtyve procent af deres værdi ved at indføres i England. For

det tredje er intet i verden så skønt, så vidunderligt og så stemningsrigt som de engelske landskaber."

"Nu er det min tur," sagde markien. "For det første: hvorfor sagde De på den russiske gesandts bal, at der i Frankrig er tre hundrede tusinde unge mennesker på femogtyve år, der lidenskabeligt ønsker krig? Tror De, kongerne synes om det?"

"Man ved aldrig, hvordan man skal bære sig ad, når man taler med vore store diplomater," svarede Julien. "De har en umanerlig lyst til at berøre alvorlige spørgsmål. Hvis man da bliver stående ved avisernes hverdagssnak, går man og gælder for en tosse. Men hvis man tillader sig at gøre en ny og sand bemærkning, forbavses de og ved ikke, hvad de skal svare, og næste morgen klokken syv lader de en gennem gesandtskabssekretæren vide, at man har sagt noget upassende."

"Ikke så dårligt klaret," svarede markien leende. "For øvrigt tør jeg vædde på, at De ikke kan gætte, hvorfor De rejste til England."

"Jo, undskyld, jeg har været der ovre for at spise til middag en gang om ugen hos den franske gesandt. Det er en meget høflig mand."

"Nej, De har været derovre for at hente den orden her," sagde markien. "Jeg vil ikke have, De skal lægge Deres sorte kjole, og jeg er vant til den underholdende tone, jeg har antaget overfor manden i den blå kjole. Foreløbig beder jeg Dem nu lægge mærke til følgende: Når jeg ser dette ridderkors, er De yngre søn af min ven hertug de Chaulnes og har, uden at vide det, i et halvt år været ansat ved diplomatiet. Og glem ikke," tilføjede markien med en meget alvorlig mine, idet han afbrød Juliens

taksigelser, "at jeg ingenlunde har i sinde at hæve Dem over Deres stand, hvilket altid er en fejl og en ulykke for begge parter. Når mine retssager keder Dem, eller jeg ikke længere synes om Dem, vil jeg på Deres vegne søge om et godt kald som vor ven pastor Pirards, og intet videre," sluttede han i en meget tør tone.

Julien var meget stolt over sit ridderkors og fik nu sin mund bedre på gled. Han troede ikke længere så ofte, at man ville fornærme ham og gøre ham til skive for spydige bemærkninger i anledning af de ytringer, der i en livlig samtale kan undslippe enhver. Desuden indbragte hans orden ham et besøg af ingen ringere end baron de Valenod, der var kommet til Paris for at takke ministeren for sin barontitel og tale med ham om sine udsigter til at afløse de Rênal som borgmester. Julien måtte i sit stille sind le, da baronen gav ham at forstå, at man havde opdaget, at borgmesteren var en jakobiner.

Dermed forholdt det sig således, at ved et forestående udfyldningsvalg i den afgjort højresindede kreds var den nybagte baron regeringens kandidat, mens de Rênal var opstillet af venstremændene.

Forgæves søgte Julien at få noget at vide om fru de Rênal. Baronen syntes at mindes deres tidligere medbejlerskab og var uigennemtrængelig. Til sidst bad han Julien skaffe ham hans faders stemme ved det forestående valg og fik det løfte af ham, at han ville skrive til tømmerhandleren.

"De burde egentlig forestille mig for markien," sagde han.

"Ja, det burde jeg," tænkte Julien, "men dertil er du for stor en skurk." Han svarede: "Jeg spiller en alt for underordnet rolle her i huset til at kunne påtage mig det."

Men da han om aftenen fortalte markien om baronens forlangende og gav en skildring af hans gøren og laden siden 1814, svarede de La Mole med en meget alvorlig mine:

"Ikke blot skal De i morgen forestille mig den ny baron, men jeg agter endog at bede ham til middag. Han skal med det første være amtmand. "

"I så fald," bemærkede Julien koldt, "ansøger jeg om pladsen som forstander for tvangsarbejdsanstalten på min faders vegne."

"Vær så artig," svarede markien i en munter tone. "Det er bevilget. Jeg havde ventet mig nogle moralske betragtninger, men De begynder jo virkelig at få skik på Dem."

Baron de Valenod lod Julien vide, at ihændehaveren af lotterikollektionen i Verrières nylig var død, og det morede ham nu at skaffe Cholin, den gamle idiot, hvis ansøgning han i sin tid havde fundet i markiens værelse der, pladsen. Markien lo af fuld hals, da Julien anførte udtrykkene i hans begæring, og underskrev brevet til Finansministeriet.

Men næppe var Cholin blevet udnævnt, før Julien erfarede, at denne stilling var blevet søgt af den berømte matematiker Gros, der kun havde 1400 francs om året at leve af og hvert år havde lånt den forrige lotterikollektør 600 til hjælp til at opdrage sine børn. Julien blev forskrækket over det, han havde gjort, men sagde endelig til sig selv: "Å, det er ingenting. Jeg må begå mange flere uretfærdigheder, hvis jeg vil frem i verden, og endda forstå at skjule dem under pæne talemåder. Stakkels Gros! Han havde fortjent ridderkorset; men det er mig, der har fået det, og jeg må handle i den regerings ånd, der har givet mig det."

38. Hvilken orden er et virkeligt udmærkelsestegn?

En dag, da Julien kom hjem fra det prægtige herresæde Villequier ved Seinens bred, det eneste af markiens godser, som havde tilhørt den berømte Boniface de La Mole, traf han markisen og datteren, der netop var kommet fra Hyères.

Han var nu efterhånden blevet en ren løve, der forstod den parisiske levemåde. Over for frøken Mathilde viste han en gennemført kulde og syntes ganske at have glemt den tid, da hun spurgte ham ud om de nærmere omstændigheder ved hans uheld med hesten.

Komtessen fandt ham højere og mere bleg. Hans optræden havde mistet det provinsielle præg, men ikke derimod hans måde at samtale på: i den mærkede man endnu for megen alvor og bestemthed. Dog var der, på grund af hans stolthed, ikke deri noget, der mindede om hans underordnede stilling. Kun følte man stadig, at der endnu var for mange ting, han betragtede som vigtige; men man så tillige, at han var mand for at hævde sit standpunkt.

"Han mangler lethed, men ikke begavelse," sagde komtessen til sin fader. "Men hvorfor har du skaffet ham ridderkorset, og ikke min broder, der dog er en La Mole og i halvandet år har ønsket sig det?"

"Det kommer af, at Julien har indfald. Det er mere, end man kan sige om den La Mole, du taler om."

Hertug de Retz blev meldt.

Frøken Mathilde kunne ikke skjule en gaben; nu kendte hun igen den gammeldags forgyldning i dagligstuen og de vante gæster, og hun begyndte at forestille sig det kedsommelige liv, hun nu igen skulle føre i Paris, som hun imidlertid altid savnede, når hun var på Hyères.

"Og så er jeg dog nitten år," tænkte hun. "Det er jo den lykkelige alder, efter hvad disse dumme bøger med forgyldt snit siger." I det samme så hun hen på en halv snes bind, der havde bunket sig sammen på hylden i dagligstuen under hendes fraværelse. Hun havde det uheld at være et bedre hoved end de Croisenois, de Caylus, de Luz, og hvad nu hendes venner hed. Hun forestillede sig alt det, de ville sige hende om Provences skønne himmel, poesien, syden og så videre.

Hendes smukke øjne, hvori man kunne læse den dybeste kedsommelighed og, hvad der var værre endnu, tvivl om nogensinde at kunne finde nogen glæde, standsede ved Julien. Han var dog i det mindste ikke ganske som de andre.

"Hr. Sorel," sagde hun i den hurtige, tørre tone uden spor af kvindelig klang, som unge damer i de højere samfundslag påtager sig, "hr. Sorel, kommer De med på ballet i aften hos hertugen?"

"Jeg har endnu ikke haft den ære at blive forestillet for Hans Durchlauchtighed, komtesse." (Det kneb for den unge, stolte mand at få disse titler frem).

"Han har bedt min broder tage Dem med. Hvis De kommer, kan De fortælle mig lidt om Villequier, hvor De jo nylig har været ude. Der er tale om, at vi skal derud til foråret, og jeg kunne nok have lyst til at få at vide, om man kan bo der på gården, og om omegnen er så smuk, som det hedder sig. Der er

så mange berømtheder, der ikke fortjener det ry, der går af dem."

Julien svarede ikke.

"Tag på bal med min broder," tilføjede hun tørt.

Julien bukkede ærbødigt og tænkte: "Altså skylder jeg endog midt under ballet hele familien regnskab. Ja, jeg bliver jo betalt for det." Og hans slette lune tilføjede: "Gud skal forresten vide, om ikke det, jeg har at sige, krydser faderens, broderens og moderens planer! Det er et rent fyrstehof. Man burde egentlig være som et rent nul og dog ikke give nogen ret til at beklage sig."

Imidlertid havde markisen kaldt sin datter hen for at forestille hende for nogle damer af sit bekendtskab. Julien så på hende og tænkte: "Hvor jeg synes lidt om den høje pige! Hun overdriver moden; hendes kjole falder helt ned over skuldrene ... Hun er blevet endnu blegere, end hun var, før hun tog ud på landet ... Hendes hår er så lyst, at det næsten er gennemsigtigt. Lyset skinner ligefrem igennem det ... Hvor er hendes hilsen dog hovmodig, for ikke at tale om hendes blik! Og så dette dronningevæsen!"

Komtesse de La Mole havde kaldt på sin broder, just som han var ved at gå ud af stuen. Han gik nu hen til Julien og sagde til ham: "Min kære Sorel, hvor vil De have, jeg skal hente Dem klokken tolv i aften til hertug de Retz' bal? Han har udtrykkelig pålagt mig at få Dem med."

"Jeg ved nok, hvem jeg har at takke for den opmærksomhed," svarede Julien og bukkede dybt. Da hans dårlige lune ikke kunne finde noget at dadle ved den høflige og endog deltagende tone, grev Norbert havde talt til ham i, lod han det gå ud over

det svar, han, Julien, havde givet på den høflige ytring, og fandt deri en antydning af kryberi.

Da han om aftenen indfandt sig til ballet, blev han forbavset over den pragt, hertugens hus var smykket med. Den gård, man skulle køre igennem for at komme hen til opgangen, var dækket af et umådeligt telt af højrødt bomuldstøj med gyldne stjerner og forresten omdannet til en lund med appelsintræer og blomstrende nerier, hvis urtepotter var gravet ned i jorden, så det så ud, som om de var vokset op af sig selv. På den vej, vognene skulle køre ad, var der strøet sand. Disse foranstaltninger gjorde stærkt indtryk på den unge provinsboer, og hans slette lune forsvandt straks. Mens de sad i vognen, på vejen hen til ballet, havde Norbert været glad og Julien set alting i et sort lys; men næppe var de kørt ind i gården, før rollerne skiftede. Norbert følte sig ubehagelig til mode ved at lægge mærke til, at man havde forsømt nogle enkeltheder, og sad og gjorde overslag over, hvad hver enkelt ting havde kostet, og hans ledsager mærkede, at han, efterhånden som han kom til en større og større sum, blev misundelig og næsten fortrydelig.

Julien derimod var aldeles bedåret og fuld af beundring, og han var så betaget af alt, hvad han så, at han næsten med en vis undseelse trådte ind i den første af de sale, hvor der blev danset. Men det var næsten umuligt at komme ind i den næste, der var udsmykket som "Alhambragården" i Granada, så stærk en trængsel var der ved døren.

"Det kan ikke nægtes, at komtesse de La Mole er ballets dronning," sagde en ung mand med overskæg, der stod Julien så nær, at hans skulder trykkede ham i brystet.

"Ja," svarede hans sidemand, "frøken Fourmont, der hele vinteren har været den smukkeste, mærker, at hun nu først kommer i anden række; se, hvor besynderlig hun ser ud!"

"Ja, De har ret. Hun sætter alle sejl til for at gøre lykke. Se blot hendes smil, mens hun danser ene frem i kvadrillen. Det er på ære ubetaleligt."

"Komtessen ser ud, som om det hele var hende ganske ligegyldigt. Man skulle næsten tro, hun var bange for, at den, hun taler med, skulle synes om hende."

"Ja, det er netop kunsten ved at bedåre."

Julien gjorde forgæves anstrengelser for at få øje på den indtagende dame, som han ikke kunne se for et par herrer, der var højere end han selv.

"Der ligger ikke så lidt koketteri i hendes fornemme tilbageholdenhed," vedblev herren med overskægget.

"Og se, hvor langsomt hun sænker de store, blå øjne lige i det øjeblik, man skulle tro, hun var på nippet til at røbe sig," vedblev sidemanden. "Det er, min salighed, godt udregnet."

"Hvor frøken Fourmont ser simpel ud ved siden af hende!" bemærkede en tredje.

"Denne tilbageholdenhed betyder så meget som: Hvor jeg skulle være elskværdig mod Dem, hvis De var mig værdig!"

"Men hvem kan være den mageløse frøken Mathilde værdig?" spurgte den første. "En regerende fyrste, smuk, åndrig, en krigshelt på i det højeste tyve år."

"En uægte søn af den russiske kejser, der så i anledning af sit giftermål kunne få et land at regere over, eller også måske, ganske ligefrem grev de Thaler eller en eller anden forklædt bonde ..."

Nu blev døren fri, så Julien kunne komme ind i salen.

"Siden de dukker finder hende så vidunderlig," tænkte han, "så må det vel være umagen værd at tage hende i nærmere øjesyn. Jeg vil da kunne få at vide, hvad de forstår ved fuldkommenhed."

Mens han stod og ledte med øjnene efter frøken Mathilde, så hun hen på ham. "Min pligt kalder mig," tænkte han uden vrede og gik nærmere med en glæde, som hurtig forøgedes ved synet af hendes skuldre, der viste sig i al deres unge skønhed i den stærkt nedringede kjole, en glæde, der var alt andet end smigrende for hendes selvfølelse. "Der er noget ungt og friskt ved hendes skønhed," tænkte han. Mellem ham og hende stod de unge herrer, han havde hørt tale om hende i døren.

Hun sagde til ham: "Hr. Sorel, De har jo været her hele vinteren. Synes De ikke, at dette bal er det mest vellykkede af dem alle?" Han svarede ikke. "Hvor den kvadrille tager sig nydeligt ud, og hvor de damer danser udmærket!" De unge mennesker vendte sig om for at se, hvem den lykkelige mand var, som hun endelig ville have et svar af. Det, hun fik, var ikke videre opmuntrende.

"Det kan jeg ikke dømme om, komtesse; jeg tilbringer mit liv med at skrive. Det er det første bal af den slags, jeg nogensinde har set."

De unge herrer med overskægget følte sig forargede.

"De er filosof, hr. Sorel," vedblev hun med en endnu tydeligere udpræget deltagelse. "De ser på alle disse baller og selskaber som en Jean-Jacques Rousseau. Den slags galskaber forbavser Dem uden at bedåre Dem."

Dette ene ord dæmpede Juliens henrykkelse over den pragtfulde fest og forjog hans sansebedrag.

Han fortrak munden med en måske lidt overdreven hån og svarede: "Rousseau er i mine øjne en tåbe, når han drister sig til at bedømme den fine verden. Den forstod han ikke, men så på den med samme følelse som en lakaj, der har svunget sig op."

"Han har dog skrevet *Samfundspagten*," sagde frøken Mathilde i en ærbødig tone.

"Ja, men skønt han præker republikken og afskaffelse af alt enevældens tilbehør, er den lykkeridder dog umådelig glad, når en hertug efter middag spadserer en anden vej for at følges med en af hans venner."

"Nå, ja, hertugen af Luxembourg følger i Montmorency hr. Coindet henad Paris til," svarede komtessen med en pedantisk glæde over sin viden. Men Juliens blik vedblev at være gennemborende og strengt. Hun havde et øjeblik følt begejstring; men hans kulde bragte hende ud af fatning, og hun blev så meget mere betuttet, som det sædvanlig var hende, der frembragte den virkning på andre.

I dette øjeblik nærmede marki de Croisenois sig forekommende komtesse de La Mole. Han stod en kort tid et par skridt borte fra hende uden at kunne nå hende på grund af trængslen. Tæt ved ham stod den unge markise de Rouvrai, et søskendebarn til frøken Mathilde, ved sin mands arm, med hvem hun kun havde været gift i fjorten dage. Den ligeledes unge marki de Rouvrai var så forelsket som en mand, der af hensigtsmæssighedshensyn har indgået et ægteskab, ved hvilket de to notarer har spillet hovedrollen, men som opdager,

at han har fået en meget smuk hustru. Han havde udsigt til ved en gammel farbroders død at arve hans hertugtitel.

Mens marki de Croisenois, ude af stand til at bryde sig vej gennem trængslen, stod og så smilende på frøken Mathilde, lod hun sine himmelblå øjne hvile på ham og hans sidemænd og tænkte: "Hvor de alle sammen er hverdagsagtige! Der er nu de Croisenois, der tænker på at fri til mig. Han er lige så stilfærdig og høflig og har et lige så net væsen som de Rouvrai. Hvis de ikke var så kedsommelige, ville de to unge mænd være meget elskværdige. Han vil ligeledes følge mig på bal med denne indskrænkede og tilfredse mine. Et år efter brylluppet vil min vogn, mine heste, mine kjoler og mit gods en halv snes mil fra Paris være i den bedste orden, ganske som det sig hør og bør for at vække den største misundelse hos en eller anden borgerlig dame, der har giftet sig over sin stand, som for eksempel grevinde de Roiville; men hvad så ...?" Hun kedede sig allerede på forhånd ved denne udsigt. Det var imidlertid lykkedes marki de Croisenois at komme hen til hende, men hun hørte ikke på hvad han sagde, optaget som hun var af sine tanker, og lyden af hans ord gik i ét for hende med ballets summen. Hun stod uvilkårligt og så efter Julien, der havde fjernet sig med en ærbødig, men stolt og misfornøjet mine.

Da fik hun længere borte øje på den tidligere omtalte grev Altamira, ham, der i sit fædreland var dømt til døden. Han stod henne i et hjørne af salen borte fra de andre gæster. En af hans slægtninge på mødrene side havde under Ludvig den Fjortende ægtet en prins af Conti. Mindet om dette beskyttede ham mod jesuitternes forfølgelser. Frøken Mathilde kom til at anstille den betragtning, at en dødsdom i grunden var det eneste, der

udmærkede en mand, fordi det var det eneste, der ikke lod sig købe, og tænkte så: "Det var en træffende bemærkning! Skade, at jeg ikke kan komme til at gøre mig til af den!" Hun havde nemlig for megen smag til at dreje en samtale således, at hun kunne komme til at anbringe en i forvejen lavet åndrighed, men var tillige forfængelig nok til at beundre sig selv. Hendes træk oplivedes derfor, og kedsomheden måtte vige for et udtryk af glæde. Marki de Croisenois, der hele tiden var blevet ved at tale, troede deri at skimte gode udsigter for sig og blev endnu mere veltalende.

"Hvad skulle egentlig kritikken kunne indvende mod min åndrighed?" tænkte frøken Mathilde. "Jeg ville svare, at en baron – eller vicomtetitel kan købes; at en orden bliver givet bort, uden at vedkommende har udrettet noget for at fortjene den; at en grad opnås efter tur. Har man ligget i ti år i garnison et sted eller er i familie med krigsministeren, så bliver man ritmester som Norbert. En stor formue! ... Det er endda det vanskeligste og derfor noget af det mest fortjenstlige. Det er løjerligt, det er jo det modsatte af hvad bøgerne siger ... Men, hvad nu formuen angår, så kan man jo gifte sig med en millionærdatter. Der er virkelig noget dybsindigt i min bemærkning. En dødsdom er det eneste, ingen endnu er faldet på at ansøge om. – Kender De grev Altamira?" spurgte hun marki de Croisenois.

Dette spørgsmål kom så uventet og stod så lidt i forbindelse med alt, hvad han havde sagt i de sidste fem minutter, at han følte hele løftelsen taget fra al hans elskværdighed. Og dog havde han ord for at være et godt hoved. "Hun er besynderlig," tænkte han, "det er lidt kedeligt. Men hun vil skaffe sin mand en smuk stilling i samfundet. Jeg ved ikke, hvordan marki de La

Mole bærer sig ad; men han står i forbindelse med alle de indflydelsesrige mænd i alle partier. Det er en mand, der under alle omstændigheder vil holde sig oven vande. Desuden kan Mathildes særhed gælde for en ejendommelig begavelse. Når man er af fornem herkomst og har en stor formue, er der ikke noget latterligt ved at være sær, tværtimod, det er fint. Desuden er der hos hende, når hun selv vil, denne blanding af ånd, karakter og takt, der betegner den højeste elskværdighed ..."

Da det er vanskeligt på samme tid at gøre to ting godt, var det med en fraværende mine og ligesom en, der ramser en lektie op, at markien svarede komtessen: "Ja, hvem kender ikke den sølle Altamira!" Og han fortalte hende om hans latterlige, urimelige, mislykkede sammensværgelse.

"Ja, meget urimeligt," bemærkede frøken Mathilde, som om hun talte til sig selv. "Men han har dog handlet. Jeg har lyst til at se en mand; før ham hen til mig!" sagde hun til den slukørede marki.

Grev Altamira var en af de mest erklærede beundrere af komtesse de La Moles stolte og næsten overmodige mine, ligesom hun også i hans øjne var en af de smukkeste damer i Paris.

"Hvor hun ville tage sig ud på en trone!" sagde han til de Croisenois og fulgte villigt med hen til hende.

Der er nu adskillige folk af den fine verden, der vil hævde, at intet er så smagløst som en sammensværgelse i det nittende århundrede. Det smager af jakobinisme, og gives der noget hæsligere end en jakobiner, der ikke har held med sig?

Frøken Mathilde vekslede et spotsk blik med de Croisenois, men hun hørte dog med fornøjelse på, hvad Altamira sagde, og

tænkte, at en sammensvoren på et bal var en morsom modsætning. Hun syntes, at han med sit mørke overskæg så ud som en hvilende løve, men hun lagde snart mærke til, at alle hans tanker drejede sig om det ene: nyttehensynet.

Den unge greve fandt ikke andet værdigt hans opmærksomhed, end hvad der kunne skaffe hans land tokammersystemet, og han forlod med glæde hende, ballets dronning, fordi han så en general fra Peru komme ind i salen.

En sværm af unge herrer med overskæg havde nærmet sig frøken Mathilde. Hun havde godt mærket, at grev Altamira ikke var blevet bedåret, og følte sig lidt stødt over hans bortgang, da hun så hans mørke øjne lyse, mens han talte med generalen. De unge franskmænd betragtede hun altid med en alvorsmine, som ingen af hendes rivalinder kunne efterligne, og tænkte i sit stille sind: "Hvem af dem ville kunne lade sig dømme til døden, selv om han havde de gunstigste udsigter?"

Hendes besynderlige blik smigrede dem, der havde en smule hoved, men ængstede de andre, fordi de bestandig frygtede for, at hun skulle sige et eller andet spydigt, som de ville have ondt ved at svare på.

"Fornem fødsel giver én en mængde egenskaber, som man savner hos de andre," tænkte hun; "det kan man for eksempel se på Julien. Men til gengæld bringer den de egenskaber til at visne, der gør, at man bliver dømt til døden."

I samme øjeblik bemærkede en tæt ved hende: "Denne grev Altamira er næstældste søn af prinsen af San Nazaro-Pimentel. Det var en Pimentel, der prøvede på at frelse Konradino, da han blev halshugget 1298. Det er en af de adeligste familier i Napoli."

Og Mathilde tænkte: "Det var ellers et nydeligt bevis for min grundsætning: fornem fødsel berøver én den karakterstyrke, der kræves for at lade sig dømme til døden! Det lader til, at jeg i aften skal sige tåbeligheder. Nå, siden jeg kun er en kvinde ligesom de andre, så er det bedst, jeg danser." Og hun gav efter for marki de Croisenois' indstændige bønner og dansede den galop med ham, han i den sidste time havde budt hende op til. Som for at glemme sit uheldige forsøg i filosofien besluttede hun at være elskværdig mod markien, der var i den syvende himmel.

Men hverken dansen eller ønsket om at tækkes en af de netteste hofkavalerer kunne adsprede den unge pige. Skønt hun gjorde stormende lykke og så, at hun var ballets dronning, vedblev hun at være lige kold, og da hun kom tilbage til sin plads, tænkte hun ved sig selv: "Hvilket udvisket liv ville jeg dog ikke komme til at føre sammen med en mand som de Croisenois! Hvad glæde kan jeg vente, når jeg ikke engang efter et halvt års fraværelse morer mig på et bal, som er genstand for alle Parises damers misundelse? Og så bliver jeg endda her hyldet af det bedste selskab, der findes. Her er ikke andre borgerligt fødte end nogle landstingsmænd og måske en eller to som Julien." Og hun tilføjede med voksende tungsindighed: "Hvilke fordele har ikke skæbnen givet mig: fornem herkomst, formue, ungdom, alt, undtagen lykke! Det tvivlsomste af mine fortrin er endda det, som alle har talt til mig om hele aftenen. Min begavelse tror jeg på; for de er åbenbart alle sammen bange for mig. Hvis de drister sig til at bringe et alvorligt emne på bane, lykkes det dem endelig efter fem minutters tale åndeløse og som folk, der har gjort en stor opdagelse, at nå hen til noget,

jeg i en time har stået og gentaget for dem. Jeg er smuk; jeg har det fortrin, for hvis skyld madame de Staël ville have ofret alt, og dog er det sikkert, at jeg er nær ved at dø af kedsomhed. Er der spor af grund til, at jeg skulle kede mig mindre, hvis jeg ombyttede mit navn med titlen markise de Croisenois?"

"Men Gud," vedblev hun og havde næsten lyst til at græde, "han er jo en udmærket mand! Han er jo et mesterværk af århundredets opdragelse. Man kan jo ikke se på ham, uden at han finder på noget elskværdigt og endog vittigt at sige en; han er modig ... Men denne Sorel er en besynderlig én," tænkte hun, og hendes øjne, der havde haft et mørkt udtryk, sendte et vredt blik. "Jeg har ladet ham vide, at jeg havde noget at tale med ham om, og han nedlader sig ikke til at indfinde sig."

39. Ballet

"Du ser ud, som om du var i dårligt lune," sagde markise de La Mole til sin datter. "Jeg vil blot lade dig vide, at det tager sig uheldigt ud på et bal."

"Å, jeg har bare hovedpine," svarede Mathilde med en ligegyldig mine, "her er for varmt."

I samme øjeblik fik den gamle baron de Tolly, som til en retfærdiggørelse for komtessen, ondt og besvimede, så at han måtte bæres bort. Det hed sig, han havde fået et slagtilfælde; det var en kedelig historie.

Mathilde brød sig ikke om det; hun havde nu engang sat sig for aldrig at bekymre sig om gamle folk og alle dem, om hvem man vidste, at de plejede at tale om bedrøvelige ting.

Hun gav sig til at danse for at blive fri for at tale om baronens slagtilfælde, som ikke betød noget, eftersom han to dage efter viste sig igen på skuepladsen.

"Men hvor bliver dog hr. Sorel af?" tænkte hun igen, da hun havde danset. Hun stod og næsten så efter ham, da hun til sidst opdagede ham inde i en anden sal. Mærkeligt nok syntes han at have aflagt den uforstyrreligt kolde tone, der var ham så naturlig; han så ikke længere engelsk ud.

"Han står og taler med grev Altamira, min dødsdømte," sagde hun til sig selv. "Hans øje luer af en mørk ild; han ser ud som en forklædt prins; hans blik er endnu mere stolt, end det plejer at være."

Julien kom hen til det sted, hvor hun stod, stadig i samtale med Altamira. Hun så stift på ham og iagttog hans ansigt for

deri om muligt at finde de dybe træk, der kan gøre en mand værdig til at blive dømt til døden. Just som han kom forbi hende, sagde han til grev Altamira:

"Ja, Danton var en mand!"

"O himmel," tænkte Mathilde, "skulle han være en Danton! Men han ser så ædel ud, mens Danton var skrækkelig grim, og slagter, tror jeg." Julien stod endnu ikke langt fra hende, og hun betænkte sig ikke på at kalde på ham for med bevidst stolthed at stille ham et for en ung pige usædvanligt spørgsmål:

"Var Danton ikke slagter?" spurgte hun.

"Jo, i visse personers øjne," svarede Julien med slet dulgt ringeagt og øjne, der endnu luede efter samtalen med Altamira. "Men til alt uheld for folk af god familie var han sagfører i Méry ved Seinen; det vil sige, komtesse," tilføjede han med en ond mine, "at han har begyndt som flere af de livsvarige landstingsmænd, jeg ser her. Rigtignok havde Danton en uhyre mangel i en skønheds øjne, han var meget grim."

De sidste ord blev sagt hurtigt med en ejendommelig, alt andet end høflig mine.

Julien ventede derefter et øjeblik med let foroverbøjet overkrop og en hovmodig ydmyg mine, som om han ville sige: "Jeg er betalt for at svare Dem, og jeg lever af den løn, jeg får." Han værdigede hende ikke et blik, og hun så med sine store, skønne øjne, der var stift hæftede på ham, ud som hans slavinde. Da stilheden varede ved, så han til sidst på hende, som om han kunne have været en tjener, der indhentede sin herres befalinger, og skønt Mathilde med et besynderligt udtryk så ham lige ind i øjnene, gik han med en tydelig udpræget forekommenhed sin vej.

"At han, der virkelig er så smuk," tænkte hun endelig, da hun vågnede efter sit drømmeri, "kan holde en sådan lovtale over grimhed, og det uden at drage nogen sammenligning med sig selv! Han er ikke som Caylus eller Croisenois, denne Sorel. Han minder om min fader, når han sætter sin napoleonsmine op på et bal." Hun havde helt glemt Danton. "Jeg keder mig virkelig i aften." Hun tog sin broders arm og nødte ham, til hans store ærgrelse, til at gøre en runde i salen. Hun havde nemlig fået det indfald at ville lytte til den dødsdømtes samtale med Julien.

Der var en umådelig trængsel; dog lykkedes det hende at nå hen til dem, just som Altamira, et par skridt fra hende, nærmede sig en bakke for at tage et glas is. Han talte med Julien halvt bortvendt fra ham. Da han i det samme fik øje på ærmet af en broderet kjole på én, der ligeledes ville have is, syntes broderiet at vække hans opmærksomhed, og han vendte sig helt om for at se, hvis arm det var. Straks fik hans ædle, troskyldige øjne et svagt udtryk af ringeagt, og han sagde halvhøjt til Julien:

"Ser De den mand der, det er fyrst Araceli, gesandten fra ***. Han forlangte i morges af Deres udenrigsminister, at han skulle udlevere mig. Der sidder Hans Excellence henne og spiller whist. Hr. de Nerval er ikke helt utilbøjelig til at efterkomme hans ønske, for vi leverede et par sammensvorne i 1816. Hvis jeg bliver sendt tilbage til min konge, bliver jeg hængt i løbet af fireogtyve timer. Og det bliver en af de pæne kavalerer med overskægget, som tager mig i kraven."

"De skurke!" sagde Julien halvhøjt.

Mathilde gik ikke glip af en stavelse af deres samtale. Hendes kedsomhed var forsvundet.

"Ikke egentlig skurke," svarede grev Altamira. "Jeg har talt til Dem om mig selv for at give Dem et mere levende indtryk af sagen. Se engang på fyrst Araceli; hvert femte minut kaster han et blik på sin gyldne vliesz og kan ikke glemme sin fryd over at se det flitterstads på sit bryst. Den sølle mand hører i grunden kun en anden tid til. For hundrede år siden var den gyldne vliesz et stort udmærkelsestegn, men da ville det have hængt ham for højt. Nu om stunder, blandt folk af god familie, må man være en Araceli for at føle henrykkelse over det. Han ville have ladet en hel bys indbyggere hænge for at få den."

"Er det for den pris, han har fået den?" spurgte Julien ængsteligt.

"Nej, ikke just det," svarede Altamira koldt. "Han har måske ladet en snes rige ejendomsbesiddere i sin hjemstavn kaste i floden, fordi de gik og gjaldt for at være frisindede."

"Hvilket uhyre!" udbrød atter Julien.

Komtesse de La Mole bøjede hovedet for bedre at lytte; hun stod ham så nær, at hendes skønne hår næsten rørte ved hans skulder.

"De er meget ung," svarede Altamira. "Jeg har sagt Dem, at jeg har en søster, der er gift i Provence; hun er endnu smuk, god og mild, en udmærket, pligtopfyldende familiemoder, gudfrygtig uden at være noget hældøre."

"Hvor vil han dog hen?" tænkte frøken Mathilde.

"Hun er lykkelig," vedblev greven, "og var det i 1815. Jeg var da skjult hos hende på hendes gods i nærheden af Antibes. Men, vil De tænke Dem, da det blev fortalt, at marskal Ney var blevet henrettet, gav hun sig til at danse."

"Er det muligt?" spurgte Julien forbavset.

"Det er partiånden," fortsatte Altamira. "Der er ikke længere virkelige lidenskaber i vort århundrede, og det er grunden til, at her er så kedeligt i Frankrig. Man begår de største grusomheder, men uden grusomhed."

"Det er uheldigt," sagde Julien. "Når man begår forbrydelser, bør man i det mindste begå dem med lyst. Det er det eneste gode ved dem, og det eneste, der til en vis grad kan undskylde dem."

Frøken Mathilde havde, med fuldstændig forglemmelse af hvad hun skyldte hensynet til sig selv, stillet sig næsten midt imellem Altamira og Julien. Hendes broder, der stadig havde hende under armen og var vant til at føje hende, stod og så ud i salen og lod, som om han blev standset af trængslen.

"De har ret," sagde Altamira. "Man begår alt uden lyst og uden at mindes det, selv forbrydelser. Jeg kunne her på ballet vise Dem måske en halv snes mænd, der vil blive evigt fordømte som mordere. De har glemt det, og folk ligeledes [Note 2)]. Mange af dem bliver rørt til tårer, hvis deres hund brækker et ben. Ude på kirkegården, når man lægger kranse på deres grave, som det så løjerligt hedder her i Paris, fortæller man os, at de i sig forenede alle en gæv ridders dyder, og taler om deres oldefaders bedrifter under Henrik den Fjerde. Hvis jeg, til trods for fyrst Aracelis tjenstivrighed, undgår at blive hængt, skal jeg bede Dem til middag sammen med en otte-ti hædrede mordere, der ikke føler spor af samvittighedsnag. Ved den middag vil De og jeg være de eneste, der ikke har besudlet vore hænder med blod. Men jeg vil blive foragtet og næsten hadet som et blodtørstigt uhyre og en jakobiner, og De uden videre set ned på som en almuesmand, der har trængt sig ind i det gode selskab."

"Det er ganske rigtigt," bemærkede komtesse de La Mole.

Altamira så forbavset på hende; Julien værdigede hende ikke et blik.

Greven fortsatte:

"Læg vel mærke til, at grunden til at den omvæltning, jeg stod i spidsen for, mislykkedes, var ene og alene den, at jeg ikke ville lade et par hoveder falde og vægrede mig ved at uddele en syv-otte millioner af en kasse, jeg havde nøglen til, til vore tilhængere. Min konge, der nu brænder af lyst til at få mig hængt, men som før oprøret var min dusbroder, ville have givet mig storkorset, hvis jeg havde ofret de hoveder og uddelt de penge; for så havde jeg i det mindste opnået noget af det, jeg ville, og skaffet mit land en slags forfatning ... Men sådan går det nu engang til her i verden; det er et parti skak."

"Det vil altså sige," svarede Julien med funklende øjne, "at De den gang ikke kunne spillet; men nu ..."

"De mener, at jeg nu ville lade hoveder falde og ikke være en girondiner, som De forleden gav mig at forstå? ... Jeg skal svare Dem," sagde Altamira med bedrøvet mine, "når De har dræbt et menneske i tvekamp, hvilket dog er mindre hæsligt end at lade ham henrette af en bøddel."

"Jeg mener dog, at hensigten helliger midlet. Hvis jeg, i stedet for at være den ubetydelighed, jeg er, havde nogen magt, ville jeg ikke betænke mig på at lade tre mennesker hænge, når jeg vidste, det kunne frelse fires liv."

Hans øjne luede af selvbevidsthed og udtrykte ringeagt for menneskenes tåbelige domme. Hans blik mødte frøken Mathildes ganske tæt ved sig, og langtfra at forvandle sig til en høflig og behagelig mine syntes hans ringeagt at vokse.

Hun følte sig heftigt stødt over det, men det stod ikke længere i hendes magt at glemme Julien. Hun gik ærgerlig bort og trak sin broder med sig.

"Jeg må drikke punsch og danse meget," tænkte hun. "Jeg vil vælge de fineste kavalerer og for enhver pris vække opsigt. Der står jo den indbildske grev de Fervaques." Hun lod sig byde op til dans af ham med det forsæt om muligt at overbyde ham i vigtighed og gøre nar ad ham, og det varede ikke længe, før de andre deltagere i kontradansen var langt mere optaget af hendes spydige bemærkninger end af de ture, de skulle udføre. Greven blev flov, og da han ikke kunne finde på andet at sige end nogle glatte ord, satte han, af mangel på tanker, en fornærmet mine op. Mathilde lod sit onde lune have frit løb; hun var grusom imod ham og fik i ham en fjende. Hun dansede til den lyse morgen og var umådelig træt, da hun endelig tog hjem. Men endnu, mens hun sad i vognen, følte hun sig bedrøvet og ulykkelig over at være blevet set ned på af Julien uden at have styrke til at foragte ham.

Han derimod følte sig ret i sit es. Henrevet, uden at vide af det, af musikken, blomsterne, de skønne kvinder, al den rigdom og overdådighed, der omgav ham, og, mere end alt det, af sin indbildningskraft, der drømte om udmærkelser for ham selv og frihed for alle, sagde han til Altamira: "Hvilket herligt bal! Her mangler intet!"

"Jo, der mangler tanker," svarede greven, og hans ansigtsudtryk røbede den foragt, der kun er så meget mere pirrende, fordi man ser, at den, der nærer den, af høflighed gør sig det til pligt at skjule den.

"De selv er her jo, hr. greve," bemærkede Julien. "Er det ikke en tanke, og det oven i købet en sammensvoren tanke?"

"Jeg er her på grund af mit navn. Men man hader tanken her i Deres selskaber. Den må ikke hæve sig højere end til en vittighed i en vise i et sangspil, men så bliver den også belønnet. En mand, der tænker, bliver, hvis der er kraft og ejendommelighed i hans indfald, kaldt for en kyniker. Var det ikke således, en af Deres dommere betegnede Paul Louis Courier? Han blev jo kastet i fængsel ligesom Béranger. Alt, hvad der her hos Dem dur noget i retning af begavelse, bliver jo af jesuitterne slæbt for politiretten, og det gode selskab giver sit bifald til kende. Det kommer af, at Deres forældede samfund sætter hensynet til det passende over alt … De vil aldrig hæve Dem højere end til krigersk tapperhed. De vil få folk som Murat, men aldrig en Washington. Jeg ser ikke andet end forfængelighed her i Frankrig. Hvis et livligt hoved, hvad der let kan ske, under samtalen kommer med et uforsigtigt indfald, tror husets herre sig straks vanæret."

Ved disse ord standsede grevens vogn foran marki de La Moles gård for at sætte Julien af. Han var aldeles indtaget i Altamira, der havde sagt ham følgende artighed, og det vistnok som udtryk for en virkelig overbevisning: "De har ikke noget af den franske letsindighed, De forstår nyttighedshensynet." Julien havde netop et par dage i forvejen set Casimir Delavignes sørgespil *Marino Faliero*, og han tænkte: "Har ikke Israel Bertuccio, den oprørske almuesmand, mere karakter end alle disse venetianske adelsmænd? Og det er dog folk, hvis forfædre bevisligt kan følges tilbage til år 700, et helt århundrede før Charlemagne, mens den fineste adel blandt dem, der i aften var

på bal hos hertugen, i det højeste med god vilje kan føres tilbage til det trettende århundrede. Men blandt alle de venetianske adelsmænd er det dog, trods deres fornemme herkomst, Israel Bertuccio, man husker. En sammensværgelse ophæver alle de titler, samfundet i sit lune giver folk. I den indtager en mand straks den plads, der anvises ham af den grad af uforfærdethed, hvormed han ser døden i øjnene. Selv begavelsen mister sit herredømme ... Hvad ville Danton være nu om stunder i dette Valenodernes og de Rênalernes århundrede? Ikke engang sagførerfuldmægtig. Jo, han ville måske have solgt sig til jesuitterne og være blevet minister. Mirabeau solgte sig jo. Napoleon havde stjålet millioner i Italien, ellers ville han brat være blevet standset på sin bane af fattigdom ligesom Pichegru. La Fayette er den eneste, der aldrig har stjålet. Skal man stjæle, skal man sælge sig?" tænkte Julien, og dette spørgsmål standsede hans videre betragtninger, og han tilbragte den øvrige del af natten med at læse den franske revolutions historie.

Da han den næste dag sad i bogsalen og skrev sine breve, var han endnu stadig optaget af sin samtale med grev Altamira.

"Vist er det nu," tænkte han efter længe at have siddet hensunken i drømme, "at hvis hine frisindede spaniere ikke havde betænkt sig på at bringe folket i vanry ved misgerninger, ville man ikke så let have fejet dem væk. Det var hovmodige og snakkesalige børn ... ligesom jeg!" udbrød han pludselig og fo'r op med et sæt som én, der vågner.

"Hvad svært har jeg udført, der giver mig ret til at dømme nogle stakkels djævle, der jo dog i alt fald én gang i deres liv har vovet noget og begyndt på at handle? Jeg er som en mand, der

rejser sig fra bordet og siger: I morgen vil jeg ingen middagsmad spise, hvilket ikke vil forhindre mig i at være lige så rask og kvik som jeg er i dag. Hvem ved, hvad man føler, når man er på halvvejen til at udføre en glimrende dåd ...?"

Disse dybsindige tanker blev afbrudt ved, at komtessen uformodet trådte ind i salen. Julien var så optaget af sin beundring for en Danton, en Mirabeau, en Carnots store egenskaber, at hans blik standsede ved frøken Mathilde, uden at han tænkte på hende, hilste hende eller blot så hende. Da endelig hans store, åbne øjne lagde mærke til hendes nærværelse, mistede hans blik sin glans. Komtessen bemærkede det med bitterhed.

Forgæves bad hun ham om et bind af Frankrigs historie, der stod på den øverste hylde, så han blev nødt til at hente den længste stige. Han havde taget stigen, ledt efter bogen og givet hende den uden endnu at kunne tænke på hende. Da han flyttede stigen tilbage på dens plads, kom han i sin skyndsomhed til at støde med albuen til en af glasruderne og kom endelig til besindelse ved skårenes raslen. Han skyndte sig at gøre frøkenen en undskyldning; han ville være høflig; men han var *kun* høflig. Hun så tydeligt, at hun havde forstyrret ham, og at han hellere havde villet forfølge sine egne tanker end tale med hende. Efter at hun længe havde set på ham, gik hun langsomt sin vej. Han betragtede hendes gang og sammenlignede den tarvelige dragt, hun var iført, med hendes strålende pynt den foregående dag. Også forskellen mellem hendes ansigtsudtryk nu og da var slående. Denne unge pige, der på hertugens bal så så stolt ud, havde nu et næsten bedende blik.

"Det kan ikke nægtes," tænkte Julien, "at den sorte kjole endnu bedre fremhæver hendes skønne skikkelse. Hun har en holdning som en dronning; men hvorfor bærer hun sorg? Hvis jeg spørger om grunden, vil jeg sagtens gøre mig skyldig i en kejtethed ... Men jeg må gennemlæse de breve, jeg skrev i formiddags. Gud må vide, hvor mange ord jeg har sprunget over, og hvor mange dumheder jeg har begået."

Mens han med anstrengt opmærksomhed så det første af sine breve igennem, hørte han tæt ved sig en silkekjoles raslen. Han vendte sig om. Frøken de La Mole stod et par skridt fra ham og lo. Denne anden afbrydelse vakte hans vrede.

Hvad Mathilde angik, havde hun fået en levende følelse af, at hun intet var for denne unge mand. Hendes latter skulle skjule hendes forlegenhed, og det lykkedes.

"De tænker åbenbart på noget meget fængslende, hr. Sorel. Det er vel en eller anden mærkværdig omstændighed ved den sammensværgelse, der har sendt os grev Altamira til Paris? Sig mig, hvad det er, jeg brænder af nysgerrighed efter at få det at vide. De kan stole på min tavshed, det forsikrer jeg Dem."

Hun blev forundret over dette udtryk ved at høre sig selv sige det. Hvad for noget! Hun talte til en underordnet i en bedende tone?

Hun blev endnu mere forvirret og tilføjede let henkastet: "Hvad har kunnet gøre Dem, der sædvanlig er så kold, til et inspireret væsen, en slags Michelangelosk sandsiger?"

Dette indtrængende og taktløse spørgsmål sårede Julien dybt og bragte ham ganske ud af sig selv. Han svarede i en kort tone og med en mine, der blev mere og mere barsk: "Burde omvæltningspartierne i Piemont og Spanien have begået

misgerninger, givet folk uden dygtighed alle stillingerne i hæren, alle ordenerne? Ville de folk, der havde båret disse ordener, ikke have været bange for, at kongen skulle komme tilbage? Skulle de have plyndret statskassen i Torino? Kort sagt, komtesse, skal den mand, der vil jage uvidenhed og forbrydelse bort fra jorden, komme farende som et stormvejr og gøre det onde som noget rent tilfældigt?" Under de sidste ord havde han nærmet sig til hende med en frygtelig mine.

Frøken Mathilde blev bange; hun kunne ikke udholde hans blik og veg et par skridt tilbage. Hun så derefter et øjeblik på ham og gik, skamfuld over sin frygt, med lette fjed ud af bogsalen.

40. Dronning Marguerite

Julien læste sine breve igennem, og da middagsklokken lød, tænkte han ved sig selv: "Hvor jeg må have taget mig latterlig ud i den parisiske dukkes øjne! Hvor det var dumt af mig at sige hende rent ud, hvad jeg tænkte på! Å, forresten ikke så helt dumt endda; det var mig i grunden værdigt ved denne lejlighed at sige sandhed. Men hvorfor kom hun og spurgte mig ud om mine hemmelige tanker? Det var taktløst af hende, hun har forsyndet sig mod skik og brug. Min mening om Danton hører ikke med til det arbejde, hendes fader betaler mig for."

Da Julien kom ned i spisesalen, glemte han sit dårlige lune ved at se komtessen i dyb sorg, hvilket så meget mere forbavsede ham, som intet andet af familiens medlemmer var sørgeklædt.

Efter bordet var han ganske frigjort for det anfald af begejstring, der hele dagen havde betaget ham. Heldigvis var den videnskabsmand, der kunne latin, med til middagen, og Julien tænkte, at han var den, der mindst ville gøre sig lystig på hans bekostning, hvis det, som han formodede, skulle være latterligt at spørge om grunden til at komtessen bar sorg.

Ved at iagttage det besynderlige udtryk, frøken Mathilde betragtede ham med, sagde han til sig selv: "Der har vi kvindernes lefleri her i Paris, således som fru de Rênal skildrede mig det. Jeg viste mig ikke elskværdig mod hende i formiddags og gav ikke efter for hendes lyst til at slå en passiar af, men hun sætter kun så meget mere pris på mig. Nå, det betyder vel ikke noget, og hendes nedladende hovmod vil sagtens bagefter tage

oprejsning, men lad hende kun prøve! Hvilken forskel mellem hende og den, jeg har mistet! Hvor var dog fru de Rênal elskværdig, naturlig og barnlig! Jeg kendte hendes tanker, før hun selv havde undfanget dem, og så dem blive til. Jeg havde ingen anden modstander at frygte i hendes hjerte end skrækken for hendes børns død, men det var da en rimelig og naturlig følelse og elskværdig, selv for mig, der led ved det. Jeg har været en tåbe. De forestillinger, jeg gjorde mig om Paris, har forhindret mig i at sætte tilstrækkelig pris på denne mageløse kvinde. Du store Gud, hvilken forskel! Hvad finder jeg her? En gold og hovmodig forfængelighed, alle afskygninger af selvfølelse og intet andet."

De stod nu fra bordet, og Julien mente, det var bedst at sikre sig videnskabsmanden, inden nogen anden fik fat i ham. Han nærmede sig ham, just som de skulle til at gå ud i haven, tog sig en mild og ydmyg mine på og lod, som om han delte hans forbitrelse over den lykke, Victor Hugos *Hernani* havde gjort.

"Han burde været kastet i Bastillen, hvis den endnu havde været til."

"Nej, dengang ville han ikke have vovet," udbrød videnskabsmanden med en skuespilleragtig bevægelse med armen.

Julien anførte, i anledning af en blomst, nogle ord af Virgils hyrdedigt og bemærkede, at intet kunne lignes med fader Delilles vers. Kort sagt, han smigrede manden på alle måder, hvorefter han i den mest ligegyldige tone af verden henkastede en bemærkning om, at komtessen formodentlig havde arvet en slægtning, siden hun bar sorg.

"Hvad for noget," sagde videnskabsmanden og standsede pludselig. "De bor her i huset og kender ikke hendes galskab? Det er nu i grunden besynderligt, at hendes moder finder sig i sligt; men, mellem os sagt, er karakterstyrke just ikke det, der udmærker familien. Frøken Mathilde er den af dem, der har mest af det, og hun kommanderer dem alle. Det er i dag den tredivte april!" Og han standsede og så på ham med en fiffig mine.

Julien satte sit åndrigste smil op og tænkte i sit stille sind: "Hvad forbindelse kan der vel være mellem den tredivte april og det at kommandere dem alle og gå med sort kjole? Jeg må være endnu dummere, end jeg selv havde troet. – Jeg må tilstå ...," sagde han højt og vedblev at se spørgende på manden.

Og da denne henrykt skimtede en lejlighed til at aflægge en lang, omhyggelig udført beretning, foreslog han Julien at gå en tur rundt i haven.

"Ved De virkelig ikke, hvad der skete den tredivte april 1574?"

"Hvor?" spurgte Julien forbavset.

"På Grèvepladsen."

Julien var så forundret, at dette svar ikke bragte ham på sporet; men hans videbegærlighed og forventningen om en grufuld skildring, der stemmede så godt overens med hans natur, gav hans øjne det lysende udtryk, som en fortæller holder så meget af at se hos sine tilhørere.

Og nu berettede videnskabsmanden, der var glad ved at finde jomfruelige ører, vidtløftigt Julien, hvorledes Boniface de La Mole, den tids smukkeste unge mand, den tredivte april 1574 var blevet halshugget på Grèvepladsen tilligemed sin ven, den piemontesiske adelsmand Hannibal de Coconasso. La Mole

havde været dronning Marguerite af Navarras erklærede elsker, og "læg vel mærke til," sagde han, "at komtessen hedder Mathilde Marguerite. La Mole var på samme tid hertug d'Alençons yndling og kongen af Navarra, den senere Henrik den Fjerde, hans elskedes mands, fortrolige ven. Hvide tirsdag samme år befandt hoffet sig i Saint-Germain med den stakkels kong Charles den Niende, der gik på gravens rand. La Mole ville bortføre sine venner prinserne, som dronning Catherine af Medici holdt fanget ved hoffet. Han lod to hundrede hestfolk rykke frem under Saint-Germains mure; men hertug d'Alençon blev bange, og La Mole blev ofret til bødlen."

"Men hvad der særlig vedrører frøken Mathilde – hun tilstod mig det selv for en syv-otte år siden, da hun var tolv år gammel, for sikket hoved, der sidder på det pigebarn!" ... Og han løftede øjnene mod himlen. "Hvad der navnlig gjorde indtryk på hende ved denne politiske begivenhed, det var, at dronning Marguerite af Navarra, skjult i et hus på Grèvepladsen, havde mod til at kræve sin elskers hoved af bødlen, og at hun, den følgende nat klokken tolv, tog hovedet i sin vogn og selv kørte hen og begravede det i et kapel ved foden af Montmartre."

"Er det muligt?" spurgte Julien forbavset.

"Frøken Mathilde ser ned på sin broder, fordi han, som De ser, ikke bryder sig om den gamle historie og ikke møder sørgeklædt den tredivte april. Siden denne berømte henrettelse og til minde om det fortrolige venskab mellem La Mole og Coconasso, hvis fornavn var Hannibal, bærer alle familiens medlemmer dette døbenavn. For øvrigt var denne Coconasso, efter Charles den Niendes eget sigende, en af de grusomste mordere i Bartholomæusnatten." Det sidste blev sagt med

sænket røst. "Men, hvor kan det være, min kære Sorel, at De, der dagligt spiser ved familiens bord, ikke kender den historie?"

"Nu kan jeg forstå, hvorfor komtessen to gange ved middagsbordet kaldte sin broder for Hannibal. Først troede jeg, jeg havde hørt fejl."

"Det var en bebrejdelse. Men det er besynderligt, at markisen finder sig i en slig galskab ... Den, der engang bliver den høje piges mand, vil komme til at gøre løjerlige erfaringer."

Derefter fulgte endnu et par spotske bemærkninger, der blev udtalt med en så inderlig glæde og på en så fortrolig måde, at Julien følte sig stødt over det og tænkte ved sig selv: "Her går vi som to lakajer og bagtaler herskabet. Det ligner forresten sådan et medlem af det franske akademi." Han havde nemlig en dag overrasket videnskabsmanden på knæ for markise de La Mole, som han tryglede om at skaffe en brodersøn ude i provinserne en ansættelse som forhandler af statens tobak.

Om aftenen bragte en lille kammerpige, der gjorde sig lækker for Julien, ligesom tidligere fru de Rênals Élisa, ham på den tanke, at komtessens sørgedragt ingenlunde var anlagt på at vække opmærksomhed. Den kom af hendes løjerlige væsen, samt deraf, at hun virkelig var forelsket i denne La Mole, der havde nydt den åndrige dronnings gunst og havde ofret sit liv for at skaffe sine venner friheden. Og hvilke venner! Den første prins af blodet og Henrik den Fjerde! Julien indså nu, at frøken Mathilde dannede en undtagelse fra de parisiske damer, som han, når hans sind blot var en smule bedrøvet, aldrig kunne finde på noget at sige til, og hvis påtagne væsen dannede en så slående modsætning til fru de Rênals hele naturlige måde at være på, og han begyndte at forstå, at hendes særegne skønhed

kom af hendes ædle holdning og ikke af et goldt og tørt sind. Han førte lange samtaler med hende, når hun undertiden efter middag spadserede langs havestuens åbne vinduer. Men da hun fortalte ham, at hun var i færd med at læse d'Aubignés og Brantômes historiske værker, undrede han sig over det, da han vidste, at moderen for eksempel forbød hende Walter Scotts romaner, og en dag meddelte hun ham med det strålende blik, der vidner om en oprigtig beundring, følgende træk af en ung kvinde på Henrik den Tredjes tid, som hun havde læst om i l'Étoiles erindringer: "Hun opdagede, at hendes mand var hende utro, og stak ham ihjel med en dolk."

Juliens forfængelighed følte sig smigret over, at hun, der blev behandlet med så stor ærbødighed og efter sigende gav tonen an der i huset, nedlod sig til at passiare med ham på en næsten venskabelig måde. Men han kom snart til at tænke: "Jeg tager fejl. Det er ikke af fortrolighed, men af trang til at tale. Jeg spiller blot samme rolle som heltindens ledsagerske i det højere sørgespil. Jeg gælder her i familien for at være lærd. Jeg vil læse Brantôme, d'Aubigné og l'Étoile, så kan jeg modsige nogle af de mærkværdige hændelser, hun opvarter med. Jeg vil ud af denne rolle som blot og bar følgesvend."

Lidt efter lidt blev hans samtaler med hende imidlertid mere fængslende. Han glemte sin bedrøvelige optræden som oprørsk almuesmand og fandt hende både lærd og fornuftig. Hendes anskuelser, når de var ude i haven, var vidt forskellige fra dem, hun vedkendte sig oppe i stuerne, og ofte udtalte hun sig over for ham med en begejstring og åbenhjertighed, der dannede en slående modsætning til hendes sædvanlige, fornemme og kolde væsen.

En dag ytrede hun: "Ligaens krige er Frankrigs heltetid." Og hendes øjne strålede af snilde og ildhu. "Da kæmpede hver for sig for at opnå et bestemt gode, som han attråede for at skaffe sit parti sejr og ikke blot for den flove ære at opnå et ridderkors som på Deres kejsers tid. Indrøm, at der da var mindre egenkærlighed og smålighed. Jeg elsker det århundrede."

"Og Boniface de La Mole var dets helt," svarede Julien.

"Han var i alt fald elsket, som det måtte være sødt at blive det. Hvilken kvinde i vor tid ville ikke ræddes ved at røre ved sin halshuggede elskers hoved!"

Markisen kaldte i det samme på sin datter.

Hykleri må skjules, når det skal være til nogen nytte; men Julien havde, som man ser, halvvejs tilstået frøken Mathilde sin beundring for Napoleon. "Det er den umådelige fordel, de har fremfor os," tænkte han, da han var blevet ene i haven. "Deres forfædres historie hæver dem op over de dagligdags følelser, og de er ikke bestandig nødt til at tænke på deres daglige brød. Hvor det er ynkeligt, at jeg skal være uværdig til at drøfte disse store spørgsmål. Mit liv er en række hyklerske handlinger, fordi jeg ikke har 1000 francs om året i rentepenge."

"Hvad drømmer De nu om?" spurgte Mathilde, der kom løbende tilbage.

Julien var træt af at foragte sig selv og tilstod hende rent ud, af hovmod, hvad det var, han havde tænkt på, imens han rødmede over at skulle tale om sin fattigdom til en så rig dame, men dog samtidig stræbte ved sin stolte tone at tilkendegive, at han ikke havde i sinde at bede om noget. Aldrig havde han været så smuk i hendes øjne; hun fandt nu hos ham et udtryk af følelse og åbenhed, som hun plejede at savne i hans væsen.

Knap en månedstid senere gik Julien tankefuld i haven, men uden det præg af hårdhed og filosofisk utilgængelighed, som hans stadige følelse af ringhed plejede at meddele hans ansigtsudtryk. Han havde nylig fulgt komtessen hen til havestuedøren, fordi hun havde stødt sin fod, mens hun løb om kap med sin broder.

"Hun støttede sig på en besynderlig måde til min arm," tænkte han. "Er jeg en indbildsk nar, eller skulle hun virkelig nære tilbøjelighed for mig? Hun hører på mig med så mildt et udtryk, selv når jeg tilstår hende, hvor min stolthed lider. De ville blive højligt overraskede oppe i stuerne, hvis de så hende med det ansigt. Den venlige og blide mine viser hun sikkert ikke nogen anden."

Han bestræbte sig for ikke at overdrive dette mærkelige venskabsforhold og sammenlignede det med en væbnet neutralitet, under hvilken de hver dag, når de traf sammen, inden de genoptog den næsten fortrolige tone fra sidst, spurgte hinanden: "Skal vi i dag være venner eller fjender?" Han havde indset, at hvis han en eneste gang ustraffet lod denne kvinde fornærme sig, ville alt være tabt, og han skønnede, at det ville være bedre straks at komme på kant med hende under forsvar for en berettiget stolthed, end under forsøget på at tilbagevise de tegn på foragt, som snart ville følge efter den mindste opgivelse af hans personlige værdighed.

Flere gange prøvede Mathilde, når hun var i slet lune, at tale til ham i den fornemme dames tone og viste en sjælden listighed under disse forsøg; men Julien afviste dem barsk.

Således afbrød han hende en dag kort med de ord: "Har komtessen nogen ordre at give Deres faders sekretær, så er det

hans pligt ærbødigt at udføre den; men for øvrigt har han ikke et ord at sige Dem. Han bliver ikke lønnet for at meddele Dem sine tanker."

Denne måde at bære sig ad på og den besynderlige tvivl, Julien nærede, spredte den kedsomhed, han regelmæssigt følte i de prægtige sale, hvor man var bange for alt, og hvor det ikke var passende at gøre løjer med noget som helst.

"Det ville være pudsigt, om hun var forelsket i mig," tænkte han. "Men hvad enten hun elsker mig eller ikke, så har jeg dog til fortrolig veninde en begavet pige, som jeg ser et helt hus ryste og bæve for, og som navnlig marki de Croisenois er bange for. Den unge mand, der er så høflig, elskværdig og retskaffen, der i sig forener alle de fordele, som følger med fornem fødsel og formue, og som jeg ville være glad over blot at besidde en eneste af, han er dødelig forelsket i hende og skal giftes med hende! Hvor har ikke marki de La Mole ladet mig skrive mange breve til de to notarer, der skal opsætte kontrakten! Og jeg, der finder mig så underordnet, mens jeg sidder med pennen i hånden, jeg føler mig et par timer efter, her nede i haven, den unge elskværdige mand så overlegen. For det er jo aldeles tydeligt, at hun foretrækker mig, uden i mindste måde at lægge dølgsmål på det. Måske hader hun i ham sin vordende ægteherre, dertil er hun stolt nok, og hendes godhed for mig skriver sig fra, at hun betragter mig som den undergivne fortrolige! Men nej! enten er jeg ikke rigtig klog, eller hun går ligefrem ud på at behage mig. Jo mere kold og ærbødig jeg viser mig over for hende, des mere søger hun mig. Kan de parisiske damer i den grad forstille sig? Nå, lige meget! Jeg har skinnet for mig, så lad mig nyde dette skin! Gud, hvor hun er skøn!

Hvor jeg er indtaget i hendes blå øjne, når jeg ser dem nær ved betragte mig således, som de ofte gør! Hvilken forskel mellem dette forår og det i fjor, da jeg levede ulykkelig og kun i kraft af min selvstændighed kunne begå mig blandt de tre hundrede ondskabsfulde og skidne hyklere i præsteskolen! Jeg var næsten lige så ond som de."

Men til andre tider vaktes på ny hans mistro, og han tænkte: "Den unge pige har mig til bedste og er enig med sin broder om at føre mig bag lyset. Og dog ser det ud, som hun ringeagtede broderen for hans mangel på viljekraft. Han er modig, siger hun, men det er også det hele! Han har ikke en eneste tanke, der fjerner sig fra, hvad der er gængs, og det er altid mig, der må tage ham i forsvar. Hun er kun nitten år; kan en ung pige i den alder hver time på dagen blive den forstillelse tro, hun har foreskrevet sig selv? På den anden side, når hun fæster sine store, blå øjne på mig med et vist ejendommeligt udtryk, plejer broderen altid at gå sin vej. Det er mig noget mistænkeligt; burde han ikke harmes over, at hans søster udmærker et tyende; for således har jeg hørt hertug de Chaulnes betegne mig?" Ved mindet om dette beherskede hans vrede enhver anden følelse. "Kommer det måske af, at denne gamle særling sværmer for gammeldags sprogbrug? Men det er nu det samme, smuk er hun, og min skal hun blive!" Og idet han sagde det til sig selv, blev hans blik som en tigers. "Hun skal blive min, og så går jeg min vej. Ve da den, der vover at hindre min flugt!"

Dette blev nu Juliens yndlingstanke, som han stadig syslede med. Hans dage gik som timer, men når han et øjeblik prøvede på at beskæftige sit sind med andre forestillinger, lod hans hjerne ham i stikken, og han vågnede straks efter med

bankende hjerte, forvirret tanke og det spørgsmål: Elsker hun mig?

41. Den magt, en ung pige udøver

Hvis Julien havde anvendt den tid, han brugte til at overdrive sine forestillinger om Mathildes skønhed, til at undersøge, hvad der foregik inde i stuerne, ville han have forstået, hvad den indflydelse, hun havde på sine omgivelser, bestod i. Når hun ikke syntes om én, forstod hun at straffe ham ved en spøgende bemærkning, der var så afmålt, så heldigt valgt og tilsyneladende så passende, at såret voksede, jo mere man tænkte på det. Da mange ting, som familiens øvrige medlemmer satte pris på, i hendes øjne var værdiløse, syntes hun dem altid koldblodig. Når hun kedede sig, hvilket ofte var tilfældet, var det hende en adspredelse, ja en ren fornøjelse at gøre en spydig bemærkning. De forhåbninger, hun havde vakt hos marki de Croisenois, grev de Luz og endnu et par fremragende unge herrer, kom blot af, at de for hende var ny skiver for hendes vittighedspile.

Hun havde fået breve fra flere af dem og havde undertiden svaret dem.

En dag leverede marki de Croisenois hende et af hendes tilbage, der var meget uforsigtigt, og troede, at han ved dette bevis på hensynsfuld forsigtighed i høj grad fremmede sine udsigter. Men det var netop uforsigtighed, Mathilde tilstræbte i sin brevveksling, fordi det morede hende at sætte sin skæbne på spil. Hun talte ikke til markien i seks uger derefter.

Hun morede sig over de unge menneskers breve, men hun syntes, de lignede alle sammen hinanden: bestandig den dybeste og mest tungsindige lidenskab.

"De er alle sammen lige fuldkomne og rede til straks at rejse til det hellige land," sagde hun til sit søskendebarn, komtesse de Sainte-Hérédité. "Kender du noget mere smagløst? Sådanne breve skal jeg altså få hele mit liv; for den slags kan i det højeste skifte tone hvert tyvende år, alt efter de beskæftigelser, der er på mode. På kejserdømmets tid måtte de være mindre farveløse; da havde jo alle de unge mennesker af god familie set eller selv udført virkelig store bedrifter. Min morbroder, hertug de N., var med ved Wagram."

"Hvad begavelse skal der til for at give et sabelhug? Og når sligt er hændet dem, taler de bestandig om det," svarede den anden.

"Nå, ja det morer mig at høre. At være med i et rigtigt slag, et af Napoleons, hvor der blev slået en halv snes tusind soldater ihjel, det vidner da om mod. At udsætte sig for fare hæver sjælen og sparer den for den kedsommelighed, mine sølle tilbedere synes nedsunket i. Den lader til at være smitsom, den kedsommelighed. Ikke en af dem tænker på at gøre noget usædvanligt. De er bare optaget af at fri til mig, som om det betød noget. Jeg er rig, og min fader vil være i stand til at skaffe sin svigersøn forfremmelse. Ak, gid kan kunne finde en, der var lidt morsom!"

Som man ser, havde frøken Mathildes livlige, klare og maleriske måde at opfatte tingene på en mindre heldig indflydelse på hendes sprog, så at en ytring af hende stundom i hendes sirlige venners øjne kunne ligesom sætte en plet. Hvis hun havde gjort mindre lykke, ville de ikke været langt fra at indrømme, at hendes måde at tale på var lidt for stærkt farvet til at kunne kaldes kvindelig.

Hun var ligeledes meget uretfærdig mod de pæne kavalerer, der færdes til hest i Boulogneskoven. Hun imødeså fremtiden, om ikke just med rædsel – det udtryk ville være for stærkt –, så dog med en lede, som man sjældent træffer i hendes alder.

Hvad kunne hun ønske? Formue, fornem herkomst, begavelse, skønhed, alt havde jo, efter hvad man sagde, og som hun selv mente, tilfældet givet hende i rigelig mængde.

Sådan var de tanker, som den mest misundte arving i adelskvarteret i Paris husede i sin sjæl, da hun begyndte at finde fornøjelse i at spadsere med Julien. Hun blev forbavset over hans hovmod og beundrede denne borgerligt fødte unge mands snildhed. "Han vil nok forstå at lade sig gøre til biskop ligesom Maury," tænkte hun.

Hun studsede ved den oprigtige og ikke forstilte modsigelse, hun ofte mødte hos Julien, når hun udviklede sine meninger for ham. Hun tænkte over det og fortalte sin veninde de mindste enkeltheder af hendes samtaler med ham, skønt hun bestandig fandt, at hun ikke ret kunne gengive tonen i dem.

På engang gik der et lys op for hende: "Jeg er så lykkelig at være forelsket," sagde hun en dag til sig selv med usigelig fryd. "Jeg elsker, jeg elsker, det er tydeligt! Hvor kan en ung pige på min alder, smuk og begavet som jeg, finde næring for sin følelse uden i kærlighed? Om jeg nok så gerne ville, kunne jeg aldrig føle kærlighed til Croisenois, Caylus og *tutti quanti* (hele skaren). De er fuldkomne, måske alt for fuldkomne. Kort sagt, de keder mig."

Hun gennemgik i tanken alle de skildringer af lidenskab, hun havde læst i *Manon Lescaut*, *Nutidens Héloïse*, *En portugisisk Nonnes Breve* og mange andre. Der var naturligvis kun tale om den store

lidenskab; den letsindige elskov var uværdig for en pige på hendes alder og af hendes herkomst. Kun den heltemæssige følelse, man traf i Frankrig på Henrik den Tredjes og Bassompierres tid, fortjente i hendes øjne navn af kærlighed; kun den var ikke lav nok til at gå af vejen for hindringer, men tværtimod i stand til at fremkalde store bedrifter. "Hvilken ulykke er det ikke for mig," tænkte hun, "at der ikke længere gives noget virkeligt hof som Catherine af Medicis eller Ludvig den Trettendes. Jeg føler mig i højde med det dristigste og største. Hvad ville jeg ikke gøre ud af en konge med hjertet på rette sted, om han lå sukkende for min fod! Jeg ville føre ham til Vendée, som jeg så tit har hørt baron de Tolly sige, og derfra skulle han så erobre sit rige tilbage. Da skulle der ikke længere være nogen forfatning, der bandt hans hænder ... Og Julien skulle være mig behjælpelig. Hvad mangler han? Et navn og en formue? Han skulle skabe sig et navn og erhverve sig en formue."

"Croisenois mangler intet, og dog vil han hele sit liv kun blive ved at være en halvt konservativ, halvt frisindet hertug, et ubestemt væsen, der altid vil holde sig borte fra yderlighederne og følgelig bestandig blive nummer to."

"Gives der en eneste bedrift, der ikke i det øjeblik, man skal til at udføre den, er en yderliggående handling? Først når den er udført, synes den mulig for almindelige øjne. Ja, det er kærligheden med alle dens undere, der skal herske i min sjæl, det føler jeg gennem den ild, der blusser i mit hjerte. Himlen skyldte mig denne gunst, og den skal ikke forgæves have samlet alle fortrin i et enkelt væsen. Min lykke skal være mig værdig. Mine dage skal ikke længere gå koldt og ensformigt hen, den

ene som den anden. Der er allerede noget stort og dristigt i at turde elske en mand, hvis samfundsstilling er så langt under min. Men nu bliver spørgsmålet, om han vil vedblive at gøre sig fortjent til min kærlighed. Ved det første tegn til svaghed, jeg opdager hos ham, lader jeg ham i stikken. En pige af min herkomst og med den ridderlige karakter, man er så venlig at tilskrive mig" (det var et af hendes faders udtryk), "må ikke bære sig ad som en lille tosse.

Det ville jo netop blive den rolle, jeg ville komme til at spille, hvis jeg elskede marki de Croisenois. Jeg ville blive en ny udgave af mine søskendebørn, som jeg så dybt ser ned på. Jeg ved i forvejen alt, hvad den sølle marki ville sige mig, og hvad jeg ville have at svare ham. Men hvad er en kærlighed, der får en til at gabe? Så kunne man lige så godt blive hellig. Det ville gå til ved ægteskabskontraktens underskrift, ligesom da mit yngste søskendebarn blev gift. De gamle ville græde af rørelse, hvis de ikke tilfældigvis skulle ærgre sig over en eller anden bestemmelse, som modpartens sagfører den foregående dag havde fået sat ind."

42. Skulle han være en Danton?

"Mellem Julien og mig," sagde frøken Mathilde til sig selv, "skal der ikke underskrives nogen ægteskabskontrakt opsat af en sagfører, men alt skal gå heltemæssigt til og bero på tilfældet. Fraregnet, at han ikke er af adel, skal det være som den kærlighed, Marguerite af Valois følte for den unge La Mole, sin tids mest fremragende mand. Er det min skyld, om de unge herrer ved hoffet sværmer i den grad for det passende, at de blegner ved den blotte tanke om den ringeste, lidt usædvanlige hændelse? En lille rejse til Grækenland eller Afrika er for dem toppunktet af dristighed, og så kan de endda kun gå i flok. Så snart de ser sig ene, bliver de bange, ikke for beduinens lanse, men for at gøre sig latterlige, og den frygt er nær ved at gøre dem gale.

Min lille Julien derimod holder af at være ene om at handle. Aldrig tænker denne af skæbnen begunstigede mand det mindste på at søge støtte og hjælp hos andre. Han foragter de andre, og det er netop derfor, jeg ikke foragter ham.

Hvis Julien, foruden at være fattig, var adelig, ville min kærlighed til ham blot være en ganske hverdagsagtig dumhed, en flov mesalliance, som jeg ikke ville vide af at sige, fordi den ville savne det, der er særkendet for de store lidenskaber, nemlig den umådelige vanskelighed, der skal overvindes, og den dunkle uvished om udfaldet."

Frøken Mathilde var så optaget af disse skønne betragtninger, at hun den næste dag uforvarende kom til at

støde marki de Croisenois og sin broder ved den veltalenhed, hun priste Julien med.

"Tag dig i agt for den unge mand med al hans viljekraft," udbrød hendes broder. "Hvis der igen sker en omvæltning, lader han os alle halshugge."

Hun tog sig vel i vare for at sige noget til det, men skyndte sig at gøre løjer med den angst, Norbert og Croisenois havde for enhver ytring af viljekraft, hvilket i grunden kun var frygt for det uforudsete og ængstelse for ikke at vide, hvad de skulle gøre, om der mødte dem noget uventet.

"Bestandig er I bange for at blive til latter, og det til trods for, at det uhyre desværre afgik ved døden i 1816."

Hendes fader plejede nemlig at sige, at man aldrig kan blive til latter i et land, hvor der er to partier, og hun havde forstået, hvad han mente.

"Og når I så hele jeres liv igennem har været bange, så vil man bag efter fortælle jer, at det ikke var en ulv, men kun dens skygge, I havde set."

Derefter gik hun sin vej. Hendes broders bemærkning havde gjort hende urolig, men allerede den næste dag så hun deri den skønneste lovtale og tænkte ved sig selv: "I dette århundrede, da al viljekraft er uddød, gør Julien dem bange. Jeg vil fortælle ham, hvad min broder har sagt, for at se, hvad han vil svare. Men jeg vil vælge et af de øjeblikke, da hans øjne stråler; for så kan han ikke lyve.

Skulle han være en Danton?" spurgte hun sig selv efter længe at have stået hensunket i et ubestemt drømmeri. "Godt; men hvis det nu trak op til en ny omvæltning, hvad rolle ville så min broder og Croisenois spille? Det er på forhånd givet: de ville på

det mest mageløse hengive sig i deres skæbne. De ville som heltemodige får lade sig føre til slagtebænken uden at åbne munden. Deres eneste frygt i deres dødsstund ville være den, at de ikke skulle tage sig ud til deres fordel. Min lille Julien ville skyde den jakobiner, der kom for at fængsle ham, en kugle for panden, hvis han havde mindste udsigt til ved det at frelse sit liv. Han er ikke bange for, at han ikke skal tage sig ud til sin fordel."

Den sidste bemærkning gjorde hende tankefuld; den vakte pinefulde erindringer hos hende og berøvede hende al hendes dristighed. Den mindede hende nemlig om hendes broders og hans venners satiriske indfald, når de enstemmigt bebrejdede Julien hans ydmyge og skinhellige præstemine.

"Men," fortsatte hun pludselig med glædestrålende øjne, "det bitre i deres vittigheder og det, at de bliver ved at gentage dem, beviser jo netop, mod deres vilje, at Julien er den mest fremragende af de mænd, vi har omgåedes i vinter. Hvad gør hans fejl og latterligheder til sagen? Han er stor, og det støder dem, skønt de ellers er godmodige og overbærende. Det kan ikke nægtes, at han er fattig, og at han har studeret til præst, mens de er ritmestre og ikke har behøvet at studere, hvilket er mere mageligt. Tydeligt er det, at de er misundelige på ham trods hans evindelige sorte kjole og hans uheldige præstemine, som den stakkel jo er nødt til at have, hvis han ikke vil dø af sult. Forresten forsvinder præsteminen straks, så snart jeg har været nogle øjeblikke ene med ham. Og når de andre siger en eneste bemærkning, som de tror er fin og ny, ser de straks hen på Julien, det har jeg godt lagt mærke til, og det skønt de ved, at han aldrig taler til dem, uden han bliver spurgt. Jeg er den

eneste, han henvender ordet til, fordi han tiltror mig højsindethed. De andres indvendinger svarer han altid kun netop så meget på, som der skal til for ikke at være uhøflig, og slår så straks ind på den ærbødige tone. Med mig derimod veksler han tanker hele timer igennem, og han er ikke sikker på, at han har ret, så længe jeg har den mindste indvending at gøre. Hele vinteren er alting gået fredeligt, og det har kun kommet an på at tiltrække sig opmærksomhed ved sine ord. Kære fader, du overlegne mand, der så udmærket forstår at forøge familiens formue, vis Julien agtelse! Alle de andre hader ham, og ingen uden min moders hellige veninder ser ned på ham."

Grev de Caylus havde eller lod, som om han havde, en så stor lidenskab for heste, at han tilbragte den meste tid i sin stald og undertiden indtog sin frokost der. Denne lidenskab i forbindelse med den vane aldrig at le skaffede ham megen agtelse blandt hans venner, i hvis kreds han spillede ørnens rolle.

Han faldt nu på, da kredsen næste aften var samlet bag markisens lænestol, understøttet af Croisenois og Norbert, at gøre et heftigt angreb på frøken Mathildes gode mening om den fraværende Julien, og det uden anledning, næsten i samme øjeblik han så hende. Hun gennemskuede øjeblikkelig dette fif og morede sig i høj grad over det.

"De har alle sammen sluttet forbund," tænkte hun, "mod en begavet mand, der ikke har så meget som 200 francs i rentepenge om året og kun kan svare dem, for så vidt han bliver spurgt. De er bange for ham med hans sorte kjole; hvad ville der ikke ske, hvis han bar uniform?"

Aldrig havde hun glimret mere. Hun overvældede straks ved de første angreb Caylus og hans forbundsfæller med morsomme spydigheder og sagde, da de strålende officerers vittighedsild var standset:

"Hvis en eller anden landjunker fra bjergene i Franche-Comté i morgen skulle opdage, at Julien var en uægte søn af ham, og give ham sit navn og nogle tusind francs, så ville han om seks uger have overskæg ligesom de og om et halvt år være husarofficer ligesom de. Så ville hans karakterstorhed ikke længere være latterlig. Ja, nu ved jeg, hr. tilkommende hertug, at De vil bruge den forslidte vending, at hofadelen står højere end provinsadelen. Men hvad vil De svare, om jeg stiller sagen på spidsen og sætter det tilfælde, at Juliens fader er en spansk hertug, der på Napoleons tid var krigsfange i Besançon og nu på sit dødsleje, af samvittighedsskrupler, erkender ham for sin søn?"

De herrer Caylus og Croisenois så ikke andet i frøken Mathildes bemærkninger end, at det var smagløst at opstille disse forudsætninger om uægte fødsel. Hvad broderen angik, så satte han en alvorlig mine op, der passede temmelig dårligt til hans skikkelige, smilende ansigtsudtryk, og da han dristede sig til at sige et par ord, svarede Mathilde ham bekymret:

"Er du syg, min ven, siden du svarer på en spøg med moralske bemærkninger? – Du moralisere? Søger du et amtmandsembede?"

Hun glemte hurtigt grev de Caylus med hans fornærmede mine, Norberts vrede og den tavse fortvivlelse, hun kunne læse i det ansigt, marki de Croisenois satte op. Hun havde fået en

usalig tanke, der bemægtigede sig hendes sjæl og krævede en afgørelse. Hun sagde til sig selv:

"Julien er temmelig oprigtig over for mig. I hans alder, uden formue, ulykkelig som han er på grund af sin umådelige ærgerrighed, trænger han til en veninde. Måske er jeg denne veninde; men jeg ser ikke hos ham nogen antydning af kærlighed. Hvis han havde følt noget sådant, ville han med sin modige karakter have talt til mig om det."

Denne uvished og idelige drøftelse af spørgsmålet med hende selv, der fra nu af lagde beslag på hende, og som enhver ny samtale med Julien gav ny næring, forjog ganske den kedsomhed, som hun ellers så ganske var bytte for.

Hun havde jo som datter af en begavet mand, der engang kunne blive minister og give gejstligheden de skove tilbage, man havde frataget den, været genstand for den mest overdrevne smiger i "Jesu hellige Hjerte"-klostret, og den fejl lader der sig ikke råde bod på. Man havde bildt hende ind, at hun på grund af de fortrin, hendes herkomst, formue og så videre gav hende, skulle blive lykkeligere end alle andre. Der har man kilden til prinsernes kedsomhed og til alle de galskaber, de begår. Mathilde havde ikke undgået at blive uheldigt påvirket af denne forestilling. Hvor godt et hoved man end er, er man ikke i tiårsalderen sikret mod et helt klosters smiger, især når den tilsyneladende er så vel begrundet.

Men fra det øjeblik hun havde besluttet at forelske sig i Julien, kedede hun sig ikke længere og ønskede dagligt sig selv til lykke med sin store lidenskab, der netop på grund af dens farlighed morede hende. "Hvis jeg ikke havde haft den, ville jeg være hentæret af kedsomhed i min skønneste alder mellem

syttenogtyve. Jeg har allerede mistet de bedste år og ikke haft anden fornøjelse end den at høre min moders veninder vrøvle. De var nok ellers ikke, efter hvad man siger, så principfaste i Koblentz i 1792, som man skulle tro efter deres strenge ytringer nu."

Når Mathilde var betaget af den store uvished, hun følte, forstod Julien ikke de lange blikke, hun da sendte ham, skønt han vel kunne mærke, at Norberts væsen blev mere koldt og hans venners adfærd mere hovmodig. Men det var han vant til, og dette uheld havde han ofte, når han en aften havde glimret mere, end der passede sig for hans underordnede stilling. Hvis ikke Mathilde havde modtaget ham på en så særligt udmærkende måde, og det hele selskab i så høj grad vakt hans nysgerrighed, ville han have undgået at følge de unge knebelsbartede herrer ned i haven, når de om eftermiddagen ledsagede komtessen derned.

"Ja, det er umuligt," tænkte han, "at jeg kan tage fejl af den besynderlige måde, hun betragter mig på. Og dog læser jeg altid på bunden af hendes blå øjne, selv når de synes mest at give sig hen, en underlig prøvende, ondskabsfuld kulde. Er det muligt, at det kan være kærlighed? Hvor ganske anderledes var ikke fru de Rênals blikke?"

En eftermiddag kom Julien hurtigt ud fra marki de La Moles arbejdsværelse for at gå ned i haven. Da han ubemærket nærmede sig Mathildes gruppe, opsnappede han nogle ord, der blev sagt højt. Hun drillede sin broder, og han hørte tydeligt sit navn nævne to gange. Han kom nu frem, og der opstod straks en dyb stilhed, som man gjorde forgæves anstrengelser for at bryde. Komtessen og hendes broder var alt for ivrige til at

kunne finde på noget andet samtaleemne, og de øvrige tilstedeværende, de Caylus, de Croisenois, de Luz og en af deres venner, viste ham, syntes han, en isnende kulde. Han gik derfor sin vej.

43. En sammenrottelse

Atter den næste dag overraskede Julien grev Norbert og hans søster i at tale om ham, og der blev ved hans komme en dødsstilhed ligesom den foregående aften. Hans mistænksomhed forestillende ham nu straks, at disse elskværdige, unge mennesker havde ham til bedste, og han fandt denne forklaring langt mere sandsynlig og naturlig end hans tidligere antagelse, at komtesse de La Mole skulle nære lidenskab for en sølle djævel af en sekretær. "Har for det første den slags mennesker lidenskaber? Nej, de går navnlig ud på at føre folk bag lyset. De er misundelige på min smule overlegenhed i samtalen, det er jo også en af deres svagheder at være misundelige. På den måde forklares hele sagen ganske naturligt. Frøken Mathilde vil bilde mig ind, at hun udmærker mig, blot for at stille mig til skue for sin tilkommende."

Denne gruelige mistanke forandrede hele Juliens stemning over for komtessen og dræbte hans spirende kærlighed til hende, en kærlighed, der kun gjaldt hendes sjældne skønhed, eller rettere hendes dronningeagtige væsen og vidunderlige måde at klæde sig på. Også deri viste han sig som den, der fra ringe stand var kommet til ære og værdighed; for det, der mest forbavser en vel begavet bonde, når han kommer i berøring med de første rangklasser, er, efter hvad man siger, en smuk dame af den fine verden. Det var ikke Mathildes åndelige egenskaber, Julien de foregående dage havde drømt om, for han havde tilstrækkelig sund sans til at sige sig selv, at han ikke kendte hendes karakter, og at det, han så, godt kunne være et blot skin.

For eksempel ville hun ikke for alt i verden have forsømt messen en eneste søndag, og hun plejede endog næsten daglig at følge sin moder derhen. Hvis en eller anden skulle have været ubesindig nok til i deres hus at glemme, hvor han var, og tillade sig den fjerneste antydning af en spøgende bemærkning om tronens og altrets virkelige eller formodede interesser, blev Mathilde straks iskold og hendes blik så højtideligt som et gammelt familieportræt. Men Julien havde overbevist sig om, at hun altid i sit værelse havde liggende et eller to bind af Voltaires filosofiske skrifter, og han selv tog ofte i al hemmelighed nogle dele med af den smukt indbundne udgave. Han plejede, ved at gøre mellemrummene mellem de enkelte bind større, at skjule, at der manglede nogle; men han mærkede snart, at han ikke var ene om at læse Voltaire. Han tog da sin tilflugt til et kneb, han havde lært på præsteskolen: han lagde nemlig små stykker hestehår på de bind, han formodede kunne have særlig interesse for frøken Mathilde, og så dem forsvinde hele uger.

Marki de La Mole blev fortrydelig over, at hans boghandler sendte ham alle de falske "Livserindringer", der udkom, og pålagde Julien at købe de ny bøger, hvis indhold var af pirrende natur, men gav ham samtidig, for at giften ikke skulle sprede sig i huset, anvisning på at henlægge disse bøger i et lille bogskab, markien havde stående i sit eget værelse. Sekretæren opdagede snart, at når de indeholdt det mindste, der stred imod tronens og alterets interesser, varede det aldrig længe, inden de forsvandt. Det var sikkert ikke Norbert, der læste dem.

Idet nu Julien overdrev, hvad der kunne fremgå af denne erfaring, tiltroede han frøken Mathilde en Machiavellis

tvetungethed og betragtede denne indbildte nederdrægtighed som noget indtagende, det eneste elskværdige ved hende i åndelig henseende. Det var hans lede ved skinhellighed og dydstaler, der bragte ham til at henfalde til denne yderlighed, der vidnede om, at det snarere var hans indbildningskraft, der var hidset, end hans hjerte, der var betaget.

Først efter at han havde fortabt sig i drømme om hendes slanke skikkelse, hendes smagfulde klædedragt, hendes hvide hænder og skønne arme, hendes bevægelsers utvungne ynde, mærkede han, at han var forelsket. For da at gøre trylleriet fuldstændigt troede han, hun var en Catherine af Medici, og tillagde hende alle mulige nederdrægtigheder og dybsindigheder. Hun var i hans øjne mønstret på den fuldkommenhed, han i sin ungdom havde beundret hos en Maslon, en Frilair, en Castanède, kort sagt det parisiske ideal. Kan noget være mere latterligt end at tiltro den parisiske karakter dybde eller nederdrægtighed!

Da han nu troede, at frøken Mathilde, Norbert og de Croisenois havde sammenrottet sig mod ham for at gøre ham latterlig, kan man forestille sig det mørke og kolde udtryk, hans blikke antog, når han besvarede Mathildes, og den bitre ironi, hvormed han tilbageviste de venskabelige ord, hun et par gange dristede sig til at sige ham. Forbavset og stødt over denne pludselige lunefuldhed blev hun, hvis hjerte af naturen var koldt, livstræt og mere modtageligt for åndrighed end for følsomhed, så lidenskabeligt betaget, som hun i det hele efter sin karakter kunne. Men hun besad tillige meget hovmod, og hun følte derfor en mørk tungsindighed ved at spore hos sig en følelse, der gjorde al hendes lykke afhængig af en anden.

Julien havde allerede haft så meget udbytte af sit pariserophold, at han kunne skelne denne hendes forstemthed fra det tørre tungsind, der kommer af kedsomhed.

I stedet for som forhen at være ivrig efter selskaber, skuespil og alle slags adspredelser, flyede hun dem. Den franske musik plejede at kede hende til døde, og dog lagde Julien, der havde gjort sig det til pligt at indfinde sig, når folk kom ud fra operaen, mærke til, at hun lod sig køre derhen så ofte, det lod sig gøre, ligesom det i det hele forekom ham, at hun havde mistet noget af den fuldstændige selvbeherskelse, der ellers plejede at præge alle hendes handlinger. Hun kunne nu undertiden svare sine venner med spydige bemærkninger, hvis kraftige indhold måtte virke sårende; han syntes, at hun var marki de Croisenois på nakken, og han tænkte, at denne unge mand måtte være meget pengekær, siden han ikke, trods al hendes rigdom, lod hende sejle sin egen sø. Selv viste han hende, fordi han harmedes på sit køns vegne, endnu mere kulde og gik endog undertiden så vidt, at han svarede hende uhøfligt.

Men hvor fast bestemt han end var på ikke at lade sig fange af Mathildes beviser på deltagelse, var disse dog til enkelte tider så iøjnefaldende, og Julien, hvis øjne begyndte at blive seende, fandt hende så smuk, at han stundom følte sig i stor forlegenhed og sagde til sig selv: "Disse unge mennesker af god familie er så behændige og langmodige, at de til sidst vil få bugt med min mangel på erfaring. Jeg må derfor rejse bort og gøre en ende på alt det." Markien havde nylig betroet ham at bestyre en del mindre jordstrækninger og huse, som han ejede i Nedre Languedoc; det var derfor nødvendigt, at han gjorde en rejse derned. Markien gav nødigt sit samtykke, for fraregnet de

anliggender, hvor det drejede sig om hans ærgerrige planer, var Julien blevet hans højre hånd.

"I grunden har de ikke fanget mig," tænkte han, mens han traf sine forberedelser til rejsen. "Hvad enten komtessens løjer med de herrer er virkelig ment eller kun bestemt til at gøre mig tryg, så har jeg dog haft min morskab af dem. Hvis der ikke er tale om nogen sammensværgelse mod tømmerhandlerens søn, forstår jeg ikke frøken Mathilde; men det gør for den sags skyld marki de Croisenois heller ikke. I går for eksempel var hendes dårlige lune virkelig ment, og jeg fik den glæde at se en ung mand, der er lige så adelig og rig som jeg er fattig og ringe, neje sig i kraft af den gunst, jeg nyder. Det er en af mine skønneste sejre, den skal rigtig godte mig, når jeg kører med posten hen over Languedocs sletter."

Julien havde holdt sin rejse hemmelig, men Mathilde vidste meget godt, at han den næste dag for længere tid ville forlade Paris. Hun foregav, at hun havde en skrækkelig hovedpine og ikke kunne tåle luften i stuerne, spadserede længe i haven og forfulgte i den grad broderen og hans venner med sine bidende bemærkninger, at hun til sidst tvang dem til at fortrække. Hun så hele tiden på Julien på en besynderlig måde.

"Måske spiller hun komedie," tænkte han. "Men dette besværlige åndedræt og hele hendes forvirring? Å, pyt, hvor kan jeg dømme om det! Vist er det, at hun er den mest fortryllende af alle de parisiske damer. Men det kan jo godt være, at hun har studeret sin yndlingsskuespillerinde Léontine Fay."

De var blevet ene, og samtalen var ved at dø hen. "Nej, Julien føler ikke noget for mig," tænkte Mathilde og var meget ulykkelig.

Just, da han ville sige hende farvel, trykkede hun heftigt hans arm og sagde med en stemme, hvis tonefald var helt forandret:

"De får i aften et brev fra mig. Min fader sætter megen pris på de tjenester, De gør ham. Men De *må* ikke rejse i morgen. Find et påskud!" Og hun skyndte sig bort.

Hendes dejlige midje, hendes smukke fødder, og den yndefulde måde, hun flyttede dem på, henrykte Julien. Men hans næste tanke, da hun var forsvundet, var at føle sig stødt over den bydende tone, hvori hun havde sagt dette: *må*. Også Ludvig den Femtende blev i sin dødsstund krænket over ordet: *må*, som hans livlæge var ubehændig nok til at bruge, og han var dog ikke nogen ringe mand.

En time efter bragte en tjener Julien et brev. Det indeholdt ganske ligefrem en kærlighedserklæring.

"Stilen er ret naturlig," tænkte han og stræbte ved sine litterære bemærkninger at tæmme den fryd, der tvang ham til mod sin vilje at smile. Men til sidst kunne han ikke længere beherske sig og udbrød: "Jeg sølle bonde har altså modtaget en kærlighedserklæring af en fornem dame! Det er ikke så dårligt. Jeg har forstået at bevare min værdighed. Jeg har ikke sagt hende, at jeg elskede hende." Og han gav sig til at se nærmere på bogstavernes form, fordi han trængte til en ydre beskæftigelse for at blive herre over en fryd, der nærmede sig til vanvid.

"Deres bortrejse nøder mig til at tage bladet fra munden … Jeg ville ikke have kraft til at undvære synet af Dem …"

En tanke overvældede Julien, som om han havde gjort en opdagelse, og afbrød hans granskning af Mathildes brev, idet den forøgede hans glæde. "Jeg sejrer over marki de Croisenois, jeg, som kun siger alvorlige ting. Og han er dog så smuk! Han

har overskæg og går med en nydelig uniform og finder altid en vittig bemærkning i det rette øjeblik."

Julien var i den syvende himmel og gik rundt i haven på lykke og fromme.

Noget efter gik han op på kontoret og lod sig melde hos marki de La Mole, som han let, ved at vise ham noget stemplet papir, der lige var kommet fra Normandiet, fik overbevist om, at hensynet til markiens retssager gjorde det nødvendigt, at han opsatte sin rejse til Languedoc.

"Det glæder mig, at De ikke rejser," sagde markien, da de havde afsluttet deres forretningssamtale, "for jeg holder af at se Dem." Julien gik; men denne ytring pinte ham, og han tænkte: "Jeg står i begreb med at forføre hans datter og måske gøre hendes ægteskab med de Croisenois umuligt og ved det ødelægge hendes fremtid." Han fik nu den tanke, til trods for Mathildes brev, alligevel at rejse til Languedoc. Men dette glimt af dyd forsvandt hurtigt.

"Hvor det er enfoldigt af mig, en almuesmand, at have medlidenhed med en familie, der står så højt i rang," tænkte han. "Mig, som hertug de Chaulnes kalder et tyende! Hvorledes bærer markien sig ad med at få sin umådelige formue til at vokse? Jo, ved at sælge sine papirer, når han oppe ved hoffet hører, at det trækker op til et forfatningsbrud. Og så skulle jeg, som et stedmoderligt Forsyn har hensat i nederste samfundsklasse og givet et ædelt hjerte, men ikke 1000 francs i rentepenge, det vil sige bogstaveligt ikke det tørre brød, så skulle jeg sige nej til en så gunstig lejlighed! Der viser sig en klar kilde, hvor jeg kan slukke min tørst i den glødende middelmådigheds ørken, som jeg så møjsommeligt traver

igennem, og jeg skulle vrage den! Nej, så dum er jeg ikke. Enhver er sig selv nærmest i denne egenkærlighedens ørken, som man kalder livet."

Og han mindedes nogle hånlige blikke fra markise de La Mole og navnlig de fruer, hun kaldte sine veninder.

Men især var det glæden over at have stukket marki de Croisenois ud, der jog det lille anfald af dyd på flugt.

"Hvor jeg ville ønske, han blev vred!" tænkte han. "Jeg skulle nu med sikker hånd give ham et kårdestød." Og han gjorde en bevægelse med hånden, som om han faldt ud i sekond. "Før dette var jeg en pedant, der var lav nok til at misbruge min smule mod; men efter dette brev er jeg hans ligemand. Ja," tilføjede han langsomt og med sand sjælesvir, "markiens og mine fortjenester er blevet vejet, og den sølle tømrersvend fra Verrières går af med sejren ... Så! nu har jeg underskriften på mit svar. Bild Dem blot ikke ind, min gode komtesse, at jeg glemmer min stand. De skal komme til at føle og forstå, at det er for en tømmerhandlers søn, De forråder en ætling af den berømte Guy de Croisenois, der fulgte Ludvig den Hellige på korstog."

Julien vidste ikke, hvad ben han skulle stå på af fryd. Han blev nødt til at gå ned i haven. Hans værelse, hvor han havde lukket sig inde, syntes ham for trangt. Han kunne ikke trække vejret der. Han gentog uophørligt for sig selv: "Skal jeg sølle bondesøn være fordømt til bestandig at gå med denne bedrøvelige sorte kjole! Ak, havde det været for tyve år siden, så havde jeg gået i uniform ligesom de andre. Da var en mand som jeg enten skudt eller general, når han var seksogtyve år gammel." Brevet, som han knugede i sine hænder, gav ham holdning og skikkelse som

en helt. "Rigtignok kan man nu, med denne sorte kjole, i en alder af fyrre år, have 100.000 francs om året og være ridder af Helligåndsordenen ligesom biskop de Beauvais. Sagen er," udbrød han med en mefistofelisk latter, "at jeg har mere hoved end de. Jeg forstår at vælge mit århundredes uniform." Og han følte sin ærgerrighed vokse, alt imens han mærkede sig stærkere knyttet til den gejstlige dragt. "Hvor mange kardinaler har ikke været af ringere herkomst end jeg, og er dog kommet til magten!" Lidt efter lidt lagde Juliens uro sig, og forsigtigheden fik overhånd. Han sagde til sig selv som sit forbillede Tartuffe, hvis rolle han kunne udenad:

"Disse ord kunne være en frugt af snildhed.
Jeg tør ikke stole på ordenes mildhed,
med mindre hun gi'r mig håndgribeligt bevis
på, at heller ikke *hendes* sanser er af is.

Tartuffe blev også forrådt af en kvinde, og han var heller ikke tabt bag af en vogn ... Hun kunne vise mit svar frem ...; men det har jeg et middel imod." Det sidste sagde han langsomt og med et udtryk af en grusomhed, der gør vold på sig selv. "Jeg begynder mit svar med de mest lidenskabelige sætninger af hendes brev ... Ja, men hvis nu et par af de Croisenois' lakajer overfalder mig og fravrister mig hendes skrivelse? ... Nej, for jeg er bevæbnet, og man ved, at jeg plejer at skyde på lakajer ... Men sæt nu, en af dem er modig nok til at kaste sig over mig, fordi han har fået løfte om en betydelig sum penge? Ja, så dræber eller sårer jeg ham, det er ganske ligefrem, det er netop det, de vil have. Jeg bliver da på lovlig vis kastet i fængsel, taget i forhør, dømt på den retfærdigste måde af verden og sendt til Poissy i selskab med et par hundrede forbrydere. Skulle jeg have

medlidenhed med de folk, der aldrig viser os borgerlige nogen, når de har os i deres magt?" Disse sidste ord, der blev sagt, idet han heftigt rejste sig op, var det sidste suk af taknemmelighed mod marki de La Mole, om hvem mindet imod hans vilje pinte ham.

"Nej, I kan tro nej, I gode adelsmænd, jeg gennemskuer jeres machiavellisme. Det træk af jer er lige så snildt udtænkt, som om selve pastor Castanède i præsteskolen kunne have fundet på det. I vil se at få det udæskende brev fra mig; så står jeg der uden beviser. Derfor har jeg også i sinde at sende det omhyggeligt indpakket til pastor Pirard. Han er en redelig jansenist og venter ikke at opnå noget gennem jeres indflydelse. Ja, men han lukker breve op ..., det er derfor bedre, jeg sender det til Fouqué."

Juliens blik var grusomt og hans træk fordrejede. Den rene forbryderiskhed lyste ud af dem. Han så ud som en ulykkelig mand, der ligger i krig med hele samfundet.

"Til våben!" udbrød han og, idet han tog trappen i ét spring, begav han sig hen i den nærmeste skrivestue, hvor han med en bydende mine bad kommissionæren afskrive komtesse de La Moles brev, mens han selv samtidigt skrev et til Fouqué, hvori han bad ham gemme en vigtig skrivelse for ham.

"Men," sagde han til sig selv, "det hemmelige kontor på posthuset vil måske åbne mit brev og sende komtessens tilbage til mine fjender. Nej, det skal ikke ske." Og han gik hen og købte en stor bibel hos en protestantisk boghandler, skjulte behændigt Mathildes brev under omslaget, pakkede det hele ind og sendte pakken til en af Fouqués arbejdere, hvis navn var ukendt i Paris. Derefter gik han glad og let om hjerte tilbage til

huset, hvor han lukkede sig inde på sit værelse og efter at have smidt sin kjole skrev følgende svar til Mathilde: "Hvad behager, komtesse de La Mole? De har gennem Deres faders tjener Arsène behaget at sende en stakkels tømrer fra Verrières et brev, der er alt for bedårende til, at han kan tro andet, end at De vil have hans enfoldighed til bedste ..." Og nu afskrev han de tydeligste sætninger af det brev, han havde modtaget. Hans hele skrivelse ville have gjort selve den diplomatiske junker de Beauvoisis ære.

Klokken var endnu kun ti. Beruset af sin lykke og af den følelse af magt, der endnu var ham så ny, gik Julien i den italienske opera, hvor han hørte sin ven Geronimo synge. Aldrig havde nogensinde musik gjort et sådant indtryk på ham. Han følte sig som en gud.

44. En ung piges tanker

Ikke uden sjælekamp havde Mathilde skrevet til Julien. Vel var denne hovmodige og kolde sjæl for første gang blevet revet med af sin lidenskab, men selv om denne ny følelse havde fået bugt med den stolthed, der havde ført eneherredømmet i hendes sjæl, lige siden hun var kommet til bevidsthed, var hun dog stadig sine stolte vaner tro, og der havde måttet to måneders kampe til for så at sige at forny hendes åndelige Jeg. Hun troede, at lykken havde vist sig for hende, men denne udsigt, der virker så mægtigt på en modig sjæl med en overlegen ånd, måtte længe kæmpe mod hendes værdighed og følelsen af alle de dagligdags pligter. En dag gik hun ind til sin moder om morgenen tidligt klokken syv og bad hende om tilladelse til at søge tilflugt i Villequier. Markisen værdigede hende ikke en gang et svar, men rådede hende til at gå ind igen og lægge sig. Det var den sidste anstrengelse af jævn klogskab og føjelighed mod engang vedtagne synsmåder.

Det var nu ikke så meget frygten for at støde an mod de anskuelser, der blev holdt hellige af en Caylus, en de Luz, en Croisenois, der her gjorde sig gældende. Slige væsner syntes hende ikke egnede til at forstå hende, og hun ville i det højeste have spurgt dem til råds, hvis talen havde været om at købe en vogn eller et gods. Nej, hendes egentlige frygt var, at Julien skulle være misfornøjet med hende, og at han måske kun tilsyneladende var det ophøjede væsen, hun antog ham for. Hendes hovedindvending mod de pæne unge mennesker, hun omgikkes, var deres formentlige mangel på selvstændighed. Jo

mere de på en klædelig måde gjorde sig lystige over alt det, der afviger fra moden eller kommer dårligt fra sit forsøg på at følge den, des mere ringeagtede hun dem. De var modige, men det var også det hele.

"Og på hvad måde viser så deres mod sig?" tænkte hun. "De tør modtage en udfordring. Men det gælder jo dog så kun om at følge visse vedtagne regler. Alt er forud beregnet, om det så er de ord, man skal sige, hvis man falder i kampen. Liggende udstrakt på grønsværet med hånden på hjertet tilgiver man ædelt sin modstander og sender sin sidste hilsen til en ofte blot tænkt skønhed, eller til en, der går på bal om aftenen af frygt for at vække mistanke. Man kan trodse faren i spidsen for en afdeling ryttere, der lyner af stål, men den ensomme, besynderlige, uforudsete, virkelig hæslige fare! Hvis vi havde levet på de tider, da der endnu fandtes heltemod i Frankrig, i Boniface de La Moles århundrede, så ville Julien have været ritmesteren, og min broder den unge præst med det passende væsen, klogskab i øjet og fornuft på læben."

Nogle måneder tidligere havde Mathilde allerede opgivet håbet om at møde et væsen, der adskilte sig noget fra det almindelige mønster. Hun havde følt en slags lykke ved at tillade sig selv at skrive til nogle unge mennesker af hendes samfundsklasse, en for en ung pige upassende dristighed, der kunne vanære hende i de Croisenois og hele hans families øjne og føre til et brud. Når hun havde skrevet et af disse breve, kunne hun ikke sove af spænding, og så var disse breve dog kun svar på nogle, hun havde modtaget. Men nu havde hun dristet sig til at skrive først (hvilket skrækkeligt ord!) til en mand på et af de nederste samfundstrin, og sige til ham, at hun elskede

ham. Hun kunne nu, hvis det blev opdaget, være sikker på evig vanære. Hvem af de damer, der kom hos hendes moder, ville have vovet at tage hende i forsvar? Hvilken forklaring skulle man kunne have givet dem at gentage for at svække virkningen af det gode selskabs foragt? Og hvis det at sige sligt var frygteligt, hvad var da ikke det at skrive det! "Der gives ting, man ikke skriver," udbrød Napoleon, da han fik efterretningen om, at den franske hær, der stod ved Beylen, havde overgivet sig. Og det var oven i købet Julien, der havde fortalt hende denne ytring, som om han på forhånd havde villet give hende en påmindelse.

Men alt det var endnu kun småting. Mathildes ængstelse havde andre grunde. Hun stod nemlig i begreb med at skrive til et væsen af en helt anden natur end hendes omgangsvenner.

Juliens personlighed ville allerede, hvis talen blot havde været om at indlede et almindeligt venskabsforhold til ham, have skræmmet hende, fordi hun måtte ængstes ved det dybe og ukendte i hans karakter; men hun tænkte oven i købet på at gøre ham til sin elsker, måske sin herre.

"Hvor vil han ikke blive fordringsfuld, hvis han nogensinde formår alt over mig! Velan, jeg vil sige som Medea: Blandt så mange farer har jeg *mig selv* tilbage."

Fremdeles troede hun, at Julien ingen ærbødighed nærede for blodets adel og måske end ikke nærede nogen kærlighed til hende.

Det var under disse skrækkelige anfægtelser af tvivl, at hendes kvindelige stolthed gjorde sig gældende, og at hun utålmodigt udbrød: "Alt bør være ejendommeligt, når talen er om en sådan kvindes lod som jeg er." Så kæmpede det hovmod,

man fra vuggen af havde indgydt hende, mod hendes dyd. Da var det, at Juliens afrejse fremskyndede begivenhedernes udvikling.

Heldigvis er den slags karakterer sjældne.

Om aftenen silde var han ondskabsfuld nok til at lade en tung kuffert bære ned til portneren og kalde på den tjener, der bejlede til Mathildes kammerjomfrus gunst. "Det kan være," tænkte han, "at der ikke kommer noget ud af det; men hvis min plan lykkes, vil hun tro, at jeg er rejst." Glad over dette spøgefulde indfald faldt han i søvn, mens hun derimod ikke lukkede et øje den hele nat.

Næste morgen gik han ganske tidligt ubemærket ud af huset, men vendte hjem inden klokken otte.

Næppe stod han i bogsalen, før komtessen viste sig i døren. Han flyede hende sit svar og tænkte, at det var hans pligt at tale til hende, skønt det var en lidt vanskelig sag, men hun ville ikke høre på ham og forsvandt. Det blev Julien meget glad over, da han ikke vidste, hvad han skulle sige til hende.

Han tænkte ved sig selv: "Hvis ikke alt det er et aftalt spil med broderen, er det tydeligt, at det er mine kolde blikke, der har tændt den løjerlige elskovslue, som denne fornemme pige har fået det indfald at nære. Jeg måtte være ualmindelig tåbelig, om jeg nogensinde lod mig henrive til at føle nogen tilbøjelighed for denne lyshårede dukke."

Denne betragtning gjorde ham endnu mere kold og beregnende end nogensinde, og han tænkte videre: "I det slag, der forestår, er fødselshovmodet som en høj bakke, der danner en militær stilling mellem hende og mig. Derefter må jeg rette alle mine bevægelser. Jeg har gjort fejl i at blive i Paris. Hvis det

hele kun er en leg, har jeg nedværdiget mig selv ved at opsætte min rejse. Der var jo ingen fare ved at tage bort; jeg viste jo ved det kun, at hvis de holdt mig for nar, så blæste jeg dem et stykke, og hvis hun virkelig føler noget for mig, så ville jeg ved det forstærke denne følelse."

Han var så optaget af tanken om den fejl, han nu mente, han havde begået, at han rent glemte den utrolige sejr, der var gået forud for det lille nederlag. Da viste frøken Mathilde sig henad klokken ni atter på dørtærsklen, kastede et brev til ham og flygtede bort.

"Det lader til, at det skal være en roman i brevform," tænkte han og tog det op. "Fjenden gør en forkert bevægelse, jeg vil lade kulden og dyden rykke frem." I brevet forlangtes der med et hovmod, der bragte hans indvendige munterhed til at vokse, et afgørende svar, og han morede sig nu med på et par sider at føre de personer bag lyset, der måske ville have ham til bedste, og endte med i en spøgende tone henimod slutningen af brevet at bebude, at han agtede at rejse næste morgen tidlig. Da han var færdig med sit svar, gik han ud i haven og så op til Mathildes vinduer.

Hendes værelse lå på første sal ved siden af moderens lejlighed, men der var et mellemstokværk, så at han, når han spadserede under lindetræerne, ikke kunne ses fra komtessens værelse. "Det er uforsigtigt af mig," tænkte han ærgerlig. "Hvis mine fjender har i sinde at gøre nar ad mig, er det at vise mig med et brev i hånden jo kun at gøre dem en tjeneste."

Grev Norberts værelse lå netop lige oven over hans søsters, og hvis Julien gik uden for det løvtag, der dannedes af lindenes

klippede grene, kunne greven og hans venner følge enhver af hans bevægelser.

Frøken Mathilde kom til syne bag sin rude. Han viste hende halvt brevet, og hun bøjede hovedet. Straks skyndte Julien sig op ad trappen og mødte hende. Hun greb det på en ganske utvungen måde og med smilende øjne.

Julien kunne ikke lade være at tænke på fru de Rênals lidenskabelige blik, da hun, efter at de et halvt år havde stået i et fortroligt forhold til hinanden, endelig vovede at modtage et brev fra ham, og det faldt ham ind, at hun aldrig nogensinde havde set på ham med smilende øjne.

Klokken fem modtog han et tredje brev, der blev kastet ind til ham gennem døren til bogsalen, hvorpå hun atter skyndte sig bort. "Hvor hendes fingre klør efter at skrive," sagde han leende til sig selv, "skønt det var så simpelt for os at tale sammen. Fjenden vil have breve fra mig, og det endog flere, det er tydeligt." Han var ikke særlig ivrig efter at åbne dette, fordi han mente, det kun ville indeholde nogle vel formede sætninger. Men han blegnede ved at læse blot følgende linjer:

"Jeg trænger til at tale med Dem. Jeg må tale med Dem i aften. Vær ude i haven, når klokken slår ét. Tag gartnerens lange stige henne ved brønden, stil den op ad mit vindue og stig fra den ind i mit værelse! Det er måneskin; men det får være."

45. Er det en sammenrottelse?

"Det begynder at blive alvor," tænkte Julien, "og desuden lidt for tydeligt. Hvad skal det sige? Hun kan tale med mig i bogsalen uden i mindste måde at blive hindret. Hendes fader kommer der jo aldrig, fordi han er bange for, at jeg skal vise ham mine regnskaber, og hendes broder er ude hele dagen. Og så vil hun dog have, at jeg skal begå en så nederdrægtig uforsigtighed! Det er tydeligt, at de enten vil styrte mig i ulykke eller i det mindste have mig til bedste. Først ville de komme mig til livs gennem mine breve; men så viste det sig, at de var forsigtigt skrevet; de har derfor villet få mig til at begå en handling, som man ikke kan tage fejl af. Men de pæne små kavalerer tror enten, at jeg er for dum eller for indbildsk. For pokker! Skal jeg i det dejligste måneskin ad en stige krybe op til første sal, femogtyve fod i vejret! Man vil få tid nok til at se mig, endog fra de nærmeste gårde. Jeg vil komme til at tage mig nydelig ud på min stige!" Julien gik op på sit værelse og gav sig fløjtende til at gøre sin kuffert i stand. Han var fast bestemt på at rejse sin vej uden at svare.

Men denne kloge beslutning gav ham ikke ro i sindet, og han udbrød pludselig, da kufferten var lukket: "Hvis nu Mathilde mener det ærligt, så spiller jeg jo i hendes øjne en umådelig fej rolle. Jeg er ikke af høj byrd, jeg må derfor vise fremragende egenskaber, der ikke trænger til velvillige fortolkninger, men gælder lige så godt som rede penge og bevises ved talende handlinger."

Han stod og tænkte sig om et kvarters tid og sagde endelig: "Hvad kan det nytte at nægte det? I hendes øjne vil jeg gå og gælde for en fej mand, og så mister jeg ikke blot den dejligste pige i hele den fornemme verden, som de alle kaldte hende på hertugens bal, men også den guddommelige fryd at se marki de Croisenois, en vordende hertug, en ung mand med alle de egenskaber, jeg selv mangler, opofret for mig. Jeg vil hele mit liv komme til at føle samvittighedsnag, ikke fordi jeg har svigtet hende – der er så mange elskerinder – men fordi jeg har svigtet min ære ved at vige for den første fare, der viser sig. For min duel med de Beauvoisis var jo blot en spøg; men dette er en helt anden sag. Jeg kan blive gjort til skive for en tjener, men det er den ringeste fare. Jeg kan blive vanæret. Dette begynder at blive alvorligt, min ven; det gælder æren. Aldrig vil en sølle djævel, der af skæbnen er stillet så lavt som jeg, træffe en sådan lejlighed. Jeg vil jo sagtens kunne gøre lykke hos kvinder, men det bliver en lykke af lavere rang."

Han anstillede dybe betragtninger og gik længe med hastige skridt, idet han fra tid til anden standsede pludseligt. Der stod i hans værelse et prægtigt marmorbrystbillede af kardinal Richelieu, der mod hans vilje tiltrak sig hans opmærksomhed og så ud, som om kardinalen med sit blik bebrejdede ham hans mangel på den dristighed, der må være så naturlig for en franskmand. "Ville jeg have tøvet, hvis jeg havde levet på din tid, du store mand?" spurgte han sig selv og fortsatte derpå: "Lad mig i værste fald sætte, at det er en snare, der er lagt for mig, så er den dog meget nederdrægtig og farlig for en ung pige. Man ved, at jeg ikke er den mand, der tier. De vil altså blive nødt til at dræbe mig. Det kunne nu være godt nok i 1574 på Boniface de

La Moles tid; men nu om stunder ville man ikke vove det. Komtesse de La Mole er genstand for så megen misundelse, at fire hundrede selskabssale i morgen ville genlyde af hendes skam og glæde sig over den. Tjenestefolkene snakker indbyrdes om den forkærlighed, jeg tydeligt nok er genstand for, det ved jeg, for jeg har selv hørt det ... På den anden side hendes breve! Det kan være, de tror, at jeg har dem hos mig. Altså vil jeg blive overrumplet i hendes værelse, for at brevene kan blive taget fra mig, og jeg vil få at gøre med en tre-fire mand. Men hvor skal de tage dem fra? Hvor skal de her i Paris finde undergivne, hvis tavshed de kan stole på, og som ikke er bange for politiet? Guds død og pine! Caylus, Croisenois og Luz selv! De glæder sig naturligvis til at se, hvilken ynkelig rolle jeg vil spille i et sådant øjeblik. Tag dig i agt, det ikke skal gå dig som Abeilard, min gode sekretær! Ved Gud, I fine herrer, I skal komme til at bære mærker af mig. Jeg skal sigte efter jeres ansigter, ligesom Cæsars soldater ved Pharsalus ... Hvad brevene angår, skal de blive anbragt på et sikkert sted."

Julien tog nu afskrifter af de to sidste og skjulte dem i et bind af den smukke udgave af Voltaire inde i bogsalen, derefter bragte han selve brevene på posthuset. Da det var sket, fornyede han fængkrudtet på sine pistoler, og da der endnu var adskillige timer at vente i, skrev han, for dog at foretage sig noget, til Fouqué følgende:

"Kære ven! Vedlagte brev skal du ikke åbne, førend du hører, at der er hændet mig noget besynderligt. Du skal i så fald slette alle egennavnene i det og sende otte afskrifter af det til aviser i Marseille, Lyon, Bordeaux, Brüssel osv. En halv snes dage efter skal du lade det trykke og sende det første rentryk til marki de

La Mole, og fjorten dage efter skal du om natten kaste de øvrige aftryk på gaderne i Verrières."

Denne retfærdiggørelse, som Fouqué kun måtte læse i det tilfælde, der skulle tilstøde Julien noget, havde han givet form af en lille historie, der var så skånsom som muligt for komtesse de La Mole, men dog ganske tydeligt skildrede hans stilling. Han var just i færd med at forsegle brevet, da middagsklokken lød. Hans hjerte begyndte at hanke heftigt, og hans indbildningskraft, der var helt optaget af den beretning, han nylig havde forfattet, syslede med de uhyggeligste anelser. Han så sig i ånden grebet af tjenere, svinebundet og slæbt ned i en kælder med en knebel i munden. Der stod så en vogter, der uafbrudt holdt øje med ham, rede til, hvis familiens ære krævede det, at gøre ende på hans liv med en gift af den slags, der ikke efterlader noget spor. Så ville man sige, at han var død af en sygdom og føre hans lig op på hans værelse.

Julien var betaget af sin egen historie som en skuespilforfatter og følte virkelig frygt, da han trådte ind i spisestuen. Han så på alle de liberiklædte tjenere og iagttog deres ansigtsudtryk, idet han spurgte sig selv, hvem af dem der vel kunne være udpeget til at udføre den natlige bedrift, og han var ganske på det rene med, at denne familie, i hvis bevidsthed minderne fra Henrik den Tredjes tid var så levende, hvis den troede sig krænket, ville optræde med større bestemthed end andre slægter af samme rang. Han så på Mathilde for i hendes øjne at læse hendes families planer. Hun var bleg og havde et ganske middelalderligt ansigtsudtryk. Aldrig havde hun i hans øjne set så fornem, så blændende skøn ud. Han blev næsten

forelsket i hende og tænkte: "Hun blegner ved tanken om den død, der snart venter hende."

Forgæves tvang han sig efter middagen til at spadsere længe i haven. Hun kom ikke derned. Hvis han i dette øjeblik havde kunnet tale med hende, ville det have befriet ham for en stor vægt; for det kunne ikke nægtes, at han var bange. Men da han havde besluttet at handle, gav han sig uden undseelse denne følelse i vold og beroligede sig med, at det var ligegyldigt, hvad han i dette øjeblik følte, når han blot i handlingens stund fandt sit mod.

Derefter gik han hen for at tage skøn over de stedlige forhold, og prøve, hvor tung stigen var, og han sagde leende til sig selv: "Det er nu min skæbne at skulle bruge dette redskab. Her som i Verrières! Men hvilken forskel! Dengang var jeg ikke nødt til at mistro hende, for hvis skyld jeg udsatte mig for fare." Og han drog et suk ved at mindes fortiden. "Hvilken forskel er der ikke også på selve faren! Hvis jeg var blevet skudt i borgmesterens have, ville der ikke deri have været noget vanærende for mig, og man ville med lethed have kunnet finde en rimelig forklaring på min død. Men her derimod, hvilke afskyelige historier vil der ikke blive opdigtet om mig og fortalt rundt i de fine kredse! Jeg vil komme til at stå for efterverdenen som et uhyre. Ja, det vil sige, højst i et par år. Og forudsat nu, at Fouqué lader mit brev trykke efter min død, så er det jo kun en nederdrægtighed mere fra min side. Jeg bliver venligt modtaget i et hus, og til gengæld for den gæstfrihed, jeg nyder der, lader jeg trykke et skandskrift om, hvad der foregår inden for dets vægge! Jeg angriber en kvindes ære! Nej, lad mig så hellere være deres nar!"

Denne aften var skrækkelig.

46. Klokken ét om natten

Julien ville lige til at skrive en tilbagekaldelse til Fouqué, da klokken slog elleve. Han raslede stærkt med låsen til sin dør, som om han lukkede sig inde, og listede sig på hosesokker om i huset for at iagttage, hvad der foregik, især oppe på kvisten, hvor tjenerskabet boede. Men der var ikke noget usædvanligt på færde. En af markisens kammerjomfruer havde selskab, og tjenerne sad nok så muntert og drak punsch, hvoraf Julien sluttede, at de, der således lo, ikke skulle med til det natlige foretagende.

Endelig gik han ned og stillede sig i et mørkt hjørne i haven og tænkte, at hvis det var hensigten at skjule planen for husets tyende, ville man lade de folk, der skulle gribe ham, stige over havemuren, ligesom man også i mindre grad ville udsætte den unge pige for folkesnak, hvis man lod ham gribe, førend han var kommet ind i hendes værelse.

Han foretog en omhyggelig undersøgelse af stedet, idet han sagde til sig selv, at det gjaldt hans ære, og at han, hvis han begik en eller anden dumhed, ikke ville være retfærdiggjort i sit eget omdømme ved at sige: Det havde jeg ikke tænkt på!

Vejret var så stille, at det var til at fortvivle over. Klokken elleve stod månen op og skinnede klokken halv et med fuldt lys på den side af huset, der vendte ud mod haven.

"Hun er ikke rigtig klog," tænkte Julien. Da klokken slog et, var der endnu lys i grev Norberts stue. Aldrig i sit liv havde Julien været så bange; han så kun farerne ved det, han havde for, og følte ikke spor af begejstring. Han gik nu hen og tog den

lange stige, ventede endnu fem minutter for at se, om ikke den ham givne befaling skulle blive kaldt tilbage, og stillede derpå stigen op mod komtessens vindue. Han krøb dernæst sagte op med pistolen i hånden, forbavset over ikke at blive angrebet. Da han nærmede sig vinduet, gik det lydløst op, og Mathilde sagde med rystende stemme til ham:

"Er De der? Jeg har i den sidste time fulgt Deres bevægelser."

Julien var meget forlegen og vidste ikke, hvorledes han skulle optræde. Han følte aldeles ikke nogen kærlighed. I hans forvirring faldt det ham ind, at det gjaldt om at være dristig, og han gjorde et forsøg på at kysse Mathilde.

"Nej, fy dog!" sagde hun og stødte ham tilbage.

Meget glad over at være blevet afvist, skyndte han sig at kaste et blik omkring sig. Månen skinnede så klart, at den dannede mørke skygger i Mathildes værelse, og Julien kom til at tænke på, at der godt kunne være mænd skjult der, uden at han kunne se det.

"Hvad er dog det, De har der i sidelommen?" spurgte hun, henrykt over at finde et samtaleemne. Hun led på en besynderlig måde; alle de følelser af tilbageholdenhed og undseelse, der er så naturlige for en ung pige af god familie, havde igen fået overhånd og spændte hende på pinebænken.

"Jeg har alle mulige våben med," svarede Julien, ikke mindre glad over at have noget at sige.

"De må trække stigen op," bemærkede Mathilde.

"Den er så stor, at den let kunne knuse ruderne nedenunder."

"Ja, man skal ikke slå ruderne ind," vedblev hun, idet hun forgæves forsøgte at slå ind i den almindelige samtaletone. "Jeg

synes, De kunne hejse stigen ned med et reb, når De bandt det til den øverste sprosse. Jeg har altid noget reb liggende."

"Er det en forelsket kvinde," tænkte Julien. "Tør hun vove at påstå, at hun elsker? Nej, hendes koldblodighed og kloge forsigtighed tyder bestemt på, at jeg ikke har sejret over Croisenois, som jeg var tåbelig nok til at bilde mig ind, men at jeg ganske ligefrem er hans efterfølger. Men hvad kommer det i grunden mig ved? Jeg er jo ikke forelsket i hende. Jeg har for så vidt overvundet markien, som han vil blive meget ked over at have fået en efterfølger og dobbelt ked over, at det er mig, der bliver hans efterfølger. Hvor så han ikke hovmodigt på mig i går aftes hos Tortoni og lod, som om han ikke kendte mig, og hvor så han ikke ond ud, da han til sidst blev nødt til at hilse på mig!"

Julien havde imidlertid bundet rebet til stigens øverste trin og var i færd med sagte at lade den gå ned, mens han lænede sig langt ud over altanen for at forhindre den i støde mod ruderne. "Nu var øjeblikket kommet til at dræbe mig," tænkte han, "hvis der er nogen skjult i Mathildes værelse." Men en dyb stilhed vedblev at herske over alt.

Stigen rørte mod jorden, og det lykkedes Julien at få den til at ligge i et bed med sjældne blomster langs muren.

"Hvad vil min moder sige," udbrød Mathilde, "når hun ser sine skønne planter helt knust! ... Men De må kaste rebet," tilføjede hun meget koldblodig, "for hvis nogen så det hænge ned fra altanen, ville det være vanskeligt at forklare grunden til det."

"Men hvordan skal jeg da komme bort?" spurgte Julien i en spøgende tone, og idet han snakkede efter en af komtessens kammerjomfruer, en kreolerinde fra Santo Domingo.

"De skal gå ud gennem døren," svarede Mathilde, henrykt over dette indfald, og tænkte i det samme: "Hvor han fortjener min kærlighed!"

Julien havde ladet rebet glide ned i haven, og hun trykkede hans arm. Han bildte sig ind, at det var en fjende, der greb fat i ham, og vendte sig hurtigt om, idet han trak sin dolk. Hun havde troet, hun hørte et vindue blive åbnet. De stod begge ubevægelige med tilbagetrængt åndedræt, mens månen kastede sit fulde lys på dem. Da lyden ikke blev gentaget, var der ikke længere nogen grund til ængstelse, men nu begyndte atter forlegenheden, og den var stor på begge sider. Julien forvissede sig om, at slåerne var skudt for døren, og havde stor lyst til at kigge under sengen, men turde ikke. Der kunne jo godt ligge et par lakajer. Endelig kom han til at tænke på, at han senere kunne komme til at bebrejde sig selv sin mangel på forsigtighed, og så efter.

Mathilde var blevet betaget af den yderste blufærdigheds ængstelse og fandt sin stilling forfærdelig.

Endelig spurgte hun: "Hvor har De gjort af mine breve?"

Julien fandt, at det var en ypperlig lejlighed til at bringe de mulige lurere ud af fatning, og svarede med stærkt eftertryk på de enkelte ord og så højt, at han måtte kunne høres af dem, der måske sad skjult i to store mahognitræs skabe, som han ikke havde turdet efterse: "Det første af Deres breve har jeg skjult i en stor protestantisk bibel, som i går aftes kørte langt bort herfra med posten, og de to andre er bragt på posthuset for at gå samme vej."

"Men hvad skal dog al den forsigtighed betyde?" spurgte hun forskrækket.

Julien fandt ikke nogen grund til at lyve og tilstod hende sin mistanke.

"Det var altså derfor, dine breve var så kolde!" udbrød hun i en tone, der snarere tydede på galskab end ømhed, uden at han dog lagde mærke til det. Men at hun sagde Du til ham, gjorde et stærkt indtryk på ham og bragte hans mistanke til at svinde. Han dristede sig til at trykke den skønne pige, der indgød ham så stor ærbødighed, i sine arme og blev kun halvt stødt tilbage.

Han tog nu sin tilflugt til sin hukommelse, ligesom tidligere i Besançon overfor Amanda Binet, og anførte flere af de skønneste sætninger af "*Nutidens Héloïse*".

Uden synderlig at lytte til hans ord svarede Mathilde: "Du har mands mod og hjerte. Jeg tilstår, jeg har villet sætte dit mod på prøve. Din første mistanke og din beslutning viser, at du er endnu mere uforfærdet, end jeg havde troet." Hun tvang sig til at sige *Du* til ham og var øjensynlig mere optaget af selve denne hende uvante taleform end af indholdet af det, hun sagde. Men dette *Du*, der var ganske blottet for ømhed i tonen, gjorde ikke Julien nogen glæde, og han blev forbavset over, at han ikke følte mindste lykke ved det. For at føle en sådan måtte han tage sin tilflugt til sin fornuft. Han så sig agtet af denne unge, stolte pige, der ellers var så sparsom med sine lovtaler, og hans forfængelighed nåede at føle sig lykkelig. Det var ganske vist ikke den sjælens vellyst, han undertiden havde følt over for fru de Rênal, og der var ikke noget kærligt i disse det første øjebliks følelser. Det var kun hans ærgerrighed, der frydede sig.

Han talte på ny om de folk, han havde mistanke til, og om de forsigtighedshensyn, han havde taget, og mens han talte, tænkte han på, hvorledes han bedst skulle forfølge sin sejr.

Mathilde var endnu meget forlegen og så ud, som om hun var forfærdet over det skridt, hun havde gjort. Hun lod til at blive glad over at finde et samtaleemne, og de gav sig til at drøfte, på hvilken måde de skulle kunne ses igen. Julien nød sin egen opfindsomhed og modighed og foreslog blandt andet, at de skulle mødes i bogsalen for at træffe aftale. Han gjorde tillige gældende, at han, uden at vække mistanke, kunne færdes i hele huset, ja næsten i markisens eget værelse, som han jo måtte gå igennem for at komme til datterens. Hvis Mathilde syntes bedre om, at han altid kom ad stigen, ville han med største glæde udsætte sig for denne ubetydelige fare.

Mens han talte, følte hun sig stødt over hans sejrsmine og tænkte: "Han er altså min herre." Hun var allerede et bytte for samvittighedsnag, og hendes fornuft ræddedes for den umådelige dårskab, hun netop havde begået. Havde det stået i hendes magt, havde hun tilintetgjort både sig selv og Julien. Når i enkelte øjeblikke hendes viljekraft bragte samvittigheden til tavshed, led hun af undseelse og blufærdighed og følte sig højst ulykkelig. Hun havde slet ikke forudset den skrækkelige tilstand, hun befandt sig i.

Endelig tænkte hun: "Jeg må dog tale til ham, det hører sig til, man skal jo tale med sin elsker." Og så fortalte hun, for at opfylde en pligt og med en ømhed, der langt mere lå i de ord, hun brugte, end i den tone, hun sagde dem i, om de forskellige beslutninger, hun i de sidste dage havde taget med hensyn til ham. Hun var blevet enig med sig selv om, at hvis han turde komme op til hende ved hjælp af gartnerens stige, således som hun havde foreskrevet ham det, ville hun helt høre ham til. Men aldrig blev noget så ømt sagt i en mere kølig og høflig tone.

Hidtil havde dette stævnemøde været så koldt som is og i høj grad egnet til at vække had mod elskoven. Hvilken sædelighedslære for en ung, uforsigtig pige! Er det umagen værd at sætte sin fremtid på spil for et sådant øjeblik?

Efter en langvarig uvished, der kunne have forekommet en overfladisk iagttager som en virkning af det mest afgjorte had, i den grad var det vanskeligt for de følelser, en kvinde skylder hensynet til sig selv, at vige selv for en så fast vilje som hendes, endte Mathilde til sidst med at vise ham den yderste elskværdighed. Ganske vist var denne hengivelse en smule villet, og hendes lidenskabelige elskov var snarere et mønster, hun efterlignede, end en virkelighed. Komtesse de La Mole troede, hun opfyldte en pligt mod sig selv og mod sin elsker. Hun tænkte: "Den stakkels knøs har vist sig så modig, at han fortjener at blive lykkelig, ellers bliver det mig, der viser mangel på personlighed." Men hun ville have betalt en evindelighed af ulykke for at slippe fri for den gruelige nødvendighed, hun befandt sig i. Dog var hun, trods den skrækkelige vold, hun gjorde på sig selv, fuldstændig herre over sine ord. Ingen klage, ingen bebrejdelse fordærvede denne nat for Julien, der snarere fandt den besynderlig end vellykket, men som i sin store uretfærdighed tænkte: "Hvilken forskel på nu og mit sidste døgn i Verrières! De fine manerer i Paris har fundet den hemmelighed at ødelægge alt, selv elskoven!"

Det var de betragtninger, han hengav sig til, mens han stod i et af de store mahognitræs skabe, hvor Mathilde havde lukket ham ind ved den første støj fra markisens værelse. Hun fulgte sin moder til messen, pigerne forlod snart lejligheden, og Julien

slap med lethed bort, inden de kom igen for at gøre i stand derinde.

Han steg til hest og søgte de ensomste steder i skovene om Paris. Han var mere forbavset end lykkelig, og den følelse, der af og til bemægtigede sig hans sjæl, var snarest den, en ung løjtnant ville blive betaget af, hvis overgeneralen, på grund af en eller anden vidunderlig bedrift, på engang gjorde ham til oberst. Han følte sig umådelig ophøjet. Alle de, der den foregående dag stod over ham, var nu ved hans side eller under ham. Hans lykke tog til lidt efter lidt, efterhånden som han fjernede sig, og når der ikke i hans sjæl sporedes nogen kærlig følelse, så var det, fordi Mathilde, hvor underligt det end kan synes, i sin hele adfærd over for ham kun havde opfyldt en pligt. Der var for hende ikke andet uforudset i alle denne nats begivenheder end den ulykke og skam, hun havde fundet i stedet for den fuldkomne salighed, romanerne taler om.

Hun spurgte sig selv: "Skulle jeg have taget fejl? Skulle jeg ikke føle nogen kærlighed til ham?"

47. Et gammelt sværd

Hun kom ikke til middagsbordet. Om aftenen kom hun et øjeblik ned i dagligstuen, men så ikke på Julien. Denne adfærd syntes ham besynderlig; men han tænkte blot, at han jo ikke kendte deres sæder, og at hun ville kunne give ham gyldige grunde derfor. Dog kunne han ikke, da han, pint af den største nysgerrighed, nøje iagttog Mathildes træk, lade være at indrømme for sig selv, at hun så ond og tør ud. Det var aldeles tydeligt, at det ikke længere var den samme kvinde, der den foregående nat havde eller lod, som om hun havde, anfald af henrykkelse, der var alt for overdrevne til at være sande.

Den følgende og næstfølgende dag viste hun sig lige så kold; hun så ikke til ham, han var luft for hende. Julien fortæredes af den største uro; han var kommet langt bort fra den sejrsfølelse, der alene havde besjælet ham den første dag, og spurgte sig selv, om det skulle være et anfald af dyd. Men dette ord var alt for borgerligt for den stolte komtesse. Julien tænkte: "I livets almindelige tilfælde tror hun vel ikke synderlig på religionen, men elsker den kun som noget, der er nyttigt for den kaste, hun tilhører. Men hun kunne jo blot af finfølelse bebrejde sig selv sit fejltrin."

Julien mente, han var hendes første elsker.

Til andre tider indrømmede han, at der ikke var mindste troskyldighed, naturlighed eller ømhed i hendes måde at være på, og at han aldrig havde set hende optræde mere fornemt, og han spurgte sig selv: "Skulle hun se ned på mig? Det kunne godt

ligne hende at bebrejde sig selv det, hun har gjort for mig, alene på grund af min ringe herkomst."

Mens han således, opfyldt af de fordomme, han havde hentet dels fra bøger, dels fra sine minder om Verrières, forfulgte sit eget hjernespind, billedet af en øm elskerinde, der ikke længere tænker på sig selv, så snart hun har gjort sin elsker lykkelig, var Mathilde i sin forfængelighed rasende på ham. Da hun i de sidste par måneder havde hørt op at kede sig, var hun ikke længere bange for, at hun skulle komme til det. Derved havde Julien, uden at ane det, mistet sin største fordel.

"Jeg har givet mig en herre," tænkte hun, mens hun var bytte for den sorteste fortvivlelse. "Han er en hædersmand, det indrømmer jeg, men hvis jeg driver hans forfængelighed til det yderste, vil han hævne sig ved at røbe vort forholds natur." Hun havde aldrig haft nogen elsker og hjemsøgtes nu af de bitreste overvejelser på et tidspunkt af hendes liv, da selv de tørreste sjæle omgås med søde skuffelser. "Han har et umådeligt herredømme over mig, eftersom han hersker i kraft af rædsel og kan straffe mig på en grusom måde, hvis jeg driver ham til det yderste." Alene denne tanke var nok til at få Mathilde til at krænke ham; for det første træk i hendes personlighed var mod, og intet kunne i den grad sætte hendes sjæl i uro og skaffe den af med den sig stadig gentagende kedsommelighed som den tanke, at hun spillede plat og krone om hele sin tilværelse.

Da komtessen endnu tredje dag hårdnakket vedblev at lade være at se til den side, hvor Julien var, fulgte han efter middagsbordet bag efter hende ind i billardsalen, åbenbart til hendes store fortrydelse. "De tror nok," sagde hun med næppe behersket vrede, "at De har erhvervet Dem meget mægtige

rettigheder over mig, siden De, i modstrid med min tydeligt erklærede vilje, forlanger at få mig i tale? Ved De, at aldrig har nogen i hele verden været så dristig som De?"

Det var en pudsig samtale, de to elskende førte; de var, uden at ane det, besjælet af det heftigste had til hinanden, og da ingen af dem udmærkede sig ved tålmodighed, mens de på den anden side havde det væsen, der særtegner det gode selskab, kom de snart til det punkt at erklære hinanden rent ud, at det for bestandig var forbi imellem dem.

"Jeg sværger Dem til, at jeg aldrig skal røbe noget," sagde Julien. "Jeg kunne endog tilføje, at jeg aldrig skal tale til Dem, hvis ikke Deres rygte kunne lide af en for udpræget forandring." Derefter hilste han ærbødigt og gik ud af stuen.

Han opfyldte uden synderlig vanskelighed, hvad han mente var hans pligt, og han var meget langt fra at tro, at han var synderlig forelsket i komtesse de La Mole. Han elskede hende sikkert heller ikke, da han tre dage tidligere stod skjult i hendes klædeskab. Men alt skiftede hurtigt i hans sjæl fra det øjeblik, da han så, det for bestandig var forbi mellem dem. Hans grusomme hukommelse begyndte nu at afmale ham de mindste enkeltheder ved hin nat, der i virkeligheden havde ladet ham så kold, og i selve den nat, der fulgte efter deres gensidige erklæring om et evigt brud, var Julien nær ved at gå fra forstanden, da han nødtes til at tilstå for sig selv, at han elskede Mathilde.

Skrækkelige sjælekampe fulgte efter denne opdagelse, der vendte op og ned på alle hans følelser. Han kunne, to dage derefter, i stedet for at vise sig stolt over for de Croisenois, næsten have faldet ham om halsen med tårer. Da han var vant

til at være ulykkelig, fik han dog et glimt af sund sans, bestemte sig til at tage til Languedoc og gik hen og bestilte en plads på dagvognen, hvorefter han vendte hjem for at lade marki de La Mole vide, at han nu agtede at rejse.

Mere død end levende gik Julien ind i bogsalen for at vente på ham. Der traf han komtessen, der ved at se ham komme satte en ond mine op, som det var umuligt at tage fejl af.

Betaget af sin ulykke og forvirret af overraskelse var Julien svag nok til at sige til hende i den ømmeste tone, der kom fra hjertet: "Holder De da ikke mere af mig?"

"Jeg føler rædsel over, at jeg har givet mig hen til den første, den bedste," svarede Mathilde og græd af raseri mod sig selv.

"*Den første, den bedste?*" udbrød Julien og greb et gammelt, middelalderligt sværd, der hang i bogsalen, hvor det blev opbevaret som en mærkværdighed.

Hans smerte, som han troede var på sit højdepunkt i det øjeblik, da han havde henvendt ordet til komtessen, var vokset endnu mere ved at se hende udgyde tårer af skam. Han ville have følt sig lykkelig, om han havde kunnet dræbe hende.

Just som han, skønt med lidt besvær, havde trukket sværdet ud af den gammeldags skede, gik Mathilde stolt hen imod ham. Hendes tårer var standset ved den ny fornemmelse. Julien kom til at mindes sin velgører, marki de La Mole, og ræddedes ved den tanke, at han havde kunnet dræbe hans datter. Han gjorde en bevægelse som for at kaste sværdet fra sig; men da det i det samme faldt ham ind, at hun ville briste i latter over dette melodrama, fik han hele sin koldblodighed tilbage. Han betragtede opmærksomt den gamle klinge, som om han havde ledt efter en rustplet på den, stak den derpå igen i skeden og

hængte den med største sindsro op på det forgyldte kobbersøm, der bar den.

Hele denne bevægelse, der mod slutningen var meget langsom, varede godt og vel et minut. Frøken Mathilde så forbavset på ham og tænkte: "Jeg har altså været lige på nippet til at blive dræbt af min elsker," og denne forestilling hensatte hende i tanken til de skønneste tider i Karl den Niende og Henrik den Tredjes århundrede.

Hun stod ubevægelig foran Julien, der var ved at hænge sværdet op igen, og så på ham med øjne, hvori der ikke længere stod noget had at læse. Hun var i dette øjeblik i høj grad bedårende og lignede alt andet end en parisisk dukke, som Julien plejede at kalde de damer, han her kom i berøring med.

"Jeg vil bestemt atter henfalde til at vise mig svag over for ham," tænkte Mathilde. "Så ville han da først for alvor tro sig min herre og mester, hvis jeg fik et tilbagefald i samme øjeblik, som jeg har talt så bestemt til ham." Og hun skyndte sig bort, men Julien tænkte: "Gud, hvor er hun dejlig! Og hun styrtede sig for ikke otte dage siden med så megen voldsomhed i arkene på mig! De øjeblikke kommer aldrig mere igen, og det er min egen skyld. Dengang var jeg ufølsom for det offer, hun bragte mig. Jeg har desværre af naturen en flov og uheldig karakter."

Markien kom ind, Julien skyndte sig at meddele ham sin rejseplan.

"Hvorhen?"

"Til Languedoc."

"Nej, vist ikke, med Deres tilladelse. Der er forbeholdt Dem en højere skæbne. Hvis De rejser, skal det være nord på, ... jeg vil endog ligefrem give Dem ordre til at holde Dem hjemme. Gør

mig den tjeneste aldrig at være længere end et par timer ad gangen fraværende, jeg kan hvert øjeblik få brug for Dem."

Julien hilste og trak sig tilbage uden at sige et ord, til stor forundring for markien. Men han var ude af stand til at tale. Han lukkede sig derfor inde på sit værelse, hvor han i ro og mag kunne udmale sig hele sin fortvivlede stilling.

"Jeg kan altså ikke engang fjerne mig herfra! Gud skal vide, hvor mange dage markien vil holde mig tilbage her i Paris! Hvad skal der dog blive af mig? Jeg har ikke engang en ven, jeg kan spørge til råds. Pastor Pirard ville ikke lade mig sige den første sætning til ende, grev Altamira ville foreslå mig at tage del i en eller anden sammensværgelse. Jeg er fra forstanden, det føler jeg. Hvem skal kunne råde mig, hvad skal der blive af mig?"

48. Gruelige øjeblikke

Komtesse de La Mole var så henrykt over, at hun havde været på nippet til at blive dræbt, at hun ikke tænkte på andet og endog gentog for sig selv: "Han er værdig til at blive min herre, siden han har været lige ved at slå mig ihjel. Hvor mange af de pæne, unge mennesker af god familie måtte man ikke smelte sammen for at få et så skønt udslag af lidenskab? Men han var virkelig også smuk i det øjeblik, da han krøb op på stolen for at hænge sværdet på dets plads, netop i den samme maleriske stilling, det plejer at hænge i. Vist er det, at det ikke var noget tåbeligt indfald af mig at forelske mig i ham."

Hvis der i dette øjeblik havde tilbudt sig et anstændigt middel til at forsone sig med Julien, ville hun have grebet det med glæde.

Han sad imidlertid indelukket på sit værelse som bytte for den voldsomste fortvivlelse og tænkte under sine tåbelige indfald på at kaste sig for hendes fødder. Hvis han, i stedet for at holde sig skjult på det afsides sted, havde spadseret omkring i haven og i huset, så at han kunne være ved hånden, når lejligheden tilbød sig, ville han måske på et eneste øjeblik have kunnet forvandle sin skrækkelige ulykke til det største held. Men den behændighed, som han nu engang manglede, ville have udelukket hans mageløse indfald med sværdet, der gjorde ham så smuk i komtessens øjne.

Dette lune hos hende, der var så gunstigt for Julien, varede hele dagen. Hun udmalede sig det yndigste billede af de korte øjeblikke, i hvilke hun havde elsket ham, og længtes efter dem.

"I grunden," tænkte hun, "har min lidenskab for den sølle knøs i hans øjne kun varet fra klokken ét, da jeg så ham krybe op ad sin stige med alle sine pistoler i sidelommen på frakken, til klokken otte. Det var, mens jeg et kvarter efter hørte messen, at jeg begyndte at tænke på, at det godt kunne ligne ham at prøve på at få mig til at lystre ham af skræk."

Efter middag gav Mathilde sig, langt fra at flygte for Julien, til at tale med ham og opfordrede ham næsten til at følge hende ud i haven. Han adlød. Uden at ane det gav hun efter for den kærlighed, hun igen begyndte at føle for ham, og fandt en usigelig fryd i at spadsere ved hans side og med nysgerrighed betragte de hænder, der om morgenen havde grebet sværdet for at dræbe hende.

Men efter en sådan handling, efter alt, hvad der var foregået imellem dem, kunne der ikke længere være tale om at føre en lignende samtale som tidligere.

Mathilde gav sig lidt efter lidt til at tale til ham med fortrolig tillid om sit hjertes tilstand og fandt en besynderlig vellyst deri. Hun kom således til at fortælle ham om de forbigående anfald af sværmeri, hun havde haft for de Croisenois og de Caylus.

"Hvad behager! Også for de Caylus?" udbrød Julien, og al en forladt elskers bitre skinsyge kom ved det til orde. Således opfattede i alt fald Mathilde det og blev ikke stødt over det.

Hun vedblev at spænde Julien på pinebænken, idet hun på den mest malende måde og med det inderligste udtryk af sandfærdighed skildrede ham sine tidligere følelser. Han så, at hun i grunden beskrev det, hun nu havde for øje, og det smertede ham at lægge mærke til, at hun, mens hun talte, gjorde opdagelser i sit eget hjerte.

Videre kan skinsygens kvaler ikke gå.

For vel er det allerede grusomt at formode, at en rival bliver elsket; men at høre den kvinde, man tilbeder, med alle enkeltheder udmale den kærlighed, han indgyder hende, det er lidelsernes højdepunkt. Hvor blev Julien ikke i dette øjeblik straffet for det hovmod, hvormed han havde set ned på en Caylus og en Croisenois! Hvor overdrev han nu ikke i sit stille sind deres mindste fortrin, som han til sin ulykke følte dobbelt! Hvor foragtede han oprigtigt sig selv!

Mathilde syntes ham tilbedelsesværdig i en grad, så han ikke kunne finde udtryk derfor. Mens han spadserede ved siden af hende, så han stjålent på hendes hænder, hendes arme, hendes dronningeagtige holdning. Han var på nippet til at falde ned for hendes fødder, sønderknust af kærlighed og ulykke, og anråbe hende om medlidenhed.

"Og hun, der er så dejlig og alle de andre så overlegen, hun, der en gang har elsket mig, hun vil sagtens om ikke ret længe skænke de Caylus sin kærlighed."

Han kunne ikke tvivle om Mathildes oprigtighed, dertil bar alt, hvad hun sagde, i alt for høj grad præget af sandhed, og for at intet skulle mangle i hans ulykke, var der øjeblikke, da Mathilde, ved at omtale de følelser, hun tidligere havde næret for de Caylus, kom til at tale om ham, som om hun nu elskede ham. Der var sikkert kærlighed i hendes tonefald, det mærkede Julien tydeligt, og det var ham, som om der blev hældt smeltet bly i brystet på ham. Det faldt ham ikke ind, at det var, fordi Mathilde talte med *ham*, at hun fandt så stor glæde i at mindes sine tidligere sværmerier for de Caylus og de Luz.

Han led gruelige kvaler ved, her i den samme lindetræsgang, hvor han få dage i forvejen havde ventet på, at klokken skulle slå ét for at trænge ind i hendes værelse, at skulle høre hendes tilståelser om følelser, hun havde næret for andre. Ingen kunne være ulykkeligere end han.

Denne slags fortrolighed varede godt og vel otte dage, i hvilke Mathilde syntes at søge eller i alt fald ikke at undgå lejlighed til at tale med ham, og det emne, de begge syntes at vende tilbage til med en slags grusom vellyst, var beretningen om de følelser, hun havde haft for andre. Hun fortalte ham om de breve, hun havde skrevet, og anførte hele sætninger af dem. De sidste dage syntes hun at betragte Julien med en vis skadefro glæde. Hans smerter voldte hende en levende fryd.

Man ser, at han manglede livserfaring og ikke engang havde læst romaner. Hvis han havde været lidt mindre kejtet og ganske koldblodigt havde sagt til denne unge pige: "Indrøm, at skønt jeg ikke kan stille mig jævnsides med de fine herrer, er det dog mig, De elsker," så ville hun måske være blevet glad over at blive gennemskuet; i det mindste ville hans held udelukkende have været afhængigt af den ynde, han udtrykte denne tanke med, og det øjeblik, han valgte. I alt fald ville han da, til sin fordel, komme ud af en stilling, der begyndte at blive ensformig i Mathildes øjne.

Men i stedet for dette sagde han en dag, ude af sig selv af kærlighed og ulykke, til hende: "De holder ikke mere af mig, skønt jeg tilbeder Dem!"

Det var omtrent den største dumhed, han kunne begå, og dette ord ødelagde på et øjeblik al den glæde, Mathilde følte ved at tale til ham om sit hjertes tilstand. Hun begyndte at forundre

sig over, at han, efter alt hvad der var foregået, ikke følte sig krænket over hendes meddelelser, ja hun gik så vidt, at hun bildte sig ind, at han i det øjeblik, han kom med den dumme ytring, måske ikke længere elskede hende, og hun tænkte, at stoltheden måske havde udslukt hans elskovslue, at han ikke var den mand, der ustraffet så væsner, som han følte sig overlegen, blive ham foretrukne, og at hun aldrig mere ville se ham for sine fødder.

De foregående dage havde Julien i sin ulykkes troskyldighed ofte holdt en oprigtig lovtale over de herrers glimrende egenskaber, som han endog overdrev, og Mathilde havde lagt mærke til det uden at kunne gætte grunden, nemlig, at Juliens livlige sjæl ved at rose en rival, som han troede elsket, følte deltagelse med hans lykke.

Men det usalige ord, der nys var undsluppet ham, forvandlede på et øjeblik alt. Nu, da hun var sikker på, at han elskede hende, foragtede hun ham ligefrem.

Hun spadserede med ham i det øjeblik, den ubehændige ytring blev sagt. Hun slap straks hans arm og sendte ham et ringeagtende blik, gik derpå ind i stuerne og så ikke til ham den hele aften. Den næste dag var hun helt optaget af denne ringeagt, og der var ikke længere tale om det anfald af tilbøjelighed, der i otte dage havde fået hende til at finde så megen glæde i at behandle Julien som sin fortroligste ven. Synet af ham var hende ubehageligt, hun kom endog til at føle lede ved ham, og intet kunne udtrykke den yderlige foragt, hun fornemmede ved at træffe ham på sin vej.

Julien havde ikke forstået noget af, hvad der i de otte dage var foregået i Mathildes hjerte; men han kunne dog skønne, at han

var genstand for hendes foragt. Han var så fornuftig at vise sig så sjældent som muligt og aldrig at se på hende.

Men det kostede ham stor overvindelse på en vis måde at berøve sig selv hendes nærhed, og han syntes, han følte sin ulykke vokse ved det, og at hans mod var sat på den hårdeste prøve. Han tilbragte sit liv ved et lille vindue oppe på taget, hvorfra han ubemærket kunne følge hendes bevægelser, når hun kom ned i haven.

Man kan let slutte sig til de kvaler, han følte, når han efter middag så hende spadsere med en af de unge herrer, som hun havde tilstået ham, at hun tidligere havde sværmet for. Han var så gennemtrængt af følelsen af sin ulykke, at han gerne kunne have skreget højt af smerte.

Enhver tanke, der ikke vedkom Mathilde, var blevet ham forhadt; han var ude af stand til at skrive de simpleste breve.

"De er ikke rigtig klog," sagde markien til ham.

Da Julien var bange for, at man skulle gætte, hvad der var i vejen, talte han om, at han var syg, og var så heldig at blive troet. Til held for ham gjorde markien ved middagsbordet løjer med hans forestående rejse, og Mathilde indså, at den kunne blive af varighed. Julien havde nu i flere dage undgået hende, og de unge mennesker havde ikke længere i deres magt at kunne få hende ud af sit drømmeri.

Hun tænkte: "En almindelig pige ville have søgt den mand, hun skulle foretrække, blandt de unge mennesker, man lægger mærke til i en selskabssal; men det er et særkende for den, der er begavet med åndssnilde, ikke at slæbe sine tanker hen ad de udtrådte spor. Gift med en mand som Julien, der kun mangler formue, som jeg har, vil jeg bestandig vække opmærksomhed og

ikke gå ubemærket gennem livet. Jeg behøver ikke uophørligt at frygte for en omvæltning, således som mine søskendebørn, der er så bange for folket, at de ikke tør skænde på en postkusk, når han viser sig forsømmelig under kørslen. Jeg er sikker på, at jeg kommer til at spille en rolle, og det en vigtig rolle; for den mand, jeg har valgt, er en personlighed med en grænseløs ærgerrighed. Det, han mangler, venner og penge, kan jeg give ham."

Men hun behandlede i tanken Julien lidt for meget som et underordnet væsen, som man lader sig holde af, når man selv vil.

49. "Det hemmelige giftermål"

Optaget af tanken om fremtiden og den sjældne rolle, som hun ventede at komme til at spille, kom Mathilde snart til at savne de tørre, filosofiske samtaler, hun ofte havde med Julien. Men undertiden, når hun var træt af slige dybsindige tanker, længtes hun efter de lykkelige øjeblikke, hun havde haft sammen med ham. Disse sidste minder var ikke fri for samvittighedsnag, og der var tider, da hun ganske blev overvældet af det. Så trøstede hun sig ved den tanke, at den, for hvis skyld hun havde glemt sine pligter og vist sig svag, var en fortjenstfuld mand, og hun sagde til sig selv: "Det skal ikke hedde sig, at jeg har ladet mig bedåre af hans smukke overskæg eller hans ridefærdighed, men vel derimod af hans dybsindige bemærkninger om den fremtid, der venter Frankrig, og hans tanker om ligheden mellem de begivenheder, der snart vil styrte løs over os, og omvæltningen i England 1688. Jeg har ladet mig bedåre og vist mig som en svag kvinde; men jeg har i hvert fald ikke som en dukke ladet mig forføre af ydre fortrin ... Hvis der sker en omvæltning, hvorfor skulle da ikke Julien Sorel spille samme rolle som girondineren Roland og jeg som fru Roland? Hende holder jeg mere af end af fru de Staël; i vort århundrede vil en umoralsk adfærd være en hindring. Mig skal man sikkert ikke komme til at bebrejde nok en svaghed; så ville jeg dø af skamfuldhed."

Dog var Mathildes drømmerier ikke altid så alvorlige som de her meddelte tanker.

Undertiden så hun på Julien og fandt en henrivende ynde ved hans ubetydeligste handlinger, og hun tænkte ved sig selv: "Det

er bestemt lykkedes mig at tilintetgøre den svageste forestilling hos ham om, at han skulle have rettigheder over mig. Det beviser da også mere end tilstrækkeligt den ulykkelige og inderlige mine, hvormed den sølle fyr for en otte dages tid siden sagde det ord: kærlighed. Det var lidt overdrevent af mig at blive vred over et ord, hvori der åndede så megen ærbødighed og lidenskab. Jeg er jo hans hustru; ordet var altså ganske naturligt og, det må indrømmes, ret elskværdigt. Julien blev endnu ved at elske mig efter evindelige samtaler, under hvilke jeg havde været grusom nok til blot at tale til ham om et sværmeri, jeg kun af kedsomhed over det liv, jeg førte, havde følt for de unge mennesker, han er så skinsyg på. Han skulle blot vide, hvor lidt farlige de er for mig, og hvor de ved siden af ham synes farveløse og ser ud som lutter efterligninger af hinanden."

Imens Mathilde anstillede disse betragtninger, sad hun og kradsede tilfældige blyantsstreger ned på et blad i sin stambog. En af de profiler, hun netop havde tegnet, forbavsede og henrykte hende ved sin slående lighed med Julien, og hun udbrød betaget: "Det er Himlens røst, det er et af kærlighedens undere: uden at ane det tegner jeg hans billede."

Hun løb ind på sit værelse, lukkede døren i lås og beflittede sig alvorligt på at tegne et portræt af Julien; men det ville ikke lykkes hende. Den tilfældigt henkastede profil var den, der lignede bedst, og Mathilde så deri et tydeligt bevis på, hvor alvorlig hendes lidenskab var. Hun blev ved at sidde over stambogen, indtil markisen lod hende kalde, for at hun skulle følge med i den italienske opera. Hun havde kun én tanke og ledte stadig med øjnene efter Julien for at få sin moder til at

bede ham følge dem derhen. Men han viste sig ikke, og damerne havde lutter hverdagsfolk i deres loge.

Under hele den første akt sad Mathilde og drømte om den mand, hun elskede med den mest levende lidenskab. I anden akt blev hun stærkt betaget af en elskovsarie, i hvilken heltinden til en melodi, der var Cimarosa værdig, sang: "Jeg fortjener at straffes, fordi min beundring for ham går over alle grænser. Jeg elsker ham kun alt for højt."

Så snart Mathilde havde hørt denne storartede arie, forsvandt den virkelige verden for hende. Hun svarede ikke, når nogen talte til hende; hendes moder skændte på hende; men hun kunne næppe bekvemme sig til at se på hende. Hendes overspændte henrykkelse havde megen lighed med de heftige anfald af lidenskab, Julien i de sidste dage havde følt for hende. I alle de øjeblikke, hun ikke ligefrem tænkte på ham, var hun optaget af sangen, hvis tekst syntes at passe så slående på hendes egen tilstand, og hendes sans for musik bragte hende den aften i samme stemning, som fru de Rênal altid var i, når hun tænkte på Julien. Når kærligheden kun beror på et lune, kan den ganske vist have et mere åndrigt præg, end når den er en ægte følelse, men den stiger kun i enkelte øjeblikke til begejstring. Den kender sig selv for godt og bedømmer uophørligt sig selv; langt fra at forvirre tanken er den kun bygget på tanker.

Da Mathilde kom hjem, påstod hun, trods alle indvendinger fra moderens side, at hun havde feber, og tilbragte en del af natten med at gentage arien på sit klaver, mens hun sang de berømte ord, der havde henrykt hende: "*Devo punirmi, devo*

punirmi, se troppo amai" osv. (Jeg fortjener at straffes, hvis jeg har elsket ham for højt).

Denne tåbelige nat havde imidlertid den virkning, at hun troede, det var lykkedes hende at blive herre over sin kærlighed.

(Denne side vil på mere end én måde skade den uheldige forfatter, og kolde hjerter vil beskylde ham for usømmelighed. Men han vil ikke fornærme de unge piger, der stråler i de parisiske selskabssale, ved at forudsætte, at en eneste af dem skulle kunne være udsat for de tåbelige anfald, der nedværdiger Mathildes karakter. Hun er en blot tænkt person og endda tænkt som en, der står uden for de samfundsvedtægter, der vil sikre det nittende århundrede en så fremragende plads på grund af den i det herskende dannelse. Det er ikke forsigtighed, der mangler de unge piger, der i vinter har udgjort ballernes pryd. Heller ikke tror jeg, man kan beskylde dem for at se ned på glimrende formue, heste, prægtige godser og alt det, der sikrer én en behagelig stilling i verden. Langt fra at vække lede er disse fortrin i almindelighed genstand for stadig attrå og for lidenskab, for så vidt der findes en sådan.

Det er heller ikke kærligheden, der påtager sig at gøre de unge menneskers lykke, der som Julien er begavet med noget talent. De knytter sig nøje til et parti og ser da, hvis partiet er heldigt, alle samfundsgoder regne ned over sig. Ve den studerede mand, der ikke hører til noget parti! Man vil bebrejde ham endog et lille, meget usikkert held, og den ophøjede dyd vil sejrrig bestjæle ham. Tillad mig at bemærke, at en roman er et spejl, der bevæger sig henad en landevej og snart kaster et skær fra den blå himmel tilbage, snart viser en et billede af vejens pløre. Skal da den mand, der bærer spejlet i sin kurv på ryggen,

beskyldes for sin mangel på sædelighed? Hans spejl viser smuds, og så retter man sin anklage mod spejlet! Man skulle hellere drage til felts mod landevejen, hvor smudset findes, eller snarest mod vejinspektøren, der lader vandet stå og rådne og danne pøle.

Men når vi nu altså er enige om, at Mathildes karakter er umulig i vort lige så forsigtige som dydige århundrede, er jeg mindre bange for at vække uvilje ved at fortsætte skildringen af denne elskværdige piges dårskaber.)

Hele den næste dag spejdede hun efter en lejlighed til at forvisse sig om, at hun havde gjort sig til herre over sin urimelige lidenskab. Hendes hovedformål var i alle henseender at mishage Julien.

Ingen af hendes bevægelser undgik hans opmærksomhed; men han var alt for ulykkelig og navnlig for urolig i sind til at gætte hendes indviklede rænkespil, endsige forstå, hvor gunstigt det var for ham. Han blev et offer for det og følte sig i højeste grad ulykkelig. Hans sjæl havde i den grad tabt herredømmet over hans handlinger, at hvis en eller anden knarvorn filosof havde sagt til ham: "Benyt Dem dog hurtigt af en stemning, der er Dem gunstig; i den slags kærlighedsluner, man træffer i Paris, varer en og samme måde at være på ikke to dage," så ville Julien ikke have forstået ham. Men om han end var nok så meget ude af sig selv, havde han dog æresfølelse og indså, at hans første pligt var at vise sig taktfuld. Hvis han havde kunnet fortælle sine kvaler til den første, den bedste for at bede ham om råd, ville det have været en lige så stor lykke for ham, som det er for en ulykkelig mand, der vandrer gennem en glødende ørken, at få en dråbe iskoldt vand fra himlen. Han

følte denne fare, og da han var bange for at svare på et taktløst spørgsmål med en tårestrøm, lukkede han sig inde på sit værelse.

Han så fra sit vindue Mathilde spadsere længe i haven og gik endelig derned, da hun havde forladt den. Han gik hen til en rosenbusk, hvor hun havde plukket en blomst, og hengav sig i mørket til sin smerte, uden at nogen kunne se ham. Det var ham tydeligt, at komtessen nu elskede en af de unge officerer, hun for nylig havde passiaret så muntert med. Ham, Julien, *havde* hun elsket, men hun havde til sidst indset, hvor lidet værd han besad. "Og deri har hun ret," sagde han med overbevisning til sig selv. "Jeg er i det hele en tarvelig, hverdagsagtig, kedelig fyr for de andre, og ganske utålelig for mig selv." Han følte den usigeligste lede ved alle sine gode egenskaber og alt det, han før havde sværmet for, og begyndte at bedømme sit liv med sin indbildningskraft. Denne vildfarelse kan kun overlegne naturer gøre sig skyldig i.

Flere gange kom han til at tænke på at tage livet af sig. Dette billede havde noget tiltalende, det var som en yndig hvile, som et glas iskoldt vand, der i ørkenen rækkes en ulykkelig mand, der er halvdød af tørst og hede.

Men så kom han til at tænke på, at hans død kun ville forøge hendes ringeagt for ham, og han således komme til at efterlade sig et ynkeligt minde.

Når et menneskeligt væsen er sunket i denne ulykkens sidste afgrund, har han ikke anden udvej end den at vise mod. Julien havde ikke snilde nok til at sige til sig selv: "Det gælder at turde!" men just som han stod og så på Mathildes vindue, blev lyset slukket. Han forestillende sig nu dette yndige værelse, som

han desværre kun havde set én gang i sit liv, og det var tilstrækkeligt for hans indbildningskraft.

Klokken slog ét. Aldrig så snart hørte han lyden af dens slag, før han tænkte: "Jeg kryber op på stigen."

Det var en genial indskydelse, og alle gode grunde for denne handlemåde indfandt sig nu i mængde. "Mere ulykkelig end jeg er, kan jeg jo umuligt blive," tænkte han og løb hen for at få fat i stigen, som gartneren havde lænket. Ved at brække hanen på en af sine små pistoler af lykkedes det ham at få et af leddene i den lænke, der holdt stigen, vredet om, og han var på få minutter herre over den, hvorpå han stillede den op mod Mathildes vindue.

"Hun vil blive vred, overvælde mig med foragt, men hvad gør det? Jeg giver hende et kys, det sidste kys, så går jeg op på mit værelse og skyder mig. Mine læber har da berørt hendes kind, førend jeg dør!"

Han kommer i en fart op ad stigen og banker på vinduesskoddet. Efter nogle øjeblikkes forløb hører Mathilde ham; hun vil lukke skodden op, men kan ikke for stigen. Julien klamrer sig da til den jernkrog, der er bestemt til at holde på det åbne vinduesskodde og giver med fare for at styrte ned, et vældigt spark til stigen, så at den glider lidt til side. Mathilde kan nu åbne skodden. Han styrter sig mere død end levende ind i hendes værelse. "Det er altså virkelig dig," siger hun og kaster sig i armene på ham.

Det ville være umuligt at skildre Juliens lykke, og Mathildes var næsten på højde med hans.

Hun talte imod sig selv og angav sig selv for ham, idet hun sagde: "Straf mig for mit grusomme hovmod," og knugede ham i sine arme, så hun var nær ved at kvæle ham. "Du er min herre, jeg er din slavinde, jeg må på mine knæ bede dig om tilgivelse, fordi jeg har gjort oprør imod dig." Hun slap hans arme for at falde ned for hans fødder og vedblev, beruset af lykke og elskov: "Ja, du er min herre; hersk for bestandig over mig, straf med strenghed din slavinde, når hun igen prøver på at gøre opstand!"

I næste øjeblik river hun sig ud af hans arme og tænder lys, og han har det største besvær med at forhindre hende i at klippe sit hår af på den ene side. "Jeg vil minde mig selv om, at jeg er din tjenerinde. Hvis nogensinde et afskyeligt hovmod forvirrer mig, så vis mig dette hår og sig: "Her er ikke længere tale om kærlighed, det gælder ikke om, hvad Deres sjæl i dette øjeblik kan føle; De har svoret at være lydig, adlyd ved Deres ære!"

Men det er klogere at udelade skildringen af en så vidt dreven galskab og en så stor salighed.

Juliens dyd var på højde med hans lykke. Så snart han så morgenrøden vise sig over de fjerne skorstene mod øst hinsides haverne, sagde han til Mathilde: "Jeg må gå ned igen ad stigen. Det offer, jeg pålægger mig selv, er Dem værdigt; jeg berøver mig selv nogle timer af den største salighed, en menneskesjæl kan nyde; det er et offer, jeg bringer Deres gode navn og rygte. Hvis De kender mit hjerte, ved De, hvilken vold jeg gør på mig selv. Vil De altid være for mig, hvad De er i dette øjeblik? Men æren taler, og det er tilstrækkeligt. De må vide, at siden vor første sammenkomst har mistanken ikke været rettet mod tyve

alene. Deres fader har ladet sætte vagt i haven, hr. de Croisenois er omgivet af spioner, man ved, hvad han foretager sig hver nat ..."

Ved denne forestilling brast Mathilde i skoggerlatter. Hendes moder og en kammerjomfru vågnede og talte pludselig til hende gennem døren. Julien så på hende, hun blegnede og skændte på kammerjomfruen; men hun svarede ikke engang sin moder: "Hvis de falder på at lukke vinduet op, kan de se stigen," sagde Julien, trykkede hende endnu engang i sine arme og lod sig hurtigt glide ned på jorden.

Tre sekunder efter stod stigen henne under lindetræerne, og Mathildes ære var reddet. Da Julien kom til sig selv, så han, at han var ganske blodig og næsten nøgen. Han havde stødt sig, da han uforsigtigt lod sig glide ned ad stigen. Hans overvættes lykke havde gengivet ham al hans viljekraft. Om der i dette øjeblik havde fremstillet sig en snes mand, ville det at angribe dem ene blot have været ham en glæde mere, men heldigvis blev hans tapperhed ikke sat på prøve. Han lagde altså stigen på dens plads, satte den lænke på, der holdt den fast, og glemte ikke at udslette det spor, den havde sat i bedet med de udenlandske blomster under Mathildes vindue.

Da han i mørket strøg med sin hånd over den bløde jord for at forvisse sig om, at trykket af stigen var helt udvisket, mærkede han, at noget faldt ned på hans hænder. Det var hele den ene side af Mathildes hår, som hun havde klippet af og kastet ned til ham.

Hun stod ved vinduet.

"Det sender din tjenerinde dig," sagde hun temmelig højt, "det er til tegn på en evig lydighed. Jeg giver afkald på brugen af

min fornuft, vær du min herre!"

Julien blev så overvældet, at han var lige ved igen at tage stigen for at krybe op til hende. Men til sidst sejrede hans fornuft.

At komme fra haven igen ind i huset var ikke så ganske let. Det lykkedes ham vel at bryde døren til en kælder op; men da han var kommet op i huset, måtte han, så stilfærdigt som det lod sig gøre, slå døren ind til sit værelse. Han havde nemlig i sin skyndsomhed og under sin hovedkulds afsked med Mathilde endog efterladt nøglen til sit værelse, der lå i hans frakkelomme. "Blot hun nu ikke glemmer at skjule disse efterladenskaber," tænkte han. Endelig sejrede trætheden over hans lykkefølelse, og just som solen stod op, faldt han i en dyb søvn, af hvilken frokostklokken havde noget besvær med at vække ham.

Kort efter at han havde vist sig i spisestuen, trådte Mathilde ind. Juliens stolthed havde et lykkeligt øjeblik, da han så den kærlighed, der lyste ud af den skønne kvindes øjne, som så mange bejlede til, men snart fik hans forsigtighed grund til at blive forskrækket. Mathilde havde, under påskud af den korte tid, hun havde til at sætte sit hår, ordnet det således, at Julien straks ved første øjekast kunne opdage hele udstrækningen af det offer, hun havde bragt ham ved den foregående nat at klippe en lok af. Hvis et sådant ansigts skønhed havde kunnet ødelægges ved noget, ville det være lykkedes hende ved at tage hele den ene side af sit lyse hår bort en halv tomme fra hovedbunden.

Hele hendes adfærd ved frokosten svarede til denne uforsigtighed, så at man skulle have troet, hun havde sat sig til

opgave at gøre alverden bekendt med den tåbelige lidenskab, hun nærede for Julien. Heldigvis var både markien og markisen stærkt optaget af en forestående forfremmelse blandt ridderne af Helligåndsordenen, ved hvilken hertug de Chaulnes ville blive forbigået.

Mod slutningen af måltidet kom Mathilde, mens hun talte med Julien, til at kalde ham: min husbond, hvilket han blev ganske rød i hovedet over. Hvad enten det nu var tilfældigt, eller markisen havde sørget for det, var Mathilde ikke et øjeblik ene den hele dag.

Da hun om aftenen gik fra spisestuen ind i dagligstuen, fik hun lejlighed til at sige til Julien:

"Tror De, det er et påskud af mig? Moder har sagt, at en af hendes kammerjomfruer skal ligge om natten inde i min lejlighed."

Denne dag gik hurtigt til ende, Julien var på toppunktet af lykke. Næste morgen sad han allerede klokken syv i bogsalen i det håb, at Mathilde skulle være så venlig at indfinde sig der. Han havde skrevet et langt brev til hende.

Men han fik hende først at se flere timer efter ved frokosten. Hun havde den dag anvendt den største omhu på at sætte sit hår således, at det sted blev skjult, hvor hun havde klippet. Hun så et par gange på Julien med høfligt og roligt blik, og der var ikke længere tale om at kalde ham: *min herre*.

Han kunne næppe trække vejret af forundring. Mathilde bebrejdede sig næsten alt, hvad hun havde gjort for ham.

Hun var efter moden overvejelse blevet enig med sig selv om, at han var en, om end ikke ganske dagligdags, så dog ikke tilstrækkelig fremragende person til at fortjene alle de

besynderlige dårskaber, hun havde vovet at begå for hans skyld. Kort sagt, hun tænkte ikke synderlig på elskov, hun var den dag træt af at elske.

Juliens hjerte var derimod som en seksten års ynglings. Skrækkelig tvivl, forundring, fortvivlelse bemægtigede sig ham afvekslende under denne frokost, der syntes ham at skulle vare evigt.

Så snart han, uden at vække anstød, kunne rejse sig fra bordet, snarere styrtede end løb han ned i stalden, sadlede selv sin hest og galoperede afsted af frygt for, at han skulle komme til at vanære sig ved en eller anden svaghed. "Jeg må ved legemlig anstrengelse bringe mit hjerte til tavshed. Hvad har jeg gjort, der kunne fortjene en sådan unåde?" tænkte han, mens han galoperede rundt i Meudons lunde, og da han endelig vendte hjem, sagde han til sig selv: "Jeg må hverken sige eller gøre noget i dag, men være død, legemligt så vel som åndeligt. Julien lever ikke længere, det er kun hans lig, der endnu rører sig."

50. Den japanske vase

Det ringede til middagsbordet. Julien fik netop tid til at klæde sig om. Nede i dagligstuen traf han Mathilde, der var i færd med at overtale sin broder og de Croisenois til at lade være at tage til Suresnes for at tilbringe aftenen hos marskalinde de Fervaques.

Hun udfoldede al sin elskværdighed overfor dem. Efter middagsbordet kom de Luz, de Caylus og nogle flere af deres venner, og komtessen viste dem ikke blot den største opmærksomhed, men optrådte tillige med største iagttagelse af, hvad hensynet til det passende kræver. Skønt vejret var dejligt, holdt hun på, at de skulle blive inde og samles i nærheden af markisens lænestol, så at den blå sofa ligesom om vinteren blev midtpunktet for gruppen. Hun var vred på haven, eller i det mindste ked af den, fordi mindet om Julien var knyttet til den.

Ulykke gør én mindre klog. Julien begik den fejl at blive siddende henne på den lille stråstol, der tidligere havde været vidne til hans glimrende sejre. Men ingen henvendte ordet til ham, hans nærværelse blev ganske ubemærket eller noget endnu værre. De af Mathildes venner, der sad i nærheden af ham yderst i sofaen, vendte ham med vilje ryggen, det bildte han sig i det mindste ind og sammenlignede det med at være faldet i unåde ved hoffet.

Han fik et øjeblik det indfald at studere de mennesker, der havde sat sig for at overvælde ham med deres ringeagt. Hr. de Luz havde en farbroder, der indtog en fremragende stilling ved

hoffet. Derfor plejede den pyntede officer gerne ved begyndelsen af sin samtale med enhver ny, der kom til, at anbringe den vigtige bemærkning, at hans farbroder klokken syv var taget ud til Saint-Cloud og agtede at overnatte der. Denne oplysning kom altid let henkastet på en ganske fordringsløs måde, men den kom altid.

Ved at iagttage marki de Croisenois med et af ulykken skærpet blik bemærkede Julien, hvilken umådelig indflydelse denne elskværdige, godmodige mand tilskrev de hemmelige årsager, og at denne tilbøjelighed gik så vidt, at han kom i dårligt lune, når han så, at man udledte en begivenhed af nogen vigtighed af en naturlig og ligefrem årsag. Julien fandt det lidt naragtigt og sammenlignede denne karakter med kejser Alexanders, sådan som fyrst Korasov havde beskrevet ham den. I det første år, efter at han var kommet ud af præsteskolen, havde han ladet sig blænde af alle disse unge menneskers for ham så ny elskværdighed, så at han udelukkende havde beundret dem, men nu begyndte deres virkelige natur at gå op for ham.

Pludselig faldt det ham ind, at han spillede en uværdig rolle, og han søgte en lejlighed til på en ikke alt for kejtet måde at rejse sig fra sin lille stråstol. Men han kunne ikke finde på noget, fordi hans tanker var så stærkt optaget af andre forestillinger, og den sølle fyr var endnu så uvant med selskabstonen, at han bar sig meget kejtet ad og blev i høj grad bemærket, da han rejste sig for at gå ud af stuen. Man kunne læse hans ulykke i hele hans måde at være på; han havde i de sidste tre kvarter spillet en rolle som en påtrængende underordnet, som man ikke engang gør sig den ulejlighed at

skjule overfor, hvad man mener om ham. Dog forhindrede de kritiske iagttagelser, han havde gjort med hensyn til sine rivaler, ham i at tage sin ulykke alt for højtideligt. Han havde desuden til at holde sin stolthed oppe mindet om det, der var foregået den næstforegående dag, og han trøstede sig, da han gik ene ud i haven, med at Mathilde to gange havde vist ham en gunst, som ingen af de andre nogensinde havde opnået. Men videre gik hans klogskab ikke, og han forstod aldeles ikke den besynderlige piges karakter, som tilfældet nys havde gjort til uindskrænket herskerinde over hans lykke.

Næste dag nøjedes han med at overanstrenge sig selv og sin hest og prøvede end ikke på om aftenen at nærme sig den blå sofa. Han lagde mærke til, at grev Norbert ikke så meget som så til den side, hvor han var, når han mødte ham i huset, og tænkte: "Det må koste ham stor overvindelse, han, der af naturen er så høflig."

Trods de legemlige anstrengelser kunne han ikke sove, fordi alt for betagende minder lagde beslag på hans indbildningskraft, og han glemte, at han ved sine lange rideture i lundene omkring Paris kun virkede på sig selv, men ingenlunde på Mathildes ånd eller hjerte, hvorved han lod tilfældet alene bestemme sin skæbne.

Det forekom ham, at én ting ville bringe hans smerte en uendelig lindring, det var at komme til at tale med Mathilde. Men hvad skulle han vove at sige hende?

Da han en morgen klokken syv sad i dybe tanker, kom hun pludselig ind i bogsalen og sagde: "Hr. Sorel, jeg ved, De ønsker at tale med mig."

"Store Gud, hvem har sagt Dem det?"

"Det kan være det samme. Jeg ved det. Hvis De mangler æresfølelse, kan De bringe mig i ulykke, eller i det mindste prøve på det; men denne fare, som jeg forresten ikke tror på, skal ikke forhindre mig i at være oprigtig. Jeg elsker Dem ikke længere, min tåbelige indbildningskraft har narret mig ..."

Ved dette frygtelige stød blev Julien som ude af sig selv og prøvede på at retfærdiggøre sig, det mest urimelige, han kunne gøre, da man ikke kan undskylde, at man vækker mishag. Men han bildte sig uvilkårligt ind, at han kunne forhale afgørelsen af sin skæbne, og at alt endnu ikke var tabt, så længe han blot talte. Men Mathilde hørte ikke på, hvad han sagde, den blotte lyd af hans ord gjorde hende opbragt, og hun kunne ikke begribe, at han kunne være dristig nok til at afbryde hende.

Hun var den morgen lige så ulykkelig på grund af det samvittighedsnag, hendes dyd følte, som over de bebrejdelser, hendes stolthed gjorde hende, og følte sig ganske nedtrykt ved tanken om de rettigheder, hun havde givet en bondesøn over sig, hvilket hun med en vis overdrivelse betragtede som næsten lige så forfærdeligt, som om hun havde været nødt til at bebrejde sig selv svaghed over for en lakaj.

Hos dristige og stolte karakterer er der kun ét skridt fra vrede mod sig selv til opfarenhed mod andre; udbrud af raseri er i det tilfælde en lettelse.

Komtesse de La Mole gik så vidt, at hun overvældede Julien med de yderligste beviser på ringeagt. Hun var et godt hoved og forstod sig ypperligt på at tilføje folks forfængelighed gruelige sår.

Julien stod for første gang i sit liv udsat for en overlegen ånds indvirkning, der var besjælet af det heftigste had til ham; men

langt fra at tænke det mindste på at forsvare sig i dette øjeblik, kom han til at foragte sig selv. Ved at høre sig gjort til genstand for en så gruelig ringeagt, der med så klog beregning var lagt an på at tilintetgøre enhver ytring hos ham af gode tanker om sig selv, syntes han, at Mathilde havde ret, og at hun blot sagde for lidt.

Hun på sin side fandt en sød glæde for sit hovmod i således at straffe både sig selv og ham for den tilbedelse, hun havde følt nogle dage tidligere. De grusomme bemærkninger, hun så beredvilligt henvendte til ham, behøvede hun ikke først at finde på; hun gentog blot, hvad hun i sit eget hjerte havde hørt den sagfører fremføre, der i de sidste otte dage havde talt imod kærligheden. Hvert ord forøgede Juliens grænseløse ulykke, men da han ville undfly, holdt hun ham myndigt tilbage ved armen og svarede i en stolt tone på hans spagfærdige bemærkning om, at man let, når hun talte så højt, ville kunne høre det i værelset ved siden af:

"Hvad gør det? Hvem turde vove at sige til mig, at man kan høre, hvad jeg siger? Jeg vil én gang for alle kurere Deres smule forfængelighed for de forestillinger, den har kunnet gøre sig med hensyn til mig."

Da Julien endelig kunne slippe løs, var han så forbavset, at han i den anledning mindre mærkede sin ulykke, og han gentog højt for sig selv som for at indprente sig sin stilling:

"Nej, hun elsker mig ikke længere. Det lader til, at hun har elsket mig en halv snes dage; men jeg vil elske hende mit hele liv! Er det virkelig muligt? Hun var jo slet intet for mit hjerte endnu for få dage siden!"

Mathildes stolthed nød sin sejr i fulde drag, og hun følte sig umådelig lykkelig over, at hun således for bestandig havde kunnet bryde med og fuldstændigt gøre sig til herre over en så mægtig lidenskab. "Således vil den små hr. Sorel én gang for alle lære, at han ikke har og ikke nogensinde skal få noget herredømme over mig." Hun var så lykkelig, at hun virkelig i dette øjeblik ikke længere følte nogen kærlighed.

Efter et så grusomt og ydmygende optrin var kærlighed blevet en umulighed hos et så lidenskabeligt væsen som Julien. Den første slutning, han drog, var, at Mathildes hovmod var uden ende. Han troede fuldt og fast, at alt for stedse var forbi imellem dem, og dog var han den næste dag ved frokosten kejtet og undselig i hendes nærværelse, en fejl, man ikke hidtil havde kunnet bebrejde ham, der ellers både i småt og stort plejede tydeligt at vide, hvad han burde og ville gøre, og nøjagtigt at udføre det.

Da markisen efter bordet bad ham række sig et lille skrift af oprørsk indhold og dog temmelig sjældent, som hendes sognepræst om morgenen i al hemmelighed havde bragt hende, kom Julien, ved at tage det på et lille bord, til at vælte en grim, gammel porcelænsurne. Markisen rejste sig op med et skrig og gik hen og så på skårene af hendes elskede krukke.

"Den er af gammelt japansk porcelæn, jeg har fået den af min bedstemoders søster, abbedisse de Chelles. Det er en foræring, som hollænderne i sin tid har givet prinsregenten, og som han har efterladt sin datter ..."

Mathilde havde altid fundet denne blå urne skrækkelig grim og glædede sig over, at den var gået itu. Da Julien, der stod tavs og ikke synderlig flov, så hende tæt ved sig, sagde han:

"Denne vase er for bestandig ødelagt; det samme er tilfældet med en følelse, der tidligere beherskede mit hjerte. Jeg beder Dem modtage mine undskyldninger for alle de dårskaber, den har fået mig til at gøre." Og derefter gik han ud af stuen.

"Man skulle virkelig tro, at denne Sorel er stolt og glad over det, han der har gjort," sagde markisen.

Dette ord ramte Mathildes hjerte; hun tænkte, at moderen havde gættet rigtigt, og at det netop var den følelse, der besjælede ham. Da først hørte hun op at glæde sig over det optrin, hun havde lavet den foregående dag, og sagde med tilsyneladende ro til sig selv: "Nå ja, alt er forbi; jeg har et stort eksempel tilbage. Det er en skrækkelig og ydmygende vildfarelse, der har gjort mig klog for hele mit øvrige liv."

Men Julien tænkte: "Bare jeg havde sagt sandt! Hvorfor skal jeg endnu stadig pines af den kærlighed, jeg havde til den tåbelige kvinde?"

For, langt fra at dø hen, som han håbede, gjorde denne kærlighed hurtige fremskridt. Han sagde til sig selv: "Rigtignok er hun tåbelig, men er hun derfor mindre tilbedelsesværdig, så smuk som hun er?" Og mindet om hans svundne lykke bemægtigede sig ham og tilintetgjorde fornuftens værk; for fornuften kæmper forgæves mod den slags minder, hvis trylleri kun forøges ved alle dens forsøg på strenghed.

Et døgn efter at den japanske krukke var slået itu, var Julien sikkert et af de ulykkeligste mennesker på jorden.

51. Den hemmelige note

Markien lod ham kalde. Hr. de La Mole syntes forynget, hans øjne strålede, han sagde til Julien:

"Hør, sig mig engang, De skal jo have sådan en udmærket hukommelse. Kunne De lære fire sider udenad og rejse til London og gentage dem uden at forandre et eneste ord?"

Markien sad og krøllede det nummer af avisen, der var kommet samme dag, mens han forgæves søgte at dølge en meget alvorlig mine, som Julien aldrig før havde set hos ham, ikke engang, når der var tale om sagen med Frilair.

Julien havde allerede så megen levemåde, at han følte, han burde lade, som om han lod sig narre af den lette tone, markien talte i:

"Det nummer der er vist ikke meget morsomt; men hvis hr. markien tillader, skal jeg i morgen tidlig have den ære at fremsige det fra ende til anden."

"Hvad behager? Også bekendtgørelserne?"

"Ganske nøjagtigt, uden at springe et eneste ord over."

"Giver De mig Deres ord på det?" vedblev markien med pludselig alvor.

"Ja, hr. marki! Kun frygten for at svigte det skulle kunne forstyrre min hukommelse."

"Ser De, jeg glemte i går at stille Dem dette spørgsmål. Jeg vil ikke bede Dem sværge, at De aldrig vil gentage, hvad De får at høre; jeg kender Dem for godt til, at jeg skulle fornærme Dem ved at forlange Deres ed. Jeg svarer for Dem. Jeg fører Dem hen til en sammenkomst, hvor der er tolv personer til stede, og hvor

De skal lægge mærke til, hvad hver især siger. Bliv ikke urolig, det skal ikke være en forvirret samtale. Enhver skal tale efter sin tur, om end uden sammenhæng." Den sidste bemærkning gjorde han i den lette tone, der var ham så naturlig, hvorefter han vedblev:

"Mens vi taler, skal De skrive en snes sider. Så vender De her tilbage med mig, og vi omskriver de tyve til fire sider. Disse fire sider skal De så i morgen tidlig fremsige for mig i stedet for nummeret af avisen. De skal straks efter rejse bort med ekstrapost, ligesom en ung mand, der er ude at more sig, og bestræbe Dem for ikke at blive lagt mærke til. De kommer så til en fornem mand. Der må De vise mere behændighed, for der gælder det om at narre hans omgivelser. Mellem hans sekretærer og tjenere er der folk, der er købt af vores fjender og lurer på vores udsendinge for at stoppe dem undervejs. De får et intetsigende anbefalingsbrev med. I det øjeblik, Hans Excellence ser på Dem, trækker De mit ur her op af lommen – jeg låner Dem det til rejsen. Tag det lige så godt straks, så er det gjort, så kan De give mig Deres. Hertugen vil da selv være så nådig efter Deres diktat at skrive de fire sider, De har lært udenad. Når det er sket, men ikke før, læg vel mærke til det, kan De, hvis Hans Excellence spørger Dem ud, fortælle om det møde, De nu skal overvære. – En ting vil forhindre Dem i at kede Dem under vejs, og det er, at der imellem Paris og ministerens residens gives folk, der hellere end gerne ville sende den unge Sorel en kugle. Så er Deres hverv endt, og det vil volde stor forsinkelse; for hvordan skal vi få at vide, at De er død? Deres iver kan ikke gå så vidt, at De underretter os om det." Derefter vedblev markien i en alvorlig tone: "Gå straks hen

og køb Dem et sæt klæder efter den mode, man brugte for et par år siden. De må i aften se lidt forsømt ud i Deres påklædning. På rejsen skal De derimod være klædt, som De plejer. Det overrasker Dem; men kan Deres mistro gætte hvorfor? Jo, ser De, en af de hæderlige personligheder, De skal høre sige sin mening, kunne nok være i stand til at sende oplysninger, der kunne have til følge, at De om aftenen i en kro, hvor De havde forlangt aftensmad, fik en lille indgift af opium."

"Ville det så ikke være bedre at gøre en omvej på en snes mil? Jeg antager, det er til Rom, jeg skal."

Markien satte en fornem og misfornøjet mine op, som Julien ikke havde set så udpræget hos ham siden den gang i Bray-le-Haut, og bemærkede:

"Det skal De få at vide, når jeg anser det for belejligt at sige Dem det. Jeg holder ikke af spørgsmål."

"Det var heller ikke således ment, det sværger jeg Dem til," forsikrede Julien ivrigt. "Jeg tænkte højt, jeg søgte i tankerne den sikreste vej."

"Ja, det lader til, at Deres tanker var langt borte. Men glem ikke, at en udsending, og det oven i købet en, der er så ung som De, må ikke have udseende af at ville tiltvinge sig tillid."

Julien følte sig ydmyget, fordi han havde uret. Hans selvfølelse søgte en undskyldning, men kunne ikke finde nogen.

"Indse dog, at man altid appellerer til sit hjerte, når man har gjort en dumhed," tilføjede markien.

En time efter stod Julien i markiens forværelse med holdning som en underordnet person, klæder af forældet snit, halstørklæde af tvivlsom hvidhed og noget pedantisk i hele sin

optræden. Markien brast ved synet af ham i latter, og da først følte Julien sig helt retfærdiggjort. "Hvis denne unge mand forråder mig," tænkte markien, "hvem skal jeg så stole på? Og man må jo dog, når man handler, stole på en. Min søn og hans glimrende venner af samme kaliber er modige og trofaste, og hvis der skulle kæmpes, ville de dø på tronens trin. De kan alt ... undtagen det, man i øjeblikket har brug for. Jeg ved s'gu ikke en af dem, der kan lære fire lange sider udenad og rejse et halvt hundrede mil uden at tabe sporet. Norbert ville kunne ofre sit liv ligesom hans forfædre; men det kan jo enhver rekrut ..." Markien hensank i drømme og tilføjede med et suk: "Ofre sit liv kunne måske denne Sorel lige så godt som han ... Nå, lad os så stige til vogns," sagde han som for at forjage en ubehagelig forestilling.

"Hr. marki," sagde Julien, "mens min dragt blev lavet i stand, lærte jeg den første side af avisen for i dag."

Markien tog nummeret, og Julien læste siden højt uden at tage fejl af et eneste ord.

"Vel," tænkte markien, der den aften var meget diplomatisk, "imidlertid lægger den unge mand ikke mærke til, hvad for gader vi kører igennem."

De kom op i en stor sal, der så temmelig bedrøvelig ud og til dels var betrukket med grønt fløjl. Midt i den var en gnaven tjener i færd med at stille et stort spisebord til rette, som han senere forvandlede til et arbejdsbord ved hjælp af et umådelig stort, grønt tæppe fuldt af blækklatter, et aflagt stykke fra et eller andet ministerium. Herren i huset var en svær mand, hvis navn ikke blev nævnet; Julien syntes, at han så ud og talte som en mand, der fordøjer. På et vink af markien var Julien blevet

stående ved den nederste bordende, hvor han, for dog at tage sig noget for, gav sig til at skære fjerpenne til. Han kunne gennem øjenkrogene tælle syv personer, som han kun kunne se ryggen af. To af dem talte til marki de La Mole som til en ligemand, de øvrige syntes mere og mindre ærbødige.

Nok en person kom ind uden at være meldt, hvilket bragte Julien på den tanke, at denne forsigtighedsregel blev truffet af hensyn til ham. Alle de andre rejste sig op for at hilse på den sidst ankomne, der bar samme høje orden som tre af dem, der allerede var i salen. Der blev hvisket, så Julien, for at skønne, hvem den nys ankomne var, måtte lade sig nøje med, hvad han kunne læse ud af hans træk og holdning. Han var tæt og undersætsig, rød i kammen, med skinnende øjne, der ikke udtrykte andet end vildsvineagtig lumskhed.

Juliens opmærksomhed blev meget adspredt ved en persons komme, der så helt anderledes ud. Det var en høj, mager mand med en tre-fire veste på, kælent blik og høflige bevægelser. Han mindede Julien om den gamle biskop i Besançon, hørte åbenbart til den gejstlige stand og så ud til at være en 50-55 år. Han havde en meget faderlig mine.

Så kom den unge bisp fra Agde, der så meget forbavset ud ved, da han kastede et blik ud over forsamlingen, at opdage Julien. Denne blev forlegen og ærgerlig over hans overraskede mine og tænkte: "Skal det da altid være til uheld for mig at kende et menneske? Alle de fornemme adelsmænd, som jeg aldrig har set før, skræmmer mig ingenlunde; men denne unge biskops blik isner mig. Jeg må være et meget besynderligt og uheldigt væsen."

En lille, meget mørk mand kom ind på en støjende måde og gav sig til at tale allerede henne ved døren. Han var gul i ansigtet og så noget forrykt ud. Aldrig så snart havde han vist sig, før de andre gav sig til at samtale i grupper, åbenbart for at blive fri for den kedsommelighed at høre på ham. Idet de fjernede sig fra kaminen, kom de nærmere hen til den bordende, hvor Julien stod. Hans holdning blev mere og mere forlegen; for, hvor meget han end bestræbte sig derfor, kunne han ikke undgå at høre, hvad de sagde, og hvor uerfaren han end var, indså han dog, hvor vigtige de anliggender var, de ganske utilsløret talte om, og hvor magtpåliggende det måtte være for de fremragende personligheder, han åbenbart her var sammen med, at disse anliggender blev holdt hemmelige.

Julien havde allerede med største langsomhed skåret en snes penne og mærkede denne udvej til at give sig en holdning spærret for ham. Han søgte forgæves i marki de La Moles øjne at læse en befaling; markien havde glemt ham. "Det er latterligt, hvad jeg her foretager mig," tænkte han, mens han stadig væk skar sine penne. "Men folk med så tarvelige ansigtsudtryk, der enten selv har påtaget sig eller af andre har fået det hverv at tage sig af så vigtige sager, må være temmelig pirrelige. Mit usalige blik har noget spørgende og uærbødigt, der sagtens vil støde dem. Hvis jeg derimod bestemmer mig til at slå øjnene ned, vil det se ud, som om jeg sidder og gemmer på deres bemærkninger."

Hans forlegenhed var stor; for han fik besynderlige ting at høre.

52. Forhandlingerne

Lakajen kom hastigt ind og meldte:

"Hr. hertugen af ***!"

"Ti stille, fæhoved," sagde hertugen ved sin indtrædelse.

Dette ord blev sagt med en sådan færdighed og i en så bydende tone, at Julien uvilkårligt kom til at tænke, at denne fornemme mands hele viden bestod i at kunne skælde en tjener ud. Han løftede øjnene og sænkede dem straks igen, han havde så rigtigt gættet den nys ankomnes betydning, at han frygtede for, at hans blik skulle være taktløst.

Hertugen var en mand på halvtreds år, han var lapset klædt og gik, som om der var metalfjedre i ham. Han havde smalt hoved med stor næse og fremstående ansigt; man kunne vanskeligt tænke sig en mere adelig og intetsigende mine. Hans ankomst bestemte dem til at åbne mødet.

Julien blev pludselig afbrudt i sine iagttagelser over de forskellige ansigtsudtryk af marki de La Moles stemme. "Må jeg forestille Dem kandidat Sorel," sagde han. "Han er begavet med en forbavsende hukommelse. Det er ikke mere end en time siden, jeg talte til ham om det hverv, han kunne blive hædret med, og for at give bevis på sin hukommelse har han lært den første side af avisen for i dag udenad."

"Å, den sølle N.'s udenlandske efterretninger," sagde herren i huset og tog hurtigt avisen, mens han så på Julien med en mine, der under hans bestræbelse for at gøre sig vigtig tog sig løjerlig ud. "Lad os høre, hr. Sorel," sagde han.

Under dyb stilhed begyndte Julien, mens alles øjne var fæstede på ham, at fremsige indholdet; men allerede efter at han havde sagt en halv snes linjer, sagde hertugen: "Det er nok!" Den lille mand med vildsvineblikket satte sig ned. Han var åbenbart ordstyrer; for næppe sad han på sin plads, før han pegede på et spillebord og gav Julien at forstå, at han skulle rykke det hen til ham. Julien satte sig til rette med sine skriveredskaber. Han talte tolv personer om det grønne tæppe.

"Hr. Sorel," sagde hertugen, "vil De gå ind i sideværelset, så skal vi senere lade Dem kalde."

Herren i huset sagde med urolig mine halvhøjt til sin sidemand: "Skodderne er ikke lukket," og var tåbelig nok til at råbe til Julien: "De behøver ikke at kigge ud ad vinduet."

"Nå," tænkte han, "her er jeg da i det mindste blevet rodet ind i en sammensværgelse. Heldigvis er den vel ikke af den slags, der bringer én på skafottet. Men selv om der var fare på færde, skylder jeg markien det og mere. Jeg ville føle mig lykkelig, om jeg kunne råde bod på al den sorg, mine galskaber engang kan bringe over hans hoved."

Alt imens han anstillede disse betragtninger, søgte han at indprente sig stedet, så han ikke skulle glemme det, og mindedes først da, at han ikke havde hørt markien opgive lakajen gadens navn, og at hr. de La Mole havde taget en droske, hvilket han ellers aldrig plejede.

Længe stod Julien ene, overladt til sig selv i en med rødt fløjl med brede guldtresser betrukket stue, på hvis spejlhylde der stod et billede af den korsfæstede frelser, og på hvis kamin de Maistres bog om paven lå i pragtbind med forgyldt snit. Han lukkede den op for ikke at have udseende af at lytte til den

højrøstede tale i sideværelset. Endelig gik døren op, og han blev kaldt ind.

"Mine herrer," sagde ordstyreren, "behag at huske på, at De nu taler til hertugen af ***! Hr. Sorel er en ung teolog, der er vor hellige sag hengiven, og som let ved hjælp af sin mageløse hukommelse vil kunne gentage endog vore ubetydeligste bemærkninger. Jeg giver ordet til hr. ...," sagde han og pegede på den mand med den faderlige mine, der havde en tre-fire veste på.

Julien fandt, at det havde været naturligere at kalde ham manden med vestene. Han tog imidlertid nogle ark papir og skrev meget op.

(Her havde forfatteren kunnet ønske at anbringe en side med lutter prikker. Men forlæggeren siger, at det ville ikke tage sig godt ud, og at det er dødbringende for et så lidet alvorligt skrift ikke at tage sig godt ud. Dertil bemærker forfatteren: "Politik er som en sten om halsen på litteraturen og vil på mindre end et halvt år trække den til bunds. Politik midt i en skildring, der henvender sig til indbildningskraften, er som et pistolskud midt under en musikalsk underholdning. Den lyd forstyrrer nydelsen uden at have nogen kraft i sig og stemmer ikke med et eneste toneredskab. Denne politik vil dødeligt fornærme den ene halvdel af læserne og kede den anden halvdel, der har fundet den ganske anderledes udtømmende og sikkert behandlet i morgenavisen ..."

"Hvis Deres personer ikke taler om politik," svarer forlæggeren, "så er de ikke længere franskmænd fra 1830 og Deres bog ikke det spejl, De giver den ud for at være.")

Juliens redegørelse var på seksogtyve sider, hvoraf her meddeles et farveløst uddrag. Det har nemlig, som sædvanlig, været nødvendigt at udelade de latterligheder, der i deres overdrivelser ville have syntes afskyelige eller usandsynlige. (Se bladenes meddelelser af forhandlinger for retten.)

Manden med vestene og den faderlige mine (det var måske en biskop) smilede ofte, og hans øjne med de smilende øjenlåg fik da et ejendommeligt glinsende præg og så mindre ubestemte ud. Man lod ham tale først til hertugen (hvilken hertug? spurgte Julien sig selv), rimeligvis for at lade ham spille en rolle som kammeradvokat, men han forekom Julien at henfalde til den ubestemthed og mangel på sikre slutninger, som man ofte bebrejder disse embedsmænd, hvilket for øvrigt ordstyreren under forhandlingernes gang gjorde ham opmærksom på. Efter en hel del almindelige talemåder af sædeligt og menneskekærligt indhold ytrede manden med vestene: "Det ædle England har under den udødelige Pitts ledelse givet fyrre tusinde millioner francs ud for at bekæmpe revolutionen. Hvis denne forsamling vil tillade mig på en frimodig måde at hentyde til en bedrøvelig ting, så vil jeg bemærke, at England ikke havde gjort sig det tilstrækkelig klart, at over for en mand som Bonaparte var der, især når man kun havde en samling gode forsætter til sin rådighed, ikke andet at stille op end de rent personlige midler ..."

"Nå, vil De nu igen forherlige snigmord," sagde herren i huset med ængstelig mine.

"Forskån os for Deres følevorne prækner," udbrød ordstyreren vredt, idet hans vildsvineøjne lynede grusomt. "Gå videre,"

sagde han til manden med vestene, og hans kinder og pande blev purpurrøde.

"Det ædle England," vedblev ordføreren, "er for øjeblikket trykket; for enhver engelskmand må, førend han betaler sit brød, udrede renterne af de fyrre tusinde millioner francs, der blev brugt til at bekæmpe jakobinerne, og det har ikke længere nogen Pitt ..."

"Det har hertugen af Wellington," sagde en militær herre med en vigtig mine.

"Jeg beder Dem, mine herrer, om ikke at afbryde taleren," bemærkede ordstyreren. "Hvis vi igen optager vor ordstrid, er det ikke til nogen nytte, at vi har ladet hr. Sorel komme ind."

"Det er en bekendt sag, at den herre har mange forskellige ideer," sagde hertugen med en stødt mine og så på afbryderen, en af Napoleons tidligere generaler.

Julien kunne mærke, at denne replik hentydede til noget personligt og meget fornærmeligt. Alle smilede, og overløberen lod til at være meget vred.

"Der er ikke længere nogen Pitt, mine herrer," vedblev ordføreren med nedslagen mine som en mand, der har opgivet at tale sine tilhørere til rette. "Og selv om der var en ny Pitt i England, så kan man ikke to gange føre et folk bag lyset ved den samme fremgangsmåde."

"Derfor er en sejrrig general, en Bonaparte, for fremtiden umulig i Frankrig," udbrød den militære afbryder.

Denne gang turde hverken ordstyreren eller hertugen blive vred, skønt Julien troede at læse i deres øjne, at de havde stor lyst til det. De slog øjnene ned, og hertugen nøjedes med at sukke, så de alle kunne høre det.

Men nu var ordføreren blevet vred og sagde i en ilter tone og med fuldstændig tilsidesættelse af den smilende høflighed og det mådeholdne sprog, som Julien havde antaget for et udtryk for hans karakter: "Man længes efter at se mig slutte og tager ikke hensyn til den anstrengelse, jeg pålægger mig selv for ikke at såre nogens ører, hvor lange de end er. Vel, mine herrer, jeg skal fatte mig i korthed, og jeg vil da sige med simple ord: England har ikke en eneste skilling til den gode sags tjeneste. Om så selve Pitt vendte tilbage, ville det ikke lykkes ham at narre de mindre engelske ejendomsbesiddere, for de ved, at det korte felttog, der endte ved Waterloo, alene har kostet dem tusinde millioner francs. Og siden man ønsker ren besked," tilføjede han og blev mere og mere ivrig, "så vil jeg sige: hjælp Dem selv; for England har ikke en eneste guinea til Deres rådighed, og når England ikke betaler, så kan Østrig, Rusland og Prøjsen, der kun har mod, men ingen penge, ikke føre mere end ét eller to felttog mod Frankrig. Man kan håbe, at de unge soldater, som jakobinismen har samlet, vil blive slået i det første eller måske i det andet felttog; men i det tredje påstår jeg, selv om jeg i Deres forudindtagne øjne skulle gælde for en tilhænger af revolutionen, at De vil have soldaterne fra 1794, der ikke længere var de samme som de fra 1792."

Her blev taleren afbrudt på engang fra flere sider.

"Hr. Sorel," sagde ordstyreren til Julien, "vil De være så god at gå ind i værelset ved siden af og renskrive begyndelsen af Deres redegørelse."

Julien måtte til sin store sorg forlade forsamlingen, og det just nu, da ordføreren havde begyndt at tale om

sandsynligheder, som han plejede at overveje med sig selv. Han tænkte, at de måske frygtede for, at han skulle gøre nar ad dem.

Da han atter blev kaldt ind, hørte han marki de La Mole sige med en alvor, der morede Julien, som så godt kendte ham: "Ja, mine herrer, man kan navnlig om dette ulykkelige folk spørge med fabeldigteren: Hvad skal det blive til? Det skal blive til en Gud, lyder svaret. Det bliver Deres sag, mine herrer, at gøre dette ædle og dybsindige ord til Deres. Brug Deres egen kraft, så vil det ædle Frankrig atter vise sig i samme skikkelse som den, vore forfædre gav det, og som vi selv med egne øjne har set inden Ludvig den Sekstendes død. England forbander i lige så høj grad som vi den afskyelige jakobinisme, i det mindste gør dets ædle lorder det; og uden engelsk guld kan Østrig og Prøjsen kun levere et par slag. Men vil det være tilstrækkeligt til at hidføre en almindelig besættelse af landet som den, hertug Richelieu så dumt ødelagde i 1817? Jeg tror det ikke."

Her blev taleren atter afbrudt af den tidligere kejserlige general, der ønskede at få Helligåndsordenen og at gøre sig bemærket af dem, der skulle affatte det hemmelige sendebrev. De andre tyssede på ham.

"*Jeg* tror det ikke," fortsatte markien, da støjen havde lagt sig, idet han på ordet *jeg* lagde et eftertryk, der glædede Julien, så han i sit stille sind tænkte: "Det er godt spillet," mens han lod sin pen flyve næsten lige så hurtigt hen over papiret, som markien talte, og tænkte: "Med ét træffende ord slår markien en streg over den overløbers tyve felttog."

"Det er ikke blot udlandet," vedblev markien i en meget afmålt tone, "vi kan have at takke for en ny besættelse. Hele denne ungdom, der skriver brandartikler i "*Globe*" vil levere

Dem en tre-fire tusinde unge kaptajner, blandt hvilke der kan findes en Kléber, en Hoche, en Jourdan, en Pichegru, men uden disse heltes ædle tænkemåde."

"Vi har ikke forstået at værne om deres berømmelse; vi skulle have sørget for, at de blev udødelige," sagde ordstyreren.

"Der må endelig blive to partier i Frankrig," vedblev markien, "og det ikke blot af navn, men af gavn. Vi må vide, hvem det er, der skal knuses. På den ene side står bladskriverne, vælgerne, kort sagt den offentlige mening, ungdommen og dens beundrere. Mens den beruser sig i larmen af sine tomme ord, har vi derimod den sikre fordel at underholdes af statskassen."

Ny afbrydelse.

"De, min herre," sagde markien med en vidunderlig overlegenhed og lethed, "underholdes ikke, om det udtryk støder Dem; men De fortærer uden videre fyrre tusinde francs af statens midler foruden de firs tusinde, De hæver på civillisten. Og siden De tvinger mig til det, vil jeg dristigt opstille Dem som mønster. De burde ligesom Deres ædle forfædre, der fulgte Ludvig den Hellige på korstog, for disse hundrede og tyve tusinde vise os i det mindste et kompagni eller et halvkompagni, eller lad os sige blot halvtreds pålidelige mænd, rede til at kæmpe på liv og død for den gode sag. Men De har kun lakajer, der i tilfælde af et oprør ville gøre Dem selv bange. Tronen, altret, adelen kan gå til grunde i morgen den dag. Mine herrer, så længe De ikke i hvert amt har skabt en styrke på fem hundrede pålidelige mænd, og når jeg siger pålidelige, så mener jeg folk, der ikke blot har hele den franske tapperhed, men tillige den spanske ihærdighed.

Halvdelen af disse tropper skal bestå af vore sønner, vore brodersønner, kort sagt ægte adelsmænd. Enhver af dem skal ved siden af sig have ikke en snakkesalig småborger, der er rede til at tage den trefarvede kokarde på, om der skulle ske en gentagelse af begivenhederne i 1815, men en brav bonde, så ærlig og ligefrem som Cathelineau. Adelsmanden skal have lært ham op og om muligt være hans plejebroder. Lad så enhver af os ofre femtedelen af sine indkomster for at oprette denne lille pålidelige skare på fem hundrede mand for hvert amt. I så fald kan De gøre regning på en besættelse af landet med fremmede tropper; for da vil udlandets soldater allerede i Dijon være sikre på at træffe fem hundrede venligtsindede soldater i hvert amt.

De fremmede konger vil ikke låne Dem øre, før De kan melde dem, at tyve tusinde adelsmænd står rede til at gribe til våben for at åbne dem Frankrigs porte. De vil måske indvende, at det er en pinlig tjeneste; men, mine herrer, det gælder vore hoveder. Imellem pressefriheden og vor tilværelse som adelsmænd er der krig på liv og død. Bliv fabrikanter og bønder, eller grib Deres geværer! Vær forsagte, om De vil, men vær ikke dumme, luk øjnene op!

Formér Deres bataljoner! siger jeg med jakobinernes sang. Da vil der findes en eller anden ædel Gustav Adolf, der rørt over den fare, som truer det monarkiske princip, vil ile et par hundrede mil bort fra sit land og gøre for Dem, hvad Gustav gjorde for de protestantiske fyrster. Vil De vedblive at tale uden at handle? Så vil der om halvtreds år ikke være andet i Europa end præsidenter for republikker og ikke en eneste konge. Og med kongerne vil præsterne og adelsmændene forsvinde. Jeg

ser da ikke længere andet end valgkandidater, der bejler til smudsige flertals gunst.

Det nytter ikke, De siger, at Frankrig ikke i dette øjeblik har en eneste general, der nyder almindelig anseelse, at hæren kun er indrettet med tronens og alterets tarv for øje, og at man har berøvet den alle vore gamle tropper, mens ethvert af de prøjsiske og østrigske regimenter tæller halvtreds underofficerer, der har lugtet krudtet. To hundrede tusinde unge mennesker af borgerklassen brænder af lyst til at komme i krig ..."

"Lad os være fri for ubehagelige sandheder," bemærkede en selvsikker person, der sandsynligvis indtog en høj gejstlig stilling, eftersom markien i stedet for at blive vred sendte ham et elskværdigt smil, hvilket var meget oplysende for Julien. "Lad os være fri for ubehagelige sandheder, og lad os fatte os i korthed, mine herrer! Når en mand skal have et ben sat af, fordi der er gået koldbrand i det, klæder det ham ilde at sige til lægen: Dette syge ben er ganske sundt. Tillad mig at kalde den ædle hertug *** for vor læge ..."

"Der kom endelig det afgørende ord," tænkte Julien. "Nu ved jeg, hvor jeg skal galopere hen i nat."

53. Gejstligheden, skovene, friheden

Den værdige herre vedblev at tale. Man kunne mærke, at han vidste god besked. Han udviklede med en stilfærdig og behersket veltalenhed, som Julien syntes meget godt om, følgende vigtige sandheder:

"1) England har ikke så meget som en guinea til rådighed for os; sparsommelighed og Hume er på moden der. Ikke engang de hellige vil give os penge, og Brougham vil more sig på vor bekostning.

2) Det er umuligt at få de europæiske konger til at gøre mere end to felttog uden engelsk guld; og to felttog vil ikke være nok mod småborgerne.

3) Det er nødvendigt i Frankrig at danne et væbnet parti, for ellers vil det monarkiske princip i Europa ikke engang driste sig til at føre de to felttog.

Det fjerde punkt, jeg tillader mig at fremstille for Dem som indlysende er dette: *Det er umuligt at skabe et væbnet parti i Frankrig uden gejstlighedens medvirkning.* Jeg siger det dristigt, fordi jeg kan bevise det, mine herrer. Man må give gejstligheden alt, for det første, fordi den, optaget dag og nat af sine anliggender og ledet af fremragende mænd, hvis sæde er halvandet hundrede mile borte fra Deres grænser fjernt fra alle politiske storme ..."

"Ja, Rom, Rom!" udbrød herren i huset.

"Ja, netop *Rom!*" udbrød kardinalen stolt. "Trods alle de mere og mindre åndrige vittigheder, der var på moden i Deres ungdom, siger jeg dog dristigt nu i 1830, at gejstligheden ledet

af Rom er den eneste, der kan få småfolk i tale. Halvtreds tusinde præster gentager på den dag, deres ledere har bestemt, de samme ord, og folket, der jo dog, når det kommer til stykket, leverer soldaterne, lader sig mere påvirke af sine præsters røst end af alverdens maddiker. (Denne personlige hentydning vakte nogen misfornøjelse.) Gejstligheden er Dem overlegen," vedblev kardinalen med hævet røst. "Alle de skridt, De har gjort henimod det hovedpunkt at skabe et væbnet parti i Frankrig, er blevet gjort af os." Her anførte han nu nogle kendsgerninger. "Hvem sendte firs tusinde geværer til Vendée? ... osv. Men så længe gejstligheden ikke har sine skove, har den intet. I den første krig skriver finansministeren til sine underordnede embedsmænd, at der kun er penge til præsterne. I grunden er Frankrig vantro og elsker krig. Hvem der end fremkalder den, vil han skaffe sig dobbelt folkeyndest; for at føre krig er at udsulte jesuitterne, for at bruge en gængs vending; at føre krig er at befri disse uhyrer af hovmod, franskmændene, fra trusler om et indfald i riget af udenlandske magter."

Man hørte med velvilje på kardinalen ... "Hr. de Nerval må opgive sin stilling som minister, hans navn virker æggende til ingen nytte."

Ved disse ord rejste de sig alle op og talte i munden på hinanden. "Så nu bliver jeg igen sendt udenfor," tænkte Julien; men selv den forsigtige ordstyrer havde glemt hans nærværelse, og at han i det hele var til.

Alles øjne søgte en mand, som Julien kunne kende igen, de Nerval, førsteministeren, som han havde set på ballet hos hertug de Retz.

Der herskede den største forvirring, som bladene siger i deres redegørelse for tingets forhandlinger. Efter godt og vel et kvarters forløb blev der igen nogen stilhed.

Så rejste de Nerval sig op og sagde i en salvelsesfuld tone:

"Jeg vil ikke påstå, at jeg sætter pris på at være minister. Men det er blevet mig klart, at mit navn fordobler jakobinernes styrke, idet det bestemmer mange mådeholdne vælgere til at tage parti imod os. Derfor skulle jeg gerne trække mig tilbage. Men Herrens veje er kun synlige for få mennesker og," tilføjede han, idet han så stift på kardinalen, "jeg har en sendelse. Himlen har sagt til mig: Du skal lægge dit hoved på skafottet, eller atter rejse kongedømmet i Frankrig og indskrænke de to ting til blot at have så megen indflydelse som parlamentet under Ludvig den Femtende. Og det, mine herrer, *agter jeg at gøre*."

Da han havde sagt det, tav han og satte sig ned, og der blev en dyb stilhed.

"Det er en dygtig skuespiller," tænkte Julien. Han tog som sædvanlig fejl, fordi det nu engang var hans vane at forudsætte, at folk havde mere ånd, end de i virkeligheden havde. Oplivet af de hidsige forhandlinger og især af de oprigtige udtalelser, der var faldet, troede de Nerval i dette øjeblik på sin sendelse. Denne mand besad meget mod, men ingen sund sans.

Klokken slog tolv under den pause, der fulgte efter hans erklæring om, hvad han agtede at gøre. Julien syntes, at der i taffelurets klang lå noget bydende og uheldvarslende, og var bevæget.

Forhandlingerne fortsattes snart med voksende ivrighed og navnlig med en utrolig åbenhjertighed. "De folk vil lade mig

forgive," tænkte Julien i visse øjeblikke. "Hvor kan man sige sligt i en almuesmands nærværelse."

Da klokken slog to, talte de endnu. Herren i huset havde længe siddet og sovet; marki de La Mole var nødt til at ringe for at forlange andre lys. Ministeren var gået sin vej klokken kvart i to, dog ikke uden at have iagttaget Juliens ansigt i et spejl, der stod ved siden af ham. Hans bortgang havde syntes at være en lettelse for dem alle.

Mens der blev sat andre lys frem, hviskede manden med vestene til sin sidemand: "Gud ved, hvad den mand vil sige til kongen. Han kan gøre os latterlige og ødelægge vor fremtid. Det kan dog ikke nægtes, at det viser megen selvtillid, ja næsten frækhed af ham at komme her. Han plejede ganske vist at vise sig her, før han blev minister. Men en sådan stilling forandrer sagen og bringer ens private interesser til at forsvinde; det burde han kunne føle."

Næppe var ministeren gået sin vej, før Bonapartes general havde lukket øjnene og begyndt at tale om sit helbred og sine sår. Han så på sit ur og gik.

"Jeg tør vædde på," sagde manden med vestene, "at generalen løber efter ministeren. Han vil gøre ham en undskyldning for, at han har været med her, og påstå, at det er for at kunne lede os."

Da de søvnige tjenere var færdige med at sætte ny lys i stagerne, sagde ordstyreren: "Lad os nu endelig træffe en afgørelse, mine herrer, og ikke længere prøve på at overbevise hinanden. Vi må tænke på indholdet af den sendeskrivelse, der om otteogfyrre timer skal overrækkes vore venner uden for landet. Der er blevet talt om ministrene. Nu, da hr. de Nerval

har forladt os, kan vi sige rent ud: hvad bryder vi os om ministrene? Vi skal nok få dem til at ville."

Kardinalen billigede med et fint smil denne ytring.

"Det er den letteste sag af verden, synes jeg, at finde et enkelt samlet udtryk for vor stilling," sagde den unge biskop fra Agde med en sammentrængt glød, der vidnede om den mest udprægede fanatisme. Han havde hidtil tiet, men Julien havde lagt mærke til, at hans blik, der i begyndelsen havde været mildt og roligt, under den første times forhandling var begyndt at lue. Nu gik hans sjæl over alle bredder ligesom Vesuvs lava. "Fra 1806 til 1814," sagde han, "har England kun haft uret i én ting, og det er, at det ikke har handlet ligefrem personligt mod Napoleon. Så snart denne mand havde udnævnt hertuger og kammerherrer og genoprettet tronen, var det hverv, Gud havde betroet ham, endt, og han duede ikke til andet end til at ofres. Den hellige skrift lærer os på mere end ét sted, hvorledes man skal gøre det af med voldsmænd." (Her kom der flere latinske kildesteder.) "Men nu om stunder, mine herrer, er det ikke længere en enkelt mand, der skal ofres, det er Paris. Hele Frankrig efteraber Paris. Hvad kan det nytte at væbne de omtalte fem hundrede mand for hvert amt? Det er et voveligt foretagende, som ingen ende vil få. Hvorfor skal Frankrig blandes ind i noget, der personligt kun vedrører Paris? Paris alene med sine blade og selskabskredse er skyld i ulykken; lad derfor dette nutidens Babylon gå til grunde! Der må træffes en afgørelse mellem alteret og Paris; det ligger endog i tronens verdslige interesse, at der i den henseende sker en vending. Hvorfor vovede Paris ikke at kny under Bonaparte? Spørg kanonerne på Saint-Roch om grunden ..."

Først klokken tre om morgenen gik Julien hjem med marki de La Mole, der var flov og træt og for første gang talte til ham i en bedende tone og forlangte, at han skulle give ham sit ord på aldrig at røbe noget om den overdrevne iver – han brugte netop dette udtryk – som tilfældet havde gjort ham til vidne til. "Omtal det ikke til vor udenlandske ven, med mindre han bestemt forlanger at lære vore unge galninge at kende. Hvad bryder de sig om, at staten bliver styrtet over ende? De bliver kardinaler og søger tilflugt i Rom, mens vi på vore herresæder vil blive hugget ned af bønderne."

Den hemmelige sendeskrivelse, som markien affattede efter den seksogtyve sider lange redegørelse, Julien havde skrevet, var først færdig klokken kvart i fem.

"Jeg er dødtræt," sagde hr. de La Mole, "og man kan se det på denne skrivelse, der er utydelig henimod slutningen. Jeg er mere misfornøjet med den end med noget andet, jeg i mit liv har foretaget mig. Hør nu, min ven, gå nu hen og hvil Dem et par timer, og for at ingen skal bortføre Dem, vil jeg lukke Deres dør af efter Dem."

Næste dag kørte markien Julien hen til et afsides liggende herresæde temmelig langt borte fra Paris, hvor han traf nogle besynderlige gæster, som han antog for præster. Der blev overleveret ham et pas med et opdigtet navn, men med opgivelse af rejsens virkelige mål, som han stadig havde ladet, som om han ikke kendte. Han satte sig alene op i en kalechevogn.

Markien nærede ikke nogen frygt med hensyn til hans hukommelse, da Julien flere gange havde gentaget indholdet af

den hemmelige skrivelse for ham, men han var bange for, at han selv skulle blive opsnappet.

"Giv Dem fremfor alt udseende af en ung laps, der blot rejser for at slå tiden ihjel," sagde han venligt til ham, idet han gik ud af stuen. "Der var måske mere end én falsk ven i vor forsamling i går."

Rejsen var hurtig og bedrøvelig. Julien var næppe kommet markien af syne, før han havde glemt den hemmelige sendelse for kun at tænke på Mathildes ringeagt.

I en landsby et par mil på den anden side Metz kom postmesteren og sagde til ham, at der ingen heste var. Klokken var ti om aftenen; Julien blev ærgerlig og forlangte noget aftensmad. Han gik sig en tur uden for porten og kom som rent tilfældigt ind i gården, hvor staldene var, men han så ingen heste der.

"Den mands mine var mig ellers noget besynderlig," tænkte Julien. "Hans simple blik tog mål af mig."

Som man ser, begyndte han ikke længere at tro bogstaveligt alt, hvad man sagde til ham. Han tænkte på at slippe bort efter aftensmåltidet, og for dog at få noget at vide om sagen, gik han ud for at varme sig ved ilden i køkkenet. Hvor stor var ikke hans glæde, da han der traf den berømte sanger, signor Geronimo.

Neapolitaneren havde sat sig til rette i en stor lænestol, som han havde rykket hen til ilden; han klagede sig og brugte alene flere ord end den snes tyske bønder, der forbløffede stod omkring ham.

"De folk ødelægger mig," råbte han til Julien. "Jeg har lovet at synge i morgen i Mainz. Syv regerende fyrster er kommet

rejsende for at høre mig. Men lad os gå ud at trække frisk luft," tilføjede han med en betegnende mine.

Da de var gået en hundrede skridt ned ad vejen, så det var umuligt for de andre at høre dem, sagde han til Julien:

"Ved De, hvad der er i vejen? Den postmester er en gavtyv. Mens jeg gik her før og så mig om, gav jeg en dreng et par skilling og fik det hele at vide. Der står tolv heste i en stald i den anden ende af landsbyen. De vil forsinke en kurer."

"Ja så," sagde Julien med en uskyldig mine.

Men det var ikke nok at have opdaget snyderiet; man måtte jo se at komme videre, hvilket ikke lykkedes Geronimo og hans ven.

"Lad os vente, til det bliver lyst," sagde endelig sangeren. "Man mistror os; det er måske os, man vil til livs. Vi bestiller en god frokost til i morgen, og mens de laver maden, går vi en tur, slipper bort, lejer heste og når hen til næste holdested."

"Ja men Deres tøj?" spurgte Julien, måske i den tanke at Geronimo selv kunne være udsendt for at stoppe ham.

Imidlertid spiste de til aften og gik i seng.

Julien var lige faldet i søvn, da han pludselig vågnede ved at høre to personer tale temmelig højt i sit værelse. Han kunne se postmesteren, der stod med en blændlygte, hvis lys han rettede mod kufferten, som Julien havde ladet bringe op på sit kammer. Ved siden af postmesteren stod en mand ganske roligt og rodede i den åbne kuffert. Julien kunne kun skelne de sorte, snævre ærmer på hans klædning.

"Det er en præstekjole," sagde han til sig selv og greb forsigtigt et par små pistoler, som han havde lagt under sin hovedpude.

"De behøver ikke at være bange for, at han skal vågne, hr. pastor," sagde postmesteren. "Vi har givet dem den vin, De selv har lavet til."

"Jeg ser ikke spor af papirer," svarede præsten. "Der er en mængde linned, duftvand, fedt til håret og andre naragtigheder; det er en ung verdensmand, der lever for at more sig. Udsendingen er snarere den anden, der lader, som han taler med italiensk tonefald."

De gik nu nærmere hen til Julien for at rode i lommerne på hans rejsedragt. Han følte sig stærkt fristet til at skyde dem som indbrudstyve, hvad der ikke ville kunne have haft synderlig farlige følger, men tænkte dog:

"Nej, det ville være dumt, det ville skade min sendelse."

Da præsten havde undersøgt hans frakke, sagde han: "Det er ikke nogen diplomat," og fjernede sig fra den. Og deri gjorde han vel.

"Hvis han rører mig i min seng, da ve ham!" tænkte Julien. "Han kunne godt falde på at stikke mig med en dolk; men det vil jeg ikke tåle."

Præsten drejede hovedet, og Julien, der lå med halvåbne øjne, så til sin forbavselse, at det var pastor Castanède. Han havde nok straks syntes, at han skulle kende den ene af stemmerne. Han fik en umanerlig lyst til at rense jorden for en af dens væmmeligste skurke, men kom heldigvis til at huske på sit ærinde.

Præsten og hans følgesvend gik deres vej. Et kvarters tid efter lod Julien, som om han vågnede. Han kaldte og vækkede hele huset og råbte:

"Jeg er blevet forgivet. Jeg har gruelige smerter." Han søgte et påskud til at komme Geronimo til hjælp, som han fandt halvt bevidstløs af den opium, der havde været i vinen.

Julien selv havde, af frygt for lignende løjer, til aften nydt noget chokolade, som han havde bragt med fra Paris. Det kunne ikke lykkes ham at få Geronimo tilstrækkelig vågen til at bestemme ham til at tage afsted.

"Om man så bød mig hele kongeriget Napoli," sagde sangeren, "ville jeg ikke i dette øjeblik give afkald på den nydelse, det er at sove."

"Ja, men de syv regerende fyrster?"

"Lad dem vente!"

Julien tog ene bort og kom uden andre hændelser til den fornemme mands bolig. Han spildte én hel formiddag med forgæves at søge foretræde. Heldigvis fik hertugen lyst til henimod klokken fire at trække frisk luft. Julien så ham gå ud til fods og betænkte sig ikke på at nærme sig ham som for at tigge. Da han var kommet ham et par skridt nær, trak han marki de La Moles ur op af lommen og viste det på en iøjnefaldende måde. "*Følg mig i afstand,*" sagde hertugen uden at se på ham.

Lidt længere borte gik han rask ind i et lille kaffehus, og i et kammer i dette værtshus af laveste rang havde Julien den ære at fremsige de fire sider for hertugen. Da han var færdig, hed det: "*Sig det igen forfra, men langsommere.*"

Hertugen skrev et og andet op og sagde derpå: "*Begiv Dem til fods hen til nærmeste poststed! Lad Deres tøj og Deres vogn blive her! Rejs til Strassburg, som De kan bedst, og indfind Dem igen her i samme kaffehus den toogtyvende* (det var den sjette) *klokken halv et! Gå ikke herfra før om en halv time, og hold ren mund!*"

Det var de eneste ord, Julien fik at høre; men de var tilstrækkelige til at vække hans dybeste beundring. "Således skal man behandle forretninger," tænkte han. "Men hvad ville denne store statsmand sige, om han hørte de lidenskabelige vrøvlehoveder fra forleden?"

Han brugte to dage til at nå Strassburg, hvor han ikke syntes, han havde noget at bestille. Han gjorde en stor omvej, fordi han tænkte, at om pastor Castanède skulle have genkendt ham, var han ikke den mand, der let ville tabe hans spor, og at det ville være ham en inderlig fryd, om han kunne bringe hans hverv til at mislykkes.

Men heldigvis havde denne leder for jesuitternes politi på hele nordgrænsen ikke kendt ham igen. Og jesuitterne i Strassburg faldt, trods al deres iver, ikke på at holde øje med Julien, der, med sin orden og sin blå frakke, så ud som en ung officer, der var stærkt optaget af sin egen person.

54. Strassburg

Mens Julien så sig nødt til at tilbringe otte dage i Strassburg, søgte han at adsprede sig ved tanken om krigerhæder og opofrelse for fædrelandet. Om han var forelsket, vidste han ikke; men han mærkede i hvert fald, at Mathilde herskede enerådig i hans forpinte sjæl over hans lykke som over håbs indbildningskraft, og han havde al sin viljekraft nødig for ikke at bukke under for sin fortvivlelse. Det var ham umuligt at tænke på noget som helst, der ikke stod i forbindelse med hende. Fordum kunne hans ærgerrighed og de små sejre, hans forfængelighed vandt, adsprede ham fra de følelser, borgmesterfruen havde indgydt ham.

Men denne gang havde Mathilde lagt beslag på hele hans sind; han fandt hende over alt i sin fremtid, og i denne fremtid så Julien på alle punkter heldet glippe. Han, der i Verrières var så hovmodig og indbildsk, var nu henfaldet til en latterlig overdreven beskedenhed.

Tre dage i forvejen kunne han med glæde have dræbt pastor Castanède; men hvis i Strassburg et barn havde yppet kiv med ham, ville han have givet barnet ret. Idet han på ny tænkte på de modstandere og fjender, han havde truffet i sit liv, fandt han stadig, at han, Julien, havde uret. Det kom deraf, at han nu havde denne mægtige indbildningskraft, der tidligere var så optaget af at skildre ham den mageløse lykke, han i fremtiden skulle gøre, til uforsonlig fjende. Hans rejselivs fuldstændige ensomhed forøgede denne mørke indbildningskrafts herredømme. Hvilken skat ville ikke en ven have været for ham,

men han måtte vel spørge sig selv, om noget eneste hjerte bankede for ham, og desuden tilstå, at selv om han havde en ven, ville hans ære nøde ham til at bevare en evig tavshed.

Han red tungsindig omkring i omegnen af Kehl, en flække ved Rhinens bred, som Desaix og Gouvion Saint-Cyr har gjort udødelig, og hvor en tysk bonde viste ham de små bække, veje og øer i Rhinen, som er blevet berømte ved disse store hærføreres mod. Mens han med venstre hånd trak sin hest, holdt han i den højre det prægtige kort udfoldet, der ledsager marskal Saint-Cyrs oplevelser. Da bragte et lystigt udbrud ham til at se op.

Det var fyrst Korasov, denne ven, der nogle måneder tidligere i London havde afsløret ham de første regler for det finere lapseri, og som nu overensstemmende med sin karakter, skønt han først den foregående dag var kommet til Strassburg og aldrig i sit liv havde læst en linje om belejringen i 1796, gav sig til at forklare Julien det hele. Bonden så forbavset på ham, da han kunne så meget fransk, at han forstod, hvilke forfærdelige bommerter fyrsten begik. Julien derimod var optaget af den smukke, unge mands ridefærdighed og tænkte beundrende: "Hvilken lykkelig karakter! Hvor hans benklæder sidder godt, og hvor hans hår er vel klippet! Ak, hvis jeg havde set sådan ud, ville hun måske ikke efter at have elsket mig i tre dage have fattet afsky for mig."

Da fyrsten var færdig med sin skildring af Kehls belejring, sagde han til Julien: "De ser ud som en trappistmunk; De overdriver den alvorsmine, jeg i London rådede Dem til at anlægge. Man skal ikke se bedrøvet ud, det strider mod god tone; man skal se ud, som om man var ked af det hele. Men når

De er tungsindig, så må det være, fordi der mangler Dem noget, fordi noget er mislykkedes for Dem. Det er at vise sig underlegen. Hvis De derimod er blaseret, så er det det, der forgæves har stræbt at behage Dem, der er underlegent. De ser altså, min kære ven, at De ganske har taget fejl."

Julien kastede en drikkeskilling til bonden, der stod og lyttede med åben mund.

"Godt!" sagde fyrsten. "Det klæder Dem; en ædel ringeagt, meget godt!" Og han lod sin hest galopere, mens Julien fulgte ham opfyldt af sløv beundring og tænkte: "Hvis jeg havde været sådan, ville hun ikke have foretrukket Croisenois for mig."

Jo mere hans sunde sans blev stødt af fyrstens latterligheder, des mere foragtede han sig selv, fordi han ikke beundrede dem, og anså han sig selv for ulykkelig, fordi han ikke besad dem. Videre kan man ikke drive det i retning af lede ved sig selv.

Da de kom tilbage til Strassburg, spurgte fyrsten, der kunne skønne, at han virkelig var bedrøvet, ham: "Sig mig, min kære ven, har De tabt alle Deres penge, eller skulle De være forelsket i en eller anden lille skuespillerinde?"

Russerne efteraber de franske sæder; men de er stadig et halvt hundrede år bagefter. For øjeblikket er de nået til Ludvig den Femtendes århundrede.

Julien var nær ved at få tårer i øjnene og fik pludselig det indfald at spørge denne elskværdige mand til råds. Han sagde: "Ja vel, når De ser mig her i Strassburg, er det, fordi jeg er forelsket og endog forladt af min elskede. En fortryllende dame, der bor i en by her i nærheden, har efter tre dages lidenskab ladt mig i stikken, og jeg er nær ved at tage min død over dette

lune." Derefter skildrede han, under et opdigtet navn, Mathildes handlinger og karakter.

"Sig ikke mere," afbrød Korasov ham, "for at give Dem tillid til Deres læge vil jeg slutte Deres fortrolige meddelelse. Den omtalte dames mand er meget rig, eller hun selv hører snarere til egnens fornemste adel. Der må være noget, hun er stolt af."

Julien nikkede, han havde ikke længere mod til at tale.

"Meget vel," sagde fyrsten. "Her er tre bitre lægemidler, som De ufortøvet skal tage. 1) De skal hver dag besøge fru ... hvad er det, hun hedder?"

"Fru de Lund."

"Sikket navn," sagde fyrsten og brast i latter. "Men om forladelse, i Deres øjne er det naturligvis mageløst. Det gælder om at besøge fru de Lund dagligt; og pas især på ikke at synes kold eller stødt i hendes øjne. Husk på vort århundredes hovedgrundsætning: at være det modsatte af, hvad man venter af én. Vis Dem netop som De var otte dage, før De nød den ære at komme i gunst hos hende."

"Å, da var jeg rolig," udbred Julien fortvivlet, "jeg troede, jeg havde medlidenhed med hende."

"Ja, sommerfuglen brænder sine vinger i lyset, den sammenligning er så gammel som verden. Men De skal nu altså 1) se hende daglig, 2) gøre en anden dame af hendes samfundsklasse Deres opvartning, men uden at pådrage Dem skinnet af en lidenskab, forstår De. Jeg vil ikke dølge for Dem, at Deres rolle er svær. De skal spille komedie, men hvis man gætter, at De gør det, er De fortabt."

"Hun er så begavet, mens jeg er det modsatte; jeg er fortabt," sagde Julien i en sørgmodig tone.

"Nej, men De er mere forelsket, end jeg havde troet. Fru de Lund er meget optaget af sig selv som alle kvinder, der af Himlen har fået tildelt enten for meget adelskab eller for mange penge. Hun betragter sig selv i stedet for at se på Dem; altså kender hun Dem ikke. Under det par anfald af elskov, hun har haft til gunst for Dem med opbydelse af al sin indbildningskraft, har hun i Dem set den helt, hun havde drømt sig, og ikke Dem, som De virkelig er. Men, for pokker, min kære Sorel, det er jo lutter begyndelsesgrunde; er De en ren rekrut? ... Hør, lad os gå ind i den butik; der ser De et udmærket sort halstørklæde efter nyeste londonermode. Gør mig den tjeneste at tage det på og smid den ækle klud. De går med om halsen! – Nå," fortsatte han, da de kom ud af butikken, "hvem omgås fru de Lund? Du store Gud, sikket navn! Bliv ikke vred, min kære Sorel, jeg kan ikke gøre for det, men ... hvem skal De så gøre Deres opvartning?"

"En snerpe af første skuffe, datter af en meget rig hosekræmmer; hun har de smukkeste øjne, man kan tænke sig. Hun er den fornemste på egnen, men kan ikke lade være, midt i al sin fornemhed, at rødme forvirret, hvis én tilfældigvis kommer til at nævne ordene: handel og butik. Uheldigvis var hendes fader en af Strassburgs bekendteste købmænd."

"De kan altså være sikker på, at når nogen nævner ordet: *industri*, så tænker den skønne på sig selv og ikke på Dem," bemærkede fyrsten leende. "Denne latterlighed er guddommelig og meget nyttig, den vil forhindre Dem i at begå den mindste dårskab for de smukke øjnes skyld. De er vis på at få held til at udføre Deres plan."

Den dame, Julien tænkte på, var marskalinde de Fervaques, der kom meget hos de La Moles. Det var en smuk, udenlandsk kvinde, der havde giftet sig med marskallen et år før hans død. Hele hendes liv syntes kun at være anlagt på at bringe hendes herkomst i glemmebogen, og hun havde, for at spille en rolle i Paris, stillet sig i spidsen for dydens parti.

Julien beundrede oprigtigt fyrsten og ville have givet meget for at besidde hans latterligheder. De to venners samtale fik ingen ende. Korasov var henrykt; for aldrig havde før nogen franskmand hørt så længe på ham, og han tænkte ved sig selv: "Jeg er da altså endelig kommet så vidt, at jeg kan give mine lærere undervisning og få dem til at låne mig øre." Han gentog for tiende gang til Julien: "Vi er altså enige; ikke skygge af lidenskab, når De taler med den unge skønhed, hosekræmmerdatteren, i fru de Lunds nærværelse. Derimod glødende lidenskab, når De skriver. At læse et vel skrevet kærlighedsbrev er en snerpes største glæde; det er en hvile for hende. Hun spiller ikke komedie så længe og tør lytte til sit hjertes stemme; altså to breve om dagen!"

"Nej, aldrig i evighed," sagde Julien modløs. "Hellere ville jeg lade mig støde til peber end forfatte blot tre sætninger. Jeg er et lig, min kære fyrste, håb ikke noget mere af mig. Lad mig dø ved vejkanten!"

"Men hvem taler om at forfatte sætninger? Jeg har i mit rejseskrin seks bind håndskrevne kærlighedsbreve, der passer til alle mulige kvindekarakterer, også nogle til dydsmønstrene. Gjorde ikke Kalisky i Richmond, De ved halvanden mil fra London, kur til den smukkeste kvækerinde i hele England?"

Julien var mindre ulykkelig, da han klokken to om natten skiltes fra sin ven. Fyrsten sendte næste morgen bud efter en afskriver, og Julien havde to dage efter treoghalvtreds med numre forsynede kærlighedsbreve stilet til den højeste og bedrøveligste dyd. "Der er ikke fireoghalvtreds," sagde fyrsten, "fordi Kalisky lod hende vise sig vintervejen. Men hvad gør det Dem, om De bliver ilde behandlet af hosekræmmerdatteren, da De jo kun vil virke på fru de Lunds hjerte?"

De red sig en tur hver dag; fyrsten var umådelig indtaget i Julien. Da han ikke vidste, hvorledes han bedst skulle lægge sit pludselige venskab for dagen, tilbød han ham til sidst et søskendebarns hånd, en rig arving i Moskva, idet han tilføjede, at hans indflydelse og Juliens orden, når han først var blevet gift, på to år ville kunne gøre ham til oberst.

"Men jeg har ikke fået min orden af Napoleon, tværtimod."

"Hvad gør det til sagen? Det er jo ham, der har indstiftet den. Den er jo dog sikkert den første i Europa."

Julien var lige på nippet til at tage imod fyrstens tilbud; men hans pligt kaldte ham hen til den fornemme mand. Han lovede Korasov at skrive ham til. Han fik svaret på det hemmelige sendebrev, han havde bragt, og ilede tilbage til Paris. Næppe havde han været to dage i træk alene, før det at forlade Frankrig og Mathilde syntes ham en værre straf end døden. "Jeg vil ikke gifte mig de millioner til, Korasov tilbyder mig," tænkte han; "Men jeg vil følge hans råd. Den kunst at bedåre er jo dog, når det kommer til stykket, hans livsopgave og det eneste, han har tænkt på i de sidste femten år, eftersom han nu er tredive. Man kan ikke beskylde ham for mangel på hoved; han er listig og forsigtig. I en sådan karakter er begejstring og poesi en

umulighed. Han er en prokurator; men det er en grund mere til, at han ikke tager fejl. Det bliver derfor nødvendigt, at jeg søger at indynde mig hos fru de Fervaques. Hun vil måske nok kede mig noget; men jeg vil se på hendes smukke øjne; de ligner så meget dens øjne, der har elsket mig mest her i verden. Hun er udlænding; det er en ny karakter at iagttage. Jeg er en gal mand; jeg er nær ved at drukne; jeg bør følge en vens råd og ikke mit eget hoved."

55. Marskalinde de Fervaques

Næppe var Julien efter sin hjemkomst til Paris trådt ud af markiens arbejdsværelse, hvor de breve, han bragte med hjem, syntes at vække megen uro, før han skyndte sig hen til grev Altamira. Denne elskværdige udlænding havde foruden det fortrin at være dødsdømt den heldige egenskab at være en meget alvorlig og religiøs natur, hvilket i forbindelse med hans høje byrd gjorde ham velset hos fru de Fervaques.

Julien gjorde ham på en værdig måde den tilståelse, at han var meget forelsket i hende.

Altamira svarede ham: "Hun repræsenterer den reneste og mest fuldendte dyd, men hun er tillige noget jesuitisk og svulstig. Der er dage, da jeg forstår ethvert ord, hun siger, men ikke kan begribe den hele sætnings mening. Hun bringer mig ofte på den tro, at jeg ikke kan så godt fransk, som man siger. De vil have nytte af hendes bekendtskab; man vil tale om Dem, og Deres optræden i selskabslivet vil få mere betydning. Men lad os gå hen til Bustos," tilføjede greven, der var en mand med ordenssans; "han har gjort kur til marskalinden."

Don Diego Bustos lod sig sagen vidtløftigt forklare uden at ytre noget, ligesom en sagfører på sit kontor. Han havde et plumpt munkefjæs med mørkt overskæg og optrådte med en mageløs værdighed; for øvrigt var han en god karbonaro.

"Jeg forstår Dem," sagde han endelig. "Spørgsmålet er, om marskalinden før har haft elskere eller ikke, og om De altså har nogen udsigt til at have held med Dem. Deri ligger altså, at jeg for min part har haft uheld. Nu, da jeg ikke længere nærer

nogen interesse for hende, kan jeg sige Dem, at hun efter min mening ofte er lunefuld og, som jeg straks skal fortælle Dem, ikke så lidt hævngerrig. Jeg finder ikke i hendes natur noget af den galdesyge, der er ejendommelig for højt begavede mennesker og kaster ligesom en fernis af lidenskab over alle deres handlinger. Det er tværtimod den hollandske magelighed og sindsro, hun kan takke for sin sjældne skønhed og sin friske farve."

Julien var nær ved at tabe tålmodigheden over denne spaniers dorske, urokkelige sindsro, og der undslap ham af og til uvilkårligt nogle enstavelsesord.

"Vil De høre på mig?" spurgte don Diego Bustos med værdighed.

"Tilgiv mig min franske ilterhed; jeg er lutter øre," sagde Julien.

"Marskalinden er altså tilbøjelig til at nære had; hun forfølger ubarmhjertigt folk, som hun aldrig har set, sagførere og sølle literater, der har digtet viser, som for eksempel Collé. De kender vel: 'Min søde Elise, o lad min vise, din skønhed prise' ...?"

Og Julien måtte døje hele verset; det morede nemlig spanieren at synge franske sange. Aldrig havde den lille vise haft en mere utaknemmelig tilhører.

Da don Diego var færdig med den, vedblev han: "Marskalinden har ladet forfatteren til sangen: 'Den lille strik, gud Amor, fik' ... afsætte fra sit embede."

Julien gyste ved tanken om, at han kunne falde på at synge den, men han lod sig nøje med at gennemgå indholdet af den. Den var ganske vist ugudelig og upassende.

"Da marskalinden blev vred på denne vise," sagde don Diego, "gjorde jeg hende opmærksom på, at en dame af hendes rang ikke bør læse alle de dumheder, der udkommer i trykken. Hvor store fremskridt end alvor og gudsfrygt gør i Frankrig, vil der altid findes en knejpelitteratur. Da hun havde fået den sølle djævel af en forfatter, der stod på ventepenge, afsat fra en lille stilling, som indbragte ham 1800 francs om året, sagde jeg til hende: 'Tag Dem i agt, De har angrebet den rimsmed med Deres våben, han kunne gerne svare Dem med sine rim og lave en vise om dyden. Så vil ganske vist de forgyldte sale holde med Dem; men de lattermilde folk vil gentage hans vittigheder'. Ved De, hvad hun så svarede mig? 'Til Herrens ære skulle hele Paris få mig at se som martyr; det ville være et nyt skue i Frankrig. Folket ville lære at agte folk af rang. Det ville være den skønneste dag i mit liv.' Aldrig har hendes øjne været så smukke, som da hun sagde det."

"Og de er virkelig storartede," udbrød Julien.

"Jeg kan mærke, at De er forelsket ... Altså," vedblev Diego Bustos med værdighed, "hun har ikke den galdesyge, der bringer en til at hævne sig, men når hun dog holder af at skade andre, kommer det af, at hun er ulykkelig. Jeg formoder, det er hendes sind, der lider. Skulle hun monstro ikke være en snerpe, der er træt af at spille den rolle?"

Spanieren betragtede et stift minut Julien i tavshed.

"Det er altså egentlig spørgsmålet," fortsatte han alvorligt, "og det er det, der kan give Dem noget håb. Jeg har tænkt meget over det i de to år, jeg var hendes ydmyge tjener. Hele Deres fremtid, min forelskede herre, afhænger af løsningen af den

opgave: Er hun en snerpe, der er træt af sin rolle, og er hun ond, fordi hun er ulykkelig?"

"Eller også," sagde Altamira, der hele tiden havde tiet stille, "skulle det, som jeg snese gange har sagt dig, være slet og ret fransk forfængelighed? Det er mindet om hendes fader, den bekendte hosekræmmer, der er denne af naturen mørke og tørre karakters ulykke. Der ville for hende kun være den ene lykke at bo i Toledo og blive pint af en skriftefader, der daglig viste hende Helvedes porte åbne."

Da Julien skulle til at gå, sagde don Diego, stadig i en værdig tone, til ham: "Altamira har ladet mig vide, at De er på vort parti. De vil engang hjælpe os til at erobre friheden tilbage, derfor vil jeg hjælpe Dem i denne lille morskab. Det vil være heldigt, om De lærer marskalindens stil at kende; her har De fire breve fra hendes hånd."

"Jeg skal lade dem skrive af," sagde Julien.

"Og ingen må nogensinde erfare et ord af Dem om det, vi her har talt om."

"På min ære!" udbrød Julien.

"Så sandt hjælpe Gud Dem," svarede spanieren og fulgte de to herrer i tavshed helt ud på trappen.

Dette optrin morede Julien, og han måtte smile ved tanken om, at den gudfrygtige Altamira hjalp ham i en overtrædelse af det sjette bud.

Under hele samtalen med don Diego Bustos havde han holdt øje med det nærmeste tårnur.

Det lakkede ad den tid, da han skulle møde ved middagsbordet og gense Mathilde. Han gik derfor hjem på sit værelse og klædte sig på med største omhu.

"Det var min første dumhed," tænkte han, da han gik ned ad trappen; "jeg må følge fyrstens forskrifter bogstaveligt."

Og han gik op igen og tog en ganske tarvelig rejsedragt på.

"Nu gælder det at passe på sit blik," sagde han til sig selv. Klokken var kun halv seks, og de skulle spise klokken seks. Han fik derfor det indfald at gå ned i dagligstuen, som han fandt tom. Ved synet af den blå sofa blev han rørt til tårer, og hans kinder begyndte at gløde. "Jeg må se at få bugt med den tåbelige følsomhed," sagde han vred til sig selv. "Den kunne røbe mig." Han tog en avis for at give sig holdning og gik et par gange fra dagligstuen til haven.

Skælvende og skjult bag en stor eg dristede han sig til at hæve øjnene mod komtesse de La Moles vindue. Det var tæt tillukket. Han var på nippet til at falde og blev længe stående lænet mod træet; derefter gik han med vaklende skridt hen for igen at se gartnerens stige. Den lænke, han havde brudt itu ved en tidligere, desværre så forskellig, lejlighed, var ikke blevet gjort i stand. I et anfald af vanvid førte han den til sine læber.

Efter at han længe havde flakket fra stuen til haven, følte han sig skrækkelig træt, men han indså, at det var et held for ham, idet han tænkte, at hans øjne så ville se matte ud og ikke røbe ham. Lidt efter lidt kom gæsterne ind i dagligstuen; men hver gang døren gik op, følte Julien sig forvirret.

De gik til bords. Endelig viste komtessen sig, efter som sædvanlig at have ladet vente på sig. Hun blev meget rød, da hun så Julien; hun havde ikke fået at vide, at han var kommet tilbage. Overensstemmende med fyrst Korasovs råd gav Julien sig til at se på sine hænder. De skælvede. Da han selv blev yderst

forvirret over at opdage dette, var det et held for ham, at han kun syntes træt.

Markien holdt en lovtale over ham, og markisen tiltalte ham lidt efter for at sige ham en artighed i anledning af hans trætte udseende. Julien sagde hele tiden til sig selv: "Jeg må ikke se for meget på Mathilde, men mine blikke må heller ikke undgå hende. Jeg må se ud ganske som otte dage før min ulykke." Han havde grund til at være tilfreds med sig selv og blev i dagligstuen, hvor han for første gang viste sig opmærksom mod husfruen og bestræbte sig for at give herrerne i selskabet lejlighed til at tale og for at holde samtalen gående.

Hans høflighed blev belønnet. Henad klokken otte blev marskalinde de Fervaques meldt. Julien fjernede sig og kom snart efter tilbage omhyggeligt påklædt. Markise de La Mole var ham meget taknemmelig for dette bevis på agtelse og viste ham sin tilfredshed ved at tale til fru de Fervaques om hans rejse. Julien tog plads i marskalindens nærhed, men satte sig således, at Mathilde ikke kunne se hans øjne, og efter at han således efter alle kunstens regler havde valgt sin plads, gjorde han fru de Fervaques til genstand for den mest gabende beundring. Det var med en ordstrøm af dette indhold, at det første af de treoghalvtreds breve begyndte, som fyrst Korasov havde foræret ham.

Marskalinden antydede, at hun agtede at tage i Operaen. Julien skyndte sig derhen og traf junker de Beauvoisis, der førte ham ind i en kammerjunkerloge lige ved siden af den, fru de Fervaques sad i. Han så hele tiden på hende og sagde, da han kom hjem, til sig selv: "Jeg må holde dagbog over belejringen; ellers ville jeg glemme de angreb, jeg gør." Han tvang sig til at

skrive et par sider om dette kedelige emne, og det lykkedes ham således, mærkværdigt nok, næsten rent at lade være at tænke på Mathilde.

Hvad hende angår, havde hun næsten glemt ham under hans rejse. Hun tænkte: "Han er dog, når det kommer til stykket, et hverdagsmenneske. Men hans navn vil stadigt minde mig om det største fejltrin, jeg i mit liv har begået. Jeg må oprigtigt vende tilbage til de almindelige anskuelser om dyd og ære; for en kvinde har alt at tabe ved at glemme dem." Hun viste sig nu endelig tilbøjelig til at gå ind på den forlovelse med marki de Croisenois, der så længe havde været på tapetet. Han var i den syvende himmel og ville være blevet meget forbavset, om man havde sagt ham, at der til grund for denne Mathildes beslutning kun lå hengivelse i sin skæbne.

Da hun igen så Julien, forandredes hele hendes synsmåde, og hun sagde til sig selv: "Han er jo virkelig min mand; når jeg ærligt igen vil bekende mig til dyd og gode sæder, så er det jo klart, at jeg bør gifte mig med ham." Hun havde belavet sig på påtrængenhed og en ulykkelig mine fra Juliens side og forberedt sine svar under denne forudsætning, fordi hun antog, at han upåtvivlelig, når de stod fra bordet, ville prøve på at få hende i tale. Men langt fra sligt blev han hårdnakket i dagligstuen og vendte ikke engang sine blikke mod haven, skønt Gud skal vide, det kostede ham overvindelse. Da hun nu mente, at det var bedst straks at få forklaringen, gik hun ene ud i haven. Men hvem der ikke viste sig, det var Julien. Hun gik hen og spadserede tæt ved havestuedøren og så ham ivrigt optaget af at beskrive fru de Fervaques de gamle slotsruiner, der kranser Rhinens bredder og giver dem et så ejendommeligt

udseende. Han begyndte at klare sig ganske godt med hensyn til den slags maleriske og følevorne udgydelser, som i visse kredse kaldes åndrighed.

Fyrst Korasov ville have været stolt, om han havde befundet sig i Paris. Den aften gik nøjagtigt, som han havde forudsagt, og han ville ligeledes have billiget Juliens adfærd de følgende dage.

Blandt regeringens medlemmer foregik der nogle hemmelige rænker i anledning af spørgsmålet om udnævnelse af nogle ny riddere af Helligåndsordenen, hvis blå bånd marskalinden gjorde krav på til fordel for en slægtning, mens marki de La Mole begærede det til sin svigerfader. De forenede deres bestræbelser, og hun kom af den grund næsten hver aften i hans hus. Det var af hendes mund, Julien erfarede, at markien skulle udnævnes til minister. Han tilbød hofpartiet en meget snedig plan til uden nogen opsigt at sætte forfatningen ud af kraft for tre år.

Hvis markien blev minister, kunne Julien gøre sig håb om at blive biskop. Men alle disse store spørgsmål var i hans øjne dækket af et slør, og han så dem blot så at sige i en fjern tåge. Hans ulykke gjorde ham forrykt, så at han kun så alle livsinteresser i forhold til den fod, hvorpå han stod med komtesse de La Mole, og regnede ud, at han efter en fem-seks års forløb ville kunne opnå på ny at gøre sig elsket af hende.

Som man ser, var dette kloge hoved blevet ganske forvirret, og af alle de egenskaber, der forhen havde udmærket ham, havde han nu kun lidt karakterfasthed tilbage. Idet han ganske bogstaveligt fulgte den ham af fyrst Korasov foreskrevne fremgangsmåde, stillede han sig hver aften bag den lænestol,

hvori fru de Fervaques sad, men det var ham umuligt at finde på et eneste ord at sige; for den anstrengelse, han tvang sig til for at synes helbredet i Mathildes øjne, lagde beslag på al hans åndskraft, og han stod ved siden af marskalinden som et næsten afsjælet væsen. Selv hans øjne havde, som det er tilfældet under store legemlige lidelser, mistet al deres glød.

Da markise de La Moles mening aldrig var andet end en efterklang af den mands anskuelser, der kunne gøre hende til hertuginde, havde hun i de sidste dage hævet Juliens dygtighed til skyerne.

56. Den moralske kærlighed

"Der er noget forrykt i hele den families synsmåder," tænkte marskalinden. "De er forgabede i deres unge teolog, og så kan han dog ikke andet end høre efter, rigtignok med et par smukke øjne."

På den anden side fandt Julien i hele hendes adfærd et næsten fuldkomment mønster på den adelige sjælsro, der udtrykker en fuldendt høflighed og bærer præg af den fuldstændigste upåvirkethed af sindsbevægelser. Det uforudsete i retning af indskydelser, mangel på herredømme over sig selv ville have forarget fru de Fervaques næsten lige så meget som at undlade at optræde majestætisk over for ringere stillede. Det ringeste tegn på følsomhed ville i hendes øjne have været som en slags åndelig rus, som man må skamme sig over, og som i høj grad strider imod, hvad en dame af høj rang skylder sig selv. Hendes største lykke var at tale om kongens sidste jagt, hendes yndlingsbog var *Hertugen af Saint-Simons Oplevelser*, især den del, der handler om stamtavler.

Julien kendte den plads, der i forhold til lysenes opstilling bedst klædte hendes særegne skønhed. Han plejede altid i forvejen at anbringe sig der, men sørgede for at stille sin stol således, at han ikke kunne se Mathilde. Forbavset over den hårdnakkethed, hvormed han skjulte sig for hende, forlod hun en dag den blå sofa og satte sig med sit håndarbejde hen ved et lille bord i nærheden af den lænestol, marskalinden sad i. Julien kunne se hende temmelig tæt ved under fruens hat. Disse øjne, der rådede over hans skæbne, forskrækkede ham i begyndelsen,

men bragte ham derpå ud af hans sædvanlige sløvhed, så at han talte meget godt.

Han henvendte ordet til marskalinden, men hans eneste formål var at påvirke Mathildes sjæl, og han blev så livlig, at fru de Fervaques til sidst ikke forstod, hvad han sagde.

Det var nu allerede en dyd. Hvis han havde fået det indfald at fuldstændiggøre den ved nogle sætninger hentet fra den tyske åbenbaringslære af et dybt religiøst og jesuitisk indhold, ville hun straks have givet ham rang blandt de fremragende mænd, der er kaldet til at genføde århundredet.

Frøken Mathilde tænkte: "Siden han er taktløs nok til at tale så længe og så varmt med fru de Fervaques, vil jeg ikke længere høre på ham."

Og hele den øvrige del af aftenen holdt hun ord, skønt det kostede hende nogen overvindelse. Da hun ved midnat tog sin moders lysestage for at følge hende op på sit værelse, blev markisen stående på trappen for at holde en hel lovtale over Julien. Det blev Mathilde endnu mere ærgerlig over og kunne ikke falde i søvn. Dog beroligede den tanke hende noget, at en mand, hun foragtede, endda i marskalindens øjne kunne besidde fremragende egenskaber.

Hvad Julien angår, følte han sig mindre ulykkelig; han havde jo handlet. Tilfældigvis faldt hans blik på den ruslæders mappe, hvori fyrst Korasov havde gemt de treoghalvtreds kærlighedsbreve, han havde skænket ham, og Julien læste på foden af det første brev følgende bemærkning: Man sender nummer ét otte dage efter det første møde. "Jeg er bagefter," udbrød han, "for jeg har jo længe været sammen med fru de Fervaques." Og han gav sig straks til at skrive det første af

brevene af, en slags præken fuld af talemåder om dyd og skrækkelig kedelig. Han var så heldig at falde i søvn ved anden side.

Nogle timer efter, da solen skinnede ind i hans værelse, sad han endnu bøjet over sit skrivebord. Det plejede at være et af de mest pinefulde øjeblikke i hans liv, det, når han om morgenen vågnede og mindedes sin ulykke. Men den dag gjorde han næsten leende afskriften færdig og tænkte: "Er det muligt, at der har kunnet gives en ung mand, der kunne skrive således?" Han talte flere sætninger på ni linjer. På foden af brevet stod der med blyant bemærket: "Man bringer selv disse breve; til hest, sort halstørklæde, blå frakke. Man leverer brevet til portneren med en angergiven mine; dybt tungsind i blikket. Hvis man ser en kammerpige, tørrer man stjålent sine øjne og tiltaler hende."

Alt dette blev troligt udført.

"Det er dristigt gjort af mig," tænkte Julien, da han forlod marskalindens bolig, "men det bliver Korasovs sag. Driste sig til at skrive til et så berømt dydsmønster! Jeg vil blive behandlet af hende med den dybeste ringeagt, og så vil jeg ikke længere have nogen morskab. Det er i grunden den eneste komedie, der kan gøre indtryk på mig. Ja, det vil more mig at gøre det afskyelige væsen, som er mit jeg, topmålt latterlig. Hvis jeg fulgte min egen tilskyndelse, ville jeg for at adsprede mig begå en eller anden forbrydelse."

I den sidste måned havde Juliens skønneste øjeblik været det, når han satte sin hest ind i stalden. Korasov havde forbudt ham under noget som helst påskud at se på den elskede, der havde slået hånden af ham. Men hestens trit, som Mathilde kendte så godt, og den måde, Julien slog med sin ridepisk på stalddøren

på for at kalde på en karl, plejede undertiden at lokke hende hen bag vinduets gardin, hvis musselinstøj var så tyndt, at hun kunne se igennem det. Når han på en bestemt måde kiggede hen under sin hatteskygge, kunne han opdage Mathildes skikkelse uden at se hendes øjne. "Følgelig," tænkte han, "kan hun ikke se mine, og det er ikke at se på hende."

Om aftenen var fru de Fervaques imod ham, som om hun slet ikke havde modtaget den filosofiske, sværmersk-religiøse afhandling, han om morgenen med en så tungsindig mine havde leveret til portneren. Den foregående dag havde Julien ved et tilfælde opdaget, på hvilken måde han kunne være veltalende; han sørgede derfor for, at han kunne se Mathildes øjne. På den anden side forlod hun, et øjeblik efter marskalindens komme, den blå sofa, hvilket var ensbetydende med at rømme fra sit sædvanlige selskab. Hr. de Croisenois lod til at være bestyrtet over dette ny lune, og hans åbenbare bedrøvelse mildnede Juliens grusomme ulykke.

Det uforudsete i hans liv, som det var for øjeblikket, gjorde, at han talte som en engel; og da forfængeligheden sniger sig ind endog i de hjerter, der er templer for den højeste dyd, tænkte marskalinden, da hun steg til vogns for at køre hjem: "Fru de La Mole har ret, der er noget fint ved den unge teolog. Min nærværelse må have skræmt ham de første dage. Vist er det imidlertid, at alt, hvad man træffer i det hus, er meget overfladisk; den dyd, man ser der, skyldes alene alderens indflydelse. Den unge mand må have set forskellen. Han skriver godt for sig, men jeg er bange for, at når han i sit brev beder mig om at stå ham bi med mine råd, så er det i grunden kun en følelse, der ikke kender sig selv. Og dog er jo mange

omvendelser begyndt på den måde. Hvad der navnlig gør, at jeg stoler på hans, det er den forskel, der er mellem hans stil og de andre unge menneskers, hvis breve jeg har haft lejlighed til at se. Man kan ikke undgå at mærke, at denne unge teologs sprog både har salvelse, dyb alvor og en inderlig overbevisning. Han må besidde en Massillons sagtmodige dydighed."

57. De bedste gejstlige embeder

Således var forestillingen om bispeværdighed for første gang blandet sammen med tanken om Julien i en kvindes sind, der tidligere eller senere skulle uddele de højeste stillinger i den franske kirke. Denne fordel ville ikke have gjort synderligt indtryk på Julien; for hans tanker hævede sig i dette øjeblik ikke til noget, der ikke stod i forbindelse med hans nuværende ulykke, som alting forøgede i den grad, at endog synet af hans værelse var blevet ham utåleligt. Når han om aftenen kom derind med sit lys, syntes hvert stykke bohave, hver lille prydelse ham at få stemme og bittert minde ham om en eller anden enkelthed, der stod i forbindelse med hans ulykke.

"I dag har jeg et hårdt arbejde," tænkte han, da han kom ind i en mere livlig stemning, end han længe havde følt. "Jeg vil håbe, at det andet brev er lige så kedeligt som det første."

Det var det, i endnu højere grad. Det, han afskrev, syntes ham så urimeligt, at han kom til at nedskrive det linje for linje uden at tænke på meningen.

"Det er endnu mere svulstigt," sagde han til sig selv, "end dokumenterne vedrørende Münster-traktaten, som min lærer i statskunst lod mig afskrive i London."

Først da kom han til at huske på marskalindens breve, som han havde glemt at levere den værdige spanier don Diego Bustos tilbage. Han ledte dem op og fandt dem virkelig også lige så opstyltede som den unge russiske adelsmands. De var holdt i en ganske ubestemt tone og kunne betyde alt eller intet. "Stilens æolsharpe!" tænkte Julien. "Midt iblandt de mest

ophøjede tanker om intethed, død, uendelighed og så videre ser jeg ikke andet virkeligt end en afskyelig frygt for at blive til latter."

Denne enetale, som det har været nødvendigt at forkorte, blev gentaget fjorten dage i træk. At falde i søvn under afskrivningen af en slags udtydning af Johannes' Åbenbaring, den næste dag gå hen og aflevere et brev med en tungsindig mine, sætte sin hest ind igen i stalden i håb om at se Mathildes kjole, dernæst arbejde med markien og om aftenen vise sig i operaen, når fru de Fervaques ikke kom hos de La Moles, det var de ensformige begivenheder, der udfyldte Juliens liv. Det var mere indholdsrigt, når marskalinden besøgte markisen; da kunne han nemlig skimte Mathildes øjne under marskalindens hatteskygge og var veltalende. Hans malende og følevorne sætninger begyndte at få et på engang mere overraskende og mere flot sving.

Han følte godt, at det, han sagde, var urimeligt i Mathildes øjne; men han ville forbavse hende ved at tale fint. "Jo falskere, det, jeg siger, er," tænkte han, "des bedre må hun jo synes om mig," og så overdrev han med en afskyelig frækhed visse naturskildringer. Han havde hurtigt opdaget, at man, for ikke at synes hverdagsagtig i marskalindens øjne, især måtte vogte sig for naturlige og rimelige tanker. Derfor fortsatte han eller forkortede sine udviklinger, efter som han i de to fornemme damers øjne, som han talte til, kunne læse opmærksomhed eller ligegyldighed for det, han sagde.

I det hele taget var hans liv mindre rædselsfuldt end dengang, da hans dage hengik i uvirksomhed.

"Men," tænkte han en aften, "nu sidder jeg her og afskriver nummer femten af disse gyselige afhandlinger, efter at jeg har afleveret de fjorten første til marskalindens portner. Jeg vil få den ære at fylde alle hylderne på hendes skrivebord. Og dog behandler hun mig, som om jeg slet ikke skrev. Hvor skal dog alt det ende? Skulle min standhaftighed kede hende lige så meget som mig selv? Denne russer, Korasovs ven, der har været forelsket i den skønne kvækerinde i Richmond, må have været et skrækkelig kedeligt menneske."

Ligesom alle middelmådigt begavede væsner, som et tilfælde giver lejlighed til at være vidne til en stor feltherres krigsøvelser, forstod Julien intet af det angreb, den unge russer havde udført mod den unge englænderindes hjerte. De første fyrre breve var kun bestemt til at udvirke tilgivelse for den dristighed at skrive. Det gjaldt om at bringe den elskværdige dame, der måske kedede sig forfærdeligt, til at få den vane at modtage breve, der måske var lidt mindre flove end hendes daglige liv.

En morgen blev der bragt Julien et brev. Han kunne kende marskalindens våben og brød seglet med en iver, der ville have syntes ham umulig nogle dage tidligere. Det var imidlertid blot en indbydelse til middag.

Han skyndte sig hen til fyrst Korasov for at indhente besked. Uheldigvis havde den unge russer foresat sig at være letsindig i et tilfælde, hvor det gjaldt om at være naturlig og forståelig, og Julien kunne ikke gætte sig til, hvilken holdning han skulle give sig ved fruens middag.

Hendes stue var smykket med største pragt og forgyldt ligesom Diana-salen i Tuilerierne med oliemalerier i panelerne. Der var nogle lyse pletter i billederne, og Julien fik senere at

vide, at emnerne havde forekommet fruen upassende, og at hun derfor havde ladet foretage rettelser. "Sædelige århundrede!" tænkte han.

Han så i selskabet tre af de personer, der havde overværet affattelsen af det hemmelige sendebrev. Den ene af dem, Hans Højærværdighed ***, marskalindens morbroder, havde uddelingen af de gejstlige legater under sig, og det hed sig, at han ikke kunne nægte sin søsterdatter noget. "Hvilket mægtigt skridt har jeg ikke der gjort," tænkte Julien med et tungsindigt smil, "men hvor er det mig ligegyldigt at sidde og spise til middag sammen med den bekendte biskop!"

Middagen var middelmådig og samtalen trættende. "Det er som indholdsfortegnelsen til en dårlig bog," tænkte Julien. "Alle store emner for menneskelig tankevirksomhed bliver nok så stolt indledt; men har man blot et par minutter hørt på, hvad der bliver sagt, så må man spørge sig selv, hvad der er størst: den talendes svulstighed eller hans skrækkelige uvidenhed."

Læseren har sagtens glemt den lille literat, Tanbeau, søstersøn af videnskabsmanden og tilkommende professor, der ved sine lave bagvaskelser syntes at have fået det hverv at forgifte selskaberne hos marki de La Mole.

Denne lille mand bragte først uvilkårligt Julien på den tanke, at det godt kunne være, at fru de Fervaques, skønt hun ikke svarede på hans breve, så med venlige øjne på den følelse, der dikterede dem. Tanbeaus sorte sjæl led ved tanken om den lykke, Julien gjorde, men da på den anden side en begavet mand lige så lidt som en tosse kan være to steder på én gang, tænkte den vordende professor, at marskalinden, hvis Sorel blev

hendes elsker, ville skaffe ham en fordelagtig gejstlig stilling, og han således blive befriet for ham i marki de La Moles hus.

Også pastor Pirard holdt lange prækener for Julien om den lykke, han gjorde hos fru de Fervaques. Der var nemlig skinsyge mellem de to sekter, den, som den strenge jansenist tilhørte, og den, der kom til orde i den dydige marskalindes jesuitiske og monarkiske selskaber for åndsvækkelse.

58. Manon Lescaut

De russiske forskrifter indprentede bydende aldrig at sige den dame imod, man skrev til; man burde ikke under noget som helst påskud falde ud af sin rolle som begejstret beundrer. Brevene gik altid ud fra denne forudsætning.

En aften i operaen, da Julien sad i marskalindens loge, hævede han balletten *Manon Lescaut* til skyerne, uden at have anden grund dertil end den, at han fandt den ubetydelig.

Fru de Fervaques bemærkede da, at balletten stod langt under abbé Prévosts roman.

Julien blev forbavset over, at en så dydig dame kunne rose en roman, så meget mere som hun havde sat sig til opgave et par gange om ugen at ytre den dybeste ringeagt for de skribenter, der ved slige flove værker søger at fordærve ungdommen, som desværre kun er alt for tilbøjelig til at lade sig lede vild af sine sanser.

"I denne usædelige og farlige art litteratur," vedblev marskalinden, "indtager *Manon Lescaut*, efter hvad man siger, en høj rang, og et brødefuldt hjertes svaghed og velfortjente sjælekval skal dér være skildret med dyb sandhed. Dog forhindrer det ikke Deres Bonaparte i på Sankt Helena at udtale, at den roman er skrevet for lakajer."

Denne bemærkning satte fart i Julien. "Man har villet ødelægge min stilling i marskalindens øjne ved at fortælle hende om min begejstring for Napoleon, og denne kendsgerning har ansporet hende til at give efter for fristelsen til at lade mig det mærke." Denne opdagelse morede ham hele

aftenen og gjorde ham underholdende. Men da han i forsalen tog afsked med hende, sagde hun til ham: "Husk på, at når man holder af mig, kan man ikke holde af Bonaparte. Man kan i det højeste antage ham for en af Forsynet påtvungen nødvendighed. For øvrigt havde denne mand ikke en tilstrækkelig bøjelig ånd til at føle kunstens mesterværker."

"*Når man holder af mig,*" gentog Julien for sig selv. "Det betyder enten ingenting eller alt. Det er den slags sprogets hemmeligheder, som vi sølle provinsfolk ikke er inde i." Og han tænkte meget på fru de Rênal, mens han skrev et umådelig langt brev af til marskalinden.

"Hvor kan det være," spurgte hun ham næste dag i en ligegyldig tone, som han fandt påtaget, "at De taler til mig om London og Richmond i et brev, som De lader til at have skrevet i går, da De kom hjem fra operaen?"

Julien blev meget forlegen. Han havde skrevet det af linje for linje uden at tænke på indholdet og havde sandsynligvis glemt at sætte Paris og Saint-Cloud i stedet for ordene: London og Richmond, der stod i originalen. Han begyndte på et par sætninger uden at være i stand til at fuldføre dem, og han følte sig på nippet til at give efter for sin lyst til at briste i latter. Endelig lykkedes det ham, mens han ledte efter ordene, at finde på følgende: "Det er muligt, at min tanke, stærkt optaget af de dybeste menneskelige spørgsmål, har kunnet gøre sig skyldig i en adspredthed, mens jeg skrev til Dem."

Og han tænkte ved sig selv, at da det lod til, at han gjorde indtryk, kunne han spare sig for den kedsommelighed at blive der længere, hvorfor han skyndte sig ud af marskalindens hus. Da han hjemme så originalen igennem til det brev, han havde

skrevet af den foregående aften, og kom til det uheldige sted, hvor den unge russer talte om London og Richmond, blev han meget forbavset over brevets næsten kærlige tone.

Det var modsætningen mellem hans ytringers tilsyneladende overfladiskhed og hans breves mageløse dybsindighed, der næsten mindede om åbenbaringen, som havde gjort ham bemærket. Især syntes marskalinden godt om de lange sætninger og tænkte, at det var noget andet end den springende stil, som Voltaire, dette umoralske menneske, havde bragt på moden. Skønt Julien gjorde, hvad han kunne, for at bandlyse al sund sans fra sin samtale, undgik det dog ikke marskalindens opmærksomhed, at hans ytringer smagte lidt af ugudelighed og mangel på ærbødighed for kongedømmet. Da hun var omgivet af umådelig sædelige personer, men rigtignok til gengæld folk, der ikke havde en eneste tanke den hele aften, gjorde alt, hvad der lignede noget nyt, et stærkt indtryk på hende, mens hun samtidigt mente at skylde sig selv at blive stødt over det. Hun kaldte denne fejl: at bevare præg af århundredets letsindighed.

Men slige kredse fortjener ikke at besøges, med mindre man skal ansøge om noget. Rimeligvis deler læseren den kedsommelighed, Julien følte ved dette lidet fængslende liv. Det er vor rejses hedestrækninger.

I al den mellemtid, der betegnedes ved dette forhold til fru de Fervaques, måtte komtesse de La Mole gøre vold på sig selv for at lade være at tænke på Julien. Hendes sjæl hjemsøgtes af heftige kampe, og hun bildte sig undertiden ind, at hun så ned på denne bedrøvelige unge mand, hvis samtale dog uvilkårligt fængslede hende. Hvad der navnlig forbavsede hende, var hans fuldendte falskhed; han sagde ikke et ord til marskalinden, der

ikke var en løgn eller i det mindste en afskyelig fortielse af hans tænkemåde, som Mathilde kendte så godt med hensyn til alle mulige spørgsmål. Denne forstillelse forbavsede hende, og hun tænkte, at han var en ganske anderledes dyb natur end disse opstyltede tosser eller almindelige gavtyve, der ligesom Tanbeau bestandig talte i samme tone.

Dog havde Julien skrækkelige dage. Når han dagligt viste sig i marskalindens dagligstue, var det kun for at opfylde en pinefuld pligt, og hans anstrengelser for at spille en rolle berøvede hans sjæl fuldstændig al kraft. Og når han sent om aftenen gik over gården til marskalindens store hus, kunne han kun i kraft af sin karakterstyrke og fornuft forhindre sig selv i at fortvivle.

Han sagde da til sig selv: "Jeg overvandt fortvivlelsen, mens jeg var på præsteskolen, til trods for de bedrøvelige udsigter, jeg da havde. Dengang ligesom nu spillede jeg plat og krone om min fremtid og så mig nødsaget til at tilbringe hele mit liv i fortrolig omgang med de mest foragtelige og væmmelige mennesker under solen. Men næste forår, ikke fuldt et år efter, var jeg måske det lykkeligste unge menneske på min alder."

Ofte formåede dog disse fornuftige betragtninger ikke at få bugt med den skrækkelige virkelighed. Han så dagligt Mathilde til frokost og middag og vidste af de mange breve, hendes fader lod ham skrive, at hun stod på nippet til at ægte marki de la Croisenois, der allerede var så elskværdig at indfinde sig to gange om dagen i de La Moles hus. Den forladte elskers skinsyge blik holdt øje med ethvert af hans skridt, og når Julien havde troet, at komtessen så mildt til sin tilkommende, kunne han ikke, hver gang han kom op på sit værelse, lade være at

kaste forelskede blikke til sine pistoler og tænke, at han ville have gjort klogt i at pille navnet af sit linned og gå hen i en ensom skov en halv snes mil borte fra Paris og ende sit forbandede liv. Hans død ville da, ukendt som han var, forblive skjult i en fjorten dage, og efter den tids forløb ville han være glemt af alle.

Det var nu meget fornuftigt tænkt, men når han den næste dag blot fik et glimt at se af Mathildes arm mellem kjoleærmet og handsken, behøvedes der ikke mere til i hans sjæl at vække gruelige minder, der dog knyttede ham til livet, og han sagde til sig selv: "Velan, jeg vil følge den russiske politik lige til enden! Men hvad vil det blive til? Vist er det, at når jeg har skrevet de treoghalvtreds breve af til marskalinden, får hun ikke flere fra mig. Og hvad Mathilde angår, vil disse seks ugers pinefulde komedie næsten ingen forandring gøre i hendes vrede mod mig eller skaffe mig et øjebliks forsoning. Du store Gud! Kunne det tænkes, ville jeg dø af lykke!" Og han formåede ikke at tænke denne tanke til ende.

Når det da endelig efter et langvarigt drømmeri lykkedes ham igen at finde tråden i sin afbrudte tankerække, sagde han til sig selv: "Altså ville jeg opnå en lykkelig dag, og derefter ville atter hendes strenghed imod mig begynde, der desværre kommer af min mangel på evne til at være hende til behag, og så ville jeg ikke længere have nogen udvej, men være for stedse ødelagt og fortabt ... Hvad sikkerhed kan hun med sin karakter give mig? Ak, jeg vil mangle finhed i min optræden, min måde at tale på vil være kluntet og ensformig. Du store Gud! Hvorfor er jeg dog, som jeg er?"

59. Fortrædelighed

Efter at fru de Fervaques til en begyndelse havde læst Juliens lange breve uden fornøjelse, fik hun efterhånden mere interesse for dem. Men én ting voldte hende nogen kedsommelighed: det var, at Julien ikke var præst. I så fald ville man nemlig uden vanskelighed have kunnet give ham adgang til sin fortrolighed. Men med hans ridderkors og næsten borgerlige dragt vidste man ikke, hvad man skulle svare på pinlige spørgsmål, og man kunne jo udsætte sig for, at en eller anden ondskabsfuld veninde faldt på at tro og måske endog udsprede, at han var en lille underordnet fætter på fædrene side, en ung handelsmand, der havde fået sin orden for tjeneste ved borgervæbningen.

Lige til det øjeblik, fru de Fervaques gjorde Juliens bekendtskab, havde hendes største fornøjelse været at sætte ordet: *Marskalinde* på sit visitkort, og derfor kæmpede hendes sygelige forfængelighed, der let blev stødt, fordi hun havde sin borgerlige herkomst i frisk minde, mod hendes begyndende deltagelse for den unge mand.

"Det ville jo være en let sag for mig," tænkte hun, "at gøre ham til storvikar for et stift i nærheden af Paris. Men hr. Sorel, slet og ret, og oven i købet privatsekretær hos marki de La Mole! Det er til at fortvivle over."

For første gang blev denne dame, der var bange for alt, betaget af noget, der ikke stod i forbindelse med hendes fordring på rang og fremragende stilling i samfundet. Hendes gamle portner lagde mærke til, at han, når han bragte et brev fra denne smukke, unge mand, der så så tungsindig ud, kunne

være sikker på at se den adspredte og trevne mine forsvinde, som marskalinden ellers altid plejede at give sig, når en af hendes folk indfandt sig.

Siden hun var begyndt at tænke på Julien, var det blevet hende utåleligt at påtage sig den rolle, hun af hensyn til publikum og uden at hun selv havde nogen nydelse af det, plejede at spille, og når hun blot havde tilbragt en times tid om aftenen sammen med den besynderlige, unge mand, var hendes kammerpiger hele den næste dag fri for at blive overfuset. Et par velskrevne breve, som uden navns underskrift blev sendt til marskalinden, gjorde ikke noget skår i den anseelse, Julien begyndte at nyde hos hende. Forgæves bagtalte Tanbeau ham et par gange behændigt over for de Luz, de Croisenois og de Caylus. Disse herrer morede sig ganske vist med at bringe sladderen videre uden at gøre sig selv rede for, hvor meget sandt der kunne være i beskyldningerne, men marskalinden, der ellers nok lod sig påvirke af den slags dagligdags midler, betroede Mathilde sin tvivl og blev altid hos hende beroliget.

Efter at fru de Fervaques en dag tre gange havde spurgt, om der var breve til hende, bestemte hun sig på engang til at svare Julien. Det var altid en måde at få bugt med sin kedsomhed på. Men allerede ved det andet bogstav standsede hun overfor det upassende i med egen hånd at skulle skrive en så hverdagsagtig udskrift som: *Hr. Sorel hos hr. marki de La Mole*.

Hun sagde derfor en aften i en meget tør tone til Julien, at han skulle bringe hende nogle brevomslag med udskrift på til ham.

"Nu er jeg nok blevet ophøjet til elsket kammertjener," tænkte Julien og bukkede, idet han lagde sit ansigt i de samme folder som markiens gamle kammertjener Arsène.

Samme aften bragte han brevomslagene og modtog næste morgen tidlig et tredje brev, hvoraf han læste en fem-seks linjer i begyndelsen og et par henimod slutningen. Brevet var på fire sider med en fin, tæt skrift.

Lidt efter lidt fik marskalinden den elskværdige vane at skrive næsten hver dag. Julien svarede med en nøjagtig afskrift af de russiske breve, og så fordelagtig er den svulstige stil at anvende, at fru de Fervaques ikke blev forbavset over manglen på sammenhæng mellem hendes breve og svarene på dem.

Hendes stolthed ville have fået et slemt knæk, hvis den små Tanbeau, der frivilligt havde sat sig til opgave at udspejde Juliens skridt, havde kunnet fortælle hende, at alle hendes breve uåbnede vandrede ned i hans skrivebordsskuffe.

En formiddag, mens han sad i bogsalen, bragte portneren ham et brev fra marskalinden og mødte på vejen Mathilde, der så brevet og kendte Juliens hånd på udskriften. Hun gik op i bogsalen, just som portneren forlod den, og så brevet endnu ligge på kanten af bordet, uden at Julien, der havde travlt med at skrive, endnu havde fået det lagt ned i skuffen.

"Det tåler jeg ikke," sagde hun og bemægtigede sig brevet. "De glemmer mig rent, mig, Deres hustru. Deres adfærd er afskyelig."

Ved disse ord blev hun selv forbavset over sin skrækkeligt upassende måde at optræde på, og hendes stolthed tog vejret fra hende. Hun brast i tårer og kunne ikke få et ord mere frem.

Julien var så overrasket, at han ikke straks kunne skønne, hvor heldigt dette optrin var for ham. Han hjalp Mathilde med at sætte sig ned, og hun sank næsten om i armene på ham.

I første øjeblik blev han umådelig henrykt over at mærke dette; men straks efter kom han til at tænke på Korasov og sagde til sig selv, at han ved et eneste ord ville kunne fordærve alt.

Hans arme blev stive, så pinefuld var den anstrengelse, han af politik pålagde sig selv, og han tænkte: "Jeg tør ikke engang tage mig den frihed at trykke dette dejlige, smidige legeme op til mit hjerte; for enten vil hun med sin skrækkelige karakter foragte mig eller overfuse mig."

Men skønt han forbandede Mathildes natur, elskede han hende kun så meget højere, og det forekom ham, at han i sine arme holdt en dronning.

Hans uforstyrrelige kulde forøgede den ulykkelige stolthed, der søndersled hendes sjæl, og hun var langt fra at besidde den nødvendige koldblodighed til i hans blik at søge at gætte, hvad han i dette øjeblik følte for hende. Hun kunne ikke bekvemme sig til at se på ham, fordi hun skælvede ved tanken om i hans øjne at læse udtrykket for ringeagt.

Siddende på sofaen i bogsalen ubevægelig og med bortvendt hoved var hun et bytte for den heftigste smerte, som stolthed og kærlighed kan lade en menneskesjæl føle. Hvilket hæsligt skridt havde hun ikke der gjort! Hun sagde til sig selv: "Det var mig elendige stakkel forbeholdt at se de mest upassende tilnærmelser afviste og," tilføjede hendes stolthed i vanvittig smerte, "af hvem? Af en af min faders tjenere. Men," sagde hun højt, "det vil jeg ikke tåle." Og idet hun rasende rejste sig op,

åbnede hun skuffen til Juliens skrivebord, der stod et par skridt borte.

Hun blev stående som isnet af rædsel, da hun så en halv snes breve, der ganske lignede det, portneren havde bragt, uåbnede og alle med påskriften affattet med Juliens mere eller mindre fordrejede hånd. "Altså," udbrød hun ude af sig selv, "står De ikke blot på en fortrolig fod med hende; men De foragter hende oven i købet. De, som ingenting er, ser ned på marskalinde de Fervaques! ... Å, tilgiv mig, min ven," vedblev hun, idet hun kastede sig på knæ for Julien, "foragt mig kun, om du vil, men elsk mig! Jeg kan ikke leve, hvis du berøver mig din kærlighed." Og hun faldt besvimet om.

"Der ligger den hovmodige kvinde for min fod," tænkte Julien.

60. I operaen

Midt under disse stærke sindsbevægelser var Julien mere forbavset end lykkelig. Mathildes fornærmelser havde vist ham, hvor klog russerens politik var. "*Kun tale og handle lidt,*" sagde han til sig selv, "er min eneste frelse."

Han løftede Mathilde op og lagde hende igen uden at sige et eneste ord hen på sofaen, hvor hun lidt efter lidt begyndte at græde.

For at give sig holdning tog hun i sine hænder marskalindens breve og brød langsomt seglet på dem. Der fo'r en sitren gennem hende, da hun genkendte denne dames håndskrift. Hun vendte bladene uden at læse dem; de fleste breve var på seks sider.

"Svar mig dog i det mindste," sagde hun endelig i en bedende tone uden at turde se på Julien. "De ved, jeg er stolt; det er det ulykkelige ved min stilling og ved min karakter, det indrømmer jeg, fru de Fervaques har altså berøvet mig Deres hjerte ... Har hun bragt Dem alle de ofre, som min usalige kærlighed til Dem har ført mig til?"

Juliens eneste svar var en dyb tavshed. Han tænkte: "Med hvad ret forlanger hun, at jeg skal gøre mig skyldig i en taktløshed, der er en hæderlig mand uværdig?"

Mathilde prøvede på at læse brevene, men det var hende umuligt, da hendes øjne var fyldte med tårer.

I en måned havde denne stolte sjæl følt sig ulykkelig uden at ville tilstå det for sig selv. Tilfældet alene havde hidført dette udbrud, idet hendes skinsyge og forelskelse et øjeblik havde

overvundet hendes stolthed. Hun sad på sofaen tæt ved Julien, så at han kunne se hendes hår og hendes skønne, hvide hals. Han glemte et øjeblik alt, hvad han skyldte sig selv, slog armen om hendes liv og trykkede hende næsten til sit bryst.

Hun drejede hovedet langsomt om imod ham, og han blev forbavset over den umådelige smerte, der lå i hendes øjne; han kunne ikke kende deres udtryk igen.

Han følte sine kræfter forlade sig, så pinefuldt var det ham at pålægge sig selv at vise mod over for hende.

Han tænkte ved sig selv: "Disse øjne vil snart kun udtrykke den koldeste ringeagt, hvis jeg lader mig henrive af den lykke at elske hende". Imidlertid gentog hun med mat stemme og ord, som hun næppe kunne fuldføre, hvor ondt det gjorde hende, at hendes stolthed havde kunnet tilråde hende det, hun havde gjort.

"Jeg er også stolt," sagde Julien næppe hørligt, og hans træk viste, hvor kraftesløs han følte sig.

Mathilde vendte sig hastigt om imod ham. At høre hans stemme var en lykke, hun næsten havde opgivet håbet om. I dette øjeblik mindedes hun kun sin overlegenhed for at forbande den, og hun ville gerne have kunnet finde på noget usædvanligt og utroligt for at bevise ham, i hvilken grad hun tilbad ham og afskyede sig selv.

"Det er sandsynligvis i kraft af denne stolthed, at De et øjeblik har udmærket mig, og det er sikkert i kraft af min mandige fasthed, at De i dette øjeblik agter mig. Jeg kan være forelsket i marskalinden ..."

Mathilde fo'r sammen; hendes øjne fik et besynderligt udtryk. Hun skulle nu høre sin dom forkyndt. Hendes

bevægelse undgik ikke Juliens opmærksomhed, og han følte sit mod synke.

Han tænkte i sit stille sind, imens han lyttede til sine egne ord som til en uvedkommende lyd: "Gid jeg kunne dække dine blege kinder med kys, uden at du mærkede det."

Han fortsatte med stadig mere sagte stemme: "Jeg kan være forelsket i marskalinden; men jeg har ganske vist ikke noget afgørende bevis på, at hun føler noget for mig."

Mathilde så på ham, og han udholdt hendes blik; i alt fald håbede han, at hans ansigtsudtryk ikke havde forrådt ham. Han følte sig betaget af elskov indtil sit hjertes hemmeligste vrå; aldrig havde han tilbedt hende i den grad, han var næsten lige så forrykt som hun selv. Hvis hun havde haft koldblodighed og mod nok til at bruge kunstgreb, ville han være faldet ned for hendes fod og have afsvoret alt tomt komediespil. Han fik styrke nok til at kunne vedblive at tale; men han tænkte ved sig selv: "Ak, Korasov, hvorfor er De her ikke, nu, da jeg trænger så meget til vejledning." Og imidlertid sagde hans stemme: "I mangel af enhver anden følelse ville taknemmelighed alene knytte mig til marskalinden. Hun har vist mig overbærenhed og trøstet mig, da jeg følte mig foragtet ... Jeg må vel have lov til ikke just at nære ubegrænset tillid til visse tilsyneladelser, der vel er overordentlig smigrende, men måske også kun af liden varighed."

"Du store Gud!" udbrød Mathilde.

"Nå ja, hvad sikkerhed giver De mig?" vedblev Julien i en livlig og fast tone, der for et øjeblik syntes at opgive de forsigtige diplomatiske former. "Hvem svarer mig for, at den stilling, De i

dette øjeblik synes tilbøjelig til at indrømme mig, vil vare over to dage?"

"Det gør min store kærlighed og min ulykke, hvis De ikke længere elsker mig," svarede hun og tog hans hænder, idet hun vendte sig om imod ham.

Ved den heftige bevægelse, hun i det samme havde gjort, havde hendes krave forskudt sig. Han så hendes dejlige skuldre, og hendes hår, der var lidt i uorden, vakte en yndig erindring hos ham.

Han var lige på nippet til at give efter, men tænkte: "Hvis jeg blot siger et eneste uforsigtigt ord, kommer jeg atter til at begynde den lange række dage forfra, som jeg har tilbragt i fortvivlelse. Fru de Rênal fandt altid grunde til at følge sit hjertes tilskyndelse, men denne unge verdensdame lader kun sit hjerte få lov til at blive rørt, når hun med gode grunde har bevist sig selv, at hun tør blive bevæget."

Han indså denne sandhed i et øjeblik og fik i samme øjeblik sit mod tilbage.

Han tog sine hænder tilbage, som Mathilde trykkede i sine, og fjernede sig noget fra hende med en tydeligt udpræget ærbødighed. Videre kan en mands mod ikke gå. Han fik derpå travlt med at samle alle marskalindens breve, der lå spredte på sofaen, og bemærkede med en forstilt høflighed, der i dette øjeblik var grusom:

"Vil komtesse de La Mole tillade mig at overveje alt dette?"

Derpå gik han hurtigt ud af bogsalen, og hun hørte ham efterhånden lukke alle dørene efter sig.

"Det uhyre viser ikke spor af forvirring," tænkte hun. "Men hvorfor kalder jeg ham et uhyre? Han er jo klog og god; jeg

derimod har større uret, end man kan tænke sig."

Denne opfattelse varede ved. Mathilde var den dag næsten lykkelig, fordi hun var så helt optaget af sin kærlighed, at man skulle have troet, denne sjæl aldrig havde været hjemsøgt af stolthed, og hvilken stolthed!

Det gøs i hende af rædsel, da en tjener om aftenen nede i stuen meldte fru de Fervaques, og mandens røst syntes hende uheldvarslende. Hun kunne ikke tåle synet af marskalinden og standsede pludseligt. Julien, der kun var lidet stolt over sin pinefulde sejr, havde været bange for sine egne blikke og havde ikke spist til middag hjemme i huset.

Hans kærlighed og hans lykke voksede rask, efterhånden som han kom længere bort fra kampen, og han var allerede kommet så vidt, at han gjorde sig selv bebrejdelser. "Hvor har jeg dog kunnet modstå hende?" spurgte han sig selv. "Hvis hun nu holdt op at elske mig! Et øjeblik kan forvandle denne stolte sjæl, og jeg må indrømme, at jeg har behandlet hende på en afskyelig måde."

Om aftenen følte han godt, at han for enhver pris måtte vise sig i Operaen i marskalindens loge, da hun selv havde indbudt ham; for Mathilde ville ikke kunne undgå at få at vide, om han enten havde været der eller vist den uhøflighed at blive borte. Til trods for det indlysende heri, havde han ikke kraft til den første del af aftenen at blande sig i selskabet. Ved at tale ville han miste sin halve lykke.

Men klokken slog ti; han måtte vise sig.

Heldigvis fandt han marskalindens loge fuld af damer og blev forvist til en plads tæt ved døren, hvor han var helt skjult af deres hatte. Denne stilling sparede ham for at gøre sig latterlig,

og de guddommelige toner, der udtrykker Carolines fortvivlelse i "Det hemmelige Ægteskab", fik ham til at briste i gråd. Fru de Fervaques så hans tårer, der dannede en så slående modsætning til hans sædvanlige ansigtsudtryks mandige fasthed, at den fornemme dame blev rørt over det, skønt hendes sjæl længst var mættet med al den ætsende stolthed, man træffer hos dem, der fra ringe stand har svinget sig op. Den smule kvindelig følelse, hun endnu havde tilbage, tilskyndede hende til at tale til ham for i dette øjeblik at kunne nyde hans stemme.

"Har De set marki de La Moles damer?" spurgte hun. "De sidder oppe i tredje etage." Straks bøjede Julien sig frem for at kigge ud i salen, idet han var uhøflig nok til at læne sig ud over logens rand. Han fik øje på Mathilde; hendes øjne skinnede af tårer. "Det var mærkeligt," tænkte han, "det er jo ikke deres abonnementsaften."

Mathilde havde fået sin moder til at tage i Operaen trods det upassende i at gå på en så tarvelig plads. Hun havde villet se, om Julien tilbragte aftenen sammen med fru de Fervaques.

61. Gøre hende bange

Julien skyndte sig op i fru de La Moles loge, hvor hans øjne straks mødte Mathildes tårefyldte blikke. Hun græd uforbeholdent, fordi der kun var underordnede personer til stede: den veninde, der havde afstået dem logen, og nogle af hendes bekendte. Mathilde lagde sin hånd på Juliens; hun havde rent glemt at være bange for sin moder og sagde halvkvalt af gråd kun det ene ord: *Sikkerhed*.

"Jeg må i ethvert fald ikke tale til hende," tænkte Julien, der selv var bevæget og så godt, det lod sig gøre, skjulte sine øjne med hånden under det påskud, at han blev blændet af lysekronens skær. "Hvis jeg taler, kan hun ikke længere tvivle om, at jeg er stærkt bevæget; lyden af min stemme vil røbe mig, alt kan igen være tabt."

Hans kamp var endnu mere pinefuld end om morgenen, hans sjæl havde fået tid til at blive rørt. Han frygtede for at se Mathilde hylle sig i sin forfængeligheds kåbe, og skønt han var beruset af elskov og forfængelighed, gjorde han vold på sig selv for ikke at tale.

Dette er efter forfatterens mening et af de skønneste træk i hans karakter. En, der er i stand til at vise så stort herredømme over sig selv, vil kunne drive det vidt, *si fata sinent* (om ellers hans skæbne tillader det).

Komtesse de La Mole ville endelig have, at Julien skulle køre med hjem i deres vogn. Heldigvis regnede det stærkt. Men markisen lod ham sætte sig lige over for hende, talte hele tiden til ham og forhindrede ham i at sige et eneste ord til hendes

datter; man skulle næsten have troet, at hun drog omsorg for Juliens lykke. Da han således ikke behøvede at frygte for at fordærve hele spillet ved sin overvættes rørelse, hengav han sig uforbeholdent til den.

Tør jeg tilstå, at Julien, da han kom ind på sit værelse, kastede sig på knæ og dækkede de breve, han havde fået af Korasov, med kys, idet han i sit vanvid udbrød: "Du store mand, hvor må jeg ikke være dig taknemmelig!"

Lidt efter lidt blev han roligere og sammenlignede sig selv med en hærfører, der nylig har vundet et stort slag. Han sagde: "Fordelen er sikker og umådelig stor, men hvad vil der ske i morgen? Et eneste øjeblik kan fordærve alt."

Han åbnede med en lidenskabelig bevægelse "*Mindeskriftet*", som Napoleon har dikteret på Sankt Helena, og tvang sig i to stive timer til at læse i det. Det var blot med øjnene, han læste, men lige meget, han tvang sig selv til det, og under denne besynderlige læsning arbejdede hans hoved og hjerte uden hans vidende, og han tænkte på, hvor forskelligt Mathildes hjerte var fra fru de Rênals, uden at han dog kunne komme videre.

"*Gøre hende bange,*" udbrød han pludselig og kastede bogen langt fra sig. "Fjenden vil kun adlyde mig, for så vidt jeg indgyder frygt; så vil jeg være sikret mod foragt."

Han gik beruset af glæde rundt i sit lille kammer, en glæde, der snarere kom af hovmod end af kærlighed.

"Gøre hende bange!" gentog han stolt for sig selv, og han havde grund til at være stolt. "Selv i sine lykkeligste øjeblikke tvivlede fru de Rênal bestandig om, at min kærlighed var så stor som hendes. Her er det en ond ånd, jeg betvinger, altså må jeg betvinge."

Han vidste godt, at Mathilde næste morgen klokken otte ville være i bogsalen. Han indfandt sig først klokken ni brændende af kærlighed; men hans hoved beherskede hans hjerte. Der hengik næppe et eneste minut, uden at han gentog for sig selv: "Stadig holde hende beskæftiget med den store tvivl, om jeg elsker hende. Hendes glimrende stilling, hendes omgivelsers smiger bringer hende til at føle sig noget for sikker."

Han fandt hende bleg og rolig siddende på sofaen uden tilsyneladende at kunne gøre en eneste bevægelse. Hun rakte ham hånden og sagde:

"Min ven, jeg har fornærmet dig, det er sandt; du kan have grund til at være vred på mig."

Denne ligefremme tone havde Julien ikke ventet; han var på nippet til at røbe sig selv.

"De forlanger sikkerhed, min ven," tilføjede hun efter en stilhed, som hun havde håbet, han skulle bryde. "Det er ikke mere end rimeligt. Bortfør mig, lad os rejse til London! ... Jeg vil for bestandig være fortabt og vanæret ..." Hun fik mod til at tage sin hånd fra Julien og holde den for sine øjne. Al følelse af tilbageholdenhed og kvindelig dyd var atter vendt tilbage i denne sjæl ... "Nu vel, vanær mig," sagde hun endelig med et suk; "det er da *en sikkerhed*."

Julien tænkte: "I går var jeg lykkelig, fordi jeg havde mod til at være streng imod mig selv," og fik efter en kort stilhed herredømme nok over sit hjerte til at sige i en iskold tone: "Men hvem indestår mig for at De, når vi først er på vejen til London og De vanæret, for at bruge Deres eget udtryk, vil holde af mig? At ikke min nærværelse i postvognen vil synes Dem påtrængende? Jeg er ikke noget uhyre; det at have ødelagt Deres

rygte vil for mig kun være en ulykke. Det er ikke Deres stilling i samfundet, der er en hindring, det er uheldigvis Deres karakter. Tør De svare for, at De vil elske mig i otte dage?" Og samtidig sagde Julien i sit stille sind: "Ak, om hun kun vil elske mig i otte dage, vil jeg dø af lykke. Hvad bryder jeg mig om fremtiden, om livet? Og denne guddommelige lykke kan begynde i dette øjeblik, hvis jeg selv vil; den afhænger kun af mig."

Mathilde så ham stå der tankefuld og sagde, idet hun tog hans hånd: "Jeg er Dem altså ganske uværdig."

Julien kyssede hende; men i samme øjeblik greb pligtens jernhånd om hans hjerte, og han sagde til sig selv: "Hvis hun ser, hvor højt jeg tilbeder hende, mister jeg hende." Og før hans arm slap hende, havde han atter fået al den værdighed tilbage, der sømmer sig for en mand.

Den dag og de følgende forstod han at skjule, hvor salig han følte sig, og der var øjeblikke, da han endog nægtede sig den glæde at trykke hende i sine arme.

Men til andre tider sejrede hans vanvittige fryd over alle kloge forsætter.

Han plejede nede i haven at stille sig i nærheden af et lysthus, dannet af kaprifolie og bestemt til at skjule stigen, for i frastand at kunne betragte Mathildes vinduesskodder og græde over hendes lunefuldhed. En stor eg, der voksede tæt ved, forhindrede ham med sin stamme i at blive set af nysgerrige øjne.

Han gik en dag ved Mathildes side forbi dette sted, der så levende mindede ham om hans ulykke. Modsætningen mellem den overståede fortvivlelse og den nærværende salighed var

ham for stærk, og han sagde, mens han førte sin venindes hånd til sine læber: "Her levede jeg, mens jeg tænkte på Dem; her stod jeg og så på Deres vinduesskodde og ventede hele timer på det lykkelige øjeblik, da jeg skulle se Deres hånd åbne det ..."

Hans svaghed var fuldstændig; han skildrede hende med så sande farver, som man bruger, når man skildrer virkeligheden, hvor dybt fortvivlet han dengang havde været, og korte udbrud vidnede om hans nuværende lykke, der havde gjort en ende på den grusomme pine. Men pludselig tog han sig i det og sagde til sig selv: "Store Gud! Hvad gør jeg dog? Jeg fordærver jo spillet."

Han troede allerede i sin overdrevne skræk, at komtesse de La Mole så mindre kærligt på ham. Det var en indbildning. Men Juliens ansigt skiftede pludseligt udseende og blev ligblegt. Hans øjne mistede deres glans, og mens han et øjeblik i forvejen havde udtrykt den sandeste og mest hengivne kærlighed, bar han straks efter præg af en stolthed, der ikke var fri for at smage lidt af ondskab.

"Hvad fejler Dem dog, min ven?" spurgte Mathilde ømt og bekymret.

"Jeg lyver," svarede Julien i en ærgerlig tone, "jeg lyver for Dem. – Jeg bebrejder mig selv det, skønt Gud skal vide, jeg agter Dem højt nok til at lade være at lyve. De holder af mig, De er mig hengiven, og jeg behøver ikke at tage min tilflugt til talemåder for at være Dem til behag."

"Du store Gud! Var det blot talemåder, alt det yndige, De i de sidste minutter har sagt til mig?"

"Ja, og jeg bebrejder mig selv det for alvor, min kære veninde. Jeg har i sin tid lavet dem for at sige dem til en kvinde, der

elskede mig og kedede mig ... Det er nu engang en fejl i min karakter, at jeg angiver mig selv. Vær ikke vred."

Bitre tårer vædede Mathildes kinder.

"Så snart en eller anden ubetydelighed støder mig," vedblev Julien, "og jeg uvilkårligt falder i tanker, minder min fordømte hukommelse mig altid om et eller andet, som jeg så misbruger."

"Har jeg da mod mit vidende gjort noget, der mishager Dem?" spurgte Mathilde med yndig naturlighed.

"Ja, jeg husker, at De en dag, da De gik forbi kaprifolierne der, plukkede en blomst, som hr. de Luz tog, og som De lod ham beholde. Jeg stod et par skridt derfra."

"De Luz? Det er umuligt," svarede Mathilde med den stolthed, der var hende så naturlig. "Sådan bærer jeg mig ikke ad."

"Jeg er vis på det," sagde Julien i en heftig tone.

"Nå, ja så må det jo være sandt, min ven," sagde hun og slog bedrøvet øjnene ned. Hun vidste bestemt, at hun ikke i de sidste måneder havde tilladt de Luz en sådan frihed.

Julien så på hende med usigelig ømhed og tænkte: "Nej, hun elsker mig ikke mindre."

Om aftenen bebrejdede hun ham leende hans tilbøjelighed for fru de Fervaques: "En borgerlig elske en parvenu! Den slags hjerter er måske de eneste, min Julien ikke kan bedåre. Hun har gjort Dem til en ren laps," sagde hun, idet hun legede med hans hår. Julien var nemlig, mens han troede sig foragtet af Mathilde, blevet en af de finest klædte herrer i Paris, og så havde han endda et fortrin fremfor den slags folk, og det var, at når han først havde fået sin dragt bragt i orden, tænkte han ikke længere på den.

Men en ting drillede Mathilde: Julien blev ved med at skrive de russiske breve af og sende dem til marskalinden.

62. Tigeren

En engelsk rejsende har fortalt om, hvorledes han levede i selskab med en tiger. Han havde tæmmet den og klappede den, men havde altid en ladt pistol liggende på sit bord med hanen spændt.

Julien hengav sig kun i de øjeblikke, Mathilde ikke kunne læse udtrykket i hans øjne, til sin overvættes lykke og opfyldte samvittighedsfuldt den pligt af og til at sige hende et hårdt ord. Når hendes mildhed og opofrende hengivenhed var på nippet til at berøve ham alt herredømme over sig selv, havde han det mod pludseligt at forlade hende.

Hun var for første gang i sit liv forelsket.

Mens hendes liv hidtil havde krøbet frem med en skildpaddes langsomhed, fløj det nu afsted med en fugls hastighed.

Da imidlertid hendes stolthed på en eller anden måde måtte give sig til kende, ville hun med dumdristighed udsætte sig for alle de farer, hendes kærlighed kunne bringe hende i. Julien var den forsigtige; men når der var tale om fare, ville hun ikke føje sig efter ham. Lydig og næsten ydmyg over for ham viste hun kun så meget større overmod mod alle dem i huset, der kom hende nær, forældre eller tjenestefolk.

Om aftenen nede i dagligstuen, når der var et halvt hundrede personer til stede, kaldte hun på Julien og talte længe med ham alene.

Da den små Tanbeau en dag satte sig ned ved siden af dem, bad hun ham gå ind i bogsalen og hente hende det bind af Smollett, hvor omvæltningen i 1688 står omtalt, og da han

tøvede, tilføjede hun med et udtryk af hånende overmod, der var en balsam for Juliens sjæl: "Ja, det haster forresten ikke."

Julien sagde: "Så De det lille uhyres blik?"

"Hans morbroder er nu kommet her og har gjort sin opvartning i en halv snes år; ellers lod jeg ham straks jage bort."

Hendes adfærd over for de Croisenois, de Luz og de andre var, skønt i formen yderst høflig, alligevel i grunden i høj grad udæskende. Hun bebrejdede sig levende alle de fortrolige meddelelser, hun tidligere havde gjort Julien, så meget mere, som hun ikke turde tilstå ham, at hun havde overdrevet de næsten uskyldige beviser på deltagelse, som disse herrer havde været genstand for.

Trods de skønneste forsætter forhindrede hendes kvindelige stolthed hende dagligt i at sige til Julien: "Det var, fordi jeg talte med Dem, at jeg morede mig med at beskrive, hvorledes jeg havde været svag nok til ikke at tage min hånd tilbage, da de Croisenois en dag havde strejfet den ved at lægge sin på et marmorbord."

Nu kunne en af de unge herrer næppe tale nogle øjeblikke med hende, førend hun straks syntes, hun havde et spørgsmål at stille Julien, hvilket blot var et påskud for at kunne beholde ham hos sig.

Hun mærkede, hun var frugtsommelig og fortalte det glad til Julien. "Tvivler De nu om mig? Er det ikke en sikkerhed? Nu er jeg da for bestandig Deres hustru."

Denne meddelelse gjorde et så dybt indtryk på Julien, at han var på nippet til at glemme de forskrifter, han selv havde sat for sin optræden, og sagde i sit stille sind: "Hvor skulle jeg med vilje kunne være kold og stødende imod denne unge pige, der for

min skyld gør sig selv ulykkelig?" Når hun så lidt lidende ud, havde han, selv på de dage, da klogskaben lod sin skrækkelige stemme høre, ikke længere mod til at sige hende et af de grusomme ord, der efter hans erfaring var så nødvendige for varigheden af deres kærlighed.

"Jeg vil skrive til min fader," sagde Mathilde en dag til ham. "Han er mere end en fader for mig, han er en ven, og som sådan ville jeg finde det uværdigt for Dem og mig at narre ham blot et eneste øjeblik."

"Men Gud, hvad tænker De på?" sagde Julien forskrækket.

"At gøre min pligt," svarede hun med øjne, der strålede af glæde, og fandt sig selv mere højsindet end sin elsker.

"Men han vil jage mig bort med vanære."

"Det er hans ret, og den må man bøje sig for. Jeg vil tage Dem under armen, og så vil vi ved høj lys dag gå ud ad porten."

Julien bad hende om at opsætte det en uge.

"Det kan jeg ikke," svarede hun. "Æren har talt, jeg har indset, hvad der er min pligt. Den må jeg følge, og det straks på timen."

"Godt, så befaler jeg Dem at opsætte det," sagde endelig Julien. "Deres ære er dækket, jeg er Deres mand. Vor stilling vil for begges vedkommende blive forandret ved dette vigtige skridt. Jeg har også mine rettigheder. Det er i dag tirsdag, næste tirsdag tager hertug de Retz imod. Når marki de La Mole om aftenen kommer hjem, kan portneren levere ham det skæbnesvangre brev ... Han tænker ikke på andet end at gøre Dem til hertuginde, tænk på, hvor ulykkelig han vil blive."

"Mener De: tænk på, hvor frygteligt han vil hævne sig?"

"Jeg kan have medlidenhed med min velgører, og det kan skære mig i hjertet at tilføje ham skade; jeg er ikke bange for

nogen og vil aldrig blive det."

Mathilde faldt til føje. Siden hun havde tilstået Julien, hvorledes det var fat med hende, var det første gang, han talte til hende i en så myndig tone. Aldrig havde han holdt så meget af hende. Den blidere del af hans Jeg greb med glæde det påskud, at hun var frugtsommelig, til at fritage sig for at tale hårdt til hende. Han blev stærkt betaget ved tanken om at skulle tilstå marki de La Mole alt. Ville han blive skilt fra Mathilde? Og selv om det skulle gøre hende ondt at se ham rejse bort, ville hun da en måned efter endnu tænke på ham? En næsten lige så stor rædsel havde han for de berettigede bebrejdelser, som markien kunne gøre ham. Han tilstod om aftenen Mathilde denne hans anden grund til bekymring og derefter henrevet af sin kærlighed tillige hans første ængstelse.

Hun skiftede farve og spurgte ham: "Ville De virkelig betragte det som en ulykke at skulle tilbringe et halvt år borte fra mig?"

"Ja, som den største ulykke, der kunne times mig."

Hun blev meget glad. Julien havde anvendt så stor flid på den rolle, han tidligere havde spillet, at det var lykkedes ham at indbilde hende, at han var den af dem, hvis kærlighed var størst.

Den skæbnesvangre tirsdag kom. Da markien ved midnatstid kom hjem, fandt han et brev med den udskrift, der betegnede, at han selv måtte åbne det og først, når han var ene. Det lød således:

> "Kære fader!
> Alle selskabelige bånd imellem os er sønderrevne, kun de naturlige er tilbage. Næst efter min mand vil du stedse være den, der er mig kærest i verden.

Mine øjne fyldes med tårer, når jeg tænker på den sorg, jeg volder dig, men for at min skam ikke skal blive offentlig og for at lade dig få tid til at overveje og handle, tør jeg ikke længere opsætte den tilståelse, jeg skylder dig. Hvis dit venskab for mig, som jeg ved er umådeligt, vil skænke mig en lille, årlig sum at leve af, vil jeg rejse, hvorhen du vil, for eksempel til Schweiz, med min mand. Hans navn er så ubekendt, at ingen vil kunne genkende din datter i fru Sorel, svigerdatter til en tømmerhandler i Verrières. Det har kostet mig megen overvindelse at skrive dette navn, og jeg frygter din tilsyneladende så retfærdige vrede mod Julien. Jeg bliver ikke hertuginde, kære fader, men det vidste jeg, da jeg blev forelsket i ham. For det var mig, der først elskede ham, det var mig, der forførte ham. Jeg har fra dig arvet en sjæl, der er for stolt til, at jeg skulle fæste min opmærksomhed ved noget, der er eller synes mig dagligdags. Forgæves tænkte jeg, for at være dig til behag, på hr. de Croisenois. Hvorfor havde du stillet mig en virkelig fortjenstfuld mand for øje? Du sagde selv til mig, da jeg kom hjem fra Hyères: – Denne unge Sorel er den eneste, der morer mig! Den stakkels mand er om muligt lige så bedrøvet som jeg over den sorg, dette brev gør dig. Jeg kan ikke forhindre, at du som fader bliver opbragt, men elsk mig bestandig som ven!

Julien viste mig ærbødighed. Når han undertiden talte til mig, var det ene og alene på grund af hans store taknemmelighed mod dig; for hans karakters naturlige stolthed gør, at han aldrig svarer dem, der står så højt over ham, uden på embeds vegne. Han har en levende medfødt følelse for forskellen i samfundsstilling. Det var mig – og jeg tilstår det rødmende for min bedste ven, og aldrig skal nogen anden høre en sådan tilståelse – det var mig, der en dag i haven trykkede hans arm.

Men hvorfor skulle du, når der er gået et døgn, være opbragt på ham? Mit fejltrin er uopretteligt. Hvis du forlanger det, skal hans forsikringer om sin højagtelse og fortvivlelse over at vække dit mishag, blive sendt dig gennem mig. Du skal ikke få ham at se; men jeg vil rejse hen til ham, hvor han ønsker det. Det er hans ret og min pligt, han er jo fader til mit barn. Hvis du i din godhed vil skænke os 6000 francs om året at leve af, vil jeg med taknemmelighed modtage dem. Hvis ikke, agter Julien at nedsætte sig i Besançon som lærer i latin og litteratur. Hvor ringe end hans herkomst er, er jeg vis på, at han vil komme i vejret. Med ham frygter jeg ikke for at blive ubemærket. Hvis der sker en omvæltning, er jeg sikker på, at han vil komme til at spille en af de første roller; ville du kunne sige det samme om nogen af dem, der har friet til mig? De har ganske vist prægtige godser; men det er mig ikke nok til at beundre dem. Min

Julien ville, selv under den nuværende tingenes tilstand, nå en fremragende stilling, hvis han ejede en million og min faders beskyttelse ..."

Mathilde vidste, at markien var en hidsig mand, og havde derfor skrevet otte sider for at give ham tid til at fatte sig.

"Hvad skal jeg gøre?" tænkte Julien, mens markien læste dette brev. "Hvad er for det første min pligt, for det andet min fordel? Jeg skylder ham umådelig meget. Uden ham ville jeg have været en underordnet slyngel, og endda ikke slyngel nok til ikke at blive hadet og forfulgt af de andre. Han har gjort mig til en verdensmand. De slyngelstreger, jeg bliver nødt til at gøre, vil for det første blive sjældnere, for det andet mindre gemene. Det er jo alene mere, end om han havde foræret mig en million. Jeg har ham at takke for mit ridderkors og de tilsyneladende diplomatiske tjenester, der hæver mig over andre. Hvis han besluttede sig til at foreskrive mig min adfærd, hvad mon han da ville pålægge mig?"

Julien blev pludselig afbrudt i disse betragtninger af marki de La Moles gamle kammertjener, der sagde til ham: "Hr. markien ønsker straks at tale med Dem, påklædt eller ikke," og tilføjede sagte, idet han gik hen på siden af Julien: "Han er ude af sig selv; tag Dem i agt!"

63. Svaghedens helvede

Julien fandt markien rasende. For første gang i sit liv måske viste denne adelsmand mangel på god tone og brugte mod Julien alle de skældsord, der faldt ham ind. Den unge mand blev forbavset og utålmodig, men glemte ikke sin taknemmelighed. Han tænkte: "Den stakkels mand ser jo i et øjeblik alle de skønne planer styrte sammen, han i så lang tid har kælet for. Men jeg skylder ham et svar, min tavshed ville forøge hans vrede." Og svaret hentede han i Tartuffes rolle.

"Jeg er ikke nogen engel ... Jeg har tjent Dem godt, De har betalt mig gavmildt ... Jeg var taknemmelig; men jeg er toogtyve år ... I dette hus blev jeg kun forstået af Dem, hr. marki, og Deres elskværdige datter ..."

"Uhyre!" udbrød markien. "Elskværdig, elskværdig! Den dag, De fandt hende elskværdig, burde De have flygtet."

"Jeg prøvede på det; jeg bad Dem da, om jeg måtte tage til Languedoc."

Træt af at gå rasende op og ned, kastede markien sig, betaget af sin sorg, i en lænestol, og Julien hørte ham sige halvhøjt: "Det er jo dog ikke nogen slet mand."

"Nej, det er jeg ikke mod Dem," udbrød Julien og faldt på knæ. Men han skammede sig over denne bevægelse og rejste sig hurtigt op igen.

Markien var virkelig ude af sig selv. Ved synet af denne bevægelse begyndte han igen at skælde Julien huden fuld værre end den værste droskekusk. Måske var det ham en adspredelse at bruge disse eder, der var ham så fremmede.

"Hvad behager! Skal min datter hedde fru Sorel? Skal min datter ikke blive hertuginde?" Hver gang disse forestillinger klart meldte sig, pintes markiens sjæl, og han var ikke længere sig selv mægtig. Julien blev bange for, at han skulle få prygl.

Men i hans lyse øjeblikke, og efterhånden som han vænnede sig til sin ulykke, gjorde han Julien ganske fornuftige bebrejdelser. "De burde have flygtet," sagde han til ham. "Det var Deres pligt at flygte ... De er et nedrigt menneske ..."

Julien gik hen til bordet og skrev på et stykke papir:

"Længe har livet været mig utåleligt, og jeg vil gøre en ende på det. Jeg beder hr. markien, tilligemed udtrykket for min grænseløse højagtelse, at modtage min undskyldning for den ulejlighed, min død her i Deres hus kan forvolde Dem."

Derpå sagde han: "Vil hr. markien behage at læse, hvad her står ... Dræb mig, eller lad Deres kammertjener dræbe mig. Klokken er ét, jeg vil spadsere nede i haven langs muren."

"Rejs Fanden i vold!" råbte markien til ham, idet han gik bort.

"Jeg forstår," tænkte Julien. "Han kunne nok lide, at jeg sparede hans kammertjener ulejligheden med at skyde mig ... Nå, så lad ham selv gøre det, det er en oprejsning, jeg tilbyder ham ... Men for pokker, jeg hænger ved livet ... Jeg skylder min søn at forblive i live!"

Denne tanke, der for første gang klart meldte sig hos ham, optog ham helt og holdent, efter at han i nogle minutter havde spadseret frem og tilbage under indtrykket af fare, og denne ny interesse gjorde ham forsigtig. "Jeg må have råd af en eller anden," tænkte han, "for at bære mig fornuftigt ad over for denne rasende mand ... Han har jo mistet alt overlæg og er i stand til alt. Fouqué er for langt borte, og han ville desuden ikke

kunne sætte sig ind i en sådan mands følelser som markien. Grev Altamira! ... Men kan jeg stole på hans tavshed? Min anmodning om råd må ikke se ud som et beregnet skridt og gøre min stilling endnu mere indviklet. Ak! Jeg har kun pastor Pirard tilbage ..., men hans mørke sind indsnævres af hans jansenisme ... En gavtyv af en jesuit ville passe mig bedre; for han ville kende mere til verden ... Pirard var i stand til at prygle mig, når jeg blot nævnede min forbrydelse."

Tartuffe indgav ham, hvad han skulle gøre; han besluttede, efter at han i to stive timer havde spadseret i haven, at skrifte for pastor Pirard. Nu tænkte han ikke længere på, at han kunne blive overrumplet af et skud; han begyndte at blive søvnig.

Næste morgen tidlig var Julien flere mil borte fra Paris og stod og bankede på den strenge jansenists dør. Han fandt ham til sin store forundring ikke synderlig overrasket over hans meddelelse. Han sagde i en mere bekymret end opbragt tone: "Jeg har måske grund til at gøre mig selv bebrejdelser. Jeg troede, jeg havde anet denne forelskelse; men mit venskab for Dem, De usalige menneske, forhindrede mig i at give faderen et vink ..."

"Hvad vil markien gøre?" spurgte Julien ivrigt.

(Han elskede præsten i dette øjeblik, og det ville have været ham pinligt, om han havde taget på veje.)

"Jeg kan tænke mig tre tilfælde," vedblev han. "For det første kan han dræbe mig," og han fortalte om det selvmorderbrev, han havde efterladt, "for det andet få grev Norbert til at udfordre mig."

"Ville De modtage den udfordring?" sagde præsten og fo'r rasende op.

"De lader mig ikke tale ud. Jeg vil naturligvis ikke skyde på min velgørers søn. For det tredje kan han sende mig bort. Hvis han siger: Rejs til Edinburgh eller New York, adlyder jeg. Så kan han skjule komtesse de La Moles stilling; men jeg vil ikke tåle, at min søn bliver skaffet til side."

"Da kan De stole på, at det vil være det første, denne fordærvede mand tænker på."

I Paris var Mathilde fortvivlet. Hun havde set sin fader henad klokken syv om morgenen. Han havde vist hende Juliens brev, og hun skælvede ved tanken om, at denne kunne have fundet det ædelt at gøre en ende på sit liv. "Og det uden min tilladelse?" tænkte hun med en smerte, der havde noget af vrede.

"Hvis han er død, vil jeg følge ham," sagde hun til sin fader. "Så er det dig, der er skyld i hans død ... Du vil måske glæde dig over det ... Men det sværger jeg ved hans sjæl, for det første klæder jeg mig i sorg og kalder mig offentligt enkefru Sorel, og for det andet sender jeg meddelelse om det til alle vore bekendte, det kan du stole på. Du skal hverken finde mig forsagt eller fej."

Hendes kærlighed gik så vidt, at den blev til vanvid, og markien blev aldeles forbløffet, så at han begyndte at se mere fornuftigt på tingene.

Ved morgenbordet viste Mathilde sig ikke. Derved blev markien befriet for en tung vægt og glædede sig især over, at hun ikke havde sagt noget til sin moder.

Julien kom tilbage, og idet han stod af hesten, lod Mathilde ham kalde og faldt i armene på ham næsten lige for kammerpigens øjne. Han var hende ikke egentlig taknemmelig for denne henrykkelse, da hans lange forhandling med Pirard

havde gjort ham diplomatisk og beregnende, og hans indbildningskraft var blevet svækket af at forestille sig de forskellige muligheder, der viste sig. Mathilde fortalte ham med tårefyldte øjne, at hun havde læst hans selvmorderbrev.

"Min fader kunne godt betænke sig; gør mig derfor den tjeneste endnu i denne time at ride til Villequier! Se at komme bort, før de rejser sig fra bordet!"

Da Julien stadig vedblev at se forbavset og kold ud, fik hun et anfald af gråd og udbrød: "Lad mig få lov til at styre vore anliggender" og trykkede ham i sine arme. "Du ved jo godt, at jeg ikke frivilligt skilles fra dig. Skriv til mig under min kammerpiges adresse, og lad udskriften være med en fremmed hånd. Jeg kunne skrive hele bind til dig. Farvel, flygt!"

Dette sidste ord stødte Julien; men han adlød dog, skønt han tænkte: "Det er også ærgerligt, at de folk, selv i deres bedste øjeblikke, ikke kan undgå at fornærme mig."

Mathilde modstod med fasthed alle sin faders forsigtige planer og vægrede sig bestemt ved at underhandle på andet grundlag end dette: Hun ville være fru Sorel og leve tarveligt med sin mand i Schweiz eller hos sin fader i Paris, og hun ville slet ikke gå ind på at føde i al hemmelighed. "Da ville jeg først udsætte mig for bagtalelse og vanære. To måneder efter brylluppet vil jeg gøre en rejse med min mand, så vil det være let for os at give det udseende af, at min søn er født på en passende tid."

I førstningen blev markien vred, men til sidst vakte denne fasthed tvivl hos ham, og han sagde i et rørt øjeblik til sin datter: "Der har du en livsforsikring på 10.000 francs om året;

send den til din Julien, og lad ham snarest muligt gøre det umuligt for mig at tage den tilbage!"

Julien havde for at adlyde Mathilde, hvis lyst til at befale han kendte, rejst en snes mil til ingen nytte. Han befandt sig i Villequier, hvor han gjorde op med fæstebønderne. Markiens velgerning gav ham anledning til at vende tilbage. Han tog ind hos pastor Pirard, der under hans fraværelse var blevet Mathildes nyttigste forbundsfælle og, hver gang markien spurgte ham til råds, beviste ham, at enhver anden beslutning end et åbenlyst ægteskab ville være en forbrydelse i Guds øjne.

"Og heldigvis," tilføjede præsten, "er verdens klogskab i dette tilfælde i forståelse med religionen. Når man tager komtessens voldsomme karakter i betragtning, ville man jo ikke et øjeblik kunne gøre regning på, at hun ville holde noget hemmeligt, som hun ikke selv havde besluttet. Hvis man ikke åbenlyst erklærer brylluppet for holdt, vil samfundet meget længere være optaget af dette besynderlige ægteskab. Man skal sige alting på én gang uden ringeste tilsyneladende eller virkelige fortielse."

"Det er sandt," svarede markien tankefuld. "I så tilfælde vil det at tale om dette ægteskab efter tre dages forløb stemple én som en drøvtygger. Man kunne jo afvente et eller andet vigtigt skridt fra regeringens side imod omvæltningsbestræbelserne og sejle op i dets kølvand."

Et par af markiens venner var enige med pastor Pirard, men den væsentligste hindring var i deres øjne Mathildes udprægede karakter. Dog kunne markien efter den mest omhyggelige drøftelse af sagen ikke gøre sig fortrolig med den tanke at skulle opgive udsigten til at gøre sin datter til

hertuginde, og hans erindring og indbildningskraft var fulde af alle de fif og snyderier, der endnu i hans ungdom havde været mulige. Det syntes ham urimeligt og vanærende for en mand af hans rang at bøje sig for nødvendigheden og være bange for loven. Han måtte nu dyrt betale de fortryllende drømme, han i de sidste ti år havde fortabt sig i med hensyn til denne elskede datters fremtid.

"Hvem skulle have kunnet forudse det?" tænkte han. "En så højsindet og begavet pige, mere stolt end jeg af det navn, vi bærer, og hvis hånd de berømteste navne i Frankrig forud bejlede til! Man må lige så godt opgive al forsigtighed. Dette århundrede er bestemt til at forvirre alt. Vi nærmer os det rene kaos!"

64. En mand med hoved

Ingen bevisgrund kan få bugt med den magt, der ligger i ti års søde drømme. Vel fandt markien det urimeligt at gøre sig vred, men han kunne ikke bekvemme sig til at tilgive, og han tænkte undertiden: "Bare denne Julien kunne komme af dage ved et ulykkestilfælde!" Således fandt hans tungsindige stemning en lise ved at tumle med de urimeligste hjernespind, der lammede virkningen af pastor Pirards kloge betragtninger, og der hengik en måned, uden at underhandlingerne kom et eneste skridt videre.

Markien havde i dette familieanliggende som i de politiske spørgsmål glimrende indfald, som han i tre dage var begejstret for. Så var det ikke i kraft af de gode grunde, der støttede en fremgangsmåde, at den tiltalte ham, men fordi den faldt sammen med hans yndlingsplan; og når han så i tre dage med al en digters ivrighed og begejstring havde arbejdet på at bringe sagen til et vist punkt, tænkte han dagen efter ikke længere på den.

I førstningen var Julien nær ved at blive bragt ud af sin fatning ved markiens langsomhed; men efter nogle ugers forløb begyndte han at ane, at hr. de La Mole ikke havde taget noget standpunkt i sagen.

Markisen og hele huset troede, at Julien var på rejse ude i provinserne for at bestyre godserne, mens han var skjult i pastor Pirards præstegård og næsten daglig så Mathilde. Hun tilbragte hver morgen en times tid inde hos sin fader, og dog

kunne der gå hele uger, uden at de talte om det anliggende, der optog alle deres tanker.

"Jeg vil ikke vide, hvor den mand er henne," sagde markien en dag til hende, "men send ham det brev!" Mathilde læste:

> "Mine godser i Languedoc indbringer 20600 francs. Jeg giver min datter 10600 og hr. Julien Sorel 10000. Det er naturligvis selve godserne, jeg giver. Bed min sagfører opsætte to særlige gavebreve og bringe mig dem i morgen. Derefter har vi to ikke mere med hinanden at gøre. Hvor skulle jeg nogensinde kunne have ventet alt dette!
>
> *Marki de La Mole."*

"Mange tak," sagde Mathilde i en lystig tone. "Vi bosætter os på Aiguillon imellem Agen og Marmande. Der skal være lige så smukt som i Italien."

Dette gavebrev overraskede i høj grad Julien. Han var ikke længere den strenge og kolde mand, som han før havde været. Hans søns skæbne lagde beslag på alle hans tanker, og denne uforudsete og ret betydelige formue gjorde ham ærgerrig. Han så nu sig eller sin hustru som ejer af 30000 francs om året. Hvad Mathilde angik, var alle hendes følelser gået op i tilbedelsen af hendes mand; for således kaldte hun i sin stolthed bestandig Julien. Hendes eneste ærgerrighed var den at få sit ægteskab anerkendt, og hun tilbragte nu sit liv med at overvurdere den klogskab, hun havde vist ved at knytte sin skæbne til en overlegen mands. De rent personlige fortjenester var for øjeblikket på moden i hendes tanker.

Den næsten stadige fraværelse, de mangfoldige forretninger, den ringe tid, der var til at tale om kærlighed, fuldstændiggjorde den gode virkning af den kloge politik, Julien tidligere havde opfundet, og Mathilde blev til sidst utålmodig over, at hun så sjældent så den mand, hun var nået til virkelig at holde af.

I et øjebliks ærgrelse skrev hun til sin fader og begyndte sit brev som Othello:

> "At jeg har foretrukket Julien for de behageligheder, samfundet bød marki de La Moles datter, det beviser mit valg tilstrækkeligt. De glæder, almindelig agtelse og en lille forfængelighed kunne skabe, er i mine øjne intetsigende. Nu har jeg i snart seks uger levet adskilt fra min mand. Det må være nok til at vise dig min ærbødighed. Inden næste torsdag forlader jeg mit hjem. Dine velgerninger har gjort os rige. Ingen anden kender min hemmelighed end den ærværdige pastor Pirard. Jeg vil tage hen til ham; han skal vie os, og en time efter er vi på vejen til Languedoc og vil aldrig mere vise os i Paris uden dit ønske. Men hvad der skærer mig i hjertet, det er, at alt det vil give anledning til spydige bemærkninger om dig og om mig, og jeg er bange for, at et tåbeligt publikums spydigheder skal kunne nøde den fortræffelige Norbert til at udfordre Julien. Jeg ved, at jeg i så tilfælde ikke ville have nogen magt over ham, fordi der i hans sjæl ville være noget af det plebejiske oprør. Jeg

> beder dig derfor på mine knæ, kære fader, om at overvære vielsen i pastor Pirards kirke næste torsdag. Da vil der ikke være nogen anledning til spydigheder og ingen fare for din eneste søns og min mands liv ..." osv.

Markien blev ved dette brev bragt i en besynderlig forlegenhed. Han måtte nu endelig tage en beslutning. Alle hans småvaner og alle hans hverdagsvenner havde mistet deres indflydelse.

Under disse vanskelige omstændigheder fik de store træk i hans karakter, som begivenhederne i hans ungdom havde præget den med, overherredømmet. Landflygtighedens ulykker havde givet hans sjæl indbildningskraft. Efter at han i to år havde nydt renterne af en umådelig stor formue og alle hoffets udmærkelser, havde 1790 kastet ham ind i al den modgang, der fulgte med udvandringen, og dens strenge skole havde forvandlet den toogtyveårige sjæl. I grunden kunne man snarere sige, at han i sin nuværende rigdom havde en fast stilling, end at han var behersket af den. Men den samme indbildningskraft, der havde bevaret hans sjæl for guldets koldbrand, havde gjort ham til bytte for en vanvittig lidenskab for at se sin datter prydet med en skøn titel.

I de seks uger, der var hengået, havde markien til tider haft det lune at ville gøre Julien rig, fordi fattigdom i hans øjne havde noget simpelt ved sig, der vanærede ham selv og gjorde hans datters ægtefælle umulig, og han havde strøet penge ud. Dagen efter havde hans indbildningskraft taget en anden retning, og han havde syntes, at Julien måtte kunne forstå denne gavmildheds stumme sprog, skifte navn, gå i

landflygtighed til Amerika og skrive til Mathilde, at han var død for hende. Markien forestillede sig, at dette brev var skrevet, og tænkte sig den virkning, det måtte gøre på hendes karakter.

Den dag, da han var blevet draget bort fra disse ungdommelige drømme ved det brev, Mathilde virkelig skrev, og havde hørt op at tænke på at dræbe Julien eller rydde ham af vejen på anden måde, beskæftigede han sine tanker med at sikre ham en glimrende formue. Han lod ham antage navn efter et af sine godser og fandt det ikke urimeligt at gøre ham til kongevalgt medlem af Landstinget. Hans svigerfader, hertug de Chaulnes, havde flere gange, siden hans eneste søn var faldet i Spanien, talt om at lade sin titel gå over på Norbert ...

"Man kan ikke frakende Julien dristighed og et særligt greb på sagerne," tænkte markien. "Der er endda noget glimrende ved ham ... Men på bunden af hans karakter er der noget, der skræmmer mig. Det samme indtryk gør han på alle andre; der ligger altså noget virkeligt til grund for det." Jo vanskeligere det var at få fat på dette virkelige, des mere skræmmede det den gamle markis forestillingsevne.

"Min datter sagde mig det meget behændigt i et brev forleden dag, da hun skrev: 'Julien har ikke sluttet sig til noget som helst parti.' Han har ikke sikret sig nogen støtte imod mig, hvis jeg slår hånden af ham, og ikke en eneste udvej ... Kommer det af ubekendtskab med samfundets nuværende tilstand? ... Jeg har et par gange sagt ham, at ingen for alvor kan tænke på at komme frem uden at støtte sig til en eller anden gruppe ... Nej, han er ikke nogen dreven prokurator, der ikke forsømmer et eneste øjeblik eller en eneste lejlighed ... Han har ikke noget tilfælles med en Ludvig den Ellevte, mens jeg på den anden side

har mærket højst plebejiske grundsætninger hos ham ... Jeg kan ikke klare det ... Skulle hans mening med at gentage den slags grundsætninger være at dæmme op mod sine lidenskaber? En ting står i hvert fald fast: han nærer en sygelig frygt for at blive ringeagtet; dér er et punkt, hvor jeg kan holde ham fast. Han har rigtignok ikke den tro, der følger med fornem herkomst, han har ikke nogen uvilkårlig ærbødighed for os ... Det er en fejl; men en ung teologs sjæl burde kun ængste sig for at savne midler til livsnydelse. Han derimod ængstes kun for at blive genstand for ringeagt."

Marki de La Mole indså efter modtagelsen af Mathildes indstændige brev, at det var nødvendigt for ham at bestemme sig, og han spurgte sig selv, om Juliens dristighed var gået så vidt, at han havde indyndet sig hos hans datter, fordi han vidste, hvor højt hendes fader elskede hende, og fordi markien havde 300.000 francs om året at leve af.

"Mathilde forsikrer det modsatte ... Nej, min gode Julien, det punkt må jeg have klaret. Er der virkelig tale om en uforudset forelskelse, eller blot om et ganske almindeligt ønske om at hæve sig til en god stilling? Mathilde er klarsynet; hun har straks indset, at denne mistanke kunne gøre ham umulig i mine øjne, og derfor har hun tilstået, at det var hende, der først fik det indfald at forelske sig i ham. Skulle en så højsindet pige have glemt sig selv i den grad, at hun gjorde sig skyldig i ydre tilnærmelser! ... Trykke hans arm en aften i haven, det er jo skrækkeligt! Hun havde jo haft mange andre mindre upassende midler til sin rådighed, når hun ville vise ham, at hun foretrak ham. Den, der undskylder sig, anklager sig selv; jeg stoler ikke på Mathilde ..."

Den dag førte markiens betragtninger ham til et mere afgørende resultat end sædvanlig. Dog sejrede vanens magt, og han besluttede at vinde tid og skrive til sin datter. De var nemlig begyndt at forhandle skriftligt, fordi markien ikke var sikker på at kunne stå sig over for Mathilde i en mundtlig forhandling og var bange for, at han skulle gøre en ende på sagen ved en pludselig indrømmelse. Hans brev lød således:

> "Tag dig i vare for at begå flere dårskaber. Her er en bestalling som løjtnant ved husarerne for junker Julien Sorel de la Vernaye. Du ser, hvad jeg har gjort for ham. Kryds ikke mine planer og spørg mig ikke ud! – Lad ham i løbet af fireogtyve timer rejse til Strassburg og melde sig ved sin afdeling. Vedlagt en anvisning på banken. Vær lydig!"

Mathildes kærlighed og glæde kendte ingen grænser. Da hun ønskede at forfølge sin sejr, svarede hun straks følgende:

> "Hr. de la Vernaye ville ligge for din fod opfyldt af taknemmelighed, hvis han vidste alt, hvad du i din godhed har gjort for ham. Men under al denne gavmildhed glemmer du mig, kære fader. Din datters ære står på spil. En taktløshed kan sætte en evig plet, som penge ikke ville kunne afvaske. Jeg sender ikke hr. de la Vernaye bestallingen, med mindre du giver mig dit ord på, at mit bryllup skal holdes i næste måned offentligt i Villequier. Denne frist beder jeg dig ikke forlænge, for efter den tid vil din datter ikke kunne vise sig uden under navnet fru de la Vernaye. Hvor jeg takker dig, kære

> fader, fordi du har fritaget mig for at komme til at hedde fru Sorel ..." osv.

Svaret lød anderledes, end hun havde tænkt sig. Markien skrev:

> "Adlyd, eller jeg tager mit ord tilbage. Skælv, uforsigtige pige! Jeg ved endnu ikke, hvad din Julien er, og du selv ved det mindre end jeg. Han skal rejse til Strassburg og se at bære sig retskaffent ad. Jeg skal i løbet af fjorten dage tilkendegive min vilje."

Den faste tone i dette svar forbavsede Mathilde. *Jeg ved endnu ikke, hvad Julien er.* Disse ord hensatte hende i et drømmeri, der snart endte med de mest fortryllende forestillinger, som hun antog for virkelighed. "Min Juliens begavelse er ikke indsnøret i den usle selskabeligheds spændetrøje, og netop derfor tror min fader ikke på hans overlegenhed ... Men hvis jeg nu ikke adlyder hans vilje, så udsætter jeg mig for en skandale, og alt, hvad der vækker opsigt, nedsætter mig i verdens øjne og gør mig måske mindre elskværdig i Juliens. Efter skandalen ... kommer ti års fattigdom, og den tåbelighed at vælge sig en mand på grund af hans fortjenester kan kun undgå et skær af latterlighed, når man går ind til glimrende rigdom. Hvis jeg lever borte fra min fader i den alder, han er i, kan det være, han glemmer mig ... Norbert gifter sig med en elskværdig og snild kvinde. Ludvig den Fjortende blev på sine gamle dage bedåret af hertuginden af Burgund."

Hun bestemte sig til at adlyde, men lod være at meddele Julien sin faders sidste brev, fordi hun var bange for, at han med

sin heftige karakter skulle lade sig henrive til en eller anden dårskab.

Da hun om aftenen fortalte Julien, at han var blevet udnævnt til løjtnant ved husarerne, blev han umådelig glad, hvilket man let kan forestille sig, når man erindrer hans tidligere ærgerrighed og den lidenskabelige kærlighed, hvormed han allerede omfattede sin søn. At han skulle skifte navn, gjorde ham meget forbavset.

"Når det kommer til stykket," tænkte han, "er min roman ude, og det kan jeg takke mig selv for. Jeg har forstået at få det uhyre af stolthed til at elske mig," tilføjede han med et blik på Mathilde. "Hendes fader kan ikke leve uden hende, og hun kan ikke undvære mig."

65. Et uvejr

Hans sjæl var hensunket i sig selv, han svarede kun halvt på al den ømhed, hun viste ham, og vedblev at være tavs og mørk. Aldrig havde Mathilde fundet ham så stor og så elskelig; men hun frygtede, at hans stolthed skulle finde på en eller anden indvending, der kunne ødelægge alt. Hun så pastor Pirard næsten hver morgen indfinde sig der i huset og bildte sig ind, at Julien måske gennem ham havde kunnet få noget at vide om hendes faders planer, eller forestillende sig, at markien selv i et øjeblikkeligt lune havde kunnet skrive til ham. Hvorledes skulle hun ellers, efter en så stor lykke, kunne forklare sig Juliens strenge mine? Hun turde ikke spørge ham ud. Hun *turde* ikke, hun, Mathilde. Der kom i dette øjeblik i hendes følelse for Julien noget ubestemt, uforudset, næsten rædselsfuldt, og denne tørre sjæl følte så megen lidenskab som et væsen kan, der er opdraget midt i den forfinelse, som Paris beundrer.

Næste morgen tidlig stod Julien i pastor Pirards præstegård og ventede på en befordring, der var blevet lejet ved nærmeste postholderi. Da præsten så den forfaldne vogn, sagde han gnavent: "Sådan et køretøj passer sig ikke. Her er tyve tusinde francs, som markien forærer Dem, og som han anmoder Dem om at give ud i løbet af et år, idet han dog beder Dem prøve på at gøre Dem så lidt latterlig som muligt." (Præsten betragtede en så stor sum givet til en ung mand kun som en lejlighed til at synde.) "Markien har endvidere sagt: 'Hr. Julien de la Vernaye har fået disse penge sendende fra sin fader, som det er overflødigt nærmere at betegne. Han vil måske finde det

passende at give tømmerhandler Sorel i Verrières, der tog sig af ham i hans barndom, en gave'. Denne sag skal jeg gerne besørge," tilføjede præsten. "Desuden har jeg bestemt markien til at indlede underhandlinger med pastor Frilair, som er en så ivrig jesuit og nyder en anseelse, der sikkert er os for stærk. En af de underforståede betingelser for overenskomsten er, at denne mand, der styrer hele Besançon, anerkender Deres fornemme herkomst."

Julien var ikke længere herre over sin henrykkelse; han omfavnede præsten, han så sig anerkendt.

"Skam Dem," sagde Pirard og skød ham fra sig. "Hvad skal denne verdslige forfængelighed sige? ... Hvad Sorel og hans sønner angår, skal jeg i mit navn tilbyde Dem en årlig sum på 500 francs, der skal blive hver især af dem udbetalt så længe, jeg er fornøjet med dem."

Julien blev kold og overlegen. Han takkede i meget ubestemte udtryk, der ikke forpligtede ham til noget, og tænkte ved sig selv: "Skulle det være muligt, at jeg kunne være uægte søn af en eller anden fornem mand, der af den frygtelige Napoleon var blevet landsforvist til vore bjerge?" Denne tanke forekom ham efterhånden mindre og mindre usandsynlig. "Mit had til min fader ville være et bevis ... Jeg ville ikke længere være et uhyre."

Få dage efter stillede femtende husarregiment, et af de prægtigste i den franske hær, på eksercerpladsen i Strassburg. Junker de la Vernaye red den bedste hest i Alsace, den havde kostet ham seks tusinde francs. Han var blevet gjort til løjtnant uden nogensinde at have gjort tjeneste før, undtagen på papiret, idet han havde været opført på en afdelings stamlister, som han aldrig havde hørt tale om.

Hans rolige mine, hans strenge og næsten onde øjne, hans bleghed, hans uforstyrrelige koldblodighed havde straks fra den første dag grundlagt hans ry. Kort efter bragte hans fuldendte og afmålte høflighed, hans færdighed i våbenbrug og pistolskydning, som han uden skaberi gav til kende, enhver tanke om at have ham til bedste, når han var til stede, til at forsvinde. Efter nogle dages betænkning erklærede den offentlige mening ved afdelingen sig for ham, og de gamle krigsvante befalingsmænd sagde om ham: "Den unge mand har alt, undtagen ungdom."

Fra Strassburg skrev Julien til pastor emeritus Chélan i Verrières, der nu gik på gravens rand, følgende brev:

> "Det har sikkert glædet Dem at erfare de begivenheder, der har bevæget min familie til at gøre mig rig. Hermed sender jeg Dem 500 francs, som jeg beder Dem, i al stilhed og uden at nævne mit navn, uddele til ulykkelige mennesker, der er fattige ligesom jeg fordum var, og som De sagtens hjælper, ligesom De fordum hjalp mig."

Julien var beruset af ærgerrighed, men ikke af forfængelighed. Dog anvendte han megen opmærksomhed på sin ydre optræden. Hans heste, uniformer og hans folks liberier var så omhyggeligt holdte, at de ville have gjort en engelsk lord ære. Næppe havde han i to dage, i følge særlig gunst, været løjtnant, før han allerede havde regnet ud, at hvis han som alle store generaler skulle have en højere kommando i trediveårsalderen, så måtte han, når han var treogtyve år, være mere end løjtnant. Han tænkte kun på at blive berømt og på sin søn.

Midt under disse ærgerrige drømme blev han overrasket af en ung tjener, der var sendt som ilbud fra marki de La Moles hus med et brev fra Mathilde, hvori hun skrev:

> "Alt er ude. Kom så hurtigt som muligt, lad alting ligge; kom, selv om De skulle være nødt til at rømme fra Deres post. Vent mig, så snart De er her, i en droske ved den lille havedør nummer … i Rue … Jeg kommer for at tale med Dem og kan måske få Dem ind i haven. Alt er ude, og jeg frygter, redningsløst fortabt. Stol på mig. De vil finde mig hengiven og fast i modgang. Jeg elsker Dem."

På få minutter fik Julien orlov af sin oberst og red alt, hvad remmer og tøj kunne holde, fra Strassburg; men den forfærdelige ængstelse, han fortæredes, tillod ham ikke at fortsætte rejsen på denne måde længere end til Metz. Han kastede sig i en postvogn og kom med næsten utrolig hastighed til det angivne sted ved den lille havedør. Den gik op, og Mathilde kastede sig, uden hensyn til, hvad folk ville sige, i hans arme. Heldigvis var klokken kun fem om morgenen, og gaden var endnu mennesketom.

"Alt er ude," sagde hun. "Min fader er, af frygt for mine tårer, rejst bort torsdag nat, ingen ved hvorhen. Her er hans brev, læs!" Og hun satte sig op i drosken hos Julien. Markien skrev:

> "Jeg kan tilgive alt undtagen den plan at forføre dig, fordi du er rig. Der har du sandheden, stakkels pige. Jeg giver dig mit æresord på, at jeg aldrig giver mit samtykke til et ægteskab med den

> mand. Jeg skal sikre ham ti tusinde francs om året, hvis han vil leve langt borte fra Frankrigs grænser, helst i Amerika. Læs vedlagte brev; det har jeg fået som svar på oplysninger, jeg havde udbedt mig. Den uforskammede karl havde selv opfordret mig til at skrive til fru de Rênal. Jeg vil aldrig læse en eneste linje fra dig om den mand. Jeg ræddes ved Paris og dig, og jeg opfordrer dig til at iagttage den største hemmelighed med hensyn til, hvad der forestår. Hvis du ærligt og redeligt vil opgive den sjofle person, skal du igen i mig finde en fader."

"Hvor er fru de Rênals brev?" spurgte Julien koldt.

"Her er det. Jeg ville ikke vise dig det, før du var blevet forberedt."

Brevet lød som følger:

> "Hr. marki! Religionens og moralens hellige sag nøder mig til det pinefulde skridt, jeg her gør over for Dem. Et bud, der ikke kan fejle, befaler mig i dette øjeblik at skade min næste for at undgå en endnu større skandale. Min pligtfølelse bør overvinde den smerte, jeg føler. Det er kun alt for sandt, hr. marki, at den persons adfærd, om hvem De beder mig sige den hele sandhed, har kunnet synes uforklarlig, måske endog ærlig. Man har kunnet anse det for passende at skjule eller tilsløre en del af det virkelige forhold både af forsigtighed og af hensyn til religionen. Men denne adfærd, som De ønsker at kende, har faktisk været i høj grad dadelværdig, mere end jeg kan sige det. Fattig

og begærlig har denne mand i kraft af den mest gennemførte skinhellighed og ved at forføre en svag og ulykkelig kvinde søgt at skaffe sig en stilling og blive til noget. Det hører med til min pinefulde pligt at tilføje, at hr. J. er blottet for al religion. Jeg nødes til på ære og samvittighed at erklære, at jeg må antage, at hans midler til at gøre lykke i et hus består i at søge at forføre den kvinde, der har størst indflydelse der. Under dække af en tilsyneladende uegennyttighed og romanagtige talemåder stræber han alene mod det mål at få rådighed over husherren og hans formue. Han efterlader da ulykke og evig anger ..." osv.

Det noget lange brev, hvis ord var halvt udviskede af tårer, var ganske rigtig skrevet med fru de Rênals hånd, endog med ualmindelig omhu.

Da Julien havde læst det til ende, sagde han: "Jeg kan ikke dadle marki de La Mole. Hvilken fader ville give en sådan mand sin elskede datter til ægte! Farvel!"

Dermed sprang han ud af drosken og løb hen til postvognen, der holdt for enden af gaden. Han syntes at have glemt Mathilde, der gjorde nogle skridt for at følge ham, men snart lod sig bevæge til skyndsomst at gå ind igen i haven ved at iagttage de blikke, der sendtes hende af de handlende, som begyndte at komme frem i dørene til deres boder, og af hvem hun var godt kendt.

Julien var rejst til Verrières og kunne på sin hastige rejse ikke skrive til hende, som det havde været hans hensigt, da hans hånd rystede, så han kun frembragte ulæselige træk på papiret.

Han kom til Verrières en søndag morgen og gik ind til bøssemageren, der ønskede ham til lykke med hans held, den vigtigste nyhed der på egnen.

Julien fik stort besvær med at gøre ham begribeligt, at han ønskede et par pistoler, som på hans begæring straks blev ladt.

De tre slag lød, der efter morgenringningen i de franske landsbyer tilkendegiver, at messen straks skal begynde.

Julien gik ind i den ny kirke i Verrières, hvis høje vinduer alle var tildækket af højrøde gardiner. Han stillede sig hen bag fru de Rênals stol; det forekom ham, at hun sad og bad inderligt. Synet af denne kvinde, der havde elsket ham så højt, fik hans arm til at ryste så stærkt, at han først ikke kunne fuldføre sin plan. "Jeg kan ikke," sagde han til sig selv. "Det er mig fysisk umuligt."

I dette øjeblik ringede den unge munk, der gjorde tjeneste ved messen, med klokken for at tilkendegive, at hostien skulle ombæres. Fru de Rênal bøjede sit hoved, der et øjeblik blev helt skjult under hendes tørklædes folder, så at Julien ikke længere så godt kunne kende hende igen. Han affyrede et pistolskud imod hende, men fejlede hende. Han skød en gang til, og hun faldt om.

66. Sørgelige enkeltheder

Julien blev stående ubevægelig uden at se, hvad der foregik. Da han kom noget til sig selv, opdagede han, at alle de troende var ved at flygte ud af kirken, og at præsten var gået bort fra alteret. Han begyndte med langsomme skridt at følge efter nogle kvinder, der skrigende fjernede sig. En af dem, der ville komme hurtigere afsted end de andre, skubbede hårdt til ham, så han faldt. Hans ben var blevet stikkende i en væltet stol; da han rejste sig op, følte han sig grebet i struben af en gendarm i fuld uniform. Uvilkårligt greb han til sine pistoler; men en anden gendarm fik fat på hans arme.

Han blev ført i fængsel og sat ind i et aflukke. Man lagde håndjern på ham og lod ham være ene; døren blev lukket i lås efter ham. Det skete alt sammen meget hurtigt, men han var ufølsom for det.

Da han kom til sig selv, sagde han ganske højt: "Nu er, min tro, det hele forbi ... Ja, om fjorten dage bliver jeg halshugget, ... hvis jeg ikke forinden selv tager livet af mig."

Videre gik hans betragtninger ikke, og han havde en fornemmelse, som om hans hoved blev voldsomt skruet sammen. Han vendte sig om for at se, om der var nogen, der holdt ham fast. Efter nogle øjeblikkes forløb faldt han i en dyb søvn.

Fru de Rênals sår var ikke dødeligt. Den første kugle var gået igennem hendes hat. Just som hun vendte sig om, var det andet skud faldet; kuglen havde ramt hende i skulderen, og var, mærkeligt nok, blevet kastet tilbage af skulderbenet, der dog

var blevet brækket, hvorefter den havde revet en stor flis af en gotisk stenpille.

Da lægen, en alvorlig mand, efter en langvarig og smertefuld forbinding sagde til hende: "Jeg svarer for Deres liv som for mit eget," blev hun meget bedrøvet.

Hun havde længe oprigtigt ønsket døden. Det brev, hendes nuværende skriftefader havde tvunget hende til at skrive til marki de La Mole, havde givet den stakkels kvinde, der var svækket af vedvarende ulykke, nådestødet. Denne ulykke var Juliens fraværelse, som hun kaldte samvittighedsnaget, men som hendes skriftefader, en ung, dydig og ivrig præst, nylig ankommet fra Dijon, ikke havde taget fejl af.

"At dø således, ikke for min egen hånd, det er ikke nogen synd," havde fru de Rênal tænkt. "Gud vil måske tilgive mig, at jeg glæder mig over min død." Hun vovede ikke at tilføje: "Og det at dø for Juliens hånd er toppunktet af al lyksalighed."

Næppe var lægen gået sin vej og hun befriet for alle de venners nærværelse, der var ilet til i mængde, før hun lod sin kammerpige Élisa kalde og sagde rødmende til hende: "Arrestforvareren er en grusom mand. Han vil sagtens mishandle ham i den tro, at han ved det gør mig til behag. Denne tanke er mig utålelig. Kunne De ikke gå hen til arrestforvareren og levere ham denne lille pakke med nogle louisdorer, som om den kom fra Dem selv? De kan sige til ham, at religionen ikke tillader, at han er ond imod ham ... Men han må fremfor alt ikke nævne, at der er blevet sendt penge."

Denne omstændighed kunne Julien takke for, at fangevogteren i Verrières viste sig menneskelig imod ham. Det var endnu stadig den samme Noiroud, regeringens tro

tilhænger, ham, der havde fået en så stor skræk i livet ved Apperts komme.

En forhørsdommer kom ind i fængslet. Julien sagde til ham: "Jeg har begået et overlagt mord. Jeg købte pistolerne og lod dem lade hos den og den bøssemager. Straffelovens paragraf 1342 er tydelig nok; jeg har fortjent døden og venter den." Forbavset over denne måde at svare på ville dommeren stille flere spørgsmål for at få den anklagede til at indvikle sig i modsigelser.

Men Julien sagde smilende til ham: "Kan De ikke se, at jeg gør mig så skyldig, som De kan ønske? De kan stole på, hr. dommer, at De ikke skal gå glip af det bytte, De forfølger. De skal få den glæde at dømme mig. Fritag mig for Deres nærværelse!"

Derefter tænkte han: "Jeg har endnu en kedsommelig pligt tilbage at udføre; jeg må skrive til komtesse de La Mole."

Han skrev følgende:

> "Jeg har hævnet mig. Uheldigvis vil mit navn komme i aviserne, og jeg kan ikke slippe ukendt ud af denne verden. Om to måneder dør jeg. Hævnen har været lige så grusom som den sorg at være skilt fra Dem. Fra nu af forbyder jeg mig selv at skrive og udtale Deres navn. Tal aldrig om mig, ikke engang til min søn; tavshed er den eneste måde, hvorpå De kan ære mit minde. For folk i almindelighed vil jeg stå som en ganske almindelig morder ... Tillad mig nu i sidste øjeblik at sige sandhed: De vil glemme mig. Dette store vendepunkt, som jeg råder Dem til aldrig at åbne Deres mund om til noget levende væsen, vil for

flere år have udtømt al den romantik og overdrevne lyst til det eventyrlige, som jeg så i Deres karakter. De var skabt til at leve med middelalderens helte; vis den samme faste karakter som dem! Lad det, der skal ske, fuldbyrdes i hemmelighed og uden at udsætte Dem for folkesnak! De skal antage et falsk navn og ikke gøre nogen til medvider. Hvis De nødvendigvis trænger til en vens hjælp, testamenterer jeg Dem pastor Pirard.

Tal ikke til nogen anden om sagen, især ikke til nogen af Deres egen samfundsklasse, en Luz eller Caylus.

Gift Dem et år efter min død med de Croisenois; det beder jeg Dem om, ja jeg befaler Dem det som Deres ægtefælle. Skriv ikke til mig, for jeg vil ikke svare Dem. Skønt mindre ond end Jago, efter hvad jeg selv synes, vil jeg sige som han: *From this time forth I never will speak a word*.

Man skal hverken se mig tale eller skrive. De har hermed modtaget mine sidste ord ligesom min sidste tilbedelse.

J. S."

Da Julien efter at have afsendt dette brev var kommet lidt til sig selv, følte han sig for første gang meget ulykkelig. Enhver af hans ærgerrige forhåbninger måtte efterhånden rives ud af hans hjerte af dette betydningsfulde ord: Jeg skal dø. Døden selv var ikke *frygtelig* i hans øjne. Hele hans liv havde kun været en

langvarig forberedelse til ulykken, og han havde ingenlunde glemt den, der gælder for den største af dem alle.

"Hvad vil det sige?" tænkte han. "Hvis jeg om to måneder skulle kæmpe med en mand, der var vel øvet i våbenbrug, ville jeg da være svag nok til uophørligt at tænke derpå med rædsel?"

Han tilbragte over en time med at lære sig selv rigtig at kende i så henseende, og da han havde set klart i sin sjæl, så at sandheden viste sig for ham lige så tydeligt som pillerne i hans fængsel, tænkte han på sit samvittighedsnag og spurgte sig selv: "Hvorfor skulle jeg fortryde, hvad jeg har gjort? Jeg er blevet krænket på en grusom måde; jeg har dræbt den, der fornærmede mig, jeg fortjener døden, det er det hele. Jeg dør efter at have gjort mit regnskab op med menneskeheden. Jeg efterlader ikke nogen uopfyldt forpligtelse, jeg skylder ingen noget, min død har ikke andet vanærende ved sig end selve henrettelsesredskabet. Det er ganske vist i og for sig nok til min skam i de Verrièreske borgerfolks øjne; men hvad foragteligt er der i det i forstandige folks mening? Jeg har et middel til at skaffe mig anseelse, det er at kaste penge i grams, når jeg går til retterstedet. Hvis mindet om mig bliver knyttet til tanken om guld, vil det stråle for dem."

Efter at have anstillet denne betragtning og straks fundet den indlysende, sagde Julien til sig selv: "Jeg har ikke mere at bestille her på jorden," og faldt i en dyb søvn.

Henad klokken ni om aftenen vækkede arrestforvareren ham og bragte ham aftensmad.

Han spurgte: "Hvad siger folk i Verrières?"

"Hr. Julien, den ed, jeg svor foran korset i Overretten den dag, da jeg blev indsat i mit embede, nøder mig til tavshed."

Fangevogteren tav derefter, men blev stående.

Synet af dette tarvelige hykleri morede Julien, og han tænkte: "Jeg skal lade ham vente længe på de fem francs, han ønsker for at sælge mig sin samvittighed." Da arrestforvareren så ham ende sit måltid uden at gøre noget forsøg på at bestikke ham, sagde han i en falsk, men blid tone: "Hr. Julien, det venskab, jeg nærer for Dem, nøder mig til at tale, skønt man siger, at det strider mod rettens interesse, fordi det kan tjene Dem til at indrette Deres forsvar derefter. De er et godt menneske, hr. Julien, De vil blive glad, når jeg siger Dem, at borgmesterinden har det bedre."

"Hvad for noget! Er hun ikke død?" udbrød Julien ude af sig selv.

"Vidste De ikke det?" sagde arrestforvareren med en dum mine, der snart antog et begærligt udtryk. "Det er ikke mere end rimeligt, om herren giver lægen noget, for han burde jo, efter lov og retfærdighed, ikke sige noget. Men jeg gik hen til ham for at glæde herren, og han fortalte mig det hele."

"Nå, men såret er altså ikke dødeligt," sagde Julien utålmodigt, "tør du indestå for det med dit liv?"

Arrestforvareren, en kæmpe på næste to meter, blev bange og trak sig hen imod døren. Julien indså, at han bar sig forkert ad, og for at få sandheden at vide, satte han sig igen og kastede en louisdor hen til ham.

Efterhånden som mandens beretning beviste Julien, at fru de Rênals sår ikke var dødeligt, fik han tårer i øjnene. "Gå!" sagde han pludselig. Arrestforvareren adlød, og næppe var døren lukket, før Julien udbrød: "Store Gud! Hun er ikke død" og faldt på knæ og græd bitterligt.

I dette øjeblik var han troende. Hvad gør præsternes hykleri til sagen? Kan det berøve tanken om Gud noget af dens sandhed og ophøjethed?

Først nu begyndte Julien at angre den forbrydelse, han havde begået, og ved et heldigt sammentræf, der sparede ham for fortvivlelse, ophørte nu først den tilstand af legemlig ophidselse og det anfald af en slags vanvid, som han siden sin afrejse fra Paris til Verrières havde følt sig hensat i.

Hans tårer flød af en ædel grund, han tvivlede ikke om, at han ville blive dømt. "Hun skal leve for at tilgive mig og elske mig."

Da arrestforvareren næste morgen meget sent vækkede ham, var det med de ord: "Hr. Julien, De må have et godt sovehjerte, for nu har jeg været her to gange og ikke nænnet at vække Dem. Her er to flasker god vin til Dem fra pastor Maslon."

"Hvad, er den skurk endnu her?" sagde Julien.

"Ja," svarede Noiroud med sænket røst, "men tal ikke så højt, det kunne skade Dem."

Julien lo af fuld hals.

"I den stilling, jeg nu er i, min ven, er De den eneste, der kan skade mig, hvis De hører op med at være mild og venlig imod mig ... De vil blive godt betalt," vedblev Julien med en bydende mine, som han straks ledsagede med et pengestykke.

Noiroud fortalte på ny med alle enkeltheder alt, hvad han vidste om fru de Rênal, men talte ikke om jomfru Élisas besøg.

Denne mand var så lav og sjofel, som det vel er muligt, hvorfor Julien pludselig fik den tanke: "Den vanskabte kæmpe tjener næppe mere end tre-fire hundrede francs, for hans fængsel er ikke synderlig optaget. Jeg kan sikre ham ti tusinde,

hvis han vil flygte over til Schweiz med mig ... Vanskeligheden ligger blot i at overbevise ham om, at jeg mener det ærligt." Men forestillingen om at blive nødt til en længere samtale med en så sjofel person indgød ham væmmelse, og han gav sig til at tænke på noget andet.

Om aftenen var det for sent, da en postvogn kom og afhentede ham ved midnat. Han syntes godt om de gendarmer, der ledsagede ham. Da de om morgenen havde nået Besançon, var de så venlige at sætte ham op i øverste stokværk af et gotisk tårn, som han skønnede var hygget i det fjortende århundrede og holdt i en let og yndefuld stil, der tiltalte ham. Gennem et smalt mellemrum mellem to mure havde han ud over gården et prægtigt kig.

Næste dag var han i forhør og fik derefter lov at være i ro i flere dage. Hans sjæl var rolig; han fandt sin sag meget lidt indviklet, idet han sagde til sig selv: "Jeg har villet dræbe et medmenneske, jeg bør miste livet."

Denne betragtning standsede ikke yderligere hans tanker. Dommen, det kedsommelige ved at skulle vise sig offentligt, forsvaret, alt det betragtede han som fortrædelige ceremonier, som det ville være tids nok at tænke på samme dag, de skulle finde sted. Heller ikke dvælede han ved dødsøjeblikket, som han ville opsætte at beskæftige sig med, til dommen var faldet. Livet var ham ikke besværligt, han betragtede alt under et nyt synspunkt, han havde ingen ærgerrighed. Han tænkte kun sjældent på komtesse de La Mole, men han var meget optaget af samvittighedsnag og forestillede sig ofte fru de Rênals skikkelse, især under nætternes stilhed, der kun afbrødes af fiskeørnens skrig.

Han takkede Himlen, fordi han ikke havde såret hende dødeligt. "Det er forunderligt," tænkte han, "jeg troede, at hun ved sit brev til marki de La Mole for bestandig havde tilintetgjort min fremtidige lykke, og mindre end fjorten dage, efter at dette brev blev skrevet, tænker jeg ikke længere på alt det, der dengang optog mig så stærkt ... To, tre tusinde francs om året til at leve af i et bjergland som Vergy ... Da var jeg lykkelig ... men jeg kendte ikke min lykke."

Til andre tider fo'r han pludselig op af sin stol og udbrød: "Hvis jeg havde såret fru de Rênal dødeligt, ville jeg have taget livet af mig ... Jeg trænger til at være vis på det for ikke at ræddes for mig selv. Tage livet af mig! Det er det store spørgsmål. Disse dommere er så meget slaver af former og så hidsige på at komme en stakkels anklaget mand til livs, at de gerne kunne lade den bedste borger hænge for at skaffe sig en orden. Jeg kunne unddrage mig deres herredømme, deres skældsord og deres dårlige sprog, som Stiftstidenden vil kalde veltalenhed ... Jeg har vel endnu en fem-seks uger at leve i, lidt mere eller mindre ... Tage livet af mig selv! Nej, min tro!" sagde han efter nogle dages forløb til sig selv. "Napoleon levede jo. Desuden er livet mig behageligt. Her er et roligt opholdssted og ingen kedsommelige folk," tilføjede han leende og gav sig til at skrive titlerne op på de bøger, han ville sende bud efter fra Paris.

67. Et fængselstårn

Han hørte stærk støj ude på gangen, skønt det ikke var den tid, da der plejede at komme nogen op i fængslet. Fiskeørnen fløj skrigende bort, døren gik op, og den ærværdige pastor Chélan kastede sig med stok i hånden rystende i hans arme.

"Store Gud! Er det muligt, mit barn ... dit uhyre! burde jeg sige."

Og den brave gamling kunne ikke få et ord mere frem. Julien blev bange for, at han skulle falde om, og blev nødt til at føre ham hen til en stol. Tidens hånd havde lagt sig tungt på denne tidligere så kraftige mand. Han syntes Julien kun at være en skygge af sig selv.

Da han igen havde fået vejret, sagde han: "Først i forgårs fik jeg Deres brev fra Strassburg med de 500 francs til de fattige i Verrières. Det blev bragt mig i bjergene ved Liveru, hvor jeg har trukket mig tilbage og bor hos min søstersøn Jean. I går hørte jeg om ulykken ... O Himmel, er det muligt!" Og gamlingen græd ikke længere, men syntes at have mistet enhver forestilling og tilføjede uvilkårligt: "De trænger selv til Deres 500 francs, jeg har bragt dem med."

"Jeg trænger til at se Dem, Deres Velærværdighed," udbrød Julien rørt. "Jeg har flere penge, end jeg behøver."

Men han kunne ikke få noget fornuftigt svar af ham. Fra tid til anden udgød pastor Chélan nogle tårer, som stille trillede ned ad hans kinder; derefter så han på Julien og var som betuttet over at se ham gribe hans hænder og føre dem til sine læber. Dette ansigt, der tidligere havde et så livligt udtryk og

med så stor kraft afspejlede de ædleste følelser, så nu hele tiden slapt ud. Det varede ikke længe, før en slags bonde kom og hentede gamlingen. "Man må ikke trætte ham," sagde han til Julien, der forstod, at det var søstersønnen. Dette besøg gjorde et pinefuldt indtryk på Julien, uden at han kunne skaffe sig lindring ved at græde. Alt syntes ham sørgeligt og trøstesløst, og han følte hjertet blive til is i sit bryst.

Det var det ubehageligste øjeblik, han havde oplevet siden forbrydelsen. Han havde nu set døden i al dens hæslighed. Alle forestillinger om sjælshøjhed og ædelmodighed var spredt som skyer for stormen.

Denne skrækkelige tilstand varede flere timer. Efter en åndelig forgiftelse kræves der ydre midler og champagne: Julien ville have anset sig selv for fej, hvis han havde taget sin tilflugt til dette. Henimod slutningen af en frygtelig dag, som han helt havde tilbragt med at gå op og ned i sit fangetårn, udbrød han: "Jeg er ikke rigtig klog! Hvis jeg skulle dø ligesom enhver anden, kunne synet af den stakkels, affældige olding have hensat mig i denne tungsindige stemning, men en hurtig død i min blomstrende alder vil jo netop sikre mig mod denne bedrøvelige affældighed."

Men trods alle sine fornuftige betragtninger var han dog rørt som et forsagt væsen og følgelig ulykkelig over dette besøg.

Der var ikke længere noget som helst barsk og storartet ved ham, ingen romersk dyd; døden viste sig for ham som et umådelig højt bjerg og som en vanskelig ting at komme over.

Han tænkte ved sig selv: "I aften er jeg seks grader under det mod, der fører mig op i højde med skafottet. I morges havde jeg det mod. Nå, hvad gør det for resten til sagen, når jeg blot får

det i det afgørende øjeblik." Dette indfald om en måler morede ham og fik held til at adsprede ham.

Da han næste morgen vågnede, skammede han sig over den foregående dag og mente, at hans lykke og ro stod på spil. Han tænkte på at skrive til fiskalen for at forlange, at ingen fik adgang til ham, men sagde til sig selv, at det ville gøre Fouqué ondt, om ellers han skulle overvinde sig til at besøge ham.

Det var måske to måneder, siden Julien havde tænkt på denne ven, og han mente nu om sig selv, at han i Strassburg havde været en rigtig nar, der ikke havde tanke for andet end kraven på sin kjole. Nu lagde mindet om Fouqué stærkt beslag på ham og gjorde ham rørt. Han spadserede uroligt op og ned og sagde til sig selv: "I dette øjeblik er jeg sikkert tyve grader under dødens mål ... Hvis denne svaghed varer ved, er det bedre, jeg tager livet af mig. Hvilken fryd ville det være for folk som Maslon og Valenod, om jeg døde som en kryster!"

Fouqué kom. Den godmodige, bramfri fyr var ude af sig selv af sorg. Hans eneste tanke, om han ellers havde nogen, var den at ville sælge alt, hvad han ejede og havde, for at bestikke arrestforvareren og give Julien lejlighed til at undvige.

"Du volder mig sorg," sagde Julien til ham. "Grev de Lavalette var uskyldig, mens jeg er en forbryder. Du får mig mod din vilje til at tænke på forskellen."

Men på engang blev han iagttagende og mistroisk og sagde: "Er det virkelig sandt? Ville du sælge alt, hvad du ejer og har?"

Fouqué blev meget glad over at se sin ven gå ind på hans plan og gjorde ham til punkt og prikke rede for, hvad han kunne få ud af det, han ejede.

"Hvilken mageløs iver hos sådan en landboer!" tænkte Julien. "Hvor rødmede jeg ikke tit på hans vegne, når jeg så ham spare og knibe, og nu vil han ofre alt det, han på den måde har samlet sig, for min skyld! Ingen af de unge mennesker, jeg traf i marki de La Moles hus, og som læser Chateaubriands *René*, ville gøre sig skyldig i den slags latterligheder, og når jeg undtager de ganske unge, der endnu ikke har beriget sig ved arv, ville ingen af de fine parisere være i stand til at bringe et sligt offer."

Alle Fouqués forsyndelser mod rigtig sprogbrug og alle hans simple bevægelser forsvandt, og Julien kastede sig i hans arme. Det var en smuk oprejsning til provinsboerne. Men Fouqué tog fejl af den begejstring, han læste i Juliens øjne, og antog det for en indvilligelse i hans flugtplan.

Ved således at se noget ophøjet for sine øjne fik Julien den kraft tilbage, som pastor Chélans tilsynekomst havde berøvet ham. Han var endnu meget ung, men havde efter min mening spirer til noget godt i sig. Hvis han var blevet ældre, ville han, i modsætning til de fleste mennesker, hvis udvikling går fra ømhed til listighed, med årene have erhvervet sig det gode sind, der stemmer én til rørelse, og have aflagt sin tåbelige mistro. Men hvad kan slige forfængelige forudsigelser nytte?

Forhørene blev hyppigere trods Juliens bestræbelser for at afkorte dem ved sine svar. Han gentog hver gang: "Jeg har begået et drab eller i det mindste villet det, og det med overlæg." Men dommeren var en mand, der hængte sig i formerne, og Juliens erklæringer gjorde ikke forhørene mindre omstændelige, da dommeren følte sig ægget i sin forfængelighed. Julien fik ikke at vide, at man havde tænkt på at føre ham over i et gyseligt fangehul, og at han kunne takke

Fouqué for, at han fik lov at blive i sit pæne kammer, hvortil der førte 180 trappetrin i vejret.

Pastor de Frilair var en af de indflydelsesrige mænd, som Fouqué leverede brænde til, og det lykkedes ham at få den almægtige storvikar i tale. Til hans usigelige fryd erklærede de Frilair, at han, rørt over Juliens gode egenskaber og de tjenester, han tidligere havde ydet præsteskolen, agtede at tale hans sag hos dommerne. Fouqué skimtede deri et håb om at kunne frelse sin ven og kastede sig, da han gik bort, i støvet for storvikaren, idet han bad ham modtage en sum af 200 francs, som skulle uddeles til messer for at anråbe om den anklagedes frifindelse. Men han tog besynderligt fejl. De Frilair var ingen Valenod. Han ville ikke modtage pengene og søgte endog at gøre den skikkelige bonde begribeligt, at han ville gøre bedre i at beholde dem selv. Da han indså, at det var umuligt at tale rent ud af posen uden at begå en uforsigtighed, rådede han ham til at give summen som almisse til de fattige fanger, der bogstaveligt manglede alt.

"Denne Julien er en besynderlig fyr," tænkte storvikaren. "Hans handlemåde er mig uforklarlig, skønt jeg dog burde kunne forstå alt ... Måske kunne man gøre ham til martyr ... I hvert fald skal jeg nok komme efter den egentlige hemmelighed ved denne sag og måske få lejlighed til at skræmme denne. Fru de Rênal, der ikke agter os og i grunden afskyr mig ... Jeg kunne måske også i alt dette finde et middel til en glimrende forsoning med marki de La Mole, der har en svaghed for den små teolog."

Forliget i sagen mellem dem var nogle uger i forvejen blevet underskrevet, og pastor Pirard var rejst fra Besançon, efter at

have ladet et ord falde om Juliens hemmelighedsfulde herkomst, samme dag den ulykkelige skød på fru de Rênal i kirken i Verrières.

Julien så nu mellem sig og døden kun én ubehagelig begivenhed, nemlig sin faders besøg. Han spurgte Fouqué til råds i anledning af, at han havde i sinde at skrive til fiskalen om at blive fritaget for alle besøg. Denne rædsel for at se sin fader, og det i et sådant øjeblik, stødte i høj grad den borgerlige brændehandlers ærlige sind, og han syntes nu, han kunne forstå, hvorfor så mange mennesker nærede et lidenskabeligt had til hans ven.

"I hvert fald," svarede han ham koldt, "ville en sådan bestemmelse om at lade dig være ene ikke være anvendelig på din fader."

68. En mægtig mand

Dørene til fængselstårnet åbnedes tidligt næste morgen. Julien fo'r op af søvne.

"Ih Gud," tænkte han. "Der er min fader! Hvilket ubehageligt optrin forestår der mig ikke nu!"

I samme øjeblik styrtede en bondeklædt kvinde sig i hans arme. Han havde ondt ved at genkende hende. Det var komtesse de La Mole.

"Du slemme mand! Jeg vidste ikke, hvor du var, før jeg fik dit brev. Det, du kalder din forbrydelse, er kun en ædel hævn, der viser mig, hvad det er for et højsindet hjerte, der banker i dit bryst. Jeg fik det først at vide i Verrières ..."

Trods de fordomme, Julien, uden at gøre sig rede for det, nærede mod komtesse de La Mole, fandt han hende meget smuk. Hvor kunne han andet end i denne hendes handlemåde og måde at tale på se en ædel, uegennyttig følelse, der hævede hende højt over de små hverdagssjæle! Han bildte sig atter ind, at han elskede en dronning, og sagde med ædelt tænkesæt og veltalenhed til hende:

"Fremtiden tegnede sig ganske klart for mine øjne. Efter min død ville jeg have Dem gift med de Croisenois, der altså var kommet til at ægte en enke. Denne fortryllende enkes ædle, men noget romantiske sjæl ville, efter at være blevet forbavset og omvendt til tro på den dagligdags klogskab ved en besynderlig, rystende og for hende betydelig begivenhed, have kunnet forstå den unge markis virkelige fortjenester. De ville have fundet Dem i at blive lykkelig på samme måde som andre

mennesker ved agtelse, rigdom, høj rang og så videre ... Men, kære Mathilde, hvis marki de La Mole aner, at De er kommet her til Besançon, vil det være ham et hårdt stød, og det vil jeg aldrig kunne tilgive mig selv. Jeg har jo allerede voldet ham så megen sorg. Tanbeaus morbroder vil sige, at han har næret en slange ved sin barm."

"Jeg må tilstå, at jeg ikke havde ventet at træffe så meget koldt overlæg og så stor bekymring for fremtiden," sagde Mathilde halvvejs vredt. "Min kammerpige, der er næsten lige så forsigtig som De, har udtaget et pas, og jeg er kommet med posten hertil under navnet fru Michelet."

"Kunne fru Michelet komme så let ind hos mig?"

"Å, du er dog bestandig den overlegne mand, jeg har udmærket frem for de andre. Først tilbød jeg en af dommerens skrivere 100 francs, da han erklærede, at det var umuligt for mig at få adgang til dit fængsel. Men da den ærlige mand havde fået pengene, lod han mig vente og gjorde indvendinger, og jeg tænkte, at han havde i sinde at snyde mig ..."

Hun standsede.

"Og så?" spurgte Julien.

"Bliv nu ikke vred, lille Julien," sagde hun og kyssede ham. "Jeg blev nødt til at sige den skriver mit navn, for han troede, jeg var en ung syerske fra Paris, der var forelsket i den smukke Julien ... Det var virkelig hans egne ord. Jeg svor ham til, at jeg var din hustru, og nu får jeg lov til at se dig hver dag."

Julien tænkte: "Galskaben er fuldstændig, jeg har ikke kunnet forhindre den. Når alt kommer til alt, er marki de La Mole en så fornem mand, at den offentlige mening nok vil kunne finde en undskyldning for den unge oberst, der gifter sig med den

indtagende enke. Min nærforestående død dækker alt, og han vil med fryd hengive sig til sin kærlighed til Mathilde. Det var galskab, vil han sige, sjælshøjhed, det besynderligste, man kan tænke."

Mathilde foreslog ham i fuldt alvor, at hun skulle tage livet af sig for at dø, sammen med ham.

Efter den første henrykkelse, og efter at hun var mæt af glæde over at se Julien, bemægtigede pludselig en heftig nysgerrighed sig hendes sind. Hun betragtede nøje sin elsker og fandt ham langt over, hvad hun havde forestillet sig. Boniface de La Mole syntes hende genopvakt, men mere heltemæssig.

Hun henvendte sig til egnens dygtigste sagførere og fornærmede dem ved at byde dem penge på en alt for ligefrem måde, men de endte med at tage imod dem.

Hun kom snart på det rene med, at i tvivlsomme og vigtige spørgsmål var alt i Besançon afhængigt af pastor de Frilair.

Hun fandt først uovervindelige hindringer for at nå til den almægtige storvikar under det ubekendte navn fru Michelet. Men rygtet om den unge modehandlerindes skønhed, der vanvittig af kærlighed var kommet fra Paris til Besançon for at trøste den unge Sorel, bredte sig hurtigt i byen.

Mathilde strejfede ene om til fods i Besançons gader, hvor hun håbede, at hun ikke skulle blive genkendt. I hvert fald troede hun, at det ikke kunne skade hendes sag at gøre stærkt indtryk på befolkningen. I sit vanvid tænkte hun på at få den til at gøre oprør for at frelse Julien, når han gik til døden. Komtesse de La Mole troede, hun var tarveligt klædt, som det

sømmer sig en kvinde, der har sorg, men hun var således klædt, at hun tiltrak sig alles blikke.

Hun var genstand for almindelig opmærksomhed i Besançon, da hun efter otte dages ansøgning opnåede at få foretræde hos de Frilair.

Hvor modig hun end var, var tanken om en indflydelsesrig indremissionær og dyb og kold skurkagtighed dog så nøje sammenknyttet i hendes forestilling, at hun rystede og bævede, da hun ringede på storvikarens dør, og hendes ben næppe kunne bære hende, da hun steg op ad den trappe, der førte til hans lejlighed. Ensomheden i det biskoppelige palads fik det til at løbe hende koldt ned ad ryggen, og hun tænkte: "Hvis jeg sætter mig i en lænestol, kan det godt være, at den griber mig om armene, så jeg forsvinder, og hvem skal så min kammerpige henvende sig til for at spørge efter mig? Gendarmkaptajnen skal nok tage sig i vare for at sætte sig i bevægelse ... Jeg er ene her i den store by!"

Ved det første blik på lejligheden følte komtessen sig beroliget. Dels havde en tjener i fuldt liberi lukket op for hende, dels var det værelse, man lod hende vente i, udstyret med en fin og smagfuld overdådighed, der langtfra at være plump tværtimod mindede om de bedste huse i Paris. Så snart hun fik øje på de Frilair, der kom hen til hende med faderlig mine, forsvandt alle hendes forestillinger om grum forbrydelse. Hun fandt end ikke i dette smukke ansigt noget som helst præg af denne voldsomme og noget barbariske dyd, der i så høj grad strider mod det parisiske samfunds opfattelse. Det halve smil, der besjælede denne prælats træk, som rådede over det hele Besançon, tydede på, at han var en mand af det gode selskab, en

dannet gejstlig, en dygtig embedsmand. Mathilde troede sig kort sagt i Paris.

Storvikaren behøvede blot nogle øjeblikke for at få hende til at tilstå, at hun var en datter af hans mægtige modpart, marki de La Mole.

"Jeg er ganske rigtigt ikke fru Michelet," sagde hun og genfandt hele sin stolte holdning, "og denne tilståelse koster mig ikke synderlig overvindelse, for jeg kommer for at spørge Dem til råds om muligheden af at hjælpe hr. de la Vernaye til at undvige. For det første har han kun begået en ubesindighed; den kvinde, han har skudt på, befinder sig i bedste velgående. For det andet kan jeg, for at bestikke de underordnede embedsmænd, straks overlevere Dem 50.000 francs, hr. storvikar, og forpligte mig til at betale en dobbelt så stor sum. Endelig vil min og min families taknemmelighed ikke finde noget umuligt for den, der har frelst hr. de la Vernaye."

Storvikaren syntes forbavset over dette navn; men Mathilde viste ham flere breve fra krigsministeriet til hr. Julien Sorel de la Vernaye.

"De ser altså, at min fader havde påtaget sig at skaffe ham en formue. Jeg giftede mig med ham i al stilhed, fordi min fader ønskede, at han skulle være højere officer, inden han offentliggjorde dette ægteskab, der var lidt besynderligt for en La Mole."

Mathilde lagde mærke til, at udtrykket af godhed og en stilfærdig munterhed hurtigt forsvandt, efterhånden som de Frilair gjorde så vigtige opdagelser, og at der på hans ansigt tegnede sig en blanding af listighed og dyb falskhed.

Han nærede tvivl og gennemlæste langsomt de officielle aktstykker, mens han ved sig selv tænkte: "Hvilken fordel kan jeg drage af denne besynderlige fortrolighed? Nu er jeg jo på engang kommet i et fortroligt forhold til en veninde af den berømte marskalinde de Fervaques, der er Hans Højærværdighed biskop ***s almægtige søsterdatter, ham, der råder for, hvem der skal være biskop i Frankrig. Hvad jeg betragtede som noget, der lå langt ude i fremtiden, viser sig uventet for mine øjne. Dette kan jo føre mig til mine ønskers mål."

I førstningen blev Mathilde forskrækket over denne mægtige mands forandrede ansigtsudtryk, som hun befandt sig ene med i et afsides liggende værelse. Men hun tænkte snart: "Det ville jo have været værre, om jeg slet ikke havde gjort noget indtryk på en mand, der er en kold og egenkærlig præst, som er mæt af magt og nydelser."

Storvikaren blev blændet ved synet af denne hurtige og uforudsete vej til bispeværdigheden, der åbnede sig for hans øjne, og glemte et øjeblik, forbavset over Mathildes dygtighed, at være på sin post. Hun så ham næsten for sine fødder fuld af ærgerrighed og så livlig, at han ligefrem rystede af nervøs ilterhed.

"Det hele klarer sig," tænkte hun. "Intet er umuligt her for en veninde af marskalinde de Fervaques."

Og til trods for en endnu smertelig følelse af skinsyge fik hun mod til at forklare, at Julien var en fortrolig ven af marskalinden og næsten dagligt hos hende traf Hans Højærværdighed biskop ***.

Storvikaren svarede med et blik, der tydeligt røbede hans ærgerrighed, og med eftertryk på hvert ord: "Selv om der en fire-fem gange skulle trækkes lod om de 36 nævninger blandt amtets mest ansete indbyggere, ville jeg betragte det som et mærkeligt uheld, om jeg ikke på hver liste kunne tælle en otte-ti venner blandt de mest forstandige af de udtrukne. Jeg ville næsten altid få flertallet, ja endog mere end det, til en fældende dom. De ser altså, komtesse, at jeg med største lethed kunne få ham frikendt ..."

Han standsede pludselig, som om han blev forbavset over, hvad han sagde, da han jo dér tilstod noget, som man aldrig siger til uindviede. Men til gengæld forbavsede han Mathilde ved at lade hende vide, at det, der navnlig undrede folk i Besançon og vakte deres opmærksomhed ved Juliens besynderlige hændelse, var, at han tidligere havde vakt en stærk lidenskab hos fru de Rênal og længe havde delt den. Han opdagede let, hvilken forvirring hans meddelelse hensatte Mathilde i, og han tænkte: "Der har jeg min hævn! Det er endelig et middel til at lede denne unge kvinde, der er så bestemt i sin optræden. Jeg begyndte allerede at frygte, at det ikke skulle lykkes mig."

Hendes fine udseende og det indtryk, hun gjorde af ikke at være let at lede, fordoblede i hans øjne det fortryllende ved hendes sjældne skønhed, som han dér så hende næsten bedende for sig. Han fik hele sin koldblodighed tilbage og tøvede ikke med at vende dolken i hendes hjerte.

"Det skulle ikke undre mig," sagde han i en let tone, "om vi erfarede, at det er af skinsyge, at hr. Sorel to gange har skudt på denne kvinde, som han tidligere holdt så meget af. Hun er

langtfra blottet for ynde, og det er ikke længe siden hun hyppigt omgikkes en vis pastor Marquinot fra Dijon, et slags jansenist uden moral, som de alle er."

Han pinte med vellyst og i ro og mag denne smukke piges hjerte, hvis svage side han havde overrasket, og han sagde, idet han fæstede sine glødende blikke på Mathilde:

"Hvorfor skulle hr. Sorel have valgt kirken, når det ikke var, fordi hans rival netop i det øjeblik holdt messe? Alverden er enig om, at den lykkelige mand, De beskytter, er meget begavet og lige så forsigtig. Det havde jo været den simpleste ting af verden at skjule sig i borgmesterens have, som han kender så godt. Der kunne han jo være sikker på hverken at blive fanget eller mistænkt, når han dræbte den kvinde, han var skinsyg på."

Denne tilsyneladende så rigtige betragtning bragte Mathilde fuldstændig ud af sig selv. Hendes højsindede sjæl, der var så mættet med al den tørre klogskab, der i den fine verden gælder for at give et tro billede af det menneskelige hjerte, var ikke skabt til hurtigt at opfatte den salighed, der ligger i at sætte sig ud over al klogskab, og som kan være så tiltalende for et fyrigt sind. I de højere samfundsklasser i Paris, blandt hvilke Mathilde havde tilbragt sit liv, kan lidenskaben kun sjældent aflægge sin klogskab; de, der springer ud af vinduet, bor altid på kvisten.

Pastor de Frilair var endelig sikker på sit herredømme. Han gav Mathilde at forstå (han løj rimeligvis), at han kunne råde efter sit tykke over den, der skulle optræde som anklager mod Julien. Når så loddet havde udpeget de 36 nævninge, ville han henvende sig personligt til i det mindste 30 af dem.

Hvis Mathilde ikke havde forekommet ham så smuk, ville han først ved den femte eller sjette sammenkomst have talt så rent ud til hende.

69. Rænker

Da Mathilde kom ud fra bispegården, betænkte hun sig ikke på at sende fru de Fervaques et brev. Frygten for at stille sig selv blot standsede hende ikke et øjeblik. Hun bad indstændigt sin rivalinde skaffe hende et brev til storvikaren skrevet egenhændigt af Hans Højærværdighed biskop ***. Hun gik så vidt, at hun anmodede hende om selv at komme til Besançon. Dette træk af en skinsyg og stolt sjæl vidnede om heltemod.

Efter Fouqués råd havde hun været så forsigtig at lade være at omtale de skridt, hun havde gjort, for Julien. Hendes nærværelse alene forstyrrede ham allerede tilstrækkeligt. Mere retskaffen nu, da døden nærmede sig, end han havde været i sit foregående liv, følte han samvittighedsnag ikke blot over for marki de La Mole, men også over for Mathilde, og han sagde til sig selv: "Hvor kan det være, at jeg, når jeg er sammen med hende, undertiden bliver adspredt og endog keder mig. Hun har for min skyld styrtet sig i ulykke, og således belønner jeg hende! Skulle jeg da være en slet karl?" Dette spørgsmål ville ikke synderligt have lagt beslag på ham, da han var ærgerrig. Dengang var den eneste skam, han kunne tænke sig, den ikke at gøre lykke.

Hans åndelige ildebefindende i Mathildes nærværelse var så meget mere afgjort, som han i dette øjeblik indgød hende den mærkværdigste og tåbeligste lidenskab. Hun talte ikke om andet end de besynderlige ofre, hun ville bringe for at frelse ham. Ophidset af en følelse, som hun var stolt af, og som overvandt alt hendes hovmod, havde hun kunnet ønske ikke at

lade et eneste øjeblik af sit liv hengå uden at udfylde det med et eller andet usædvanligt skridt, og hendes lange samtaler med Julien drejede sig udelukkende om de underligste og farligste planer. Fangevogterne blev godt betalte og lod hende råde i fængslet. Mathildes planer indskrænkede sig ikke til at ofre hendes navn og rygte; hun brød sig kun lidt om, at alle kendte hendes tilstand. At kaste sig på knæ for kongens vogn, når han kom kørende i fuldt firspring, for at bede om nåde for Julien, at tiltrække sig fyrstens opmærksomhed, med fare for al blive knust under vognens hjul, var et af de ringeste hjernespind, hendes ophidsede, modige indbildningskraft drømte om. Ved de af hendes venners hjælp, der havde ansættelse ved hoffet, var hun sikker på at kunne få adgang til den afspærrede del af Saint Cloud-parken.

Julien fandt sig uværdig til så megen hengivenhed; han var oprigtig talt træt af alt dette heltemod. Han ville have været modtagelig for en naturlig, uskyldig og næsten undselig ømhed, mens Mathildes højsindede sjæl stadig trængte til forestillingen om et publikum og hensyn til andre.

Midt under al sin ængstelse og frygt for denne elskers liv, som hun ikke ville overleve, havde hun en hemmelig trang til at forbavse publikum ved sin overdrevne kærlighed og sine mageløse planer.

Julien blev ærgerlig over, at han ikke følte sig rørt over alt dette heltemod. Hvad ville han have sagt, om han havde kendt alle de galskaber, hvormed Mathilde overvældede den skikkelige Fouqués hengivne, men snusfornuftige og indskrænkede sjæl?

Fouqué vidste ikke, hvad han egentlig skulle dadle ved Mathildes opofrelse, for han ville også have ofret hele sin

formue og udsat sit liv for de største tilfældigheder for at frelse Julien. Han var forbløffet over den masse penge, hun strøede ud til alle kanter, da han som god provinsboer havde den største agtelse for klingende mønt.

Endelig opdagede han, at komtesse de La Moles planer ofte skiftede, og fandt til lettelse for sig selv et udtryk til at dadle denne karakter, der var så trættende for ham: hun var vægelsindet. Fra denne betegnelse til udtrykket: brushoved, det værste, man kender i provinserne, er der kun ét skridt.

"Det er besynderligt," sagde Julien til sig selv en dag, da Mathilde forlod fængslet, "at en så heftig lidenskab for mig lader mig ufølsom, og det, skønt jeg for et par måneder siden var umådelig indtaget i hende. Jeg har nok læst, at når døden nærmer sig, mister man sansen for alt, men det er frygteligt at føle sig utaknemmelig og ikke kunne forvandle sig selv. Er jeg da egenkærlig?" Og han gjorde sig i den anledning de mest ydmygende bebrejdelser.

Ærgerrigheden var uddød i hans sjæl, en anden lidenskab var opstået af dens aske; han kaldte den samvittighedsnaget over at have skudt på fru de Rênal.

Han var i virkeligheden dødelig forelsket i hende og fandt en besynderlig glæde i, når han var ganske ene og ikke behøvede at være bange for at blive afbrudt i sine betragtninger, at hengive sig helt og holdent til mindet om de lykkelige dage, han fordum havde tilbragt i Verrières eller Vergy. De ringeste hændelser fra hine alt for hurtigt henrundne tider havde for ham en uimodståelig friskhed og henrykkelse. Han tænkte aldrig på den lykke, han havde gjort i Paris; den var han ked af.

Mathildes skinsyge gættede til dels denne hans stemning, der dag for dag voksede i styrke, og hun mærkede tydeligt, at hun havde at kæmpe imod hans lyst til ensomhed. Undertiden nævnede hun med rædsel fru de Rênals navn og så Julien sitre. Fra nu af kendte hendes lidenskab hverken mål eller grænse, og hun tænkte i al mulig god tro: "Hvis han dør, følger jeg snart efter. Hvad ville de parisiske selskaber sige, når de så en kvinde af min rang i den grad tilbede en dødsdømt elsker? For at finde slige følelser må man gå tilbage til heltenes tidsalder. Det var den art af kærlighed, der fik hjerterne til at banke i Karl den Niendes og Henrik den Tredjes århundrede."

Midt under den største henrykkelse, når hun trykkede Juliens hoved til sit bryst, tænkte hun med rædsel: "Skulle dette skønne hoved være bestemt til at falde for øksen?" og tilføjede opflammet af et heltemod, der havde noget saligt ved sig: "I så fald vil mine læber, som jeg nu trykker mod hans smukke hår, mindre end et døgn efter være kolde som is."

Mindet om disse anfald af heltemod og gyselig fryd knugede hende uimodståeligt. Tanken om selvmord, der i og for sig er så betagende, men som hidtil havde holdt sig borte fra denne højsindede sjæl, trængte ind i den og herskede der snart med enevældigt herredømme. Hun tænkte med stolthed: "Nej, mine forfædres blod er ikke blevet lunkent i mig."

En dag sagde hendes elsker til hende: "Jeg har en gunst at bede Dem om; sæt Deres barn i pleje i Verrières, så kan fru de Rênal have tilsyn med plejemoderen."

"Det er meget hårdt, det, De der siger," svarede Mathilde og blegnede.

"Det har du ret i, jeg beder dig tusinde gange om forladelse," udbrød Julien, der vågnede af sin adspredthed og trykkede hende i sine arme.

Efter at han havde tørret hendes tårer, vendte han tilbage til denne tanke, men på en behændigere måde. Han havde givet samtalen en tungsindig, filosofisk vending og talte om den fremtid, der så snart skulle spærres for ham, og sagde: "Man må indrømme, kære veninde, at lidenskaberne er et uheld i livet, men et uheld, der kun rammer de overlegne sjæle ... Min søns død ville i grunden være en lykke for Deres families stolthed, og det vil det underordnede personale let kunne gætte sig til. Dette ulykkens og skammens barn vil få den sørgelige lod at blive forsømt ... Jeg håber, at De på et tidspunkt, som jeg ikke vil fastsætte, men som mit mod dog kan skimte, vil adlyde min sidste vilje og gifte Dem med marki de Croisenois."

"Jeg, en vanæret kvinde!"

"Vanæren kan ikke ramme et navn som Deres. De vil være enke, enke efter en gal mand, det er det hele. Ja, jeg går endnu videre og påstår, at da min forbrydelse ikke har haft pengebegærlighed til grund, er den ikke vanærende. Måske vil i fremtiden en eller anden filosofisk lovgiver få bugt med sine samtidiges fordomme og få dødsstraffen afskaffet, og da vil en venlig stemme sige: 'Se nu for eksempel komtesse de La Moles første mand, han var ikke rigtig klog; men han var ingen slet karl, ingen skurk. Det var urimeligt at halshugge ham' ... Så vil der ikke længere klæbe nogen vanære ved mit minde, i det mindste efter en tids forløb ... Deres stilling i verden, Deres formue og, tillad mig at sige det, Deres begavelse vil gøre det muligt for de Croisenois som Deres ægtefælle at spille en rolle,

som han selv alene aldrig ville komme til. Han har kun adelig fødsel og tapperhed; men disse egenskaber, der i 1729 var nok til at gøre en mand betydelig, er nu, et århundrede senere, kun egnede til at gøre en mand fordringsfuld. Der skal nu andre egenskaber til at stille sig i spidsen for Frankrigs ungdom. De vil bringe det politiske parti, De fører Deres mand ind i, den hjælp, en fast og foretagsom karakter kan yde. De vil blive en værdig efterfølgerske af Frondens Chevreuse og Longueville ... Men til den tid, kære veninde, vil den himmelske ild, der nu besjæler Dem, blusse mindre heftigt."

Og efter mange andre indledende sætninger tilføjede han: "Tillad mig at sige Dem, at efter femten års forløb vil De betragte Deres kærlighed til mig som en uskyldig galskab, men dog som en galskab."

Han standsede pludselig og faldt hen i drømme. Han stod atter over for denne for Mathilde så stødende tanke: "Om femten år vil fru de Rênal forgude min søn, mens De har glemt ham."

70. Rolighed

Denne samtale blev afbrudt af et forhør, der efterfulgtes af en forhandling med den sagfører, der skulle forsvare Julien. Disse øjeblikke var de eneste helt ubehagelige i et liv fuldt af sorgløshed og ømt sværmeri.

"Der foreligger et drab, drab med overlæg," sagde Julien til dommeren ligesom til sagføreren. "Det gør mig ondt, mine herrer," tilføjede han smilende, "det indskrænker Deres arbejde til en ubetydelighed."

Da det var lykkedes ham at skaffe sig disse to personer fra halsen, tænkte han: "Når det kommer til stykket, må jeg vise mig modig, mere modig end de to. De betragter døden, denne tvekamp med uheldig udgang, som jeg først vil tænke alvorligt på den dag, den skal finde sted, som den største ulykke, der kan times et menneske. Men jeg har kendt en langt større ulykke. Jeg led ganske anderledes på min første rejse til Strassburg, da jeg troede, Mathilde havde slået hånden af mig ... Og så må jeg tilstå, at denne fuldstændige fortrolighed, som jeg så lidenskabeligt har attrået, nu lader mig ganske kold ... I grunden er jeg lykkeligere, når jeg er ene, end når denne skønne pige deler min ensomhed ..."

Sagføreren, en mand, der holdt på former og regler, troede, han var gal, og antog med den offentlige mening, at det var af skinsyge, han havde grebet til pistolen. En dag dristede han sig til at give Julien at forstå, at denne påstand, hvad enten den var sand eller ej, ville være et udmærket udgangspunkt for et forsvar. Men i samme nu blev den anklagede atter lidenskabelig

og bidende og sagde ude af sig selv: "Hvis De har Deres liv kært, så pas på, at De aldrig mere siger en så afskyelig løgn!" Den forsigtige sagfører blev et øjeblik bange for, at Julien skulle myrde ham.

Han forberedte sin forsvarstale, fordi det afgørende øjeblik nærmede sig, og hele Besançon med tilhørende amt ikke talte om andet end denne berømte sag. Det vidste Julien intet om, da han havde bedt sig fritaget for at høre noget som helst om den slags.

Da Fouqué og Mathilde havde villet meddele ham visse rygter, der efter deres mening var vel egnede til at give ham håb, havde han afbrudt dem og sagt:

"Lad mig beholde mit ideale liv i fred. Jeres virkelige livs små besværligheder og småligheder, der er mere eller mindre stødende for mig, ville drage mig ned fra min himmel. Man dør, som man kan bedst; jeg vil kun tænke på døden på min manér. Hvad vedkommer de andre mig? Mit forhold til dem vil dog blive brat overskåret. Jeg beder jer ikke mere tale til mig om de folk; det er nok, at jeg skal finde mig i at se dommeren og sagføreren."

Og han tænkte ved sig selv: "Det lader virkelig til, at det skal blive min bestemmelse at dø drømmende. Det ville da også være naragtigt, om en ubekendt person som jeg, der er sikker på at blive glemt inden fjorten dage, ville spille komedie ... For resten er det besynderligt, at jeg først nu, da mit livs ende nærmer sig, har lært at kende den kunst at nyde det."

Han tilbragte disse sidste dage med at spadsere på fængselstårnets flade tag øverst oppe, mens han røg udmærkede cigarer, som Mathilde havde indforskrevet fra

Holland, og han anede ikke, at hans tilsynekomst hver dag var ventet af alle byens kikkerter. Hans tanker var i Vergy. Aldrig talte han til Fouqué om fru de Rênal; men et par gange sagde denne hen ham, at hendes helbredelse skred rask fremad, og denne meddelelse gav genlyd i hans hjerte.

Mens Juliens sjæl således næsten bestandig var borte i hans idéverden, havde Mathilde været optaget af virkeligheden, og hun havde, som det sømmede sig en adelig sjæl, forstået at fremme den fortrolige brevveksling mellem fru de Fervaques og de Frilair så vidt, at allerede det store ord bispeværdighed var blevet udtalt.

Den ærværdige prælat, der rådede for uddelingen af de gejstlige legater, tilføjede som efterskrift i et brev til sin søsterdatter: "Den stakkels Sorel er kun en fusentast; jeg håber, han skal blive givet os tilbage."

Ved synet af disse ord gav det et sæt i de Frilair; han tvivlede ikke om, at han ville kunne frelse Julien.

"Hvis ikke denne jakobinerlov havde været, der foreskriver, at der skal opstilles en lang række nævninger, alene med det formål at berøve ordentlige folk al indflydelse," sagde han til Mathilde dagen, før de 36 skulle udtages ved lodtrækning, "turde jeg have svaret for udfaldet af kendelsen. Jeg fik jo pastor N. frikendt."

Til sin store glæde fandt han næste dag blandt de udtrukne navne fem indremissionsmænd fra Besançon og blandt dem, der ikke hørte hjemme i byen, navnene de Valenod, de Moirod og de Cholin. "De otte kan jeg for det første indestå for," sagde han til Mathilde. "De fem første er rene maskiner; Valenod er et

af mine redskaber, Moirod har mig at takke for hele sin stilling, og Cholin er en idiot, der er bange for alt."

Stiftstidenden offentliggjorde fortegnelsen over nævningerne, og fru de Rênal besluttede til sin mands usigelige rædsel at rejse til Besançon. Alt, hvad han kunne opnå af hende, var det løfte, at hun ikke ville forlade sin seng, for at hun ikke skulle udsættes for den ubehagelighed at optræde offentligt som vidne i sagen. "Du kender ikke min stilling," sagde den forhenværende borgmester i Verrières, "jeg bliver af folk betragtet som en overløber, og der er ingen tvivl om, at de Frilair og den nar de Valenod let vil få fiskalen og dommerne til at drage alt det frem, der kan være mig ubehageligt."

Fru de Rênal gav uden vanskelighed efter for sin mands ønske, idet hun tænkte, at hun let, hvis hun optrådte i retten, ville kunne få udseende af at kræve hævn. Men næppe var hun kommet til Besançon, før hun, trods alle de løfter, hun havde givet sin skriftefader og sin mand om at være forsigtig, egenhændigt skrev følgende brev til de 36 nævninge:

> "Jeg indfinder mig ikke i retten den dag, dommen skal fældes, fordi min nærværelse ville kunne stille hr. Sorels sag i et uheldigt lys. Jeg ønsker kun ét her i verden, og det af mit ganske hjerte, nemlig, at han må blive frikendt. Tvivl ikke om, at den frygtelige tanke, at en uskyldig mand for min skyld havde måttet lide døden, ville forgifte hele mit øvrige liv og rimeligvis forkorte det. Hvor ville De kunne dømme ham til døden, når jeg er i live? Nej, samfundet har sikkert ikke ret til at berøve nogen, og mindst en mand som Julien Sorel, livet. Alle her

i Verrières ved, at han til tider kunne være noget forstyrret. Den stakkels unge mand har mægtige fjender; men selv iblandt hans fjender (og hvor mange har han ikke!) er der ingen, der tvivler om hans sjældne begavelse og udmærkede kundskaber. Det er ikke nogen almindelig mand, De skal dømme. I næsten halvandet år har vi alle kendt ham som en religiøs, klog og flittig ung mand, men et par gange om året plejede han at få anfald af tungsind, der næsten lignede sindsforvirring. Hele Verrières, alle vore naboer i Vergy, hvor vi plejer at tilbringe sommeren, hele min familie, amtsfuldmægtigen selv, vil lade hans sjældne gudsfrygt vederfares retfærdighed. Han kan hele den hellige skrift udenad. Ville en ugudelig mand have anvendt år på at lære Biblen? Mine sønner vil have den ære at overrække Dem dette brev. De er kun børn, men vær så venlig at spørge dem ud, så skal De af dem erfare alle de enkeltheder, som det endnu kunne være nødvendigt for Dem at lære at kende for at overbevise Dem om, at det ville være barbarisk at dømme ham. Langt fra at hævne mig ville De ved det tage livet af mig.

Hvad kan hans fjender indvende imod dette? Det sår, der har været følgen af et af disse anfald af sindsforvirring, som selv mine børn lagde mærke til hos deres huslærer, er så ufarligt, at jeg efter ikke to måneders forløb har kunnet køre med

ekstrapost fra Verrières til Besançon. Hvis jeg hører, at De nærer mindste betænkelighed ved at unddrage en så lidet brødefuld person fra lovens barbari, vil jeg stå op af min seng, hvortil alene min mands udtrykkelige befaling holder mig fængslet, for at komme og kaste mig for Deres fødder.

Erklær, at det ikke er godtgjort, at der foreligger overlæg, så vil De ikke blive nødt til at bebrejde Dem en uskyldig mands blod ..." osv.

71. Dommen

Endelig oprandt den dag, som fru de Rênal og Mathilde så meget havde frygtet.

Byens besynderlige udseende forøgede deres rædsel og lod ikke selve Fouqués faste sjæl upåvirket. Fra landet var folk strømmet ind til Besançon for at overvære pådømmelsen af denne romantiske sag.

I flere dage havde der ikke længere været plads i gæstgiverstederne. Rettens formand blev bestormet med anmodninger om adgangskort; på gaderne blev Juliens billede falbudt, og så videre.

Mathilde havde et egenhændigt brev fra Hans Højærværdighed biskop ***, som hun agtede at fremkomme med i det yderste øjeblik. Denne prælat, der ledede den franske kirke og indsatte biskopper, havde samtykket i at bede om at få Julien frikendt. Dagen, før dommen skulle falde, bragte hun dette brev til den almægtige storvikar.

Da hun mod slutningen af sammenkomsten skulle til at gå, brast hun i gråd. De Frilair, der hele tiden havde bevaret en diplomatisk tilbageholdenhed, blev selv næsten rørt og sagde: "Jeg svarer for nævningenes kendelse. Blandt de tolv, som det påligger at afgøre, om Deres yndlings forbrydelse er godtgjort, og om der foreligger overlæg, tæller jeg seks mig hengivne venner, som jeg har ladet forstå, at det afhænger af Dem, om jeg skal blive biskop. Baron Valenod, som jeg har gjort til borgmester i Verrières, har to af de andre i lommen, nemlig de Moirod og de Cholin. Rigtignok har lodtrækningen for så vidt

været os uheldig, som der er kommet to nævninger med, hvis anskuelser er højst beklagelige. Men skønt det er to ivrige venstremænd, plejer de dog ved afgørende lejligheder at følge min anvisning, og jeg har ladet dem anmode om at stemme med Valenod. Jeg har erfaret, at der blandt de tolv findes en hovedrig industridrivende, der skal være et stort vrøvlehoved af venstremand. Det hedder sig, at han i al hemmelighed arbejder på at få leverancer til Krigsministeriet, og han vil sagtens næppe gøre mig imod. Jeg har ladet ham sige, at baron Valenod kender mine ønsker."

"Hvem er den Valenod?" spurgte Mathilde ængstelig.

"Hvis De kendte ham, ville De ikke være i tvivl om sagens heldige udfald. Det er en fræk, grov, uforskammet karl, der altid fører det store ord, vel egnet til at være fører for tosser. Han var før 1814 en fattig fyr, men bankede sig op, og jeg har i sinde med det første at få ham gjort til amtmand. Han er i stand til at prygle de andre nævninge, hvis de ikke stemmer efter hans hoved."

Mathilde følte sig noget beroliget.

I løbet af aftenen ventede der hende en anden forhandling. Julien havde, for ikke at forlænge et ubehageligt optrin, hvis udfald i hans øjne forud var givet, besluttet, at han ikke ville tage ordet.

Han sagde til Mathilde: "Min sagfører kan jo tale. Jeg bliver kun alt for længe udsat for mine fjenders blikke. Disse provinsboere er blevet stødt over, at jeg så hurtigt ved Deres hjælp er kommet i vejret, og De kan stole på, der er ikke én af dem, der ikke ønsker, at jeg skal blive dømt, naturligvis med det forbehold at græde sine bitre tårer, når jeg bliver ført til døden."

"Ja," svarede Mathilde, "det er meget sandt, at de gerne vil se Dem ydmyget, men jeg tror ikke, de er grusomme. Min tilstedeværelse i Besançon og skuet af min sorg har gjort indtryk på alle kvinderne; Deres smukke ansigt vil gøre resten. Hvis De blot siger et par ord til Deres dommere, vil hele tilhørerskaren holde med Dem ..."

Da Julien næste formiddag klokken ni kom ned fra sit fængsel for at træde ind i den store rådhussal, kunne gendarmerne kun med stort besvær bane sig vej gennem den sværm, der var samlet i gården. Julien havde sovet godt om natten, han var ganske rolig og følte ikke anden sindsbevægelse end én filosofisk medynk med denne skare misundelige mennesker, der uden grusomhed ville bifalde dødsdommen over ham. Han blev meget overrasket, da han ved at blive standset et kvarters tid blandt mængden nødtes til at erkende, at hans nærværelse vakte en kærlig medfølelse hos publikum. Han hørte ikke en eneste ubehagelig ytring og tænkte derfor: "Disse provinsfolk er mindre ondskabsfulde, end jeg havde troet."

Da han kom ind i salen, blev han forundret over den smukke stil, den var holdt i, ren gotisk, med mange små søjler omhyggeligt udhuggede i stenen, og han troede sig hensat til England.

Men snart blev hans opmærksomhed optaget af en tolv-femten smukke damer, der sad lige over for den anklagedes bænk på tre forhøjninger oven over dommerne og nævningerne. Da han vendte sig om mod tilhørerne, så han, at den runde forhøjning langs salens sider ligeledes var fuld af kvinder, af hvilke de fleste var unge og smukke med strålende

øjne og deltagende blikke. I den øvrige del af salen var der en umådelig trængsel; folk sloges ved dørene, og vagten kunne ikke få dem til at være stille.

Da alle de blikke, der søgte Julien, fik øje på ham, mens han sad på den lave plads, der var forbeholdt den anklagede, gik der en forbavset mumlen, som udtrykte venlig deltagelse, gennem salen.

Han så den dag ud, som han kun var tyve år; han var meget tarveligt men smagfuldt klædt, og Mathilde havde hjulpet ham med at sætte håret, så det fremhævede pandens skønhed. Han var ualmindelig bleg. Næppe sad han på anklagebænken, før det fra alle sider lød: "Gud, hvor han er ung! Det er jo et rent barn! Han ser meget bedre ud end på billedet."

Gendarmen, der sad ved siden af ham, gjorde ham opmærksom på seks damer, der havde taget plads på en lille forhøjning oven over nævningene, og sagde: "Det er amtmandinden; hun, der sidder ved siden af, er markise de M***. Hun holder meget af Dem, for jeg har selv hørt hende tale med forhørsdommeren. Så kommer fru Derville ..."

"Fru Derville!" udbrød Julien og blev rød i hovedet. "Når hun går herfra," tænkte han, "skriver hun til fru de Rênal." Han vidste nemlig ikke, at denne var kommet til byen.

Vidnerne var snart afhørt. Allerede ved anklagerens første ord brast et par af damerne på den lille forhøjning lige over for Julien i gråd. Han tænkte ved sig selv: "Fru Derville bliver ikke så let rørt," men lagde dog mærke til, at hun var meget rød i kinderne.

Anklageren fremhævede med højtidelig værdighed i et dårligt sprog det barbariske ved den begåede forbrydelse, og

Julien lagde mærke til, at de damer, der sad ved siden af fru Derville, lod til i høj grad at misbillige, hvad han sagde. Flere af nævningene, der formodentlig hørte til damernes bekendtskab, talte med dem og syntes at berolige dem, hvilket Julien antog for et godt varsel.

Hidtil havde han næret en ublandet ringeagt for alle de mennesker, der overværede sagens behandling, og navnlig følt sin lede vokse ved anklagerens flove veltalenhed; men lidt efter lidt svandt hans sjælstørhed ved de tegn på deltagelse, som han øjensynlig var genstand for.

Han blev tilfreds ved at se sin forsvarers bestemte mine og hviskede til ham, just som han skulle tage ordet: "Ingen floskler!"

Sagføreren svarede: "Al den fra Bossuet stjålne svulst, der er blevet krammet ud imod Dem, har været til gavn for Dem." Og næppe havde han haft ordet i fem minutter, før næsten alle kvinder havde lommetørklæderne fremme. Opmuntret af dette henvendte forsvareren nogle meget indtrængende ord til nævningene. Julien sitrede og var ikke langt fra at fælde tårer; han tænkte: "Store Gud! Hvad vil mine fjender sige!"

Han var lige ved at give efter for den rørelse, der betog ham, da han til alt held lagde mærke til et uforskammet blik fra baron de Valenod og sagde til sig selv: "Den tølpers øjne luer; hvilken sejr for den nedrige sjæl! Selv om min forbrydelse kun havde haft det til følge, måtte jeg forbande den. Gud ved, hvad han vil sige om mig til fru de Rênal!"

Denne tanke lagde nu udelukkende beslag på ham, men han blev snart vakt til besindelse af de tilstedeværendes tegn på deltagelse. Sagføreren var nu færdig med sin forsvarstale. Julien

kom til at huske på, at det var passende at trykke hans hånd. Tiden var gået hastigt.

Der blev bragt forfriskninger til forsvareren og den anklagede, og Julien blev først da opmærksom på, at ingen af damerne havde forladt retsmødet for at spise til middag.

"Jeg er virkelig nær ved at dø af sult," sagde sagføreren, "og De?"

"Jeg også," svarede Julien.

"Se, nu bliver der bragt mad til amtmandinden," sagde sagføreren og pegede hen på forhøjningen. "Vær ved godt mod, det går nok."

Forhandlingerne fortsattes.

Just som rettens formand skulle til at give sin oversigt over det, der var fremført, slog midnatsklokken tolv. Han blev nødt til at standse, fordi tårnurets klokke midt under den almindelige, ængstelige stilhed fyldte salen med sin genlyd.

Julien tænkte: "Nu begynder min sidste dag." Han følte sig imidlertid snart opildnet af tanken om sin pligt. Han havde hidtil behersket sin rørelse og holdt det løfte, han havde givet sig selv, ikke at tage ordet. Men da formanden spurgte ham, om han havde noget at tilføje, rejste han sig op. Han så for sig fru Dervilles øjne, der strålede i lysskæret, og han spurgte sig selv: "Mon hun skulle græde?" Derpå sagde han:

"Mine herrer edsvorne! Det, der bringer mig til at tage ordet, er rædslen for at blive foragtet, som jeg havde troet, jeg i dødsøjeblikket kunne trodse. Jeg har ikke den ære at høre til Deres samfundsklasse, De ser i mig en bonde, der har gjort oprør mod sin ringe stilling."

Han fortsatte derefter med kraftigere røst: "Jeg beder Dem ikke om nåde. Jeg gør mig ikke falske forestillinger; jeg ved, at døden venter mig, og at det er retfærdigt. Jeg har tragtet en kvinde efter livet, som fortjente den største agtelse og hyldest. Fru de Rênal havde været imod mig som en moder. Min forbrydelse er gruelig, og den var overlagt. Jeg har derfor fortjent at dø. Men selv om jeg var mindre skyldig, ser jeg blandt Dem, mine herrer edsvorne, mænd, der, uden at lade sig afholde af den medynk, min ungdom kan indgyde Dem, i mig ønsker at straffe og for stedse ydmyge den slags unge mennesker, der, skønt født i en lavere samfundsklasse og til en vis grad holdt nede af fattigdom, har haft den lykke at skaffe sig en god opdragelse og den dristighed at trænge ind i det, som de rige folk i deres hovmod kalder det gode selskab. Det er min forbrydelse, og den vil blive straffet med så meget større strenghed, som jeg i virkeligheden ikke bliver dømt af mine ligemænd. Jeg ser ikke blandt nævningerne nogen eneste bonde, der har erhvervet sig formue, men ene og alene harmfulde borgermænd ..."

I en snes minutter blev Julien ved at tale i denne tone og sagde alt, hvad han havde på hjerte. Anklageren, der ville indynde sig hos adelen, sad og hoppede på sin stol, men trods den noget abstrakte form, Julien holdt sine betragtninger i, brast alle kvinderne i gråd. Selv fru Derville holdt sit lommetørklæde for øjnene. Før Julien sluttede, vendte han atter tilbage til den overlagte forbrydelse, sin anger, sin ærbødighed, den grænseløse, sønlige tilbedelse, han i lykkeligere tider havde næret for fru de Rênal ... Fru Derville udstødte et skrig og besvimede.

Klokken slog ét, da nævningene trak sig tilbage til deres værelse. Ikke en eneste kvinde havde forladt sin plads, og flere mænd havde tårer i øjnene. I førstningen talte folk livligt sammen, men efterhånden som nævningenes kendelse lod vente på sig, begyndte den almindelige træthed at lægge ro over forsamlingen. Det var et højtideligt øjeblik; lysene brændte mat. Julien var meget anstrengt og hørte omkring sig det spørgsmål drøfte, om forsinkelsen var et godt eller dårligt varsel. Det glædede ham at se, at alles ønsker var til gunst for ham. Nævningene kom stadig ikke tilbage, men dog blev endnu alle kvinderne siddende på deres plads.

Da klokken lige havde slået to, hørte man støj. Den lille dør ind til nævningenes værelse gik op, og baron de Valenod gik frem med værdige skridt og teatralsk holdning fulgt af de øvrige nævninge. Han hostede og erklærede derefter, at nævningenes enstemmige dom gik ud på, at Julien Sorel var skyldig i overlagt mord. Denne erklæring medførte dødsdom, der et øjeblik efter blev afsagt. Julien så på sit ur og mindedes grev de Lavalette. Klokken var et kvarter over to. "Det er fredag i dag," tænkte han. "Ja, men den dag er heldig for denne Valenod, der har dømt mig ... Jeg er under for stærk opsigt til, at Mathilde kan frelse mig, således som fru de Lavalette gjorde ved sin mand ... Jeg vil altså om tre dage ved samme tid som nu vide, hvad jeg skal tro om det store *måske*."

I dette øjeblik hørte han et skrig og blev ved det kaldt tilbage til virkeligheden. Kvinderne nærmest om ham hulkede, og han så, at alles øjne var vendt mod et lille aflukke, der var anbragt i gesimsen over en gotisk søjle. Han fik senere at vide, at Mathilde havde været skjult der. Da skriget ikke blev gentaget,

gav folk sig igen til at se på Julien, som gendarmerne begyndte at gøre plads for i trængslen. Han tænkte ved sig selv:

"Nu gælder det om ikke at give den skurk Valenod noget at le af. Hvilken angergiven og hyklersk mine havde han ikke, da han afgav den erklæring, der medførte dødsdommen, mens derimod den sølle formand for retten, der dog har været dommer i en række år, havde tårer i øjnene, da han fældede sin kendelse. Hvilken svir for Valenod at kunne hævne sig på sin tidligere rival til fru de Rênals gunst! ... Jeg får hende altså aldrig mere at se! Nu er det forbi ... At sige hende farvel for sidste gang er umuligt, det føler jeg ... Hvor det ville have været en lykke for mig at tilstå hende den rædsel, jeg føler ved tanken om min forbrydelse! Blot de ord: Jeg finder dødsdommen retfærdig!"

72. ...

Da Julien var blevet ført tilbage til fængslet, var han blevet sat ind i et værelse, der var særlig bestemt for de dødsdømte. Han, der i reglen gav agt på de ubetydeligste småting, havde ikke lagt mærke til, at han ikke var blevet ført op i sit fængselstårn. Han tænkte på, hvad han ville sige til fru de Rênal, hvis han var lykkelig nok til at få hende at se før det sidste øjeblik. Det faldt ham ind, at hun ville afbryde ham, og han ønskede straks ved de første ord at være i stand til at skildre hende sin anger. Men hvor skulle han efter en sådan handling kunne overbevise hende om, at han ene og alene elskede hende, da han jo dog havde villet dræbe hende enten af ærgerrighed eller af kærlighed til Mathilde?

Da han ville gå til sengs, fandt han, at lagnerne var af groft lærred. Hans øjne åbnedes ved det, og han kom til at huske på, at han som dødsdømt befandt sig i et fangehul, og at grev Altamira engang havde fortalt ham, hvorledes Danton med sin grove stemme dagen før sin død havde sagt: "Det er besynderligt, at udsagnsordet: halshugge ikke kan bøjes i alle tider. Man kan nok sige: jeg bliver halshugget, du bliver halshugget, men man kan ikke sige: jeg er blevet halshugget."

Julien fortsatte sine betragtninger og sagde: "Hvorfor ikke, hvis der nu er et andet liv? ... Hvis jeg træffer de kristnes Gud, er jeg min tro fortabt. Han er selvhersker og som sådan opfyldt af hævntanker; hans Bibel taler ikke om andet end grusomme straffe. Jeg har aldrig elsket ham; jeg har ikke engang nogensinde villet tro, at han blev oprigtigt elsket. Han er uden

medlidenhed" (og han mindedes flere bibelsteder), "han vil straffe mig på en afskyelig måde … Men hvis jeg træffer Fénelons Gud, så vil han måske sige til mig: Dig skal meget tilgives, for du har elsket meget! … Har jeg elsket meget? Ja, jeg har elsket fru de Rênal; men min adfærd har været grusom. Jeg har, som det så tit er tilfældet med folk, opgivet det naturlige og beskedne for det glimrende … Men hvad havde jeg ikke også for udsigter! … Oberst ved husarerne, hvis vi fik krig; legationssekretær i fred, senere gesandt … for jeg ville snart have lært at sætte mig ind i sagerne …, og selv om jeg kun havde været en tosse, ville marki de La Moles svigersøn ikke haft nogen rival at frygte. Alle mine dumheder ville være blevet tilgivet eller snarere regnet for fortjenester. Som en mand af fortjeneste ville jeg have levet på en stor fod i Wien eller London … Å nej, hr. Sorel, ikke så ganske; halshugget om tre dage!"

Julien lo af fuld hals af sit eget indfald og tænkte: "Et menneske har virkelig to væsner i sig. Hvem pokker tænkte nu på den ondskabsfulde indvending. Nå ja, min ven, altså halshugget om tre dage," svarede han afbryderen. "De Cholin vil leje et vindue og være halvt med pastor Maslon om det. Men nu er spørgsmålet, hvem af de to hæderlige medborgere der vil snyde den anden ved betalingen."

Pludselig kom han til at mindes følgende sted i Rotrous *Venceslas*:

Ladislas: Min sjæl er nu rede, mit regnskab er gjort op.
Kongen (hans fader): Også øksen er rede til at skille hoved fra krop.

"Det er et skønt svar," tænkte han og faldt i søvn.

Næste morgen blev han vækket ved, at én ruskede heftigt i ham.

"Hvad for noget, allerede!" sagde han og åbnede forvirret øjnene. Han troede sig i bøddelens hænder.

Det var Mathilde, og ved at tænke på, at hun heldigvis ikke havde forstået ham, fik han al sin koldblodighed tilbage. Han fandt hende så forandret, som om hun havde været syg i et halvt år; hun var næsten ikke til at kende igen.

"Den nederdrægtige Frilair har forrådt mig," sagde hun og vred sine hænder. Hun kunne ikke græde af raseri.

"Tog jeg mig ikke godt ud i går, mens jeg talte?" spurgte Julien. "Jeg holdt min tale på stående fod uden forberedelse; det var første gang i mit liv. Desværre må jeg frygte, at det også har været sidste."

I dette øjeblik spillede Julien på Mathildes karakter som en dygtig klaverspiller, der med koldblodighed trakterer sit instrument. Han tilføjede: "Rigtignok mangler jeg det fortrin, der ligger i berømt herkomst, men Mathildes højsindede sjæl har hævet sin elsker op til sig. Tror De, Boniface de La Mole tog sig bedre ud over for sine dommere?"

Mathilde var den dag kærlig på en naturlig måde ligesom en fattig pige, der bor på kvisten; men hun kunne ikke aflokke ham naturligere ord. Han gengældte hende, uden at vide af det, de kvaler, hun ofte havde tilføjet ham.

Julien tænkte: "Man kender ikke Nilens kilder; det har ikke været givet noget menneskeligt øje at se kongen for alle floder som en slet og ret bæk. Således skal heller intet menneskeligt øje se Julien svag, først og fremmest fordi han ikke er det. Men

mit hjerte er let at røre, og det simpleste ord kan, sagt med et ægte tonefald, smelte min stemme og endog få mine tårer til at rinde. Hvor ofte har ikke de tørre hjerter foragtet mig for den fejls skyld! De troede, jeg bad om nåde, men det kan jeg ikke finde mig i.

Det hedder sig, at Danton ved skafottets fod blev rørt over mindet om sin hustru, men Danton havde givet et folk af vindmagere kraft og forhindret fjenden i at komme til Paris ... Jeg alene ved, hvad jeg ville have kunnet udrette ... I de andres øjne er jeg i det højeste kun et *måske*.

Hvis fru de Rênal havde været her i mit fængsel i stedet for Mathilde, ville jeg da have kunnet svare for mig selv? Min overvættes fortvivlelse og anger ville i Valenodernes og alle egnens adelsmænds øjne have taget sig ud som, en uværdig skræk for døden. De er så stolte, disse svage sjæle, der på grund af deres penge er hævet over alle fristelser. De, der nu har dømt mig til døden, ville have sagt: der kan man se, hvad det vil sige at være født som søn af en tømmerhandler! Man kan blive lærd og snild, men mod kan man ikke lære sig til. Selv over for denne stakkels Mathilde, der nu græder eller rettere ikke længere kan græde," sagde han og så på hendes røde øjne, ... Og han trykkede hende i sine arme og glemte ved synet af en så ægte smerte fortsættelsen af sin tanke. "Hun har måske grædt hele natten; men den dag vil komme, da hun skammer sig over dette minde. Hun vil betragte sig selv som en kvinde, der i sin pure ungdom lod sig føre vild af en almuesmands lave tænkemåde ... De Croisenois er svag nok til at gifte sig med hende, og deri vil han, min tro, gøre vel. Hun vil sørge for, han kommer til at spille en rolle

i kraft af den ret, som den overlegne ånd
har til at tage småfolks skæbne i sin hånd.

Det er ellers pudsigt: siden jeg skal til at dø, falder alle de vers mig ind, jeg nogensinde har kunnet. Det må være et tegn på nedgang ..."

Mathilde gentog med døende røst: "Han står der i værelset ved siden af." Endelig gav han agt på hendes ord og tænkte: "Hendes stemme er svag; men hele den bydende tone ligger endnu i den. Hun sænker stemmen for ikke at blive vred." Derpå spurgte han med et mildt udtryk: "Hvem er der?"

"Sagføreren, for at få Deres underskrift på andragendet om at indanke sagen for den højere ret."

"Jeg vil ikke indanke min sag."

"Hvad for noget! Vil De ikke appellere?" spurgte hun og rejste sig op med vredesfunklende blikke. "Hvorfor, om jeg må spørge?"

"Fordi jeg for øjeblikket føler mod til at dø uden at vække alt for megen spot på min bekostning, mens ingen kan indestå mig for, at jeg om et par måneder, efter et langvarigt ophold i dette fugtige fængsel, er lige så godt oplagt. Jeg forudser, at jeg vil blive nødt til at tale med præster og med min fader ... Intet i verden kan være mig mere ubehageligt. Lad mig dø."

Denne uventede modsigelse vakte hele Mathildes stolthed til live igen. Hun havde ikke kunnet træffe de Frilair før den tid, da fængslerne i Besançon åbnes; derfor blev Julien genstand for hele hendes raseri. Hun forgudede ham, og i et stift kvarter genfandt han i hendes forbandelser mod hans karakter og hendes anger over at have kastet sin kærlighed på ham hele

denne stolte sjæl, der fordum i bogsalen i marki de La Moles hus havde overvældet ham med så bidende fornærmelser.

Han sagde til hende: "Himlen burde til ære for den slægts blod, der flyder i dine årer, have gjort dig til mand," og tilføjede i sit stille sind: "Men hvad mig angår, måtte jeg være en stor nar, om jeg ville leve endnu et par måneder i dette væmmelige hul som skive for al den nederdrægtighed og ydmygelse, adelspartiet kan finde på, og uden anden trøst end denne vanvittige kvindes forbandelser ... Nå, i overmorgen tidlig indfinder jeg mig til tvekamp med en mand, der er bekendt for sin koldblodighed og sin sjældne behændighed ..."

"Ja, meget sjældne," svarede den mefistofeliske del af hans Jeg. "Han forfejler aldrig sit hug."

Mathilde vedblev hele tiden at være veltalende, men han tænkte: "Nej ved Gud, om jeg vil indanke sagen for nogen anden ret."

Da han havde taget denne beslutning, hensank han i drømme og sagde til sig selv: "Posten vil som sædvanlig bringe avisen klokken seks, og klokken otte, når de Rênal har læst den, vil Élisa liste sig ind på tæerne i hendes værelse og lægge bladet på hendes seng. Lidt senere vågner hun og bliver pludselig forvirret, mens hun læser. Hendes skønne hånd ryster; hun læser, indtil hun kommer til de ord: *Klokken fem minutter over ti havde han ophørt at leve.* Så græder hun bitterligt, jeg kender hende. Forgæves har jeg villet myrde hende, alt er glemt, og den, jeg har villet berøve livet, vil være den eneste, der oprigtigt begræder min død. Det er en antitese!" tænkte han, og i det kvarter, som det optrin endnu varede, Mathilde lavede, drømte han stadig om fru de Rênal. Imod sin vilje, og skønt han ofte

svarede på, hvad Mathilde sagde til ham, kunne han ikke løsrive sin sjæl fra mindet om soveværelset i Verrières. Han så avisen fra Besançon på det gule, stukne silketæppe, den hvide hånd, der knugede den med en krampagtig bevægelse, den grædende fru de Rênal ... Han fulgte i tankerne hver tåres vej på hendes yndige ansigt.

Da komtesse de La Mole ikke kunne opnå noget hos Julien, førte hun sagføreren ind. Han var heldigvis en forhenværende kaptajn fra hæren i Italien og havde i 1796 været kammerat med Manuel.

For en forms skyld bekæmpede han den dødsdømte Juliens beslutning, mens denne for at vise ham sin agtelse imødegik alle hans påstande, og han sagde til sidst: "Jeg kan min tro godt forstå Deres standpunkt; men De har fulde tre dage til at betænke Dem i, og det er min pligt at indfinde mig hver dag. Hvis en vulkan inden to måneder skulle vælte hele fængslet, ville De være frelst. De kunne desuden også dø af en sygdom," sagde han og så på Julien, der trykkede hans hånd og svarede: "De er en brav mand, De skal have tak. Jeg skal tænke på alt det."

Og da Mathilde endelig gik bort med ham, følte han meget mere venskab for sagføreren end for hende.

73. ... ...

En time efter, mens han lå i dyb søvn, blev han vækket af tårer, som han følte rinde ned over sin hånd. "Å, der er Mathilde igen," tænkte han halvt i søvne. "Hun kommer naturligvis for at angribe min beslutning med ømme følelser." Og af kedsommelighed over udsigten til et nyt optrin i den højtidelige stil lod han være at åbne sine øjne, alt imens en ny verselinje randt ham i hu.

Da hørte han et besynderligt suk, slog øjnene op og så fru de Rênal.

"Skal jeg virkelig se dig, før jeg dør?" udbrød han og kastede sig for hendes fødder. "Om forladelse, frue," vedblev han, idet han atter blev sig selv mægtig, "i Deres øjne er jeg kun en morder."

"Hr. Sorel, ... jeg kommer for at bede Dem indstændigt om at appellere dommen. Jeg ved, at De ikke har i sinde at gøre det ..." Hendes hulken var nær ved at kvæle hende; hun kunne ikke tale.

Han sagde: "Kan De tilgive mig?"

"Hvis du vil have, at jeg skal tilgive dig," svarede hun, idet hun rejste sig op og kastede sig i hans arme, "så skal du straks appellere dommen."

Julien dækkede hende med kys og spurgte: "Vil du komme og besøge mig hver dag i de to måneder?"

"Ja, det lover jeg dig dyrt og helligt. Hver dag, hvis min mand ikke forbyder mig det."

"Så underskriver jeg," udbrød Julien. "Er det virkelig sandt, at du tilgiver mig?" Han trykkede hende i sine arme, han var som

ude af sig selv.

Hun udstødte et svagt skrig. "Å, det er ikke noget, det gjorde blot lidt ondt."

"I din skulder," sagde Julien og brast i tårer. Han trak sig lidt tilbage og dækkede hendes hånd med glødende kys. "Hvem skulle have troet det, da jeg sidste gang så dig i dit kammer i Verrières?"

"Hvem skulle da have troet, at jeg ville skrive det nederdrægtige brev til marki de La Mole?"

"Du må vide, at jeg altid har elsket dig, og at jeg kun har elsket dig."

"Er det muligt!" udbrød fru de Rênal ligeledes glad og lænede sig til Julien, der lå knælende for hendes fod, og de græd længe i stilhed.

Ikke nogensinde før i sit liv havde Julien haft mage til øjeblik.

Længe efter, da de igen var i stand til at tale, spurgte fru de Rênal: "Men denne unge fru Michelet, eller rettere komtesse de La Mole? For jeg begynder virkelig at tro på denne besynderlige roman."

"Den er kun tilsyneladende sand," svarede Julien. "Hun er min hustru, men ikke min elskede ..."

Idet de hvert øjeblik afbrød hinanden, lykkedes det dem med stort besvær at fortælle hinanden, hvad de ikke vidste. Det brev, der var blevet sendt til markien, var forfattet af den unge præst, der var fru de Rênals skriftefader, og derefter afskrevet af hende. "Hvilken afskyelighed har ikke der religionen fået mig til at begå!" sagde hun. "Og så har jeg endda mildnet de værste steder i brevet."

Juliens henrykkelse og lyksalighed beviste hende, hvor sandt det var, at han tilgav hende. Aldrig havde han været så forelsket.

"Jeg bilder mig dog ind, at jeg er gudfrygtig," sagde fru de Rênal i samtalens løb. "Jeg tror oprigtigt på Gud; jeg tror ligeledes, og det er da for resten blevet mig bevist, at den forbrydelse, jeg begår, er skrækkelig, men så snart jeg ser dig, skønt du har skudt to gange på mig, ... og oven i købet her, trods hende ..." Julien dækkede hende med kys.

"Lad mig tale ud," vedblev hun, "jeg vil tale fornuftigt med dig, for ellers glemmer jeg det ... Så snart jeg ser dig, forsvinder alle pligter, og jeg er kun kærlighed for dig, eller rettere ordet kærlighed er for svagt. Jeg føler for dig, hvad jeg udelukkende burde føle for Gud: en blanding af ærbødighed, kærlighed og lydighed ... Jeg ved virkelig ikke, hvad det er for en følelse, du indgyder mig ... Hvis du sagde til mig, at jeg skulle give arrestforvareren et knivstik, ville jeg have begået forbrydelsen, før jeg havde tænkt over det. Forklar mig det tydeligt, før jeg forlader dig; jeg vil se klart i min egen sjæl. For om to måneder skilles vi ... For resten, *skal* vi skilles?" spurgte hun ham smilende.

"Jeg tager mit ord tilbage," sagde Julien og rejste sig op. "Jeg appellerer ikke, hvis du med gift, kniv, kulos eller på nogen som helst anden måde søger at gøre ende på dit liv eller skade dig selv."

Fru de Rênals ansigtsudtryk skiftede pludselig, og hendes levende ømhed veg for et sværmerisk drømmeri.

Hun sagde endelig: "Hvad om vi straks døde?"

"Hvem ved, hvad man finder i det andet liv?" spurgte Julien. "Måske piner og plager, måske slet ingenting. Kan vi ikke

tilbringe et par måneder sammen på en yndig måde? To måneder, det er mange dage. Aldrig vil jeg have været så lykkelig."

"Aldrig vil du have været så lykkelig?"

"Aldrig," gentog Julien henrykt. "Jeg taler til dig, som om det kunne have været til mig selv. Gud bevare mig for at overdrive."

"At tale således til mig er det samme som at befale over mig," sagde hun med et undseligt og tungsindigt smil.

"Vel, så sværger du ved din kærlighed til mig, at du ikke på nogen som helst måde, direkte eller indirekte, vil gøre forsøg på at berøve dig selv livet … Tænk desuden på, at du må leve for min søn, som Mathilde vil overlade til tjenerskabet, så snart hun bliver markise de Croisenois."

"Det sværger jeg," svarede hun koldt. "Men jeg vil have din ansøgning med, skrevet og underskrevet af dig selv. Jeg skal selv gå med den til fiskalen."

"Tag dig i agt, du sætter dit rygte på spil."

"Efter at jeg har gjort det skridt at komme ind og besøge dig i fængslet, er jeg bestandig hjemfalden til Besançons og hele provinsens vittigheder," sagde hun med dybt bedrøvet mine. "Den strenge blufærdigheds grænser er overskredet … Jeg er en falden kvinde, men det er rigtignok for dig, jeg er faldet …"

Hendes tonefald var så bedrøvet, at Julien kyssede hende med en salighed, der var ham ganske ny. Det var ikke længere elskovens beruselse, det var den højeste taknemmelighed. Han havde for første gang lagt mærke til hele omfanget af det offer, hun havde bragt ham.

En eller anden kærlig sjæl underrettede formodentlig de Rênal om de lange besøg, hans frue aflagde Julien i fængslet, for

efter tre dages forløb sendte han sin vogn efter hende med det udtrykkelige pålæg straks at komme tilbage til Verrières.

Det var en uheldig begyndelse på dagen for Julien, der således pludselig så sig skilt fra fru de Rênal. Men et par timer efter kom man og meldte ham, at en vis præst, der trods alle sine rænker aldrig havde kunnet skubbe sig frem blandt jesuitterne i Besançon, fra om morgenen havde stillet sig op på gaden uden for fængslets port. Det regnede stærkt, og nu havde præsten i sinde at gøre sig til martyr. Julien var ilde oplagt til at tale med ham, og denne dumhed gjorde et ubehageligt indtryk på ham.

Han havde allerede om morgenen sagt nej til at modtage præstens besøg, men manden havde nu engang sat sig i hovedet, at han ville tage Julien til skrifte og skaffe sig et navn blandt de unge kvinder i Besançon ved at give det udseende af, at han havde fået pirrende bekendelser ud af ham.

Han erklærede med høj røst, at han ville tilbringe dag og nat ved fængslets port, fordi "Gud havde sendt ham, at han skulle røre denne anden frafaldnes hjerte ...," og pøbelen, der altid er ivrig efter slige optrin, begyndte at stimle til.

"Ja, mine brødre," sagde præsten, "jeg vil tilbringe dagen her og natten med og alle de følgende dage og nætter. Den Helligånd har talt, jeg har en sendelse fra Himlen; det er mig, der skal frelse den unge Sorels sjæl. Forener eders bønner med mine ..."

Julien havde en rædsel for at vække opsigt. Han tænkte på at gribe øjeblikket og slippe i al stilhed ud af denne verden; men han nærede et håb om igen at få fru de Rênal at se og var dødeligt forelsket.

Fængslets port lå i en af de mest befærdede gader. Tanken om denne skidne præst, der samlede opløb og gjorde skandale og sagtens uafbrudt gentog hans navn, pinte ham.

Han kaldte derfor et par gange, med en times mellemrum, på en af fangevogterne, der nærede hengivenhed for ham, og bad ham gå ned at se, om præsten endnu stod ved fængselsporten.

"Jo, hr. Sorel, han ligger på knæ i snavset," lød stadig fangevogterens melding. "Han beder med høj røst for Deres sjæls frelse ..."

"Den uforskammede karl!" tænkte Julien og hørte i det samme en hul summen af pøbelen, der svarede præsten på hans ramser, ligesom han oven i købet havde den ærgrelse at se fangevogteren selv bevæge læberne og gentage de latinske ord. "Folk begynder at sige," bemærkede manden, "at De må have et meget forhærdet hjerte, siden De afslår den hellige mands bistand."

"O, mit fædreland, hvor du endnu er barbarisk!" udbrød Julien betaget af vrede og fortsatte sin betragtning højt uden at agte på fangevogterens nærværelse. "Den mand vil omtales i aviserne, og han er sikker på at opnå det. I fordømte provinsfolk! I Paris ville jeg ikke været udsat for alle disse plager. Der er man mere dreven i humbug."

"Lad den Herrens tjener komme ind," sagde han endelig, mens sveden perlede ned ad hans pande. Fangevogteren gjorde korsets tegn og gik glad sin vej.

Præsten var skrækkelig grim og endnu mere skiden. Den kolde regn, der faldt, gjorde fangehullet end mere mørkt og fugtigt. Præsten ville kysse Julien og gav sig til at blive rørt, mens han talte til ham, idet han samtidigt åbenbarede det

væmmeligste hykleri. Aldrig i sit liv havde Julien følt en sådan vrede.

Et kvarter efter præstens indtrædelse i fængslet følte Julien sig fuldstændig modløs, og døden syntes ham for første gang skrækkelig. Han stod og tænkte på den forrådnelse af hans legeme, der ville indtræde et par dage efter henrettelsen osv. osv.

Han var lige ved at røbe sig selv ved et eller andet tegn på svaghed eller styrte sig over præsten og myrde ham med sin lænke, da han fik det indfald at bede den Guds mand gå hen og holde en messe for ham til 40 francs endnu samme dag.

Klokken var kun 12, og præsten forføjede sig bort.

74. … … …

Så snart han var gået, græd Julien meget, græd over, at han skulle dø. Efterhånden blev han enig med sig selv om, at hvis fru de Rênal havde været i Besançon, ville han have skriftet sin svaghed for hende.

I det øjeblik, da han mest sørgede over denne elskede kvindes fraværelse, hørte han Mathildes fjed og tænkte, at den værste ulykke i et fængsel var den, at man ikke kunne lukke sin dør af. Alt, hvad Mathilde sagde, æggede ham kun yderligere.

Hun fortalte ham, at Valenod den dag, dommen faldt, havde haft sin udnævnelse til amtmand i lommen og derfor havde turdet blæse de Frilair et stykke og unde sig den glæde at fælde Julien.

"De Frilair sagde til mig: Men hvad var dog det for et indfald af Deres ven at vække og angribe dette borgerlige aristokratis smålige forfængelighed! Hvorfor talte han om en kaste? Han viste jo ved det ligefrem de tåber, hvad de havde at gøre i deres egen politiske interesse, som de ikke tænkte på, da de var rørte til tårer. Deres velfærd som kaste maskerede det rædselsfulde ved at fælde en dødsdom. Hr. Sorel er unægtelig noget ny i tøjet. Hvis det ikke lykkes os at frelse ham ved en ansøgning om benådning, er hans død en art selvmord …"

Mathilde skulle nok vogte sig for at fortælle Julien, hvad hun selv endnu ikke anede, at pastor de Frilair, der indså, at Julien var fortabt, troede det nyttigt for sine ærgerrige planer at blive hans efterfølger i hendes gunst.

Næsten ude af sig selv af afmægtig vrede og fortrydelighed sagde Julien til hende: "Gå hen og hør en messe for mig og lad mig være i ro." Mathilde var allerede meget skinsyg over fru de Rênals besøg; hun havde erfaret, at hun var rejst, og forstod godt grunden til hans dårlige lune. Hun brast i gråd.

Hendes smerte var virkelig følt, og Julien blev kun end mere opbragt ved at se det. Han følte en umådelig trang til ensomhed, men vidste ikke, hvorledes han skulle skaffe sig ro.

Da endelig Mathilde, efter at have prøvet alle muligheder for at røre ham, lod ham være ene, kom næsten i samme øjeblik Fouqué ind i fængslet.

Han sagde til denne trofaste ven, at han trængte til at være ene, og tilføjede, da han så ham betænke sig: "Jeg er i færd med at forfatte et bønskrift om benådning ... Gør mig for øvrigt den villighed aldrig at tale til mig om døden. Hvis jeg, når dagen kommer, trænger til en særlig tjeneste, så lad mig selv tale først om det."

Da han endelig havde skaffet sig ensomhed, fandt han sig mere nedslået og fej end før. De få kræfter, han i sin svækkede tilstand havde tilbage, var blevet udtømte under bestræbelsen for at dølge sin forfatning for Mathilde og Fouqué.

Henad aften fik han en trøstende tanke: "Hvis man i morges, i det øjeblik, døden syntes mig så hæslig, havde ladet mig vide, at henrettelsen skulle finde sted, ville offentlighedens øjne have været mig en spore til at vise en heltemodig adfærd. Måske ville min optræden have været noget stiv, ligesom når en undselig nar kommer ind i en selskabssal. Nogle klartskuende folk, hvis der ellers findes sådanne blandt disse provinsboere, ville have kunnet gætte min svaghed ... Men ingen ville have *set* den."

Og han følte sig nu befriet for en del af sin ulykke og gentog syngende for sig selv: "Jeg er nu en kryster, men det skal ingen vide."

Den næste dag ventede der ham en næsten endnu ubehageligere begivenhed. Hans fader havde allerede for længe siden bebudet sit komme. Om morgenen, før Julien var vågnet, trådte den gamle, hvidhårede tømmerhandler ind i hans fængsel.

Julien følte sig svag og belavede sig på de ubehageligste bebrejdelser. For at gøre hans pinefulde fornemmelse endnu mere knugende, følte han den dag et heftigt samvittighedsnag over ikke at kunne holde af sin fader.

Mens fangevogteren gjorde kammeret i orden, tænkte han ved sig selv: "Tilfældet har stillet os sammen her på jorden, og vi har næsten gjort hinanden alt det onde, vi har kunnet. Han kommer, nu da jeg skal dø, for at bibringe mig det sidste stød."

Så snart de var blevet ene, begyndte faderen at gøre ham strenge bebrejdelser.

Julien kunne ikke holde nogle tårer tilbage og sagde rasende til sig selv: "Hvilken uværdig svaghed! Han vil gå rundt og fortælle, at jeg har manglet mod, og så vil Valenoderne og alle de dumme hyklere i Verrières juble. Det er jo dem, der hersker her i Frankrig; de sidder inde med alle fordelene her i vort samfund. Hidtil havde jeg dog i det mindste kunnet trøste mig med, at selv om de har alle pengene og beklæder alle æresposterne, så besidder jeg hjertets adel. Og nu kommer her et vidne, som vil blive troet af dem alle, og kan bevidne for hele Verrières og oven i købet overdrive sandheden, at jeg har vist

mig svag over for døden! Jeg bar vist mig fej under denne prøve, som alle kan forstå."

Julien var nær ved at fortvivle og vidste ikke, hvordan han skulle få sin fader til at gå sin vej. At forstille sig således, at han kunne narre denne klartskuende olding, overgik i dette øjeblik hans kræfter.

Mens hans tanke hurtigt gennemløb alle muligheder, fik han på engang et indfald og udbrød: "Jeg har lagt penge op."

Dette snilde træk forvandlede faderens ansigtsudtryk og Juliens stilling over for ham.

Han fortsatte mere rolig: "Hvordan skal jeg bedst anbringe dem?" Den virkning, han havde frembragt, havde berøvet ham al følelse af underlegenhed.

Den gamle tømmerhandler brændte af attrå efter at sikre sig disse penge, som det lod til, Julien agtede at efterlade sine brødre en del af. Han talte længe og ivrigt. Julien morede sig over ham og sagde: "Nå ja, Gud har givet mig en indskydelse, og jeg har i sinde ved testamente at skænke mine brødre hver 1000 francs og dig det, der bliver til overs."

"Vel," sagde gamlingen, "det er ikke mere end rimeligt. Men siden Gud i sin nåde har rørt dit hjerte, så sømmer det sig, at du som god kristen betaler din gæld. Du har glemt, at jeg i sin tid har givet dig forskud ved at afholde udgifterne til din kost og din opdragelse ..."

Da Julien endelig var blevet ene, gentog han bittert: "Det kan man kalde faderkærlighed!" Lidt efter kom arrestforvareren ind og sagde til ham: "Jeg plejer altid, når mine gæster har haft besøg af deres nærmeste slægtninge, at bringe dem en flaske

god champagne. Den er noget dyr, seks francs flasken, men den fryder sindet."

"Bring tre glas," sagde Julien med barnlig ivrighed, "og hent de to fanger herind, som jeg hører spadsere ude på gangen."

Arrestforvareren bragte ham to tidligere straffede galejslaver, der nu beredte sig på at vende tilbage til tugthuset, to lystige skurke, der udmærkede sig ved listighed, mod og koldblodighed.

Den ene af dem sagde til Julien: "Hvis De vil give mig tyve francs, skal jeg fortælle Dem mit liv i alle enkeltheder. Det er krabat."

"Ja, men det er vel løgn det meste?" svarede Julien.

"Nej vist ikke," svarede han. "Min ven der kan sige Dem, når jeg lyver. Han er misundelig på mig for de tyve francs."

Hans historie var skrækkelig. Den vidnede om, at han var en modig karl, der kun havde én lidenskab: penge.

Da de var gået, følte Julien sig som en helt anden. Al hans vrede mod sig selv var forsvundet. Den gruelige, af forsagtheden forgiftede smerte, som han havde lidt af siden fru de Rênals bortrejse, havde forvandlet sig til mismod.

Han tænkte: "Efterhånden som jeg mindre havde ladet mig narre af skinnet, ville jeg have indset, at de parisiske selskaber består af ærlige folk som min fader eller snilde skurke af samme kaliber som disse galejslaver. De har ret. Aldrig står selskabsherrerne om morgenen op med den pinefulde tanke: Hvor skal jeg få middagsmad fra? Og så praler de med deres redelighed! Og når de bliver udtaget som nævninge, dømmer de nok så stolt en mand, der har stjålet en sølvske, fordi han var nær ved at dø af sult! Hvis der derimod er et hof, og det drejer

sig om at miste eller skaffe sig en stilling som minister, så gør de fine herrer sig skyldige i ganske de samme forbrydelser som dem, de to galejslaver begår af trang til middagsmad ... Der gives ikke nogen naturlig rettighed, det ord er en gammeldags naragtighed, der passer til den fiskal, som forleden gjorde jagt på mig, en mand, hvis bedstefader blev beriget ved, at Ludvig den Fjortende beslaglagde et gods til fordel for ham. Der gives kun en rettighed, når der er en lov, der under straf forbyder at gøre dette eller hint. For loven er der ikke andet naturligt end løvens styrke eller et sultent og frysende væsens behov, kort sagt et behov, en trang ... Nej, de folk, man hædrer, er kun nogle slyngler, der har været heldige nok til at undgå at blive grebet på fersk gerning. Den anklager, samfundet sender ud efter mig, er blevet en rig mand som følge af en nederdrægtig handling ... Jeg har begået et mord og er blevet dømt retfærdigt, men fraregnet denne ene handling, er den Valenod, der har dømt mig, hundrede gange mere skadelig for samfundet."

"Nå ja," tilføjede Julien sørgmodigt, men uden vrede, "trods sin gerrighed er min fader mere værd end alle de folk. Han har aldrig kunnet lide mig, og nu har jeg gjort målet fuldt ved gennem en foragtelig død at påføre ham vanære. Den frygt for at komme i pengeforlegenhed, den overdrevne side af menneskenes slethed, som man kalder gerrighed, bringer ham til i en sum på en seks-otte tusinde francs, som jeg vel kan efterlade ham, at se en vigtig grund til at slå sig til tåls og føle sig tryg. En søndag vil han efter bordet vise alle de misundelige mennesker i Verrières sine penge, og hans blik vil spørge dem, om de ikke nok for den pris kunne lide at få en søn halshugget."

Der kunne være noget sandt i disse filosofiske betragtninger; men de var egnede til at vække ønsket om døden i hans sjæl. Således hengik fem langsommelige dage, i hvilke han var høflig og mild mod Mathilde, som han så var forbitret af den heftigste skinsyge. En aften tænkte Julien i fuldt alvor på at tage livet af sig, fordi hans sjæl var kraftesløs som følge af den store sorg, fru de Rênals bortrejse havde været ham. Intet var ham længere tilpas hverken i det virkelige liv eller i indbildningen. Desuden begyndte manglen på bevægelse at undergrave hans helbred og give ham et svagt og overspændt udseende som en ung tysk student, og han mistede den mandige overlegenhed, der med en kraftig ed forjager visse upassende tanker, som hjemsøger ulykkelige menneskers sjæle.

Han tænkte: "Jeg har elsket sandheden ... Men hvor findes den? ... Over alt hykleri, eller i alt fald humbug, selv hos de dydigste, selv hos de mest fremragende mennesker!" Og hans læber udtrykte dyb lede ... "Nej, det ene menneske kan ikke stole på det andet. Da fru de *** engang samlede ind til nogle fattige, forældreløse børn, sagde hun, at fyrst den og den lige havde givet 200 francs. Det var løgn. Men hvad siger jeg? Napoleon på Sankt Helena? ... Det reneste humbug, skryderi til fordel for kongen af Rom. Du store Gud! Når en sådan mand, og det endda på en tid, da ulykken burde holde ham strengt til hans pligt, nedværdiger sig til at drive humbug, hvad skal man så kunne vente sig af de andre? ... Hvor er sandheden? I religionen? ... Ja," svarede han sig selv med et bittert smil, der udtrykte den dybeste ringeagt, "i en Maslons, en Frilairs, en Castanèdes mund ... Måske i den sande kristendom, hvis præster lige så lidt skulle betales for deres gerning, som

apostlene blev det? Men Paulus blev betalt med glæden over at kunne byde, tale og få de andre til at tale om sig ... Hvis der var en sand religion! ... Jeg tosse! Jeg ser en gotisk domkirke og ærværdige kirkeruder af farvet glas; mit svage hjerte forestiller sig disse kirkeruders præst ... Min sjæl ville forstå ham, min sjæl har trang til det ..., og så finder jeg kun en nar med uredt hår ..., en junker de Beauvoisis på det behagelige ydre nær. Men en virkelig præst, en Massillon, en Fénelon! ... Massillon salvede Dubois, hertugen af Saint-Simons livserindringer har ødelagt mig Fénelon, ... men en virkelig præst ... Så ville de kærlige sjæle have et foreningspunkt her i verden ... Vi ville ikke stå ene ... Denne gode præst ville tale til os om Gud. Men hvilken gud? Ikke Biblens Gud, en lille, grusom selvhersker, der tørster efter at hævne sig ... men Voltaires retfærdige, gode, uendelige Gud ..."

Han forfulgtes af minder fra denne Bibel, som han kunne udenad ... "Hvor skal man, så snart tre er forsamlede, kunne tro på dette store navn Gud, efter at vore præster så skændigt har misbrugt det?

Leve ensomt! Hvilken plage! ... Jeg bliver gal og uretfærdig," tænkte Julien og slog sig for panden. "Jeg er ensom her i dette fængsel; men jeg har ikke levet ensom på jorden; jeg havde den mægtige tanke om pligten. Den pligt, jeg havde foreskrevet mig selv, med rette eller urette, var som stammen af et stærkt træ, til hvilket jeg støttede mig under uvejret. Men jeg vaklede, jeg var urolig. Når alt kommer til alt, var jeg jo kun et menneske ..., men jeg blev ikke revet bort.

Det er den fugtige luft her i fængslet, der har fået mig til at tænke på ensomheden ... Men hvorfor skal jeg endda være en

hykler, mens jeg forbander hykleriet? Det er hverken døden eller fængslet eller den fugtige luft, det er fru de Rênals fraværelse, der betager mig. Hvis jeg i Verrières skulle have været nødt til at leve hele uger skjult i hendes hus' kældre for at få hende at se; ville jeg da have beklaget mig? Den indflydelse, mine samtidige har på mig, er for stærk," sagde han ganske højt med en bitter latter. "Skønt jeg taler ene med mig selv på gravens bred, hykler jeg dog ... O, du nittende århundrede!

... En jæger affyrer et skud i en skov, hans bytte falder, og han styrter frem for at gribe det. Hans støvle støder til en myretue på et par fods højde, ødelægger den, spreder myrerne og deres æg ... Aldrig vil selv de mest filosofisk anlagte myrer kunne begribe dette sorte, umådelig store, forfærdelige legeme, jægerens støvle, der pludselig er trængt ind i myreboet med en ufattelig hastighed umiddelbart efter en forfærdelig støj, der var ledsaget af rødlige ildgnister ...

Således ville døden, livet, evigheden være meget naturlige ting for den, der havde tilstrækkeligt omfattende sanseredskaber til at kunne fatte dem.

En døgnflue fødes klokken ni om formiddagen en sommerdag og dør klokken fem om aftenen; hvor skulle den kunne begribe ordet: Nat? Men giv den blot en tilværelse på fem timer endnu, så kan den se og forstå, hvad natten er.

Således jeg, der skal dø i en alder af treogtyve år. Giv mig fem år endnu at leve sammen med fru de Rênal ..."

Han gav sig til at le med en mefistofelisk latter og sagde til sig selv: "Hvilken galskab er det ikke at drøfte disse omfattende spørgsmål! For det første hykler jeg, som om der var nogen, der kunne høre mig. For det andet glemmer jeg at leve og elske,

skønt jeg kun har så få dage at leve i ... Ak! Fru de Rênal er borte; måske lader hendes mand hende ikke mere komme til Besançon og blive ved at vanære sig. Det er det, der gør mig ensom, og ikke fraværelsen af en retfærdig, god, almægtig Gud, der ikke er ondskabsfuld og ikke hævngerrig ... O, hvis han var til! ... Ak, så ville jeg falde ned for hans fødder og sige: Jeg har fortjent at dø; men, du store, overbærende Gud, giv mig min elskede tilbage!"

Det var langt ud på natten. Efter at Julien havde sovet roligt et par timer, kom Fouqué.

Julien følte sig stærk og fast som en mand, der skuer klart i sin sjæl.

75. … … … …

"Jeg vil ikke spille den kære Chas-Bernard det slemme puds at sende bud efter ham," sagde han til Fouqué. "Han ville efter det ikke kunne spise sin middagsmad i tre dage. Men prøv på at skaffe mig en jansenist, en af Pirards venner og en mand, der ikke lader sig påvirke af rænkespil."

Fouqué havde med utålmodighed ventet på denne indrømmelse. Julien udførte på en sømmelig måde alt, hvad man skylder den offentlige mening ude i provinserne. På grund af de Frilairs indflydelse stod han, trods sit uheldige valg af skriftefader, i sit fængsel under indremissionens beskyttelse, og han kunne, hvis han havde båret sig klogere ad, være undveget. Men da den dårlige luft, han indåndede, gjorde sin virkning, tog hans fornuft af. Han blev kun så meget lykkeligere, da fru de Rênal atter kom tilbage.

"Min første pligt gælder dig," sagde hun og kyssede ham. "Jeg er løbet bort fra Verrières …"

Julien havde ikke over for hende nogen smålig selvfølelse og fortalte hende om al sin svaghed. Hun var god og elskværdig imod ham.

Næppe var hun om aftenen kommet ud af fængslet, førend hun lod den præst, der havde klamret sig til Julien som til et bytte, hente hjem til sin moster. Da han kun ønskede at skaffe sig indpas hos de unge kvinder, der hørte til de højere samfundsklasser i Besançon, fik fru de Rênal ham med lethed til at samtykke i at begive sig til Bray-le-Haut abbedi og bede i ni dage.

Intet udtryk kan gengive Juliens overdrevne og vanvittige kærlighed.

Ved at ødsle med penge og bruge, ja misbruge sin gudfrygtige, rige, bekendte mosters anseelse, fik fru de Rênal udvirket tilladelse for sig til at besøge ham to gange om dagen.

Ved efterretningen om dette steg Mathildes skinsyge til vanvid. De Frilair havde tilstået hende, at hans indflydelse ikke gik vidt nok til i den grad at turde trodse hensynet til det passende, at han skaffede hende lov til at se sin ven mere end én gang om dagen. Mathilde lod folk følge efter fru de Rênal for at erfare hendes ubetydeligste skridt, og storvikaren udtømte al sin snedighed for at bevise hende, at Julien var hende uværdig.

Men under alle disse plager elskede hun ham kun så meget højere og holdt næsten hver dag et frygteligt hus med ham.

Julien ønskede lige til det sidste at vise sig som en dannet mand over for denne stakkels unge pige, hvis rygte han på en så besynderlig måde havde ødelagt, men hvert øjeblik sejrede hans tøjlesløse kærlighed til fru de Rênal. Når det ikke lykkedes ham ved dårlige grunde at overbevise Mathilde om, at hendes rivalindes besøg var en uskyldig ting, tænkte han: "Nu må dramaet jo snart nærme sig sin ende; det får være en undskyldning for, at jeg ikke bedre forstår at forstille mig."

Komtesse de La Mole fik efterretning om, at marki de Croisenois var død. Den rige baron de Thaler havde tilladt sig nogle ubehagelige bemærkninger om Mathildes forsvinden, som de Croisenois bad ham tage i sig igen. Thaler havde da vist ham nogle breve, han havde modtaget fra unavngivne personer, hvori forskellige enkeltheder var så snildt sammenstillet, at den stakkels marki ikke kunne undgå at skimte sandheden.

Thaler havde da ikke kunnet dy sig for at sige nogle ufine vittigheder, og Croisenois forlangte, vred og ulykkelig som han var, en så stærk oprejsning, at millionæren foretrak en tvekamp. Dumheden gik af med sejren, og en af de elskværdigste mænd fandt døden i en alder af ikke fuldt fireogtyve år.

Dette dødsfald gjorde et besynderligt indtryk på Juliens sygelige, svækkede sjæl, og han sagde til Mathilde: "Den stakkels Croisenois har virkelig vist sig som en fornuftig og retskaffen mand over for os. Han burde have hadet mig, lige siden De begik Deres uforsigtigheder i Deres moders dagligstue, og søgt en lejlighed til at yppe kiv med mig, for det had, der fremkaldes af ringeagt, er sædvanlig blindt."

Marki de Croisenois var nu altså borte, og Julien måtte forandre sin mening om Mathildes fremtid. Han anvendte flere dage på at prøve at vise hende, at hun burde ægte de Luz, idet han sagde: "Det er en undselig og ikke alt for jesuitisk mand, der sikkert vil melde sig som frier. Da hans ærgerrighed er af en mere skjult og følgerigtig art end den, der besjælede den stakkels Croisenois, og der ingen hertuger er i hans familie, vil han ikke gøre vanskeligheder ved at ægte Julien Sorels enke."

"Oven i købet en enke, der har lært at ringeagte den store lidenskab," svarede Mathilde koldt. "Hun har nemlig levet længe nok til at se sin elsker efter et halvt års forløb foretrække en anden kvinde for hende, skønt den kvinde er ophavet til alle deres ulykker."

"De er uretfærdig," svarede Julien. "Fru de Rênals besøg er egnet til at forsyne den sagfører i Paris, der skal tage sig af min benådning, med ypperlige veltalenhedsfloskler. Han kan skildre morderen som en mand, der bliver æret af sit offer. Det vil gøre

virkning, og De vil måske engang se mig som helten i et melodrama, osv."

En rasende skinsyge, der ikke kunne få hævn, en vedvarende, håbløs ulykke (for hvorledes skulle Mathilde, selv under forudsætning af, at Julien blev frelst, atter vinde hans hjerte?), skammen og smerten over mere end nogensinde at tilbede denne troløse elsker havde hensat komtessen i en uhyggelig tavs stemning, som hverken de Frilairs ivrige opmærksomheder eller Fouqués ligefremme åbenhjertighed kunne få bugt med.

Hvad Julien angår, da levede han, med undtagelse af de øjeblikke, da Mathildes nærværelse lagde beslag på ham, udelukkende for sin kærlighed og næsten uden tanke om fremtiden, og ved en besynderlig virkning af denne lidenskab, når den stiger til sit højdepunkt og er uden al forstillelse, delte fru de Rênal næsten hans sorgløshed og hans milde lystighed.

"Fordum," sagde Julien til hende, "når jeg kunne have været så lykkelig på vore spadsereture i lundene om Vergy, drog en rasende ærgerrighed min sjæl ind i tænkte egne. I stedet for at jeg burde trykke den yndige arm, der var mine læber så nær, til mit hjerte, rev tanken om fremtiden mig bort fra dig, og jeg var optaget af de utallige kampe, jeg ville få at bestå for at skabe mig en uhyre stor formue ... Nej, jeg ville være død uden at kende lykken, hvis De ikke var kommet at besøge mig her i dette fængsel."

To begivenheder forstyrrede dette rolige liv. Skønt Juliens skriftefader var jansenist, var han dog ikke sikret mod jesuitternes rænker og blev, uden at vide det, et redskab i deres hænder. Han kom en dag og sagde til ham, at "hvis han ikke

ville begå den synd at gøre sig skyldig i selvmord, burde han foretage alle mulige skridt for at opnå benådning. Og da nu gejstligheden havde stor indflydelse i Justitsministeriet i Paris, frembød der sig et let middel. Det bestod i på en opsigtsvækkende måde at omvende sig ..."

"Opsigtsvækkende!" gentog Julien. "Der greb jeg Dem, Deres Velærværdighed, i at spille den samme komedie som missionærerne ..."

"Deres alder," vedblev jansenisten i en værdig tone, "de fængslende ansigtstræk, Forsynet har udstyret Dem med, selve drivfjederen i Deres forbrydelse, som man ikke kan forklare sig, de heltemodige skridt, komtesse de La Mole uafbrudt har gjort til gunst for Dem, kort sagt alt, endog det forbavsende venskab, Deres offer viser Dem, alt har bidraget til at gøre Dem til de unge besançonske kvinders helt. De har glemt alt for Deres skyld, endog politikken ... Deres omvendelse ville genlyde i deres hjerter og der efterlade et dybt indtryk. De kan være religionen til stor nytte, og jeg for min part ville ikke betænke mig af den overfladiske grund, at jesuitterne ved en lignende lejlighed ville bære sig ad på samme måde. Således ville de jo nemlig netop komme til at gøre skade ved, at dette enkelte tilfælde unddroges deres begærlighed. Lad det ikke ske! ... De tårer, Deres omvendelse vil bringe til at flyde, vil tilintetgøre den ætsende virkning af ti udgaver af Voltaires ugudelige skrifter."

Julien svarede koldt: "Men hvad beholder jeg tilbage, når jeg kommer til at foragte mig selv? Jeg har været ærgerrig; jeg vil ikke dadle mig selv, jeg handlede dengang efter tidens krav. Nu lever jeg på det tilfældige; men jeg ville gøre mig selv meget

ulykkelig, om jeg på lykke og fromme begik en eller anden fejhed ..."

Den anden afbrydelse af ensformigheden, der gjorde et langt mere pinefuldt indtryk på Julien, kom fra fru de Rênals side. Det var lykkedes en eller anden rænkefuld veninde at overbevise denne troskyldige, undselige sjæl om, at det var hendes pligt at rejse til Saint-Cloud og kaste sig for kongens fødder.

Hun havde bragt det offer at skilles fra Julien, og efter en sådan anstrengelse var det ubehagelige ved at stille sig til skue, der til andre tider ville have forekommet hende værre end døden, for intet at regne i hendes øjne.

"Jeg vil gå til kongen," sagde hun, "jeg vil lige ud tilstå ham, at du er min elsker. Et menneskes liv, og det et sådant menneske som Julien, vejer mere end alle andre hensyn. Jeg vil sige til ham, at det er af skinsyge, du har stræbt mig efter livet. Der er utallige eksempler på, at stakkels unge mennesker i et sligt tilfælde er blevet frelst ved nævningenes eller kongens menneskekærlighed ..."

"Jeg hører op med at modtage dit besøg og lader fængslets dør lukke for dig," udbrød Julien, "og dagen efter tager jeg ganske sikkert livet af mig af fortvivlelse, hvis du ikke højt og dyrt lover mig, at du ikke vil gøre et eneste skridt, der kan stille os til skue for offentligheden. Det indfald at tage til Paris har du ikke fra dig selv; sig mig den rænkefulde kvindes navn, der har indskudt dig det ... Lad os være lykkelige de få dage, mit korte liv endnu varer. Lad os skjule vor tilværelse, min forbrydelse er jo kun alt for tydelig. Komtesse de La Mole nyder stor anseelse i Paris; du kan stole på, hun gør alt, hvad der menneskelig talt er muligt. Her ude i provinserne har jeg alle de rige og ansete folk

imod mig, og et skridt fra din side ville yderligere forbitre dem, især de mådeholdne blandt dem, for hvem livet falder let ... Lad os dog ikke give folk som Maslon, Valenod og en mængde langt bedre personer grund til at gøre sig lystige på vor bekostning!"

Den dårlige luft i fængslet blev Julien utålelig. Heldigvis oplivedes naturen den dag, da det blev meldt ham, at han skulle dø, af dejligt solskin, og han var netop i modig stemning. At gå i fri luft var ham en lige så behagelig fornemmelse som en spadseretur i land er for en sømand, der længe har været på havet. "Nå, det går jo godt," sagde han til sig selv, "jeg mangler ikke mod."

Aldrig havde dette hoved været så poetisk stemt som i det øjeblik, det skulle falde. De søde øjeblikke, han fordum havde tilbragt i Vergys lunde, trængte massevis ind på hans tanke og gjorde sig med usædvanlig kraft gældende i hans erindring.

Alt gik naturligt og passende for sig uden noget som helst påtaget fra hans side.

Han havde to dage i forvejen sagt til Fouqué: "Om jeg vil være bevæget, det kan jeg ikke svare for; dette hæslige, fugtige fangehul volder mig anfald af feber, hvor jeg ikke er ved min bevidsthed. Men frygt, nej; ingen skal se mig blegne."

Han havde forud truffet sådanne foranstaltninger, at Fouqué den sidste dags morgen kunne føre Mathilde og fru de Rênal bort, og sagt til ham: "Kør dem bort i samme vogn, og sørg for, at hestene hele tiden løber i galop. De vil enten falde i armene på hinanden eller vise hinanden et dødeligt had, men i begge tilfælde vil de stakkels kvinders opmærksomhed blive bortledt fra deres grusomme sorg."

Julien havde fået fru de Rênal til højtideligt at love, at hun ville leve for at pleje Mathildes søn.

En dag havde han sagt til Fouqué: "Hvem ved, måske kan man endnu efter sin død have fornemmelser. Jeg kunne nok have lyst til at hvile – siden det nu engang hedder at hvile – i den lille grotte oppe i det store bjerg oven for Verrières. Jeg tror, jeg har sagt dig, at jeg mangen gang har siddet om natten deroppe og stirret ud over Frankrigs rigeste landskaber med sindet opflammet af ærgerrighed. Det var dengang min lidenskab ... I hvert fald er den grotte mig kær, og man kan ikke nægte, at den har en beliggenhed, der må vække en filosofisk sjæls misundelse ... De brave missionsmænd i Besançon forstår at slå mønt af alt; hvis du bærer dig klogt ad, sælger de dig mit jordiske hylster ..."

Fouqué var så heldig at opnå dette. Han tilbragte natten ene i sit værelse ved sin vens lig, da han til sin store forundring så Mathilde træde ind, som han få timer i forvejen havde efterladt fem mil fra Besançon. Hendes blik og øjne havde et forvirret udseende.

"Jeg vil se ham," sagde hun.

Fouqué havde ikke mod til at tale eller til at rejse sig op. Han pegede blot hen på en stor, blå kappe, der lå på gulvet og indhyllede det, der var tilbage af Julien. Hun kastede sig på knæ.

Mindet om Boniface de La Mole og Marguerite af Navarra gav hende sagtens et overmenneskeligt mod. Hendes skælvende hænder slog kappen til side. Fouqué vendte øjnene bort.

Han hørte Mathilde gå hastigt i værelset, hvor hun var ved at tænde flere lys. Da Fouqué fik styrke til at se på hende, havde

hun på et lille marmorbord foran sig stillet Juliens hoved og stod og kyssede det på panden.

Mathilde fulgte sin elsker til den grav, han havde valgt sig. En stor mængde præster ledsagede båren, og uden at nogen vidste af det, sad hun ene i sin sortbetrukne vogn med den mands hoved, hun havde elsket så højt, på skødet.

Da de således var kommet til det højeste punkt på et af Jurabjergenes toppe, forrettede tyve præster dødsmessen midt i nattens stilhed i den lille grotte, der var pragtfuldt oplyst af en umådelig mængde kerter. Alle beboerne fra de små landsbyer i bjergene, som ligtoget var kommet igennem, havde fulgt efter det, hidlokkede af den besynderlige ceremoni.

Mathilde viste sig midt iblandt dem i lange sørgeklæder og lod, da højtideligheden var til ende, flere tusinde femfrancstykker kaste i grams til dem.

Da hun var blevet ene med Fouqué, ville hun med egne hænder begrave sin elskers hoved. Fouqué var nær ved at gå fra forstanden af fortvivlelse over det.

Ved Mathildes omsorg blev grotten smykket med marmorsøjler, der med stor bekostning blev udhugget i Italien.

Fru de Rênal blev sit løfte tro. Hun søgte slet ikke på nogen måde at forkorte sit liv. Men tre dage efter Juliens henrettelse døde hun, idet hun kyssede sine børn.

Om "Rødt og sort"

Forfatter: Henri Beyle (1783-1842).
Org.titel: M. de Stendhal: *Le Rouge et le Noir. Chronique du XIXe siècle*. Levasseur, Paris 1830.
Denne udgave efter: Henri Beyle: *Præst og Socialist.* Oversat af C. Michelsen. A. Christiansens Kunstforlag, København/Kristiania. 1897.
Oversætter: Carl Michelsen (1842-1911).
Redigeret af: Kim N. Jensen.
Forside: Efter Léon Cogniet (1794-1880): *Selvportræt* (1818).

ISBN 978-87-7628-427-5
2. ebogsudgave, tidligere udgave ISBN 978-87-7979-684-3 (Ølstykke 2020).

© 2026 eBibliotek 1800
www.ebib1800.dk

Note 1:

Ligesom Don Basile: Et citat fra Mozarts "Figaros Bryllup", omend replikken siges af Don Bartolo og ikke Basilio. *Red.anm.*

Note 2:

Det er en misfornøjet mand, der taler. Sammenlign Molières anmærkning til Tartuffe! *Forf.anm.*